

mahānirvāṇatantram

prathamollāsaḥ

girīndraśikhare ramye nānāratnopaśobhite |
nānāvṛkṣalatākīrṇe nānāpakṣiravairyute || 1 ||

oṁ namo brahmaṇe |
oṁ ahaṁ brahma smi brahma ivāhamasmi |

kṛtvā ṣadāmnāyamameyaśaktih sadāśivah prerita
ādiśaktyā |
jagāda setum kulavārirāśernirvāṇatantram mahatā samastam |

smāraṁ smāraṁ paraṁ brahma nāmaṁ nāmaṁ guroḥ padam |
nirapekṣam vacaḥ śambhor vivṛṇomi yathāmati ||

vedādibodhitasamastapuṇyakarmocchedakātininditānantapāpakar
mapravartakakaliyugāgamane sati paramātmacintanādyananuraktānāṁ
nānāvidhapāpakarmmaprasaktānāṁ narāṇāṁ kathaṁ nistāro
bhaviṣyatīti sañcintayantī pārvatī kailāsaśikhare tiṣṭhantaṁ
kāruṇyavantaṁ sadāśivam prati teṣāṁ
nistāropāyam aprākṣīdetattadevāha-girīndra-

p. 2) sarvartukusumāmodamodite sumanohare |
śaityasaugandhyamāndyāḍhyamarudbhvirupavījite || 2 ||

apsarogaṇasaṅgītakaladhvanininādite |
sthiracchāyadrumacchāyācchādite snigdhamañjule || 3 ||

mattakokilasandohasaṅghuṣṭavipināntare |
sarvadā svaganaiḥ sārddhamṛturājanisēvite || 4 ||

śikhara ityādibhiḥ | tatra tasmin girīndraśikhare
parvatādhirājasya kailāsasya śṛṅge sthitam maunadharām
mauninam śivam vīkṣya vilokya lokānām hitakāmyayā
janānām hitecchayā pārvatī devī vinayāvanatā satī
śivamabratādityekādaśaślokasthitaiḥ padairanvayaḥ |
maunadharmaṇyānena kathānavasaro darśitaḥ | ramye ityādīni
saptamyantāni trayodaśapadāni girīndraśikhare ityasya
višeṣaṇāni | carācarajagadgurumityādīni dvitīyāntāni padāni
tu śivamityasyeti boddhavyam | ramyate krīḍyate
siddhacāraṇādibhīryatra tadramyaṁ tasmin |
poradupadahādityadhikaraṇe yat | nānāratnopaśobhite anekaiḥ
padmarāgamarakatādibhī ratnairvirājite | nānāvṛkṣalatākīrṇe
anekeairvṛkṣairanekābhirlatābhiśca vyāpte |
nānāpakṣiravairyute nānāvidhānām pakṣiṇām
śabdairyukte || 1 ||

sarvartukusumāmodamodite
sakalavasantādyṛtusambandhipuṣpasambandhibhiratimanohāribhir
gandhaiḥ surabhīkṛte ata eva sumanohare atimanohārake śaityena
saugandhyena māndyaina cāḍhyaiḥ yuktaiḥ
marudbhīrvāyubhirupavījite || 2 ||

apsarogaṇetyādi | apsarasām gaṇaiḥ samūhaiḥ saṅgīto
yah kaladhvanirgambhīraḥ śabdastena ninādite śabdite | sthīrā
acañcalā chāyā yeṣām drumāṇām teṣām
chāyābhiśchādite channe | snigdham cikkaṇañca
tanmañjulaṁ sundarañceti snigdham añañjulaṁ tasmin ||

mattetyādi | mattānām kokilānām sandohena samūhenā
saṅghuṣṭam samisabditaṁ vipināntaram vanamadhyam yasmin
tasmin | sarvadā sarvasmin kāle svagaṇairbhramarādibhiḥ
sārddhamṛturājena vasantena niṣevite || 4 ||

p. 3) siddhacāraṇagandharvagāṇapatyagaṇairvṛte |
tatra maunadharām devam carācarajagadgurum || 5 ||

sadāśivam sadānandam karuṇāmṛtasāgaram |

karpūrakundadhavalam śuddhasattvamayaṁ vibhum || 6 ||

digambaraṁ dīnanāthaṁ yogīndraṁ yogivallabham |
gaṅgāśīkarasamṣiktajatāmaṇḍalamāṇḍitam || 7 ||

vibhūtibhūṣitaṁ śāntaṁ vyālamālaṁ kapālinam |
trilocanaṁ trilokeśaṁ triśūlavavaradhbāriṇam || 8 ||

siddhetyādi | devayonibhiḥ siddhaiḥ cāraṇairgandharvaiḥ
gāṇapatyagaṇairgaṇapatisvāmikairgaṇaiśca | vṛte ruddhe | devaṁ¹
dīptimantaṁ | carācarajagadguruṁ carāṇāṁ
jaṅgamānāmacarāṇāṁ sthāvarāṇāñca jagatāṁ pitaram || 5 ||

sadetyādi | sadā sarvadā śivaṁ kalyāṇāṁ yasya yasmādvā
taṁ | sadā ānandaḥ sat sarvadāsthāyī vā ānando yasya taṁ | sataḥ
sādhūn vā ānandayati yaḥ taṁ | karuṇāṁṛtasāgarāṁ dayārūpasya
pīyūṣasya samudraṁ | karpūrakundadhavalam karpūrakundavat
śubhraṁ | śuddhasattvamayaṁ vimalasattvaguṇapradhānam | vibhuṁ
vyāpakam || 6 ||

digityādi | digevāmbaram vastraṁ yasya taṁ
vastrarahitamityarthah | dīnanāthaṁ daridrāṇāṁ janānāṁ
bhartāram | yogīndram yogaḥ paramātmacintanāṁ tadvatsu
śreṣṭhaṁ | yogivallabhaṁ yogināndayitaṁ | yogino vallabhāḥ priyā
yasyeti vā taṁ | gaṅgāyāḥ śīkarairitastato vikṣiptairambukaṇaiḥ
saṁsiktena jatāmaṇḍalena jaṭāsamūhena maṇḍitam || 7 ||

vibhūtītyādi | vibhūtibhūṣitaṁ bhasmabhiralaṇkṛtaṁ |
śāntaṁ saṁyatāntahkaraṇam | vyālāḥ sarpā eva mālā yasya taṁ
| kapālinam nṛkapālaśālinam | locyate dṛsyate yaistāni locanāni
neutrāṇi tāni trīṇi yasya taṁ | trilokeśaṁ trayāṇāṁ
lokānāmadhiṣṭhātāram | triśūlavavaradhbāriṇam triśūleśu varam
triśūlañca varañca vā dharttum śīlaṁ yasyeti triśūlavavaradhbāri
tam || 8 ||

p. 4) āśutoṣam jñānamayaṁ kaivalyaphaladāyakam |
nirvikalpaṁ nirātaṇkaṁ nirvišeṣam nirañjanam || 9 ||

sarveṣāṁ hitakartāraṁ devadevaṁ nirāmayam |
prasannavadanaṁ vīkṣya lokānāṁ hitakāmyayā |
vinayāvanatā devī pārvatī śivamabrvīt || 10 ||

śrīpārvatyuvāca |

devadeva jagannātha mannātha karuṇānidhe |
tvadadhīnā'smi deveśa tavā'jñākāriṇī sadā || 11 ||

vinā'jñayā mayā kiñcidbhāṣitum naiva śakyate |
kṛpāvaleśo mayi cet sneho'sti yadi māṁ prati |
tadā nivedyate kiñcinmanasā yadvicāritam || 12 ||

āśvityādi | āsu śīghram toṣastuṣṭiryasya tam |
jñānamayaṁ jñānaṁ tattvataḥ
samastapadārthāvabodhastadātmakam | kaivalyaphaladāyakaṁ
nirvāṇarūpasya phalasya dātāram | nirvikalpaṁ nirgato vikalpo
vividhā kalpanā yasmāt tam | nirātaṇkaṁ nirgataḥ ātaṇkaḥ
tāpaśāṇkā yasmāt tam | nirviśeṣam nānāvidhabhedarahitam |
nirañjanaṁ aviduṣāmapratyakṣam || 9 ||

sarveṣāmityādi | nirāmayaṁ nirgata āmayo vyādhiryasmāttam
|| 10 ||

pārvatī śivaṁ prati kimabrvīdityapekṣāyāmāha -
śrīpārvatyuvāca | devadevetyādi | he deveśa
devānāmindrādīnāmapi niyantaḥ yato'haṁ tvadadhīnā tava
vaśibhūtā sadā sarvasmit kāle tavā'jñākāriṇī cā'smi |
atastavājñayā vinā kiñcidapi bhāṣitum kathayitum naiva mayā
śakyate || 11 || 12 ||

p. 5) tvadanyah̄ saṁśayasyā'sya kastrilokyāṁ maheśvara |
chettā bhavitumarho vā sarvajñah̄ sarvaśāstravit || 13 ||

śrīsadāśiva uvāca |

kimucyate mahāprājñe kathyatāṁ prāṇavallabhe |
yadakathyāṁ gaṇeṣe'pi skande senāpatāvapi || 14 ||

tavāgre kathayiṣyāmi sugopyamapi yadbhavet |
kimasti triṣu lokeṣu gopanīyaṁ tavāgrataḥ || 15 ||

mama rūpā'si devi tvam na bhedo'sti tvayā mama |
sarvajñā kiṁ na jānāsi tvanabhijñeva pṛcchasi || 16 ||

iti devavacaḥ śrtvā pārvatī hrṣṭamānasā |
vinayāvanatā sādhvī paripapraccha śaṅkaram || 17 ||

tvadanya iti | tvatto'nyastvadanya iti pañcamītatpuruṣaḥ | tvaditi
pañcamyantaṁ bhinnam vā padam || 13 ||

pārvatyā praṣṭavyamarthamabhijijñāsuḥ śrīsadāśiva uvāca
| kimucyate ityādi | ga,neṣe'pi skande kārtikeye senāpatāvapīti
vyāharatā bhagavatā mahādevena tayormahāvīratvena
madatipriyatvādatiguhyasyāpyarthasya balātkāreṇāpyabhidhāyane
yogyatvamastīti sūcitem || 14 ||

tavāgre iti | tavāgratastvadagre gopanīyaṁ triṣvapi lokeṣu kiṁ
vastvasti apitu na kiñcidityarthāḥ | agre ityagrataḥ ādyādibhya
upasamkhyānamiti saptamyantāt svārthe tasih || 15 ||

mama rūpetyādi | rūpyate rūpakriyā viśiṣṭā vidhīyate iti
rūpā | karmaṇyac | mama rūpā madrūpaśālinītyarthāḥ |
matsvarūpeti pāṭhe tu mayā saha samānamekaṁ rūpaṁ yasyāḥ sā |
anabhijñeva aviduṣī iva || 16 || 17 ||

bhagavan sarvabhūteśa sarvadharmavidāṁ vara |
kṛpāvatā bhagavatā brahmāntaryāminā purā || 18 ||

prakāśitāścaturvedāḥ sarvadharmopavṝṇhitāḥ |
varṇāśramādiniyamā yatra caiva pratiṣṭhitāḥ || 19 ||

taduktayogaya�ñādyaiḥ karmabhirbhūvi mānavāḥ |
devān pitṛīn prīṇayantah puṇyaśīlāḥ kṛte yuge || 20 ||

svādhyāyadhyānatapasā dayādānairjitendriyāḥ |
mahābalā mahāvīryā mahāsattvaparākramāḥ || 21 ||

pārvatī śāṅkaram kiṁ paripapracchetyākāṅkṣāyāmāha
śrī-ādyovāca bhagavannityādi | he bhagavan aiśvaryādiśālin |
sarvabhūteśa sarveṣāṁ bhūtānāṁ niyantah | yathā
śrutismṛtisamṛhitādyupadeśena satyatretādau bhavatā lokā nistāritā
evaṁ duṣṭakarma-pravartake pāpini kalāvapi kenāpyupāyena
dayāvatā bhavataiwa manuṣyā uddhartavyā ityāśayenāha -
kṛpāvatetyādi || 18 ||

prakāśitā ityādi | sarve dharmā upavṝṇhitā varddhitā yeṣu te
|| 19 ||

taduktetyādi | kṛte yuge satyayuge | bhūvi pr̄thivyām |
puṇyaśīlā mānavāḥ
taduktayogaya�ñādyairvedabhāśitairnistāropāyahūtairyajñādibhi.
h karmabhirdevān pitṛīṁśca prīṇayantastarpayanta āsanniti
pañcamaślokasthitena padenānvayaḥ || 20 ||

svādhyāyetyādi | svādhyāyo vedādhyayanaṁ dhyānam
paramātmacintanāṁ tapaḥ kṛcchracāndrāyaḥādi dayā
niśkāraṇaparaduhkhanāśecchā dānam nyāyārjitasya dhanādeḥ
pātre'rpaṇāṁ taiḥ sarvairviśiṣṭā mānavā āsan | jitendriyā
ityādīnāṁ sarveṣāṁ jasantānāṁ padānāmāsannityatrānvayo
vidhātavyaḥ | jitendriyā vaśīkṛtacakṣurādayaḥ |

p. 7) devāyatanagā martyā devakalpā dṛḍhavratāḥ |
satyadharmaṇīḥ sarve sādhavaḥ satyavādināḥ || 22 ||

rājānah satyasaṇkalpāḥ prajāpālanatatparāḥ |
mātṛvat parayoṣitsu putravat parasūnuṣu || 23 ||

loṣṭavat paravitteṣu paśyanto mānavāstadarāḥ |
āsan svadharmaniratāḥ sadā sanmārgavarttināḥ || 24 ||

na mithyābhāṣiṇīḥ kecit na pramādaratāḥ kvacit |
na caurā na paradrohakārakā na durāśayāḥ || 25 ||

na matsarā nātiruṣṭā nātilubdhā na kāmukāḥ |
sadantaḥkaraṇīḥ sarve sarvadā'nandamānasāḥ || 26 ||

mahābalā mahāsāmarthyāḥ | sthaulyasāmarthyasainyeṣu
balamityamaraṇīḥ | mahāvīryā mahāprabhāvāḥ mahātejaso vā |
vīryyam prabhāve śukre ca tejaḥsāmarthyayorapīti medinī |
mahāntau sattvaparākramau vyavasāyaśaurye yeṣānte
mahāsattvaparākramāḥ || 21 ||

devāyatanetyādi | devāyatanagā devatāmandiragāmināḥ |
martyā maraṇāśīlā api devakalpā ṫṣadūnā devāḥ devatulyā
ityarthāḥ | dṛḍhaṁ vrataṁ niyamo yeṣānte | sādhavaḥ
svasvadharmaṇīḥ | satyavādināḥ satyam yathārthābhidhānam
tasya vaktāraḥ || 22 ||

rājāna ityādi | satyāḥ saṇkalpo mānasam karma yeṣānte |
parayoṣitsu parastrīṣu parasūnuṣu anyaputreṣu || 23 || 24 ||

netyādi | na pramādaratāḥ sāvadhānā ityarthāḥ | na
durāśayā na duṣṭābhiprāyāḥ || 25 ||

netyādi | na matsarā nānyaśubhadveṣiṇīḥ | nātiruṣṭā na
bahukrodhaśālināḥ | sarvadā ānando yatra evambhūtaṁ mānasam
hṛdayam yeṣānte || 26 ||

p. 8) bhūmayāḥ sarvaśasyāḍhyāḥ parjjanyāḥ kālavarsīṇīḥ |

gāvo'pi dugdhasampannāḥ pādapāḥ phalaśālināḥ || 27 ||

nā'kālamṛtyustatrāśit na durbhikṣam na vā rujaḥ |
hrṣṭāḥ puṣṭāḥ sadārogyāstejorūpaguṇānvitāḥ |
striyo na vyabhicāriṇyāḥ patibhaktiparāyaṇāḥ || 28 ||

brāhmaṇāḥ kṣatriyā vaiśyāḥ śūdrāḥ svācāravartinaḥ |
svaiḥ svairdharmairyajantaste nistārapadavīṁ gatāḥ || 29 ||

kṛte vyatīte tretāyāṁ dṛṣṭvā dharmavyatikramam |
vedoktakarmabhairmartyā na śaktāḥ sveṣṭasādhanē || 30 ||

bahukleśakaram karma vaidikam bhūrisādhanam |
kartum na yogyā manujāścintāvyākulamānasāḥ || 31 ||

tyaktum kartum na cārhanti sadā kātaracetasaḥ |
vedārthayuktaśāstrāṇi smṛtirūpāṇi bhūtale || 32 ||

tadā tvam prakaṭikṛtya tapaḥ svādhyāyadurbalāḥ |
lokānatārayaḥ pāpāt duḥkhaśokāmayapradāt || 33 ||

bhūmaya iti | parjjanyā meghāḥ || 27 ||
netyādi | tatra kṛtayuge | rujo rogāḥ | sadā ārogyam yeṣānte |
tejorūpaguṇānvitāḥ tejasā rūpeṇa anyaiśca guṇairyuktāḥ || 28 ||
brāhmaṇā ityādi | yajantaḥ parameśvaramarca�antah || 29 ||
kṛte ityādi | kṛte satyayuge vyatīte vigate sati tretāyāṁ
cāyatāyāṁ satyāṁ yadā vedoktakarmabhairmartyā manuṣyāḥ
sveṣṭhasādhanē ātmāno'bhiṣṭasampādane śaktāḥ samarthā na
babhūvuḥ | yadā ca bhūrīṇi bahūni sādhanāni yasya
tadbhūrisādhanam |

p. 9) tvāṁ vinā ko'sti jīvānāṁ ghorasamāśarasāgare |
bharttā pātā samuddharttā pitṛvat priyakṛt prabhuḥ || 34 ||

tato'pi dvāpare prāpte smṛtyuktasukṛtojjhite |
dhamārddhalope manuje ādhivyādhisamākule |
saṁhitādyupadeśena tvayaivoddhāritā narāḥ || 35 ||

āyāte pāpini kalau sarvadharma vilopini |
durācāre duṣṭrapañce duṣṭakarma pravartake || 36 ||

ata eva bahukleśakaram bahūnām kleśānām janakam | athavā
bahubhiḥ kleśaiḥ kriyate niṣpādyate yattad bahukleśakaram |
bāhulakāt karmaṇyac | ata evedṛśam vaidikam karmma kartum
cintāvyākulamānasā manujā manuṣyā yogyā na babhūvuḥ | yadā
ca sadā kātaracetasaḥ sarvadā adhīrasvāntā manujā
vaidikakarmatyāge nānādoṣaśravaṇāt tat karmma tyaktum
bahukleśasādhyatvāt karttuñca nārhanti sma tadā
dharmavyatikramaṁ dharmollaṅghanaṁ dharmaviparyayam vā
dr̥ṣṭvā smṛtirūpāṇi vedārthayuktaśāstrāṇi bhūtale prakaṭīkritya
tapaḥsvādhyāyadurbalān lokān janān pāpāt tvamatārayaḥ
tāritavānityanvayaḥ || 30 - 33 ||

tvāmiti | yatastvamevambhūto'tastvām vinetyevaṁ yojanīyam |
ghorasaṁsārasāgare bhayānakasaṁsārasamudre | prabhurjagatpatih ||
34 ||

tata ityādi | smṛtyuktasukṛtojjhite smṛtibhiruktāni yāni sukṛtāni
puṇyāni tairujjhite tyakte | dhamārddhalope dharmasyārddhaṁ
lumpatīti dharmārddhalopastasmin | smṛtyuktasukṛtojjhite iti
dharmārddhalope iti ca dvāpare ityasya višeṣaṇam manuje ityasya veti
bodhyam | ādhirmānasī vyathā || 35 ||

āyāte ityādi | durācāre duṣṭa ācāro yatra tasmin || 36 ||

p. 10) na vedāḥ prabhavastatra smṛtīnām smaraṇam kutaḥ |
nānetihāsayuktānām nānāmārgapradarśinām || 37 ||

bahulānām purāṇānām vināśo bhavitā vibho |
tadā lokā bhaviṣyanti dharmakarmavahirmukhāḥ || 38 ||

ucchṛṇkhalā madonmattāḥ pāpakarmaratāḥ sadā |
kāmukā lolupāḥ krūrā niṣṭhurā durmukhāḥ śaṭhāḥ || 39 ||

svalpāyurmandamatayo rogaśokasamākulāḥ |
niḥśrīkā nirbalā nīcā nīcācāraparāyaṇāḥ || 40 ||

nīcasamāsarganirataḥ paravittāpahārakāḥ |
paranindāparadrohaparivādāparāḥ khalāḥ || 41 ||

parastrīharaṇe pāpaśaṇkābhayavivarjitāḥ |
nirdhanā malinā dīnā daridrāścirarogīṇāḥ || 42 ||

viprāḥ śūdrasamācārāḥ sandhyāvandanavarjitāḥ |
ayājyayājakā lubdhā durvṛttāḥ pāpakāriṇāḥ || 43 ||

netyādi | prabhavaḥ samarthāḥ || 37 || 38 ||
ucchṛṇkhalā ityādi | udgataṁ śṛṅkhalaṁ vedādirūpanigaḍo
yeṣāṁ te ucchṛṇkhalā bandhanarahitā ityarthāḥ | lolupāḥ
atilubdhāḥ | krūrāḥ nirdayāḥ | niṣṭhurāḥ paruṣavādināḥ |
durmukhāḥ abaddhamukhāḥ | śaṭhāḥ anṛjavāḥ || 39 ||
svalpetyādi | svalpāyuṣaśca te mandamatayaśceti
karmadhārayaḥ || 40 ||
nīceti | khalā durjanāḥ || 41 ||
parastrītyādi | parastrīharaṇe pāpaśaṇkābhayavivarjitāḥ
parastrīharaṇanimittakapāpe udvegasādhvasarahitāḥ | malināḥ
maladūṣitāḥ | dīnāḥ khedavantaḥ | daridrāḥ durgatimantaḥ || 42 || 43
||

p. 11) asatyabhāṣiṇo mūrkhā dāmbhikā duṣprapañcakāḥ |
kanyāvikrayiṇo vrātyāstapovrataparāṇmukhāḥ || 44 ||

lokapratāraṇārthāya japapūjāparāyaṇāḥ |

pāṣāṇḍāḥ paṇḍitammanyāḥ śraddhābhaktivivarjitāḥ || 45 ||
kadāhārāḥ kadācārā bhṛtakāḥ śūdrasevakāḥ |
śūdrānnabhojinaḥ krūrā vṛṣalīratikāmukāḥ || 46 ||

dāsyanti dhanalobhena svadārānnīcajātiṣu |
brāhmaṇyacihnametāvat kevalam sūtradhāraṇam || 47 ||

naiva pānādiniyamo bhakṣyābhakṣyavivecanam |
dharmaśāstre sadā nindā sādhudrohī nirantaram || 48 ||

satkathālāpamātrañca na teṣāṁ manasi kvacit |
tvayā kṛtāni tantrāṇi jīvoddhāraṇahetave || 49 ||

asatyetyādi | dāmbhikāḥ dambho dharmadhvajitvaṁ tadvantaḥ |
vrātyāḥ ṣoḍāśavarṣaparyyantamapya saṁskṛtā bhraṣṭagāyatrīkā
viprā bhaviṣyantī pūrveṇānvayaḥ || 44 ||

loketyādi | pāṣāṇḍāḥ
vedavāhyaraktaṭamauñjādivratacaryyāśālināḥ |
śraddhābhaktivivarjitāḥ śraddhā vedādau dṛḍhapratyayaḥ bhaktiḥ
prītijanakavyāpāraḥ tābhyāṁ hīnāḥ || 45 ||

kadāhārā ityādi | bhṛtakāḥ bharaṇāyattajīvanāḥ ata eva
śūdrāṇāmapi sevakāḥ | krūrāḥ kaṭhināḥ | vṛṣalīratikāmukāḥ
śūdrāratikāmayitāraḥ || 46 - 48 ||

sadityādi | satkathālāpamātraṁ cetyatra ca śabdaḥ tu ityarthe ||
49 ||

p. 12) nigamāgamajātāni bhuktimuktikarāṇi ca |
devīnāṁ yatra devānāṁ mantrayantrādisādhanam |
kathitā bahavo nyāsāḥ sṛṣṭisthityādilakṣaṇāḥ || 50 ||

baddhapadmāsanādīni gaditānyapi bhūriśāḥ |
paśuvīradivyabhāvā devatā mantrasiddhidāḥ || 51 ||

śavāsanaṁ citāroho muṇḍasādhanameva ca |

latāsādhanakarmāṇī tvayoktāni sahasraśah || 52 ||

paśubhāvadivyabhāvau svayameva nivāritau |
kalau na paśubhāvo'sti divyabhāvah kuto bhavet || 53 ||

patram puṣpam phalam toyam svayamevāharet paśuh |
na śūdradarśanaṁ kuryyāt manasā na striyam smaret || 54 ||

divyaśca devatāprāyah śuddhāntaḥkaraṇah sadā |
dvandvātīto vītarāgaḥ sarvabhūtasamaḥ kṣamī || 55 ||

nigametyādi | yatra tantrādiṣu | sṛṣṭisthityādilakṣaṇāḥ
sṛṣṭisthityādisvarūpāḥ || 50 ||

baddhapadmetyādi | yatretyanuṣajyate ādinā
muktapadmāsanādeḥ samgrahah || 51 ||

śavāsanamiti | atrāpi yatretyasyānuṣaṅgah | śavāsanam
mr̥taśarīrāsanam || 52 || 53 ||

kalau yuge paśubhāvadivyabhāvayorasattve hetum darśayitum
prathamataḥ paśudivyayorvidheyāni yāni karmāṇī tāni darśayati
dvābhym | patramityādi | āharet ānayet || 54 ||

divyaśceti | bhavedityadhyāhāryam | devatāprāyah devatulyah |
dvandvātītaḥ sukhaduḥkhaśītoṣṇādiyugalāni dvandvāni
tānyatīto'tikrāntaḥ tatsahanaśīla

p. 13) kalikalmaṣayuktānāṁ sarvadā'sthiracetasām |
nidrālasyaprasaktānāṁ bhāvaśuddhiḥ katham bhavet || 56 ||

vīrasādhanakarmāṇī pañcatattvoditāni ca |
madyam māṁsaṁ tathā matsyamudrāmaithunameva ca |
etāni pañcatattvāni tvayā proktāni śaṅkara || 57 ||

kalijā mānavā lubdhāḥ śiśnodaraparāyaṇāḥ |
lobhāttatra patiṣyanti na kariṣyanti sādhanam || 58 ||

indriyāṇां sukhārthāya pītvā ca bahulaṁ madhu |
bhaviṣyanti madonmattā hitāhitavivarjitāḥ || 59 ||

ityarthah | vītarāgaḥ vīto viśeṣeṇa gato rāgaḥ prītirmātsaryaṁ vā
yasya yasmādvā saḥ | rāgo'nurāge mātsarye iti kośaḥ |
sarvabhūtasamaḥ sarveṣu bhūteṣu samaḥ rāgadveṣādiśūnyaḥ |
kṣamī pareṇāpakāre kṛte tasya pratyapakārānācaraṇam kṣamā
tadvān || 55 ||

evaṁ paśudivyayorvidheyāni karmāṇi pradarśyedānīṁ
sarvadā cañcalacittanāṁ nidrālasyaprasaktānāṁ
nānāvidhaduṣkṛtaśālināṁ
paśudivyavidheyakarmasādhanāyogyānāṁ kalijanmanāṁ
manuṣyāṇāṁ paśubhāvadivyabhāvau na sidhyata iti
pratipādayitumāha | kalītyādi || 56 ||

vīretyādi | he śaṅkara lokakalyāṇakartah pañca madyādīni
tattvāni uditānyuktāni yeṣu | evambhūtāni vīrasādhanakarmāṇi
madyamāṁsādīni pañcatattvāni ca tvayā proktānītyanyayaḥ || 57 ||

kalijā iti | tatra madyādipañcatattveṣu || 58 ||
indriyāṇāmiti | madhu madyam || 59 ||

p. 14) parastrīdharṣakāḥ keciddasyavo - bahavo bhuvi |
na kariṣyanti te mattāḥ pāpāyonivicāraṇam || 60 ||

atipānādidoṣeṇa rogiṇo bahavah kṣitau |
śaktihīnā buddhihīnā bhūtvā ca vikalendriyāḥ || 61 ||

hrade gartte prāntare ca prāsādāt parvatādapi |
patiṣyanti mariṣyanti manujā madavihvalāḥ || 62 ||

kecidvivādayiṣyanti gurubhiḥ svajanairapi |
kecinmaunā mr̥taprāyā apare bahujalpakāḥ || 63 ||

akāryakāriṇaḥ krūrā dharmamārgavilopakāḥ |

hitāya yāni karmāṇī kathitāni tvayā prabho || 64 ||

manye tāni mahādeva viparītāni mānave |
ke vā yogam kariṣyanti nyāsajātāni ke'pi vā || 65 ||

stotrapāṭhaṁ yantralipiṁ puraścaryāṁ jagatpate |
yugadharmaprabhāveṇa svabhāvena kalau narāḥ |
bhaviṣyantyatidurvṛttāḥ sarvathā pāpakāriṇaḥ || 66 ||

parastrītyādi | parastrīdharsakāḥ parastryabhibhavakartāraḥ |
dasyavaścaurāḥ | hrade agādhajalādhāre | prāntare grāmasya dūre
vṛkṣalatādiśūnye'dhvani || 60 - 62 ||

keciditi | gurubhiḥ pitrādibhiḥ | maunāḥ na kiñcidapi
vyāharantaḥ | yogam
tantrādiprayuktatattatpuṇyakarmarūpamuddhāropāyam |
puraścaryāṁ puraścaraṇam || 63 - 66 ||

p. 15) teṣāmupāyaṁ dīneśa kṛpayā kathaya prabho |
āyurārogyavarcasyaṁ balavīryavibarddhanam || 67 ||

vidyābuddhipradam nṛṇāmaprayatnaśubhaṇkaram |
yena lokā bhaviṣyanti mahābalaparākramāḥ || 68 ||

śuddhacittāḥ parahitā mātāpitroḥ priyaṇkarāḥ |
svadāraniṣṭhāḥ puruṣāḥ parastrīṣu parāṇmukhāḥ || 69 ||

devatāgurubhaktāśca putrasvajanapoṣakāḥ || 70 ||

brahmajñā brahmavidyāśca brahmacintanamānasāḥ |
siddhyarthaṁ lokayatrāyāḥ kathayasva hitāya yat || 71 ||

kartavyaṁ yadakartavyaṁ varṇāśramavibhedataḥ |
vinā tvāṁ sarvalokānāṁ kastrātā bhuvanatraye || 72 ||

iti śrīmahānirvāṇatantre sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāśadāśivasamāvāde
jīvanistāropāyapraśno nāma prathamollāsaḥ || 1 ||

teṣāmityādi | teṣāṁ narāṇām | āyurārogyavarcasyam āyuṣe
ārogyāya varcase tejase ca hitam || 67 ||
vidyetyādi | yena upāyena || 68 - 70 ||
brahmajñā iti | brahmavidyāḥ sarvam brahmaiveti
prajñāvantah | lokayātrāyāḥ lokanirvāhasya || 71 || 72 ||

iti śrīmahānirvāṇatantraṭīkāyāṁ prathamollāsaḥ |

dvitīyollāsaḥ

iti devyā vacah śrtvā saṅkaro lokaśaṅkaraḥ |
kathayāmāsa tattvena mahākāruṇyavāridhiḥ || 1 ||

śrīsadāśiva uvāca |

sādhu prṛṣṭam mahābhāge jagatāṁ hitakāriṇi |
etādṛṣaḥ śubhaḥ praśno na kenāpi kṛtaḥ purā || 2 ||

dhanyā'si sukṛtajñā'si hitā'si kalijanmanām |
yadyaduktaṁ tvayā bhadre satyam satyam yathārthataḥ || 3 ||

sarvajñā tvam̄ trikālajñā dharmajñā parameśvari |
bhūtaṁ bhavadbhaviṣyañca dharmayuktaṁ tvayā priye || 4 ||

oṁ namo brahmaṇe |

saṅkara idānīṁ kṛtajīvanistāropāyapraśnāṁ pārvatīṁ

tatpraśnañca stuvaṁstāṁ pratyuttaram dātumupakramate | itītyādi |
lokaśāṅkaraḥ janānāṁ kalyāṇasyotpādakaḥ |
mahākāruṇyavāridhiḥ mahādayāsamudraḥ || 1 ||

sarvajñetyādi | bhavat vartamānam || 4 ||

p. 17) yathātattvam yathānyāyaṁ yathāyogaṁ na saṁśayaḥ |
kalikalmaśadīnānāṁ dvijādīnāṁ sureśvari || 5 ||

medhyāmedhyāvicārāṇāṁ na śuddhiḥ śrautakarmaṇā |
na saṁhitādyaiḥ smṛtibhiriṣṭasiddhirnṛṇāṁ bhavet || 6 ||

satyaṁ satyaṁ punaḥ satyaṁ satyaṁ satyaṁ mayocyte |
vinā hyāgamamārgeṇa kalau nāsti gatiḥ priye || 7 ||

śrutismṛtipurāṇādau mayaivoktaṁ purā śive |
āgamoktavidhānenā kalau devān yajet sudhīḥ || 8 ||

kalāvāgamacmullaṇghya yo'nyamārge pravartate |
na tasya gatirastīti satyaṁ satyaṁ na saṁśayaḥ || 9 ||

sarvairvedaiḥ purāṇaiśca smṛtibhiḥ saṁhitādibhiḥ |
pratipādyo'smi nānyo'sti prabhurjagati māṁ vinā || 10 ||

kalīti | kalikalmaśadīnānāṁ
kaliyugasambandhiduṣkṛtahetukadurgatiśālināṁ
medhyāmedhyāvicārāṇāṁ pavitrāpavitravicāraśūnyānām ata
eva dvijādīnāṁ brāhmaṇaprabhṛtīnāṁ śrautakarmaṇā vedoktena
karmaṇā śuddhirna bhavet || 5 - 6 ||

satyamiti | hītyavadhāraṇe || 7 ||
śrutiḥtyādi | he śive sudhīrvicakṣaṇaḥ āgamoktavidhānenā
devān yajet pūjayet iti purā pūrvamī śrutismṛtipurāṇādau
mayaivoktamityanvayaḥ || 8 || 9 ||

svamataprāmāṇyāya prathamata ātmana eva sarvottamatvaṁ
vyāhartumāha sarvairityādi | yata ityadhyāhāryam | pratipādyah
bodhayitavyah || 10 ||

p. 18) āmananti ca te sarve matpadam̄ lokapāvanam |
manmārgavimukhā lokāḥ pāṣāṇḍā brahmaghātināḥ || 11 ||

ato manmatamutsrjya yo yat karma samācaret |
niśphalam̄ tadbhaveddevi kartā'pi nārakī bhavet || 12 ||

mūḍho manmatamutsrjya yo'nyanmatamupāśrayet |
brahmahā pitṛhā strīghnah sa bhavennātra saṁśayah || 13 ||

kalau tantroditā mantrāḥ siddhāstūrṇaphalapradāḥ |
śastāḥ karmasu sarveṣu jayajñakriyādiṣu || 14 ||

nirvīryāḥ śrautajātīyā viśahīnoragā iva |
satyādau saphalā āsan kalau te mṛtakā iva || 15 ||

āmanantīti | sarve te vedādayo matpadam̄ madīyaṁ sthānam̄
lokapāvanaṁ lokānāṁ pūtatvajanakamāmananti bodhayanti |
brahmaghātino bhavyuriti śeṣāḥ || 11 ||

ata ityādi | utsrjya parityajya | tat karma || 12 -13 ||

atha vedoktānāṁ mantrāṇāṁ kalau niśprabhāvatvaṁ¹
tattatphalāniśpādakatvañca pratipādayam̄stantroditānāmeva
mantrāṇāṁ siddhatvāt jhaṭiti

tattatphalapradātṛtvāccātiprāśastyamāha kalāvityādibhiḥ || 14 ||

nirvīryā ityādi | ye śrautajātīyā vedoditā mantrāḥ satyādau
yuge saphalāstattatphalotpādakā āsan te sarve mantrāḥ kalau yuge
viśa - hīnā uragāḥ sarpā iva nirvīryā niśprabhā mṛtakā iva
tattatphalāniśpādakāñca boddhavyā ityanvayah || 15 ||

p. 19) pāñcālikā yathā bhittau sarvendriyasamanvitāḥ |
amūraśaktāḥ kāryeṣu tathānye mantrarāśayaḥ || 16 ||

anyamantraiḥ kṛtaṁ karma bandhyāstrīsaṅgamo yathā |
na tatra phalasiddhiḥ syāt śrama eva hi kevalam || 17 ||

kalāvanyoditairmārgaiḥ siddhimicchatī yo naraḥ |
tr̄ṣito jāhnavītīre kūpaṁ khanati durmatiḥ || 18 ||

madvaktrāduditaṁ dharmaṁ hitvā'nyaddharmamīhate |
amṛtam svagṛhe tyaktvā kṣīramārkam sa vāñchati || 19 ||

nānyāḥ panthā muktiheturihāmutra sukhāptaye |
yathā tantroditō mārgo mokṣāya ca sukhāya ca || 20 ||

tantrāṇī bahudhoktāni nānākhyānānvitāni ca |
siddhānāṁ sādhakānāñca vidhānāni ca bhūriṣaḥ || 21 ||

pāñcālikā ityādi | bhittau sthitāḥ sarvairindriyaiḥ samanvitā
yutā amūḥ pāñcālikā vastrandantādibhirnirmitāḥ putrikā yathā
kāryeṣvaśaktā asamarthā bhavanti tathaivānye tantroktabhinnā
mantrarāśayo mantrasamūhāḥ kalau tattatkāryāṇiśpādakā
jñeyāḥ | pāñcālikā putrikā syādvastradantādibhiḥ kṛtetyamaraḥ ||
16 ||

anyetyādi | yathā
bandhyāstrīsaṅgamo'patyarūpaphalasādhako na bhavati
evamanyamantraiḥ kṛtaṁ yat karma | tatra tasmin karmaṇi kṛte sati
phalasiddhiḥ phalaniśpattirna syāt kevalam śrama eva syāt | hīti
niścitametat || 17 || 18 ||

madvaktrāditi | madvaktrāt mama mukhāt uditaṁ kathitam | īhate
vāñchati | ārkam arkavṛkṣodbhavam || 19 ||

nānya iti | amutra pare loke || 20 || 21 ||

p. 20) adhikārivibhedenā paśubāhulyataḥ priye |

kulācāroditam dharmaṁ guptyartham kathitam kvacit || 22 ||

jīvapravṛttikārīṇi kānicit kathitānyapi |
devā nānāvidhāḥ proktā devyo'pi bahudhāḥ priye || 23 ||

bhairavāścaiva vetalā vaṭukā nāyikā gaṇāḥ |
śaktāḥ śaivā vaiṣṇavāśca saurā gāṇapatādayaḥ || 24 ||

nānāmantrāśca yantrāṇi siddhopāyānyanekaśah |
bhūripayāsasādhyāni yathoktaphaladāni ca || 25 ||

yathā yathā kṛtāḥ praśnā yena yena yadā yadā |
tadā tasyopakārāya tathaivoktaṁ mayā priye || 26 ||

sarvalokopakārāya sarvaprāṇihitāya ca |
yugadharmanusāreṇa yāthātathyena pārvati || 27 ||

tvayā yādṛkkṛtāḥ praśnā na kenāpi purā kṛtāḥ |
tava snehena vakṣyāmi sārātsāraṁ parātparam || 28 ||

adhikārītyādi | he priye adhikārivibhedenādhikāriṇāḥ
višeṣeṇa paśunām bāhulyataśca hetoh kvacit kulācāroditam
kulācāroktaṁ dharmaṁ guptyartham kathitam || 22 ||

jīvetyādi | adhikārivibhedenetyanuṣajyate | kānicit tantrāṇi |
apītyasya jīvapravṛttikārīṇītyatrānvayaḥ kartavyaḥ || 23 || 24 ||

nānetyādi | siddhopāyāni siddhāḥ siddhimanta upāyā yeṣu
tāni || 25 ||

yathetyādi | yathā yathā yādṛśā yādṛśāḥ praśnāḥ
tathaiva tādṛśamevottaram | sarvalokopakārāyetyasya tvayā
yādṛkkṛtaḥ praśna ityanenānvayaḥ karaṇīyah || 26 - 28 ||

p. 21) vedānāmāgamānāñca tantrāṇāñca višeṣataḥ |
sāramuddhṛtya deveśi tavāgre kathyate mayā || 29 ||

yathā nareṣu tantrajñāḥ saritāṁ jānhavī yathā |
yathā'haṁ tridiveśānāmāgamānāmidam tathā || 30 ||

kiṁ vedaiḥ kiṁ purāṇaiśca kiṁ śāstrairbahubhiḥ śive |
vijñāte'smin mahātantre sarvasiddhīśvaro bhavet || 31 ||

yato jaganmaṇgalāya tvayā'haṁ viniyojitaḥ |
ataste kathayiṣyāmi yadvīsvahitakṛdbhavet || 32 ||

kṛte viśvahite devi viśveśaḥ parameśvari |
prīto bhavati viśvātmā yato viśvam tam tadāśritam || 33 ||

vedānāmityādi | sāraṁ sthirāṁśam || 29 ||
atha sarvatantrebhyo mahānirvāṇatantrasya sadṛṣṭāntam
śrāiṣṭhyamāha | yathetyādinā | tantrajñā uttamā iti śeṣaḥ | idam
mahānirvāṇatantram || 30 || 31 ||
yata ityādi | viniyojitaḥ pravartitaḥ || 32 ||
nanu viśvahitotpādakopāyakathanādbhavataḥ ko lābho'ta āha
kṛta ityādi | he devi viśvahite kṛte sati viśveśo
viśveśāmasmadādīnāṁ sarvesāṁ niyantā parameśvaraḥ prīto
bhavati | nanu viśvahitotpādanāt parameśvare kathaṁ prītirutpadyate
tatrāha viśvātmeti | yataḥ parameśvaro viśvamātmani yasya
tathābhūto bhavati ato viśvahitotpādanena tatra prītirjāyate iti
bhāvah | nanu tasya viśvātmatvameva kathaṁ syāttatrāha yato
viśvamityādi | yato viśvam tam parameśvaramāśritam
vartate' to viśvātmā sa bhavati || 33 ||

p. 22) sa eka eva sadrūpaḥ satyo'dvaitaḥ parātparaḥ |
svaprakāśaḥ sadāpūrṇaḥ saccidānandalakṣaṇaḥ || 34 ||

nirvikāro nirādhāro nirvišeṣo nirākulah |
guṇātītaḥ sarvasākṣī sarvātmā sarvadṛgvibhuḥ || 35 ||

gūḍhaḥ sarveṣu bhūteṣu sarvavyāpī sanātanaḥ |

sarvendriyaguṇābhāsaḥ sarvendriyavivarjitaḥ || 36 ||

atha satyatvāttaddhyānādeḥ sarveṣāṁ
prītijanakatvānnirvāṇahetutvācca paramātmavaiko dhyeyah pūjyah
sukhārādhyāścetyabhidhātuḥ prathamataḥ paramātmama evaikasya
satyatvaṁ tadanyasyākhillapadārthasya mithyātvamastīti pratipādayati
sa eka evetyādibhiḥ | sadṛūpaḥ satsvabhāvaḥ sa parameśvara evaikah
satyaḥ tadanyastu sarvah padārtho'satyo jñeyah | tatsatyatve hetūn
darśayannāha advaita ityādi | yato'dvaitaḥ
sajātīyavijātīyadvitīyaśūnyaḥ ata eva parāt brahmāderapi paraḥ
śreṣṭhaḥ | svenaivātmanaiva prakāśate iti svaprakāśaḥ
candrasūryādiprakāśanirapekṣa ityarthah | sadāpūrṇaḥ sarvadā
akhaṇḍaḥ | saccidānandalakṣaṇaḥ santau sarvadā sthāyinai yau
cidānandau jñānānandau tatsvarūpaḥ || 34 ||

nirvikāraḥ prakṛteranyathābhāvo vikāraḥ tadrāhitah |
nirādhāraḥ āśrayaśūnyaḥ | nirviśeṣaḥ svagatabhedarahitah |
nirākulah ākulatāśūnyaḥ | guṇātītaḥ guṇāḥ śītoṣṇāḥ
sukhaduḥkhādayaḥ sattvādayo vā tānatīto'tikrāntaḥ | sarvasākṣī
sarveṣāṁ śubhāśubhakarmaṇāṁ sākṣāt draṣṭā | sarvātmā
sarvasvarūpaḥ | sarvadṛk akhilasya padārthasyāvalokayitā | vibhuḥ
prāptasamastaiśvaryah || 35 ||

carācareṣu bhūteṣu gūḍhaḥ samvṛtaḥ | sarvavyāpī
sakalapadārthavyāpanaśīlaḥ | sanātanaḥ ādyantaśūnyaḥ |
sarvendriyaguṇābhāsaḥ sarvāṇīndriyāṇi guṇāṁśca
tadviśayānābhāsayati yaḥ tathābhūtaḥ | sarvendriyavivarjitaḥ
cakṣurādisakalendriyaśūnyaḥ || 36 ||

p. 23) lokātīto lokaheturavāṇīmanasagocaraḥ |
sa vetti viśvam̄ sarvajñastaṁ na jānāti kaścana || 37 ||

tadadhīnaṁ jagat sarvam̄ trailokyam̄ sacarācaram |
tadālambanatastiśṭhedavitarkyamidam̄ jagat || 38 ||

tatsatyatāmupāśritya sadvadbhāti pṛthak pṛthak |

tenaiva hetubhūtena vayaṁ jātā maheśvari || 39 ||

kāraṇam̄ sarvabhūtānām̄ sa ekaḥ parameśvaraḥ |
lokeṣu sṛṣṭikaraṇāt̄ sraṣṭā brahmeti gīyate || 40 ||

viṣṇuh pālayitā devi saṁhartā'haṁ tadicchayā |
indrādayo lokapālāḥ sarve tadvaśavartinaḥ || 41 ||

sve sve'dhikāre niratāste śāsati tadājñayā |
tvam̄ parā prakṛtistasya pūjyā'si bhuvanatraye || 42 ||

lokātīto'tikrāntalokaḥ | lokahetuḥ bhuvanabījam |
avāñmanasagocaraḥ vāco manasaścāviśayaḥ | sarvajñāḥ sa
paramātmā viśvam̄ sarvam̄ jagadvetti jānāti tam̄ paramātmānantu
kaścana api na jānāti ataḥ paramātmavaikāḥ satyaḥ
tadbhinnastvakhilaḥ padārtho'nevambhūtatvādasatyā ityarthāḥ || 37 ||

tadadhīnamityādi | yata iti adhyāhāryam | yataḥ sarvam̄
jagattadadhīnaṁ paramātmavaśavarti | sacarācaram̄
jaṅgamasthāvarasahitaṁ trailokyam̄ tadālambanataḥ
paramātmāvalambanastastiṣṭhet | idamavitarkyamanūhanīyam̄ jagat
tatsatyatām̄ paramātmasyatvamupāśritya iyam̄ pṛthvī imā āpaḥ
ayaṁ vāyurityādirūpeṇa pṛthak pṛthak sadvat satyavadbhāti
prakāśate ityanvayaḥ | vayaṁ śaṅkarādayaḥ || 38 || 39 ||

kāraṇamityādi | ekaḥ kevalaḥ | tadicchayā parameśvarecchayā |
sṛṣṭikaraṇāllokeṣu brahmā sraṣṭeti gīyate śabdyate | tadicchayaiva
sṛṣṭajagatpālanāt

p. 24) tenāntaryāmirūpeṇa tattadviśayayojitāḥ |
svasvakarma prakurvanti na svatantrāḥ kadācana || 43 ||

yadbhayādvāti vāto'pi sūryastapati yadbhayāt |
varṣanti toyadāḥ kāle puṣpanti taravo vane || 44 ||

kālam̄ kālayate kāle mṛtyormṛtyurbhiyo bhayam |

vedāntavedyo bhagavān yattacchabdopalakṣitah || 45 ||

sarve devāśca devyaśca tanmayāḥ suravandite |
ābrahmastambaparyantaṁ tanmayaṁ sakalaṁ jagat || 46 ||

tasmiṁstuṣṭe jagattuṣṭam prīṇite prīṇitam jagat |
tadārādhanato devi sarveṣāṁ prīṇanaṁ bhavet || 47 ||

viṣṇuh pālayiteti gīyate | tatsaṁharaṇāccā'haṁ saṁharteti gīyate |
indrādaya ityādi | tadvaśavartinaḥ parameśvarādhīnā ye indrādayo
lokapālāste sarve sve'dhikāre niratāḥ santastadājñayā lokān
śāsatītyanvayaḥ || 40 - 42 ||

tenetyādi | tena paramātmanā tattadviṣayayojitaḥ tasmin tasmin
viṣaye pravartitāḥ | na svatantrāḥ na svādhīnāḥ || 43 || 44 ||

kālamityādi | kāle pralayasamaye kālamapi kālayate nāśam
gamayati | bhiyo bhayasya | yattacchabdopalakṣitah yattacchabdābhyaṁ
bodhitaḥ || 45 ||

sarve ityādi | tanmayāḥ paramātmasvarūpāḥ |
ābrahmastambaparyantaṁ brahmāṇamārabhya
tr̥ṇādigucchaparyantaṁ sakalaṁ sampūrṇam jagattanmayam
parabrahmasvarūpaṁ bhavati || 46 ||
tasminnityādi | ata iti śeṣaḥ | tasmin paramātmani || 47 ||

p. 25) tarormūlābhiṣekeṇa yathā tadbhujapallavāḥ |
tr̥pyanti tadanuṣṭhānāt tathā sarve'marādayaḥ || 48 ||

yathā tavārcanāddhyānāt pūjanājjapanāt priye |
bhavanti tuṣṭāḥ sundaryastathā jānīhi suvrate || 49 ||

yathā gacchanti sarito'vaśenāpi saritpatim |
tathārcādīni karmāṇi taduddeśyāni pārvati || 50 ||

yo yo yān yān yajeddevān śraddhayā yadyadāptaye |
tattaddadāti so'dhyakṣastaistairdevagaṇaiḥ śive || 51 ||

bahunā'tra kimuktena tavā'gre kathyate priye |
dhyeyaḥ pūjyaḥ sukhārādhyastaṁ vinā nāsti muktaye || 52 ||

nā'yāso nopavāsaśca kāyakleśo na vidyate |
naivā'cārādiniyamo nopacārāśca bhūriṣaḥ || 53 ||

parabrahmārādhanataḥ sarveṣāṁ prīṇane dṛṣṭāntamāha
tarorityādi | tadbhujapallavāḥ taroḥ śākhāḥ kisalayāni ca |
tadanuṣṭhānāt parameśvarārādhanāt || 48 ||

yathetyādi | pūjanāt mānasārcanāt || 49 ||
yathetyādi | taduddeṣyāni sa paramātmā uddeṣyo
yeṣāmarcādikarmaṇāṁ tāni || 50 ||

yo ya ityādi | yadyadāptaye yasya yasya phalasya lābhāya |
adhyakṣaḥ sarveṣāṁ prāṇināṁ tattatkriyāsu pravartakah || 51 ||
bahunetyādi | sukhenārādhya upāsyah sukhārādhyah || 52 ||
sukhārādhyatvameva darśayannāha | nāyāsa ityādi | āyāsaḥ
pariśramah || 53 ||

p. 26) na dikkālavīcāro'sti na mudrānyāsasaṁhatih |
yatsādhane kuleśāni taṁ vinā ko'nyamāśrayet || 54 ||

iti śrīmahānirvāṇatantraḥ sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāsadāśivasaṁvāde
jīvanistāropāyapraśno nāma dvitīyollāsaḥ || 2 ||

taṁ paramātmānam || 54 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratīkāyāṁ dvitīyollāsaḥ |

tṛtīyollāsaḥ

śrīdevyuvāca |

devadeva mahādeva devatānāṁ gurorguro |
vaktā tvam̄ sarvaśāstrāṇāṁ mantrāṇāṁ sādhanasya ca || 1 ||

kathitam̄ yat param̄ brahma parameśam̄ parātparam |
yasyopāsanato martyo bhuktiṁ muktiñca vindati || 2 ||

kenopāyena bhagavan paramātmā prasīdati |
kim̄ tasya sādhanaṁ deva mantrah ko vā prakīrtitaḥ || 3 ||

kim̄ dhyānam̄ kim̄ vidhānañca pareśasya parātmah |
tattvena śrotumicchāmi kṛpayā kathaya prabho || 4 ||

śrīsadāśiva uvāca |

atiguhyam̄ param̄ tattvam̄ śrīnu matprāṇavallabhe |

oṁ namo brahmaṇe |

kavalyārthaṁ paramātmavaiva dhyeyah pūjyah
sukhārādhyaścetyākarṇya taddhyānādikam̄ jijñāsuḥ sadāśivam̄
praśāṁsantī devyuvāca | devadevetyādi | devatānāṁ
gurorbr̄haspaterapi guro | vindati labhate | tasya paramātmah | tattvena
yāthārthyena || 1- 4 ||

p. 28) rahasyametat kalyāṇi na kutrāpi prakāśitam |
tava snehena vakṣyāmi mama prāṇādhikam̄ param || 5 ||

jñeyam̄ bhavati tadbrahma saccidviśvamayam̄ param |
tathā tattvasvarūpeṇa lakṣaṇairvā maheśvari || 6 ||

sattāmātraṁ nirviśeṣamavāñmanasagocaram |
asattrilokīsadbhānam svarūpaṁ brahmaṇah smṛtam || 7 ||

samādhiyogaistadvedyaṁ sarvatra samadr̥ṣṭibhiḥ |
dvandvātītaирnirvikalpairdehātmādhyāsavarjitaiḥ || 8 ||

athottarayan sadāśiva uvāca | atiguhyamityādi |
atiguhyamatirahasyam param tattvam param brahma | tattvam brahmaṇi
yāthārthye iti kośah | rahasyam guhyam || 5 ||

jñeyamityādi | he maheśvari saccidviśvamayaṁ sat sadā sthāyi
cit caitanyaṁ viśvamašeṣam jagat etat svarūpaṁ yadatiguhyam tat
param brahma | tattvasvarūpeṇa brahmaṇah svarūpeṇa lakṣaṇena
taṭasthairvā lakṣaṇairyathāvat jñeyam bhavati | lakṣyate jñāyate
padārtho yaiḥ tāni lakṣaṇāni taiḥ | karaṇe luyuṭ || 6 ||

nanu kiṁ tattvasvarūpaṁ yena param brahma jñeyam
bhavedityapekṣayāṁ brahmaṇah svarūpaṁ nirūpayati
sattāmātramityādi | yat sattāmātraṁ
kevalaparamārthasattvasvarūpaṁ | nirviśeṣam svagatabhedarahitam |
avāñmanasagocaram vaco manasaścāgrāhyam |
asattrilokīsadbhānam asatyā mithyābhūtāyāstrilokyāḥ sadbhānam
sadadvajñānam yasmāt tadbrahmaṇah svarūpaṁ smṛtam || 7 ||

tacca brahmasvarūpaṁ paramahaṁsaireva veditavyamityāha
samādhītyādinā | sarvatra samadr̥ṣṭibhiḥ sarvatrārimitrādau samā
tulyā dr̥ṣṭiryeshāṁ taiḥ | dvandvātītaiḥ
atikrāntasukhaduḥkhaśītoṣṇādibhiḥ |
nirvikalpairnānāvidhakalpanāśūnyaiḥ | dehātmādhyāsavarjitaiḥ
śarīraniṣṭhātmatvabuddhirahitairyogibhiḥ | samādhiyogaiḥ
samādhiścittaitkāgryam

p. 29) yato viśvam samudbhūtaṁ yena jātañca tiṣṭhati |
yasmin sarvāṇi līyante jñeyam tadbrahma lakṣaṇaiḥ || 9 ||

svarūpabuddhyā yadvedyaṁ tadeva lakṣaṇaiḥ śive |

lakṣaṇairāptumicchūnāṁ vihitam tatra sādhanam || 10 ||

tatsādhanam pravakṣyāmi śṛṅuṣvāvahitā priye |
tatrādau kathayāmyādye mantroddhāraṁ maheśituḥ || 11 ||

yogāḥ parameśvaraikaparatāsamyagdarśanādayaḥ tai karaṇaiḥ
tadbrahma vedyam bhavati | athavā samādhīyate cittamasminni
samādhīḥ parameśvaraḥ upasarge ghoḥ kirityadhikaraṇe kiḥ | tatra
yogāḥ samyagdarśanādayo yeṣāṁ taiḥ samādhīyogaирjanaiḥ || 8 ||

taṭasthalakṣaṇāni darśayannāha yato viśvamityādi | yato
hetubhūtāt viśvamašeṣāṁ jagat samudbhūtam jātam | jātañca
sadviśvam yenāvalambanabhūtena tiṣṭhati | pralayakāle sarvāṇi
carāṇyacarāṇi ca bhūtāni yasmin līyante līnāni bhavanti tadbrahma
taṭasthairailakṣaṇairjñeyam veditavyam || 9 ||

svarūpalakṣaṇena taṭasthalakṣaṇena ca veditavyasya brahmaṇo
bhedo nāstīti pratipādayitumāha svarūpabuddhyetyādi | he śive
svarūpabuddhyā yadbrahma vedyam jñeyam bhavati tadeva brahma
taṭasthairapi lakṣaṇairvedyam bhavet | svarūpalakṣaṇena
brahmādhigantumicchatām janānāṁ
sādhanānapekṣattvāttataṭasthairareva lakṣaṇaistadadhigantumicchatām
sādhanamabhidhātumāha lakṣaṇairityādi | tatra
svarūpalakṣaṇataṭasthalakṣaṇeṣu madhye
taṭasthairailakṣaṇairbrahmāptumadhgantumicchūnām janānām
sādhanam vihitam || 10 ||

tadityādi | he priye tatsādhanam taṭasthalakṣaṇairvedyasya
brahmaṇaḥ sādhanamahaṁ pravakṣyāmi avahitā sāvadhānā satī
tvam śṛṅuṣva | tatra sādhane vaktavye ādau prathamato
maheśiturmaheśvarasya mantroddhāraṁ kathayāmi || 11 ||

p. 30) praṇavaṁ pūrvamuddhṛtya saccitpadamudāharet |
ekaṁ padānte brahmeti mantroddhāraḥ prakīrtitaḥ || 12 ||

sandhikrameṇa militaḥ saptārṇo'yaṁ manurmataḥ |
tārahīnena deveśi ṣaḍvarṇo'yaṁ manurbhavet || 13 ||

sarvamantrottamaḥ sākṣāddharmārthakāmamokṣadaḥ |
nātra siddhādyapekṣā'sti nārimitrādīdūṣaṇam || 14 ||

na tithirna ca nakṣatraṁ na rāśigāṇanāṁ tathā |
kulākulādiniyamo na saṁskāro'tra vidyate |
sarvathā siddhamantro'yaṁ nātra kāryā vicāraṇā || 15 ||

bahujanmārjitaiḥ puṇyaiḥ sadgururyadi labhyate |
tadā tadvaktrato jñātvā janmasāphalyamāpnuyāt || 16 ||

mantroddhārameva kathayati praṇavamityādinā | pūrvam
prathamaṁ praṇavamoṅkāramuddhṛtya tato'nantaram
saccitpadamudāharet vadet | saccitpadānte ca ekaṁ brahmetyudāharet |
tataśca o/ saccidekaṁ brahmetyākārako mantra niṣpannah |
mantroddhāro'yameva prakīrtitaḥ kathitah || 12 ||

sandhīti | he deveśi sandhikrameṇa militaḥ saṅgato'yaṁ
manurmantraḥ saptārṇaḥ saptavarṇako mataḥ | tārahīnena
praṇavatyāgenāyaṁ pūrvokta eva manuḥ ṣaḍvarṇo bhavet || 13 ||

athemam mantram stauti sarvetyādinā | ayaṁ mantrah sarveṣu
mantreṣūttamaḥ śreṣṭhaḥ | sarvamantrottamatvamevāha
sākṣādityādinā || 14 ||

na tithiriti | tithirna gaṇanīyeti śeṣaḥ || 15 ||
athaitasya mantrasya grahītuḥ puruṣasya sarvottamatvam
pratipādayitumāha vahvityādi | tadvaktrataḥ sadgurumukhāt
mantramimam jñātvā || 16 ||

p. 31) caturvargaṁ kare kṛtvā paratreha ca modate || 17 ||

sa dhanyaḥ sa kṛtārthaśca sa kṛtī sa ca dhārmikaḥ |
sa snātaḥ sarvatīrtheṣu sarvayajñeṣu dīkṣitah || 18 ||

sarvaśāstreṣu niṣṇātaḥ sarvalokapratiṣṭhitah |
yasya karṇapathopāntaprāpto mantramahāmaṇih || 19 ||

dhanyā mātā pitā tasya pavitraṁ tatkulaṁ śive |
pitastasya santuṣṭā modante tridaśaiḥ saha |
gāyanti gāyanīṁ gāthāṁ pulakāñcitavighrahāḥ || 20 ||

asmatkule kulaśreṣṭho jāto brahmopadeśikāḥ |
kimasmākam̄ gayāpiṇḍaiḥ kim̄ tīrthaiḥ śrāddhatarpaṇaiḥ || 21 ||

kim̄ dānaiḥ kim̄ japairhomaiḥ kimanyairbahusādhanaiḥ |
vayamakṣayatṛptāḥ sma satputrasyāya sādhanāt || 22 ||

caturvargamiti | dharmārthakāmamokṣairupalakṣito vargaḥ
samūhaścaturvargastam | trivargo dharmakāmārthaiścaturvargaḥ
samokṣakairityamarah | paratra paraloke || 17 || niṣṇāto nipuṇāḥ |
karṇapathasyopāntaṁ prāptaḥ karṇapathopāntaprāptaḥ | mantra eva
mahāmaṇih || 18 || 19 || pitara iti | gīyate iti gāyanī tām | lyuṭ veti
bāhulakāt karmaṇi lyuṭ | pulakaiḥ romaharṣaṇairāñcitā adhigatā
vighrahā dehā yeṣāṁ tathābhūtāḥ santaḥ | [pulakāñkitavighrahā iti
pāṭhe'pyañkitam̄ cihnitamityarthah] || 20 ||

tāṁ gāthāmevāha asmatkula ityādibhyāṁ dvābhyāṁ |
brahmopadeśikāḥ brahmopadeśavān | akṣayatṛptāḥ
avinaśvaratṛptimantrah || 21 || 22 ||

p. 32) śrīnu devi jagadvandye satyaṁ satyaṁ mayocyte |
parabrahmopāsakānāṁ kimanyaiḥ sādhanāntaraiḥ || 23 ||

mantragrahaṇamātreṇa dehī brahmamayo bhavet |
brahmabhūtasya deveśi kimavāpyaṁ jagattraye || 24 ||

kim̄ kurvanti grahā ruṣṭā vetālāśceṭakādayah |
piśācā guhyakā bhūtā ḍākinyo māṭṛkādayah |
tasya darśanamātreṇa palāyante parāñmukhāḥ || 25 ||

rakṣito brahmamantreṇa prāvṛto brahmatejasā |

kiṁ vibheti grahādibhyo mārtāṇḍa iva cāparah || 26 ||

taṁ dṛṣṭvā te bhayāpannāḥ siṁham dṛṣṭvā yathā gajāḥ |
vidravanti ca naśyanti pataṅgā iva pāvake || 27 ||

na tasya duritaṁ kiñcidbrahmanisṭhasya dehinaḥ |
satyapūtasya śuddhasya sarvaprāṇihitasya ca |
ko vopadravamanvicchedātmāpaghātakaṁ vinā || 28 ||

śṛṅvityādi | sādhanāntaraiḥ sādhanaviśeṣaiḥ || 23 ||
mantretyādi | kimavāpyaṁ kiṁ labdhavyamasti api tu sarvaṁ vastu
labdhamevāstītyarthah || 24 || tasya brahmabhūtasya darśanamātreṇa
parāṇmukhāḥ santo grahādayaḥ palāyante || 25 || rakṣita ityādi |
brahmabhūto jano grahādibhyo vibheti bhīto bhavati kim | kintu na
vibhetītyarthah | mārtāṇḍa iva sūrya iva || 26 || tamityādi | taṁ
parabrahmopāsakam | te grahādayaḥ | vidravanti palāyante | pataṅgā
iva śalabhā iva || 27 || śuddhasya nirmalāntaḥkaraṇasya || 28 ||

p. 33) ye druhyanti khalāḥ pāpāḥ parabrahmopadeśine |
svadrohaṁ te prakurvanti nātiriktā yataḥ sataḥ || 29 ||

sa tu sarvahitāḥ sādhuḥ sarvesāṁ priyakārakah |
tasyāniṣṭe kṛte devi ko vā syānnirupadravaḥ || 30 ||

mantrārthaṁ mantracaitanyaṁ yo na jānāti sādhakah |
śatalakṣaprajapto'pi tasya mantro na siddhyati || 31 ||

ato'syārthañca caitanyaṁ kathayāmi śṛṇu priye |
akāreṇa jagatpātā saṁhartā syādukārataḥ || 32 ||

makāreṇa jagatsraṣṭā praṇavārtha udāhṛtaḥ |
sacchabdena sadā sthāyi ciccaitanyaṁ prakīrtitam || 33 ||

ekamadvaitamīśāni vṛhattvādbrahma gīyate |

mantrārthaḥ kathito devi sādhakābhīṣṭasiddhidaḥ || 34 ||

ya ityādi | ye pāpāḥ pāpaśālinah khalā durjanāḥ
parabrahmopadeśine janāya druhyanti tasyāpakāraḥ vidadhati te
pāpāḥ svadrohameva prakurvanti | parabrahmopadeśine iti
krudhadruherṣyāsūyārthānāḥ yaḥ prati kopa iti sampradānatvāt
caturthī sampradāne iti caturthī | parabrahmopadeśijanadrohakaraṇāt
svasyaivāpakārasyotpādane hetuḥ darśayannāha nātiriktā ityādi |
yato hetoḥ sataḥ sādhorbrahmabhūtādbrahmopadeśino janāt
te'tiriktā bhinnā na bhavanti ataḥ svadrohameva prakurvantīti bhāvah
|| 29 || sa tu brahmaniṣṭhastu || 30 ||

mantrārthamiti | tasya sādhakasya | yato na siddhyati ataḥ
prathamataḥ praṇavārthaḥ nirūpayati akāreṇetyādinā || 31 || 32 ||
atha saccidādipadārthamāha sacchabdenetyādinā || 33 || 34 ||

p. 34) mantracaitanyametattu tadaḥiṣṭhātṛdevatā |
tajjñānam parameśāni bhaktānāḥ siddhidāyakam || 35 ||

asyādhiṣṭhātṛ deveśi sarvavyāpi sanātanam |
avitarkyaḥ nirātaṇkam vācātītam nirañjanam || 36 ||

vāṇīmāyākamalādyena tārahīnena pārvati |
dīyate vividhā vidyā māyā śrīḥ sarvatomukhī || 37 ||

tāreṇa tārahīnena pratyekaḥ sakalaḥ padam |
yugmayugmakramenā'pi mantrō'yam vividho bhavet || 38 ||

atha mantracaitanyamabhidhatte mantryetiyādinā | he parameśāni
yā tasya mantrasyādhiṣṭhātṛ devatā tasyā yat jñānametadeva
mantracaitanyaḥ jānīhītyanvayaḥ | taccādhiṣṭhātṛdevatājñānam
bhaktānāḥ siddhidāyakaḥ bhavet || 35 ||

nanvasya mantrasya kā'dhiṣṭhātrī devatetyapekṣāyāmāha
asyetyādi | he deveśi sarvavyāpi sakalapadārthavyāpanaśīlam |
sanātanaṁ prāgabhāvadhvaṁsarahitam | avitarkyamanūhanīyam |
nirākāramākṛtiśūnyam | vācātītamatikrāntavāk | nirañjanam
manaścakṣurādyaviṣayabhūtam | yadbrahma tadasya
mantrasyādhiṣṭhātṛ bhavet || 36 ||

vāgityādi | he pārvati vāñmāyākamalādyena aimiti hrīmiti
śrīmiti bījamādyam yasya tathābhūtena | tārahīnena praṇavarahitena
pūrvoktena mantreṇa kramato vividhā anekaprakārā vidyā dīyate
vividhā māyā dīyate sarvato mukham yasyā evambhūtā
śrīrlakṣmīrdīyate | yathā aiṁ saccidekaṁ brahmetyanena mantreṇa
vidyā dīyate | hrīṁ saccidekaṁ brahmetyanena māyā dīyate | śrīṁ
saccidekaṁ brahmetyanena tu śrīriti || 37 ||

athaitasyaiva mantrasya nānāvidhatvam sampādayati
tāreṇetyādinā | pūrvoktamantrasya pratyekaṁ padam sakalam vā
padam tāreṇa praṇavena sahitam kartavyam

p. 35) ṛṣih sadāśivo hyasya chando'nuṣṭuvudāhṛtam |
devatā paramam brahma sarvāntaryāmi nirguṇam || 39 ||

caturvargaphalāvāptyai viniyogaḥ prakīrtitah |
aṅganyāsakaranyāsau kathayāmi śrīnu priye || 40 ||

tāram saccidekamiti brahmeti sakalam tataḥ |
aṅguṣṭhatarjanīmadhyānāmikāsu maheśvari || 41 ||

kaniṣṭhayoḥ karatalapṛṣṭhayoḥ suravandite |
namah svāhā vaṣaṭ hū/ vauṣaṭ phaḍantairyathākramam || 42 ||

tārahīnena praṇavatyāgenopalakṣitam vā vidheyam | tataścāyaṁ
mantra vividho bhavet | yugmayugmakrameṇāpi praṇavasahitastadrahito
vāyam pūrvokto mantra vividho'nekaprakārako bhavet | tārasahitam
tadrahitaṁ pratyekaṁ padam yathā oṁ sat | oṁ cit | oṁ ekam | oṁ

brahma | sat | cit | ekam | brahma iti | praṇavasambaddhaṁ
tadasambaddhaṁ samastaṁ padam yathā oṁ saccidekaṁ brahma |
saccidekaṁ brahmeti | yugmayugmakramato yathā oṁ sadbrahma | oṁ
cidbrahma | oṁ ekaṁ brahma | oṁ saccit | oṁ cidekam | sadbrahma |
cidbrahma | ekaṁ brahma | saccit | cidekamiti || 38 ||

athāsyā mantrasya ṛṣyādikamāha ṛṣirityādinā sārddhena |
asya mantrasya | sarvāntaryāmi sarvāntarniyantṛ || asya mantrasya
sadāśiva ṛṣiranuṣṭupchandaḥ sarvāntaryāmi nirguṇaṁ paramaṁ
brahma devatā dharmārthakāmamokṣāvāptaye viniyogaḥ | śirasi
sadāśivāya ṛṣaye namaḥ mukhe'nuṣṭupchandase namaḥ hṛdi
sarvāntaryāminirguṇaparamabrahmaṇe devatāyai namaḥ
dharmārthakāmamokṣāvāptaye viniyogaḥ | iti ṛṣinyāsaṁ
vidhāyāñganyāsakaranyāsau vidhātavyau atastāvabhidhātumāha
añganyāsetyādi || 39 || 40 ||

tayormadhye prathamataḥ karanyāsamāha tāramityādibhyāṁ
sārddhābhyaṁ dvābhyām | he maheśvari he suravandite
namaḥsvāhāvaṣaṭhūṁvauṣaṭphaṭantaiḥ
antabhūtairnamaḥsvāhāvaṣaṭ

p. 36) nyasennyāsoktavidhinā sādhakaḥ susamāhitah |
hṛdādikaraparyantamevameva vidhīyate || 43 ||

prāṇāyāmaṁ tataḥ kuryān mūlena praṇavena vā |
madhyamānāmikābhyañca dakṣahastasya pārvati || 44 ||

vāmanāsāpuṭam dhṛtvā dakṣanāsāpuṭena ca |
pūayet pavanam mantrī mūlamaṭamitaṁ japan || 45 ||

aṅguṣṭhenā dakṣanāsām dhṛtvā kumbhakayogataḥ |
japeddvātriṁśatā'vṛttyā tato dakṣiṇāsayā || 46 ||

śanaiḥśanaistyajedvāyum japan ṣoḍaśadhā manum |
vāmanāsāpuṭe'pyevam pūrakumbhakarecakam || 47 ||

punardakṣiṇataḥ kuryāt pūrvavat surapūjite |
prāṇāyāmavidhiḥ prokto brahmamantrasya sādhane || 48 ||

hūṁvauṣaṭphaṭrūpaiḥ padairviśiṣṭam tāraṁ prāṇavam saditi ciditi
ekamiti brahmeti | tato'nantaram | oṁ saccidekaṁ brahmeti sakalañca
padam aṅguṣṭhatarjanīmadhyānāmikāsu kaniṣṭhayoḥ
karatalapṛṣṭhayośca nyāsoktavidhinā susamāhito'tisāvadhānah san
sādhako yathākramaṁ nyaset | kramo yathā oṁ aṅguṣṭhābhyaṁ
namah | sattarjanībhyaṁ svāhā | cīnmadhyamābhyaṁ vaṣaṭ |
ekamanāmikābhyaṁ hū | brahma kaniṣṭhābhyaṁ vauṣaṭ | oṁ
saccidekaṁ brahma karatalapṛṣṭhābhyaṁ phaṭ | iti karanyāsaḥ |
athāṅganyāsamāhārddhena hṛdityādi | hṛdādikaraparyantam
pratyevameva nyāso vidhīyate | yathā oṁ hṛdayāya namah | sacchirase
svāhā | cicchikhāyai vaṣaṭ | ekaṁ kavacāya hū | brahma
netratrayāya vauṣaṭ | oṁ saccidekaṁ brahma
karatalakarapṛṣṭhābhyaṁ phaṭ iti || 41 - 43 ||

evamaṅganyāsakaranyāsau vidhāya prāṇāyāmo vidheya
ityāha prāṇāyāmamityādinā | tato'nantaram oṁ saccidekaṁ
brahmetyādimūlamantraṇa prāṇavena oṁ kāraṇe

p. 37) tato dhyānam prakurvīta sādhakābhīṣṭasādhanam || 49 ||

hṛdayakamalamadhye nirvišeṣam nirñham
hariharavidhivedyam yogibhirdhyānagamyam |
jananamaraṇabhītibhraṇsi saccitsvarūpam
sakalabhuwanabījaṁ brahma caitanyamīde || 50 ||

vā prāṇāyāmam kuryāt || nanu prāṇāyāmaḥ kathaṁ vidhātavya
ityapekṣayām tadvidhānamāha madhyametyādibhiḥ
sārdhaiścaturbhiḥ | he pārvati dakṣiṇahastasya
madhyamānāmikābhyaṁgulibhyām vāmanāsāpuṭam dhṛtvā
mantrī sādhako'ṣṭamitaṁ mūlamantraṁ japan san
dakṣiṇanāsāpuṭena pavanaṁ vāyu pūrayet | tato
dakṣahastasyaivāṅguṣṭhenā dakṣanāsāpuṭam dhṛtvā

kumbhakayogato dvātriṁśatā āvṛtyā mūlamantram jape | tataḥ
śoḍaśadhā manuṁ mūlamantram japan san dakṣiṇanāsayaiva
śanaiḥ śanairvāyum tyajet | tato vāmanāśāpuṭe'pyevameva
pūrakakumbhakarecakaṁ kuryāt krameṇaivākṛṣṭam niścalam
vimuktañca śvāsaṁ vidadhyādityarthāḥ | pūrvavat
punardakṣiṇato'pi pūrakakumbhakarecakaṁ kuryāt | brahmamantrasya
sādhane eṣa prāṇāyāmavidhiḥ proktāḥ | pūrakādisvarūpamāha
yogiyājñavalkyah

nāśikotkrṛṣṭa ucchāso dhmātaḥ pūraka ucyate |
kumbhako niścalāśvāso mucyamānastu recakah || 44 - 48 ||

itthaṁ prāṇāyāmaṁ kṛtvā parabrahmadhyānaṁ kartavyamityāha
tata ityādinā || 49 ||

atha taddhyānamāha hṛdayetyādi | hṛdayakamalasya madhye
sthitaṁ caitanyaṁ cetanaṁ brahmāhamīḍe dhyāyāmītyanvayah |
dhātūnāmanekārthatvādīḍadhātordhyāne'rthe'pi pravṛttiḥ |
nirvišeṣamityādīni brahmaṇo višeṣaṇāni | nirvišeṣam
nānāvidhabhedaśūnyam | nirīhaṁ nirākāṇkṣam
prāptasamastaiśvaryamityarthāḥ | dhyānagamyam
dhyānenāvagantavyam | jananamarāṇabhītibhraṁsi
janmamṛtyunimittavabhayāpahant |

p. 38) dhyātvavaiṣṇavaṁ paramaṁ brahma mānasairupacārakaiḥ |
pūjayet parayā bhaktyā brahmaśāyujyahetave || 51 ||

gandhaṁ dadyānmahītattvaṁ puṣpamākāśameva ca |
dhūpaṁ dadyādvāyutattvaṁ dīpaṁ tejaḥ samarpayet |
naivedyaṁ toyatattvena pradadyāt paramātmane || 52 ||

tato japtvā mahāmantram manasā sādhakottamaḥ |
samarpya brahmaṇe paścādvahiḥpūjāṁ samārabhet || 53 ||

upasthitāni dravyāṇi gandhapuṣpādikāni ca |
vastrālaṇkaraṇādīni bhakṣyapeyāni yāni ca || 54 ||

mantreṇānena saṃśodhya dhyātvā brahma sanātanam |
nimīlya netre matimānarpayet paramātmane || 55 ||

brahmārpaṇam brahmahavirbrahmāgnau brahmaṇā hutam |
brahmaiva tena gantavyaṁ brahmakarmasamādhinā || 56 ||

saccitsvarūpaṁ sadāsthāyisvarūpaṁ jñānasvarūpañcetyarthah |
sakalabhuwanabījaṁ samastasya bhuvanasya kāraṇam || 50 ||

evaṁ brahma dhyātvā tasya pūjanaṁ vidheyamityāha
dhyātvetyādinā | mānasairmanahsaṅkalpitaiḥ | brahmasāyujyahetave
brahmatvanimittāya | syādbrahmabhūyaṁ brahmatvam
brahmasāyujyamityapītyamaraḥ || mānasānupacārānevāha
gandhamityādinā || 51 || 52 ||

tata iti | mahāmantram oṁ saccidekaṁ brahmetyādyātmakam |
samarpya mahāmantrajapahetukaṁ phalaṁ dattvā ||
vahiḥpūjāmevāha upasthitānītyādinā | upasthitāni samīpe sthitāni
|| anena ito'nantarameva vakṣyamāṇena mantreṇa || 53 - 55 ||

atha gandhapuṣpādyarpaṇamantramevāha brahmārpaṇamiti |
arpaye dīyate'nenetyarpaṇaṁ śrāvadi yajñapātram tadapi brahmaiva |
dīyamānaṁ havirghṛtādikamapi brahmaiva |

p. 39) tato netre samunmīlya japtvā mūlam svaśaktitah |
tajjapaṁ brahmasāt kṛtvā stotrañca kavacaṁ paṭhet || 57 ||

stotram śrīnu maheśāni brahmaṇah paramātmanaḥ |
yat śrutvā sādhako devi brahmasāyujyamaśnute || 58 ||

namaste sate sarvalokāśrayāya
namaste cite viśvarūpātmakāya |
namo'dvitatattvāya muktipradāya
namo brahmaṇe vyāpine nirguṇāya || 59 ||

tvamekaṁ śaraṇyaṁ tvamekaṁ vareṇyaṁ

tvamekaṁ jagatkāraṇam viśvarūpam |

brahmaivāgnistasmin | brahmaṇā kartrā hutam havanamapi brahma |
agniśca kartā ca havanakriyā cāpi brahmaivetyarthah | evam
brahmaṇyeva karmātmake samādhiścittaikāgryam yasya tena puṁsā
brahmaiva gantavyam prāptavyam na tu phalāntaramityarthah || 56 ||

tata ityādi | samunmīlya udghāṭya | mūlamṛti mūlamantram |

brahmasāt brahmādhīnam || 57 ||

stotramiti | brahmasāyujuyamaśnute brahmatvam prāpnoti || 58 ||

atha tatstotramāha namaste ityādi | sate sadā sthāyine |

sarvalokāśrayāya sakalalokādhārabhūtāya | cite caitanyāya |

viśvarūpa ātmā yasya tasmai | advaitatattvāya

sajātīyavijātīyātmagatamedarahitattvāya | brahmaṇe atibr̄hate ata

eva vyāpine sakalavastuvyāpanaśīlāya | nirguṇāya

sattvādigunarahitāya || 59 ||

p. 40) tvamekaṁ jagatkartṛpāṭṛprahartṛ¹
tvamekaṁ param niścalam nirvikalpam || 60 ||

bhayānāṁ bhayaṁ bhīṣaṇam bhīṣaṇānāṁ

gatiḥ prāṇināṁ pāvanaṁ pāvanānām |

mahoccaiḥpadānāṁ niyantr tvamekaṁ

pareśāṁ param rakṣakam rakṣakāṇām || 61 ||

pareśa prabho sarvarūpāprakāśin

anirddeśya sarvendriyāgamya satya |

acintyākṣara vyāpakāvyakta tattva

jagadbhāsakādhīśa pāyādapāyāt || 62 ||

tvamityādi | ekaṁ mukhyaṁ kevalam vā | śaraṇe rakṣaṇe
sādu iti śaraṇyam | tatra sādhuriti yat | vareṇyam varaṇīyam |
janmamṛtyuduḥkhādibhīrubhirupāsanīyamityarthah | param
śreṣṭham | nirvikalpam nānāvidhakalpanāśūnyam || 60 ||

bhayānāmityādi | bhīṣaṇānāṁ bhayānakānāmapi
bhīṣaṇām bhayānakam | pāvanānāṁ pūtavajanakānāmapi
pāvanam pāvitryajanakam | padānāṁ sthānānāṁ madhye
mahoccairatyucchritāṁ padam athavā mahoccairatyucchritāṁ
padaṁ yeśāṁ teśāṁ brahmādīnāmapi niyant̄ niyāmakam |
pareśāṁ śreṣṭhānāmapi || 61 ||

pareśetyādi | pareśā pareśāṁ brahmādīnāmapyadhipa |
prabho niyantaḥ | anirdeśyaśabdena nirdeṣṭumaśakya |
sarvendriyāgamya sarvairnetrādibhirindriyairaprāpya | satya
paramārthasatyaśālin | acintya manaso'pyaviṣayabhūta | na
kṣarati calatītyakṣaram tatsambodhane akṣara | avyakta
rūpādirahita | jagadbhāsakānāṁ
candrasūryādīnāmapīśvara athavā jagādbhasaketi adhīseti ca
bhinnameva padam | pāyāt rakṣat | apāyāt
bhaktibuddhyādiviśeṣat || 62 ||

p. 41) tadekaṁ smarāmasta dekaṁ japāmaḥ
tadekaṁ jagatsākṣirūpaṁ namāmaḥ |
sadekaṁ nidhānaṁ nirālambamīśam
bhavāmbhodhipotaṁ śaraṇyaṁ vrajāmaḥ || 63 ||

pañcaratnamidaṁ stotram brahmaṇaḥ paramātmanaḥ |
yah paṭhet prayato bhūtvā brahmasāyujyamāpnuyāt || 64 ||

pradoṣe'dah paṭhennityam somavāre višeṣataḥ |
śrāvayed bodhayet prājño brahmaniṣṭhān svabāndhavān || 65 ||

iti te kathitam devi pañcaratnam maheśituḥ |
kavacam śṛṇu cārvaṇgi jaganmaṇgalanāmakam |
paṭhanāddhāraṇād yasya brahmajño jāyate dhruvam || 66 ||

paramātmā śiraḥ pātu hṛdayam parameśvarah |
kaṇṭhaṁ pātu jagatpātā vadanaṁ sarvadṛgvinibhuḥ || 67 ||

karau me pātu viśvātmā pādau rakṣatu cinmayaḥ |
sarvāṇīgaṁ sarvadā pātu param brahma sanātanam || 68 ||

tadityādi | tat brahma | nidhīyate jagad yasmin tannidhānam
jagadāśrayabhūtam | nirālambam āśrayaśūnyam || 63 ||

atha pañcaratnākhyaitatstotrapāṭhahetukaṁ phalamāha
pañcaratnamityādinā | prayataḥ pavitraḥ || adaḥ stotram || 64 || 65 ||
stotram paṭhitvā kavacam
paṭhitavyamatastadabhidhātumupakramate itīti || 66 ||
tad brahmakavacamevāha paramātmetyādi | cinmayaḥ
caitanyarūpaḥ || 67 || 68 ||

p. 42) śrījaganmaṇigalasyāya kavacasya sadāśivah |
ṛṣīchando'nuṣṭuviti paramabrahma devatā |
caturvargaphalāvāptyai viniyogaḥ prakīrtitah || 69 ||

yah paṭhed brahmakavacam ṛṣinyāsapuraḥsaram |
sa brahmajñānamāśadya sākṣādbrahmamayo bhavet || 70 ||

bhūrje vilikhya gutikāṁ svarṇasthāṁ dhārayet yadi |
kaṇṭhe vā dakṣiṇe bāho sarvasiddhīśvaro bhavet || 71 ||

ityetat paramabrahmakavacam te prakāśitam |
dadyāt priyāya śiṣyāya gurubhaktāya dhīmate || 72 ||

paṭhitvā stotrakavacam praṇamet sādhakāgraṇīḥ || 73 ||

namaste paramam brahma namaste paramātmane |
nirguṇāya namastubhyaṁ sadrūpāya namo namaḥ || 74 ||

athāsyā kavacasya ṛṣyādikamāha śrījagadityādinā || atha
brahmakavacapaṭhanajanyaṁ phalamāha ya ityādinā | ṛṣinyāsaḥ
puraḥsaro yatra tat | ṛṣinyāsaśca asya śrījaganmaṇigalanāmakasya

kavacasya sadāśiva ṛṣīḥ anuṣṭupchandaḥ paramabrahma devatā
dharmārthakāmamokṣāvāptyaḥ śrījaganmaṇigalākhyakavacapāṭhe
viniyogaḥ | śirasi sadāśivāya ṛṣaye namaḥ | mukhe'nuṣṭapchandase
namaḥ | hr̥daye parabrahmaṇe devatāyai namaḥ |
dharmārthakāmamokṣāvāptaye śrījaganmaṇigalākhyakavacapāṭhe
viniyoga iti | āśādya prāpya | brahmamayaḥ brahmaśvarūpaḥ || 69 - 71
||

itīti | te tubhyam tavāgre vā || praṇamet paramātmānamiti
śeṣah | sādhakāgraṇīḥ sādhakottamaḥ || tatpraṇamanamevāha nama
ityādinā || 72 - 74 ||

p. 43) vācikam kāyikam vā'pi mānasam vā yathāmati |
ārādhane pareśasya bhāvaśuddhirvidhīyate || 75 ||

evaṁ saṁpūjya matimān svajanairbāndhavaiḥ saha |
mahāprasādaṁ svīkuryād brahmaṇah paramātmānah || 76 ||

pūjane parameśasya nāvāhanavisarjane |
sarvatra sarvakāleṣu sādhayed brahmaśādhanam || 77 ||

asnāto vā kṛtasnāno bhukto vā'pi bubhukṣitah |
pūjayet paramātmānam sadā nirmalamānasah || 78 ||

anena brahmamantreṇa bhakṣyapeyādikañca yat |
dīyate parameśāya tadeva pāvanaṁ mahat || 79 ||

gaṇgātoye śilādau ca spr̥ṣṭadoṣo'pi vartate |
parabrahmārpite dravye spr̥ṣṭāspr̥ṣṭam na vidyate || 80 ||

nanu paramātmānam prati kāyikavācikamānasāstrayo'pi
praṇāmā vidhātavyāsteṣāṁ madhye ekatamo vā tatrāha
vācikamityādi | yathāmati parabrahmaṇe kāyikam vācikam
mānasam vā praṇamanaṁ vidadhyāt | nanu parabrahmaṇe
kāyikasyaiva praṇāmasyaucityam natu vācikamānasayorata āha

ārādhana ityādi | bhāvaśuddhirantaḥkaraṇaśuddhatvam || 75 ||
evamityādi | saṃpūjya paramātmānamiti śeṣaḥ || sādhayet
niṣpādayet || 76 - 78 ||

atha brahmaṇo mahāprasādasya māhātmyaṁ
varṇayitumupakramate anenetyādi | brahmamantraḥ oṁ
saccidityādyātmakena brahmārpāṇamityādyātmakena vā || śilādau
śālagrāmaśilādau || 79 || 80 ||

p. 44) pakvaṁ vā'pi na pakvaṁ vā mantrēṇānena mantritam |
sādhako brahmasāt kṛtvā bhuñjīyāt svajanaiḥ saha || 81 ||

nātra varṇavicāro'sti nocchiṣṭādivivecanam |
na kālaniyamo'pyatra śaucāśaucaṁ tathaiva ca || 82 ||

yathākāle yathādeśe yathāyogena labhyate |
brahmasāt kṛtanavedyamaśnīyādavicārayan || 83 ||

ānītaṁ śvapacenāpi śvamukhādapi niḥsṛtam |
tadannaṁ pāvanaṁ devi devānāmapi durlabham || 84 ||

kiṁ punarmanujādīnāṁ vaktavyaṁ devavandite |
parameśasya naivedyasevanād yat phalaṁ bhavet || 85 ||

mahāpātakayukto vā yukto vāpyanyapātakaiḥ |
sakṛt prasādagrahaṇāt mucyate nātra saṃśayah || 86 ||

sārddhatrikoṭītīrtheṣu snānadānena yatphalam |
tat phalaṁ labhate martyo brahmārpitaniṣevaṇāt || 87 ||

aśvamedhādibhiryajñairiṣṭvā yat phalamaśnute |
bhakṣite brahma naivedye tasmāt koṭiguṇaṁ labhet || 88 ||

jihvākoṭisahasraistu vaktrakoṭisatairapi |
mahāprasādamāhātmyaṁ varṇitum naiva śakyate || 89 ||

pakvamiti | mantreṇa oṃ tat sadityādyātmakena || nātreti | atra
brahmaṇo mahāprasāde || ānītamiti | śvapacena
cāṇḍalenāpyānītaṁ yadannam̄ tadbrahmasātkṛtaṁ sat pāvanaṁ
bhavet || aśnute labhate || 81 - 89 ||

p. 45) yatra kutra sthito vāpi prāpya brahmārpitāmṛtam |
gṛhītvā kīkaśo vā'pi brahmasāyujyamāpnuyāt || 90 ||

yadi syānnīcajātīyamannaṁ brahmaṇi bhāvitam |
tadannam̄ brāhmaṇairgrāhyamapi vedāntapāragaiḥ || 91 ||

jātibheda na kartavyaḥ prasāde paramātmānaḥ |
yo'suddhabuddhiṁ kurute sa mahāpātakī bhavet || 92 ||

varaṁ pāpaśataṁ kuryādvaram̄ viprabadhaṁ priye |
parabrahmārpite hyanne na kuryādavahelanam || 93 ||

ye tyajanti narā mūḍhā mahāmantreṇa saṁskṛtam |
annatoyādikam̄ bhadre pitṛṣṭe pātayantyadhaḥ || 94 ||

svayamapyandhatāmisre patantyāhūtasaṁplavam |
brahmasātkṛtanaivedyadveṣṭīṇāṁ nāsti niṣkṛtiḥ || 95 ||

puṇyāyante kriyāḥ sarvāḥ suṣuptiḥ sukṛtāyate |
svecchācāro'tra vihito mahāmantrasya sādhane || 96 ||

yatretyādi | amṛtam̄ śīdhu | kīkaśo vāpi cāṇḍalo'pi || 90 ||
yadīti | nīcajātīyaṁ cāṇḍalādisambandhi | brahmaṇi
bhāvitam̄ cintitaṁ brahmaṇe'rpitamityarthah || 91 || 92 ||
varamityādi | varamīśat priyam | devādvṛte varah śreṣṭhe triśu
klīvaṁ manāk priye ityamaraḥ | avahelanam tiraskāram || 93 || 94 ||
svayamityādi | andhatāmisre narake | āhūtasya viśvasya
saṁplavaḥ salile samyak plavanaṁ yatra tatkālaparyantam

pralayakālaparyantamityarthah | niṣkṛtirnistārah || 95 ||

puṇyetyādi | sarvā apuṇyā api kriyāḥ puṇyāyante puṇyā
ivācarantītyarthah || 96 ||

p. 46) kiṁ tasya vaidikācāraistāntrikairvā'pi tasya kim |
brahmaniṣṭhasya viduṣah svechhācāro vidhiḥ smṛtaḥ || 97 ||

kṛtenāsyā phalaṁ nāsti nākṛtenāpi kilviṣam |
na vighnah pratyavāyo,asya brahmamantrasya sādhanāt || 98 ||

asmin dharme maheśi syāt satyavādī jitendriyah |
paropakāranirato nirvikārah sadāśayaḥ || 99 ||

mātsaryahīno'dambhī ca dayāvān śuddhamānasah |
mātāpitroḥ pṛitikārī tayoḥ sevanatataḥparaḥ || 100 ||

brahmaśrotā brahmamantā brahmānveṣaṇamānasah |
yatātmā dṛḍhabuddhiḥ syāt sākṣādbrahmeti bhāvayan || 101 ||

na mithyābhāṣaṇam kuryānna parāniṣṭacintanam |
parastrīgamanañcaiva brahmamantrī vivarjayet || 102 ||

tatsaditi vadeddevi pṛārambhe sarvakarmaṇām |
brahmārpaṇamastu vākyam pānabhojanakarmaṇoh || 103 ||

yenopāyena martyānām lokayātrā prasiddhyati |
tadeva kāryam brahmajñairidaṁ dharmaṁ sanātanam || 104 ||

kimityādi | viduṣah sarvam brahmaiveti jānataḥ | svechhācāra
eva vidhiḥ | asya brahmaniṣṭhasya || 97 || 98 ||

asminnyādi | sadāśayaḥ sādhvabhiprāyaḥ || mātsaryahīnah
anyaśubhadveṣarahitah | adambhī kapaṭatāśūnyaḥ | tayoḥ
mātāpitroḥ || 99 || 100 ||

brahmetyādi | yatātmā saṃyatacittah | brahma sākṣādastīti

bhāvayan cintayan || brahmārpaṇamastviti vākyam || lokayātrā¹
lokanirvāhaḥ || 101 - 104 ||

p. 47) atha sandhyāvidhiṁ vakṣye brahmamantrasya śāmbhavi |
yāṁ kṛtvā brahmasampattiṁ labhante bhuvi mānavāḥ || 105 ||

prātarmadhyāhnasāyāhne yathādeśe yathā'sane |
pūrvavat paramabrahma dhyātvā sādhakasattamaḥ || 106 ||

aṣṭottaraśataṁ devi gāyatrījapamācaren |
japaṁ samarpya vidhivat pūrvavat praṇamet sudhīḥ || 107 ||

eṣā sandhyā mayā proktā sarvathā brahmasādhane |
yadanuṣṭhānato mantrī śuddhāntaḥkaraṇo bhavet || 108 ||

gāyatrīṁ śr̥nu cārvaṇgi sarvapāpapraṇāśinīm |
parameśvaraṁ ḡe'ntamuktvā vidmahe tadanantaram || 109 ||

paratattvāya padato dhīmahīti vadet priye |

atheti | yāṁ sandhyāṁ | brahmasampattim brahmarūpāṁ
sampadam || tatsandhyāvidhimevāha prātarityādinā |
yadanuṣṭhānataḥ yadācaraṇataḥ || 105 - 108 ||

tāṁ brahmagāyatrīmevāha parameśvaramityādinā sārddhena
| he priye īśāni ḡe'ntam ḡevibhaktyantaṁ parameśvaraṁ
padamuktvā vidmahe iti padaṁ vadet | tadanantaraṁ vidmahe iti
padānantaraṁ paratattvāyeti padaṁ vadet | paratattvāyeti padataḥ
paraṁ dhīmahīti padaṁ vadet | tadanantaraṁ dhīmahīti padānantaraṁ
tanno brahma pracodayāditi vadet | tataśca parameśvarāya vidmahe
paratattvāya dhīmahi tanno brahma pracodayādityākārikā
brahmagāyatrī sampannāśit | brahmagāyatryarthastu paratattvāya
parameśvarāya paratattvaṁ parameśvaramāptuṁ yadbrahma vayaṁ
vidmahe manyāmahe dhīmahi cintayāmaśca tadbrahma

p. 48) tadanantaramīśāni tanno brahma pracodayāt |
iyam śrībrahmagāyatrī caturvargapradāyinī || 110 ||

pūjanam yajanañcaiva snānam pānañca bhojanam |
yadyatkarma prakurvīta brahmamantreṇa sādhayet || 111 ||

brāhme muhūrte cotthāya praṇamya brahmadaṁ gurum |
dhyātvā ca paramam brahma yathāśakti manum smaret |
pūrvavat praṇamed brahma prātaḥkṛtyamidaṁ smṛtam || 112 ||

dvātriṁśatā sahasreṇa japeṇāsyā puraskriyā |
taddaśāṁśena havanam tarpaṇam taddaśāṁśataḥ || 113 ||

secanam taddaśāṁśena taddaśāṁśena sundari |
brāhmaṇān bhojayenmantrī puraścaraṇakarmaṇi || 114 ||

bhakṣyābhakṣyavicāro'tra tyājyaṁ grāhyaṁ na vidyate |
na kālaśuddhiniyamo na vā sthānanirūpaṇam || 115 ||

no'smān pracodayāt prerayet dharmārthakāmamokṣeṣu
viniyojayedityartha iti || 109 || 110 ||

pūjanamiti | sādhayet tattatkarmeti śeṣaḥ | atha
prātaḥkṛtyamāha brāhme ityādinā | manum om saccidekaṁ
brahmetyādimantram || 111 || 112 ||

atha brahmamantrasya puraścaraṇavidhimāha
dvātriṁśatetyādinā | asya brahmamantrasya puraskriyā
puraścaraṇam | taddaśāṁśena japadaśamāṁśena havanam homaḥ
| taddaśāṁśataḥ homadaśāṁśataḥ | taddaśāṁśena
tarpaṇadaśāṁśena secanam mārjanam | taddaśāṁśena
mārjanaddaśāṁśena || bhakṣyetyādi | atra brahmamantrasya
puraścaraṇakarmaṇi || 113 - 115 ||

p. 49) abhukto vā'pi bhukto vā snāto vā'snāta eva vā |

sādhayet paramaṁ mantraṁ svecchācāreṇa sādhakah || 116 ||

vinā'yāsaṁ vinā kleśaṁ stotrañca kavacaṁ vinā |
vinā nyāsaṁ vinā mudrāṁ vinā setuṁ varānane || 117 ||

vinā cauragaṇeśādijapañca kullukāṁ vinā |
akasmāt paramabrahmasākṣatkāro bhaved dhruvam || 118 ||

saṁkalpo'smin mahāhantere mānasah parikīrtitah |
sādhane brahmamantrasya bhāvaśuddhirvidhīyate || 119 ||

sarvaṁ brahmamayaṁ devi bhāvayet brahmaśādhakah |
na cā'sya pratyavāyo'sti nāṅgavaiguṇyameva ca |
mahāmanoh sādhane tu vyaṅgaṁ sāṅgāyate dhruvam || 120 ||

kalau pāpayuge ghore tapohīne'tidustare |
nistārabījametāvat brahmamantrasya sādhanam || 121 ||

sādhanāni bahūktāni nānātantrāgamaadiṣu |
kalau durbalajīvānāmasādhyāni maheśvari || 122 ||

abhukta ityādi | na bhuktamasyāstīti abhuktaḥ | arśa
ādibhyo'jityac | setum japaviśeṣam | kullukā'pi japaviśeṣa eva tāṁ
vinā | bhāvayet cintayet || 116 - 119 ||
na cetyādi | asya mahāmanoraṅgavaiguṇyāditaḥ
pratyavāyo na bhavet | vyaṅgam aṅgahīnamapi || 120 || 121 ||
nanvanekeṣu tantrādiṣu nistārabījāni bahūni sādhanāni
bhavataivoktāni tat kathamucyate kalau brahmamantrasya
sādhanameva nistārabījamityata āha sādhanānityādi | atra
yadyapi tathāpītyadhyāhāryam || 122 ||

p. 50) alpāyuṣaḥ svalpavṛttā annādhīnāsavah priye |
lubdhā dhanārjane vyagrāḥ sadā cañcalamānasāḥ || 123 ||

samādhāvasthiradhiyo yogakleśāsahiṣṇavah |

teṣāṁ hitāya mokṣāya brahmamārgo'yamīritah || 124 ||

kalau nāstyeva nāstyeva satyaṁ satyaṁ mayocaye |
brahmađikṣāṁ vinā devi kaivalyāya sukhāya ca || 125 ||

prātaḥkṛtyam prātareva sandhyāṁ kuryāt trikālataḥ |
madhyāhne pūjanaṁ kuryāt sarvatantreśvayaṁ vidhiḥ |
parabrahmopāsane tu sādhakecchāvidhiḥ śive || 126 ||

vidhayah kiñkarā yatra niṣedhāḥ prabhavo'pi na |
svecchācāreṇeṣṭasiddhistadvinā ko'nyamāśrayet || 127 ||

brahmajñāniguruṁ prāpya śāntaṁ niścalamānasam |
dhṛtvā taccaraṇāmbhojaṁ prārthayed bhaktibhāvataḥ || 128 ||

asādhyatve hetuṁ darśayannāha alpāyuṣa ityādi | yata iti
śeṣah | annādhīnāsavah annavaśībhūtaprāṇah || 123 ||
samādhāvityādi | samādhiścittavṛttinirodhaḥ tatra |
yogakleśāsahiṣṇavah
nistāropāyabhūtatattatkarmasādhanahetukakleśasahanāśīlāḥ
|| 124 || kalau yuge brahmađikṣāyā anyā kācidapi dīkṣā
mokṣāya sukhāya ca naivāstīti pratijñāṁ kurvannāha
kalāvityādi || 125 ||

prātariti | sādhakecchaiva vidhiḥ | yatra parabrahmopāsane || 126 ||
127 ||

atha brahmamantropadeśavidhimabhidhātumupakramate
brahmajñānītyādi | śāntam rāgadveśādiśūnyam | bhaktibhāvataḥ
bhaktiyogena || kiṁ prārthayedityapekṣāyāmāha karuṇāmayetyādi ||
128 - 130 ||

p. 51) karuṇāmaya dīneśa tavā'haṁ śaraṇāgataḥ |
tvatpadāmbhoruhacchāyāṁ dehi mūrdhni yaśodhana || 129 ||

iti prārthya guruṁ paścāt pūjayitvā svaśaktitah |

kṛtāñcalipuṭo bhūtvā tūṣṇīṁ tiṣṭhet guroḥ puraḥ || 130 ||

gururvicārya vidhivat yathoktaṁ śiṣyalakṣaṇam |
āhūya kṛpayā dadyāt sacchiṣyāya mahāmanum || 131 ||

upaviṣyā'sane jñānī prāṇmukho vāpyudaṇmukhaḥ |
svavāme śiṣyamānīya kāruṇyenā'valokayet || 132 ||

tataḥ śiṣyasya śirasi ṛṣinyāsapuraḥsaram |
japedaṣṭaśataṁ mantraṁ sādhakasyeṣṭasiddhaye || 133 ||

dakṣakarṇe brāhmaṇānāmitareśāñca vāmataḥ |
saptadhā śrāvayet mantraṁ sadguruḥ karuṇānidhiḥ || 134 ||

upadeśavidhiḥ prokto brahmamantrasya kālike |
nātra pūjādyapekṣā'sti saṃkalpaṁ mānasañcaret || 135 ||

gururityādi | yathoktaṁ śiṣyalakṣaṇam sānto dānto
vinītaścetyādikam || 131 ||

upaviṣyetyādi | jñānī brahmajñānavān guruḥ | kāruṇyena
kṛpāyuktayā drṣṭyā || 132 ||

tata ityādi | mantram om saccidekaṁ brahmetyādikam ||
dakṣetyādi | vāmataḥ vāme karṇe | mantram pūrvoktameva || 133 ||
134 ||

upadešeti | atra brahmamantropadeśavidhau | caret kuryāt || 135 ||

p. 52) tataḥ śrīgurupādābje daṇḍavat patitaṁ śiśum |
utthāpayed guruḥ snehādimāṁ mantramudīrayan || 136 ||

uttiṣṭha vatsa mukto'si brahmajñānaparo bhava |
jitendriyah satyavādī valārogyaṁ sadā'stu te || 137 ||

tata utthāya gurave yathāśaktyanusārataḥ |
dakṣiṇāṁ svam phalam vā'pi dadyāt sādhakasattamah |

gurorājñāvaśībhūtvā viharedddevavad bhuvi || 138 ||

mantragrahaṇamātreṇa tadātmā tanmayo bhavet |
brahmabhūtasya deveśi kimanyairbahusādhanaiḥ || 139 ||

iti samkṣepato brahmaṇīksā te kathitā priye |
gurukāruṇyamātreṇa brahmaṇīksāṁ samāśrayet || 140 ||

śāktāḥ śaivā vaiśṇavāśca saurā gāṇapatāstathā |
viprā vīpretarāścaiva sarve'pyatrādhikāriṇaḥ || 141 ||

tata ityādi | tataḥ mantraśravaṇāt parataḥ | śiśum śiśyam ||
taṁ mantramevāha uttiṣṭha vatsetyādi || 136 || 137 ||

tata iti | svāṁ dhanam ātmānaṁ vā || 138 ||
mantryādi | tadātmā brahmaniṣṭhāntahākaraṇaḥ | tanmayāḥ
brahmaśvarūpaḥ || 139 ||

brahmamantragrahaṇe kālādiniyamo nāstīti pratipādayannāha
gurvityādi || 140 ||

upadiṣṭānāmanupadiṣṭānāñca brāhmaṇādīnāṁ
sarveśāmapyasya min brahmamantre'dhikāro'stītyāha śāktā
ityādinā | atra brahmamantre || 141 ||

p. 53) ahaṁ mṛtyuñjayo devi devadevo jagadguruḥ |
svecchācārī nirvikalpo mantrasya'sya prasādataḥ || 142 ||

amumeva brahmamantraṁ mattaḥ pūrvamupāsitāḥ |
brahmā brahmaṇīsayaścāpi devā devarṣayastathā || 143 ||

devarṣivaktrānmunayastebhyo rājarṣayaḥ priye |
upāsitā brahmabhūtāḥ paramātmprasādataḥ || 144 ||

brāhmaṇe manau maheśāni vicāro nāsti kutracit |
svīyamantraṁ gururdadyāt śiśyebhyo hyavicārayan || 145 ||

pitā'pi dīkṣayet putrān bhrātā bhrātṛn patiḥ striyam |
mātulo bhāgineyāṁśca naptṛn mātāmaho'pi ca || 146 ||

etanmantraprasādādeva mayi mr̄tyuñjayatvādikamāśīdityāha
ahamityādinā | ahaṁ mr̄tyuñjayo'bhamaviti śeṣah || 142 ||

etanmantropāsanādeva viriñcyādiṣu brahmabhūtatvam
jātamityāha amumityādinā | matto gṛhītveti śeṣah | upāsitāḥ
śraddhayā anuṣṭhitavantaḥ | gatyarthākarmakaśliṣāśīdityādinā
kartari ktaḥ | brahmaṛṣayo bhṛgvādayaḥ | devā indrādayaḥ | devarṣayo
nāradādayaḥ || 143 ||

devarṣīti | devarṣivaktrāt nāradamukhāt | munayo vyāsādayaḥ |
rājarṣayo janakādayaḥ || 144 ||

ātmanā grahīto'pyayaṁ brahmamantro guruṇā śiṣyebhyo
deyaḥ pitrādibhirapi putrādibhyo deya ityāha brāhme ityādibhyāṁ
dvābhyaṁ | avicārayan svīyamantradānanimittakaṁ doṣamagaṇayan
|| 145 || 146 ||

p. 54) svamantradāne yo doṣastathā pitrādīkṣayā |
siddhe brahmamahāmantre taddoṣo naiva vidyate || 147 ||

brahmajñānimukhāt śrutvā yena kena vidhānataḥ |
brahmabhūto naraḥ pūtaḥ puṇyapāpairna lipyate || 148 ||

brahmamantropāsitā ye gṛhasthā brāhmaṇādayaḥ |
svasvavarṇottamārate tu pūjyā mānyā viśeṣataḥ || 149 ||

brāhmaṇā yatayaḥ sākṣāditare brāhmaṇaiḥ samāḥ |
tasmāt sarve pūjayeyurbrahmajñān brahmadīkṣitān || 150 ||

ye ca tānavamanyante te narā brahmaghātinaḥ |
patanti ghoranarake yāvadbhāskaratārakam || 151 ||

yat pāpaṁ strīvadhe proktam yatpāpaṁ bhrūṇaghātane |
tasmāt koṭiguṇam pāpaṁ brahmopāsakanindanāt || 152 ||

nanu piturmantram na gṛhṇīyāttathā mātāmahasya
cetyādiniśedhavākyamullaṅghya pitrādibhyo brāhmaṇ mantram
gṛhṇatāṁ putrādīnāmātmīyamantradāne
tattanniśedhavākyamanādṛtya śiṣyebhyaḥ svīyaṁ brahmamantram
dadato gurośca pratyavāyabhāgitvaṁ syāttatrāha svamantradāne
ityādi | yo doṣaḥ ukta iti śeṣaḥ || 147 || 148 ||

brahmamantryādi | yata iti śeṣaḥ | brahmamantramupāsitāḥ
brahmamantrapāsitāḥ | gamyādīnāmupasāṁkhyānamiti
dvitīyātatpuruṣaḥ || 149 ||

brāhmaṇā iti | brāhmaṇāḥ sākṣāt yatayaḥ parivrājakā
bhavyeyuḥ | itare kṣatriyādayaḥ || 150 ||

atha brahmopāsakān janānnindatāṁ
janānāmakhilapātakāśrayatvamityāha ye ca tānityādibhyāṁ
dvābhyāṁ | tān brahmadīkṣitān | avamanyante anādriyante |
bhāskaratārakāṁ yāvattiṣṭhettāvat | bhrūṇaghātane garbhaghātane
|| 151 || 152 ||

p. 55) yathā brahmopadeśena vimuktah sarvapātakaiḥ |
gacchanti brahmasāyujyam tathaiva tava sādhanāt || 153 ||

iti śrīmahānirvāṇatantre sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāsadāśivasaṁvāde
jīvanistāropāyapraśne parabrahmopadeśakathanaṁ nāma
trītyollāsaḥ || 3 ||

brahmasāyujyam brahmatvam || 153 ||

iti śrīmahānirvāṇatantrātīkāyāṁ trītyollāsaḥ |

caturthollāsaḥ

śrutvā samyak parabrahmopāsanam parameśvarī |
paramānandasampannā śaṅkaram pariprcchati || 1 ||

śrīdevyuvāca

kathitam yattvayā nātha brahmopāsanamuttamam |
sarvalokapriyakaram sākṣādbrahmapadapradam || 2 ||

tejobuddhivalaisvaryadāyakam sukhasādhanam |
trptā'smi jagadīśāna tava vākyāmr̥tāplutā || 3 ||

yaduktam karuṇāsindho yathā brahmaniṣevaṇāt |
gacchanti brahmasāyujyam tathaiva mama sādhanāt || 4 ||

oṁ namo brahmaṇe |

parameśvarī śaṅkaram kiṁ pariprcchatītyapekṣāyāmāha |
kathitam yadityādi || 1 || 2 ||

teja ityādi | trptā'smi tadbrahmopāsanam śrutveti śeṣaḥ | tava
vāgamr̥tāplutā tāvakīnavāgrūpapīyūṣe nimagnā || 3 ||

yaduktamityādi | he karuṇāsindho kṛpāsamudra
brahmaniṣevaṇāt parabrahmaṇa upāsanādyathā janā
brahmasāyujyam brahmatvam gacchanti prāpnuvanti tathaiva mama

p. 57) etadveditumicchāmi madīyasādhanam param |
brahmasāyujyajananam yattvayā kathitam prabho || 5 ||

vidhānam kīdr̥śam tasya sādhanam kena vartmanā |
mantraḥ ko vā'tra vihito dhyānapūjādikañca kim || 6 ||

saviśeṣam sāvaśeṣamāmūlādvaktumarhasi |
mama prītikaram deva lokānāṁ hitakārakam |
ko hyanyastvāmṛte śambho bhavavyādhibhiṣagguruḥ || 7 ||

iti devyā vacah śrutvā devadevo maheśvaraḥ |
uvāca parayā prītyā pārvatīṁ pārvatīpatih || 8 ||

śrīsadāśiva uvāca |

śṛṅu devi mahābhāge tavārādhanakāraṇam |
tava sādhanato yena brahmasāyujyamaśnute || 9 ||

sādhanādapi brahmatvam prāpnuvantīti yattvayoktam tatra kiṁ
kāraṇamastītyetadveditum jñātumahamicchāmīti
dvitīyaślokagataih padairanvayaḥ || 4 ||

etadityādi | he prabho brahmasāyujyajananaṁ
brahmatvotpādakamata eva paramaṁ śreṣṭham yanmadīyaṁ sādhanam
tvayā kathitam tacca kīdr̥śam vartate etadapi veditumicchāmi || 5 ||
tasya madīyasādhanasya | atra mama sādhane || 6 ||

saviśeṣamityādi | sāvaśeṣam avaśeṣaparyantam | āmūlāt
mūlamārabhya | tvāmṛte tvām vinā | bhavavyādhibhiṣagguruḥ
janmarūpasya vyādheścikitsakarājaḥ || 7 ||

itītyādi | uvāca uttaramiti śeṣah || 8 ||
pārvatīpatih pārvatīṁ kimuttaramuvācetyapekṣāyāmāha
śṛṅu devītyādi | he devi he mahābhāge mahābhāgyaśālini yena
kāraṇena tava sādhanato janō brahmasāyujyam brahmatvamaśnute
labhate tanmayā kathyamānam tavārādhanakāraṇam tvam
śṛṅvityanvayaḥ || 9 ||

p. 58) tvam parā prakṛtiḥ sākṣād brahmaṇah paramātmanah |
tvatto jātaṁ jagat sarvam tvam jagajjananī śive || 10 ||

mahadādyāṇuparyantaṁ yadetat sacarācaram |
tvayaivotpāditaṁ bhadre tvadadhīnamidaṁ jagat || 11 ||

tvamādyā sarvavidyānāmasmākamapi janmabhūḥ |
tvam jānāsi jagat sarvaṁ na tvāṁ jānāti kaścana || 12 ||

tvaṁ kālī tāriṇī durgā ṣoḍaśī bhuvaneśvarī |
dhūmāvatī tvam bagalā bhairavī chinnamastakā || 13 ||

tvamannapūrṇā vāgdevī tvaṁ devī kamalālayā |
sarvaśaktisvarūpā tvam̄ sarvadevamayī tanuh || 14 ||

atha parameśvarīsādhanasya brahmasāyuṣyajanakatve tadgataṁ
brahmasārūpyameva kāraṇamastītyabhidhātumupakramate tvaṁ parā
prakṛtirityādi | yata iti śeṣah | paramā māyā śaktirvā yasya sa
paramah atati sarvaṁ vyāpnotītyātmā paramaścāsāvātmā ceti
paramātmā tasya paramātmano brahmaṇo yatastvaṁ
sākṣātparā'vyutkṛṣṭā prakṛtirasītyevamanvayaḥ kāryaḥ || 10 ||
mahattattvamādiryasya tanmahadādi || 11 ||

kiñca tvamādyetyādi | ādyā ādibhūtā | natvanyeṣāmeva
jagatāṁ jananī tvamasi kintvasmākam̄ śaṅkarādīnāmapi
janmabhūrūtpattisthānaṁ tvam | jagajjananītvāt sarvaṁ jagat tvaṁ
jānāsi | tvatto jātatvāt kaścana api tvāṁ tu na jānāti || 12 || kiñca
tvaṁ kālītyādi || 13 || vāgdevī sarasvatī | kamalālayā lakṣmīḥ |
tanuh taveti śeṣah || 14 ||

p. 59) tvameva sūkṣmā sthūlā tvaṁ vyaktāvyaktasvarūpiṇī |
nirākārā'pi sākārā kastvāṁ veditumarhati || 15 ||

upāsakānāṁ kāryārthaṁ śreyase jagatāmapi |
dānavānāṁ vināśāya dhatse nānāvidhāstanūḥ || 16 ||

caturbhujā tvam̄ dvibhujā ṣaḍbhujā'ṣṭabhujaṁ tathā |

tvameva viśvarakṣārthaṁ nānāśastrāstradhāriṇī || 17 ||

tattadrūpavibhedenā mantrayantrādisādhanam |
kathitam̄ sarvatantreṣu bhāvāśca kathitāstrayah || 18 ||

paśubhāvah̄ kalau nāsti divyabhāvo'pi durlabhaḥ |
vīrasādhanakarmāṇi pratyakṣāṇi kalau yuge || 19 ||

kulācāraṁ vinā devi kalau siddhirna jāyate |
tasmāt sarvaprayatnena sādhayet kulasādhanam || 20 ||

kulācāreṇa deveśi brahmajñānam̄ prajāyate |
brahmajñānayuto martyo jīvanmukto na samśayah || 21 ||

tvamityādi | sūkṣmā paramāṇurūpā | sthūlarūpatvāt
vyaktam paramāṇurūpatvāccāvyaktam̄ svam̄ rūpam̄ vidyate yasyāḥ
tathātvam | vastuto nirākārā'pi ākṛtiśūnyā'pi tvam̄ sākārā
ākāraviśiṣṭā bhavasi | ataḥ tvāṁ veditum̄ jñātuṁ ko'rhati yogyo
bhavati na ko'pītyarthah̄ || 15 ||

nanu vastuto yadi nirākāraivāhaṁ tarhi kimarthaṁ
nānāvidhamākāraṁ dadhāmi tatrāha upāsakānāmityādi || 16 || tā
nānāvidhāstanūreva darśayannāha caturbhujetyādi || 17 || 18 ||

atha paśubhāvādiprasāṅgāt kalau yuge vīrabhāvasyaiva
vidyamānatvena pratyakṣaphaladāyakāni vīrasādhanakarmāṇyeva
sādhanīyānītyevāha paśubhāva ityādibhiḥ || 19 - 21 ||

p. 60) jñānenā medhyamakhilamamedhyam̄ jñānato bhavet |
brahmajñāne samutpanne medhyāmedhyam̄ na vidyate || 22 ||

yo jānāti param̄ brahma sarvavyāpi sanātanam |
kimastyamedhyam̄ tasyāgre sarvam̄ brahmeti jānataḥ || 23 ||

tvam̄ sarvarūpiṇī devī sarveṣāṁ jananī parā |
tuṣṭāyāṁ tvayi deveśi sarveṣāṁ toṣaṇāṁ bhavet || 24 ||

sṛṣṭerādau tvamekā'sīt tamorūpamagocaram |
tvatto jātaṁ jagat sarvaṁ parabrahmasisṛkṣayā || 25 ||

mahattattvādibhūtāntaṁ tvayā sṛṣṭamidaṁ jagat |
nimittamātraṁ tadbrahma sarvakāraṇakāraṇam || 26 ||

sadrūpaṁ sarvatovyāpi sarvamāvṛtya tiṣṭhati |
sadaikarūpaṁ cīnmātram nirliptaṁ sarvavastuṣu || 27 ||

na karoti na cāśnāti na gacchati na tiṣṭhati |
satyam jñānamanādyantamavāṇīmanasagocaram || 28 ||

medhyam pavitram || 22 ||

ya iti | sanātanam sarvadaikarūpam || 23 || 24 || agocaram
ākṛtiśūnyatvāt vāṇīmanasayorapyaviṣayabhūtam || 25 ||

mahadityādi | bhūtāntam pṛthivīparyantam |
sarvakāraṇakāraṇam sarveṣāṁ mahadādīnāṁ kāraṇānāmapi
kāraṇam nimittabhūtam || 26 ||

sadrūpamityādi | sadrūpaṁ sarvadā sthāyisvarūpam |
sarvamāvṛtya niśšeṣāṁ padārthamāveṣṭya sarvavastuṣu sthitamapi
nirliptamasambaddham || 27 ||

netyādi | na cāśnāti na ca bhuṇkte | satyam yathārthasvarūpam
| jñānam

p. 61) tadicchāmātramālamba tvaṁ mahāyoginī parā |
karoshi pāsi haṁsyante jagadetaccarācaram || 29 ||

tava rūpaṁ mahākālo jagatsaṁhārakārakah |
mahāsaṁhārasamaye kālah sarvaṁ grasiṣyati || 30 ||

kalanāt sarvabhūtānāṁ mahākālah prakīrtitah |
mahākālasya kalanāt tvamādyā kālikā parā || 31 ||

kālasamgrasanāt kālī sarveṣāmādirūpiṇī |
kālatvādādibhūtavādādyā kālīti gīyate || 32 ||

punaḥ svarūpamāsādya tamorūpaṁ nirākṛtiḥ |
vācātītaṁ manogamyam tvamekaivā'vaśiṣyase || 33 ||

sākārā'pi nirākārā māyayā bahurūpiṇī |
tvam̄ sarvādiranādistvaṁ kartrī hartrī ca pālikā || 34 ||

samastapadārthāvabodhaḥ tatsvarūpam | anādyantam na vidyate ādiḥ
kāraṇam anto nāśaśca yasya tathābhūtam || 28 ||

tadityādi | tadicchāmātram parabrahmaṇa icchāmeva | ante
pralayakāle || 29 || 30 ||

kalanādityādi | kalanāt grasanāt || 31 || ādirūpiṇī
kāraṇasvarūpā || 32 ||

punarityādi | nirākṛti ākāraśūnyam | vācātītam
atikrāntavāk | mano'gamyam manaso'pyaprāpyam || 33 ||

sākāretyādi | sarvādiḥ sarveṣām kāraṇabhūtā
sarvakāraṇatvādeva na vidyate ādiḥ kāraṇam yasyāstathābhūtā
tvamasī || 34 ||

p. 62) ataste kathitaṁ bhadre brahmamantreṇa dīksitah |
yatphalaṁ samavāpnoti tatphalaṁ tava sādhanāt || 35 ||

nānā'cāreṇa bhāvena deśakālādhikāriṇām |
vibhedāt kathitaṁ devi kutracidguptasādhanam || 36 ||

ye yatrādhikṛtā martyāste tatra phalabhāginaḥ |
bhaviṣyanti tarīṣyanti mānuṣā gatakilviṣāḥ || 37 ||

bahujanmārjitaḥ puṇyaiḥ kulācāre matirlabhet |
kulācāreṇa pūtātmā sākṣācchivamayo bhavet || 38 ||

yatrāsti bhogabāhulyam̄ tatra yogasya kā kathā |

yoge'pi bhogavirahaḥ kaulastūbhayamaśnute || 39 ||

tava sādhanato brahmatvalābhe idameva kāraṇamastītyāha ata
ityādinā || 35 ||

atha sādhanaṁ kena vartmaneti madīyaṁ sādhanaṁ param
kīdṛśaṁ vartate iti ca yat parameśvaryā pr̄ṣṭaṁ tatra matkathitenaiva
mārgeṇa sarvaṁ karma sādhanīyaṁ maduktavartmanā
nityanaimittikakarmaṇāṁ yat sādhanaṁ tadeva tāvakīnaṁ
sādhanamityuttaraṁ dātumupakramate nānācāreṇetyādi |
nānābhāvena ca | vibhedāt višeṣāt | kutracit tantrādiṣu || 36 ||

ya iti | yatra guptasādhane vyaktasādhane vā || 37 ||

atha pravale kalau yuge kulamārgeṇaiiva sarvaṁ karma
sādhanīyamiti pratipādanāya tameva mārgam stotumanā mahādevaḥ
pūrvam tanmārgavartinaṁ janam praśamsati bahujanmetyādibhiḥ |
sākṣācchivamayaḥ sākṣācchivasvarūpaḥ || 38 ||

yatreti | yatra sādhane | bhogavirahaḥ bhogābhāvah |
ubhayamaśnute yogam bhogañca labhate || 39 ||

p. 63) ekaścet kulatattvajñāḥ pūjito yena suvrate |
sarve devāśca devyaśca pūjitā nātra samśayah || 40 ||

pr̄thivīṁ hemasampūrṇāṁ dattvā yat phalamāpnuyāt |
tasmāt koṭiguṇam puṇyam labhate kaulikārcanāt || 41 ||

śvapaco'pi kulajñānī brāhmaṇādatiricyate |
kulācāravihīnastu brāhmaṇaḥ śvapacādhamah || 42 ||

kauladharmāt paro dharmo nāsti jñāne tu māmake |
yasyānuṣṭhānamātreṇa brahmajñānī naro bhavet || 43 ||

satyam vrabīmi te devi hṛdi kṛtvā'vadhāraya |
sarvadharmottamāt kaulāt paro dharmo na vidyate || 44 ||

ayantu paramo mārgo gupto'sti paśusaṇkaṭe |

vyaktībhaviṣyatyacirāt saṁvṛtte prabale kalau || 45 ||

kalikāle prabṛddhe tu satyaṁ satyaṁ mayocaye |
na sthāsyati vinā kaulān paśavo mānavā bhuvi || 46 ||

yadā tu vaidikī dīkṣā dīkṣā paurāṇikī tathā |
na sthāsyati varārohe tadaiva pravalaḥ kaliḥ || 47 ||

eka ityādi | pūjītāḥ teneti śeṣāḥ || 40 || 41 ||
śvapaca ityādi | atiricyate uttamāvatvādvīsiṣyate || 42 ||
kauladharmasya sarvadharmottamatve hetuṁ darśayannāha
yasyānuṣṭhānamātreṇtyādi || 43 || 44 ||
ayamityādi | paśusaṅkaṭe paśusamūhe | samvṛtte samyak
pravṛtte || 45 || 46 ||
atha tattadyugavidheyācāraprasaṅgena saṁkṣepataḥ
kaliyugaprabalatālakṣaṇāni kathayati yadā tvityādibhiḥ | he varārohe
uttame || 47 ||

p. 64) yadā tu puṇyapāpānāṁ parīkṣā vedasambhavā |
na sthāsyati śive śānte tadaiva pravalaḥ kaliḥ || 48 ||

kvacicchinnā kvacidbhinnā yadā surataraṅgiṇī |
bhaviṣyati kuleśāni tadaiva pravalaḥ kaliḥ || 49 ||

yadā tu mlecchajātīyā rājāno dhanalolupāḥ |
bhaviṣyanti mahāprājñe tadaiva pravalaḥ kaliḥ || 50 ||

yadā striyo'tidurdāntāḥ karkasāḥ kalahe ratāḥ |
garhiṣyanti ca bhartāram tadaiva pravalaḥ kaliḥ || 51 ||

yadā tu mānavā bhūmau strījitāḥ kāmakiṇkarāḥ |
druhyanti gurumitrādīn tadaiva pravalaḥ kaliḥ || 52 ||

yadā kṣauṇī svalpaphalā toyadāḥ stokavarṣiṇah |

asamyakphalino vṛksāstadaiva pravalaḥ kaliḥ || 53 ||

bhrātarah svajanāmātyā yadā dhanakaṇehayā |
mithaḥ samprahariṣyanti tadaiva pravalaḥ kaliḥ || 54 ||

prakaṭe madyamāṁsādau nindādanḍavivarjite |
gūḍhapānam cariṣyanti tadaiva pravalaḥ kaliḥ || 55 ||

śānte he samyatacitte || 48 || surataraṅgiṇī gaṅgā || 49 ||
yadā tvityādi | atidurdāntāḥ atiduhkhenā damyante yāḥ
tathābhūtāḥ atiduhkhenā damanīyā ityarthāḥ | karkasāḥ kaṭhorāḥ
| garhiṣyanti nindīṣyanti || 50 - 52 || stokavarṣīṇāḥ svalpavarṣaṇāśīlāḥ
|| 53 || dhanakaṇehayā vittaleśākāṅkṣayā || 54 ||

prakaṭe ityādi | prakaṭe pravyakte madyamāṁsādau
nindādanḍavivarjite'pi sati yadā gūḍhapānam janāścariṣyanti
tadaiva pravalaḥ kalirjñātavyaḥ || 55 ||

p. 65) satyatretādvāpareṣu yathā madyādisevanam |
kalāvapi tathā kuryāt kulavartmānusārataḥ || 56 ||

ye kurvanti kulācāraṁ satyapūtā jitendriyāḥ |
vyaktācārā dayāśīlā na hi tān bādhate kaliḥ || 57 ||

guruśuśrūṣāṇe yuktā bhaktā mātṛpadāmbuje |
anuraktāḥ svadāreṣu na hi tān bādhate kaliḥ || 58 ||

satyavratāḥ satyaniṣṭhāḥ satyadharmaṇarāyaṇāḥ |
kulasādhanasatyā ye na hi tān bādhate kaliḥ || 59 ||

kulamārgeṇa tattvāni śodhitāni ca yogine |
ye dadyuḥ satyavacase na hi tān bādhate kaliḥ || 60 ||

hiṁsāmātsaryarahitā dambhadveṣavivarjitāḥ |
kuladharmeṣu niṣṭhā ye na hi tān bādhate kaliḥ || 61 ||

kaulikaiḥ saha saṃsargaṁ vasatiṁ kulasādhuṣu |
kurvanti kaulasevāṁ ye na hi tān vādhate kaliḥ || 62 ||

nānāveśadharāḥ kaulāḥ kulācāreṣu niścalāḥ |
sevante tvāṁ kulācārairna hi tān bādhate kaliḥ || 63 ||

satyatretetyādi | yathā madyādisevanam prakāśataḥ kṛtavāniti
šeṣaḥ || 56 || nahi tān bādhate tānna pīḍayati || 57 ||

gurvityādi | yuktāḥ saṅgatāḥ | anuraktāḥ anurāgavantaḥ || 58 ||
kulasādhanasatyāḥ kulasādhane yathārthāvadhāyināḥ || 59 || tattvāni
madyamāṁsādīni || 60 ||

hiṁseti | hiṁsāmātsaryarahitāḥ prāṇaviyogānukūlavāpāro
hiṁsā anyaśubhadveśo mātsaryam tābhyaṁ rahitāḥ || vasatiṁ
nivāsam || 61 - 65 ||

p. 66) snānam dānam tapastīrthaṁ vrataṁ tarpaṇameva ca |
ye kurvanti kulācārairna hi tān bādhate kaliḥ || 64 ||

jīvasekādisaṁskārāḥ pitṛśrāddhādikāḥ kriyāḥ |
ye kurvanti kulācārairna hi tān bādhate kaliḥ || 65 ||

kulatattvaṁ kuladravyaṁ kulayoginameva ca |
namaskurvanti ye bhaktyā na hi tān bādhate kaliḥ || 66 ||

kauṭilyānṛtaḥīnānāṁ svacchānāṁ kulamārginām |
paropakārvratinām sādhūnām kiñkaraḥ kaliḥ || 67 ||

kalerdoṣasamūhasya mahāneko guṇaḥ priye |
satyapratijñakaulānām śreyah saṅkalpamātrataḥ || 68 ||

apare tu yuge devi puṇyaṁ pāpañca mānasam |
nṛṇāmāśīt kalau puṇyaṁ kevalam na tu duṣkr̥tam || 69 ||

kulācāravihīnā ye satatāsatyabhāṣiṇah |
paradrohaporā ye ca te narāḥ kalikiṇkarāḥ || 70 ||

kulavartmasvabhaktā ye parayoṣitsu kāmukāḥ |
dveṣṭāraḥ kulaniṣṭhānāṁ te jñeyāḥ kalikiṇkarāḥ || 71 ||

yugācāraprasaṅgena kaleḥ prāvalyalakṣaṇam |
saṅkṣepāt kathitāṁ bhadre pṛitaye tava pārvati || 72 ||

kulatattvam strīkusumādi | kuladravyam madyamāṁsādi || 66 ||
kauṭilyetyādi | paropakāravratināṁ paropakārarūpaṁ
vratamastyeśāmiti paropakāravratināḥ teśām || 67 ||
kaleriti | doṣasamūhasya doṣasamūhvataḥ || apare satyatretādau
|| 68 - 72 ||

p. 67) prakaṭe'tra kalau devi sarve dharmāśca durbalāḥ |
sthāsyatyekāṁ satyamātraṁ tasmāt satyamayo bhavet || 73 ||

satyadharmaṁ samāśritya yat karma kurute naraḥ |
tadeva saphalamā karma satyamā jāṇīhi suvrate || 74 ||

na hi satyāt paro dharmo na pāpamanṛtāt param |
tasmāt sarvātmanā martyaḥ satyamekaṁ samāśrayet || 75 ||

satyahīnā vṛthā pūjā satyahīno vṛthā japaḥ |
sayathīnaṁ tapo vyarthamūṣare vapanamā yathā || 76 ||

satyarūpaṁ param brahma satyamā hi paramamā tapaḥ |
satyamūlāḥ kriyāḥ sarvāḥ satyāt parataro na hi || 77 ||

ata eva mayā proktamā duṣkṛte pravale kalau |
kulācāro'pi satyena kartavyo vyaktabhāvataḥ || 78 ||

gopanāddhīyate satyamā na guptiranṛtaṁ vinā |

tasmāt prakāśataḥ kuryāt kaulikāḥ kulasādhanam || 79 ||

kaleryugasya prāvalye sati satyenaiva pravyaktaḥ kulācāro
vidhātavya ityabhidhātukāmo mahādevaḥ satyaṁ
praśāṁsiṣyannāha prakaṭe'tretyādi || 73 || 74 ||

nahītyādi | anṛtāt asatyāt | sarvātmanā sarvaprayatnena | ātmā
yatno dhṛtirbuddhiḥ svabhāvo brahma varṣma cetyamaraḥ | samāśrayet
samyak seveta || 75 ||

ūṣare kṣāramṛttikāyuktadeśe || ata eva sarveṣāṁ karmaṇāṁ
satyamūlatvādevetyarthah | duṣkṛte pāpini || 76 - 78 ||

hīyate hīnaṁ bhavati tyaktaṁ bhavatītyarthah || 79 ||

p. 68) kuladharmaśya guptyarthaṁ nānṛtaṁ syājjugupsitam |
yaduktaṁ kulatantreṣu na śastaṁ pravale kalau || 80 ||

kṛte dharmaścatuṣpādaḥ tretāyāṁ pādahīnakah |
dvipādo dvāpare devi pādamātraṁ kalau yuge || 81 ||

tatrāpi satyaṁ valavat tapaḥ khañjaṁ dayā'pi ca |
satyapāde kṛte lope dharmalopah prajāyate |
tasmāt satyaṁ samāśritya sarvakarmāṇi sādhayet || 82 ||

kulācāraṁ vinā yatra nāstyupāyah kuleśvari |
tatrānṛtapraveśāścet kuto niḥśreyasam bhavet || 83 ||

sarvathā satyapūtātmā manmukheritavartmanā |
sarvaṁ karma narah kuryāt svasvavarṇāśramoditam || 84 ||

dīkṣāṁ pūjāṁ japaṁ homaṁ puraścaraṇatarpaṇam |
vratodbāhau puṣṭisavanaṁ sīmantonnayanantathā || 85 ||

nanu kuladharmaśya guptyarthaṁ nānṛtaṁ syājjugupsitamiti

kulatantreṣu bhavataivoktaṁ tatkathamidānīmucyate tasmāt
prakāśataḥ kuryāt kaulikah kulasādhanamityata āha |
kuladharmasyetyādi || 80 ||

kṛta ityādi | kṛte satyayuge catuṣpādo dharma āśīditi śeṣah |
samāśāntaviveranityatvānna pādaśabdasyāntasya lopah |
pādamātram dharmasyāvaśiṣyate iti śeṣah || 81 ||

tatrāpītyādi | tatrāpi pādamātre'pi | dayā'pi ca khañjā |
luṣyate iti lopah | tasmin karmaṇi ghañ || 82 ||

kulācāramiti | yatra pravale kalau | niḥśreyasam muktih || tacca
kiṁ sarvaṁ karma tatrāna dīkṣāmityādi | puraścaraṇatarpaṇamiti
samāhāradvandvah || 83 - 85 ||

p. 69) jātakarma tathā nāmacūḍākaraṇameva ca |
mṛtakriyāṁ pitṛsrāddhaṁ kuryādāgamasammamatam || 86 ||

tīrthaśrāddhaṁ vṛṣotsargaṁ śāradotsavameva ca |
yātrāṁ gṛhapraveśāñca navavastrādidhāraṇam || 87 ||

vāpīkūpataṭāgānāṁ saṁskāraṁ tithikarma ca |
gṛhārambhapratisthāñca devānāṁ sthāpanantathā || 88 ||

divākṛtyam niśākṛtyam parvakṛtyam tathaiva ca |
ṛtumāsavarsakṛtyam nityam naimittikañca yat || 89 ||

kartavyam yadakartavyam tyājyam grāhyañca yadbhavet |
mayoktena vidhānenā tat sarvaṁ sādhayennarah || 90 ||

na kuryād yadi mohena durmatyā'śraddhayā'pi vā |
vinaṣṭah sarvakarmabhyo viṣṭhāyāṁ sa bhavet kṛmiḥ || 91 ||

yadi manmatamutsṛjya maheśi prabale kalau |
yadā yat kriyate karma viparītāya tadbhavet || 92 ||

nāmacūḍākaraṇameva ca nāmakaraṇam

cūḍākaraṇañcetyarthah | navavastrādītyādinā
navīnabhūṣaṇādeḥ samgrahaḥ | gṛhārambhapratisthāñca
gṛhārambhaṁ gṛhapratisthāñcetyarthah || 86 - 90 ||

prabale kalau yuge sadāśivamatamullaṇya karmāṇi kurvato
janasya mahāpātakatvaṁ kriyamāṇāṁ karmaṇāñca
naiṣphalyamityāha na kuryādityādibhiḥ | mohena avivekena |
aśraddhayā viśvāsābhāvena || 91 || 92 ||

p. 70) manmatāsammata dīksā sādhakaprāṇaghātinī |
pūjā'pi viphalā devi hutam bhasmārpāṇam yathā |
devatā kupidā tasya vighnastasya pade pade || 93 ||

kalikāle pravṛddhe tu jñātvā macchāstramambike |
yo'nyamārgaiḥ kriyāṁ kuryāt sa mahāpātakī bhavet || 94 ||

vratodvāhau prakurvāṇo yo'nyamārgeṇa mānavah |
sa yāti narakaṁ ghoram yāvaccandradivākarau || 95 ||

vrate brahmavadhaḥ proktah vratyo mānavako bhavet |
kevalam sūtravāho'sau caṇḍālādadhamo'pi sah || 96 ||

udvāhitā'pi yā nārī jānīyāt sā tu garhitā |
udvoḍhā'pi bhavet pāpī saṁsargāt kulanāyike |
veśyāgamanajam pāpam tasya puṁso dine dine || 97 ||

taddhastādatratoyādi naiva gṛhṇanti devatāḥ |
pitro'pi na cāśnanti yatastanmalapūyavat || 98 ||

taylorapatyam kānīnah sarvadharmaḥiṣkṛtaḥ |
daive paitre kulācāre nādhikāro'sya jāyate || 99 ||

bhasmārpāṇam arpyate yat tadarpaṇam karmaṇi lyuṭ
bhasmanyarpaṇamiti saptamītatpuruṣaḥ | bhasmārpitamityarthah |
bhasmārpitamityeva vā pāṭhaḥ || 93 - 95 ||

vrate ityādi | anyamārgeṇa jātasaṁskāro'pi mānavako vrātyo
bhavet saṁskārahīno bhavedityarthaḥ || 96 ||

udvāhitetyādi | anyamārgeṇodvāhitā yā nārī sā tu garhitā
ninditā bhavediti jānīyāt | tāntu garhitāmiti vā pāṭhaḥ | saṁsargāt

p. 71) aśāmbhavena mārgeṇa devatāsthāpanañcaret |
na sānnidhyam bhavettatra devatāyāḥ kathañcana |
ihāmutra phalam nāsti kāyakleśo dhanakṣayaḥ || 100 ||

āgamoktavidhi hitvā yaḥ śrāddham kurute naraḥ |
śrāddham tadviphalam so'pi pitṛbhirnarakaṁ vrajet || 101 ||

tattoyam śoṇitasamam piṇḍo malamayo bhavet |
tasmānmartyah prayatnena sāṅkaram matamāśrayet || 102 ||

bahunā'tra kimuktena satyam satyam mayocyte |
aśāmbhavam kṛtam karma sarvam devi nirarthakam || 103 ||

astu tāvat paro dharmah pūrvadharma'pi naśyati |
śāmbhavācārahīnasya narakānnaiva niśkṛtiḥ || 104 ||

madudīritamārgeṇa nityanaimittakarmaṇām |
sādhanam yanmaheśāni tadeva tava sādhanam || 105 ||

anyamārgeṇodvāhitāyā nāryāḥ saṅgamāt | tasya
kṛtānyavidhyudvāhitānārīsaṁsargasasya ||
taddhastadattānnatoyādyagrahaṇe kāraṇamāha yata ityādi | tat
annatoyādi || tayoḥ anyamārgodvāhitānārītadudvoḍhṛpuruṣayoh |
asya kānīnasya || 97 - 99 ||

tatra aśāmbhavamārgasthāpitadevatāpratimāyām || 100 - 103 ||

niśkṛtirnistāraḥ || 104 || 105 ||

p. 72) viśeṣārādhanaṁ tatra mantrayantrādisaṁyutam |
bheṣajam kalirogāṇāṁ śrūyatāṅgadato mama || 106 ||

iti śrīmahānirvāṇatantre sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāsadāśivasaṁvāde
jīvanistāropāyapraśno parāprakṛtisādhanopakramo nāma
caturthollāsaḥ || 2 ||

bheṣajam auṣadham | gadato mama kathayato mattaḥ |
mametyapādānasya śeṣatvena vivakṣitatvāt śeṣe ṣaṣṭhīti ṣaṣṭhī ||
106 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratīkāyāṁ caturthollāsaḥ |

pañcamollāsaḥ

śrīsadāśiva uvāca |

tvamādyā paramā śaktih sarvaśaktisvarūpiṇī |
tava śaktyā vayaṁ śaktāḥ sṛṣṭisthitilayādiṣu || 1 ||

tava rūpāṇyanantāni nānāvarṇākṛtīni ca |
nānāprayāsasādhyāni varṇitum kena śakyate || 2 ||

tava kāruṇyaleśena kulatantrāgamādiṣu |
teṣāmarcāsādhanāni kathitāni yathāmati || 3 ||

guptasādhanametattu na kutrāpi prakāśitam |
asya prasādāt kalyāṇi mayi te karuṇedṛśī || 4 ||

om̄ namo brahmaṇe |

mantrayantrādisaṁyuktasya viśeṣārādhanasyaivābhidhāne
pravṛttah śrīsadāśiva uvāca tvamādyā parametyādi || 1 ||
taveti | nānāvarṇākṛtīni nānā aneke varṇā ākṛtaya
ākārāśca yeṣāṁ rūpāṇāṁ tāni || 2 ||
kāruṇyaleśena dayāyā lena | teṣāṁ tava rūpāṇām || 3 ||
etattu ataḥparamucyamānantu | asya guptasādhanasya || 4 ||

p. 74) tvayā prṣṭamidānīṁ tannāhaṁ gopayitum kṣamah |
kathayāmi tava prītyai mama prāṇādhika priye || 5 ||

sarvaduḥkhapraśamanaṁ sarvāpadvinivārakam |
tvatprāptimūlamacirāttava santoṣakāraṇam || 6 ||

kalikalmaśadīnānāṁ nṛṇāṁ svalpāyuṣāṁ priye |
bahuprayāsāsaktānāmetadeva paraṁ dhanam || 7 ||

na cātra nyāsabāhulyaṁ nopavāsādisaṁyamaḥ |
sukhasādhyamabāhulyaṁ bhaktānāṁ phaladaṁ mahat || 8 ||

tatrā'dau śṛṅu deveśi mantroddhārakramaṁ śive |
yasya śravaṇamātreṇa jīvanmukto'pi jāyate || 9 ||

prāṇeśastaijasārūḍho bheruṇḍāvyomabindumān |
bījametat samuddhṛtya dvitīyamuddharet priye || 10 ||

sandhyā raktasamārūḍhā vāmanetrendusaṁyutā |
trītyaṁ śṛṅu kalyāṇi dīpasamsthāḥ prajāpatih || 11 ||

tat guptasādhanam || 5 || 6 ||
etadeva ataḥparamucyamānaṁ guptasādhanameva || 7 ||
atra ataḥparamucyamāne sādhane | abāhulyaṁ bāhulyaśūnyam
|| 8 ||
tatra sādhane || 9 ||

tameva mantroddhārakramamāha prāṇeśa ityādibhiḥ |
taijasārūḍhaḥ taijaso rephastamārūḍhaḥ | prāṇeśo hakāro |
bheruṇḍāvyomabindumān bheruṇḍā īkāraḥ vyomabinduranusvāraḥ
| tābhyaṁ viśiṣṭo vidhātavyaḥ | evaṁ hrīmityetadbījaṁ¹
samuddhṛtya dvitīyaṁ bījamuddharet || 10 ||

tacca kiṁ bījamata āha sandhyetyādi | raktasamārūḍhā
rephaṁ samārūḍhā sandhyā tālavyaḥ śakāro
vāmanetrendusaṁyutā vāmanetramīkāraḥ induranusvāraḥ
tābhyaṁ

p. 75) govindabindusaṁyuktaḥ sādhakānāṁ sukhāvahaḥ |
bījatrayānte parameśvari sambodhanaṁ padam || 12 ||

vahnikāntāvadhi prokto daśārṇo'yaṁ manuḥ śive |
sarvavidyāmayī devī vidyeyam parameśvarī || 13 ||

ādyatrayāṇāṁ bījānāṁ pratyekaṁ trayameva vā |
prajapet sādhakādhīśaḥ dharmakāmārthasiddhaye || 14 ||

bījamādyatrayaṁ hitvā saptārṇā'pi daśākṣarī |
kāmavāgbhavatārādyā saptārṇā'sṭākṣarī tridhā || 15 ||

saṁyuktā kartavyā | evaṁ śrīmiti dvitīyaṁ bījamuddhṛtamāsīt | he
kalyāṇī tṛtīyaṁ bījaṁ śṛṇu | tacca kiṁ bījamata āha dīpasamīstha
ityādi | dīpasamīsthāḥ dīpo rephaḥ tatra sthitāḥ prajāpatiḥ kakāro
govindabindusaṁyuktaḥ govinda īkāraḥ binduranusvāraḥ tābhyaṁ
saṁyuktaḥ karaṇīyaḥ | etādṛśaśca kakāraḥ sādhakānāṁ
sukhāvahaḥ sukhaprāpako bhavati | evañca krīmiti tṛtīyaṁ
bījamuddhṛtamāsīt | bījatrayasyānte vahnikāntā svāhā
avadhirantabhūtā yasya etādṛśam parameśvari iti sambodhanaṁ
padam vadet | sakalapadayojanayā hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāheti
mantra jātaḥ | he śite ayaṁ manurmantra daśārṇo daśavarṇakaḥ
proktāḥ | vahnikāntāvadhiriti pāṭhe tu mantra višeṣyaḥ tasyaivedam
višeṣaṇamiti jñātavyam | sarvavidyāmayī sarvavidyāśvarūpeyaṁ

mantrātmikā devī parameśvarī vidyānāma || 11 - 13 ||

ādyetyādi | ādyatrayāṇāmetasyaiva mantrasyādibhūtānāṁ
hrī/ prabhṛtīnāṁ trayāṇāṁ bījānāṁ madhye pratyekaṁ hrīmiti
śrīmiti krīmiti vā bījam̄ hrī/ śrī/ krīmiti bījatrayamapi vā
dharmakāmārthasiddhaye sādhakādhīśah̄ sādhakottamaḥ prajapet |
evantu pañcamantrā āsan || 14 ||

bījamityādi | hrī/ prabhṛtyādyabījatrayam̄ hitvā tyaktvā
daśākṣarī mantrātmikā parameśvarī vidyā saptāṇā'pi
parameśvari svāhetyākārā saptākṣaryapi

p. 76) daśāṇāmantraṇāpadāt kālike padamuccaret |
punarādyatrayam̄ bījam̄ vahnijāyāṁ tato vadet || 16 ||

śoḍāśīyaṁ samākhyātā sarvatantreṣu gopitā |
vadhvādyā praṇavādyā cedeṣā saptadaśī dvidhā || 17 ||

tava mantrā hyasam̄khyātāḥ koṭikotyarbṛdāstathā |
saṃkṣepādatra kathitā mantrāṇāṁ dvādaśa priye || 18 ||

yeṣu yeṣu ca tantrēṣu ye ye mantrāḥ prakīrtitāḥ |
te sarve tava mantrāḥ syustvamādyā prakṛtiryataḥ || 19 ||

bhavet | anena sahitāḥ ṣaḍmantrā abhūvan | kāmavāgbhavatārādyā
klīmiti aimiti omiti vā bījamādyam̄ yasyāstathābhūtā cet saptāṇā
mantrarūpā parameśvarī vidyā syāttadā klī/ parameśvari
svāhetyākārā ai/ parameśvari svāhetyākārā om̄ parameśvari
svāhetyākārā cāṣṭākṣaryapi bhavati | evañcaisā'ṣṭākṣarī
tridhā jātā | etaistribhiḥ sahitā nava mantrā vabhūvuh̄ || 15 ||

daśāṇetyādi | daśāṇasya manorāmantraṇāpadāt param̄
kālike iti padamuccaret vadet | tataḥ param̄ hrī/ prabhṛtyādyatrayam̄
bījam̄ punarvadet | tato'nantaram̄ vahnijāyāṁ svāheti padam̄ vadet |
sakalapadayojanayā hrī/ śrī/ krī/ parameśvari kālike hrī/ śrī/ krī/
svāheti mantrō jātāḥ | iyam̄ śoḍāśī śoḍāśavarṇā mantrātmikā
parameśvarī vidyā sarvatantreṣu gopitāpi tava prītyai mayā

samākhyātā samyak kathitā | etena sahitā daśa mantrā abhavan |
cedyadyeṣā ūḍaśī vadhvādyā strīmiti bījādyā praṇavādyā
oṅkārādyā vā syāt tadā strīṁ hrīṁ śrīṁ krīṁ parameśvari
kālike hrīṁ śrīṁ krīṁ svāhetyākārā om̄ hrīṁ śrīṁ krīṁ
parameśvari kālike hrīṁ śrīṁ krīṁ svāhetyākārā ca saptadaśī¹
saptadaśākṣaryapi bhavet | evañcaisā saptadaśī dvidhā jātā |
etābhyaṁ militā dvādaśa mantrā āsan || 16 - 18 ||
sakalatantroktānāṁ sarveṣāṁ mantrāṇāṁ
pārvatīsambandhitve hetumāha tvamādyā prakṛtiryata iti || 19 || 20 ||

p. 77) eteṣāṁ sarvamantrāṇāṁ ekameva hi sādhanam |
kathayāmi tava prītyai tathā lokahitāya ca || 20 ||

kulācāraṁ vinā devi śaktimantro na siddhidah |
tasmāt kulācārarataḥ sādhayecchaktisādhanam || 21 ||

madyam māṁsaṁ tathā matsyaṁ mudrā maithunameva ca |
śaktipūjāvidhāvādye pañcatattvaṁ prakīrtitam || 22 ||

pañcatattvaṁ vinā pūjā abhicārāya kalpate |
neṣṭasiddhirbhavettasya vighnastasya pade pade || 23 ||

śilāyāṁ śasyavāpe ca yathā naivāñkuro bhavet |
pañcatattvavihīnāyāṁ pūjāyāṁ na phalodbhavaḥ || 24 ||

prātaḥkṛtyaṁ vinā devi nādhikārī tu karmasu |
tasmādādau pravakṣyāmi prātaḥkṛtyaṁ yathocitam || 25 ||

rajanīśeṣayāmasya śeṣārddhamaruṇodayaḥ |
tadā sādhaka utthāya muktasvāpaḥ kṛtāsanah |
dhyāyecchirasi śulkābje dvinetraṁ dvibhujam gurum || 26 ||

tadeva sādhanamāha kulācāramityādibhiḥ || 21 ||
pañcatattvaṁ vinā śaktipūjāyā niṣphalatvādavaśyameva

pañcatattvena śakteḥ pūjā vidhātavyetyāha madyamityādibhiḥ || 22
|| abhicārāya hiṣṭākarmaṇe | hiṣṭākarmābhicāraḥ syādityamaraḥ
|| 23 - 25 ||

prātaḥkrtyamāha rajaṇīśeṣayāmasyetyādibhiḥ |
rajaṇīśeṣayāmasya rātrerantimasya praharasya śeṣārddhamantimaṁ
daṇḍacatuṣṭayamaruṇodayaḥ syāt | tadā tasminnevāruṇodaye kāle
muktasvāpastyaktanidraḥ sādhaka utthāya kṛtamāsanam yena
tathābhūta

p. 78) śvetāmbaraparīdhānaṁ śvetamālyānulepanam |
varābhayakaram śāntam̄ karuṇāmayavigraham || 27 ||

vāmenotpaladhāriṇyā śaktyā'liṅgitavigraham |
smerānanaṁ suprasannaṁ sādhakābhīṣṭadāyakam || 28 ||

evaṁ dhyātvā kuleśāni mānasairupacārakaiḥ |
pūjayitvā japeṇmantrī vāgbhavaṁ bījamuttamam || 29 ||

yathāśakti japaṁ kṛtvā samarpaṇa dakṣiṇe kare |
tatstu praṇameddhīmān mantrēṇā'nena sadgurum || 30 ||

āsanopaviṣṭaśca san śirasi śuklābje śvetapadme sthitam̄ gurum
dhyāyedityanvayaḥ | dvinetramityādīni dvitīyāntāni guruvišeṣāṇāni
|| 26 ||

śvetetyādi | śvetāmbaraparīdhānaṁ paridhīyate yattat
parīdhānam | karmaṇi lyuṭ | parītyasya dīrghastvārṣaḥ | śvete ambare
vastre parīdhāne yasya tathābhūtam | śvetamālyānulepanam
anulipyate yattadanulepanam candanādi | śvete mālyānulepane yasya
tam || varetyādi | varābhayakaram̄ varo'bhyām ca karayoryasya tam |
śāntam̄ rāgadveṣādiśūnyam | karuṇāmayavidmahaṁ
karuṇāmayaḥ kṛpāprācuryavān vigraho deho yasya tam |
vāmenotpaladhāriṇyā śaktyā vāmahastena kamalam̄ dadhatyā
striyā āliṅgitavigrahamāśliṣṭaśarīram || 27 || 28 ||

evamityādi | he kuleśāni mantrī sādhakaḥ evam् gurum
dhyātvā mānasairmanahsamkalpitaiḥ
pādyārghyācamanīyādibhirupacārakaiḥ pūjayitvā cottamaṁ
śreṣṭham् vāgbhavam aimiti bījaṁ japet || 29 || japam aimiti bījasyeti
śeṣaḥ || 30 ||

p. 79) bhavapāśavināśaya jñānadṛṣṭipradarśine |
namah sadgurave tubhyaṁ bhuktimuktipradāyine || 31 ||

narākṛtiparabrahmarūpāyā'jñānahāriṇe |
kuladharmaprakāśaya tasmai śrīgurave namah || 32 ||

praṇamyaivaṁ guruṁ tatra cintayennijadevatām |
pūrvavat pūjayitvā tāṁ mūlamantrajapañcaret || 33 ||

yathāśakti japidvā tad devīvāmakare'rpayet |
mantrenānena matimān praṇamediṣṭadevatām || 34 ||

namah sarvasvarūpiṇyai jagaddhātryai namonamah |
ādyāyai kālikāyai te kartryai hartryai namonamah || 35 ||

namaskṛtya vahirgacchedvāmapādapuraḥsaram |
tyaktvā mūtrapurīṣañca dantadhāvanamācaret || 36 ||

anena kena mantrēṇetyapekṣāyāṁ tameva mantramāha
bhavapāśavināśayeti | bhavapāśavināśaya saṃsārarūpasya
pāśasya vināśakāya | jñānadṛṣṭipradarśine jñānarūpāṁ
dṛṣṭim pradarśayituṁ sīlaṁ yasya tasmai || 31 || 32 ||

praṇametyādi | evamuktaprakāreṇa guruṁ praṇamya
prakarṣeṇa bhaktiśraddhātiśayena natvā tatra śirasi śuklābjे
āśināṁ nijadevatāṁ sādhakaścintayeddhāyet | tataḥ pūrvavat
guruvanmānasairupacārakaistāṁ nijadevatāṁ pūjayitvā hrī/ śrī/
krīmityādikasya mūlamantrasya japañcaret kuryāt || 33 || 34 || taṁ
mantramevāha | namah sarveti || 35 || 36 ||

p. 80) tato gatvā jalābhyaśe snānam् kṛtvā yathāvidhi |
ādāvapa upasprṣya praviśet salile tataḥ || 37 ||

nābhimātrajale sthitvā malānāmapanuttaye |
sakṛt snātvā tathonmajya māntramācamanañcaret || 38 ||

ātmavidyāśivaistattvaiḥ svāhāntaiḥ sādhakāgraṇīḥ |
triraprāśyā'po dvirunmṛjya tvācamet kulasādhakah || 39 ||

kulayantraṁ mantragarbhaṁ vilikhya salile sudhīḥ |
mūlamantraṁ dvādaśadhā tasyopari jape priye || 40 ||

tejorūpaṁ jalaṁ dhyātvā sūryamuddiśya deśikāḥ |
tattoairyatrañjalīn dattvā tenaiva pāthasā tridhā |
abhiṣicya svamūrddhānaṁ saptacchidrāṇi rodhayet || 41 ||

tata ityādi | jalābhyaśe vārinikaṭe | snānavidhimevāha
ādāvapa ityādibhiḥ | apo jalāni | salile jale || 37 || mantraiḥ kāryam्
māntram || 38 ||

ācamanamantrāneva darśayannāha ātmetyādi | svāhā anto
yeṣāṁ tathābhūtaiḥ ātmavidyāśivatattvaiḥ ātmatattvāya svāhā
vidyātattvāya svāhā śivatattvāya svāheti mantrairityarthah |
sādhakāgraṇīḥ sādhakaśreṣṭhaḥ | kulasādhako'po jalāni
trirvāratrayam् prāśya prapīya dvirvāradvayamunmṛjya
ityevamācamya hrī/ prabhṛtīnāṁ mantrāṇāṁ madhye kaścidapi
mantra garbhe yasyaivambhūtaṁ trikoṇātmakaṁ kulayantraṁ salile
jale vilikhya sudhīrdhīraḥ sādhakastasya kulayantrasyopari hrī/ śrī/
krīmityādyātmakaṁ mūlamantraṁ dvādaśadhā
dvādaśavārañjapediti dvitīyenānvayah || 39 || 40 ||

tejorūpamiti | deśikāḥ sādhakaḥ kulayantrasambandhi jalaṁ
tejorūpaṁ dhyātvā tattoiḥ kulayantrasambandhibhirjalaistryañjalīn
sūryamuddiśya dattvā tenaiva

p. 81) tatastu devatāprītyai trirnimajya jalāntare |
utthāya gātraṁ sammārjya pidadhyācchuddhavāsasī || 42 ||

mṛtsnayā bhasmanā vā'pi tripuṇḍram bindusaṁyutam |
lalāṭe tilakaṁ kuryādgāyatryā baddhakuntalaḥ || 43 ||

vaidikīṁ tāntrikīñcaiva yathānukramayogataḥ |
sandhyāṁ samācarenmantrī tāntrikīṁ śṛṇu kathyate || 44 ||

ācamya pūrvavattoyaistīrthānyāvāhayecchive || 45 ||

gaṅge ca yamune caiva godāvari sarasvati |
narmade sindhu kāveri jale'smin sannidhiṁ kuru || 46 ||

kulayantrasambandhinaiva pāthasā jalena svamūrddhānaṁ tridhā
trivāramabhiśicya saptacchidrāni karṇanetranāsāmukhavivarāṇi
hastadvayāṇgulibhī rodhayet || 41 ||

tatastviti | tatastu saptacchidrarodhanādanantaraṁ tu devatāprītyai
saṅkalpya jalāntare trivāratrayaṁ nimajjya tata utthāya gātraṁ
sammārjya vastreṇa prokṣya ca śuddhavāsasī dhautavastre pidadhyāt
ācchādayet paridadhyādityarthah || 42 ||

mṛtsnayeti | tato gāyatryā baddhakuntalo nibaddhakeśaḥ san
mṛtsnayā praśastayā mṛttikayā tādṛśenaiva bhasmanā vā'pi
bindusaṁyutam tripuṇḍram tilakaṁ lalāṭe kuryāt || 43 ||

vaidikīmiti | tato mantrī sādhako
yathānukramayogato'nukrameṇaiva vaidikīṁ tāntrikīñca sandhyāṁ
samācaret kuryāt | tayormadhye tāntrikīṁ sandhyāṁ tvaṁ śṛṇu
mayā kathyate || 44 ||

tāntrikīṁ sandhyāmevāha ācamyetyādibhiḥ | he śive
pūrvavadācamya toye jale tīrthānyāvāhayet || 45 ||

nanu kena mantreṇa kāni vā
tīrthānyāvāhayedyapekṣayāmāha gaṅge cetyādi | sannidhim
āsattim || 46 ||

p. 82) mantreñānena matimān mudrayā'ñkuśasamjñayā |
āvāhya tīrthañ salile mūlañ dvādaśadhā jaret || 47 ||

tatastattoyato bindūñstridhā bhūmau vinikṣipet |
madhyamānāmikāyogānmūlocārañapūrvakam || 48 ||

saptavāram svamūrddhānamabhiśicya tato jalām |
vāmahaste samādāya chādayeddakṣapāñinā || 49 ||

īśānavāyuvaruñavahnīndrabījapañcakam |
prajapya vedadhā toyam dakṣahaste samānayet || 50 ||

mantriñeti | matimān sādhako'nena anantaram evoktena
mantriñāñkuśasamjñayā mudrayā salile jale tīrthamāvāhya
mūlañ mantrañ salile eva dvādaśadhā jaret | añkuśamudrā yathā
jñānārñave |

dakṣamuṣṭiñ vidhāyātha tarjanyañkuśarūpiñī |
añkuśākhyā mahāmudrā trailokyākarṣañakṣameti || 47 ||

tata ityādi | tataḥ parañ mūlamantrasyoccārañam pūrvam
yatā karmañi tat mūlocārañapūrvakam
madhyamānāmikāyogāttattoyato bindūn tridhā trivāram bhūmau
vinikṣipet || 48 ||

saptavāramiti | mūlocārañapūrvakam
madhyamānāmikāyogāt tenaiva jalena saptavāram
svamūrddhānamātmīyañ mastakamabhiśicya tataḥ param vāmahaste
jalañ samādāya gṛhītvā dakṣapāñinā'cchādayet || 49 ||

īśānetyādi | dakṣapāñinā'cchādaya ca
īśānavāyuvaruñavahnīndrasvāmikañ ha/ ya/ va/ ra/
lamityetadbījapañcakam vedadhā caturvāram prajapya tattoyam
dakṣahaste samānayet || 50 ||

p. 83) vīkṣya tejomayaṁ dhyātvā ceḍayā'kr̄ṣya sādhakah |
dehāntaḥkaluṣam tena recayet piṅgalākhyayā || 51 ||

niṣkr̄ṣya purato vajraśilāyāmastramuccaran |
trivāram tāḍayan mantrī hastau prakṣālayettataḥ || 52 ||

ācamyoktena mantreṇa sūryāyārghyaṁ nivedayet || 53 ||

tāramāyāhaṁsa iti ghṛṇisūrya tataḥparam |
idamarghyam tubhyamuktvā dadyāt svāhetyudīrayan || 54 ||

tato dhyāyenmahādevīṁ gāyatrīṁ paradevatām |
prātarmadhyāhnasāyāhne trirūpāṁ guṇabhedataḥ || 55 ||

prātarbrāhmīṁ raktavarṇāṁ dvibhujāñca kumārikām |
kamaṇḍaluṁ tīrthapūrṇamacchamālāñca vibhratīm |
kr̄ṣṇājināmbaradharāṁ haṁsārūḍhāṁ śucismitām || 56 ||

vīkṣyeti | sādhako jano dakṣahaste samānītaṁ tajjalam vīkṣya
vilokya tejomayaṁ tejorūpaṁ dhyātvā īḍayā nāḍyā ākṛṣya ca
piṅgalākhyayā nāḍyā tena jalena dehāntaḥkaluṣam
śarīrāntaḥpāpam recayenniṣkarṣayet || 51 ||

niṣkr̄ṣyeti | mantrī sādhaka evaṁ dehāntaḥkaluṣam niṣkr̄ṣya
purato'gre manahkalpitāyāṁ vajraśilāyāmastraṁ phaḍiti
mantramuccaran japan san trivāraṁ tāḍayet āhanyāt | tato'nantaraṁ
hastau prakṣālayeddhāvet || 52 ||

ācamyeti | tata uktena mantreṇācamya sūryāyārghyaṁ
nivedayeddadyāt || 53 ||

nanu kena mantreṇa sūryāyārghyaṁ nivedanīyamata āha
tāretyādi | pūrvam tāramāyāhaṁsa ityuktvā tataḥparaṁ
ghṛṇisūryetyuktvā tataśca paramidamarghyam tubhyamityuktvā
tato'nantaraṁ svāhetyudīrayan kīrtayan sādhakah sūryāyārghyaṁ
dadyāt | o/ hrī/ haṁsa ghṛṇisūrya idamarghyam tubhyam svāheti
mantreṇārghyaṁ nivedayedityarthah || 54 || 55 ||

raja ādiguṇabhedāt prātarmadhyāhnasāyāhne trirūpatvaṁ

pradarśayan gāyatrī dhyānamevāha prātarbrāhmīmityādibhiḥ |
prātariti | raktavarṇām rakto lohito

p. 84) madhyāhne tāṁ śyāmavarṇām vaisṇavīñca caturbhujām |
śaṅkhacakragadāpadmadhāriṇīm garuḍāsanām || 57 ||

pīnottuṅgakucadvandvām vanamālāvibhūṣitām |
yuvatīm satataṁ dhyāyenmadhye mārtāṇḍamāṇḍale || 58 ||

sāyāhne varadām devīm gāyatrīm saṁsmared yatiḥ |
śuklām śuklāmbaradharām vṛṣāsanakṛtāśrayām || 59 ||

trinetrām varadām pāśām śūlañca nṛkarotikām |
vibhratīm karapadmaiśca vṛddhām galitayauvanām || 60 ||

varṇo yasyāstām | dvibhujām dvau bhujau bāhū¹
yasyāstathābhūtām | tīrthapūrṇām gaṅgāditīrthajalaiḥ pūritaṁ²
kamaṇḍalum acchamālām svacchamālyāñca pāṇibhyām
vibhratīm dadhatīm | kṛṣṇājināmbaradharām nīlacarmarūpaṁ³
vastraṁ paridadhatīm | haṁsārūḍhām haṁsaḥ
pakṣivišeṣastamārūḍhām | śucismitām śuci pavitraṁ śubhraṁ⁴
vā smitamīśaddhāso yasyāstām | kumārikām kanyakām |
brāhmīm brahmaṇaḥ śaktim | evambhūtām gāyatrīm devīm
prātaḥkāle dhyāyet | agre'pyevamevānvayaḥ kartavyaḥ || 56 ||

madhyāhna iti | tāṁ gāyatrīm || 57 ||

pīneti | pīnaṁ vṛhattuṅgamunnataṁ kucadvandvaṁ yasyāḥ
tathābhūtām || 58 ||

sāyāhne ityādi | yatiḥ nirjitendriyavyūhaḥ | ye
nirjitendriyagrāmā yatino yatayaśca te ityamarah |
vṛṣāsanakṛtāśrayām vṛṣarūpamāsanām yasya sa vṛṣāsanaḥ
śivah sa eva kṛta āśrayo nijādhāro yayā tathābhūtām | athavā
vṛṣarūpaṁ yadāsanām tadātmakah kṛta āśrayo yayā

tathābhūtām || 59 ||

trinetramiti | nṛkarotīkām narakapālam | galitayauvanām
dhvastatāruṇyām || 60 ||

p. 85) evam dhyātvā mahādevyai jalānāmañjalitrayam |
datvā japetu gāyatrīm daśadhā śatadhā'pi vā || 61 ||

gāyatrīm śr̥nu deveśi vadāmi tava bhāvataḥ |
ādyāyai padamuccārya vidmahe tadanantaram || 62 ||

parameśvaryai dhīmahi tannah kālī pracodayāt |
eṣā tu tava gāyatrī mahāpāpapraṇāśinī || 63 ||

trisandhyametām prajapan sandhyāyāḥ phalamāpnuyāt |
tatstu tarpayedbhadrē devarśipitṛdevatāḥ || 64 ||

praṇavam sadvitīyākhyām tarpayāmi namaḥ padam |
śaktau tu praṇave māyām namaḥsthāne dviṭhaṁ vadet || 65 ||

evamityādi | mahādevyai gāyatryai daśadhā śatadhā'pi vā
daśavāraṁ śatavāraṁ vetyarthāḥ || 61 ||

gāyatrīmityādinā gāyatrīm vaktumupakramate | bhāvataḥ
prītitāḥ || 62 ||

tām gāyatrīmevāha ādyāyai ityādinā | pūrvamādyāyai iti
padamuccārya tadanantaraṁ vidmahe iti padamuccaret | tadanantaraṁ
parameśvaryai dhīmahi tannah kālī pracodayādityuccaret | yojanayā
ādyāyai vidmahe parameśvaryai dhīmahi tannah kālī
pracodayādityākārā gāyatryāśīt | etadgāyatryarthastu ādyāyai
parameśvaryai ādyām parameśvarīm prāptum yām vayaṁ
vidmahe manyāmahe dhīmahi cintayāmaśca tat jagatkāraṇatvena
atiprasiddhā kālī no'smān pracodayāt prerayet
dharmārthakāmamokṣeṣu viniyojayedityartha iti || 63 ||

trisandhyamiti | etām kevalām tava gāyatrīm | tatstu
gāyatrījapādanantaraṁ tu || 64 ||

nanu kena kena mantreṇa devarśipitṛdevatāstarpayitavyā
ityākāḥkṣayāṁ tarpaṇamantramāha praṇavamityādinā | pūrvam
praṇavamoṅkāraṁ vadet | tataḥ sadvitīyākhyāṁ

p. 86) mūlānte sarvabhūtānte nivāsinyai padam vadet |
sarvasvarūpāṁ ḡeyuktāṁ sāyudhā'pi tathā paṭhet || 66 ||

sāvaraṇāṁ sacaturthīṁ tadvadeva parātparām |
ādyāyai kālikāyai ta idamarghyāṁ tato dviṭhaḥ || 67 ||

anenārghyaṁ mahādevyai dattvā mūlam jape sudhīḥ |
yathāśakti japaṁ kṛtvā devyā vāmakare'rpayet || 68 ||

dvitīyayā vibhaktyā sahitāmākhyāṁ nāmadheyaṁ vadet | tataśca
param tarpayāmīti nama iti ca padam vadet | śaktau tu śaktiviṣaye tu
praṇave praṇavasthāne māyāṁ hrīmiti bījaṁ vadet | namaḥsthāne
dviṭham svāheti padam vadet | etena o/ devāṁstarpayāmi nama iti
mantreṇa devān omṛṣīṁstarpayāmi nama ityanena ṛṣīn o/
pitṛṁstarpayāmi nama iti mantreṇa pitṛn hrī/ ādyāṁ kālīṁ
taripayāmi svāhetyanēadyāṁ kālīṁ taripayediti jñāpitam || 65 ||

mūlānta ityādi | mūlasya hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāheti
mantrasyānte yat sarvabhūteti padam tasyānte nivāsinyai iti padam
vadet | tato ḡeyuktāṁ sarvasvarūpāṁ vadet | tataḥ tathā ḡeyuktā
sāyudhetyapi padam vadet | tataḥ tadvadeva sacaturthīmeva
parātparām vadet | tataḥ ādyāyai kālikāyai te idamarghyamiti vadet |
tato dviṭhaḥ svāheti padam vadet | sakalapadayojanayā hrī/ śrī/ krī/
parameśvari svāhā sarvabhūtanivāsinyai sarvasvarūpāyai
sāyudhāyai sāvaraṇāyai parātparāyai ādyāyai kālikāyai te
idamarghyāṁ svāheti mantra āśī || 66 || 67 ||

aneneti | anenānantaramevoktena mantreṇa mahādevyai arghyāṁ
dattvā sudhīrdhīraḥ sādhako mūlam mantram jape | yathāśakti
japaṁ kṛtvā ca japajanyaṁ phalam devyā vāmakare'rpayet dadyāt ||
68 ||

p. 87) praṇamya devīṁ pūjārthaṁ jalamādāya sādhakaḥ |
natvā tīrthaṁ paṭhan stotram̄ devatādhyānatatparah || 69 ||

yāgamaṇḍapamāgatyā pāṇipādau viśodhayet |
tato dvārasya purataḥ sāmānyārghyam̄ prakalpayet || 70 ||

trikoṇavṛttabhbimbam̄ maṇḍalam̄ racayet sudhīḥ |
ādhāraśaktim̄ saṃpūjya tatrādhāram̄ niyojayet || 71 ||

astreṇa pātraṁ prakṣalya hṛṇmantreṇa prapūrya ca |
nikṣipyā gandham̄ puṣpañca tīrthānyāvāhayettataḥ || 72 ||

ādhārapātratoyeṣu vahnyarkaśaśimaṇḍalam̄ |
pūjayitvā taddāśadhā māyābījena mantrayet || 73 ||

praṇamyeti | tataḥ sādhako devīṁ praṇamya pūjārthaṁ
jalamādāya gṛhītvā tīrthaṁ natvā ca stotram̄ paṭhan
devatādhyānatatparah san yāgamaṇḍapam̄ yajanagṛhamāgatyā
pāṇipādau viśodhayet dhāvet | tato dvārasya purato'gre
sāmānyārghyam̄ prakalpayet racayet || 69 || 70 ||

nanu sāmānyārghyam̄ kiṁ nāmetyata āha trikoṇetyādi |
sudhīrvicakṣaṇah̄ trikoṇañca vṛttāñca bhūbimbam̄ caiteśām̄
samāhāraḥ trikoṇavṛttabhbimbam̄ maṇḍalam̄ racayet | pūrvam̄
trikoṇam̄ tatastadvahirabhito vṛttam̄ vartulam̄ tatastadvahirbhūbimbam̄
catuṣkoṇañca maṇḍalam̄ kuryādityarthaḥ | tatra racite maṇḍale o/
ādhāraśaktaye nama iti mantreṇa gandhapuṣpādibhirādhāraśaktim̄
saṃpūjya sāmānyārghyam̄ pātrasthāpanāya tasminneva racite
maṇḍale kamapyaādhāram̄ niyojayet sthāpayet || 71 ||

astreṇeti | astreṇa phaṇiti mantreṇa pātraṁ prakṣalyā'dhāre
saṃsthāpya ca hṛṇmantreṇa namomantreṇa jalaiḥ prapūrya ca tatra
gandham̄ candanādikam̄ puṣpañca nikṣipyā tataḥparam̄ tatra
tīrthānyāvāhayet || 72 ||

ādhāreti | tataḥ ādhāraśca pātrañca toyāñca
tānyādhārapātratoyāni teṣu vahnyarkaśaśimaṇḍalam̄ pūjayitvā

ādhāre vahnimāṇḍalam pātre'rkamāṇḍalam toye ca

p. 88) pradarśayeddhenuyonīm sāmānyārghyamidaṁ smṛtam |
tatastajjalapuṣpaiśca pūjayed dvāradevatāḥ || 74 ||

gaṇeśam kṣetrapālañca vaṭukam yoginīm tathā |
gaṅgāñca yamunāñcaiva lakṣmīm vāṇīm tato yajet || 75 ||

kiñcit sprśan vāmaśākhām vāmapādapuraḥsaram |
smaran devyāḥ padāmbhojamāṇḍapam praviśet sudhīḥ || 76 ||

śaśimaṇḍalam vakṣyamāṇamantreṇa
gandhapuṣpādibhirarcayitvetyarthāḥ | daśadhā daśavāraṁ
māyābījena hrīmitibījena tajjalapuṣpām mantrayet || 73 ||

pradarśayediti | tataḥ tasyopari dhenuyonī mudre pradarśayet |
idameva sāmānyārghyam smṛtam | tataḥparam tajjalapuṣpāḥ
sāmānyārghyasambandhitoyakusumairdvāradevatāḥ pūjayed |
dhenumudrā yathā |

anyonyābhimukhāśliṣṭā kaniṣṭhānāmikā punaḥ |
tathā ca tarjanīmadhyā dhenumudrā'mṛtapradeti || 74 ||

yā dvāradevatāḥ pūjayettā eva darśayannāha
gaṇeśamityādi | gāṁ gaṇeśāya nama iti mantreṇa gaṇeśam kṣām
kṣetrapālāya nama iti mantreṇa kṣetrapālam vāṁ vaṭukāya nama
ityanena vaṭukam yāṁ yoginyai nama ityanena yoginīm gāṁ
gaṅgāyai nama ityanena gaṅgām yāṁ yamunāyai nama iti mantreṇa
yamunām śrī/ lakṣmyai nama ityanena lakṣmīm ai/ sarasvatyai nama iti
mantreṇa vāṇīm gandhapuṣpādibhīryajet pūjayed || 75 ||

kiñcididiti | tato vāmaśākhām dvārasthitacatuṣkāṣṭhānām
madhye vāmaṁ kāṣṭhaṁ kiñcit sprśan devyāḥ padāmbhojañca
smaran sudhīḥ sādhako vāmapādapuraḥsaram yathā syāt tathā
maṇḍapam devīyajanamaṇḍapam devīyajanamandiram praviśet || 76 ||

p. 89) nairṛtyāṁ diśi vāstvīśam brahmāṇañca samarcayan |
sāmānyārghyasya toyena prokṣayedyāgamandiram || 77 ||

anantaram sādhakendro divyadr̥ṣṭyavalokanaiḥ |
divyānusārayedvighnānastrādbhiścāntarīkṣagān || 78 ||

pārṣṇighātatribhirbhaumāni ca vighnānnivārayet |
candanāgurukastūrikarpūrairyāgamaṇḍapam || 79 ||

dhūpayet svopaveśārthaṁ caturasraṁ trikoṇakam |
vilikhya pūjayettatra kāmarūpāya hṝnmanuḥ || 80 ||

tatrā'sanaṁ samāstīrya kāmamādhāraśaktitah |
kamalāsanāya namo mantreṇaivāsanam yajet || 81 ||

nairṛtyāmyādi | maṇḍapam praviśya ca tatraiva nairṛtyāṁ
diśi praṇavādinamo'ntena mantreṇa gandhapuṣpādibhirvāstvīśam
brahmāṇam ca samarcayan pūjayan san sāmānyārghyasya toyena
yāgamandiram prokṣayet prasiñcet || 77 ||

anantaramiti | anantaram tataḥparameva sādhakendro
divyadr̥ṣṭyavalokanaiḥ nimeśaśūnyā
dr̥ṣṭirdivyadr̥ṣṭistayā'valokanairnirīkṣaṇaiḥ | divi bhavā divyāstān
vighnānusārayennivārayet | antarīkṣagān gaganaṅgatān vighnāṁstu
astrādbhiḥ phaḍiti mantreṇa jalaiścotsārayet | bhaumān
bhūmibhavān vighnāṁstu pārṣṇighātatribhiḥ tribhiḥ
pādatalāghātairnivārayet | tato yāgamaṇḍapam
candanāgurukastūrikarpūrairdhūpayet vāsayet | tataḥ
svopaveśārthaṁ trikoṇakam tadvahiścatusrasram catuṣkoṇañca
maṇḍalam vilikhya tatra likhite maṇḍale tadaḍhiṣṭhātṛdaivataṁ
kāmarūpaṁ kāmarūpāya hṝt kāmarūpāya nama iti yo
manurmantrastena gandhapuṣpādibhiḥ pūjayed || 78 - 80 ||

tatrei | tatastatra maṇḍale āsanamāstīryāccchādya pūrvam
kāmaṁ klīmiti bījamuccārya tataḥ ādhāraśaktīti vadet |
ādhāraśaktitaśca param kamalāsanāya

p. 90) upaviśyāsane vidvān prāṇmukho vāpyudaṇmukhaḥ |
baddhavīrāsano mantrī vijayāṁ pariśodhayet || 82 ||

tāraṁ māyāṁ samuccārya amṛte amṛtodbhave |
amṛtavarṣiṇi tato'mṛtamākarṣaya dvidhā || 83 ||

siddhiṁ dehi tato brūyāt kālikāṁ me tataḥ param |
vaśamānaya ṭhadvandvaṁ saṁvidāśodhane manuḥ || 84 ||

mūlamantraṁ saptavāraṁ prajapya vijayopari |
āvāhanyādimudrāñca dhenuyonī pradarśayet || 85 ||

nama iti vadet | yojanayā klīmādhāraśaktikamalāsanāya nama iti
mantra jātaḥ | anenaiva mantrēṇāsanāṁ tadadhiṣṭhātṛdaivataṁ yajet ||
81 ||

vijayāṁ bhaṇgām || 82 ||

nanu kena mantrēṇa vijayāṁ pariśodhayedityapekṣāyāṁ
tacchodhanamantramevāha tāramityādidvābhyaṁ | pūrvam̄ tāraṁ
praṇavaṁ māyāṁ hrīmiti bījañca samuccārya tataḥparam amṛte
amṛtodbhave amṛtavarṣiṇi iti brūyāt | tato'mṛtamiti brūyāt | tato
dvidhā dvivāramākarṣayeti brūyāt | tataśca siddhiṁ dehīti brūyāt |
tataḥparaṁ kālikāṁ me iti brūyāt | tataśca vaśamānayeti
ṭhadvandvaṁ svāheti brūyāt | sakalapadayojanayā o/ hrī/ amṛte
amṛtodbhave amṛtavarṣiṇi amṛtamākarṣayākarṣaya siddhiṁ dehi
kālikāṁ me vaśamānaya svāheti mantra jātaḥ | saṁvidāśodhane
bhaṇgāyāḥ śodhane'yameva manuḥ proktāḥ || 83 || 84 ||

mūlamantramiti | vijayopari mūlamantraṁ saptavāraṁ prajapya
āvāhyate yayā sā āvāhanī mudrā sā mudrā ādiryasyāḥ sā
āvāhanyādiḥ sā cāsau mudrā cetyāvāhanyādimudrā tām |
dhenuyonī ca mudre vijayopari pradarśayet | āvāhanyādimudrā yathā
dakṣiṇāmūrtisaṁhitāyām |

p. 91) guruṁ padme sahasrāre yathā saṅketamudrayā |
tridhaiva tarpayeddevīṁ hṛdi mūlam samuccaran || 86 ||

vāgbhavaṁ vadayugmañca vāgvādini padaṁ tataḥ |
mama jihvāgre sthirībhava sarvasatvavaśaṅkari |
svāhāntenaiva manunā juhuyāt kuṇḍalīmukhe || 87 ||

svīkṛtya saṁvidāṁ vāmakarṇorddhve śrīguruṁ namet |
dakṣiṇe ca gaṇeśānamādyāṁ madhye sanātanīm |
kṛtāñjalipuṭo bhūtvā devīdhyānaparāyaṇah || 88 ||

puṭāñjalimadhaḥ kuryādiyamāvāhanī bhavet |
iyantu viparītena tadā vai sthāpanī bhavet ||
ūrddhvāṅguṣṭhakamuṣṭibhyāṁ tadeyaṁ sannidhāpanī |
antāṅgṛṣṭhakamuṣṭibhyāṁ tadeyaṁ sannirodhinīti || 85 ||

gurumiti | ai/ amukānandanāthaṁ śrīguruṁ tarpayāmi namaḥ
iti mantreṇa saṅketamudrayā gurūpadiṣṭayā tattvamudrayā sahasrāre
sahasradale padme guruṁ yathāvatridhā vijayayā tarpayet | mūlam
mantram samuccaran san hrī/ ādyāṁ kālīṁ tarpayāmi svāheti
mantreṇa tattvamudrayaiva hṛdaye devīṁ vijayayā tridhaiva tarpayet ||
86 ||

vāgbhavamiti | pūrvam vāgbhavam aimiti bījaṁ vadet | tato
vadayugmaṁ vadet | tato vāgvādini iti padam vadet | tato mama
jihvāgre sthirībhava sarvasattvavaśaṅkari iti vadet | yojanayā ai/ vada
vada vāgvādini mama jihvāgre sthirībhava sarvasattvavaśaṅkari
mantra jātaḥ | svāhāntenaivāmunā manunā kuṇḍalīmukhe
vijayāṁ juhuyāt dadyāt || 87 ||

svīkṛtyeti | evam saṁvidāṁ bhaṅgāṁ svīkṛtya gṛhītvā
vāmakarṇasyordhvadeśe o/ śrīgurubhyo nama iti mantreṇa śrīguruṁ
namet | dakṣiṇe dakṣiṇakarṇasyorddhvadeśe

p. 92) pūjādravyāṇi sarvāṇi dakṣiṇe sthāpayet sudhīḥ |
vāme suvāsitam toyam kuladravyāṇi yāni ca || 89 ||

astrāntamūlamantreṇa sāmānyārghyodakena ca |
saṃprokṣya sarvavastūni veṣṭayejjaladhārayā |
vahnibījena deveśi vahneḥ prākāramācaret || 90 ||

puṣpaṁ candanasaṃyuktamādāya karayordvayoh |
astreṇa gharṣayitvā tat prakṣipet karaśuddhaye || 91 ||

tarjanīmadhyamābhyañca vāmapāṇitale śive |
ūrdhvorddhvatālatritayaṁ datvā digbandhanaṁ tataḥ |
astreṇa choṭikābhīśca bhūtaśuddhimathā'caret || 92 ||

o/ gaṇeśāya nama iti mantreṇa gaṇeśānam namet | o/ sanātanyai
ādyāyai kālyai nama ityanena madhye lalāṭadeśe sanātanīmādyām
kālikām namet || 88 ||

pūjeti | pūjādravyāṇi puṣpādīni | kuladravyāṇi madyādīni ||
89 ||

astrānteti | tataḥ astrāntamūlamantreṇa phaṭantena
mūlamantreṇa sāmānyārghyodakena ca sarvavastūni
saṃprokṣyābhiṣiñcyā jaladhārayā veṣṭayet | he deveśi tato
vahnibījena ramiti bījena vahneḥ prākāramāvaraṇamācaret kuryāt ||
90 ||

puṣpamiti | tataḥ karaśuddhaye candanasaṃyuktaṁ puṣpaṁ
dvayoh karayorādāya gṛhītvā astreṇa phaṭiti mantreṇa tat puṣpaṁ
gharṣayitvā prakṣipet || 91 ||

tarjanīti | he śive tataḥ tarjanīmadhyamābhyañgulibhyām
vāmapāṇitale ūrdhvorddhvam tālatritayaṁ dattvā tato'streṇa
phaṭiti mantreṇa choṭikābhirañgulidhvaniḥīśca digbandhanamācaret |
atha digbandhanādanantaram bhūtaśuddhimācaret || 92 ||

p. 93) svāṅke nidhāya ca karāvuttānau sādhakottamaḥ |

mano niveśya mūle ca huṇkāreṇaiva kuṇḍalīm || 93 ||

utthāpya haṁsamantreṇa pṛthivyā sahitāṁ tu tāṁ |
svādhiṣṭhānam samānīya tatvam̄ tatve niyojayet || 94 ||

gandhādighrāṇasamyuktāṁ pṛthivīmapsu sam̄haret |
rasādijihvayā sārddham̄ jalagnau vilāpayet || 95 ||

rūpādicakṣuṣā sārddhamagnim̄ vāyau vilāpya ca |
sparśāditvagyutaṁ vāyumākāše pravilāpayet || 96 ||

ahaṇkāre hared vyoma saśabdaṁ tanmahatyapi |
mahattatvañca prakṛtau tāṁ brahmaṇi vilāpayet || 97 ||

bhūtaśuddhyācaraṇaprapakāramevāha svāṇke ityādibhiḥ |
sādhakottamaḥ svāṇke svakroḍe uttānau karau nidhāya saṁsthāpya
mūle mūlādhāracakre ca mano niveśya hūṇkāreṇaiva
kuṇḍalīmutthāpya haṁsamantreṇa haṁsaḥ ityātmakenaiva mantreṇa
pṛthivyā sahitāṁ tāṁ kuṇḍalīṁ śaktiṁ svādhiṣṭhānam̄
svādhiṣṭhānacakraṁ samānīya tatvam̄ pṛthivyādikam̄ tatve jalādau
niyojayet vilāpayet || 93 || 94 ||

pṛthivyādestatvasya jalāditatve vilāpanaprakārameva
darśyannāha gandhādītyādi | gandha ādiryasya tadgandhādi
evambhūtañca tadghrāṇam̄ nāsā ceti gandhādighrāṇe tena
samyuktāṁ pṛthivīṁ apsu jaleṣu sam̄haret vilāpayet | ghrāṇādīti
pāṭhe tu ghrāyate nāsikayā gṛhyate yaḥ sa ghrāṇo gandha eva |
jalādikamapyagnyādāvevameva vilāpayet || 95 || 96 ||

ahaṇkāra iti | ahaṇkāre saśabdaṁ śabdasahitam̄ vyoma
ākāśam̄ haret vilāpayet | tat ahaṇkāratattvam̄ mahati mahattattve
haret | mahattattvāñca prakṛtau vilāpayet | tāṁ prakṛtim̄ brahmaṇi
vilāpayet || 97 ||

p. 94) ittham̄ vilāpya matimān vāmakukṣau vicintayet |
puruṣam̄ kṛṣṇavarṇāñca raktaśmaśruvilocanam || 98 ||

raktacarmadharām̄ kruddhamāṅguṣṭhaparimāṇakam |
sarvapāpasvarūpañca sarvadā'dhomukhasthitam || 99 ||

tatastu vāmanāsāyām̄ yaṁ bījaṁ dhūmravarṇakam |
sañjintya pūrayettena vāyuṁ ṣoḍasamātrayā |
tena pāpātmakaṁ dehaṁ śoṣayet sādhakāgraṇīḥ || 100 ||

nābhau raṁ raktavarṇañca dhyātvā tajjātavahninā |
catuhṛṣaṣṭyā kumbhakena dahet pāparatāntanūm || 101 ||

itthamiti | matimān sādhaka itthamamunā prakāreṇa
pṛthivyāditattvaṁ vilāpya vāmakukṣau vāme udare kṛṣṇavarṇam
sarvapāpasvarūpaṁ puruṣam vicintayet |
raktaśmaśruvilocanamityādīni dvitīyāntapadāni
sarvapāpasvarūpasya puruṣasyaiva višeṣaṇāni |
raktaśmaśruvilocanam rakte lohitavarṇe śmaśruvilocane yasya
tathābhūtam || 98 || 99 ||

tatastviti | tato'nantarantu vāmanāsāyām̄ dhūmravarṇakam
yaṁ bījaṁ sañcintya tadeva bījaṁ japan sādhakastena
vāmanāsārandhreṇa ṣoḍasamātrayā vāyuṁ pūrayedākarṣet |
sādhakāgraṇīḥ sādhakottamastena pūritena vāyunā pāpātmakaṁ
pāpamātmani svasmin yasya evambhūtadehaṁ śoṣayet || 100 ||

nābhāviti | tato nābhau raktavarṇam̄ ramiti bījaṁ dhyātvā
tadeva bījaṁ japannapi tajjātavahninā tato ramiti
bījādutpannenāgninā catuhṛṣaṣṭyā kumbhakena pāparatām̄ nijām
tanūm̄ dahet || 101 ||

p. 95) lalāṭe vāruṇam̄ bījaṁ śuklavarṇam̄ vicintya ca |
dvātriṁśatā recakena plāvayedamṭāmbhasā || 102 ||

āpādaśīrṣaparyantamāplāvyā tadanantaram |
utpannam̄ bhāvayeddehaṁ navīnaṁ devatāmayam || 103 ||

pṛthvībījaṁ pītavarṇam mūlādhāre vicintayan |
tena divyāvalokena dṛḍhīkuryānnijāṁ tanūm || 104 ||

hṛdaye hastamādāya ā/ hrī/ kro/ haṁsauccaran |
so'haṁ mantrēṇa taddehe devyāḥ prāṇān nidhāpayet || 105 ||

bhūtaśuddhiṁ vidhāyetthaṁ devībhāvaparāyaṇah |
samāhitamanah kuryāt māṭrakānyāsamambike || 106 ||

lalāṭe iti | tato lalāṭe śuklavarṇam vāruṇam vamiti bījaṁ
sañcintya tadeva bījaṁ japannapi dvātriṁśatā
recakenāṁṛtāmbhasā vāruṇabījacyutenāṁṛtarūpeṇa jalena
dagdhāṁ tanūm plāvayet || 102 ||

āpādeti | evamāpādaśīrṣaparyantaṁ dehamāplāvya
tadanantaraṁ devatāmayaṁ devatādehasvarūpaṁ navīnamutpannaṁ
deham bhāvayet cintayet || 103 ||

pṛthvīti | tato mūlādhāre pītavarṇam lamityākārakam
pṛthvībījaṁ vicintyan san tena lamiti bījena divyāvalokena ca nijāṁ
tanūm dṛḍhīkuryāt || 104 ||

hṛdaye iti | tato hṛdaye hastamādāya nidhāya ā/ hrī/ kro/ haṁsa
ityuccaran sādhakah so'haṁ mantrēṇa taddehaṁ tasminnavīne dehe
devyāḥ prāṇān pratiṣṭhayet ā/ hrī/ kro/ haṁsaḥ so'hamiti mantrēṇa
tatra dehe devyāḥ prāṇānāṁ pratiṣṭhāṁ kuryādityarthah || 105 ||

devībhāvaparāyaṇah devīsvarūpo'hamiti cintanatatparah || 106
||

p. 96) māṭrakāyā Ṛṣirbrahmā gāyatrīchanda īritam |
devatā māṭrakā devī bījaṁ vyājanasaṁjñakam || 107 ||

svarāśca śaktayah sargah kīlakam parikīrtitam |
lipinyāse mahādevi viniyogaprayogitā |
Ṛṣinyāsaṁ vidhāyaivaṁ karāṅganyāsamācaret || 108 ||

aṁ āṁ madhye kavargañca iṁ īṁ madhye cavargakam |

uṁ ūṁ madhye ṭavargantu eṁ aiṁ madhye tavargakam || 109 ||

oṁ auṁ madhye pavargantu yādikṣāntaṁ varānane |
bindu sargāntarāle ca ṣaḍaṅge mantra īritaḥ || 110 ||

vinyasya nyāsavidhinā dhyāyenmāṭrasarasvatīm || 111 ||

atha māṭrakānyāsakramameva didarśayiṣyan māṭrakāyā
ṛṣyādikamāha māṭrakāyā ityādinā | sargaḥ visargaḥ |
viniyogaprayogitā viniyogasya prayogitvam viniyogaḥ prayuktavya
ityarthah | asyā māṭrakāyā brahmā ḥṣirgāyatrī chandah | māṭrakā
sarасvatī devī devatā | halo bijam | svarāḥ śaktayah | visargaḥ
kīlakam | dharmārthakāmamokṣāvāptaye lipinyāse viniyogaḥ | śirasi
brahmaṇe ḥsaye namaḥ | mukhe gāyatryai chandase namaḥ | hṛdaye
māṭrakāyai sarasvatyai devyai devatāyai namaḥ | guhye vyāñjanāya
bijāya namaḥ | pādayoḥ svarebhyaḥ śaktibhyo namaḥ | sarvāṅgeṣu
visargāya kīlakāya namaḥ | dharmārthakāmamokṣāvāptaye
lipinyāse viniyogaḥ | evam ḥṣinyāsaṁ vidhāya kṛtvā
karāṅganyāsamācaret kuryāt || 107 || 108 ||

karāṅganyāsakramamevāha aṁ āṁ madhye ityādinā | aṁ
āṁ madhye sthitam kavargam iṁ īṁ madhye sthitam cavargam uṁ
ūṁ madhye sthitam ṭavargam eṁ aiṁ madhye sthitam tavargam oṁ
auṁ madhye sthitam pavargam bindusargāntarāle
anusvāravisargamadhye

p. 97) pañcāśallipibhirvibhaktamukhadoḥpanmadhyavakṣaḥsthalāṁ
bhāsvanmaulinibaddhacandraśakalāmāpīnatuṅgastanīm |
mudrāmakṣaguṇaṁ sudhāḍhyakalaśaṁ vidyāñca hastāmbujai-
rvibhrāṇāṁ viṣadaprabhāṁ trinayanāṁ vāgdevatāmāśraye || 112
||

sthitaṁ yādikṣāntañca varṇamaṅguṣṭhādiṣu hṛdayādiṣu ca

ṣaṭsu ṣaṭsu aṅgeṣu nyāśavidhinā yathākramam vinyasya
 māṭṛsarasvatīm dhyāyedyanyavayah | yathā am̄ kam̄ khaṁ gam̄
 ghaṁ ḥam̄ ām̄ aṅguṣṭhābhyaṁ namaḥ | iṁ caṁ chām̄ jaṁ
 jhaṁ ḥam̄ īṁ tarjanībhyaṁ svāhā | um̄ ṭam̄ ṭham̄ daṁ
 ḏhaṁ ḥam̄ ūṁ madhyamābhyaṁ vaṣaṭ | eṁ tam̄ thām̄ daṁ
 dhaṁ naṁ aiṁ anāmikābhyaṁ hum | oṁ paṁ phaṁ baṁ
 bhaṁ maṁ auṁ kaniṣṭhābhyaṁ vauṣaṭ | aṁ yaṁ raṁ laṁ
 vaṁ śaṁ ṣaṁ saṁ haṁ laṁ kṣaṁ aḥ
 karatalakarapṛṣṭhābhyaṁ phaṭ | iti karanyāsaḥ |
 hṛdayādinyāso yathā am̄ kam̄ khaṁ gam̄ ghaṁ ḥam̄ ām̄
 hṛdayāya namaḥ | iṁ caṁ chām̄ jaṁ jhaṁ aṁ īṁ śirase
 svāhā | um̄ ṭam̄ ṭham̄ ḏhaṁ ḥam̄ ūṁ śikhāyai vaṣaṭ
 | eṁ tam̄ thām̄ daṁ dhaṁ naṁ aiṁ kavacāya hum | oṁ paṁ
 phaṁ baṁ bhaṁ maṁ auṁ netratrayāya vauṣaṭ | aṁ yaṁ raṁ
 laṁ vaṁ śaṁ ṣaṁ saṁ haṁ laṁ kṣaṁ aḥ astrāya phaṭ | iti
 ṣaḍaṅge nyāse'yameva mantra īritah kathitah || 109-111 ||

māṭṛsarasvatīdhyānamevāha pañcāśallipibhiriti |
 vāgdevatām sarasvatīmāśraye bhaje ityanvayah |
 kathambhūtām vāgdevatām
 pañcāśallipibhirvibhaktamukhadoḥpanmadhyavakṣakṣaḥsthalā
 m pañcāśatā varṇairvibhaktāni pṛthak pṛthak bhūtāni
 mukhadoḥpanmadhyavakṣaḥsthalāni yasyāstathābhūtām | tatra
 dorbāhuḥ pad pādaḥ | punaḥ kathambhūtām
 bhāsvanmaulinibaddhacandraśakalām bhāsvanmaulau
 dīpyamāne kirīṭe nibaddhaṁ candraśakalaṁ candrakhaṇḍam
 yayā tām | cūḍā kirīṭam̄ keśāśca saṁyatā maulayastraya
 ityamarah | punaḥ kathambhūtām āpiṇatuṅgastanīm āpiṇau
 atimahāntau tuṅgāvunnatau stanau yasyāstathābhūtām | punaḥ
 kathambhūtām hastāmbujaiḥ pāṇikamalairjñānamudrām
 akṣaguṇamakṣamālyam sudhāḍhyakalaśamamṛtayuktaṁ
 ghaṭam̄ vidyāñca

p. 98) dhyātvavivām̄ māṭṛkām̄ devīm̄ ṣaṭsu cakreṣu vinyaset |
 hakṣau bhrūmadhyage padme kaṇṭhe ca ṣoḍaśa svarān || 113 ||

hṛdambuje kādiṭhāntān vinyasya kulasādhakah |
ḍādiphāntān nābhideśe bādilāntāṁśca liṅgake || 114 ||

mūlādhāre catuṣpatre vādisāntān pravinyaset |
ityantarmanasā nyasya māṭrakārṇān vahirnyaset || 115 ||

vibhrāṇāṁ dadhatīm | punaḥ kīdṛśīm viśadaprabhām viśadā
śubhrā prabhā yasyāstām | punaḥ kīdṛśīm trīṇi nayanāni netrāṇi
yasyāstathābhūtām || 112 ||

dhyātveti | evam māṭrakām devīm dhyātvā ṣaṭsu cakreṣu
vinyaset | ṣaṭsu cakreṣu māṭrakāyā nyāsasya kramamevāha
hakṣāvityādinā | bhrūmadhyage viśuddhākhye dvidale padme hakṣau
varṇau vinyaset | kaṇṭhe kaṇṭhasthite ājñākhye ṣoḍaśapatre padme
ṣoḍaśa svarān nyaset | hṛdambuje anāhatākhye dvādaśadale
hṛdayapadme kādiṭhāntān dvādaśavarṇān vinyasya kulasādhako
nābhideśasthite maṇipūrakākhye daśadale padme ḍādiphāntān
daśavarṇān vinyaset | liṅgake liṅgadeśasthe svādhīṣṭhānākhye
ṣaḍdale padme vādilāntān ṣaḍvarṇān vinyaset | catuṣpatre
mūlādhāre vādisāntāṁścavaro varṇān pravinyaset | yathā
bhrūmadhyage padme haṁ namaḥ kṣam̄ namaḥ | kaṇṭhage padme aṁ
namaḥ āṁ namaḥ iṁ namaḥ īṁ namaḥ uṁ namaḥ ūṁ namaḥ ṥṁ
namaḥ ḵṁ namaḥ īṁ namaḥ īṁ namaḥ eṁ namaḥ aiṁ namaḥ
oṁ namaḥ auṁ namaḥ aṁ namaḥ aḥ namaḥ | hṛdgate padme kaṁ
namaḥ khaṁ namaḥ gaṁ namaḥ ghaṁ namaḥ ḥaṁ namaḥ caṁ
namaḥ chaṁ namaḥ jaṁ namaḥ jhaṁ namaḥ ḥaṁ namaḥ ṭaṁ
namaḥ ṭhaṁ namaḥ | nābhigate padme ḏaṁ namaḥ ḏhaṁ namaḥ
ṇaṁ namaḥ taṁ namaḥ thaṁ namaḥ daṁ namaḥ dhaṁ namaḥ naṁ
namaḥ paṁ namaḥ phaṁ namaḥ | liṅgagate padme baṁ namaḥ bhaṁ
namaḥ maṁ namaḥ yaṁ namaḥ raṁ namaḥ laṁ namaḥ | mūlādhāre
vaṁ namaḥ śaṁ namaḥ ṣaṁ namaḥ saṁ namaḥ | iti ṣaṭcakreṣu
māṭrakānyāsakramah |

p. 99) lalāṭamukhavṛttākṣiśrutighrāṇeṣu gaṇḍayoh |
oṣṭhadantottamāṅgāsyā doḥpat sandhyagrageṣu ca || 116 ||

pārśvayoh pr̄sthato nābhau jaṭhare hṛdayāṁsayoḥ |
kakudyaṁśe ca hṛtpūrvam pāṇipādayuge tataḥ || 117 ||

jaṭharānanayornyasyenmātrkārṇān yathākramam |
itthaṁ lipīṁ pravinyasya prāṇāyāmaṁ samācaret || 118 ||

māyābījaṁ ūḍaśadhā japtvā vāmena vāyunā |
pūrayedātmano deham catuhṣaṣṭyā tu kumbhayet || 119 ||

ityanena prakāreṇa manasā mātrkārṇān
mātrkāvarṇānantarabhyantare nyasya vahirapi nyaset || 113 - 115 ||
mātrkāvarṇānāṁ vahirnyāsasya kramamāha lalāṭetyādinā
| lalāṭamukhavṛttādiśu mātrkārṇān yathākramam nyasyediti
trītyenānvayah | yathā lalāṭe aṁ namaḥ mukhavṛtte āṁ namaḥ
dakṣe'kṣṇi iṁ namaḥ vāme'kṣṇi iṁ namaḥ dakṣaśrutau uṁ¹
namaḥ vāmakarṇe ūṁ namaḥ dakṣaghrāṇe ūṁ namaḥ
vāmanāsāyām ūṁ namaḥ dakṣagaṇde |ṁ namaḥ vāmakapole |
namaḥ oṣthe eṁ namaḥ adhare aiṁ namaḥ ūrddhvadantapañktau oṁ
namaḥ adhodantapañktau auṁ namaḥ uttamāṅge aṁ namaḥ
āsyavivare ah namaḥ vāhvoḥ daśānāṁ sandhīnāmagreṣu
kramataḥ kam namaḥ khaṁ namaḥ gaṁ namaḥ ghaṁ namaḥ ḥam
namaḥ caṁ namaḥ chaṁ namaḥ jaṁ namaḥ jhaṁ namaḥ ḥaṁ namaḥ
| pādayoḥ daśānāṁ sandhīnāmagreṣu kramataḥ ṭam namaḥ ṭhaṁ
namaḥ ḥaṁ namaḥ ḥhaṁ namaḥ ḥaṁ namaḥ tam namaḥ tham
namaḥ daṁ namaḥ dhaṁ namaḥ nam̄aṁ namaḥ | dakṣapārśve paṁ
namaḥ vāmapārśve phaṁ namaḥ pr̄sthē baṁ namaḥ nābhau bhaṁ
namaḥ jaṭhare maṁ namaḥ hṛdaye yaṁ namaḥ dakṣaskandhe raṁ
namaḥ vāmaskandhe laṁ namaḥ kakudrūpeṁśe vaṁ namaḥ
hṛdayapūrve pāṇiyuge śaṁ namaḥ ūaṁ namaḥ hṛtpūrve pādayuge
saṁ namaḥ haṁ namaḥ jaṭharānanayoḥ laṁ namaḥ kṣaṁ namaḥ iti
mātrkārṇānāṁ vahirnyāsasya kramah || 116 - 118 ||

nanu devīmantrasya sādhane kathaṁ prāṇāyāmaṁ vidadhyāt
tatrāha māyābījamityādi | sudhīrdhīro māyābījaṁ hrī/ bījaṁ
ūḍaśadhā ūḍaśavāraṁ japtvā

p. 100) kaniṣṭhānāmikāṅguṣṭhairdhṛtvā nāsādvayam sudhīḥ |
dvātrimśatā japan bījam vāyum dakṣeṇa recayet || 120 ||

punaḥ punastrirāvṛtyā prāṇāyāma iti smṛtaḥ |
prāṇāyāmaṁ vidhāyetthamṛṣinyāsaṁ samācaret || 121 ||

asya mantrasya ṛṣayo brahmā brahmaṛṣayastathā |
gāyatrīdīni chandāṁsi ādyā kālī tu devatā || 122 ||

ādyābījaṁ bījamiti śaktirmāyā prakīrtitā |
kamalā kīlakam proktam sthāneśveteṣu vinyaset |
śiro vadanaḥṛdgūhyapādasarvāṅgakeṣu ca || 123 ||

vāmena nāsāpuṭena vāyunā'tmano dehaṁ pūrayet | tataḥ
kaniṣṭhānāmikāṅguṣṭhairnāsādvayam dhṛtvā catuhṣaṣṭyā
āvṛtyā hrī/ bījam japan san vāyum kumbhayet sthiraṁ kuryāt | tato
dvātrimśata'vṛtyā hrī/ bījam japan tenaiva dakṣanāsāpuṭenaiva
vāyum recayet tyajet | punaḥ punarāvṛtyā trirvāratrayamevaṁ kuryāt
| devīmantrasya sādhane iti eṣa prāṇāyāmaḥ smṛtaḥ
prāṇāyāmavidhiḥ prokta ityarthah || 119 - 121 ||

ṛṣinyāsakramam darśayaṁstasya mantrasya ṛṣyādikamāha
asya mantrasyetyādinā | asya mantrasya hrī/ śrī/ krī/ parameśvari
svāhetyasya ādyābījaṁ krī/ bījam | māyā hrī/ bījam | kamalā śrī/
bījam | eteṣu sthāneṣu ṛṣyādikam vinyaset | eteṣu keṣu sthāneṣu
vinyaset tatrāha śira ityādinā | yathā asya mantrasya brahmā
brahmaṛṣayaśca ṛṣayo gāyatrīdīni chandāṁsi ādyā kālī devatā
krī/ bījaṁ hrī/ śaktih śrī/ kīlakaṁ
dharmārthakāmamokṣāvāptaye ṛṣinyāse viniyogaḥ | śirasi
brahmaṇe brahmaṛṣibhyaścarṣibhyo namaḥ | mukhe
gāyatrīdibhyaśchandobhyo namaḥ | hṛdaye ādyāyai kālyai
devatāyai namaḥ | guhye krī/ bījāya namaḥ | pādayoḥ hro/ śaktaye
namaḥ | sarvāṅgeṣu śrī/ kīlakāya

p. 101) mūlamantreṇa hastābhyaṁpādamastakāvadhi |
mastakāt pādaparyantaṁ saptadhā vā tridhā nyaset |
ayantu vyāpakanyāso yathoktaphalasiddhidahḥ || 124 ||

yadbījādyā bhavedvidyā tadbījenā'ṅgakalpanā |
athavā mūlamantreṇa ṣaḍdīrgheṇa vinā priye || 125 ||

aṅguṣṭhābhyaṁ tarjanībhyaṁ madhyamābhyaṁ tathaiva ca |
anāmābhyaṁ kaniṣṭhābhyaṁ karayostalapṛṣṭhayohि |
namaḥsvāhāvaṣaṭ hūñca vauṣaṭ phaṭ kramaśaḥ sudhīḥ || 126 ||

namah | dharmārthakāmamokṣāvāptaye ḥsinyāse viniyogaḥ | iti
ḥsinyāsakramah || 122 || 123 ||

atha vyāpakanyāsaṁ vrūte mūletyādinā |
āpādamastakāvadhi pādamārabhya mastakaparyantaṁ
mastakamārabhya pādaparyantaṁ ca pratihastābhyaṁ mūlamantreṇa
saptadhā saptavāraṁ tridhā vā nyasennyāsaṁ kuryāt | mastakāditi
lyablope karmaṇyadhibharaṇe ceti karmaṇi pañcamī || 124 ||

atha karāṅganyāsavidhiṁ nirūpayati yadbījādyetyādinā |
yadbījamādyam yasyāḥ sā yadvījādyā mantrātmikā vidyā bhavet
| parārddhe ṣaḍdīrgheṇa vineti niṣedhāt ākārādi
ṣaḍdīrgasvarabhājā tena bījenā'ṅgakalpanā aṅguṣṭhādi
hṛdayādi ṣaḍaṅganyāsakalpanā kartavyetyarthah | athavā he priye
ṣaḍdīrgheṇa vinā
adhyāhriyamāṇākārādiṣaḍdīrgasvaraśūnyena
mūlamantreṇaivā'ṅgakalpanā kartavyā || 125 ||

pūrvamaṇguṣṭhādi ṣaḍaṅganyāsakramamāha
aṅguṣṭhābhyaṁtīyādinā sārddhena | aṅguṣṭhābhyaṁ namah
aṅguṣṭhāvuddiṣya nama ityuktamityarthaḥ | evamagre'pyanvayo
vidheyah | sudhīḥ sādhakaḥ kramaśaḥ krameṇa hrā/
aṅguṣṭhābhyaṁ namah hrī/ tarjanībhyaṁ svāhā hrū/
madhyamābhyaṁ vaṣaṭ hrai/ anāmikābhyaṁ namah hrau/
kaniṣṭhābhyaṁ vauṣaṭ hra/h

p. 102) hṛdayāya namaḥ pūrvam̄ śirase vahnivallabhā |
śikhāyai vaṣaṭityuktam̄ kavacāya humīritam || 127 ||

netratrayāya vauṣaṭ ca astrāya phaṭiti kramāt |
ṣaḍaṅgāni vidhāyettham̄ pīṭhanyāsam̄ samācaret || 128 ||

ādhāraśaktim̄ kūrmañca śeṣam̄ pṛthvīm̄ tathaiva ca |
sudhāmbudhim̄ maṇidvīpaṁ pārijātatarum̄ tataḥ || 129 ||

cintāmaṇigṛhañcaiva maṇimāṇikyavedikām̄ |
tatra padmāsanam̄ vīro vinyaset hṛdayāmbuje || 130 ||

karatalakarapṛṣṭhābhyaṁ phaṭ | hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāhā
aṅguṣṭhābhyaṁ namaḥ evam̄ vā aṅguṣṭhādiṣaḍaṅgeṣu
nyāsam̄ vidadhyāditi śeṣah || 126 ||

atha hṛdayādiṣaḍaṅganyāsamāha hṛdayāya nama ityādinā |
pūrvam̄ hṛdayāya namaḥ hṛdayamuddisya nama ityuktamityarthah |
evamagre'pyanvayaḥ | vahnivallabhā svāhā | hrā/ hṛdayāya namaḥ |
hrī/ śirase svāhā | hrū/ śikhāyai vaṣaṭ | hrai/ kavacāya hum | hrau/
netratrayāya vauṣaṭ | hra/ḥ astrāya phaṭ iti | hrī/ śrī/ krī/ parameśvari
svāhā hṛdayāya namaḥ evam̄ vā kramāt
sudhīrhṛdayādiṣaḍaṅgeṣu nyāsam̄ kuryāt | itthamevaṁ vidhānena
ṣaḍaṅgāni prati nyāsam̄ vidhāya pīṭhanyāsam̄ samācaret || 127 ||
128 ||

pīṭhanyāsācaraṇakramameva darśayannāha
ādhāraśaktimityādi | vīro hṛdayāmbuje hṛtpadme ādhāraśaktim̄
nyaset | tatraiva kūrmādikamapi nyaset | tatra
maṇimāṇikyavedikāyām | yathā hṛdayāmbuje ādhāraśaktaye
namaḥ kūrmāya namaḥ śeṣāya namaḥ pṛthvyai namaḥ
sudhāmbudhaye namaḥ maṇidvīpāya namaḥ pārijātatarave namaḥ
cintāmaṇigṛhāya namaḥ maṇimāṇikyavedikāyām̄ padmāsanāya
namaḥ iti || 129 || 130 ||

p. 103) dakṣavāmāṁsayorvāmakaṭau dakṣakaṭau tathā |
dharmaṁ jñānaṁ tathaiśvaryam vairāgyam kramato nyaset || 131 ||

mukhapārśve nābhidakṣapārśve sādhakasattamaḥ |
nañpūrvāṇi ca tānyeva dharmādīni yathākramam || 132 ||

ānandakandaṁ hṛdaye sūryam somam hutāśanam |
sattvam rajastamaścaiva binduyuktādimākṣaraiḥ |
keśarān karṇikāñcaiva patreṣu pīṭhanāyikāḥ || 133 ||

mañgalā vijayā bhadrā jayantī cā'parājītā |
nandinī nārasimhī ca vaiśnavītyaśtanāyikāḥ || 134 ||

dakṣetyādi | dakṣināṁsādiṣu kramato dharmādikam nyaset |
yathā dakṣaskandhe dharmāya namaḥ vāmaskandhe jñānāya namaḥ
vāmakaṭau aiśvaryāya namaḥ dakṣakaṭau vairāgyāya namaḥ iti ||
131 ||

mukhetyādi | sādhakasattamo mukhādiṣu nañ pūrvāṇi
tānyeva dharmādīni yathākramam krameṇaiva nyaset | yathā mukhe
adharmāya namaḥ vāmapārśve ajñānāya namaḥ nābhau
anaiśvaryāya namaḥ dakṣapārśve avairāgyāya namaḥ iti || 132 ||

ānandetyādi | ānandakandādīn hṛdaye nyaset |
binduyuktādimākṣaraiḥ sānusvārairādimairakṣaraiḥ saha sattvam
rajastamaśca tatraiva nyaset | yathā hṛdaye ānandakandāya namaḥ
sūryāya namaḥ somāya namaḥ agnaye namaḥ saṁ sattvāya namaḥ
raṁ rajase namaḥ tam tamase namaḥ kesarebhyo namaḥ karṇikāyai
namaḥ iti | hṛdayāmbujasya patreṣu pīṭhanāyikā nyaset || 133 ||

patreṣu yāḥ pīṭhanāyikā nyasettā āha ekena mañgaletyādi |
yathā hṛtpadmapatreṣu kramataḥ mañgalāyai namaḥ vijayāyai namaḥ
bhadrāyai namaḥ jayantyai namaḥ aparājītāyai namaḥ nandinyai
namaḥ nārasimhyai namaḥ vaiśnavyai namaḥ iti || 134 ||

p. 104) asitāñgo ruruścaṇḍah krodhonmatto bhayañkaraḥ |
kapālī bhīṣaṇaścaiva saṁhārītyaṣṭa bhairavāḥ |

dalāgreṣu nyasedetān prāṇāyāmaṁ tataścaret || 135 ||

gandhapuṣpe samādāya karakacchapamudrayā |
hṛdi hastau samādhāya dhyāyeddevīṁ sanātanīm || 136 ||

dhyānaṁ tu dvividhaṁ proktam̄ sarūpārūpabhedataḥ |
arūpaṁ tava yaddhyānamavāñmanasagocaram || 137 ||

avyaktam̄ sarvato vyāptamitthaṁ vivarjitaṁ |
agamyam̄ yogibhrgamyam̄ kṛcchrairbahuśamādibhiḥ || 138 ||

asitāṅga iti | asitāṅgādīnetānaṣṭa bhairavān dalāgreṣu
nyaset | yathā hṛtpadmapatrāgreṣu kramataḥ asitāṅgāya bhairavāya
namah rurave bhairavāya namah caṇḍāya bhairavāya namah
krodhonmattāya bhairavāya namah bhayañkarāya bhairavāya namah
kapāline bhairavāya namah bhīṣaṇāya bhairavāya namah
saṁhāriṇe bhairavāya namah iti | evam̄ pīṭhanyāsaṁ vidhāya tataḥ
prāṇāyāmañcaret || 135 ||

gandheti | tato gurūpadiṣṭayā karakacchapamudrayā
gandhapuṣpe samādāya gṛhītvā hṛdi hastau samādhāya saṁsthāpya
sanātanīmādyantaśūnyāṁ devīṁ dhyāyet || 136 ||

dhyānamiti | he devi sarūpārūpabhedataḥ tava dhyānantu
dvividhaṁ proktam | tayormadhye arūpaṁ rūparahitaṁ tava
yaddhyānaṁ dhyeyam̄, tattu avāñmanasagocaram vāco
manasaścāviṣayabhūtam | dhyāyate yattat dhyānam | bāhulakāt
karmaṇi lyuṭ || 137 ||

avyaktamityādi | idamitthaṁ vivarjitaṁ idamitthameveti
siddhāntarahitam | agamyam ajñeyam | kṛcchraiḥ
prājāpatyādibhirvrataiḥ | śamo'ntaḥkaraṇasamāryamaḥ sa
ādiryeśāṁ te śamādayaḥ | bahavaśca te śamādayaḥ taiḥ || 138 ||

p. 105) manaso dhāraṇārthāya śīghram̄ svābhīṣṭasiddhaye |
sūkṣmadhyānaprabodhāya sthūladhyānaṁ vadāmi te || 139 ||

arūpāyāḥ kālikāyāḥ kālamāturmahādyuteḥ |
guṇakriyānusāreṇa kriyate rūpakalpanā || 140 ||

meghāṅgīṁ śaśiśekharāṁ trinayanāṁ raktāmbarāṁ bibhratīṁ
pāṇibhyāmabhayaṁ varañca vilasadranktāravindasthitāṁ |
nṛtyantaṁ purato nipīya madhuraṁ mādhvīkamadyaṁ mahā-
kālaṁ vīkṣya vikāsitānanavarāmādyāṁ bhaje kālikām ||

evaṁ dhyātvā svaśirasi puṣpaṁ dattvā tu sādhakaḥ |
pūjyet parayā bhaktyā mānasairupacārakaiḥ || 142 ||

manasa iti | śīghramiti pūrvānvayi || 139 ||

nanu rūpavata eva padārthasya sthūladhyānaṁ sambhavati mama
tvādyaṁtaśūnyāyā rūparahitativāt kathaṁ sthūladhyānaṁ
bravīśītyata āha arūpāyā ityādi || 140 ||

sthūladhyānamevāha meghāṅgīmiti | ādyāṁ kālikāmahāṁ
bhaje ityanvayaḥ | kathambhūtāṁ kālikām meghāṅgīṁ megha
ivāṅgam yasyāstathābhūtām | punaḥ kathambhūtām
śaśiśekharāṁ śaśī śekhare śirasi yasyāḥ tām | punaḥ kīdṛśīṁ
trinayanāṁ trīṇi nayanāni netrāṇi yasyāḥ tām | punaḥ
kathambhūtām pāṇibhyāṁ hastābhyāmabhayaṁ varañca
bibhratīṁ dadhatīṁ | punaḥ kīdṛśīṁ vikasadraktāravindasthitāṁ
vikasat sphuṭadraktāravindaṁ lohitam padmaṁ tatra
sthitāmupaviṣṭām | punaḥ kathambhūtām madhuraṁ
mādhvīkamadyaṁ madhūkapuṣpodbhavaṁ madyaṁ nipīya
purato'gre nṛtyantaṁ mahākālaṁ vīkṣya drṣṭvā
vikāsitānanavaraṁ mukhaśreṣṭāṁ yasyāḥ tathābhūtām || 141 ||

evamiti | evamamunā prakāreṇā'dyāṁ kālīṁ dhyātvā
karakacchapamudrayā gṛhītam puṣpaṁ svaśirasi dattvā sādhakaḥ
parayā bhaktyā mānasairupacārakairdevīṁ pūjyet || 142 ||

p. 106) hṛtpadmamāsanaṁ dadyāt sahastrāracyutāṁṛtaiḥ |
pādyam caraṇayordadyāt manastvarghyaṁ nivedayet || 143 ||

tenā'mṛtenā'camanaṁ snānīyamapi kalpayet |
ākāśatattvaṁ vasanaṁ gandhantu gandhatattvakam || 144 ||

cittaṁ prakalpayet puṣpaṁ dhūpaṁ prāṇān prakalpayet |
tejastattvantu dīpārthe naivedyañca sudhāmbudhim || 145 ||

anāhatadhvaniṁ ghaṇṭāṁ vāyutattvañca cāmaram |
nṛtyamindriyakarmāṇi cāñcalyaṁ manasastathā || 146 ||

puṣpaṁ nānāvidhaṁ dadyādātmano bhāvasiddhaye |
amāyamanahaṇkāramarāgamamadaṁ tathā || 147 ||

amohakamadambhañca adveṣākṣobhake tathā |
amātsaryamalobhañca daśa puṣpaṁ prakīrtitam || 148 ||

mānasairupacārakairdevyāḥ pūjanameva darśayati
hṛtpadmamityādibhiḥ | devyai hṛtpadmamāsanaṁ dadyāt |
sahasrāracyutāṁṛtaih
sahasradalapadmādgitalairamṛtairdevyāścaraṇayoḥ pādyam dadyāt |
evamagre'pyanvayaḥ || 143 ||

teneti | tenāṁṛtena sahasrāracyutena || 144 ||
sudhāmbudhimamṛtasamudram || 145 || 146 ||

puṣpamiti | ātmano bhāvasiddhaye
svābhipretapadārthanīṣpattaye | kālyai deyāni nānāvidhāni
puṣpāṇyabhidhatte amāyamityādinā sārddhadvayena | māyāyā
abhāvo'māyāṁ prathamaṁ puṣpam | anahaṇkāram ahaṇkāra
ātmanyatipūjyatvābhimānah tadabhāvo'nahaṇkāraṁ dvitīyaṁ
puṣpam | rāgaḥ krodhaḥ tadabhāvo'rāgaṁ tritīyaṁ puṣpam | mado
dhanavidyādinimittakaṁ cittasyotsukatvaṁ tadabhāvo'madaṁ
caturthaṁ puṣpam || 147 ||

moho'vivekaḥ tadabhāvo'mohakam pañcamam puṣpam |
dambhaḥ kapaṭaḥ tadabhāvo'dambhaṁ ṣaṣṭhaṁ puṣpam |
dveṣo'prītiḥ tadabhāvo'dveṣam saptamaṁ puṣpam | kṣobho

p. 107) ahimsā paramam puṣpam puṣpamindriyanigrahaḥ |
dayā kṣamā jñānapuṣpam pañca puṣpam tataḥ param |
iti pañcadaśaiḥ puṣpairbhāvarūpaiḥ prapūjayet || 149 ||

sudhāmbudhiḥ māṁsaśailam bharjitaṁ mīnaparvatam |
mudrārāśīṁ subhaktañca ghṛtāktam pāyasaṁ tathā || 150 ||

kulāṁṛtañca tatpuṣpam pīṭhakṣālanavāri ca |
kāmakrodhau vighnakṛtau valīṁ dattvā japam caret || 151 ||

mālā varṇamayī proktā kuṇḍalīsūtrayantritā || 152 ||

vyarthamitastataḥ sañcalanam tadabhāvo'kṣobhakamaśtamam
puṣpam | mātsaryamanyaśubhadveṣaḥ tadabhāvo'mātsaryam
navamaṁ puṣpam | lobho dhanādyāgame bahudhā jāyamāne'pi
punarbardhamāno'bhilāṣaḥ tadabhāvo alobhām daśamaṁ puṣpam |
evaṁ daśa puṣpam prakīrtitam || 148 ||

ahiṁsā parapīḍānivṛttiḥ | indriyanigrahaḥ viṣayeṣu
cakṣurādisaṁyamanam | dayā niṣkāraṇaparaduḥkhavināśecchā |
kṣamā pareṇāpakāre kṛte tasya pratyapakārānacaraṇam | jñānam
sārāśāravivekanaipuṇyam | bhāvarūpaiḥ bhāvyante cintyante iti
bhāvāḥ karmaṇyac | tadrūpaiḥ bhāvyamānairityarthāḥ || 149 ||

sudhāmbudhimiti | sudhāmbudhiḥ madyasamudram | ghṛtāktam
ghṛtamiśritam || 150 ||

kulāṁṛtamiti | kulāṁṛtam śaktighaṭitamamṛtaviśeṣam |
tatpuṣpam kulapuṣpam strīpuṣpamityarthāḥ | pīṭhakṣālanavāri
stryaṇgaviśeṣadhāvanāmbhāḥ || 151 ||
nanvābhyan tarajapācaraṇe kīdṛśī mālā japavidhānañca
kīdṛśam vartate ityapekṣāyāmāha māletyādi | kuṇḍalīrūpeṇa
sūtreṇa yantritā grathitā varṇamayī varṇarūpā
mālā'bhyant arajape proktā || 152 ||

p. 108) sabindum mantramuccārya mūlamantraṁ samuccaret |

akārādilakārāntamanuloma iti smṛtaḥ || 153 ||

punarlakāramārabhya śrīkaṇṭhāntam manum jaret |
viloma iti vikhyātaḥ kṣakāro merurucyate || 154 ||

aṣṭavargāntimairvarṇaiḥ sahamūlamathāṣṭakam |
evamaṣṭottaraśataṁ japtvā'nena samarpayet || 155 ||

sarvāntarātmanilaye svāntarjyotiḥsvarūpiṇi |
gṛhāṇāntarjapaṁ mātarādye kāli namo'stu te || 156 ||

samarpya japametena sāṣṭāṇgam prāṇameddhiyā |
ityantaryajanam kṛtvā bahiḥpūjāṁ samārabhet || 157 ||

sabindumiti | sabinduṁ sānusvāramakārādilakārāntam
varṇamuccārya mūlamantraṁ samuccaret jaret | yathā a/ hrī/ śrī/ krī/
parameśvari svāheti evameva jaret | jape'yamanuloma iti smṛtaḥ || 153 ||
punarityādi | punarhakārasyānte sthitam
lakāramārabhyaśrīkaṇṭhāntamakārāntam sabinduṁ
varṇamuccārya manum jaret | yathā laṁ hrī/ śrī/ krī/ parameśvari
svāhā | haṁ hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāheti evam | ayañca viloma
iti vikhyātaḥ | kṣakāro mālāyā merurucyate || 154 ||

aṣṭetyādi | athānantaramaṣṭānām akucuṭutupuyaśānām
vargāṇāmantimaiḥ sabindubhiḥ aḥṇāñāṇanamavalarūpairvarṇaiḥ
sahāṣṭakamaṣṭaparimāṇakam mūlaṁ mantraṁ jaret | anena
ito'nantarameva vakṣyamāṇena mantreṇa || 155 ||

japasamarpaṇamantramevāha sarvāntarātmeti |
sarvāntarātmanilaye sarveṣāmantarātmā hṛdayam nilayo gṛham
yasyāḥ tathābhūte || 156 || 157 ||

p. 109) viśeṣārghyasya saṃskārastatrādau kathyate śṛṇu |
yasya sthāpanamātreṇa devatā suprasīdati || 158 ||

dṛṣṭvā'rghyapātraṁ yogino brahmādyā devatāgaṇāḥ |

bhairavā api nṛtyanti prītyā siddhiṁ dadatyapi || 159 ||

svavāme purato bhūmau sāmānyārghyasya vāriṇā |
māyāgarbhaṁ trikoṇañca vṛttāñca caturasrakam || 160 ||

vilikhya pūjayettatra māyābījapuraḥsaram |
ñentāmādhāraśaktiñca namaḥsabdāvasānikām || 161 ||

tataḥ prakṣālitādhāraṁ vinyasya maṇḍalopari |
maṁ vahnimaṇḍalam ḡentam daśakalātmane tataḥ || 162 ||

namo'ntena ca sampūjya kṣālayedarghyapātrakam |
astreṇa sthāpayettatra ādhāropari sādhakaḥ || 163 ||

višeṣārghyasyeti | tatra bahiḥpūjāsamārambhe || 158 || 159 ||

višeṣārghyasya saṁskāramevāha svavāma ityādibhiḥ |
svavāme ātmano vāmadeśe | purato bhūmau agrataḥ pṛthvyāṁ
sāmānyārghyasya vāriṇā karaṇena māyā hrī/ bījaṁ garbhe
yasyedṛśam̄ trikoṇam̄ maṇḍalam̄ pūrvam̄ vilikhya tadvahirabhito
vṛttam̄ vartulaṁ tadvahiḥcaturasram̄ catuṣkoṇam̄ maṇḍalam̄ vilikhya
tatra maṇḍale māyābījaṁ hrī/ bījaṁ puraḥsaram̄ yasyā
evambhūtāṁ ḡevibhaktyantāṁ namaḥsabdo'vasāne'nte
yasyāstathābhūtāmādhāraśaktiṁ pūjayet | hrī/ ādhāraśaktaye
nama iti mantreṇādhāraśaktimarcayedityarthah || 160 || 161 ||

tata iti | tataḥ ādhāraśaktipūjanādanantaraṁ tanmaṇḍalopari
prakṣālitādhāraṁ vinyasya saṁsthāpya pūrvam̄ mamityuktvā tataḥ
ṅentam̄ vahnimaṇḍalamuktvā tato

p. 110) amarkamaṇḍalāyoktvā dvādaśāntakalātmane |
namo'ntena yajet pātraṁ mūlenaiva prapūrayet || 164 ||

tribhāgamalinā'pūrya śeṣam̄ toyena sādhakaḥ |
gandhapuṣpe tatra dattvā pūjayedamunā'mbike || 165 ||

śaṣṭhasvaraṁ binduyuktam ḥentaṁ vai candramaṇḍalam |
śoḍaśānte kalāśabdādātmane nama ityapi || 166 ||

daśakalātmane iti vadet | yojanayā mām vahnimaṇḍalāya
daśakalātmane iti mantro jātaḥ | namo'ntenānena mantreṇa ādhāre
vahnimaṇḍalam sampūjya astreṇa phaṭiti mantreṇā'rghyapātraṁ
kṣälāyet | sādhakastasminnādhāropari kṣälitamarghyapātraṁ
sthāpayet || 162 || 163 ||

amityādi | pūrvam am arkamaṇḍalāyetyuktvā tato dvādaśānte
kalātmane iti vadet | yojanayā am arkamaṇḍalāya dvādaśakalātmane
iti mantro jātaḥ | anenaiva namo'ntena mantreṇa
pātramarthyapātrādhiṣṭhātṛdaivatamarkamaṇḍalam yajet pūjayet |
mūlenaiva mantreṇā'rghyapātraṁ prapūrayet || 164 ||

nanu kena vastunā pātraṁ prapūrayet tatrāha tribhāgamiti |
alinā madyena pātrasya tribhāgamāpūrya śeṣam toyena sādhakah
pūrayet | tatra toye gandhapuṣpe dattvā'munā ito'nantarameva
vakṣyamāṇena mantreṇa tatraiva śāsimāṇḍalam pūjayet || 165 ||

śāsimāṇḍalapūjanasya mantramāha śaṣṭetyādinā | pūrvam
binduyuktamanusvārasahitam śaṣṭhasvaram kathayitvā kalāśabdāt
param ātmane nama ityapi kathayet | yojanayā ūṁ candramaṇḍalāya
śoḍaśakalātmane nama iti mantraḥ śāsimāṇḍalārcane jātaḥ || 166 ||

p. 111) tatastu śraiphale patre raktacandanacarcitam |
dūrvāpuṣpaṁ sākṣatañca kṛtvā tatra nidhāpayet || 167 ||

mūlena tīrthamāvāhya tatra devīṁ vibhāvyā ca |
pūjayet gandhapuṣpābhyaṁ mūlam dvādaśadhā jaret || 168 ||

dhenuyonī darśayitvā dhūpadīpau pradarśayet |
tadambu prokṣaṇīpātre kiñcinnikṣipya sādhakah || 169 ||

ātmānam deyavastūni prokṣayettena mantravit |
pūjāsamāptiparyantamarghyapātraṁ na cālayet || 170 ||

višeśārghyasya saṃskāraḥ kathito'yaḥ śucismite |
yantrarājaḥ pravakṣyāmi samastapuruṣārthadam || 171 ||

māyāgarbhaḥ trikoṇaḥca tadbāhye vṛttayugmakam |
tayormadhye yugmayugmakramāt ṣoḍaśa kesarān || 172 ||

tatastviti | tatastu param śraiphale bilvasambandhini patre
raktacandanacarcitaḥ raktacandanena liptaḥ
sākṣatamakṣatairviśiṣṭaḥ ca dūrvāsahitaḥ puṣpaḥ kṛtvā tatra
višeśārghyasyāgrabhāge nidhāpayet sthāpayet || 167 ||

mūleneti | tatra višeśārghyatoye | vibhāvyā vicintya || 168 ||
dhenviti | višeśārghyatoye dhenuyonī mudre darśayitvā tatraiva
dhūpadīpāvapi pradarśayet | tadambu višeśārghyajalam || 169 ||
ātmānamiti | prokṣayet siñcet | tena
prokṣaṇīpātraniḥkṣiptajalena || 170 ||
višeṣeti | samastapuruṣārthadam
dharmārthakāmamokṣadāyakamityarthāḥ || 171 ||

yantrarājalekhanasya vidhānamāha māyāgarbhāmityādibhiḥ |
māyā hrī/ bījam garbhe yasyaivambhūtaḥ trikoṇaḥ maṇḍalam
pūrvam likhet | tatastadvāhye tadabhitō vṛttayugmakam
vartulamaṇḍaladvayam likhet | tayorvṛttamaṇḍalayormadhye
yugmayugmakramāt

p. 112) tadbāhye'sṭadalaḥ padmaḥ tadbahirbhūpuraḥ likhet |
caturdvārasamāyuktam surekhaḥ sumanoharam || 173 ||

svārṇe vā rājate tāmre kuṇḍagolavilepīte |
svayambhukusumairyukte candanāgurukuṇḍumaiḥ || 174 ||

kuśīdenāthavā lipte svarṇamayyā śalākayā |
mālūrakaṇṭakenāpi mūlamantraḥ samuccaran |
vilikhet yantrarājantu devatābhāvasiddhaye || 175 ||

athavotkīlarekhābhiḥ sphāṭike vidrume'pi vā |

vaidurye kārayet yantraṁ kārukeṇa suśilpinā || 176 ||

ṣoḍaśa kesarān likhet | tadvāhye vṛttamaṇḍalayorbahiraṣṭadalaṁ
padmaṁ likhet | tadbahiḥ
padmādbahistadabhitāscaturdvārasamāyuktam̄ surekhaṁ
śobhanarekhāyutaṁ sumanoharamatimanoramam̄ bhūpuraṁ likhet ||
172 || 173 ||

nanu yantramidaṁ kasminnādhāre kena vā karaṇena lekhitavyaṁ
tatrāha svāṛṇe ityādi | kuṇḍagolavilepīte kuṇḍairgolairvā
śaktiviśeṣaṅgaḥitapuṣpaviśeṣaṅgivilepīte svayambhukusumaiḥ
śaktighaṭitairava puṣpaviśeṣaṅgivukte candanāgurukuṅkumairvā lipte
kevalena kuśīdena raktacandanena vā lipte svāṛṇe suvarṇanirmite
rājate rajatanirmite tāmranirmite vā pātre svarṇamayyā
suvarṇavikārabhūtayā śalākayā mālūrakaṇṭakena bilvakaṇṭakena
vā mūlamantraṁ samuccaran san devatābhāvasiddhaye
devatāprītiniṣpattaye yantrarājaṁ vilikhet || 174 || 175 ||

athaveti | athavā suśilpinā svakarmaviśayakātinaipuṇyaśālinā
kārukeṇa śilpinā utkīlarekhābhirutkhānitābhī rekhābhiḥ sphāṭike
vidrume vaidurye vā yantraṁ kārayet || 176 ||

p. 113) śubhapratiṣṭhitam̄ kṛtvā sthāpayed bhavanāntare |
naśyanti duṣṭabhūtāni graharogabhayāni ca || 177 ||

putrapautrasukhaiśvaryairmodate tasya mandiram |
dātā bhartā yaśasvī ca bhavet yantraprasādataḥ || 178 ||

evaṁ yantraṁ samālikhya ratnasiṁhāsane puraḥ |
saṁsthāpya pīṭhanyāsoktavidhinā pīṭhadevatāḥ |
sampūjya karṇikāmdhye pūjayenmūladevatām || 179 ||

kalaśasthāpanam̄ vakṣye cakrānuṣṭhānameva ca |
yenānuṣṭhānamātreṇa devatā suprasīdati |
mantrasiddhirbhavennūnamicchāsiddhiḥ prajāyate || 180 ||

kalām̄ kalām̄ gṛhītvā tu devānām̄ viśvakarmanā |
nirmito'yaṁ sa vai yasmāt kalaśastena kathyate || 181 ||

śubhetyādi | śubhapratiṣṭhitam śubhā pratiṣṭhā
sañjātā'syaivambhūtam̄ yantrarājaṁ kṛtvā yo bhavanāntare
sthāpayet tasya duṣṭabhūtāni naśyantītyevamanvayaḥ || 177 || 178 ||
evamityādi | evam̄ vidhānenā yantram̄ samālikhya puro'gre
ratnasimhāsane samsthāpya ca pīṭhanyāsoktavidhinā pīṭhadēvatāḥ
sampūjya karṇikāmadhye padmabījakośamadhye mūladevatām̄
pūjayed || 179 ||
atha madyādibhiḥ pañcatattvairmahādevyāḥ pūjāyā
vidhānaṁ vaktumupakramate kalaśetyādi || 180 ||
kalaśam̄ nirvakti kalāmityādinā || 181 ||

p. 114) ṣaṭtrimśadaṅgulāyāmam̄ ṣoḍaśāṅgulamuccakaiḥ |
caturaṅgulakam̄ kaṇṭhaṁ mukhaṁ tasya ṣaḍaṅgulam |
pañcāṅgulimitam̄ mūlam̄ vidhānaṁ ghaṭanirmitau || 182 ||

sauvarṇam̄ rājataṁ tāmraṁ kāṁsyajam̄ mr̄ttikodbhavam |
pāśāṇam̄ kācājam̄ vā'pi ghaṭamakṣatamavraṇam |
kārayeddevatāprītyai vittaśāṭhyaṁ vivarjayet || 183 ||

sauvarṇam̄ bhogadaṁ proktam̄ rājataṁ mokṣadāyakam |
tāmraṁ prītikaram̄ jñeyam̄ kāṁsyajam̄ puṣṭibarddhanam || 184 ||

kācam̄ vaśyakaram̄ proktam̄ pāśāṇam̄ stambhakarmaṇi |
mr̄ṇmayam̄ sarvakāryeṣu sudṛśyam̄ supariṣkr̄tam || 185 ||

svavāmabhāge ṣaṭkoṇam̄ tanmadhye brahmarandhrakam |
tadbahirvṛttamālikhya caturasram̄ tato vahih || 186 ||

atha ghaṭanirmāṇavidhānamāha ṣaṭtrimśadityādinā |

ṣaṭtrimśadaṅgulāyāmaṁ ṣaṭtrimśadaṅgulayah parimāṇam
yasya sa ṣaṭtrimśadaṅgulaḥ evambhūtaḥ āyāmo vistāro yasya
tathābhūtam | ṣoḍaśāṅgulamuccakaiḥ ṣoḍaśāṅgulayah
parimāṇam yasyaivambhūtamuccaṁ ghaṭaṁ kārayediti śeṣah | tasya
ghaṭasya kanṭham caturaṅgulakaṁ caturaṅguliparimitaṁ mukhaṁ
ṣaḍaṅgulam ṣaḍaṅguliparimitaṁ mūlamadhadhodesaṁ tu
pañcāṅgulimitaṁ kārayet | ghaṭanirmitau vidhānametadeva proktam ||
182 ||

nanu kasya kasya vastunah kalaśah kārayitavya
ityapekṣāyāmāha sauvarṇamityādi | akṣatam abhagnam | avraṇam
chidrasūnyam || 183 ||

sauvarṇam suvarṇajātaṁ kalaśamiti śeṣah || 184 || 185 ||
svavāmetiyādi | svavāmabhāge ṣaṭkoṇam maṇḍalamālikhya
tanmadhye ṣaṭkoṇamaṇḍalamadhye brahmarandhrakaṁ
śūnyamekamālikhya tadbahiḥ ṣaṭkoṇamaṇḍalasya bahirvṛttam
maṇḍalamālikhya tato'pi bahiḥ catuṣkoṇam maṇḍalamālikhet || 186
||

p. 115) sindūrarajasā vā'pi raktacandanakena vā |
nirmāya maṇḍalam tatra yajedādhāradevatām |
māyāmādhāraśaktiñca ḡenamo'ntāṁ samuddharet || 187 ||

namasā kṣälitādhāraṁ sthāpayenmaṇḍalopari |
astreṇa kṣälitaṁ kumbhaṁ tatrādhāre niveśayet || 188 ||

kṣakārādyairakārāntairvarṇairbindusamāyutaiḥ |
mūlaṁ samuccaran mantrī kāraṇena prapūrayet || 189 ||

ādhārakumbhatīrtheṣu vahnyarkaśaśimaṇḍalam |
pūrvavat pūjayet vidvān devībhāvaparāyaṇaḥ || 190 ||

raktacandasindūraraktamālyānulepanaiḥ |
bhūṣayitvā tu kalaśam pañcikaraṇamācaret || 191 ||

nanvidam manḍalam kena dravyeṇa lekhanīyam tatrāha
 sindūretyādi | tatra manḍale || nanu kena mantreṇā'dhāradevatām
 yajettatrāha māyāmiti | pūrvam māyām hrī/ bījamuddharet tato ṣe
 namo'ntāmādhāraśaktimuddharet | yojanayā hrī/ ādhāraśaktaye
 namaḥ iti mantra ādhāradevatāyajane jātaḥ || 187 ||

namaseti | namaśā nama iti manunā | astreṇa phaḍiti mantreṇa ||
188 ||

kṣakāretyādi | kṣakāra ādyo yeśām akāraścāntyo
 yeśāntairbindusamāyutairanusvārasahitairvarṇaiḥ saha mūlam
 samuccaran kṣam̄ lam̄ haṁ sam̄ ṣam̄ śam̄ vaṁ lam̄ raṁ yaṁ maṁ
 bhaṁ baṁ phaṁ paṁ naṁ dhaṁ daṁ thaṁ taṁ ḥaṁ ḥaṁ ḥaṁ
 thaṁ ṭaṁ ḥaṁ jhaṁ jaṁ chaṁ caṁ ḥaṁ ghaṁ gaṁ khaṁ kaṁ
 aṁḥ aṁ auṁ oṁ aiṁ eṁ īṁ īṁ īṁ ūṁ uṁ īṁ īṁ īṁ
 aṁ hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāheti mantraṁ prajapanmantri
 sādhakah kāraṇena madyena kalaśaṁ prapūrayet || 189 ||

ādhāreti | tīrtham madyam | pūrvavat viśeṣārghyasya
saṃskāre iva || 190 || 191 ||

p. 116) phaṭā darbheṇa santāḍya hū/ bījenāvaguṇṭhayet |
 hrī/ divyadrṣṭyā samvīkṣya namasā'bhyukṣanam caret || 192 ||

mūlena gandhaṁ trirdadyāt pañcīkaraṇamīritam |
praṇamya kalaśam raktapuṣpam dattvā viśodhayet || 193 ||

o/ ekameva param brahma sthūlasūkṣmamayaṁ dhruvam |
kacodbhavāṁ brahmahatyāṁ tena te nāśayāmyaham || 194 ||

sūryamaṇḍalamadhyasthe varuṇālayasambhave |
amābījamaye devi śukraśāpādvimucyatām || 195 ||

nanu pañcīkaraṇāṁ kiṁ nāma tatrāha phaṭetyādi | phaṭā
mantreṇa darbheṇa kuśena kalaśāṁ santāḍya hūmiti
bījenāvaguṇṭhanamudrayā'vaguṇṭhayedveṣṭayet | hrī/ bījena
divyadrstyā kalaśāṁ samvīksya drstvā namasā mantreṇa

kalaśasyābhuyukṣaṇamabhiṣekam̄ caret kuryāt | mūlena mantrēṇa
kalaše trirvāratrayaṁ gandham̄ dadyāt | idameva
pañcīkaraṇamīritaṁ kathitam | viśodhayet madyamiti śeṣah || 192 ||
193 ||

nanu kena kena mantrēṇa madyam̄ śodhayedityapekṣayāṁ
tacchodhanamantrāneva kamata āha ekameveti | he sudhe devi dhruvaṁ
nityaṁ sthūlasūkṣmamayaṁ sthūlasūkṣmasvarūpaṁ
ekamevādvaitameva yatparam brahma asti tena parabrahmaṇā te tava
kacodbhavāṁ brahmahatyāmahaṁ nāśayāmītyanvayah || 194 ||

sūryetyādi | he varuṇālayasambhave varuṇasyālayo gṛham̄
varuṇālayaḥ samudraḥ tasmāt sambhava utpattiryasyāḥ tathābhūte |
ata eva he amābījamaye amā amṛtamayī nityā cāndrī ṣoḍaśī kalā
tadrūpaṁ yaccandramaso bījaṁ tatsvarūpe ata eva he
sūryamaṇḍalamadhyasthe sūryamaṇḍalābhyan tarasthāyini sudhe devi
śukraśāpāttvayā vimucyatāṁ vimuktayā bhūyatāṁ || 195 ||

p. 117) vedānāṁ prāṇavo bījaṁ brahmānandamayaṁ yadi |
tena satyena te devi brahmahatyā vyapohatu || 196 ||

hrī/ haṁsaḥ śucisad vasurantarikṣasa-
ddhotā vedisadatithirduroṇasat |
nṛsadvarasadṛtasadvyomasadabjā
gojā ṛtajā adrijā ṛtaṁ bṛhat || 197 ||

vāruṇena ca bījena ṣaḍdīrghasvarabhājinā |
brahmaśāpaviśabdānte mocitāyai padaṁ vadet |
sudhādevyai namaḥ paścāt saptadhā brahmaśāpanut || 198 ||

aṅkuśam̄ dīrghaṣaṭkena yutam̄ śrīmāyayā yutam |
sudhā paścād brahmaśāpaṁ mocayeti padaṁ tataḥ |
amṛtam̄ srāvayadvandvaṁ dvīṭhānto manurīritaḥ || 199 ||

vedānāmiti | he devi sudhe ānandamayaṁānandasvarūpaṁ
yadbrahma tatsvarūpaṁ yat prāṇavarūpaṁ vedānāṁ bījaṁ tena

satyena praṇavarūpavedabījena te tava brahmahatyā vyapohatu naśyatu
॥ 196 ॥ 197 ॥

vāruṇeneti | brahmaśāpaviśabdasyānte mocitāyai iti padam
vadet | paścāt sudhādevyai namaḥ iti vadet | yojanayā
brahmaśāpavimocitāyai sudhādevyai namaḥ iti mantra jātaḥ | ayaṁ
mantraḥ ṣaḍdīrghasvarabhājinā vāruṇena bījena saṁyojya yathā
vā/ vī/ vū/ vai/ vau/ va/ḥ brahmaśāpavimocitāyai sudhādevyai
namaḥ iti saptadhā saptavāram paṭhito'yaṁ mantra brahmaśāpanut
brahmaśāpamocako bhavati ॥ 198 ॥

añkuśamiti | pūrvam dīrghaṣatkena yutamañkuśam kro/ vadet
| paścāt śrīmāyayā yutaṁ śrī/ hrī/ bījayuktaṁ sudheti padam
vadet | paścāt kṛṣṇaśāpamiti mocayeti ca padam vadet | tato'mṛtam
vadet | tataḥ srāvayadvandvam vadet | yojanayā

p. 118) evam ūpānmocayitvā yajettatra samāhitah |
ānandabhairavaṁ devamānandabhairavīṁ tathā ॥ 200 ॥

hasakṣamalaśabdānte varayū/ militam vadet |
ānandabhairavaṁ ḥe'ntam vaṣaḍanto manurmataḥ ॥ 201 ॥

asyā'syaṁ viparītañca śravaṇe vāmalocanā |
sudhādevyai vauṣaḍanto manurasyāḥ prapūjane ॥ 202 ॥

sāmarasyam tayostatra dhyātvā tadamṛtaplutm |
dravyam vibhāvyā tasyorddhve mūlam dvādaśadhā jape ॥ 203 ॥

krā/ krī/ krū/ krai/ krau/ kra/ḥ śrī/ hrī/ sudhākṛṣṇaśāpam
mocayāmṛtam srāvaya srāvayeti mantra jātaḥ | ayaṁ
manurdvīthāntaḥ svāhānta īritaḥ kathitaḥ ॥ 199 ॥

evamiti | evamuktakrameṇa pūrvoktaiḥ
ṣaḍbhirmāntrairbrahmaśāpānmocayitvā tatra madye
ānandabhairavaṁ devam tathā'nandabhairavīṁ devīṁ samāhitah
sāvadhānah san yajet ॥ 200 ॥
ubhayoryajanasya mantramāha dvābhīyāṁ haseti |

hasakṣamalaśabdasyānte militam varayūmiti padam vadet | tato
ñe'ntamānandabhairavaṁ vadet | yojanayā hasakṣamalavarayū/
ānandabhairavāyeti manurjātaḥ | ayaṁ manurvaśadānto
vaśatśabdānto mataḥ || 201 ||

asyetyādi | asya hasakṣamalavarayūmityasyā'syaṁ mukhaṁ
viparītam paṭhanīyam | śravaṇe ūkārasthāne vāmalocanamīkāraḥ
paṭhanīyah | tataḥ sudhādevyai iti paṭhanīyam | yojanayā
sahakṣamalavarayī/ ānandabhairavyai sūdhādevyai iti manurjātaḥ |
asyā ānandabhairavyāḥ prapūjane vauśadānto
vauśatśabdānto'yameva manurmataḥ | dhyānaṁ tūbhayoragre
vakṣyati || 202 ||

sāmarasyamti | tatra madye
taylorānandabhairavyānandabhairavayoḥ sāmarasyamaikarasyaṁ
dhyātvā tadamṛtaplutaṁ tatsāmarasyarūpāmṛtaplutaṁ dravyaṁ
madyaṁ vibhāvya vicintya tasya madyasyorddhve dvādaśadhā
dvādaśavāram mūlam mantraṁ jape || 203 ||

p. 119) mūlena devatābuddhyā dattvā puṣpāñjaliṁ tataḥ |
darśayeddhūpadīpau ca ghaṇṭāvādanapūrvakam || 204 ||

itthaṁ tīrthasya saṁskāraḥ sarvadā devapūjane |
vrate home vivāhe ca tathaihotsavakarmaṇi || 205 ||

māṁsamānīya puratastrikoṇamaṇḍalopari |
phaṭā'bhukṣya vāyuvahnibījābhyāṁ mantrayettridhā || 206 ||

kavacenāvaguṇṭhyātha saṁrakṣeccastramantrataḥ |
dhenvā vamamṛtīkṛtya mantrametamudīrayet || 207 ||

viṣṇorvakṣasi yā devī yā devī śaṅkarasya ca |
māṁsaṁ me pavitrīkuru kuru tadviṣṇoh paramaṁ padam || 208 ||

mūleneti | tato devatābuddhyā mūlena mantreṇa madye
puṣpāñjaliṁ dattvā ghaṇṭāvādanapūrvakaṁ tasyopari

dhūpadīpau ca darśayet || tīrthasya madyasya || 204 || 205 ||

atha māṁsasaṁskāravidhimāha tribhiḥ māṁsamiti |
māṁsamānīya purato'gre trikoṇamandalopari saṁsthāpya phaṭā
mantreṇā'bhyukṣyā'bhiṣicya vāyuvahnibījābhyāṁ ya/ ra/
bījābhyāṁ tridhā trivāraṁ mantrayet || 206 ||

kavaceneti | tataḥ kavacena hu/ bījena
māṁsamavaguṇthyāvaguṇthanamudrayā veṣṭayitvā astramantrataḥ
phaṭmantreṇa saṁrakṣet | dhenvā mudrayā va/ bījena
māṁsamamṛtīkṛtya etamito'nantarameva vakṣyamāṇaṁ
mantramudīrayeduccaret || 207 ||

tameva mantramāha viṣṇoriti | viṣṇorvakṣasi yā devī tiṣṭhati
yā devī śāṅkarasya ca vakṣasi tiṣṭhati sā tvam me mama māṁsaṁ
pavitrīkuru | evam śodhitamāṁsasamarpaṇāt mama tatpradhānaṁ
viṣṇoh padaṁ kuru || 208 ||

p. 120) itthāṁ mīnaṁ samānīya proktamantreṇa saṁskṛtam |
mantreṇā'nena matimāṁstaṁ mīnamabhimantrayet || 209 ||

o/ tryambakāṁ yajāmahe sugandhiṁ puṣṭivarddhanam |
urvārukamiva bandhanānmṛtyormukṣīya mā'mṛtāt || 210 ||

tathaiva mudrāmādāya śodhayedamunā priye |
o/ tadviṣṇoh paramāṁ padaṁ sadā paśyanti sūrayah |
divīva cakṣurātatam || 211 ||

o/ tadviprāso vipaṇyavo jāgrīvāṁsaḥ samindhate |
viṣṇoryat paramāṁ padam || 212 ||

athavā sarvatattvāni mūlenaiva viśodhayet |
mūle tu śraddadhāno yaḥ kiṁ tasya dalaśākhayā || 213 ||

kevalam mūlamantreṇa yaddravyam śodhitam bhavet |
tadeva devatāprītyai supraśastam mayocyte || 214 ||

yathā kālasya saṁkṣepāt sādhakānavakāśataḥ |
sarvam mūlena saṁśodhya mahādevyai nivedayet || 215 ||

atha mīnasamaskāravidhimāha itthamityādinā | proktamantrēṇa
māṁsaśodhane kathitena mantrēṇa | anenāntaroktena || 209 ||
tameva mantramāha tryambakam yajāmaha iti || 210 ||
mudrāśodhanamantramevāha tadviṣṇoriti | sūrayo vidvāṁsah
paramatyutkṛṣṭam tat aviduṣāmapratyakṣam viṣṇoh padam sadā
paśyanti | atra dṛṣṭāntamāha divītyādi | ātataṁ vistṛtaṁ cakṣurdivi
sthitamandhānāmagocaram sūryamiva || 211 || 212 ||
athaveti | sarvatattvāni madyādīni || 213 - 215 ||

p. 121) na cātra pratyavāyo'sti nāñgavaiguṇyadūṣaṇam |
satyaṁ satyaṁ punah satyamiti śaṅgaraśāsanam || 216 ||

iti śrīmahānirvāṇatanre sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāsadāśivasaṁvāde
mantroddhārakalaśasthāpanatattvasaṁskāro nāma pañcamollāsaḥ |

neti | atra mūlamantreṇaiva śodhitānāṁ sarvatattvānāṁ
mahādevyai samarpaṇe || 216 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratīkāyāṁ pañcamollāsaḥ |

śaṣṭhollāsaḥ

śrīdevyuvāca |

yattvayā kathitam pañcatattvaṁ pūjādikarmaṇi |
viśiṣya kathyatām nātha yadi te'sti kṛpā mayi || 1 ||

srīsadāśiva uvāca |

gauḍī paīṣṭī tathā mādhvī trividhā cottamā surā |
saiva nānāvidhā proktā tālakharjūrasambhavā || 2 ||

tathā deśavibhedenā nānādravyavibhedataḥ |
bahudheyam samākhyātā praśastā devatārcane || 3 ||

yena kena samutpannā yena kenā'hr̥tā'pi vā |
nātra jātivibhedo'sti śodhitā sarvasiddhidā || 4 ||

oṁ namo brahmaṇe |

madyādi pañcatattvaṁ viśeṣataḥ śrotumicchantī
śrīdevyuvāca yattvayetyādi || 1 ||
devyaivaṁ prārthitaḥ san śrīsadāśiva uvāca gauḍītyādi |
goḍī guḍodbhavā | paīṣṭī piṣṭodbhavā | mādhvī
madhūkapuṣpodbhavā | iti trividhā triḥprakārā surā uttamā
śreṣṭhā proktā | saiva suraiva | surāyā nānāvidhatvameva
darśayannāha tālakharjūretyādi | iyam surā || 2 || 3 ||
yeneti | āhṛtā ānītā | atra surāviṣaye || 4 ||

p. 123) māṁsantu trividhaṁ proktam jalabhūcarakhecaram |
yasmāt tasmāt samānītaṁ yena tena vighātitam |
tat sarvam devatāprītyai bhavedeva na samśayah || 5 ||

sādhakecchā balavatī deye vastuni daivate |
yadyadātmapiyam dravyam tattadiṣṭāya kalpayet || 6 ||

balidānavidhau devi vihitāḥ puruṣāḥ paśuḥ |
strīpaśurna ca hantavyastatra śāmbhavaśāsanāt || 7 ||

uttamāstrividhā matsyāḥ śālapāṭhīnarohitāḥ |
madhyamāḥ kaṇṭakairhīnā adhamā bahukaṇṭakāḥ |

te'pi devyai pradātavyā yadi suṣṭhu vibharjitāḥ || 8 ||

mudrā'pi trividhā proktā uttamādivibhedataḥ |
candrabitbanibhaṁ śubhraṁ śālitaṇḍulasambhavam |
yavagodhūmajāṁ vā'pi ghṛtapakvaṁ manoramam || 9 ||

mudreyamuttamā madhyā bhraṣṭadhānyādisambhavā |
bharjitānyanyabījāni adhamā parikīrtitā || 10 ||

māṁsasya trividhatvameva darśayati jaletyādinā | jalacaraṁ
kūrmādimāṁsam | bhūcaraṁ chāgādimāṁsam | khecaraṁ
tittirihārītādimāṁsam | tat sarvam māṁsam || 5 || kalpayet samarpayet
|| 6 ||

balidāneti | puruṣaḥ puṁstvāvacchinnah | tatra balidānavidhau ||
7 ||

mudreti | candrabimbanibham candramaṇḍalasadr̄śam śubhram
śvetam śālitaṇḍulasambhavam śāskulyādi |
bhraṣṭadhānyādisambhavā lājādi || 9 || 10 ||

p. 124) māṁsaṁ mīnaśca mudrā ca pahalamūlāni yāni ca |
sudhādāne devatāyai saṁjñaiśāṁ śuddhirīritā || 11 ||

vinā śuddhyā hetudānaṁ pūjanaṁ tarpaṇaṁ tathā |
niṣphalaṁ jāyate devi devatā na prasīdati || 12 ||

śuddhiṁ vinā madyapānaṁ kevalaṁ viṣabhakṣaṇam |
cirarogī bhavenmantrī svalpāyurmriyate'cirāt || 13 ||

śeṣatattvaṁ maheśāni nirvīye probale kalau |
svakīyā kevalā jñeyā sarvadoṣavivarjitā || 14 ||

athavā'tra svayambhvādi kusumaṁ prāṇavallabhe |
kathitam tatpratinidhau kusīdaṁ parikīrtitam || 15 ||

aśodhitāni tattvāni patrapuṣpaphalāni ca |
naiva dadyānmahādevyai dattvā vai nārakī bhavet || 16 ||

māṭṣamityādi | devatāyai sudhādāne surāsamarpaṇe eṣāṁ
māṭṣādīnāṁ śuddhiriti saṁjñā īritā kathitā || 11 ||

māṭṣādīnāṁ śuddhisamjñāvidhāne prayojanaṁ
darśayannāha vinā śuddhyetyādi | vinā śuddhyā māṭṣādikam
vinā hetudānam surāsamarpaṇam || 12 ||

śuddhimiti | śuddhim māṭṣādikam | acirāt atyalpameva
kālamatītya || 13 ||

śeṣatattvamiti | śeṣatattvam maithunam | nirvīrye nistejasī |
svakīyā ātmīyā śaktih || 14 ||

athavetyādi | atra śeṣatattvavidhau | tatpratinidhau svayambhvādi
kusumapratinidhau | kusīdam raktacandanam || 15 ||

aśodhitāni surāmāṭṣādīni mahādevyai dadataḥ sādhakasya
narakagāmitvamāha aśodhitānītyādinā || 16 ||

p. 125) śrīpātrasthāpanaṁ kuryāt svīyayā guṇaśīlayā |
abhiṣiñcet kāraṇena sāmānyārghyodakena vā || 17 ||

ādau bālāṁ samuccāryaṁ tripurāyai tato vadet |
namaḥśabdāvasāne ca imāṁ śaktimudīrayet || 18 ||

pavitrīkuruśabdānte mama śaktim kuru dvīṭhaḥ || 19 ||

adīkṣitā yadā nārī karṇe māyāṁ samuccaret |
śaktayo'nyāḥ pūjanīyāḥ nā'rhyāstāḍanakarmaṇi || 20 ||

athātmayantrayormadhye māyāgarbhaṁ trikoṇakam |
vṛttam ṣaṭkoṇamālikhya caturasraṁ likhedvahiḥ || 21 ||

śrīpātretyādi | svīyayā śaktyā saha | abhiṣiñcet svīyāṁ

śaktimiti śeṣah | kāraṇena surayā || 17 ||

nanu kena mantreṇa svīyā śaktirabhiṣektavyetyākāṅkṣāyāṁ
tadabhiṣekamantramāha ādāvityādinā sārddhena | ādau bālām ai/
klī/ sauriti samuccārya tatastripurāyai iti vadet | tatastadante paṭhitasya
namah śabdasyāvasāne'nte imāṁ śaktimudīrayeduccaret | tadante ca
paṭhitasya pavitrīkuruśabdasyānte mama śaktiṁ kuru iti vadet | tato
dvīṭhah svāheti vadet | yojanayā ai/ klī/ sauḥ tripurāyai namah imāṁ
śaktiṁ pavitrīkuru mama śaktiṁ kuru svāheti svīyābhiṣeke mantro
jātaḥ || 18 || 19 ||

adīkṣiteti | māyām hrī/ bījam | anyāḥ tatropaviṣṭāḥ
svīyābhinnāḥ tāḍanakarmaṇi maithunakarmaṇi || 20 ||

athetyādi | athānantaramātmayantrayorātmano yantrarājasya ca
madhye māyāgarbhaṁ māyā hrī/ bījaṁ garbhe yasyaivambhūtaṁ
trikoṇakam tadbahirvṛttam tadbahiśca ṣaṭkoṇam maṇḍalamālikhya
tato'pi bahiścaturasram catuṣkoṇam maṇḍalam likhet || 21 ||

p. 126) asrakoṇe pūrṇaśailamuḍḍīyānantathaiva ca |
jālandharaṁ kāmarūpaṁ sacaturthīnamo'ntakam |
nijanāmādibījāḍhyam pūjayet sādhakottamaḥ || 22 ||

ṣaṭkoṇeṣu ṣaḍaṅgāni mūlenaiva trikoṇakam |
māyāmādhāraśaktiñca namo'ntena prapūjayet || 23 ||

namasā kṣālitādhāraṁ saṁsthāpya tatra pūrvavat |
vṛttopari yajedvahneḥ kalāḥ svasvādimākṣaraiḥ || 24 ||

asrakoṇe iti | tato
nijanāmādibījāḍhyamātmanāmasambandhyādimākṣararūpabījasa
ṛṣyuktaṁ sacaturthīnamo'ntakaṁ sacaturthi caturthīsahitaṁ
namo'ntakam namo'nte yasya tathābhūtaṁ pūrṇaśailam
uḍḍīyānaṁ jālandharaṁ kāmarūpaṁ cāsrakoṇe
catuṣkoṇamaṇḍalasya caturṣu koṇeṣu sādhakottamaḥ pūjayet | pūṁ
pūrṇaśailāya pīṭhāya namah ityanena prathamakoṇe pūrṇaśailam |
um uḍḍīyānāya pīṭhāya namah ityanena dvitīyakoṇe uḍḍīyānam |

jām jālandharāya pīṭhāya namaḥ ityanena tṛtīyakoṇe jālandharam |
kāṁ kāmarūpāya pīṭhāya namaḥ ityanena caturthakoṇe
kāmarūpaṁ pūjayedityarthah || 22 ||

śaṭkoṇeṣviti | tataḥ śaṭkoṇamaṇḍalasya śaṭkoṇeṣu hrā/
namaḥ hrī/ namaḥ hrū/ namaḥ hrai/ namaḥ hrau/ namaḥ hra/ḥ namaḥ
iti mantraiḥ ṣaḍaṅgāni śaṭkoṇādhiṣṭhātṛdaivatāni prapūjayet |
mūlenava mantreṇa trikoṇakaṁ trikoṇādhiṣṭhātṛdaivataṁ
prapūjayet | māyāmityādi | pūrvamāyām hri/ bījam tato
namo'ntena namasā'ntena sahādhāraśaktiñca vadet | yojanayā hrī/
ādhāraśaktaye nama iti mantra jātaḥ | anena mantreṇa maṇḍale
ādhāradevatāṁ pūjayed || 23 ||

namaseti | tato namasā namomantreṇa kṣālitamādhāram
pūrvavat kalaśasthāpane iva tatra maṇḍale saṃsthāpya vṛttopari
vartulamaṇḍalopari saṃsthāpitādhāre vahneḥ kalāḥ

p. 127) dhūmrā'rcirjvalinī sūkṣmā jvālinī viśphuliṅginī |
suśrīḥ surūpā kapilā havyakavyavahā tathā || 25 ||

sacaturthīnamo'ntena pūjyā vahneḥ kalā daśa || 26 ||

ma vahnimaṇḍalāyeti daśānte ca kalātmane |
avasāne namo dattvā pūjayedvahnimaṇḍalam || 27 ||

tato'rghyapātramānīya phaṭkāreṇa viśodhitam |
ādhāre sthāpayitvā tu kalāḥ sūryasya dvādaśa |
kabhādivarṇabījena ṭhaḍāntena prapūjayet || 28 ||

tapinī tāpinī dhūmrā marīcirjvālinī ruciḥ |
sudhūmrā bhogadā viśvā bodhinī dhāriṇī kṣamā || 29 ||

yajet | vahneryāḥ kalāḥ yajettā āha | dhūmrādyā daśakalāḥ
pūjyāḥ | yathā dhūṁ dhūmrāyai namaḥ iti dhūmrā | am arcīṣe
namaḥ ityanenārciḥ | jvaṁ jvalinyai namaḥ iti jvalinī | sūṁ
sūkṣmāyai namaḥ ityanena sūkṣmā | jvāṁ jvāliniyai namaḥ

ityanena jvālinī | viṁ viśphuliṅginyai namaḥ iti viśphuliṅginī | sum
suśriye namaḥ iti suśrīḥ | sum surūpāyai namaḥ ityanena surūpā |
kaṭ kapilāyai namaḥ iti kapilā | haṭ havyakavyavahāyai namaḥ
ityanena havyakavyavahā pūjyeti || 24 - 26 ||

mamityādi | pūrvam maṭ vahnimaṇḍalāyeti dattvā tato
daśānte kalātmane iti dattvā avasāne tadante ca namo dattvā
vahnimaṇḍalam pūjyet | maṭ vahnimaṇḍalāya daśakalātmane
namaḥ iti mantreṇādhāre vahnimaṇḍalamarcayedityarthaḥ || 27 ||

tata ityādi | tato'nantaram phaṭkāreṇa phaṭā mantreṇa
viśodhitamarghyapātramānīyādhāre sthāpayitvā tatra sūryasya
dvādaśakalāḥ sānusvāreṇa ṭhaḍāntena ṭhaḍau antau yasya
kabhādivarṇabījasya tat ṭhaḍāntam tena kabhādivarṇabījena
kādibhādi varṇarūpeṇa bījena sahitena sacaturthīnamo'ntena
nāmamantraṇa prapūjyet || 28 ||

yāḥ sūryakalāḥ prapūjayettā āha tapinītyādyekena | yathā
kaṭ bhaṭ tapinyai namaḥ iti tapinīm khaṭ baṭ tapinyai namaḥ iti
tāpinīm gaṭ phaṭ dhūmrāyai namaḥ iti

p. 128) aṭ sūryamaṇḍalāyeti dvādaśānte kalātmane |
namo'ntenā'rghyapātre tu pūjyet sūryamaṇḍalam || 30 ||

vilomamāṭkāṭ tadvanmūlamantraṇ samuccaran |
tribhāgaṇ pūrayenmantri kalaśasthena hetunā || 31 ||

viśeṣārghyajalaiḥ śeṣaṇ pūrayitvā samāhitāḥ |
śoḍāśasvarabījena nāmamantraṇa pūjyet |
sacaturthīnamo'ntena kalāḥ somasya śoḍāśa || 32 ||

dhūmrām ghaṭ paṭ marīcyai namaḥ iti marīcim ḥaṭ naṭ
jvālinyai namaḥ iti jvālinīm caṭ dhaṭ rucaye namaḥ iti rucim chāṭ
daṭ sudhūmrāyai namaḥ iti sudhūmrām jaṭ thaṭ bhogadāyai
namaḥ iti bhogadām jhaṭ taṭ viśvāyai namaḥ iti viśvām ḥaṭ
naṭ bodhinyai namaḥ iti bodhinīm ṭaṭ ḫhaṭ dhāriṇyai namaḥ iti
dhāriṇīm ṭhaṭ ḫaṭ kṣamāyai namaḥ iti kṣamāṇ prapūjayediti ||

29 ||

amityādi | pūrvam aṁ sūryamaṇḍalāyetyuktvā tato
dvādaśānte kalātmane iti vadet | yojanayā aṁ sūryamaṇḍalāya
dvādaśakalātmane iti āśīt namo'ntenānena mantrēṇārghyapātre
sūryamaṇḍalam pūjayet || 30 ||

vilometryādi | tato mantrī sādhakastadvat kalaśapūraṇe iva
vilomamātrikāṁ sānusvārān kṣakārādīnakārāntān varṇān
samuccaran teṣāmante mūlamantrañca sasuccaran san kalaśasthena
hetunā surayā'rghyapātrasya tribhāgam pūrayet || 31 ||

višeṣetyādi | samāhitah sāvadhānah san arghyapātrasya
šeṣaṇcaturthaṁ bhāgaṁ višeṣārghyajalaiḥ pūrayitvā
sānusvāreṇa ṣoḍaśasvarabījena sahitena sacurthīnamo'ntena
nāmamantreṇa somasya ṣoḍaśakalāh arghyapātrasya toye pūjayet ||
32 ||

p. 129) amṛtā mānadā pūṣā tuṣṭih puṣṭiratirdhṛtiḥ |
śaśinī candrikā kāntirjyotsnā śrīḥ prītiraṇgadā |
pūrṇā pūrṇāmṛtā kāmadāyinyah śaśinah kalāh || 33 ||

ūṁ somamaṇḍalāyeti ṣoḍaśānte kalātmane |
namo'ntena yajenmantrī pūrvavat somamaṇḍalam || 34 ||

dūrvākṣataṁ raktapuṣpaṁ barvarāmaparājitām |
māyayā prakṣipet pātre tīrthamāvāhayedapi || 35 ||

yāḥ somasya kalāḥ pūjayettā āha amṛtetyādinā sārddhena |
yathā aṁ amṛtāyai namaḥ ityamṛtām āṁ mānadāyai namaḥ iti
mānadām iṁ pūṣayai namaḥ iti pūṣām iṁ tuṣṭaye namaḥ iti
tuṣṭim uṁ puṣṭaye namaḥ iti puṣṭim ūṁ rataye namaḥ iti ratim ḥṁ
dhṛtaye namaḥ iti dhṛtim ḥṁ śaśinyai namaḥ iti śaśinīṁ lṁ
candrikāyai namaḥ iti candrikām lṁ kāntaye namaḥ iti kāntim eṁ
jyotsnāyai namaḥ iti jyotsnām aiṁ śriyai namaḥ iti śriyam oṁ
prītaye namaḥ iti prītim aum aṅgadāyai namaḥ ityāṅgadām aṁ
pūrṇāyai namaḥ iti pūrṇām aṁh pūrṇāmṛtāyai namaḥ ityanena

pūrṇāmr̥tāṁ pūjayediti || 33 ||

ūmityādi | pūrvam ūṁ somamaṇḍalāyetyuktvā tataḥ
śoḍāśānte kalātmane iti vadet | yojanayā ūṁ somamaṇḍalāya
śoḍāśakalātmane ityāśīt | namo'ntenānena mantreṇa mantrī¹
sādhakaḥ pūrvavat kalaśatoya ivārghyapātratoye somamaṇḍalam
yajet || 34 ||

dūrvetyādi | tato dūrvayā sahitānakṣatān raktaṁ puṣpaṁ
barvarāṁ varvarāpatramaparājītāñca puṣpaṁ māyayā hrī/ bījena
pātre prakṣipet tatraiva tīrthamapyāvāhayet || 35 ||

p. 130) kavacenā'vaguṇṭhyā' stramudrayā rakṣaṇañcaret |
dhenvā caivāmr̥tīkṛtya chādayenmatsyamudrayā || 36 ||

mūlaṁ sañjapya daśadhā devatāvāhanañcaret |
āvāhya puṣpāñjalinā pūjayediṣṭadevatām |
akhaṇḍādyaiḥ pañcamantraimātrayettadanantaram || 37 ||

akhaṇḍaikarasānandākare parasudhātmani |
svacchandasphuraṇāmatra nidhehi kularūpiṇi || 38 ||

anaṅgasthāmr̥tākāre śuddhajñānakalevare |
amṛtatvaṁ nidhehyasmin vastuni klinnarūpiṇi || 39 ||

kavaceneti | tataḥ kavacena
hūbījenāvaguṇṭhyāvaguṇṭhanamudrayā'rghyapātrasthaṁ
sudhātoyaṁ veṣṭayitvā' stramudrayā tasyaiva rakṣaṇañcaret kuryāt
| dhenvā mudrayā ca tadevā'mṛtīkṛtya matsyamudrayācchādayet ||
36 ||

mūlamiti | tato'rghyapātrasthasudhātoyasopari mūlam
mantrāṁ daśadhā daśavāraṁ sañjapya tatraiva
devatāvāhanañcaret | iṣṭadevatāmāvāhya ca puṣpāñjalinā
pūjayet | tadanantaramakhaṇḍādyaiḥ pañcamantraistadeva
sudhātoyaṁ mantrayet mantritaṁ kuryāt || 37 ||
tānevākhaṇḍādīn pañcamantrān kramato darśayati

akhañdaiketyādi | he kularūpiṇi akhañdaikarasānandākare
pūrṇapradhānānurāgānandajanake parasudhātmani
śreṣṭhasurāsvarūpe'tra vastuni svacchandasphuraṇāṁ svatantrāṁ
visphūrtīṁ nidhehi sthāpaya | guṇe rāge drove rasa ityamaraḥ || 38 ||

anañgetyādi | he anañgasthāmṛtākāre kāmasthāmṛtasvarūpe
he śuddhajñānakalevare śuddhajñānarūpaśarīre tvaṁ
klinnarūpiṇi stimitarūpiṇyasmin surārūpe vastuni amṛtatvāṁ nidhehi
sthāpaya || 39 ||

p. 131) tadrūpeṇaikarasyañca kṛtvā'rghyam tatsvarūpiṇi |
bhūtvā kulāmṛtākāram mayi visphuraṇāṁ kuru || 40 ||

brahmāñdarasasambhūtamašeśarasasambhavam |
āpūritam mahāpātraṁ pīyūśarasamāvaha || 41 ||

ahantāpātrabharitamidantāparamāmṛtam |
parāhantāmaye vahnau homasvīkāralakṣaṇam || 42 ||

ityāmantrya tatatasmin śivayoḥ sāmarasyakam |
vibhāvyā pūjayeddhūpadīpāvapi ca darśayet || 43 ||

tadrūpeṇetyādi | he tatsvarūpiṇi tattatsvarūpaśalini tvaṁ
tadrūpeṇa pradhānamādhuryarasarūpeṇārghyamarcārthaṁ
madyamaikarasyaṁ pradhānamādhuryarasaviśiṣṭāṁ kṛtvā
kulāmṛtākāram sudhārūpaṁ vastu ca bhūtvā mayi visphuraṇāṁ
visphūrtīṁ kuru || 40 ||

brahmāñdetyādi | he devi surayā pūritaṁ mahāpātraṁ prati
brahmāñdarasasambhūtaṁ brahmāñde ye rasāstebhyaḥ
sañjātamata evāšeśarasasambhavam aśeṣasya sarvasya rasasya
sambhavo yatra tathābhūtaṁ pīyūśarasamāvahā'naya || 41 ||

ahantetyādi | ahantā'hambhāvahī tadrūpe pātre bharitam
dhāritaṁ yadidantāparamāmṛtam idantā madīyamidaṁ
madīyamidamityetadbhāvahī tadrūpaṁ yat paramamamṛtaṁ tasya
parāhantāmaye parā yā'hantā'hambhāvastadrūpe vahnau

homasyākāralakṣaṇam kuryāt | ahantārūpapātrasahitaṁ
tatsthāpitedantārūpaparamāmṛtaṁ parāhantārūpe vahnau
juhuyādityarthaḥ || 42 ||

itīti | iti etaiḥ pañcabhirmantrairmadyamāmantrya tato'nantaraṁ
tasminmadye śivayoh śivāyāḥ śivasya ca sāmarasyamaikarasyaṁ
vibhāvyā vicintya tanmadyaṁ pūjyet tasyopari dhūpadīpāvapi ca
darśayet || 43 ||

p. 132) iti śrīpātrasaṁskāraḥ kathitah kula-pūjane |
akṛtvā pāpabhāṇḍaṁ pūjā ca viphalā bhavet || 44 ||

ghaṭaśrīpātrayormadhye pātrāṇi sthāpayed budhaḥ |
gurupātraṁ bhoga-pātraṁ śaktipātramataḥ param || 45 ||

yoginīvīrapātre ca balipātraṁ tataḥ param |
pādyācamanayoḥ pātraṁ śrīpātreṇa nava kramāt |
sāmānyārghyasya vidhinā pātrāṇāṁ sthāpanañcaret || 46 ||

kalaśasthāmṛtenaiva tribhāgaṁ paripūrya ca |
māṣapramāṇam pātreṣu śuddhikhaṇḍam niyojayet || 47 ||

vāmāṇguṣṭhānāmikābhyaṁmamṛtaṁ pātrasaṁsthitham |
gṛhītvā śuddhikhaṇḍena dakṣayā tattvamudrayā |
sarvatra tarpaṇam kuryāt vidhireṣaḥ prakīrtitaḥ || 48 ||

itīti | akṛtvā śrīpātrasaṁskāramiti śeṣaḥ || 44 ||
nanu ghaṭaśrīpātrayormadhye kiṃkim pātraṁ sthāpayet
tatrāha gurupātramityādi || 45 ||

śrīpātreṇa saha nava pātrāṇi kramāt sthāpayet | nanu kena
vidhinā pātrāṇi sthāpayet tatrāha sāmānyārghyasyetyādi || 46 ||

kalaśasthētyādi | kalaśasthāmṛtenaiva teṣāṁ pātrāṇāṁ
tribhāgaṁ paripūrya māṣapramāṇam śuddhikhaṇḍam
māṁsādikhaṇḍam pātreṣu niyojayet sthāpayet || 47 ||
vāmetyādi | vāmāṇguṣṭhānāmikābhyaṁ dakṣayā ca

tattvamudrayā śuddhikhaṇḍena sahitam pātrasaṁsthitamamṛtam
gṛhītvā sarvatra tarpaṇam kuryāt | sarvatra tarpaṇe eṣa vidhiḥ
prakīrtitaḥ || 48 ||

p. 133) śrīpātrāt paramam bindum gṛhītvā śuddhisamayutam |
ānandabhairavaṁ devam bhairavīñca pratarpayet || 49 ||

gurupātrāmṛtenaiva tarpayed gurusantatim |
sahasrāre nijaguruṁ sapatnīkam pratarpya ca |
vāgbhavādyasvasvanāmnā tadvadgurucatuṣṭayam || 50 ||

tataḥ svahṛdayāmbhoje bhogapātrāmṛtena ca |
ādyām kālīm tarpayāmi nijabījapuraḥsaram || 51 ||

svāhāntena tridhā mantrī tarpayed iṣṭadevatām |
śaktipātrāmṛtaistadvadaṅgāvaraṇatarpaṇam || 52 ||

śrīpātrāditi | śrīpātrācchuddhisamayutam paramam bindum
gṛhītvā hasakṣamalavarayūm ānandabhairavāya vaṣṭ
ānandabhairavaṁ tarpayāmi nama ityanenānandabhairavaṁ devam
sahakṣamalavarayīm ānandabhairavyai vauṣṭ ānandabhairavīṁ
tarpayāmi svāhetyanenānandabhairavīñca pratarpayet || 49 ||

gurvityādi | gurupātrāmṛtenaiva gurusantatiṁ gurusamūhaṁ
tarpayet | nanu kena mantrēṇa kutra vā sthāne gurusantatiṁ
tarpayettatrāha sahasrāre ityādi | sahasrāre padme sapatnīkam
nijaguruṁ pratarpya vāgbhavam ai/ bījamādyam yasya tathābhūtena
svasvanāmnā nijaguruṇā saha gurucatuṣṭayaṁ tadvannijaguruvat
pratarpayet | yathā ai/ sapatnīkamamukānandanātham śrīguruṁ
tarpayāmi nama ityanena nijagurum ai/ sapatnīkam
paramaguruntarpayāmi nama iti paramam ai/ sapatnīkam
parāparaguruntarpayāmi nama iti parāparagurum ai/ sapatnīkam
parameṣṭiguruṁtarpayāmi nama iti parameṣṭiguruṁ pratarpayediti || 50 ||

tata ityādi | tato'nantaram nijabījapuraḥsaram yathāsyāttathā

svāhāntena svāhārūpeṇāntena sahādyāṁ
kālīṁtarpayāmītyuccaranmantrī sādhako bhogapātrāṁṛtena

p. 134) yoginīpātrasamṛṣthena sāyudhāṁ saparīkarāṁ |
santarpya kālikāmādyāṁ vaṭukebhyo baliṁ haret || 53 ||

svavāmabhāge sāmānyaṁ maṇḍalaṁ racayet sudhīḥ |
sampūjya sthāpayettatra sāmiśānnāṁ sudhānvitam || 54 ||

vāñmāyākamalāvañca vaṭukāya namah̄ padam |
sampūjya pūrvabhāge ca vaṭukasya baliṁ haret || 55 ||

svahṛdayāmbhoje iṣṭadevatāṁ tridhā trivāramṛtarpayet | hrī/ śrī/
krī/ parameśvari svāhā ādyāṁ kālīṁtarpayāmi svāheti mantreṇa
tarpayedityarthah̄ | tataḥ
śaktipātrāṁṛtaistadvadevāṅgāvaraṇatarpaṇam̄ kuryāt |
aṅgadevatāstarpayāmi svāhetyanenāṅgadevatāḥ
āvaraṇadevatāstarpayāmi svāhetyanenāvaraṇadevatāśca
tarpayedityarthah̄ || 51 || 52 ||

yoginītyādi | yoginīpātrasamṛṣthenāṁṛtena hrī/ śrī/ krī/
parameśvari svāhā sāyudhāṁ saparīkarāmādyāṁ kālīṁ
tarpayāmi svāheti mantreṇa sāyudhāmāyudhaviśiṣṭāṁ
saparīkarāṁ parivārasahitāmādyāṁ kālikāṁ santarpya
vaṭukebhyo baliṁ haret dadyāt || 53 ||
vaṭukādibhyo balidānasya vidhimāha svavāmabhāge ityādi |
sudhīḥ dhīraḥ svavāmabhāge sāmānyañcatuṣkoṇam̄ maṇḍalam̄
rayeyet | tanmaṇḍalam̄ sampūjya tatra maṇḍale caturdikṣu tanmadhye
ca sudhānvitam̄ surāsaṁyuktam̄ sāmiśānnāṁ
māṁsādisahitamannāṁ sthāpayet || 54 ||
vāñmāyetyādi | vāñmāyākamalāvañca ai/ hrī/ śrī/
sahitam̄ va/ ceti bijamuktvā vaṭukāya nama iti padam̄ vadet | yojanayā
ai/ hrī/ śrī/ va/ vaṭukāya nama iti mantra jātaḥ | anenaiva mantreṇa
maṇḍalasya pūrvabhāge vaṭukam̄ sampūjya tatraiva eṣaḥ
sudhāmiśānvitānnavalih̄ ai/ hrī/ śrī/ vaṁ vaṭukāya nama iti

mantreṇa vaṭukasya balīḥ haret dadyāt || 55 ||

p. 135) tatastu yāṁ yoginībhyaḥ svāhā yāmyāṁ haredvalim || 56 ||

śaddīrghayuktam̄ samvartam̄ kṣetrapālāya hṛnmanuh |
anena kṣetrapālāya balīḥ dadyāttu paścime || 57 ||

khāntabījaṁ samuddhṛtya śaddīrgha svarasam̄yutam |
ñe'ntam̄ gaṇapatiṁ coktvā vahnijāyāṁtato vadet || 58 ||

uttarasyāṁ gaṇeśāya balimetena kalpayet |
madhye tathā sarvabhūtabalīḥ dadyād yathāvidhi || 59 ||

hrī/ śrī/ sarvapadañcoktvā vighnakṛdbhyastato vadet |
sarvabhūtebhya ityuktvā hū/ phaṭ svāhā manurmataḥ || 60 ||

tatastviti | tato'nantaram eṣaḥ sudhāmiśānvitānnavaliryāṁ
yoginībhyaḥ svāheti mantreṇa yāmyāṁ maṇḍalasya dakṣiṇe bhāge
yoginībhyo balīḥ haret || 56 ||

śadityādi | śaddīrghayuktam̄ samvartam̄ kṣakāramuktvā tataḥ
kṣetrapālāyetyuktvā tato hṛt nama iti vadet | sarvapadayojanayā kṣā/
kṣī/ kṣū/ kṣai/ kṣau/ kṣa/ḥ kṣetrapālāya nama iti manurjātaḥ | eṣaḥ
sudhāmiśānvitānnavalirityādyenānenāiva manunā maṇḍalasya
paścime bhāge kṣetrapālāya balīḥ dadyāt || 57 ||

khāntetyādi | śaddīrghasvarasam̄yutam̄ khāntabījaṁ
svasyānto gakārastadrūpaṁ bījaṁ samuddhṛtya tato ñe'ntam̄
gaṇapatiñcoktvā tato vahnijāyāṁ svāheti vadet | yojanayā gā/ gī/
gū/ gai/ gau/ ga/ḥ gaṇapataye svāheti mantra jātaḥ | eṣaḥ
sudhāmiśānvitānnavalirityādyenānenāiva mantreṇa uttarasyāṁ
maṇḍalasyottare bhāge gaṇeśāya balīḥ kalpayeddadyāt | tathaiva
maṇḍalasya madhye yathāvidhi vidhivat sarvabhūtavalīḥ dadyāt || 58 ||
59 ||

sarvabhūtebhyo balidānasya mantramāha ekena hrīmiti | hrī/
śrī/ sarvapadamuktvā tato vighnakṛdbhyaḥ iti vadet | tataḥ

sarvabhūtebhya ityuktvā hūṁ phaṭ

p. 136) tataḥ śivāyai vidhivadvalimekaṁ prakalpayet |
gṛhṇa devi mahābhāge śive kālāgnirūpiṇi || 61 ||

śubhāśubhaṁ phalaṁ vyaktam̄ brūhi gṛhṇa balīṁ tava |
mūlameṣa baliḥ paścāt śivāyai nama ityapi |
cakrānuṣṭhānametattu tavāgre kathitam̄ śive || 62 ||

candanāgurukastūrivāsitaṁ sumanoharam |
puṣpaṁ gṛhītvā pāṇibhyāṁ karakacchapamudrayā || 63 ||

nītvā svahṛdayāmbhoje dhyāyedādyāṁ parātparām || 64 ||

svāheti vadet | yojanayā hrī/ śrī/ sarvavighnakṛdbhyāḥ
sarvabhūtebhyo hū/ phaṭ svāheti manurjātaḥ | eṣa
sudhāmiṣānvitānnavalirityādyo'yameva manuḥ sarvabhūtebhyo
validāne mataḥ || 60 ||

tata iti | tato'nantaraṁ śivāyai phetkārikāyai vidhivadekaṁ
valīṁ prakalpayet dadyāt | śivāyai balidānasya mantramāha
sārddhena | gṛhṇeti | gṛhṇa devi mahābhāge ityādyuktvā
mūlamantraṁ vadet | tataḥ eṣa baliṛtyuktvā paścāt śivāyai nama
ityapi vadet | sakalapadayojanayā gṛhṇa devi mahābhāge śive
kālāgnirūpiṇi śubhāśubhaphalaṁ vyaktam̄ brūhi gṛhṇa balīṁ
tava hrī/ śrī/ krī/ parame svāhā eṣa baliḥ śivāyai nama iti mantrī
jātaḥ | anenaiva śivāyai balīṁ dadyāt || 61 || 62 ||

candanetyādi | tataścandanāgurukastūrivāsitaṁ sumanoharam
puṣpaṁ pāṇibhyāṁ gṛhītvā karakacchapamudrayā hṛdi nītvā ca
svahṛdayāmbhoje parātparāmādyāṁ kālīṁ dhyāyet || 63 || 64 ||

p. 137) sahasrāre mahāpadme suṣumnābrahmavartmanā |
nītvā sānanditāṁ kṛtvā bṛhanniśvāsavartmanā |

dīpāddīpāntaramiva tatra puṣpe niyojya ca || 65 ||

yantrae nidhāpayenmantrī dṛḍhabhaktisamanvitaḥ |
kṛtāñjalipuṭo bhūtvā prārthayedistiṣṭadevatām || 66 ||

deveśi bhaktisulabhe parivārasamanvite |
yāvat tvāṁ pūjayiṣyāmi tāvat tvāṁ susthirā bhava || 67 ||

krīmādye kālike devi parivārādibhiḥ saha |
ihāgaccha dvidhā proktvā iha tiṣṭha dvidhā punaḥ || 68 ||

iha śabdāt sannidhehi iha sannipadāttataḥ |
rudhyasva padamābhāṣya mama pūjāṁ gr̥hāṇa ca || 69 ||

itthamāvāhanaṁ kṛtvā devyāḥ prāṇān pratiṣṭhayet || 70 ||

sahasrāre iti | svahṛdayāmbhoje dhyātvā cādyāṁ kālīṁ
tataḥ suṣumnā yā nāḍī tadrūpeṇa brahmavartmanā sahasrāre
mahāpadme nītvā prāpaya sudhāpāyanayā
sānanditāmānandayutāñca kṛtvā dīpāddīpāntaramivānyāṁ
dīpamiva tasyā eva kālyāḥ sakāśādāparāmādyāṁ kālīṁ
vṛhanniśvāsavartmanā nāsāpuṭena vahirāṇīya tatra pāṇisamsthē
puṣpe niyojya samsthāpya ca dṛḍhabhaktisamanvito mantrī
hastasthāpuṣpasthāpitāṁ devīṁ yantrae nidhāpayet sthāpayet | tataḥ
kṛtāñjalipuṭo bhūtvēṣṭadevatām prārthayet || 65 || 66 ||

kim prārthayettatrāha deveśītyādi || 67 ||
krīmādye ityādi | krīmādye kālike devi parivārādibhiḥ saheti
procya tato dvidhā dvivāramihāgaccheti ca procya tataḥ punardvidhā
iha tiṣṭheti

p. 138) ā/ hrī/ kro/ śrī/ vahnijāyāpratiṣṭhāmatra īritāḥ |
amuṣyā devatāyāśca prāṇā iha tataḥ param |
prāṇā iti tataḥ pañcabījāni tadanantaram || 71 ||

amuṣyā jīva iha ca sthita ityuccaret punah |
pañcabījānyamuṣyāśca sarvendriyāṇi kīrtayet || 72 ||

punastatpañcabījāni amuṣyāvacanāttataḥ |
vāñmanonayanaghrāṇaśrotratvakpadato vadet || 73 ||

prāṇā ihāgatya sukham ciraṁtiṣṭhantu ṭhadvayam || 74 ||

procya tataḥ punariha śabdāt sannidhehīti procya tata iha
sannītipadāt rudhyasvetipadamābhāṣya tato mama pūjāṁ
gṛhāṇeti vadet | sakalapadayojanayā krīmādye kālike devi
parivārādibhiḥ sahehāgacchehāgaccheha tiṣṭheha tiṣṭheha
sannidhehi iha sannirudhyasva mama pūjāṁ gṛhāṇeti mantra
jātaḥ | itthamanena prakāreṇānena mantreṇa devyā āvāhanam
kṛtvā tasyā eva prāṇān pratiṣṭhayet prāṇapratīṣṭhāṁ
kuryādityarthah || 68-70 ||

nanu kena mantreṇa devyāḥ prāṇān
pratiṣṭhayedityapekṣāyāṁ prāṇapratīṣṭhāmantramāha
caturbhiḥ āmityādi | ā/ hrī/ kro/ śrīmityuktvā vahnijāyā
svāhā vaktavyā | tato'muṣyā devatāyāḥ prāṇā ihetyuktvā
tataḥ paraṁ prāṇā ityuccaret | tataḥ ā/ hrīmityādīni
pañcabījāni vadet | tadanantaramamuṣyā jīva iha sthita ityuccaret
| punah tānyeva pañcabījāni vadet | tato'muṣyāḥ
sarvendriyāṇīti vadet | punastāni pañcabījāni vadet |
tato'muṣyāvacanāt kathanāt paraṁ
vāñmanonayanaghrāṇaśrotratvakpadam vadet | tasmācca padāt
prāṇā ihāgatya sukham cirantiṣṭhantviti vadet | tataḥ
ṭhadvayam svāheti vadet | sakalapadayojanayā ā/ hrī/ kro/ śrī/
svāhā ādyā kālīdevatāyāḥ prāṇā iha prāṇāḥ ā/ hrī/

p. 139) iti tridhā yantramadhye lelihānākhyamudrayā |
saṁsthāpya vidhivat prāṇān kṛtāñjalipuṭo vadet || 75 ||

ādye kāli svāgataṁte susvāgatamidaṁtava |
āsanañcedamatra tvayā'syatāṁ parameśvari || 76 ||

tato višeśārghya jalastridhā mūlaṁ samuccaran |
prokṣayeddevaśuddhyartham ṣaḍaṅgaiḥ sakalīkṛtiḥ |
tataḥ sampūjayeddevīṁ ṣoḍāśairupacārakaiḥ || 77 ||

kro/ śrī/ svāhā ādyākālīdevatāyā jīva iha sthitah ā/ hrī/ kro/
śrī/ svāhā ādyākālīdevatāyāḥ sarvendriyāṇi ā/ hrī/ kro/ śrī/
svāhā ādyākālīdevatāyā
vāñmanayanaghanāśrotratravakprāṇāḥ ihāgatyā sukham
cirantiṣṭhantu svāheti prāṇapratīṣṭhāmantra īritaḥ || 71 - 74 ||
itīti | ityanenaiva prāṇapratīṣṭhāmantreṇa tridhā vāratrayam
gurūpadiṣṭayā lelihānākhyamudrayā yantramadhye devyāḥ
prāṇān vidhivat saṁsthāpya kṛtāñjalipuṭaḥ san vadet |
lelihānākhyamudrā yathā dakṣiṇāmūrtisaṁhitāyām |

tarjanīmadhyamānāmāḥ samaṁ kuryādadhomukham |
anāmāyāṁ kṣipedvṛddhāmr̥jum kṛtvā kaniṣṭhikām |
lelihānākhyamudreyam jīvanyāse prakīrtiteti || 75 ||

kiṁ vadedityapekṣāyāmāha ādye ityādi | suṣṭhu āgataṁ
svāgatam || 76 ||

tata ityādi | tato mūlaṁ mantraṁ tridhā samuccaran
devaśuddhyartham višeśārghyajalairdevīṁ prokṣayet abhiṣiñcet |
ṣaḍaṅgaiḥ hrā/ hṛdayāya namaḥ hrī/ śirase svāhā hrū/ śikhāyai
vaṣaṭ hrai/ kavacāya hum hrau/ netratrayāya vauṣaṭ hra/ḥ astrāya phaṭ
iti mantrairdevyāḥ sakalīkṛtiḥ samastikaraṇam vidheyam |
sakalīkaraṇam yathā |

devatāṅge ṣaḍaṅgānāṁ nyāsaḥ syāt sakalīkṛtiriti || 77 ||

p. 140) pādyārghyācamanīyañca snānam vasanabhūṣaṇe |
gandhapuṣpe dhūpadīpau naivedyācamane tathā || 78 ||

amṛtañcaiva tāmbūlaṁ tarpaṇañca natikriyā |
prayojayedarcanāyāmupacārāṁśca ṣoḍaśa || 79 ||

ādyābījamidaṁ pādyam devatāyai namaḥ padam |
pādyāñcaraṇayordadyāt śirasyarghyam nivedayet || 80 ||

svāhāpadena matimān svadhetyācamanīyakam |
mukhe niyojyenmantrī madhuparkam mukhāmbuje |
vaṁsvadheti samuccārya punarācamanīyakam || 81 ||

tāneva ṣoḍaśopacārān darśayati pādyetyādinā || 78 ||
amṛtam madyam | prayojayet nivedayet || 79 ||
atha kramataḥ pādyādiṣoḍaśopacārasamarpaṇavidhimāha
ādyābījamityādibhiḥ | ādyābījamuktvā idaṁ pādyam devatāyai
nama iti padaṁ vadet | yojanayā hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāhedaṁ
pādyamādyākālīdevatāyai nama iti mantra jātaḥ | anena mantreṇa
devyāścaraṇayoḥ pādyam dadyāt | svāhāpadena
svāhāpadaghaṭitena hrī/ śrī/ kro/ parameśvari
svāhedamarghyamādyāyai kālyai svāheti mantreṇa devyāḥ
śirasyarghyam nivedayet || 80 ||

svāhetyādi | svāhāpadeneti pūrvānvayi | matimānmantrī
svadhetipadaghaṭitena hrī/ śrī/ krī/ parameśvari
svāhedamācamanīyamādyāyai kālyai svadheti mantreṇa devyā
mukhe ācamanīyakaṁ niyojayedadyāt | hrī/ śrī/ krī/ parameśvari
svāhā eṣa madhuparka ādyāyai kālyai svadheti mantreṇa devyā
mukhāmbuje madhuparkam niyojayet | hrī/ śrī/ krī/ parameśvari
svāhedamācamanīyamādyāyai kālyai vaṁsvadheti samuccārya
punardevīmukhe ācamanīyakaṁ niyojayet || 81 ||

p. 141) snānīyaṁ sarvagātreṣu vasanaṁ bhūṣaṇāni ca |
nivedayāmi manunā dadyādetāni deśikaḥ || 82 ||

madhyamānāmikābhyañca gandhandadyāddhṛdambuje |

namo'ntena ca mantreṇa vauṣaḍantena puṣpakam || 83 ||

dhūpadīpau ca purataḥ saṃsthāpya prokṣaṇādibhiḥ |
nivedayāmi mantreṇa utsṛjya tadanantaram || 84 ||

jayadhvanimantramātaḥ svāheti mantrapūrvakam |
sampūjya ghaṇṭāṁ vāmena vādayan dakṣiṇena tu || 85 ||

dhūpaṁ gṛhītvā matimān nāsikādho niyojayet |
dīpantu dṛṣṭiparyantaṁ daśadhā bhrāmayet puraḥ || 86 ||

snānīyamityādi | hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāhedaṁ
snānīyamidaṁ vasanametāni bhūṣaṇāni cādyāyai kālikāyai
nivedayāmīti manunā etāni snānīyādīni devyāḥ sarvagātreṣu
deśikāḥ sādhako dadyāt || 82 ||

madhyametyādi | namo'ntena hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāhā
eṣa gandha ādyāyai kālyai nama iti mantreṇa devyā hṛdambuje
madhyamānāmikābhyaḥmaṇgulibhyaṁ gandhaṁ dadyāt |
vauṣaḍantena hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāhedaṁ puṣpamādyāyai
kālyai vauṣaḍiti mantreṇa devyai puṣpakaṁ dadyāt || 83 ||

dhūpetyādi | purato devyagre dhūpadīpau saṃsthāpya
prokṣaṇādibhiḥ saṃśodhya ca hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāhā
etau dhūpadīpāvādyāyai kālyai nivedayāmīti mantreṇotsṛjya devyai
samarpya ca tadanantaram ete gandhapuṣpe jayadhvanimantramātaḥ
svāheti mantrapūrvakam ghaṇṭāṁ sampūjya vāmena hastena tāṁ
ghaṇṭāṁ vādayan san dakṣiṇena hastena dhūpaṁ gṛhītvā matimān
sādhako devyā nāsikāyā adho niyojayennivedayet | dīpantu puro
devyagre pādamārabhya dṛṣṭiparyantaṁ daśadhā daśavāraṁ
bhrāmayet || 84 - 86 ||

p. 142) tataḥ pātrañca śuddhiñca samādāya karadvaye |
mūlaṁ samuccaran mantrī yantramadhye nivedayet || 87 ||

paramaṁ vāruṇīkalpaṁ koṭikalpāntakāriṇi |

gṛhāṇa śuddhisahitaṁ dehi me mokṣamavyayam || 88 ||

tataḥ sāmānyavidhinā purato maṇḍalam likhet |
tasyopari nyaset pātraṁ naivedyaparipūritam || 89 ||

prokṣaṇañcāvagunṭhañca rakṣaṇañcāmṛtīkṛtam |
mūlena saptadhā'mantrya arghyādbhirvinivedayet || 90 ||

mūlametattu siddhānnam sarvopakaraṇānvitam |
nivedayāmīśṭadevyai juṣāṇedam havih śive || 91 ||

tata ityādi | tato'nantaram pānapātraṁ śuddhim
māṁsādikañca karadvaye samādāya gṛhītvā mūlam mantram
tadante idam madyamimam śuddhiñcādyāyai kālyai nivedayāmīti
ca samuccaran mantri yantramadhye devyai nivedayet || 87 ||

tataḥ prārthanāvākyamāha paramamityādi | vāruṇīkalpam
madyam || 88 ||

tata iti | tato'nantaram sāmānyavidhinā sādhāraṇavidhānenā
purato'gre trikoṇañcatuṣkoṇam vā maṇḍalam likhet | tasya
maṇḍalasyopari naivedyaparipūritam pātraṁ nyaset sthāpayet || 89 ||

prokṣaṇamīti | tatpātrasthāsyā naivedyasya phaṭā prokṣaṇam
hū/ bījenāvagunṭhanam veṣṭanam phaṭaiva rakṣaṇam
dhenumudrayā vam bījenāmṛtīkṛtamamṛtīkaraṇañca vidadhyāt |
tato mūlamantreṇa saptadhā
tannaivedyamāmantryārghyādbhirarghyajalairdevyai nivedayet || 90 ||

naivedyanivedanamantramāhaikena mūlamīti | pūrvam mūlam
vadet | tataḥ etat sarvopakaraṇānvitam siddhānnamīśṭadevatāyai
nivedayāmīti vadet | tataḥ śive haviridaṁ juṣāṇeti vadet | yojanayā
hrī/ śrī/ krī/ parameśvari svāhā etat

p. 143) tataḥ prāṇādimudrābhīḥ pañcabhīḥ prāśayeddhaviḥ || 92 ||

vāme naivedyamudrāñca vikacotpalasannibhām |
darśayenmūlamantreṇa pānārthaṁ tīrthapūritam || 93 ||

kalaśam vinivedyātha punarācamanīyakam |
tataḥ śrīpātrasamsthenaṁtena tarpayet tridhā || 94 ||

uttamāṅgam hṛdādhārapādasarvāṅgakeṣu ca |
pañca puṣpāñjalīndattvā mūlamantreṇa deśikah || 95 ||

kṛtāñjalipuṭo bhūtvā prārthayedistiṣṭadevatām |
tavāvaraṇadevāṁśca pūjayāmi namo vadet || 96 ||

sarvopakaraṇānvitaṁ siddhānnamistiṣṭadevatāyai nivedayāmi śive
haviridaṁ juṣāṇeti mantra naivedyasamarpaṇāyāsīt |
siddhānnamityāmānnasyāpyupalakṣaṇam || 91 ||

tata ityādi | tato'nantaramprāṇāya svāhā apānāya svāhā
samānāya svāhā udānāya svāhā vyānāya svāheti
mantraigurūpadistiṣṭabhiḥ pañcabhiḥ prāṇādimudrābhirdēvīṁ^m
haviḥ prāśayet bhojayet || 92 ||

vāma iti | vāme haste vikacotpalasannibhāṁ
praphullapaṇkajatulyāṁ naivedyamudrāñca devīṁ darśayet | tato
mūlamantreṇa tīrthapūritaṁ madyena pūritam kalaśam pānārthaṁ
devyai nivedya punarācamanīyakam dadyāt | tato'nantaram
śrīpātrasamsthenaṁtena surayā tridhā trivāraṁ pūrvavaddevīṁ^m
tarpayet || 93 || 94 ||

uttamāṅgetyādi | tato deśikah sādhako devyāḥ uttamāṅge
mastake hṛdaye ādhāradeśe pādayoh sarvāṅgeṣu ca mūlamantreṇa
pañca puṣpāñjalīn datvā kṛtāñjalipuṭo bhūtveṣṭiṣṭadevatām
prārthayet | yat prārthayettadāhārdhena taveti |
tavāvaraṇadevāṇyuktvā pūjayāmi nama iti padaṁ vadet | yojanayā
iṣṭadevate tavāvaraṇadevān pūjayāmi nama iti
prārthanāvākyamāsīt || 95 || 96 ||

p. 144) agnirnirṛtivāyvīśapurataḥ pṛṣṭhataḥ kramāt |
śaḍaṅgāni ca sampūjya gurupaṇktih samarcayet || 97 ||

guruñca paramādiñca parāparaguruntathā |
parameṣṭhiguruñcaiva yajet kulagurūnimān || 98 ||

gurupātrāmṛtenaiva tristristarpaṇamācaret |
tato'ṣṭadalamadhye tu pūjayedaṣṭanāyikāḥ || 99 ||

maṇgalā vijayā bhadrā jayantī cā'parājītā |
nandinī nārasimhī ca kaumārītyaṣṭamātaraḥ || 100 ||

āvaraṇadevānāṁ pūjāyāḥ prakāraṁ darśayati
agnītyādibhiḥ | agninirṛtvāyvīśapurataḥ pr̄sthataḥ
yantrasyāgnikoṇe nairṛtakoṇe vāyukoṇe īśānakokoṇe purato'gre
pr̄sthataḥ paścādbhāge ca kramataḥ hrā/ namaḥ hrī/ namaḥ hrū/
namaḥ hrai/ namaḥ hrau/ namaḥ hra/ nama iti mantraiḥ ṣaḍaṅgāni
ṣaḍaṅgadaivatāni saṃpūjya gurupaṇktīrguruśreṇīḥ samarcayet ||
97 ||

gurupaṇktīreva darśayannāha guruñcetyādi | o/ gurave namaḥ
o/ paramagurave namaḥ o/ parāparagurave namaḥ o/ parameṣṭiguruve
namaḥ iti mantrairgandhapuṣpādibhiryantramadhye gurum paramādiṁ
parama ādiryasya tathābhūtaṁ gurum tathaiva parāparagurum
parameṣṭiguruñcāpīmān kulagurūn kramato yajet || 98 ||

gurvityādi | gurupātrāmṛtenaiva tristristrivāraṁ trivāraṁ
kramato gurūṇāṁ tarpaṇamācaret kuryāt |
tato'nantaramaṣṭadalamadhye'ṣṭapatrāṇāmabhyantare o/
maṇgalāyai nama ityevam̄ praṇavādinamo'ntena nāmamantereṇa
gandhapuṣpādibhirāṣṭanāyikāḥ pūjayed || 99 ||
pūjyā aṣṭanāyikā āha maṇgaletyādyekena || 100 ||

p. 145) dalāgreṣu yajedaṣṭabhairavān sādhakottamaḥ || 101 ||

asitāṅgo ruruścaṇḍaḥ krodhonmatto bhayaṅkaraḥ |
kapālī bhīṣaṇaścaiva saṃhāro'ṣṭau ca bhairavāḥ || 102 ||

indrādidaśadikpālān bhūpurāntaḥ prapūjayed |

teśāmastrāṇi tadbāhye pūjayed tarpayettataḥ || 103 ||

sarvopacāraiḥ sampūjya balīṁ dadyāt samāhitāḥ || 104 ||

mṛgaśchāgaśca meśaśca lulāpaḥ śūkarastathā |
śallakī ūśako godhā kūrmāḥ khaḍgī daśa smṛtāḥ || 105 ||

anyānapi paśūn dadyāt sādhakecchānusārataḥ || 106 ||

daletyādi | dalāgreṣu patrāgreṣu o/ asitāñgāya bhairavāya
nama ityevaṁ praṇavādinamo'ntena nāmamantraṇa
gandhapuṣpādibhiraṣṭabhairavān sādhakottamo yajet || 101 ||
pūjyānaṣṭabhairavānāha asitāñga ityādyekena || 102 ||
indretyādi | tataḥ praṇavādinamo'ntena nāmamantraṇa
gandhapuṣpādibhirindrādidaśadikpālān bhūpurābhyantrare
prapūjayed | teśāmindrādīnāmastrāṇi vajrādīni
praṇavādinamo'ntanāmamantraṇa tadbāhye bhūpurādbahiḥ pūjayed
| tataḥ param o/ indraṁ tarpayāmi namaḥ ityevaṁ praṇavādinā
tarpayāmi namaḥ ityantena nāmamantraṇa
indrādidaśadikpālāṁ starpayet || 103 ||
sarvetyādi | pādyādibhiḥ sarvopacārairdevīṁ saṁpūjya
samāhitāḥ sāvadhāno bhūtvā devyai balīṁ dadyāt || 104 ||
nanu balidānavidhau kaḥ kaḥ paśuḥ praśastāḥ syāttatrāha
mṛga ityādi | lulāpo mahiṣaḥ | mṛgādayo daśa balidānavidhau
praśastāḥ smṛtāḥ || 105 ||
anyānapīti | na tu mṛgādaya eva balidānavidhau praśastāḥ
kintu sādhakecchānusārato'nyānapi paśūn devyai dadyāt || 106 ||

p. 146) sulakṣaṇāṁ paśum devyā agre saṁsthāpya mantravit |
arghyodakena samprokṣya dhenumudrāṁṛtīkṛtam || 107 ||

kṛtvā chāgāya paśave nama ityamunā sudhīḥ |
sampūjya gandhasindūrapuṣpanaivedyapāthasā |
gāyatrīṁ dakṣiṇe karṇe jape pāśavimocanīm || 108 ||

paśupāśāya śabdānte vidmahe padamuccaret |
viśvakarmaṇi ca padāt dhīmahīti padaṁ vadet || 109 ||

tataścodīrayen mantrī tanno jīvaḥ pracodayāt |
eṣā tu paśupāśavimocanī || 110 ||

tataḥ khaḍgaṁ samādāya kūrcabījena pūjayet |
tadagramadhyamūleṣu kramataḥ pūjayedimān || 111 ||

atha balidānavidhimāha sulakṣaṇamityādibhiḥ | mantravit
mantrajñāḥ sudhīḥ dhīraḥ sādhakaḥ sulakṣaṇam rogādiśūnyam
paśum devyā agre saṁsthāpya višeṣārghyodakena phaṭ mantreṇa
saṁprokṣyābhiṣicya dhenumudrayā vaṁ bījenāmṛtīkṛtaṁ kṛtvā
chāgāya paśave nama ityamunā mantreṇa
gandhasindūrapuṣpanaivedyapāthasā saṁpūjya ca chāgasya dakṣiṇe
karṇe paśupāśavimocanīṁ gāyatrīṁ japet | chāgāyeti
mṛgādīnāmapyupalakṣaṇam | pātho jalām || 107 || 108 ||

paśupāśavimocanīṁ gāyatrīmāha paśupāśetyādinā |
mantrī sādhakaḥ paśupāśayeti śabdasyānte vidmahe iti
padamuccaret | tato viśvakarmaṇe iti padāt dhīmahīti padaṁ vadet
tataḥ paraṁ tanno jīvaḥ pracodayāt ityudīrayeduccaret | yojanayā
paśupāśāya vidmahe viśvakarmaṇe dhīmahi tanno jīvaḥ pracodayāt
iti gāyatrī jātā || 109 || 110 ||

tata ityādi | kūrcabījena hūmiti bījena | tadagramadhyamūleṣu
khaḍgāgramadhyamūleṣu || 111 ||

p. 147) vāgīśvarīñca brahmāṇam lakṣmīnārāyaṇau tataḥ |
umāmaheśvaraū mūle pūjayet sādhakottamaḥ || 112 ||

anantaram brahmaviṣṇuśivaśaktiyutāya ca |
khaḍgāya nama ityantamanunā khaḍgapūjanam || 113 ||

mahāvākyena cotsṛjya kṛtāñjalipuṭo vadet |

yathoktena vidhānena tubhyamastu samarpitam || 114 ||

itthaṁ nivedya ca paśuṁ bhūmisaṁsthantu kārayet |
devībhāvaparo bhūtvā hanyāttīvraprahārataḥ || 115 ||

svayaṁ vā bhrātr̄putrairvā bhrātrā vā suhṛdaiva vā |
sapinḍenātha vā chedyo nāripakṣam niyojayet || 116 ||

khaḍgāgramadhyamūleṣu yān pūjayettānāhaikena
vāgīśvarīmiti | o/ vāgīśvarībrahmabhyāṁ nama ityevaṁ
praṇavādinamo'ntanāmamantraṇa gandhapuṣpādibhiḥ khaḍgāgre
vāgīśvarīṁ sarasvatīṁ brahmāṇañca tataḥ khaḍgamadhye
lakṣmīnārāyaṇau tataḥ khaḍgamūle umāmaheśvarau
sādhakottamah pūjayet || 112 ||

anantaramiti | tato'nantaraṁ brahmaviṣṇuśivaśaktiyutāya
khaḍgāya nama ityantamanunā khaḍgapūjanaṁ kuryāt || 113 ||

mahāvākyeneti | tato mahāvākyena viṣṇuro/ tatsat o/
adyāmukamāsyamukapakṣe'mukatithāvamukarāśisthite bhāskare
samastābhīpsitapadārthasiddhikāmo'mukagotro'mukaśarmā'hamiṣ.
tadevatāyai paśumimaṁ sampradade iti mahatā vākyena
chāgamutsṛjya devyai samarpya kṛtāñcalipuṭo bhūtvā vadet | kiṁ
vadettatrāha yathetyādi || 114 ||

itthamiti | paśuṁ chāgādim | svayaṁ vā ātmanaiva vā |
paśuhanane'ripakṣam na niyojayet pravartayet || 115 || 116 ||

p. 148) tataḥ kavoṣṇam rudhiram vāṭukebhyo baliṁ haret |
sapradīpaśīrṣabalirnamo devyai nivedayet || 117 ||

evaṁ balividhiḥ proktāḥ kaulikānāṁ kulārcane |
anyathā devatāprītirjāyate na kadācana || 118 ||

tato homaṁ prakurvīta tadvidhānaṁ śrīṇu priye |
svadakṣiṇe vālukābhirmaṇḍalam caturasrakam || 119 ||

caturhastaparimitam kṛtvā mūlena vīkṣaṇam |
astreṇa tāḍayitvā ca tenaiva prokṣaṇam caret || 120 ||

kūrcabījenāvaguṇṭhya devatānāmapūrvakam |
sthaṇḍilāya nama iti yajet sādhakasattamaḥ || 121 ||

tata iti | tataḥ param eṣa kavoṣṇarudhiravalih o/ vaṭukebhyo nama
iti mantreṇa kavoṣṇamīśaduṣṇam rudhiravalim nivedayet || 117 ||

evamiti | anyathā balividherabhāvāt || 118 ||

anantarakartavyamāha tata iti dvābhym | atha
homavidhānamāha svadakṣiṇe ityādibhiḥ | svadakṣiṇe deṣe
vālukābhiścaturhastaparimitam caturasrakañcatuṣkoṇam maṇḍalam
kṛtvā mūlena mantreṇa tasya vīkṣaṇam vilokanañca kṛtvā astreṇa
phaṭā mantreṇa kuṣena tāḍayitvā ca tenaiva phaṭaiva mantreṇa
maṇḍalasya prokṣaṇam sekañcaret || 119 || 120 ||

kūrcetyādi | kūrcabījena hūmiti bījena
tanmaṇḍalamavaguṇṭhya veṣṭayitvā devatānāmapūrvakam
sthaṇḍilāya nama ityuccaran sādhakasattamo yajet
amukadevatāsthāṇḍilāya nama iti mantreṇa gandhapuṣpādibhiḥ
sthaṇḍilaṁ pūjayedityarthah || 121 ||

p. 149) prāgagrā udagagrāśca rekhāḥ prādeśasammitāḥ |
tisrastisro vidhātavyāstatra sampūjayedimān || 122 ||

prāgagrāsu ca rekhāsu mukundeśapurandarān |
brahmavaivasvatendūṁśca uttarāgrāsu pūjayed || 123 ||

tataḥ sthaṇḍilamadhye tu hasauḥgarbham trikoṇakam |
ṣaṭkoṇam tadahirvṛttam tato'ṣṭadalapañkajam |
bhūpuram tadahirvidvān vilikhedyantramuttamam || 124 ||

mūlena puṣpāñjalinā saṁpūjya praṇavena tu |
homadravyāṇi saṁprokṣya karṇikāyām yajet sudhīḥ |
māyāmādhāraśaktyādīn pratyekaṁ vā prapūjayed || 125 ||

prāgagrā iti | prāk prācyāṁ diśyagrāṇī yāsāṁ tāḥ
prāgagrāḥ | udak udīcyāṁ diśyagrāṇī yāsāṁ tā udagagrāśca |
prādeśasasammitāḥ prādeśena parimitāstisrastisro rekhāḥ sthaṇḍile
vidhātavyāḥ | tatra tāsu rekhāsu imān saṁpūjayed | tarjanīyukte
vistṛte'ṅguṣṭhe prādeśāḥ syāt | tathaivāmarasiṁhaḥ |
prādeśatālagokarṇāstarjanyādiyute tate |
aṅguṣṭhe sakaniṣṭhe syādvitastirdvādaśoṅgula iti || 122 ||
tāsu rekhāsu yān pūjayettān darśayannāha prāgagrāsviti |
prāgagrāsu rekhāsu praṇavādinamo'ntanāmamantreṇa
gandhapuṣpādibhiḥ mukundeśapurandarān viṣṇuśivendrān kramataḥ
pūjayet | uttarāgrāsu rekhāsu tu brahmavaivasvatendūn
brahmayamacandrān pūjayet || 123 ||

tata iti | tato'nantaraṁ sthaṇḍilamadhye hsauḥ militā eva
hakārasakāraukāravisargā garbhe yasya tathābhūtaṁ trikoṇakaṁ
tadbahiḥ ṣaṭkoṇaṁ tadbahirvṛtta ca maṇḍalam tato
vahiraṣṭadalapañkajam tato'pi bahiścatuṣkoṇañcaturdvāraṁ
bhūpurañca vidvān vilikhet || 124 ||
mūleneti | evaṁ likhitamuttamaṁ yantraṁ mūlena mantreṇa
puṣpāñjalinā saṁpūjya praṇavena homadravyāṇi ca
saṁprokṣyāṣṭadalapañkajasya karṇikāyāṁ bījakoṣe

p. 150) agnyādikoṇe dharmañca jñānaṁ vairāgyameva ca |
aiśvaryam pūjayitvā tu pūrvādiṣu diśāṁ kramāt || 126 ||

adharmamajñānamiti avairāgyamanantaram |
anaiśvaryam yajenmantrī madhye'nantañca padmakam || 127 ||

kalāsahitasūryasya tathā somasya maṇḍalam |
prāgādikeśareśveṣu madhye caitāḥ prapūjayed || 128 ||

pītā śvetā'ruṇā kṛṣṇā dhūmrā tīvrā tathaiva ca |
sphuliṅginī ca rucirā jvalinīti tathā kramāt || 129 ||

praṇavādinamo'ntena sarvatra pūjanaṁ caret |
raṁ vahnerāsanāyeti namo'ntena prapūjayet || 130 ||

samuditānevādhāraśaktyādīn māyāṁ hrī/ bījamuccaran sudhīḥ
sādhako yajet | hrī/ ādhāraśaktyādibhyo nama iti mantreṇa
gandhapuṣpādibhiḥ pūjayedyarthāḥ | athavā ādhāraśaktyādikāṁ
pratyekameva prapūjayet || 125 ||

agnītyādi | praṇavādinamo'ntanāmamantreṇa
gandhapuṣpādibhīryantrasyāgnīyādikoṇe kramato dharmāṁ jñānam
vairāgyamaiśvaryāñca pūjayitvā diśāṁ kramāt pūrvādiṣu dikṣu
adharmamajñānamavairāgyāṁ etadanantaramanaiśvaryāñca mantrī
yajet | yantrasya madhye'nantaṁ padmakañca yajet || 126 || 127 ||

kaletyādi | pūrvoktābhīyāmeva mantrābhīyāṁ
gandhapuṣpādibhiḥ kalāsahitasūryasya tathā kalāsahitasya somasya
ca maṇḍalam yantramadhye eva prapūjayet | eṣu prāgādikeśareṣu
madhye ca krameṇaitāḥ prapūjayet || 128 ||

yāḥ prapūjayettā āha pītetyādyekena | pītāśvetādīnāṁ
madhye jvalinīṁ madhye pūjayet || 129 ||

praṇavādītyādi | sarvatra deṣe namo'ntena raṁ
vahnerāsanāyeti mantreṇa yantramadhye vahnerāsanaṁ prapūjayet ||
130 ||

p. 151) vāgīśvarīmr̥tusnātāṁ nīlendīvaralocanāṁ |
vāgīśvareṇa saṁyuktāṁ dhyātvā mantrī tadāsane || 131 ||

māyayā tau prapūjyātha vidhivadvahnimānayet |
mūlena vīkṣaṇāṁ kṛtvā phaṭā'vāhanamācaret || 132 ||

praṇavaṁ ca tato vahneryogapīṭhāya hṛīmanuḥ |
yantre pīṭham pūjayitvā dikṣu caitāḥ prapūjayet |
vāmā jyeṣṭhā tathā raudrī ambiketi yathākramāt || 133 ||

tato'mukyā devatāyāḥ sthaṇḍilāya namaḥ padam |
iti sthaṇḍilamāpūjya tanmadhye mūlarūpiṇīm || 134 ||

dhyātvā vāgīśvarīṁ devīṁ vahnibījapuraḥsaram |
vahnimuddhṛtya mūlānte kūrcamastraṁ samuccaran || 135 ||

kravyādebhyo vahnijāyāṁ kravyādāṁśam parityajet |
astreṇa vahnīṁ saṁvīkṣya kūrcenaivāvaguṇṭhayet || 136 ||

vāgīśvarīmiti | tato vāgīśvareṇa brahmaṇā saṁyuktāṁ
nīlendīvaralocanāṁ syāmapaṇkajanetrāṁ ṛtusnātāṁ
vāgīśvarīṁ dhyātvā mantrī sādhakastadāsane tasmin vahnipīṭhe
tau vāgīśvarībrahmāṇau māyayā hrī/ bījādyena namo'ntena
nāmamantereṇa prapūjyāthānantaraṁ vidhivat śarāveṇa
kāṁsyapātreṇa vā śuddhamagnimānayet | mūlena mantreṇa
vahnervīkṣaṇāṁ kṛtvā phaṭā mantreṇa tasyaivāvāhanañcaret || 131
|| 132 ||

praṇavamiti | pūrvavāṁ praṇavavāṁ vadet tato vahneryogapīṭhāyeti
vadet | tato hṛt nama iti vadet | yojanayā o/ vahneryogapīṭhāya nama iti
manurjātaḥ | anenaiva manunā yantre vahneḥ pīṭhaṁ pūjayitvā
pīṭhāt pūrvādiṣu catasr̄ṣu dikṣu
praṇavādinamo'ntanāmamantereṇa gandhapuṣpādibhiretāśca
prapūjayet | pūrvādidikṣu yāḥ prapūjayettā āha
vāmetyādyarddhena || 133 ||

tata iti | tato'nantaram amukyā devatāyāḥ sthaṇḍilāya nama iti
sarvāṁ mantrapadamuccaran gandhapuṣpādibhiḥ sthaṇḍilamāpūjya
tanmadhye mūladevatārūpiṇīṁ

p. 152) dhenvā caivāṁṛtīkṛtya hastābh्या�magnimuddharet |
prādakṣiṇyakrameṇāgnīṁ bhrāmayan sthaṇḍilopari || 137 ||

tridhā jānuspr̄ṣṭabhūmiḥ śivabījaṁ vicintayan |
ātmano'bhimukhīkṛtya yoniyantre niyojayet || 138 ||

tato māyāṁ samuccārya vahnimūrtiñca ḡneyutām |
namo'ntena prapūjyātha raṁ vahniparataḥ sudhīḥ |

caitanyāya namo vahneścaitanyaṁ paripūjayet || 139 ||

vāgīśvarīṁ devīṁ dhyātvā vahnibījam puraḥsaram yatra
vahnibīja puraḥsaram yathāsyāttathā vahnimuddhṛtya rām bījena
vahnimutthāpyetyarthah | mūlānte kūrcam hū/ bījamastram phaḍiti
cā bījam samuccaran tadante kravyādebhya ityuccaran tadante
vahnijāyā svāhetyuccaret | yojanayā hrī/ śrī/ krī/ parameśvari
svāhā hū/ phaṭ kravyādebhyah svāheti mantra jātaḥ | anenaiva
mantreṇa vahnito jvaladdāharūpaṁ kravyādāṁśam
rākṣasabhāgam dakṣiṇasyāṁ diśi parityajet | tato'streṇa phaṭā
vahnīṁ saṁvīkṣya dṛṣṭvā kūrcenaiva hū/
bījenaivāvagunṭhayedvahnīṁ veṣṭayet || 134 - 136 ||

dhenveti | dhenvā mudrayā cāmrīkṛtya hastābhyaāṁ
punaragnimuddharet utthāpayet | utthāpya ca prādakṣiṇyakrameṇa
sthāṇḍilopari tridhā trivāramagnīṁ bhrāmayan śivabījam
śambhuvīryarūpamagnīṁ vicintayaṁśca sādhako
jānusprṣṭabhūmiḥ sannātmano'bhimukhīkṛtya yoniyantre
trikoṇamaṇḍale niyojayet sthāpayet || 137 || 138 ||

tata iti | tato'nantaram māyāṁ hrī/ bījam samuccārya
namo'ntena namasā'ntena saha ṣeyutāṁ vahnimūrtīṁ samuccaret |
yojanayā hrī/ vahnimūrtaye namaḥ iti mantra jātaḥ | anena mantreṇa
vahnimūrtīṁ prapūjyāthānantaraṁ sudhīḥ sādhako rām vahneḥ
parataḥ caitanyāya nama iti vadet | yojanayā rām vahnicaitanyāya nama
iti manurjātaḥ | anenaiva manunā vahneḥ caitanyaṁ paripūjayet || 139 ||

p. 153) namasā vahnimūrtīñca caitanyaṁ parikalpya ca |
prajvālayettato vahnīṁ mantreṇānena mantravit || 140 ||

praṇavaṁ pūrvamuddhṛtya citpiṇgalapadaṁ tathā |
hanadvayaṁ dāha dāha paceti tato vadet || 141 ||

sarvajñājñāpaya svāhā vahniprajvālane manuḥ |
tataḥ kṛtāñjalirbhūtvā prakuryādagnivandanam || 142 ||

agnim̄ prajvalitaṁ vande jātavedaṁ hutāśanam |
suvarṇavarṇamamalam̄ samiddhaṁ sarvatomukham || 143 ||

ityupasthāpya dahanaṁ chādayet sthaṇḍilaṁ kuśaiḥ |
sveṣṭanāmnā vahnināma kṛtvā'bhyarcanamācaret || 144 ||

namaseti | namasā mantreṇa vahnimūrtim̄ vahneḥ caitanyañca
parikalpya manasā viracya tato'nenānantarameva vakṣyamāṇena
mantreṇa mantravit sādhako vahniṁ prajvālayeduddīpayet || 140 ||

vahniprajvālanamantramevāha praṇavamityādinā sārddhena |
pūrvam̄ praṇavamuddhṛtya uktvā tataḥ param̄ citpiṅgalapadaṁ vadet |
tato hanadvayam̄ tato dahadaheti tataḥ pacapaceti ca vadet | tataḥ
sarvajñājñāpaya svāheti vadet yojanayā o/ citpiṅgala hana hana daha
daha paca paca sarvajñājñāpaya svāheti mantro jātah | ayam̄
manurvahniprajvālane smṛtaḥ || 141 || 142 ||

agnivandanamantramāha agnim̄ prajvalitaṁ vande ityāti || 143 ||
itīti | ityanenaiva mantreṇa dahanaṁ vahnimupasthāpyābhivandya
sthaṇḍilaṁ chādayet | tataḥ sveṣṭanāmnā vahnināma kṛtvā
ito'nantarameva vakṣyamāṇena mantreṇa vahnerabhyarcanamācaret ||
144 ||

p. 154) tāro vaiśvānarapadāt jātavedapadaṁ vadet |
ihāvahāvahetyuktvā lohitākṣapadāntaram || 145 ||

sarvakarmāṇi padataḥ sādhayānte'gnivallabhā |
ityabhyarcya hiraṇyādisaptajihvāḥ prapūjayet || 146 ||

sahasrārciḥpadaṁ ṣe'ntaṁ hṛdayāya namo vadan |
ṣaḍaṇgaṁ pūjayedvahnestato mūrtīryajet sudhīḥ || 147 ||

jātavedaprabhṛtayo mūrtayo'ṣṭau prakīrtitāḥ || 148 ||

tato yajedaṣṭaśaktībrāhmyādyāstadanantaram |
padmādyaṣṭanidhīniṣṭvā yajedindrādidikpatīn || 149 ||

vahnyabhyarcanamantramevāha tāra ityādinā sārddhena |
pūrvam tāraḥ praṇavo vācyah tato vaiśvānarapadāt paraṁ
jātavedapadaṁ vadet | tata ihāvahāvahetyuktvā
lohitākṣarūpapadāntaram vadet | tataḥ sarvakarmāṇīti padātparam
sādhayeti padaṁ vadet | tadante cāgnivallabhā svāhā vācyā |
yojanayā o/ vaiśvānara jātaveda ihāvahāvaha lohitākṣa
sarvakarmāṇī sādhaya svāheti manurāśīt | ityanenaiva manunā
sveṣṭadevatānāmānaṁ vahnimabhyarcya o/
vahnerhiraṇyādisaptajihvābhyo namaḥ iti mantreṇa
vahnerhiraṇyādisaptajihvā gandhapuṣpādibhiḥ pūjayet || 145 || 146 ||

sahasretyādi | ḡe'ntam sahasrārciḥpadam tato hṛdayāya nama
iti ca padaṁ vadan sahasrārciṣe hṛdayāya namaḥ iti mantram
samuccaran sādhako vahnerhṛdayam pūjayet | tato vahneḥ
śaḍaṇgebhyo nama iti mantreṇa gandhapuṣpādibhirvahneḥ
śaḍaṇgaṁ pūjayet | tato vahnimūrtibhyo namaḥ iti mantreṇa
vahnermūrtih sudhīryajet || 147 ||

nanu vahneḥ kati mūrtayah santītyapekṣāyāmāha
jātavedetyādi | jātavedaprabhr̥tayo vahneraṣṭau mūrtayah
prakīrtitāḥ pūrvamuktāḥ || 148 ||

tata iti | tato'nantaram brāhmaṇyādibhyo'ṣṭaśaktibhyo nama iti
mantreṇa gandhapuṣpādibhirbrāhmaṇyāḥ aṣṭa śaktīryajet |
tadanantaram padmādyāṣṭanidhibhyo nama

p. 155) vajrādyastrāṇī sampūjya prādeśaparimāṇakam |
kuśapatradvayaṁ nītvā ghṛtamadhye nidhāpayet || 150 ||

vāme dhyāyediḍāṁ nāḍīṁ dakṣiṇe piṅgalāṁ tathā |
madhye suṣumnāṁ sañcintya dakṣabhbhāgāt samāhitah || 151 ||

ājyaṁ gṛhītvā matimān dakṣanetre hutāśituḥ |
mantreṇānena juhuyāt praṇavānte'gnaye padam || 152 ||

svāhānto manurākhyāto vāmabhāgāddhavirharet |

vāmanetre hunedvahneḥ o/ somāya dviṭho manuḥ || 153 ||

iti mantreṇa gandhapuṣpādibhiḥ padmādyastanidhīniṣṭvā sampūjya
indrādidikpatīn yajet || 149 ||

vajretyādi | tata indrādīnāñca vajrādyastrāṇi sampūjya
prādeśaparimāṇakam kuśapatradvayaṁ nītvā gṛhītvā
ghṛtamadhye vāme dakṣiṇe nidhāpayet sthāpayet || 150 ||

vāme ityādi | ghṛtasya vāme bhāge iḍāṁ nāḍīṁ dhyāyet |
dakṣiṇe bhāge piṅgalāṁ nāḍīṁ dhyāyet | madhye ca suṣumnāṁ
nāḍīṁ sañcintya samāhitāḥ san dakṣabhāgādājyaṁ ghṛtam
gṛhītvā hutāśituragnerdakṣanetre'nenānantaram eva vakṣyamāṇena
mantreṇa matimān sādhako juhuyāt | dakṣanetre havanasya
mantramāha praṇavānte ityādinā | praṇavasyānte'gnaye iti padaṁ
vācyam | yojanayā o/ agnaye iti manurjātaḥ | ayañca manuḥ svāhānta
ākhyātaḥ | tato vāmabhāgāddhavirhavanīyaṁ ghṛtam haret
gṛhītiyāt | gṛhītvā ca havirvahnervāmanetre vakṣyamāṇamantreṇa
hunet juhuyāt | vāmanetre havanasya mantramāha | o/ somāya dviṭhāḥ
o/ somāya svāheti manuḥ prokta iti || 151 - 153 ||

p. 156) madhyādājyaṁ samānīya lalāṭe havanaṁ caret |
agnīṣomau sapraṇavau tūryadvivacanānvitau || 154 ||

svāhānto'yaṁ manuḥ proktaḥ punardakṣiṇato haviḥ |
gṛhītvā namasā mantrī praṇavaṁ pūrvamuddharet || 155 ||

agnaye ca sviṣṭikṛte vahnikāntāṁ tato vadet |
anena vahnivadane juhuyāt sādhakottamaḥ |
bhūrbhuvaḥ svardviṭhāntena vyāhṛtyā homamācaret || 156 ||

tāro vaiśvānarapadāt jātaveda ihāvahā |
vahalohipadānte ca tākṣasarvapadaṁ vadet |
karmāṇi sādhaya svāhā tridhā'nenāhutīrharet || 157 ||

madhyāditi | tato madhyādājyaṁ samānīya gṛhītvā
vakṣyamāṇamantreṇa vahnerlalāṭe havanaṁ caret | lalāṭe havanasya
mantramāha agnītyādinā | tūryadvivacanānvitau
caturthīdvivacanayuktau sapraṇavau o/ kārasahitau agnīśomau vaktavyau
| tataśca o/ agnīśomābhyaṁmiti manurjātaḥ | ayaṁ manuḥ
svāhāntaḥ proktaḥ | mantrī sādhako namasā mantreṇa
punardakṣiṇato haviḥ gṛhītvā pūrvam̄ praṇavamuddharet vadet |
tato'gnaye iti tataḥ svīṣṭikṛte iti tato vahnikāntāñca vadet | yojanayā
o/ agnaye svīṣṭikṛte svāheti manurjātaḥ | anena manunā sādhakottamo
vahnivadane'gnimukhe juhuyāt | śobhaneṣṭih svīṣṭih tāṁ karotīti
svīṣṭikṛt kvip tasmai | tato dvīṭhāntena svāhāntena bhūriti bhuvareti
svariti ca vyāhṛtyā homamācaret || 154 - 156 ||

tāra ityādi | pūrvam̄ tāraḥ praṇavo vaktavyaḥ | tato
vaiśvānareti padāt param jātaveda ihāvahāvaha lohi iti vadet |
tatpadānte ca tākṣasarveti padam vadet | tataḥ karmāṇi sādhaya
svāheti vadet | yojanayā o/ vaiśvānara jātaveda

p. 157) tato'gnau sveṣṭamāvāhya pīṭhādyaiḥ saha pūjanam |
kṛtvā svāhāntamanunā mūlena pañcavimśatih || 158 ||

hutvā vahnyātmanordevyā aikyaṁ sambhāvayan dhiyā |
ekādaśāhutīrhutvā mūlenaivāṅgadevatāḥ || 159 ||

hutvā svakāmamuddiśya tilājyamadhumisritaiḥ || 160 ||

puṣpairvilvadalairvāpi yathāvihitavastubhiḥ |
yathāśaktyāhutiṁ dadyānnāṣṭanyūnāṁ prakalpayet || 161 ||

tataḥ pūrṇāhutiṁdadyāt phalapatrasamanvitām |
svāhāntamūlamantreṇa tataḥ saṁhāramudrayā |
tasmāddevīṁ samānīya sthāpayet hrdayāmbuje || 162 ||

ihāvahāvaha lohitākṣa sarvakarmāṇi sādhaya svāheti manurjātaḥ |

anena manunā tridhā vāratrayamāhutūrhareddadyāt || 157 ||

tata ityādi | tato'nantaramagnau sveṣṭaṁ devatāmāvāhya
pūrvoktamantreṇa pīṭhādyaiḥ saha tasya pūjanañca kṛtvā
mūlārūpeṇa svāhāntamanunā pañcavimśatimāhutīrvahnau hutvā
prakṣipya vahnyātmanoh vahnerātmanaśca devyāścaikyaṁ dhiyā
sambhāvayaṁścintayan mūlenaivaikādaśāhutīḥ hutvā o/
aṅgadevatābhyaḥ svāheti mantreṇāṅgadevatāścoddiśya hutvā
viṣṇuro/ tatsat o/
adyāmukamāsyamukapakṣe'mukatithāvamukarāśisthite
bhāskare'mukābhīṣṭārthasiddhikāmo'mukagotraḥ
śrīmadamukaśarmā tilājyādimiśritaiḥ puṣpairvilmvapatrādibhirvā
sārddham vahnāvāhutimahaṁ dade iti vākyena svakāmamuddiśya
svāhāntamūlamantreṇa tilājyamadhumiśritaiḥ puṣpairathavā
vilvaldalairyathāvihitavastubhirvā saha yathāśakti vahnāvāhutiṁ
dadyāt | aṣṭanyūnāmāhutiṁ na prakalpayet || 158 - 161 ||

tata iti | tato'nantaraṁ svāhāntamūlamantreṇa
phalapatrasamanvitāṁ phalatāmbūlayutāṁ pūrṇāhutiṁ vahnau
dadyāt | tataḥ paraṁ saṁhāramudrayā tasmādvahnerdevīṁ
samānīya hṛdayāmbuje sthāpayet || 162 ||

p. 158) kṣamasveti ca mantreṇa visṛjettam hutāśanam |
kṛtadakṣiṇako mantrī acchidramavadhārayet || 163 ||

hutašeṣam bhruvormadhye dhārayet sādhakottamaḥ || 164 ||

eṣa homavidhiḥ proktāḥ sarvatrāgamakarmaṇi |
homakarma samāpyaivaṁ sādhako japamācaren || 165 ||

vidhānam śṛṇu deveśi yena vidyā prasīdati |
devatāgurumantrāṇāmaikyaṁ sambhāvayeddhīyā || 166 ||

mantrāṇā devatā proktā devatā gururūpiṇī |
abhedenā yajedyastu tasya siddhiranuttamā || 167 ||

guruṁ śirasi sañcintya devatām hṛdayāmbuje |
rasanāyām mūlavidyām tejorūpām vicintya ca |

trayāṇāntejasā'tmānamekībhūtaṁ vicintayet ||168 ||

kṣamasveti | tataḥ agne kṣamasveti mantreṇa tam
hutāśanamagniṁ visṛjettasya visarjanam kuryāt | tataḥ kṛtā
dakṣiṇā yena sa kṛtadakṣiṇako mantrī sādhakah kṛtamidaṁ
homakarmācchidramastvityavadhārayet | tato hutāśeṣam
bhruvormadhyadeśe dhārayet || 163-165 ||

vidhānamiti | japačaraṇavidhānamevāha devatetyādibhiḥ
| sambhāvayet samyak vicintayet || 166 ||

devatādyaikyasambhāvanaprakārantatphalañca darśayati
mantryādinā | mantrārṇāḥ mantravarṇāḥ | abhedena
aikyabhāvena || 167 ||

mūlavidyām mūlamantrātmikām vidyām | trayāṇām
gurudevatāmūlamantrāṇām || 168 ||

p. 159) tāreṇa sampuṭīkṛtya mūlamantrañca saptadhā |
japtvā tu sādhakah paścānmātrākāpuṭitaṁ smaret || 169 ||

māyābījaṁ svaśirasi daśadhā prajapet sudhīḥ |
vadane praṇavaṁ tadvat punarmāyām hṛdambuje |
prajapya saptadhā mantrī prāṇāyāmaṁ samācaret || 170 ||

tato mālāṁ samādāya pravālādisamudbhavām |
māle māle mahābhāge sarvaśaktisvarūpiṇi || 171 ||

caturvargastvayi nyastastasmānme siddhidā bhava |
iti sampūjya mālāṁ tāṁ śrīpātrasthāmr̥tena ca || 172 ||

tridhā mūlena santarpya sthiracitto japañcaret |
aṣṭottarasahasram vā'pyathavā'stottaram śatam || 173 ||

tāreṇetyādi | tāreṇa sampuṭīkṛtya ādāvante ca
akārādikṣakārāntairekapañcāśatā varṇaiḥ samyuktam

mūlamantraṁ saptadhā smaret jape | āgamajasyānityatvāt japtvetyatra
neḍāgamaḥ || 169 ||

māyeti | tataḥ sudhīḥ sādhakah svaśirasi māyābījaṁ hrī/
bījaṁ daśadhā prajapet | tato vadane svamukhe praṇavam
tadvaddaśadhā jape | hr̥dambūje punarmāyāṁ hrī/ bījaṁ saptadhā
prajapya mantrī prāṇāyāmaṁ pūrvavat samācaren kuryāt || 170 ||

tata iti | tato'nantaram pravālādisamudbhavāṁ
vidrumādisañjātāṁ mālāṁ samādāya gṛhītvā māle māle
ityādinā siddhidā bhavetyantena mantreṇa tāṁ mālāṁ sampūjya
śrīpātrasthāmṛtena mālāṁ santarpayāmi svāhetyantena
mūlamantreṇa tridhā santarpaṇa ca sthiracitto
bhūtvā'ṣṭottarasahasramaṣṭottaraśatam vā mūlamantrasya
japañcaret kuryāt || 171 - 173 ||

p. 160) prāṇāyāmaṁtataḥ kṛtvā śrīpātrajalapuṣpakaiḥ |
guhyātiguhyagoptrī tvam gṛhāṇāsmatkṛtaṁ japam || 174 ||

siddhirbhavatu me devi tvatprasādānmaheśvari |
iti mantreṇa matimān devyā vāmakarāmbuje || 175 ||

tejorūpaṁ japaphalaṁ samarpaṇa praṇamedbhuvi |
tataḥ kṛtañjalirbhūtvā stotrañca kavacaṁ paṭhet || 176 ||

tataḥ pradakṣiṇīkṛtya viśeṣārghyeṇa sādhakah |
vilomārghyapradānenā kuryādātmasamarpaṇam || 177 ||

itaḥ pūrvam prāṇabuddhīhadharmādhikārataḥ |
jāgratsvapnasuṣuptyante avasthāsu prakīrtayet || 178 ||

manasā'nte vadedvācā karmaṇā tadanantaram |
hastābhyaṁ padataḥ padabhyaṁ mudareṇa tataḥ param || 179 ||

śiśnayā yat kṛtañcoktvā yat smṛtam padato vadet |
yaduktam tat sarvamiti brahmārpaṇamudīrayet |
bhavatvante māṁ madīyaṁ sakalam tadanantaram || 180 ||

ādyākālīpadāmbhoje arpayaṁi padaṁ vadet |
praṇavaṁ tatsadityuktvā kuryādātmasamarpaṇam || 181 ||

prāṇāyametyādi | tataḥ param prāṇāyamaṁ kṛtvā
śrīpātrajalapuṣpakaiḥ guhyātiguhyetyādinā maheśvari ityantena
mantreṇa matimān sādhakastejorūpam japaphalaṁ devyā
vāmakarāmbuje samarpya bhuvi daṇḍavannipatya devīṁ praṇamet ||
174 - 176 ||

ātmasamarpaṇamantramāha tata ityādibhiḥ sārddhaiścaturbhiḥ
| itaḥ pūrvam prāṇabuddhīdehadharmādhikārataḥ
jāgratsvapnasuṣuptyante'vasthāsviti prakīrtayet | tato

p. 161) tataḥ kṛtañjalirbhūtvā prārthayedīṣṭadevatām |
māyābījaṁ samuccārya śrī ādye kālike vadet || 182 ||

pūjitā'si yathāśaktyā kṣamasveti visṛjya ca |
saṁhāramudrayā puṣpamāghrāya sthāpayet hṛdi || 183 ||

aiśānyāṁ maṇḍalam kṛtvā trikoṇam supariṣkṛtam |
tatra saṁpūjayeddevīṁ nirmālyapuṣpavāriṇā |
hṛī/ nirmālyapadañcoktvā vāsinyai nama ityapi || 184 ||

manasā'nte vācā tadanantaram karmaṇā tadanantaram
hastābhyaṁmiti vadet | tasmācca padāt padbhyām tataḥ paramudareṇeti
ca vadet | tataḥ paramaśīsnayā yat kṛtañcoktvā yat smṛtamitī vadet |
tataśca padāt paramaśyaduktam tatsarvamitī vadet | tato
brahmārpaṇamudīrayet | tato bhavatvityante māṁ madīyaṁ
sakalamityudīrayet | tadanantaramādyākālīpadāmbhoje'rpayāmīti
paramaśyaduktam vadet | tataḥ praṇavam tatsaditi ca vadet | sakalapadayojanayā
itaḥ pūrvam prāṇabuddhīdehadharmādhikārato
jāgratsvapnasuṣuptyavasthāsu manasā vācā karmaṇā hastābhyaṁ
padbhyāmudareṇa šīsnayā yat kṛtam yat smṛtam yaduktam tat

sarvam brahmārpaṇam bhavatu mām madīyam ca
sakalamādyākālīpadāmbhoje'rpayāmi o/ tatsaditi mantra jātah |
imaṁ mantramuktvā kālyai ātmasamarpaṇam kuryāt || 177 - 181 ||

tata ityādi | tataḥ paraṁ kṛtāñjalirbhūtveṣṭadevatāṁ
prārthayet | kiṁ prārthayedityapekṣayāmāha māyābījamityādi |
māyābījaṁ hrīṁ bījaṁ samuccārya śrī ādye kālike iti vadet | tato
yathāśaktyā pūjitāsi kṣamasveti prārthanāvākyamāśit | anenaiva
vākyeneṣṭadevatāṁ visṛjya ca saṁhāramudrayā puṣpamādāya
āghrāya ca svahṛdi sthāpayet || 182 - 183 ||

aiśānyāmiti | tata aiśānyāṁ diśi supariṣkṛtam trikoṇam
maṇḍalam kṛtvā tatra maṇḍale vakṣyamāṇamantreṇa
nirmālyapuṣpavāriṇā nirmālyavāsinīṁ devīṁ

p. 162) brahmaviṣṇuśivādibhyah sarvadevebhya eva ca |
naivedyaṁ vitaret paścāt gṛhṇīyat śaktisādhakah || 185 ||

svīyaśaktim vāmabhāge saṁsthāpya pṛthagāsane |
ekāsanopaviṣṭo vā pātraṁ kuryāt manoramam || 186 ||

pānapātraṁ prakurvīta na pañcatolakādhikam |
tolakatritayānniyūnam svārṇam rājatameva ca || 187 ||

athavā kācajanitaṁ nārikelodbhavañca vā |
ādhāropari saṁsthāpya śuddhipātrasya dakṣiṇe || 188 ||

mahāprasādamānīya pātreṣu pariveśayet |
svayam vā bhrātrputrairvā jyeṣṭhānukramataḥ sudhīḥ || 189 ||

saṁpūjayet | nirmālyavāsinyāḥ pūjanasya mantramāha
hrīmityādyarddhena | hrī/ nirmālyapadamuktvā vāsinyai nama iti vadet
| yojanayā hrī/ nirmālyavāsinyai nama iti manurjātah || 184 ||

brahmetyādi | naivedyaṁ devyarpitānnādi | vitaret dadyāt |
śaktisādhakah śaktisahitaḥ sādhakah || 185 ||

devīnaivedyagrahaṇavidhānamāha svīyaśaktimityādibhiḥ |

vāmabhāge pṛthagāsane svīyāṁ śaktim̄ samsthāpya svīyaśaktyā
sahaikāsane evopaviṣṭo vā sādhakah pānabhojanārthaṁ
manoramaṁ ramyaṁ pātraṁ kuryāt || 186 ||

pānetyādi | pañcatolakādadhikam̄ tolakatritayāt nyūnañca
pānapātraṁ na prakurvīta | tacca svārṇam̄ suvarṇodbhavaṁ rājataṁ
rajatodbhavamathavā kācajanitaṁ nārikelodbhavaṁ vā pānapātraṁ¹
śuddhipātrasya dakṣiṇe deśe ādhāropari samsthāpya sudhīḥ
dhīraḥ sādhako mahāprasādamānīya svayaṁ vā bhrātṛputraivā
jyeṣṭhānukramata eva pātreṣu pariveśayet | janmato'tra jyaiṣṭhyam̄
na grāhyaṁ kintvabhiṣekata iti bodhyam || 187 - 189 ||

p. 163) pānapātre sudhā deyā śauddhye śuddhyādikāni ca |
tataḥ sāmayikaiḥ sārddhaṁ pānabhojanamācaret || 190 ||

ādāvāstaraṇārthāya gṛhṇīyāt śuddhimuttamām |
tato'tihrṣṭamanasā samastaḥ kulasādhakah || 191 ||

svasvapātraṁ samādāya paramāmṛtapūritam |
mūlādhārādijihvāntāṁ cidrūpāṁ kulakuṇḍalīm || 192 ||

vibhāvyā tanmukhāmbhoje mūlamantraṁ samuccaran |
parasparājñāmādāya juhuyāt kuṇḍalīmukhe || 193 ||

alipānaṁ kulastrīṇāṁ gandhasvīkāralakṣaṇam |
sādhakānāṁ gṛhasthānāṁ pañcapātraṁ prakīrtitam || 194 ||

atipānāt kuṇḍinānāṁ siddhihāniḥ prajāyate || 195 ||

pānetyādi | pānapātre sudhā madirā deyā śauddhye
śuddhipātre śuddhyādikāni māṁsamatsyādīni ca deyāni | tataḥ
param̄ sāmayikairdevyarcanasamayādhigatairjanaiḥ sārddhaṁ
pānabhojanamācaret || 190 ||

ādāviti | ādau prathamato
madyasthāpanārthāyāstaraṇārthāyottamāṁ śuddhiṁ gṛhṇīyāt |

tato'tihr̄ṣṭamanasā samastaḥ sarvaḥ kulasādhakaḥ
paramāmṛtaपūritamuttamamadyapūritaṁ svasvapātraṁ samādāya
gṛhītvā mūlādhārādijihvāntaṁ vyāpya sthitāṁ^३
cidrūpāñcaitanyasvarūpāṁ kulakuṇḍalinīṁ vibhāvyā vicintya
tanmukhāmbhoje mūlamantraṁ samuccaran san
parasparasyājñāmādāya kuṇḍalīmukhe juhuyāt paramāmṛtaṁ
dadyāt || 191 - 193 ||

alītyādi | kulastrīṇāṁ gandhasvīkāralakṣaṇāṁ
madyasambandhigandhāṇīgīkaraṇasvarūpamevālipānaṁ
madyapānaṁ prakīrtitam | gṛhasthānāṁ sādhakānāṁ
pañcapātraṁ pañcapātraparimāṇakamalipānaṁ prakīrtitaṁ
gṛhasthaiḥ sādhakaiḥ pañcapātraparimitameva madyaṁ

p. 164) yāvanna cālayed dṛṣṭiṁ yāvanna cālayenmanah |
tāvat pānaṁ prakurvīta paśupānamataḥ param || 196 ||

pāne bhrāntirbhavedyasya ghṛṇī ca śaktisādhake |
sa pāpiṣṭhaḥ kathaṁ brūyādādyāṁ kālīṁ bhajāmyaham || 197 ||

yathā brahmārpite'nnādau spr̄ṣṭadoṣo na vidyate |
tathā tava prasāde'pi jātibhedam vivarjayet || 198 ||

evameva vidhānenā kuryāt pānañca bhojanam |
hastaprakṣālanaṁ nāsti tava naivedyasevane |
lepāvanodanaṁ kuryādvastreṇa pāthasā'pi vā || 199 ||

tato nirmālyakusumaṁ vidhṛtya śirasā sudhīḥ |
yantralepaṁ kūrcadeśe viharedddevavadbhuvi || 200 ||

iti śrīmahānirvāṇatantra sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāśadāśivasamāvāde
śrīpātrasthāpanahomacakrānuṣṭhānakathanaṁ nāma
saṣṭhollāsaḥ |

pātavyamityarthah | gṛhasthānāmityanena
pañcapātraparimitādadhidikamapi madyaṁ pibatāṁ tadbhinnānāṁ na
doṣa iti sūcitat | nanu pañcapātraparimitādadhidikaṁ madyaṁ
pibatāṁ gṛhasthasādhakānāṁ ko doṣastatrāha atipānādityādi ||
194 || 195 ||

yāvaditi | cālayet ghūrṇayet || 196 ||
pāna iti | ghṛṇī jugupsāvān | jugupsākaraṇe ghṛṇetyamaraḥ ||
197 || 198 ||
evamiti | lepāvanodanam hastalepāpanayanam || 199 ||
tata iti | kūrcadeśe bhruvormadhyadeśe |
kūrcamastrībhruvormadhyamityamaraḥ || 200 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratākāyāṁ ṣaṣṭhollāsaḥ |

saptamollāsaḥ

śrutvā'dyākālikādevyā mantroddhāram mahāphalam |
saubhāgyamokṣajananaṁ brahmajñānaikasādhanam || 1 ||

prātaḥkṛtyaṁ tathā snānaṁ sandhyāṁ samvidviśodhanam |
nyāsapūjāvidhānañca bāhyābhyan tarabhedataḥ || 2 ||

balipradānaṁ homañca cakrānuṣṭhānameva ca |
mahāprasādasvīkāraṁ pārvatī hrṣṭamānasā |
vinayāvanatā devī provāca śaṅkaraṁ prati || 3 ||

śrīdevyuvāca |

sadāśiva jagannātha jagatāṁ hitakāraka |
kṛpayā kathitam deva parāprakṛtisādhanam || 4 ||

sarvaprāṇihitakaram bhogamokṣaikakāraṇam |
višeṣataḥ kaliyuge jīvānāmāśu siddhidam || 5 ||

o/ namo brahmaṇe |

śrutvetyādi | mahāphalam mahat phalam yasya tathābhūtam || 1- 3 ||

pārvatī śaṅkaram prati kiṁ provācetyapekṣāyāmāha
sadāśivetyādi || 4 || 5 ||

p. 166) tava vāgamṛtāmbhodhau nimajjanmama mānasam |
notthātumīhate svairam bhūyah prārthayate'cirāt || 6 ||

pūjāvidhau mahādevyāḥ sūcitaṁ na prakāśitam |
stotrañca kavacaṁ deva tadiñānīṁ prakāśaya || 7 ||

śrīsadāśiva uvāca |

śṛṅu devi jagadvanye stotrametadanuttamam |
paṭhanāt śravaṇādyasya sarvasiddhīśvaro bhavet || 8 ||

asaubhāgyapraśamanam sukhasampadivardhanam |
akālamṛtyuharaṇam sarvāpadvinivāraṇam || 9 ||

śrīmadādyākālikāyāḥ sukhasannidhyakāraṇam |
stavasyāya prasādena tripurārirahaṇī śive || 10 ||

stotrasyāya ṛṣirdevi sadāśiva udāhṛtaḥ |
chando'nuṣṭubdevatā'dyā kālikā parikīrtitā |
dharmakāmārthamokṣeṣu viniyogaḥ prakīrtitaḥ || 11 ||

tavetyādi | tava vāgamṛtāmbhodhau
tvadīyavāgrūpasudhāsamudre nimajjat mama mānasam hṛdayantataḥ
svairam svacchandamutthātum nehate na vāñchatि kintu bhūyah
punarapyacirādatiśīghrameva tvadvāgamṛtam prārthayate || 6 || 7 ||

pārvatyaivaṁ prārthitaḥ san śrīsadāśiva uvāca śṛṅvityādi |
anuttamam na uttamam yasmāttathābhūtam || 8 || 9 ||
tripurāriḥ trīṇi svargabhūmipātālātmakāni purāṇi yasya saḥ
tripuro'suraviśeṣaḥ tasyāriḥ śatruḥ || 10 ||
athāsyā stotrasya ṛṣyādikamāha stotrasyetyādinā sārddhena ||
11 ||

p. 167) hrī/ kālī śrī/ karālī ca krī/ kalyāṇī kalāvatī |
kamalā kalidarpaghñī kapardīśakṛpānvitā || 12 ||

kālikā kālamātā ca kālānalasamadyutiḥ |
kapardinī karālāsyā karuṇāmṛtasāgarā || 13 ||

kṛpāmayī kṛpādhārā kṛpāpārā kṛpāgamā |
kṛśānuḥ kapilā kṛṣṇā kṛṣṇānandavarddhinī || 14 ||

kālarātriḥ kāmarūpā kāmapāśavimocanī |
kādambinī kalādhārā kalikalmaśanāśinī || 15 ||

kumārīpūjanaprītā kumārīpūjakālayā |
kumārībhojanānandā kumārīrūpadhāriṇī || 16 ||

kadambavanasañcārā kadambavanavāsinī |
kadambapuṣpasantoṣā kadambapuṣpamālinī || 17 ||

kiśorī kalakaṇṭhā ca kalanādaninādinī |
kādambarīpānaratā tathā kādambarīpriyā || 18 ||

athādyākālīsvarūpākhyam̄ śatanāmastotram̄ kathayati hrī/
kālītyādi | kapardīśakṛpānvitā kapardo jaṭājuṭo'syāstūti kapardī
sa cāśāvīśo jagatprabhuśceti kapardīśastatra yā kṛpā tayānvitā
yuktā || 12 ||

karālāsyā karālam̄ danturamāsyam̄ mukham̄ yasyāḥ sā |
karālo danture tuṇge ityamaraḥ || 13 ||

kṛpāgamā kṛpayā svakāruṇyenaiva gamyate jñāyate yā sā
tathā | grahadavṛniścigama iti karmaṇyac || 14 - 17 ||
kalakaṇṭhā kalo gambhīraśabdayuktah kaṇṭho yasyāḥ sā || 18
||

p. 168) kapālapātraniratā kaṇkālamālyadhāriṇī |
kamalāsanasantuṣṭā kamalāsanavāsinī || 19 ||

kamalālayamadhyasthā kamalāmodamodinī |
kalahaṁsagatiḥ klaivyanāśinī kāmarūpiṇī || 20 ||

kāmarūpakṛtāvāsā kāmapīṭhavilāsinī |
kamanīyā kalpalatā kamanīyavibhūṣaṇā || 21 ||

kamanīyaguṇārādhya komalāṇīgī kṛśodarī |
kāraṇāmṛtasantoṣā kāraṇānandasiddhidā || 22 ||

kāraṇānandajāpeṣṭā kāraṇārcanaharṣitā |
kāraṇārṇavasammagnā kāraṇāvratapālinī || 23 ||

kastūrīsaurabhāmodā kastūrītilakojvalā |
kastūrīpūjanaratā kastūrīpūjakapriyā || 24 ||

kastūrīdāhajanānī kastūrīmṛgatoṣīṇī |
kastūrībhojanaprītā karpūrāmodamoditā |
karpūramālābharaṇā karpūracandanokṣitā || 25 ||

karpūrakāraṇāhlādā karpūrāmṛtapāyinī |
karpūrasāgarasnātā karpūrasāgarālayā || 26 ||

kūrcabījajapaprītā kūrcajāpaparāyaṇā |
kulīnā kaulikārādhya kaulikapriyakāriṇī || 27 ||

kaṇkālamālyadhāriṇī śarīrāsthimālādhāraṇāśīlā |
syāccharīrāsthi kaṇkāla ityamaraḥ || 19 - 26 ||

p. 169) kulācārā kautukinī kulamārgapradarśinī |
kāśīśvarī kaṣṭahartrī kāśīśavaradāyinī || 28 ||

kāśīśvarakṛtāmodā kāśīśvaramanoramā || 29 ||

kalamañjīracaraṇā kvaṇatkāñcīvibhūṣaṇā |
kāñcanādrikṛtāgārā kāñcanācalakaumudī || 30 ||

kāmabījajapānandā kāmabījasvarūpiṇī |
kumatighnī kulīnārtināśinī kulakāminī || 31 ||

krī/ hrī/ śrī/ mantravarṇena kālakaṇṭakaghātinī |
ityādyākālikādevyāḥ śatanāma prakīrtitam || 32 ||

kakārakūṭaghaṭitaṁ kālīrūpasvarūpakam || 33 ||

pūjākāle paṭhedyastu kālikākṛtamānasah |
mantrasiddhirbhavedāśu tasya kālī prasīdati || 34 ||

buddhiṁ vidyāñca labhate gurorādeśamātrataḥ |
dhanavān kīrtimān bhūyāddānaśilo dayānvitah || 35 ||

putrapautrasukhaiśvaryairmodate sādhako bhuvi || 36 ||

kūrcajāpaparāyaṇā hū/bījajapatatparā || 27 - 29 ||
kalamañjīracaraṇā kalau gambhīraśabdayutau mañjīrau
caraṇayoryasyāḥ sā || 30 ||
kāmabījajapānandā kāmabījasya klīmityasya jape ānando
yasyāḥ sā || 31 || 32 ||
kakārakūṭaghaṭitam kakārarāśisammilitam || 33 ||
athaitatstotrapāṭhasya phalamāha pūjākāle ityādibhiḥ || 34 -
36 ||

p. 170) bhaumāvāsyāniśābhāge mapañcakasamanvitah |
pūjayitvā mahākālīmādyāṁ tribhuvaneśvarīm || 37 ||

paṭhitvā śatanāmāni sāksāt kālīmāyo bhavet |
nāsādhyaṁ vidyate tasya triṣu lokeṣu kiñcana || 38 ||

vidyāyāṁ vākpatih sāksāt dhane dhanapatirbhavet |
samudra iva gāmbhīrye vale ca pavanopamaḥ || 39 ||

tigmāṁśuriva duṣprekṣyah śaśivat śubhadarśanah |
rūpe mūrtidharaḥ kāmo yoṣitāṁ hṛdayaṅgamaḥ || 40 ||

sarvatra jayamāpnoti stavasyāya prasādataḥ |
yaṁ yaṁ kāmaṁ puraskṛtya stotrametadudīrayet || 41 ||

taṁ taṁ kāmamavāpnoti śrīmadādyāprasādataḥ |
raṇe rājakule dyūte vivāde prāṇasaṅkaṭe || 42 ||

dasyugraste grāmadāhe siṁhavyāghrāvṛte tathā || 43 ||

araṇye prāntare durge graharājabhaye'pi vā |
jvaradāhe ciravyādhau mahārogādisaṅkule || 44 ||

bālagrahādiroge ca tathā duḥsvapnadarśane |
dustare salile vāpi pote vātavipadgate || 45 ||

bhaumetyādi | bhaumāvāsyāniśā`hāge
maṅgalavārayuktāmāvāsyāsambandhimahāniśāyāmityarthah |
prṣodarāditvādbhaumāvāsyetyatra mālopaḥ |
mapañcakasamanvitah madyādipañcakayuktah || 37 - 39 ||
tigmāṁśuriva sūrya iva duṣprekṣyo duḥkhena draṣṭavyah || 40
- 43 ||

p. 171) vicintya paramāṁ māyāmādyāṁ kālīṁ parātparām |

yah paṭhecchatanāmāni dṛḍhabhaktisamanvitah || 46 ||

sarvāpadbhyo vimucyeta devi satyaṁ na samśayaḥ |
na pāpebhyo bhayaṁtasya na rogebhyo bhayaṁ kvacit || 47 ||

sarvatra vijayastasya na kutrāpi parābhavaḥ |
tasya darśanamātreṇa palāyante vipadgaṇāḥ || 48 ||

sa vaktā sarvaśāstrāṇāṁ sa bhoktā sarvasampadām |
sa kartā jātidharmāṇāṁ jñātīnāṁ prabhureva saḥ || 49 ||

vāṇī tasya vasedvakte kamalā niścalā gṛhe |
tannāmnā mānavāḥ sarve praṇamanti sasambhramāḥ || 50 ||

dṛṣṭyā tasya tṛṇāyante hyaṇimādyāṣṭasiddhayaḥ |
ādyākālīsvarūpākhyam śatanāma prakīrtitam || 51 ||

aṣṭottaraśatāvṛttyā puraścaryā'sya gīyate |
puraskriyānvitaṁ stotram̄ sarvābhīṣṭaphalapradam || 52 ||

śatanāmastutimāmādyākālīsvarūpiṇīm |
paṭhedvā pāṭhayedvāpi śrīnuyācchrāvayedapi || 53 ||

sarvapāpaviniirmukto brahmaśāyujyamāpnuyāt || 54 ||

prāntare tarujalādiśūnye grāmato dūre'dhvani || 44 - 49 ||
sasambhramāḥ sabhayāḥ sādarā vā || 50 || 51 ||
asya śatanāmastotrasya || 52 - 54 ||

p. 172) śrīsadāśiva uvāca |

kathitam̄ paramam̄ brahmaprakṛteḥ stavanaṁ mahat |
ādyāyāḥ śrīkālikāyāḥ kavacam̄ śrīnu sāmpratam || 55 ||

trailokyavijayasyāsyā kavacasya ṛṣih śivah |
chando'nuṣṭubdevatā ca ādyā kālī prakīrtitā || 56 ||

māyābījaṁ bījamiti ramā śaktirudāhṛtā |
krī/ kīlakaṁ kāmyasiddhau viniyogaḥ prakīrtitaḥ || 57 ||

hrīmādyā me śiraḥ pātu śrī/ kālī vadanaṁ mama |
hṛdayam krī/ parā śaktiḥ pāyāt kaṇṭhaṁ parātparā || 58 ||

netre pātu jagaddhātrī karṇau rakṣatu śaṅkarī |
ghrāṇam pātu mahāmāyā rasanāṁ sarvamaṅgalā || 59 ||

dantān rakṣatu kaumārī kapolau kamalālayā |
oṣṭhādharaū kṣamā rakṣet cibukam cāruhāsinī || 60 ||

grīvāṁ pāyāt kuleśānī kakut pātu kṛpāmayī |
dvau bāhū bāhudā rakṣet karau kaivalyadāyinī || 61 ||

skandhau kapardinī pātu prṣṭham trailokyatāriṇī |
pārśve pāyādaparṇā me kaṭīṁ me kamaṭhāsanā || 62 ||

kavacaṁ kathayituṁ pārvatyā pūrvameva preritaḥ
śrīsadāśiva uvāca kathitamityādi || 55 || 56 ||

māyābījaṁ hrīmiti bījam | ramā śrīmbījam || 57 - 59 ||
cibukam oṣṭhādharaḍhobhāgam || 60 - 62 ||

p. 173) nābhau pātu viśālākṣī prajāsthānaṁ prabhāvatī |
ūrū rakṣatu kalyāṇī pādau me pātu pārvatī || 63 ||

jayadurgā'vatu prāṇān sarvāṇīgaṁ sarvasiddhidā |
rakṣāhīnaṁtu yat sthānaṁ varjitaṁ kavacena ca || 64 ||

tat sarvaṁ me sadā rakṣedādyā kālī sanātanī |
iti te kathitaṁ divyaṁ trailokyavijayābhidham || 65 ||

kavacaṁ kālikādevyā ādyāyāḥ paramādbhutam || 66 ||

pūjākāle paṭhedyastu ādyādhikṛtamānasah |
sarvān kāmānavāpnoti tasyādyā suprasīdati |
mantrasiddhirbhavedāśu kiñkarāḥ kṣudrasiddhayaḥ || 67 ||

aputro labhate putraṁ dhanārthī prāpnuyāddhanam |
vidyārthī labhate vidyāṁ kāmī kāmānavāpnuyāt || 68 ||

sahasrāvṛttapāṭhena varmaṇo'sya puraskriyā |
puraścaraṇasampannaṁ yathoktaphaladaṁ bhavet || 69 ||

candanāgarukastūrīkuñkumai raktacandanaiḥ |
bhūrje vilikhya guṭikāṁ svarṇasthāṁ dhārayed yadi || 70 ||

prajāsthānam upastham || 63 - 66 ||
atha trailokyavijayābhidhakavacapāṭhasya phalamāha pūjākāla
ityādibhiḥ || 67 || 68 ||
varmaṇaḥ kavacasya || 69 || 70 ||

p. 174) śikhāyāṁ dakṣiṇe bāhau kaṇṭhe vā sādhakah kaṭau |
tasyā'dyā kālikā vaśyā vāñchitārthaṁ prayacchati || 71 ||

na kutrāpi bhayaṁ tasya sarvatra vijayī kaviḥ |
arogī cirajīvī syāt balavān dhāraṇakṣamaḥ || 72 ||

sarvavidyāsu nipiṇaḥ sarvaśāstrārthatattvavit |
vaše tasya mahīpālā bhogamokṣau karasthitau || 73 ||

kalikalmaṣayuktānāṁ niḥśreyasakaram param || 74 ||

śrīdevyuvāca |

kathitam kṛpayā nātha stotram kavacameva ca |
adhunā śrotumicchāmi puraścaryāvidhiṁ vibho || 75 ||

śrīsadāśiva uvāca |

yo vidhirbrahmamantrāṇāṁ puraścaraṇakarmaṇi |
sa evā'dyākālikāyā mantrāṇāṁ vidhiriṣyate || 76 ||

aśakte sādhake devi japapūjāhutādiṣu |
pūjā saṅkṣepataḥ kāryā puraścaraṇameva ca || 77 ||

prayacchatī dadāti || 71 || 72 ||
nipuṇaḥ pravīṇaḥ || 73 || 74 ||
athādyākālīmantrāṇāṁ puraścaraṇavidhiṁ śuśrūṣuḥ
śrīdevyuvāca kathitamityādi || 75 ||
śrīdevyaivaṁ preritaḥ san śrīsadāśiva uvāca yo vidhirtyādi ||
76 ||
puraścaraṇameva ca puraścaraṇamapi ca saṅkṣepataḥ kāryam ||
77 ||

p. 175) yato hi niranuṣṭhānāt svalpānuṣṭhānamuttamam |
saṅkṣepapūjanam bhadre tatrādau śrīnu kathyate || 78 ||

ācamya mūlamantreṇa ṛṣinyāsaṁ samācaret |
karaśuddhiṁ tataḥ kuryāt nyāsañca karadehayoḥ || 79 ||

sarvāṇīgavyāpakaṁ kṛtvā prāṇāyāmaṁ caret sudhīḥ |
dhyānam pūjām japañceti saṅkṣepapūjane vidhiḥ || 80 ||

puraskriyāyāṁ mantrāṇāṁ yatra yo vihito japaḥ |
tasmāccaturguṇajapāt puraścaryā vidhīyate || 81 ||

athavā'nyaprakāreṇa puraścaraṇamucyate |
kṛṣṇāṁ caturdaśīṁ prāpya kauje vā śanivāsare |
pañcatattvaṁ samānīya pūjayitvā jaganmayīm || 82 ||

mahāniśāyāmayutaṁ japonmantramananyadhiḥ |
bhojayitvā brahmaniṣṭhān puraścaraṇakṛdbhavet || 83 ||

kujavāsaramārabhya yāvanmaṇigalavāsaram |
pratyahaṁ prajapenmantraṁ sahasraparisaṁkhyayā || 84 ||

saṁkṣepapūjādikaraṇe hetumāha yato hīti || 78 ||
saṁkṣepapūjanamevāha ācamyeyādibhiḥ || 79 ||
sarvāṇīgavyāpakanyāsam || 80 ||
atha saṁkṣepapuraścaraṇamāha puraskriyāyāmityādibhiḥ |
mantrāṇāṁ yatra puraskriyāyāṁ yo japo
vihitastasmāccaturguṇajapāt homādikāṁ vinaiva puraścaryā
vidhīyate || 81 || 82 ||
ayutam daśasahasram || 83 ||

p. 176) vasusaṁkhyājapenaiva bhavenmantrapuraskriyā || 85 ||

śrī ādyākālikāmantrāḥ siddhamantrāḥ susiddhidāḥ |
sadā sarvayuge devi kalikāle viśeṣataḥ || 86 ||

kālīrūpāṇi bahudhā kalau jāgrati pārvati |
prabale kalikāle tu rūpametajagaddhitam || 87 ||

nātra siddhyādyapekṣāsti nāri mitrādīdūṣaṇam |
niyamāniyamenāpi japannādyāṁ prasādayet || 88 ||

brahmajñānamavāpnoti śrīmadādyāprasādataḥ |
brahmajñānayuto martyo jīvanmukto na saṁśayah || 89 ||

na ca prayāsabāhulyam kāyakleśo'pi na priye |

ādyākālīsādhakānām sādhanaṁ sukhasādhanam || 90 ||

cittasaṁśuddhirevātra mantriṇām phaladāyinī || 91 ||

yāvanna cittakalilaṁ hātumutsahate vratī |
tāvat karma prakurvīta kulabhaktisamanvitāḥ || 92 ||

yathāadvihitām karma cittaśuddherhi kāraṇam |
ādau mantraṁ gurorvaktrād gṛhṇīyād brahmamantravat || 93 ||

atha trītyām puraścaraṇamāha kujetyādinā sārddhena |
yāvanmaṇigalavāsaram dvitīyamaṇigalavāraparyantamityarthah || 84 -
86 ||

etadrūpam ādyāyāḥ kālyā rūpam || 87 ||
atra ādyākālīmantre || 88 - 91 ||
yāvaditi | yāvat kālaparyantaṁ cittakalilañcetasah kāluṣyam
hātuṁ tyaktuṁ notsahate na śaknoti tāvadeva kulabhaktisamanvito
bhūtvā vratī niyamavān sādhakaḥ

p. 177) prātaḥkṛtyādiniyamān kṛtvā kuryāt puraskriyām |
citte śuddhe maheśāni brahmajñānaṁ prajāyate |
brahmajñāne samutpanne kṛtyākṛtyam na vidyate || 94 ||

śrīpārvatyuvāca |

kulaṁ kiṁ parameśāna kulācāraśca kiṁ vibho |
lakṣaṇam pañcatattvasya śrotumicchāmi tattvataḥ || 95 ||

śrīsadāśiva uvāca |

samyak pr̄ṣṭam kuleśāni sādhakānām hitaiśiṇi |
kathayāmi tava prītyai yathāvadavadhāraya || 96 ||

jīvaḥ prakṛtitattvañca dikkälākāśameva ca |
kṣityaptejovāyavaśca kulamityabhidhīyate || 97 ||

brahmabuddhyā nirvikalpameteśvācaraṇañca yat |
kulācāraḥ sa evādye dharmakāmārthamokṣadaḥ || 98 ||

karma prakurvīta na tu tataḥ param | tatra kāraṇamāha yathāvaditi | hi
yataḥ || 92 - 94 ||

kulakulācārādikam jijñāsuḥ śrīpārvatyuvāca kulaṁ
kimityādi || 95 ||

evaṁ preritaḥ san śrīsadāśiva uvāca samyak pr̄ṣṭamityādi ||
96 ||

prathamatastatra kulaṁ nirvakti jīva ityādyekena | jīvādayo nava
kulamityabhidhīyate kathyate || 97 ||

athaikena kulācāraḥ nirvakti brahmabuddhyeti | he ādye eteṣu
jīvaprakṛtyādiṣu brahmabuddhyā nirvikalpaṁ
nānāvidhakalpanāśūnyaṁ yadācaraṇam sa eva
dharmakāmārthamokṣadaḥ kulācāro'bhidhīyate || 98 ||

p. 178) bahujanmārjitaiḥ puṇyaistapodānadṛḍhavrataiḥ |
kṣīṇāghānām sādhakānām kulācāre matirbhavet || 99 ||

kulācāragatā buddhirbhavedāśu sunirmalā |
tadādyācaraṇāmbhoje matisteṣām prajāyate || 100 ||

sadguroḥ sevayā prāpya vidyāmenām parātparām |
kulācāraratā bhūtvā pañcatattvaiḥ kuleśvarīm || 101 ||

yajantaḥ kālikāmādyām kulajñāḥ sādhakottamāḥ |
iha bhuktvā'khilān bhogān brajantyante nirāmayam || 102 ||

mahausadham yajjīvānām duḥkhavismārakam mahat |

ānandajanakaṁ yacca tadādyatattvalakṣaṇam || 103 ||

asaṁskṛtañca yattattvaṁ mohadaṁ bhramakāraṇam |
vivādarogajanananantyājyaṁ kaulaiḥ sadā priye || 104 ||

grāmyavāyavyavanyānāmudbhūtaṁ puṣṭivarddhanam |
buddhitejobalakaraṁ dvitīyatattvalakṣaṇam || 105 ||

atha kulācārasya sudurlabhatvamāha bahujanmārjitairityādinā ||
99 ||

atha kulācārasya atyuttamaphalatvamāha
kulācāragatetyādibhiḥ || vidyāmenāma mantraūpām || 100 || 101 ||

nirāmayam sarvopadravarahitaṁ mokṣapadam || 102 ||
atha kramato madyādipañcatattvānāṁ lakṣaṇamāha
mahauṣadhamityādibhiḥ || 103 ||
tattvam ādyatattvam || 104 ||
grāmyetyādi | grāmyā grāmodbhavāśchāgādayaśca
vāyavyā vāyūdbhavāstittirihārītādayaśca vanyā vanodbhavā
hariṇādayaśca te teṣām || 105 ||

p. 179) jalodbhavaṁ yat kalyāṇi kamanīyaṁ sukhapradam |
prajāvṛddhikarañcā'pi trītyatattvalakṣaṇam || 106 ||

sulabhaṁ bhūmijātañca jīvānāṁ jīvanañca yat |
āyurmūlaṁ trijagatāṁ caturthatattvalakṣaṇam || 107 ||

mahānandakaraṁ devī prāṇināṁ sṛṣṭikāraṇam |
anādyantajaganmūlaṁ śeṣatattvasya lakṣaṇam || 108 ||

ādyatattvaṁ viddhi tejo dvitīyaṁ pavanaṁ priye |
apastrītyaṁ jāṇīhi caturthaṁ pṛthivīṁ śive || 109 ||

pañcamaṁ jagadādhārā viyadviddhi varānane || 110 ||

itthaṁ jñātvā kuleśāni kulantattvāni pañca ca |
ācāraṁ kuladharmasya jīvanmukto bhavennaraḥ || 111 ||

iti śrīmahānirvāṇatantre sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāsadāśivasamvāde stotrakavaca
kulatattva lakṣaṇa kathanaṁ nāma saptamollāsaḥ |

kamanīyamākāṇḍaṇīyam || 106 - 111 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratīkāyāṁ saptamollāsaḥ |

aṣṭamollāsaḥ

śrutvā dharmān bahuvidhān bhavānī bhavamocanī |
hitāya jagatāṁ mātā bhūyaḥ saṅkaramabrvīt || 1 ||

śrīdevyuvāca |

śrutaṁ bahuvidham dharmamihāmūtra sukhapradam |
dharmārthakāmadaṁ vighnaharam nirvāṇakāraṇam || 2 ||

sāmprataṁ śrotumicchāmi brūhi varṇāśramān vibho |
tatra ye vihitācārāḥ kṛpayā vada tānapi || 3 ||

śrīsadāśiva uvāca |

catvāraḥ kathitā varṇā āśramā api suvrate |
ācārāścāpi varṇānāmāśramāṇāṁ pṛthak pṛthak || 4 ||

ā/ namo brahmaṇe |

śrutvetyādi | bhavamocanī bhaktasamsārabhañjanaśīlā |
jagatāmiti kākāksigolakanyāyena pūrvottarābhyaṁ padābhyaṁ
sambadhyate || 1 ||

kimabравīdityapekṣayāmāha śrutamityādi || 2 ||
tatra varṇāśrameṣu || 3 ||

evaṁ preritah san śrīsadāśiva uvāca catvāra ityādi | he suvrate
kṛtādau satyaretādau varṇā āśramā api catvārah kathitāḥ |
varṇāmāśramāṇāñcācārāścāpi

p. 181) kṛtādau kalikāle tu varṇāḥ pañca prakīrtitāḥ |
brāhmaṇāḥ kṣatriyo vaiśyah sūdraḥ sāmānya eva ca || 5 ||

eteṣāṁ sarvavarṇānāmāśramau dvau maheśvari |
teṣāmācāradharmāṁśca śrīnuṣvādye vadāmi te || 6 ||

puraiva kathitaṁ tāvat kalisambhavaceṣṭitam |
tapaḥsvādhyāyahīnānāṁ nṛṇāmalpāyuṣāmapi |
kleśaprayāsāśaktānāṁ kuto dehapariśramaḥ || 7 ||

brahmacaryāśramo nāsti vānaprastho'pi na priye |
gārhasthyo bhaikṣukaścaiva āśramau dvau kalau yuge || 8 ||

pṛthak pṛthak kathitāḥ | kalikāle tu varṇāḥ pañcaprakīrtitāḥ | tān
darśayati brāhmaṇa ityādyarddhena | sāmānyo varṇasaṅkaraḥ || 4 || 5
||

eteṣāmiti | he ādye maheśvari eteṣāṁ brāhmaṇādīnāṁ
sarvavarṇānāṁ dvāvāśramau teṣāṁ
varṇāśramāṇāmācārarūpān dharmāṁśca te tavāgre'ham
vadāmi tvāṁ śrīnuṣvetyanvayaḥ || 6 ||

kaliyuge vartamānau dvāvāśramāvabhidhāsyamahādevaḥ
pūrvamāśramadvayābhāve hetum darśayati puraivetyādinā
sārddhena | kalau sambhava utpattiryeṣāṁ te kalisambhavāḥ teṣāṁ

ceṣṭitam̄ puraiva kathitam | tāvadityavadhāraṇe | kiñca tapa ityādi |
tapahsvādhyāyahīnānām̄ tapah kṛcchrādikarma svādhyāyo
vedapāṭhaḥ tābhyaṁ rahitānām̄ | kleśaprayāsāsaktānām̄
kleśa upatāpah prayāsaḥ pariśramah tayornirvalatvādasamarthānām̄
| natvetādrśānāmeva kiṁtvalpāyuṣāmapi | evaṁbhūtānām̄
nṛṇām̄ dehapariśramah kuto bhavet na kenāpi prakāreṇa
bhavedityarthah || 7 ||

brahmacaryetyādi | he priye ataḥ kalau yuge brahmacaryāśramo
nāsti vānaprastho'pi nāsti kintu gārhasthyabhaikṣukarūpau
dvāvevāśramau kalau stah || 8 ||

p. 182) gṛhasthasya kriyāḥ sarvā āgamoktāḥ kalau śive |
nānyamārgaiḥ kriyāsiddhiḥ kadāpi gṛhamedhinām || 9 ||

bhaikṣuke'pyāśrame devi vedoktaṁ daṇḍadhāraṇam |
kalau nāstyeva tattvajñe yatastat śrautasamaskṛtiḥ || 10 ||

śaivasaṁskāravidhinā'vadhūtāśramadhāraṇam |
tadeva kathitam̄ bhadre sannyāsagrahaṇam̄ kalau || 11 ||

viprāṇāmitareśāñca varṇānām̄ prabale kalau |
ubhayatrāśrame devi sarveśāmadhikāritā || 12 ||

sarveśāmeva saṁskārāḥ karmāṇi śaivavartmanā |
viprāṇāmitareśāñca karmaliṅgam̄ pṛthak pṛthak || 13 ||

na kevalam̄ kalau yuge dvayorāśramayorevābhāvo'sti kintu
sarvāśām̄ vaidikakriyāṇāmapītyāha gṛhasthasyetyādinā |
gṛhamedhinām̄ gṛhasaṅgamavatām̄ gṛhasthānāmityarthah || 9 ||

kalau yuge gārhasthyāśrama eva vaidikyah sarvāḥ kriyā
niśiddhā na santyapi tu bhaikṣukāśrame'pītyāha bhaikṣuke'pītyādi
| tat vedoktaṁ daṇḍadhāraṇam | śrautasamaskṛtiḥ vaidikaḥ
saṁskāraḥ || 10 ||

yadyevaṁ tarhi kalau kinnāma sannyāsagrahaṇam̄ tatrāha

śaivetyādi | he bhadre śaivasamskāravidhinā śivaproktena
samskāravidhānenāvadhūtāśramadadhāraṇam yattadeva kalau yuge
sannyāsagrahaṇam kathitam || 11 ||

nanu kalau yuge brāhmaṇādīnām sarveśāmapi varṇānām
sannyāsāśramādhikāritvam satyādāviva
brāhmaṇakṣatriyaviśameva vā tatrāha viprāṇāmityādi || 12 ||

nanu pravale kalau kiṁ brāhmaṇādayaḥ sarve varṇā ekācārā
eva bhaveyuḥ pṛthagācārā vā tatrāha sarveśāmevetyādi |
viprādīnām sarveśāmeva varṇānām sarve

p. 183) jātamātro gṛhasthaḥ syāt samskārādāśramī bhavet |
gārhasthyam prathamam kuryāt yathāvidhi maheśvari || 14 ||

tattvajñāne samutpanne vairāgyam jāyate yadā |
tadā sarvam parityajya sannyāsāśramamācaret || 15 ||

vidyāmupārjayet bālye dhanaṁ dārāṁśca yauvane |
prauḍhe dharmyāṇi karmāṇi caturthe pravrajet sudhīḥ || 16 ||

mātaram pitaram bṛddham bhāryāñcaiva pativrataṁ |
śiśuñca tanayam hitvā nāvadhūtāśramaṁ vrajet || 17 ||

mātṛḥ pitṛn śiśūn dārān svajanān bāndhavānapi |
yah pravrajati hitvaitān sa mahāpātakī bhavet || 18 ||

samskārāḥ anyāni ca sarvāṇi karmāṇi ekena śaivavartmanaiva
sādhaniyāni | śāmbhavaikavartmasādhyatvena sarveśāmeva
varṇānām sarvāṇi karmāṇi kalau samānānyevetyarthah | kintu
viprāṇāmitaresām viprabhinnānāñca karmaliṅgaṁ karmacihnam
kalāvapi pṛthagēvāsti || 13 ||

nanu gārhasthyāśramaśālitvam kiṁ janmanaiva bhavet
samskāreṇa vā tatrāha jātamātra ityādi | nanu
gārhasthyabhaikṣukayormadhye prathamam
kamāśramamāśrāyettatrāha gārhasthyamityādi || 14 ||

tattvajñāne brahmajñāne || 15 ||
nanu kasyāmavasthāyāṁ gārhasthyāśrama āśrayaṇīyaḥ
sannyāsaśca kasyāmavasthāyāṁ grahaṇīyastatrāha vidyāmityādi |
vālye śaiśave vidyāmupārjayet | yauvane dhanāṁ vittaṁ dārān
bhāryāñcopārjayet | proḍhe tṛtīye vayasi dharmyāṇi
dharmādanapetāni karmāṇi kuryāt | sudhīrvividvāṁścaturthe vayasi
pravrajet saṁnyaset || 16 || 17 ||

p. 184) māṭrāḥ pīṭhā sa syāt strīvadhī brahmaghātakah |
asantarpya svapitrādīn yo gacchedbhikṣukāśrame || 19 ||

brāhmaṇo viprabhinnasca svasvavarṇoktasamāskriyām |
śaivena vartmanā kuryādeṣa dharmah kalau yuge || 20 ||

śrīdevyuvāca |

ko vā dharmo gṛhasthasya bhikṣukasya ca kiṁ vibho |
viprasya viprabhinnānāṁ samāskārādīni me vada || 21 ||

śrīsadāśiva uvāca |

gārhasthyaṁ prathamāṁ dharmāṁ sarvesāṁ manujanmanām |
tadeva kathayāmyādau śṛṅu kaulini tattvataḥ || 22 ||

brahmaniṣṭho gṛhasthaḥ syāt brahmajñānaparāyaṇaḥ |
yadyat karma prakurvīta tadbrahmaṇi samarpayet || 23 ||

māṭrādīn parityajya pravrajato manusyasya mahāpātakam
bhavedityāha māṭṛityādidvābhyaṁ | bahuvacanasya
bahūpalakṣakatvāt pīṭīn pitrādīnityarthah | svajanān svenaiva
bhartavyānātmīyān janān | bāndhavān asamarthān bhrātrādīn || 18

- 20 ||

brāhmaṇādīn pañcavarṇān teṣāṁ dvāvāśramau
sāmānyaṁ dharmañca śrutvedānīṁ teṣāmaśeṣān višeṣān
dharmān śrotumicchantī śrīdevyuvāca ko vā ityādi | kim dharmam ||
21 ||

śrīdevyaivaṁ preritaḥ san śrīsadāśiva uvāca
gārhasthyamityādi | he kaulini yataḥ sarveṣāṁ manujanmanāṁ
manuṣyāṇāṁ gārhasthyaṁ karma prathamaṁ dharmam
bhavatyatatastadeva dharmamādau kathayāmi tvam tattvataḥ śrīnu
ityanvayaḥ || 22 ||

gārhasthyam dharmamevāha brahmaniṣṭha ityādibhiḥ |
brahmaṇi niṣṭhā yasya sa brahmaniṣṭhah || 23 ||

p. 185) na mithyābhāṣaṇam kuryāt na ca śāṭhyam samācaret |
devatātithipūjāsu gṛhastho nirato bhavet || 24 ||

mātaram pitarañcaiva sākṣāt pratyakṣadevatām |
matvā gṛhī niṣeveta sadā sarvaprayatnataḥ || 25 ||

tuṣṭāyāṁ mātari śive tuṣṭe pitari pārvati |
tava pṛītirbhaveddevi parabrahma prasīdati || 26 ||

tvamādye jagatāṁ mātā pitā brahma parātparam |
yuvayoh pṛīṇanaṁ yasmāt tasmāt kim gṛhiṇāṁtapaḥ || 27 ||

āsanaṁ śayanaṁ vastraṁ pānaṁ bhojanameva ca |
tattatsamayamājñāya mātre pitre niyojayet || 28 ||

śrāvayenmṛduḍulāṁ vāṇīṁ sarvadā priyamācaret |
pitrorājñānusārī syāt satputraḥ kulapāvanaḥ || 29 ||

audhatyaṁ parihāsañca tarjanaṁ paribhāṣaṇam |
pitroragre na kurvīta yadīcchedātmano hitam || 30 ||

mātaram pitaram vīkṣya natvottisṭhet sasambhramah |
vinā'jñayā nopaviśet saṁsthitaḥ pitṛśāsane || 31 ||

sāthyam anārjavam || 24 - 26 ||
yasmāt mātuḥ pituśca toṣaṇāt || 27 ||
āsanamityādi | śayyate'sminniti śayanam śayyām | pīyate
yattat pānam peyaṁ jalādikamityarthah | bhojanam bhojyaṁ vastu |
tattatsamayam āsanādisamarpaṇasamayam | niyojayet samarpayet || 28 ||
29 ||

auddhatyam avinītatvam | tarjanam bhṛtyādīnāṁ
bhartsanam || 30 ||
sasambhramaḥ sādarah || 31 ||

p. 186) vidyādhanamadonmatto yaḥ kuryāt pitṛhelanam |
sa yāti narakaṁ ghoram sarvadharmavahiṣkṛtaḥ || 32 ||

mātaram pitaram putram dārānatithisodarān |
hitvā gṛhī na bhuñjīyāt prāṇaiḥ kaṇṭhagatairapi || 33 ||

vañcayitvā gurūn bandhūn yo bhuñkte svodarambharah |
ihaiva lokagarhyo'sau paratra nārakī bhavet || 34 ||

gṛhastho gopayeddārān vidyāmabhyāsayet sutān |
poṣayet svajanān bandhūneṣa dharmah sanātanaḥ || 35 ||

jananyā varddhito deho janakena prapoṣitaḥ |
svajanaiḥ śikṣitaḥ prītyā so'dhamastān parityajet || 36 ||

eṣāmarthe maheśāni kṛtvā kaṣṭaśatānyapi |
prīṇayet satataṁ śaktyā dharmo hyeṣa sanātanaḥ || 37 ||

sa dhanyaḥ puruṣo loke sa kṛtī paramārthavit |
brahmaniṣṭhah satyasandho yo bhavedbhuvi mānavah || 38 ||

na bhāryām tādayet kvāpi mātṛvat pālayet sadā |
na tyajet ghorakaṣṭe'pi yadi sādhwī pativrataḥ || 39 ||

pitṛhelanam mātāpitrostiraskāram || 32 || 33 ||
gurūn pitrādīn | lokagarhyah jananindyah || 34 || 35 ||
svajanaiḥ bandhubhiḥ || 36 ||
eṣāṁ jananyādīnām | prīṇayet jananyādīn toṣayet || 37 ||
dhanyah sukṛtī | kṛtī vicakṣaṇah | satyasandhaḥ satyapratijñah
|| 38 || 39 ||

p. 187) sthiteṣu svīyadāreṣu striyamanyām na saṃsprśet |
duṣṭena cetasā vidvānanyathā nārakī bhavet || 40 ||

virale śayanaṁ vāsaṁ tyajet prājñah parastriyā |
ayuktabhāṣaṇañcaiva striyaṁ śauryanna darśayet || 41 ||

dhanena vāsasā premṇā śraddhayā mṛdubhāṣaṇaiḥ |
satataṁ toṣayeddārān nāpriyaṁ kvacidācaret || 42 ||

utsave lokayātrāyām tīrtheśvanyaniketane |
na patnīm preṣayet prājñah punnāmātyavivarjitām || 43 ||

yasminnare maheśāni tuṣṭā bhāryā pativrataḥ |
sarvo dharmah kṛtastena bhavatīpriya eva saḥ || 44 ||

caturvarṣāvadhi sutān lālayet pālayet pitā |
tataḥ ṣoḍaśaparyantaṁ guṇān vidyāñca śikṣayet || 45 ||

viṁśatyabdādhikān putrān prerayed gṛhakarmasu |
tatastāṁstulyabhāvena matvā sneham pradarśayet || 46 ||

kanyā'pyevaṁ pālanīyā śikṣaṇīyā'tiyatnataḥ |
deyā varāya viduṣe dhanaratnasamanvitā || 47 ||

duṣṭena cetasā vikṛtena manasā || 40 ||

virale nirjanasthāne || 41 || 42 ||
anyaniketane paragṛhe || 43 || 44 ||
tataḥ caturbhyo varṣebhya ūrddhvam || 45 ||
prerayet pravartayet | tān viṁśatyabdādhikān putrān || 46 ||
evam putravat || 47 ||

p. 188) evaṁ krameṇa bhrātṛṁśca svasṛbhrātṛṣutānapi |
jñātān mitrāṇi bhṛtyāṁśca pālayettoṣayed gṛhī || 48 ||

tataḥ svadharmaniratānekagrāmanivāsinaḥ |
abhyāgatānudāśinān gṛhasthaḥ paripālayet || 49 ||

yadyevaṁ nācareddevi gṛhastho vibhave sati |
paśureva sa vijñeyah sa pāpī lokagarhitah || 50 ||

nindrālasyaṁ dehayatnaṁ keśavinyāsameva ca |
āsaktimaśane vastre nātiriktam sasācaret || 51 ||

yuktāhāro yuktanidro mitavāñmitamaithunah |
svaccho namraḥ śucirdakṣo yuktaḥ syāt sarvakarmasu || 52 ||

śūrah śatru vinītaḥ syāt bāndhave gurusannidhau |
jugupsitān na manyeta nāvamanyeta māninah || 53 ||

sauhārdaṁ vyavahārāṁśca pravṛttim prakṛtim nr̥ṇām |
sahavāsenā tarkaiśca viditvā viśvasettataḥ || 54 ||

tataḥ bhrātrādīnāṁ pālanāttoṣaṇāccorddhvam | udāśinān
mitrāmitrabhinnān || 48 || 49 ||
dhane satyevamakurvato gṛhasthasya pātakāśrayatvam

lokagarhitatvañca syādityāha yadītyādinā || 50 ||
āsaktim āsaṅgam | atiriktam adhikam || 51 ||
yuktāhāraḥ parimitabhojanah | svacchah kapaṭadiśūnyaḥ |
śuciḥ vāhyābhyantraśaucasampannaḥ | dakṣah nirālasyaḥ | yuktaḥ
udyogavān || 52 ||
śūraḥ vikrāntaḥ | nāvamanyeta na anādriyeta || 53 ||
tarkaiḥ paryālocanaiḥ || 54 ||

p. 189) traseddveṣṭurapi kṣudrāt samayaṁ vīkṣya buddhimān |
pradarśayedātmabhāvānnaiva dharmam vilaṅghayet || 55 ||

svīyaṁ yaśaḥ pauruṣañca guptaye kathitañca yat |
kṛtam yadupakārāya dharmajño na prakāśayet || 56 ||

jugupsitapravṛttau ca niściterepi parājaye |
guruṇā laghunā cāpi yaśasvī na vivādayet || 57 ||

vidyādhanayaśodharmān yataṁāna upārjayet |
vyasanañcāsatām saṅgam mithyādroham parityajet || 58 ||

avasthānugatāśceṣṭāḥ samayānugatāḥ kriyāḥ |
tasmādavasthām samayaṁ vīkṣya karma samācaret || 59 ||

yogakṣemarato dakṣo dhārmikaḥ priyabāndhavaḥ |
mitavāṇmitahāsaḥ syānmānyāgre tu viśeṣataḥ || 60 ||

jitendriyah prasannātmā sucintyah syāddṛḍhavrataḥ |
apramatto dīrghadarśī mātrāsparśān vicārayet || 61 ||

traset vibhīyāt | dveṣṭuh śatruḥ | kṣudrāt laghoḥ |
ātmabhāvān svaprabhāvān ātmānaḥ kośadaṇḍajāni tejāṁsi | sa
pratāpaḥ prabhāvaśca yattejaḥ kośadaṇḍajamityamaraḥ || 55 - 57 ||
yatamānaḥ yatnam kurvāṇaḥ || 58 || 59 ||
yogakṣemarataḥ yogo'prāptasvīkāraḥ prāptasya paripālanam

kṣemah̄ tayoranuraktaḥ || 60 ||

jitendriya ityādi | sucintyāḥ suṣṭu cintyam̄ smaraṇīyaṁ
śāstrādi yasya saḥ | mātrāsparśān mīyante viṣayā etābhiriti
mātrā indriyavṛttayah̄ tāsāṁ sparśān viṣayeṣu sambandhān || 61 -
65 ||

p. 190) satyam̄ mṛdu priyam̄ dhīro vākyam̄ hitakaram̄ vadet |
ātmautkarṣyam̄ tathā nindām̄ pareṣām̄ parivarjayet || 62 ||

jalāśayāśca vṛkṣāśca viśrāmagṛhamadhvani |
setuh̄ pratiṣṭhito yena tena lokatrayam̄ jitam || 63 ||

santuṣṭau pitarau yasminnanuraktāḥ suhṛdgaṇāḥ |
gāyanti yadyaśo lokāstena lokatrayam̄ jitam || 64 ||

satyameva vrataṁ yasya dayā dīneṣu sarvathā |
kāmakrodhau vaše yasya tena lokatrayam̄ jitam || 65 ||

viraktaḥ paradāreṣu niṣpr̄haḥ paravastuṣu |
dambhamātsaryahīno yastena lokatrayam̄ jitam || 66 ||

na bibheti raṇādyo vai saṃgrāme'pyaparāṇīmukhaḥ |
dharmayuddhe mṛto vā'pi tena lokatrayam̄ jitam || 67 ||

asaṁśayātmā suśraddhaḥ śāmbhavācāratatparaḥ |
macchāsane hito yaśca tena lokatrayam̄ jitam || 68 ||

jñāninā lokayātrāyai sarvatra samadr̄ṣṭinā |
kriyante yena karmāṇi tena lokatrayam̄ jitam || 69 ||

śaucantu dvividhaṁ devi bāhyābhyantarabhedataḥ |
brahmaṇyātmārpaṇam̄ yattat śaucamāntarikam̄ smṛtam || 70 ||

nispṝhaḥ nirākāṇkṣaḥ || 66 - 68 ||

sarvatra śatrumitrādau || 69 || 70 ||

p. 191) adbhirvā bhasmanā vā'pi malānāmapakarṣaṇam |
dehaśuddhirbhavedyena bahiḥśaucam taducyate || 71 ||

gaṅgā nadyo hradā vāpyastathā kūpāśca kṣullakāḥ |
sarvam pavitrajananam svarṇadī kramataḥ priye || 72 ||

bhasmā'tra yajñikam śreṣṭham mṛtsnā tu malavarjitā |
vāso'jinatṛṇādīni mṛdvajjānīhi suvrate || 73 ||

kimatra bahunoktena saucāśaucavidhau śive |
manahpūtaṁ bhavedyena gṛhastastattadācaret || 74 ||

nindrānte maithunasyānte tyāgānte malamūtrayoh |
bhojanānte male sprṣṭe bahiḥśaucam vidhīyate || 75 ||

sandhyā traikālikī kāryā vaidikī tāntrikī kramāt |
upāsanāyā bhedena pūjām kuryād yathāvidhi || 76 ||

brahmamantropāsakānām gāyatrījapanāt priye |
jñānāt brahmeti tadvācyam sandhyā bhavati vaidikī || 77 ||

adbhiriti | adbhirjalairvā bhasmanā vā yena
dehaśuddhirbhavettra mṛttikāvastracarmatrṇādirūpavastunā vāpi
malānāmapakarṣaṇam dūrīkaraṇam yattat vahiḥśaucamucyate
ityanvayaḥ || 71 ||

kṣullakāḥ svalpajalāśayāḥ | svalpe'pi kṣullakastriśvityamaraḥ
| sarvam gaṅgājalādi || 72 ||

bhasmyādi | atra bahiḥśaucavidhau | he suvrate
vāso'jinatṛṇādīnyapi mṛdvānmṛttikāvanmalavarjitānyeva
śreṣṭhāni jānīhi || 73 - 76 ||

upāsanābhedadadarśanapūrvakam sandhyābhedaṁ darśayati

dvābhyaṁ brahmetyādi | brahmamantropāsakānāṁ gāyatryā
japanāt tadvācyāṁ gāyatrīpratipādyāṁ brahma bhavatīti jñānācca
vaidikī sandhyā bhavati || 77 ||

p. 192) anyeṣāṁ vaidikī sandhyā sūryopasthānapūrvakam |
arghyadānaṁ dineśāya gāyatrījapanāṁ tathā || 78 ||

aṣṭottaraṁ sahasraṁ vā śataṁ vā daśadhā'pi vā |
japānāṁ niyamo bhadre sarvatrāhnikakarmaṇi || 79 ||

śūdrasāmānyajātīnāmadhikāro'sti kevalam |
āgamoktavidhau devi sarvasiddhistato bhavet || 80 ||

prātaḥ sūryodayaḥ kālo madhyāhnastadanantaram |
sāyaṁ sūryāstasamayastrikālānāmayāṁ kramaḥ || 81 ||

śrīdevyuvāca |

viprādisarvavarṇānāṁ vihitā tāntrikī kriyā |
tvayaiva kathitā nātha samprāpte prabale kalau || 82 ||

anyeṣāmiti | anyeṣāṁ brahmamantropāsakabhinnānāntu
sūryopasthānapūrvakaṁ dineśāya sūryāyārghyadānaṁ tathā
gāyatrījapanāṁ vaidikī sandhyā bhavati || 78 ||

athā'hnikakarmaṇi mantrajapānāṁ niyamamāha
aṣṭottaramityādinā | śatamapi aṣṭottarameva | sarvatra vaidike tāntriKE
ca || 79 ||

tataḥ āgamoktavidhitah || 80 ||
atha sandhyāvidhyapekṣitatrikālakramamāha prātarityādinā |
sūryasyodayo yatra sa sūryodayaḥ kālaḥ || 81 ||
pūrvam Śrīsadāśivena sarveṣāṁ brāhmaṇādivarṇānāṁ
prabale kalau yuge tāntrika eva karmaṇyadhihikāro'stīyuktam | samprati
tu brāhmaṇakṣatriyavaiśyānāṁ vaidikyāmapi

sandhyāyāmadhikāro'stītyucyate etadayuktam manvānā
śrīdevyuvāca viprādītyādi || 82 ||

p. 193) tadiदānīm kathaṁ deva vīprān vaidikakarmaṇi |
niyojayaśi tatsarvaṁ viśeṣādvaktumarhasi || 83 ||

śrīsadāśiva uvāca |

satyaṁ bravīṣi tattvajñē sarveṣāṁ tāntrikī kriyā |
lokānāṁ bhogamokṣāya sarvakarmasu siddhidā || 84 ||

iyantu brahmaśāvitrī yathā bhavati vaidikī |
tathaiva tāntrikī jñeyā praśastobhayakarmaṇi || 85 ||

ato'tra kathitam devi dvijānāṁ pravale kalau |
gāyatryāmadhikāro'sti nānyamantreṣu karhicit || 86 ||

tārādyā kamalādyā ca vāgbhavādyā yathākramāt |
brāhmaṇakṣatriyaviśāṁ sāvitrī kathitā kalau || 87 ||

dvijādīnāṁ prabhedārthaṁ śūdrebhyaḥ parameśvari |
sandhyeyaṁ vaidikī proktā prāgevāhnikakarmaṇām || 88 ||

anyathā śāmbhavairmārgaiḥ kevalaiḥ siddhibhāgabhavet |
satyaṁ satyaṁ punaḥ satyaṁ satyametanna saṁśayah || 89 ||

niyojayaśi pravartayasi || 83 ||

atrottaram śrīsadāśiva uvāca satyamityādibhiḥ || 84-86 ||

tārādyetyādi | kalau yuge yathākramāt krameṇaiva
brāhmaṇakṣatriyaviśāntārādyā praṇavādyā kamalādyā śrī/
bījādyā vāgbhavādyā ai/ bījādyā sāvitrī gāyatrī kathitā || 87 ||

dvijādīnāmiti | he parameśvari dvijādīnāṁ
brāhmaṇādīnāṁ śūdrebhyaḥ
prabhedārthantāntrikāṇāmāhnikakarmaṇāṁ prāgeveyaṁ vaidikī¹
sandhyā karaṇīyā proktā || 88 || 89 ||

p. 194) kālātyaye'pi sandhyeyaṁ kartavyā devavandite |
o/ tatsat brahma coccārya mokṣecchubhiranāturaiḥ || 90 ||

āsanaṁ vasanaṁ pātraṁ śayyā yānam niketanam |
gṛhyakaṁ vastujātañja svacchāt svacchaṁ praśasyate || 91 ||

samāpyāhnikakarmāṇi svādhyāyaṁ gṛhakarma vā |
gṛhastho niyataṁ kuryānniva tiṣṭhennirudyamaḥ || 92 ||

puṇyatīrthe puṇyatithau grahaṇe candraśūryayoḥ |
japaṁ dānaṁ prakurvāṇah śreyasāṁ nilayo bhavet || 93 ||

kalāvannagataprāṇā nopavāsaḥ praśasyate |
upavāsapratinidhāvekaṁ dānaṁ vidhīyate || 94 ||

kalau dānaṁ maheśāni sarvasiddhikaraṁ bhavet |
tatpātraṁ kevalam jñeyo daridraḥ satkriyānvitah || 95 ||

māsavatsarapakṣāṇāmārambhadinamambike |
caturdaśyaṣṭamī śuklā tathaivaikādaśī kuhūḥ || 96 ||

nijajanmadinañcaiva pitrormaraṇavāsarah |
vaidhotsavadinañcaiva puṇyakālah prakīrtitaḥ || 97 ||

kāletyādi | he devavandite kālātyaye'pi
sandhyāvidhānakālavatyaye'pi
anāturairjarādinimittakenā'paṭutvena
śūnyairmokṣecchubhirmokṣākāṇkṣibhirjanaiḥ o/ tatsadbrahmeti
sasuccāryeyaṁ vaidikī tāntrikī ca sandhyā kartavyā || 90 ||

gṛhyakaṁ vastujātam gṛhasambandhi sarvam̄ vastu || 91 ||
svādhyāyam vedādhyāyanam || 92 - 95 ||

p. 195) gaṅgānadī mahānadyo guroḥ sadanameva ca |
prasiddhaṁ devatākṣetraṁ puṇyatīrthaṁ prakīrtitam || 98 ||

tyaktvā svādhyāyanam̄ pitroḥ śuśrūṣāndārarakṣaṇam |
narakāya bhavettīrthaṁ tīrthāya vrajatām̄ nṛṇām || 99 ||

na tīrthasevā nārīṇām̄ nopavāsādikāḥ kriyāḥ |
naiva vratānām̄ niyamo bhartuḥ śuśrūṣaṇām̄ vinā || 100 ||

bhartaiva yoṣitām̄ tīrthaṁ tapo dānam̄ vrataṁ guruḥ |
tasmāt sarvātmanā nārī patisevām̄ samācaret || 101 ||

patyuḥ priyaṁ sadā kuryāt vacasā paricaryayā |
tadājñānucarī bhūtvā toṣayet patibāndhavān || 102 ||

nekṣet patiṁ krūradṛṣṭyā śrāvayennaiva durvacaḥ |
nāpriyaṁ manasā vāpi caredbhartuḥ pativratā || 103 ||

kāyena manasā vācā sarvadā priyakarmabhiḥ |
yā prīṇayati bhartāram̄ saiva brahmapadaṁ labhet || 104 ||

nānyavaktraṁ nirīkṣeta nānyaiḥ sambhāṣaṇāñcaret |
na cāṅgaṁ darśayedanyān bharturājñānusāriṇī || 105 ||

atha japaḍānavidhāvapekṣitaṁ puṇyatīrthañca
kramata āha māsetyādibhiḥ | kuhūḥ naṣṭacandrakalā'māvāsyā ||
96 - 99 ||

atha strīdharmānāha na tīrthetyādibhiḥ saptabhiḥ || 100 ||
sarvātmanā sarvaprayatnena || 101 ||

paricaryayā sevayā || 102 - 105 ||

p. 196) tiṣṭhet pitrorvaśe bālye bhartuḥ samprāptayauvane |
vārddhakye patibandhūnāṁ na svatantrā bhavet kvacit || 106 ||

ajñātapatimaryādāmajñātapatisevanām |
nodvāhayet pitā bālāmajñātadharmaśāsanām || 107 ||

naramāṁsaṁ na bhuñjyāt narākṛtipaśūṁsthā |
bahūpakārakān gāśca māṁsādān rasavarjitān || 108 ||

phalāni grāmyavanyāni mūlāni vividhāni ca |
bhūmijātāni sarvāṇi bhojyāni svecchayā śive || 109 ||

adhyāpanam yājanañca vīprāṇāṁ vrataṁuttamam |
aśaktau kṣatriyaviśāṁ vṛttairnirvāhamācaret || 110 ||

rājanyānāñca sadvṛttam saṁgrāmo bhūmiśāsanam |
atrāśaktau varṇivṛttam śūdravṛttamathāśrayet || 111 ||

vāṇijyāśaktavaiśyānāṁ śūdravṛttamadūṣaṇam |
śūdrāṇāṁ parameśāni sevāvṛttiṁ vidhīyate || 112 ||

svatantrā svādhīnā || 106 || 107 ||
bahūpakārakāniti govišeṣaṇena tadbhojananiṣedhe
heturdarśitaḥ | māṁsādān māṁsabhakṣakān gṛdhrādīn |
rasavarjitān āsvādaśūnyān || 108 || 109 ||
atha brāhmaṇavṛttamāha adhyāpanamityādi || 110 ||
atha kṣatriyavṛttamāha rājanyānāmityādyekena | atra
saṁgrāmabhūmiśāsanarūpe sadvṛtte || 111 ||
atha vaiśyānāṁ śūdrāṇāñca vṛttamāha
vāṇijyetyādinaikena | vaiśyānāmapi vāṇijyamuttamaṁ vṛttam || 112
||

p. 1197) sāmānyānāṁ tu varṇānāṁ vīpravṛttyanyavṛttiṣu |

adhikāro'sti deveśi dehayātrāprasiddhaye || 113 ||

adveṣṭā nirmamaḥ śāntaḥ satyavādī jitendriyaḥ |
nirmatsaro niṣkapaṭaḥ svavṛttau brāhmaṇo bhavet || 114 ||

adhyāpayet putrabuddhyā śiṣyān sanmārgavartinaḥ |
sarvalokahitaiśī syāt pakṣapātavinirmukhaḥ || 115 ||

mithyālāpamasūyāñca vyasanāpriyahāṣaṇam |
nīcāiḥ prasaktim dambhañca sarvathā brāhmaṇastyajet || 116 ||

yuyutsā garhitā sandhau sammānaiḥ sandhiruttamā |
mṛtyurjayo vā yuddheṣu rājanyānāṁ varānane || 117 ||

alobhī syāt prajāvitte gṛhṇīyāt sammitam karam |
rakṣannaḥgīkṛtam dharmam̄ putravat pālayet prajāḥ || 118 ||

nyāyam yuddham tathā sandhiṁ karmāṇyanyāni yāni ca |
mantribhiḥ saha kurvīta vicārya sarvathā nr̄paḥ || 119 ||

atha varṇasaṅkarāṇāṁ vṛttamāha
sāmānyānāmityādinaikena || 113 ||

atha brāhmaṇadharmañāha adveṣṭetyādibhiḥ | nirmamaḥ
dehādiviṣayakamamatāśūnyaḥ | śāntaḥ saṃyatacittāḥ || 114 ||
115 ||

mithyetyādi | asūyām guṇeṣu satsvapi parasmai
doṣāropaṇam | vyasanam dyūtādikarma | dambham
svaṇiṣṭhabahumānyatvanimittakacittasamunnam || 116 ||

atha rājanyadharmañāha yuyutsetyādibhiḥ | he varānane
ati praśāṁsanīyavadane rājanyānāṁ kṣatriyāṇāṁ sandhau
saṁmelane sati yuyutsā yuddhechchā garhitā ninditā

p. 198) dharmayuddhena yoddhavyam nyāyadaṇḍapuraskriyāḥ |
karaṇīyā yathāśāstraṁ sandhiṁ kuryād yathābalam || 120 ||

upāyaiḥ sādhayet kāryam yuddhaṁ sandhiñca śatrubhiḥ |
upāyānugataḥ sarvā jayakṣemavibhūtayaḥ || 121 ||

syānnīcasanāgādvirataḥ sadā vidvajjanapriyah |
dhīro vipattau dakṣaśca śīlavān sammitavyayī || 122 ||

nipuṇo durgasaṁskāre śastraśikṣāvicakṣaṇah |
svasainyabhāvānveṣī syāt śikṣayedraṇakauśalam || 123 ||

na hanyānmūrcchitān yuddhe tyaktaśastrān parāṇmukhān |
valānītān ripūn devi ripudāraśisūnapi || 124 ||

jaya labdhāni vastūti sandhiprāptāni yāni ca |
vitarettāni sainyebhyo yathāyogyavibhāgataḥ || 125 ||

śauryam vṛttānca yoddhṛṇām jñeyam rājñā pṛthak pṛthak |
bahusainyādhipaṁ naikam kuryādātmahite rataḥ || 126 ||

bhavet | sandhistu teṣāṁ sammānairevottamo bhavet | teṣāṁ yuddheṣu
tu mṛtyureva vā jaya eva vā uttamo bhavet natu
palāyanādikamityarthah || 117 - 119 ||

puraskriyā satkāraḥ | yathābalam balamanatikramya
balapūrvakamityarthah || 120 || 121 ||

virataḥ viraktaḥ | dhīro dhairyavān | dakṣo'nalasaḥ || 122 ||
nipuṇa ityādi | durgasaṁskāre duḥkhena gacchati vipakṣo yatra
taddurgam parvataparikhāprākārādibhiḥ durgamaṁ nagaram tasya
saṁskāre || 123 || 124 ||

p. 199) naikasmin viśvasedrājā naikam nyāye niyojayet |
sāmyam krīḍopahāsañca nīcaiḥ saha vivarjayet || 127 ||

bahuśrutaḥ svalpabhāṣī jijñāsurjñānavānapi |
bahumāno'pi nirdambho dhīro daṇḍaprasādayoḥ || 128 ||

svayaṁ vā caradṛṣṭyā vā prajābhāvān vilokayet |
evaṁ svajanabhṛtyānāṁ bhāvān paśyennarādhipaḥ || 129 ||

krodhāddambhāt pramādādvā sammānaṁ śāsanaṁ tathā |
sahasā naiva kartavyaṁ svāminā tattvadarśinā || 130 ||

sainyasesenādhipāmātyavanitāpatyasevakāḥ |
pālanīyāḥ sadoṣāścet daṇḍyā rājñā yathāvidhi || 131 ||

unmattānasamarthāṁśca bālāṁśca mṛtabāndhavān |
jvarābhībhūtān vriddhāṁśca rakṣayet pitṛvannṛpaḥ || 132 ||

vaiśyānāṁ kṛṣivāṇijyaṁ vṛttam viddhi sanātanam |
yenopāyena lokānāṁ dehayātrā prasiddhati || 133 ||

vitaret dadyāt || 125 - 127 ||
bahuśruta ityādi | bahumāno'pi bhūrisammāno'pi rājā
nirdambho bhūrisammānanimittakacittasamunnatiśūnyo bhavet || 128 ||
svayaṁvetyādi | caradṛṣṭyā anyatattvānusandhānapravīṇo
gūḍhapuruṣaścaraḥ tadrūpayā ḍṛṣṭyā | prajābhāvān
prajānāmabhiprāyān ceṣṭā vā || 129 ||
dambhāt rājyādinimittakāccittautsukyāt || 130 || 131 ||
mṛtabāndhavān mṛtā bāndhavā yeṣāṁ tathābhūtān || 132 ||
atha vaiśyācārān vaktumupakramate vaiśyānāmityādibhiḥ |
yena kṛṣivāṇijyakarmarūpeṇopāyena | dehayātrā śarīranirvāhaḥ ||
133 ||

p. 200) ataḥ sarvātmanā devi vāṇijyakṛṣikarmasu |
pramādavyasanālasyaṁ miyyāśāṭhyaṁ vivarjayet || 134 ||

niścitya vastu tanmūlyamubhayoḥ sammatau śive |
parasparāṇgīkaraṇaṁ krayasiddhistato bhavet || 135 ||

mattavikṣiptabālānāmarigrastanṛṇāṁ priye |

rogavibhrāntabuddhīnāmasiddhau dānavikrayau || 136 ||

krayasiddhiradṛṣṭānām guṇaśravaṇato bhavet |
viparyaye tadguṇānāmanyathā bhavati krayah || 137 ||

kuñjaroṣṭraturaṅgāṇām guptadoṣaprakāśanāt |
varṣātīte'pi tatkreyamanyathā kartumarhati || 138 ||

dharmaṛthakāmamokṣāṇām bhājanām mānavām vāpuḥ |
ataḥ kuleśi tatkreyo na siddhenmama śāsanāt || 139 ||

yavagodhūmadhānyānām lābho varṣe gate priye |
yuktaścaturtho dhātūnāmaṣṭamāḥ parikīrtitāḥ || 140 ||

त्वे कृष्णे तथा सर्वे गते प्रिये |
यद्यदा निर्गुणाम् मर्त्यास्तकार्याम् शास्रसम्मतम् || 141 ||

sarvātmanā sarvaprakāreṇa || 134 ||
niścityetyādi | niścitya nirṇīya | tanmūlyam
niścitavastumūlyamapi niścitya | ubhayoh vikretikrayakārakayoh ||
135 || 136 ||

adr̥ṣṭānām vastūnām | viparyaye vaiparītye || 137 || 138 ||
tatkreyah mānavavāpuḥkreyah || 139 ||
uttamarṣena mūladhanādadhikām grāhyaṁ lābhah || 140 || 141
||

p. 201) dakṣah śuciḥ satyabhāṣī jitanidro jitendriyah |
apramatto nirālasyah sevāvṛttau bhavennarah || 142 ||

prabhurviṣṇusamo mānyastajjāyā jananīsamā |
mānyāstadbāndhavā bhṛtyairihāmutra sukhepsubhiḥ || 143 ||

bhartrurmitrāṇi mitrāṇi jāṇīyāttadarīnarīn |
sabhītiḥ sarvadā tiṣṭhet prabhorājñām pratīkṣayan || 144 ||

apamānaṁ gṛhacchidram guptyartham kathitañca yat |
bharturglānikaram yacca gopayedatiyatnataḥ || 145 ||

alobhaḥ syāt svāmidhane sadā svāmihite rataḥ |
tatsannidhāvasadbhāṣam kṛīḍāṁ hāsyam parityajet || 146 ||

na pāpamanasā paśyedapi tadgṛhakiñkarīḥ |
viviktaśayyāṁ hāsyāñca tābhiḥ saha vivarjayet || 147 ||

prabhoḥ śayyāsanam yānam vasanam bhājanāni ca |
upānadhbhūṣaṇam śastram nātmārtham viniyojyet || 148 ||

kṣamāṁ kṛīṭāparādhaścet prārthayedyatnataḥ prabhoḥ |
prāgalbhyaṁ prauḍhavādañca sāmyācāraṁ vivarjayet || 149 ||

atha sevakadharmañāha dakṣa ityādibhiḥ | dakṣaḥ
ātmakāryeṣu caturaḥ | śuciḥ svacchah | apramattaḥ nijakāryeṣu
sāvadhānah || 142 - 146 ||

na pāpetyādi | pāpamanasā tasya svāmino gṛhakiñkarīrapi na
paśyet kā vārtā tatpatnīputryādīnām | viviktaśayyām
rahaḥśayanam | tābhiḥ svāmigṛhakiñkarībhiḥ || 147 || 148 ||
prāgalbhyaṁ dhārṣṭyam || 149 ||

p. 202) sarve varṇāḥ svasvavarṇairbrāhmaṇodvāhaṇi tathā'śanam |
kurvīran bhairavīcakrāttattvacakrādrte śive || 150 ||

ubhayatra maheśāni śaivodvāhaḥ prakīrtitaḥ |
tathā'dāne ca pāne ca varṇabhedo na vidyate || 151 ||

śrīdevyuvāca |

kimidaṁ bhairavīcakram tattvacakrañca kīdrśam |
tatsarvaṁ śrotumicchāmi kṛpayā vaktumarhasi || 152 ||

śrīsadāśiva uvāca |

kulapūjāvidhau devi cakrānuṣṭhānamīritam |
višeṣapūjāsamaye tatkāryam sādhakottamaiḥ || 153 ||

bhairavīcakraviṣaye na tādṛṇīyamah priye |
yathāsamayamāsadya kuryāccakramidaṁ śubham || 154 ||

vidhānamasya vakṣyāmi sādhakānāṁ śubhāvaham |
ārādhitā yena devī tūrṇam yacchatī vāñchitam || 155 ||

aśanam bhojanam | ṛte vinā || 150 ||
ubhayatra bhairavīcakre tattvacakre ca || 151 ||
atha bhairavīcakratattvacakrayorvidhānaṁ śrotumicchantī
śrīdevyuvāca kimidamityādi || 152 ||
evaṁ prārthitaḥ san śrīsadāśiva uvāca kulapūjetyādi |
tatkulapūjāvidhāvuktaṁ cakrānuṣṭhānam || 153 || 154 ||
asya bhairavīcakrasya | yena bhairavīcakravidhānenā |
yacchatī dadāti || 155 ||

p. 203) kulācāryo ramyabhūmāvāstīryā'sanamuttamam |
kāmādyenāstrabījena saṁśodhyopaviśettataḥ || 156 ||

sindūreṇa kusīdena kevalena jalena vā |
trikoṇañcaturasrañca maṇḍalam racayet sudhīḥ || 157 ||

vicitraghaṭamānīya dadhyakṣatavimṛkṣitam |
phalapallavasaṁyuktaṁ sindūratilakānvitam || 158 ||

suvāsitajalaiḥ pūrṇam maṇḍale tatra sādhakaḥ |

praṇavena tu saṁsthāpya dhūpadīpau pradarśayet || 159 ||

sampūjya gandhapuṣpābhyaṁ cintayediṣṭadevatām |
saṁkṣepapūjāvidhinā tatra pūjāṁ samācaret || 160 ||

višeṣamatra vakṣyāmi śrīnuṣvā'maravandite |
gurvādinavapātrāṇāṁ nātra sthāpanamiṣyate || 161 ||

bhairavīcakrānuṣṭhānamevāha kulācārya ityādibhiḥ |
kulācāryaḥ kulaguruḥ | ramyabhūmau ramaṇīyāyāṁ
bhuvyuttamāsanamāstīryā'cchādyā kāmādyena klī/
bījādyenāstrabījena phaṭā saṁśodhya ca tatastratrā'sane upaviśet
|| 156 ||

sindūreṇeti | tataḥ sudhīḥ kovidāḥ sindūreṇa kusīdena
raktacandanena kevalena jalena vā trikoṇāṁ maṇḍalam
tadvahiścaturasrañcatuṣkoṇāñca maṇḍalam racayet || 157 ||

vicitretyādi | tataḥparam vicitram vividhāni citrāṇyālekhyāni
yatratvambhūtaṁ ghaṭamānīya dadhyakṣatavimṛkṣitaṁ
dadhnā'kṣataiśca sampṛktam phalaiḥ pallavaiśca saṁyuktaṁ
sindūratilakairanvitaṁ saṁyutaṁ karpūrādibhiḥ suvāsitairjalaiḥ
pūrṇāñca kṛtvā praṇavena o/kāreṇa tatra maṇḍale saṁsthāpya ca
sādhako dhūpadīpau taṁ pradarśayet || 158 || 159 ||

sampūjyeta | tato gandhapuṣpābhyaṁ ghaṭam saṁpūjya
tatrestīdevatām cintayet | sañcintya ca pūrvoktena
saṁkṣepapūjāvidhinā tatra kalaśe iṣṭadevatāyāḥ pūjāṁ
samācaret kuryāt || 160 || 161 ||

p. 204) yatheṣṭam tattvamādāya saṁsthāpya purato vratī |
prokṣayedastramantreṇa divyadrṣṭyā'valokayet || 162 ||

aliyantre gandhapuṣpaṁ dattvā tatra vicintayet |
ānandabhairavīṁ devīṁ ānandabhairavaṁ tathā || 163 ||

navayauvanasampannām taruṇāruṇavigrahām |

cāruhāśāmṛtābhāśollasadvadanapañkajām || 164 ||

nṛtyagītakṛtāmodām nānābharaṇabhuṣitām |
vicitravasanām dhyāyet varābhayakarāmbujām || 165 ||

ityānandamayīm dhyātvā smaredānandabhairavam || 166 ||

yatheṣṭamiti | tato vratī sādhako yatheṣṭam tattvam
madyādikamādāya pūrato'gre saṃsthāpya cā'stramanatreṇa phaṭā
prokṣayet jalena siñcet divyadṛṣṭyā'valokayecca || 162 ||

aliyantre iti | tato'liyantre madyapātre gandhapuṣpaṁ dattvā
tatrā'liyantre evā'nandabhairavīm devīntathā'nandabhairavam
devam vicintayet || 163 ||

ānandabhairavyā dhyānamevāha navayauvanasampannāmiti |
navayauvanasampannām navīnatāruṇyaṁ samprāptām |
taruṇāruṇavigrahām navīnasūryasadṛṣadehām |
cāruhāśāmṛtābhāśollasadvadanapañkajām cāruhāsenā
manoharahašanenāmṛtabhāśayā sudhātulyabhāṣaṇena
collasaddedīpyamānam vadanapañkajaṁ mukhakamalam
yasyāstathābhūtām | nṛtyagītakṛtāmodām nṛtyagītābhyaṁ kṛta
āmoda ānando yayā tām | nānābharaṇabhuṣitām
anekavidhabhūṣaṇālāñkṛtām | vicitravasanām vicitramadbhutaṁ
vasanam vastraṁ yasyāstām | varābhayakarāmbujām
varo'bhyañca karāmbujayoryasyāstām |
evambhūtāmānandabhairavīm dhyāyet | ityevamānandabhairavīm
dhyātvā ānandabhairavaṁ smaret || 164 - 166 ||

p. 205) karpūrapūradhavalaṁ kamalāyatākṣam
divyāmbarābharaṇabhuṣitadehakāntim |
vāmena pāṇikamalena sudhāḍhyapātram
dakṣeṇa śuddhiguṭikām dadhataṁ smarāmi || 167 ||

dhyātvaiyamubhayostatra sāmarasyam vicintayan |
praṇavādinamo'ntena nāmamantreṇa deśikah |

saṁpūjya gandhapuṣpābhyaṁ śodhayet kāraṇam tataḥ || 168 ||

pāśāditrikabījena svāhāntena kulārcakah |
aṣṭottaraśatāvṛtyā japan hetum viśodhayet || 169 ||

gṛhakāmyaikacittānām gṛhiṇām prabale kalau |
ādyatattvapratinidhau vidheyam madhuratrayam || 170 ||

ānandabhairavadvadhyānam evāhaikena karpūrapūradhavalamiti |
karpūrapūradhavalam karpūrapravāhavacchubhram |
kamalāyatākṣam kamalavadāyate vistr̄te akṣiṇī yasya tam |
divyāmbarābharaṇabhūṣitadehakāntim
divyairambarābharaṇairvastravibhūṣaṇairbhūṣito'laṅkṛto yo
dehastatra kāntiradhikā dīptiryasya tathābhūtam | vāmena
pāṇikamalena sudhāḍhyapātraṁ madyasamanvitam pātraṁ dakṣeṇa
pāṇikamalena śuddhiguṇikāñca dadhatamānandabhairavaṁ smarāmi
cintayāmi || 167 ||

dhyātveti | evamubhau dhyātvā tatrā'liyanre
ubhayorbhairavībhairavayoḥ sāmarasyamaikarasyam vicintayan
deśikah sādhakah praṇavādinamo'ntena nāmamantreṇa
gandhapuṣpābhyaṁ tau saṁpūjya tataḥ kāraṇam madyam
śodhayet || 168 ||

nanu kena mantreṇa madyam śodhayet tatrāha pāśādītyādi |
svāhāntena svāhā'nto yasyaivambhūtena pāśāditrikabījena ā/
hrī/ kromiti bijatrayeṇa aṣṭottaraśatāvṛtyā imameva mantraṁ japan
kulārcako hetum madyam viśodhayet || 169 || 170 ||

p. 206) dugdham sitā māksikañca vijñeyam madhuratrayam |
alirūpamidaṁ mattvā devatāyai nivedayet || 171 ||

svabhāvāt kalijanmānah kāmavibhrāntacetasaḥ |
tadrūpeṇa na jānanti śaktim sāmānyabuddhayaḥ || 172 ||

atasteṣāṁ pratinihau śeṣatattvasya pārvati |

dhyānam̄ devyāḥ padāmbhoje sveṣṭamantrajapastathā || 173 ||

tatastu prāptatattvāni palalādīni yāni ca |
pratyekam̄ śatadhā'nena manunā cābhimantrayet || 174 ||

sarvam̄ brahmamayaṁ dhyātvā nimīlya nayanadvayam |
nivedya pūrvavat kālyai pānabhojanamācaret || 175 ||

madhuratrayamevāha dugdhamityādi | alirūpaṁ madyasvarūpam
| idam̄ madhurayatram || 171 ||

śaktiṁ striyam || 172 ||

ata ityādi | he pārvati ato hetoh teṣāṁ kalijanmanāṁ
śeṣatattvasya maithunasya pratinidhau devyāḥ padāmbhoje dhyānam̄
vidheyam tathā sveṣṭamantrasya japo vidheyah || 173 ||

tatastviti | tataḥ param̄ palalādīni māṁsādīni yāni
prāptatattvāni tāni pratyekam̄ śatadhā japyamānenānena ā/ hrī/ kro/
svāheti manunā'bhimantrayet śodhayedyarthah || 174 ||

sarvamiti | tato nayanadvayaṁ nimīlya sarvam̄ madyāditattvaṁ
brahmamayaṁ brahmaśvarūpaṁ dhyātvā pūrvavat kālyai nivedya ca
pūrvavadeva pānabhojanamācaret || 175 ||

p. 207) idantu bhairavīcakram̄ sarvatantreṣu gopitam |
tavāgre kathitam̄ bhadre sārātsāraṁ parātparam || 176 ||

vivāho bhairavīcakre tattvacakre'pi pārvati |
sarvathā sādhakendrenā kartavyaḥ śaivavartmanā || 177 ||

vinā pariṇayam̄ vīraḥ śaktisevāṁ samācaran |
parastrīgāmināṁ pāpaṁ prāpnuyānnātra samśayaḥ || 178 ||

samprāpte bhairavīcakre sarve varṇāḥ dvijottamāḥ |
nivṛtte bhairavīcakre sarve varṇāḥ pṛthak pṛthak || 179 ||

nātra jātivicāro'sti nocchiṣṭādivivecanam |

cakramadhyagatā vīrā mama rūpā narākhyayā || 180 ||

na deśakālaniyamo na vā pātravicāraṇam |
yena kenā'hṝtaṁ dravyaṁ cakre'smin viniyojayet || 181 ||

dūradeśāt samānītaṁ pakvaṁ vā'pakvameva vā |
vīreṇa paśunā vāpi cakramadhyagataṁ śuci || 182 ||

cakrārambhe maheśāni vighnāḥ sarve bhayākulāḥ |
bibhītāste palāyante vīrāṇāṁ brahmatejasā || 183 ||

atha bhairavīcakrasya māhātmyaṁ varṇayitumupakramate
idantvityādi || 176 || 177 ||

pariṇayam vivāham || 178 || 179 ||
atra bhairavīcakre || 180 ||
dravyaṁ madyādi || 181 - 183 ||

p. 208) piśācā guhyakā yakṣā vetālāḥ krūrajātayaḥ |
śrutvātra bhairavīcakraṁ dūraṁ gacchanti sādhvasam || 184 ||

tatra tīrthāni sarvāṇī mahātīrthādikāni ca |
sendrāmaraganāḥ sarve tatrāgacchanti sādaram || 185 ||

cakrasthānaṁ mahātīrthaṁ sarvatīrthādhikāṁ śive |
tridaśā yatra vāñchanti tava naivedyamuttamam || 186 ||

mlecchena śvapacenāpi kirātenāpi hūṇunā |
āmaṁ pakvaṁ yadānītaṁ vīrahastārpitaṁ śuci || 187 ||

dṛṣṭvā tu bhairavīcakraṁ mama rūpāṁśca sādhakān |
mucyante paśupāśebhyaḥ kalikalmaśadūṣitāḥ || 188 ||

prabale kalikāle tu na kuryāccakragopanam |
sarvatra sarvadā vīraḥ sādhayet kulasādhanam || 189 ||

cakramadhye vṛthālāpaṁ cāñcalyaṁ bahubhāṣaṇam |
niṣṭhīvanamadhovāyum varṇabhedam vivarjayet || 190 ||

krūrān khalān paśūn pāpān nāstikān kuladūṣakān |
nindakān kulaśāstrāṇāṁ cakrāddūrataraṁ tyajet || 191 ||

snehādbhayādānuraktyā paśुṁscakre praveśayan |
kuladharmāt paribhraṣṭo vīro'pi narakaṁ vrajet || 192 ||

sādhvasaṁ sabhayaṁ || 184 ||
tatra cakrasthāne || 185 || 186 ||
hūṇunā jātiviśeṣena | āmam apakvam || 187 - 191 ||

p. 209) brāhmaṇāḥ kṣatriyā vaiśyāḥ śūdrāḥ sāmānyajātayah |
kuladharmāśritā ye vai pūjyāste devavat sadā || 193 ||

varṇābhimānāccakre tu varṇabhedam karoti yaḥ |
sa yāti ghoranirayamapi vedāntapāragaḥ || 194 ||

cakrāntargataaulānāṁ sādhūnāṁ śuddhacetasām |
sākṣācchivasvarūpāṇāṁ pāpaśāṅkā bhavet kutaḥ || 195 ||

yāvadvasantī cakreṣu viprādyāḥ śaivamārgiṇah |
tāvattu śāmbhavācārāṁścareyuḥ śivaśāsanāt || 196 ||

cakrādviniḥsṛtaḥ sarve svavavarṇāśramoditam |
lokayātrāprasiddhyartham kuryuḥ karma pṛthak pṛthak || 197 ||

puraścaryāśatenāpi śavamuṇḍacitāsanāt |
cakramadhye sakṛt japtvā tat phalam labhate sudhīḥ || 198 ||

bhairavīcakramāhātmyam ko vā vaktuṁ kṣamo bhavet |
sakṛdetat prakurvāṇah sarvaiḥ pāpaiḥ pramucyate || 199 ||

śaṇmāsaṁ bhūmipālah syāt varṣaṁ mṛtyuñjayaḥ svayam |
nityaṁ samācaran martyo brahmanirvāṇamāpnuyāt || 200 ||

bhayādānuraktyā bhayahetukenānurāgeṇa || 192 - 195 ||
careyuḥ kuryuḥ || 196 || 197 ||
puraścaryetyādi | śavamuṇḍacitāsanāt śavāsanāt
muṇḍāsanāt citāsanācca yat phalaṁ labhate || 198 || 199 ||

p. 210) bahunā kimihoktena satyaṁ jānīhi kālike |
ihāmutra sukhāvāptyai kulamārgo hi nāparah || 201 ||

kaleḥ prābalyasamaye sarvadharma vivarjite |
gopanāt kuladharmasya kaulo'pi nārakī bhavet || 202 ||

kathitam bhairavīcakraṁ bhogamokṣaikasādhanam |
tattvacakraṁ kuleśāni sāmprataṁ vacmi tat śṛṇu || 203 ||

tattvacakraṁ cakrarājaṁ divyacakram taducyate |
nātrādhikāraḥ sarveṣāṁ brahmajñān sādhakān vinā || 204 ||

parabrahmopāsakā ye brahmajñā brahmatatparāḥ |
śuddhāntaḥkaraṇāḥ śāntāḥ sarvaprāṇihite ratāḥ || 205 ||

nirvikārā nirvikalpā dayāśīlā dṛḍhavratāḥ |
satyasāṅkalpakā brāhmāsta evātrā'dhikāriṇāḥ || 206 ||

brahmabhāvena tattvajñe ye paśyanti carācaram |
teṣāṁ tattvavidāṁ pumṣāṁ tattvacakra'redhikāritā || 207 ||

sarvaṁ brahmamayaṁ bhāvaścakra'resmiṁstattvasaṁjñake |
yeṣāmupadyate devi ta eva tattvacakraṇāḥ || 208 ||

śaṇmāsamiti | bhairavīcakraṁ śaṇmāsaṁ samācaran martyo

bhūmipālah syādityevamanvayaḥ || 200 - 203 ||
atra cakrarāje tattvacakre || 204 ||
śāntāḥ rāgadveśādiśūnyāḥ || 205 ||
tatra tattvacakre || 206 || 207 ||
bhāvo bhāvanā vicintanetyarthāḥ || 208 ||

p. 211) na ghaṭasthāpanā' trāsti na bāhulyena pūjanam |
sarvatra brahmabhāvena sādhayet tattvasādhanam || 209 ||

brahmamantrī brahmanīṣṭho bhaveccakreśvaraḥ priye |
brahmajñaiḥ sādhakaiḥ sārddhaṁ tattvacakram samārabhet || 210 ||

ramye sunirmale deśe sādhakānāṁ sukhāvahē |
vicitrāsanamānīya kalpayedvimalāsanam || 211 ||

tatropaviśya cakreśaḥ sahitō brahmaśādhakaiḥ |
āśādayettu tattvāni sthāpayedagrataḥ śive || 212 ||

tārādiprāṇabījāntaṁ śatāvṛttyā japan manum |
sarvatattveṣu cakreśa imaṁ mantramudīrayet || 213 ||

brahmārpaṇam brahmahavirbrahmāgnau brahmaṇā hutam |
brahmaiva tena gantavyaṁ brahmakarmasamādhinā || 214 ||

tattvasādhanam tattvacakrasādhanam || 209 || 210 ||
atha tattvacakrasya vidhānamāha ramye ityādibhiḥ || 211 ||
tatra kalpite vimalāsane āśādayet ānayet tattvāni madyādīni ||
212 ||

tārādītyādi | tato madyādiṣu sarvatattveṣu
tārādiprāṇabījāntaṁ tāraḥ praṇava ādiryasya sa tārādiḥ
prāṇabījaṁ haṁsa iti bījamanto yasya saḥ prāṇabījāntaḥ
tārādiścāsau prāṇabījāntaśca tārādiprāṇabījāntastaṁ manum
o/ haṁsa iti mantraṁ śatāvṛttyā japan cakreśa imaṁ vakṣyamāṇam
mantramudīrayet || 213 ||
mantramevāha brahmārpaṇamiti || 214 ||

p. 212) saptadhā vā tridhā japtvā tāni sarvāṇī śodhayet || 215 ||

tato brāhmaṇa manunā samarpya paramātmane |
brahmajñaiḥ sādhakaiḥ sārddhaṁ vidadhyāt pānabhojanam || 216 ||

brahmacakre maheśāni varṇabhedaṁ vivarjayet |
na deśakālaniyamo na pātraniyamastathā || 217 ||

ye kurvanti narā mūḍhā divyacakre pramādataḥ |
kulabhedaṁ varṇabhedaṁ te gacchāntyadhamāṁ gatim || 218 ||

ataḥ sarvaprayatnena brahmajñaiḥ sādhakottamaiḥ |
tattvacakramanuṣṭheyāṁ dharmakāmārthamuktaye || 219 ||

śrīdevyuvāca |

gṛhasthānāmaśeṣeṇa dharmānakathayat prabho |
saṁnyāsavihitāt dharmān kṛpayā vaktumarhasi || 220 ||

śrīsadāśīva uvāca |

avadhūtāśramo devi kalau saṁnyāsa ucyate |
vidhinā yena kartavyastat sarvam śrīnu sāmpratam || 221 ||

saptadheti | imāṁ mantraṁ saptadhā tridhā vā japtvā sarvāṇī
tāni madyādīni śodhayet || 215 ||

brāhmaṇa manunā o/ saccidekaṁ brahmeti mantreṇa || 216 ||
brahmacakre tattvacakre || 217 - 219 ||

evamaśeṣān gṛhasthadharmān śrutvā adhūnā
saṁnyāsidharmān śrotumicchantī śrīdevyuvāca

gṛhasthānāmityādi || 220 ||

evaṁ preritaḥ san śrīsadāśiva uvāca avadhūtetyādi | tat
vidhānam sāmpratamidānīm || 221 ||

p. 213) brahmajñāne samutpanne virate sarvakarmaṇi |
adhyātmavidyānipuṇaḥ saṁnyāsāśramamāśrayet || 222 ||

vihāya vṛddhau pitarau śiśum bhāryāṁ pativrataṁ |
tyaktvā'samarthān bandhūṁśca pravrajannārakī bhavet || 223 ||

brāhmaṇaḥ kṣatriyo vaiśyaḥ śūdraḥ sāmānya eva ca |
kulāvadhūtasamiskāre pañcānāmadhikāritā || 224 ||

sampādya gṛhakarmāṇi paritoṣyā'parānapi |
nirmamo nilayādgacchenniṣkāmo vijitendriyah || 225 ||

āhūya svajanān bandhūn grāmasthān prativāsinah |
prītyā'numatimanvicchet gṛhājjigamiṣurjanah || 226 ||

teṣāmanujñāmādāya praṇamyā paradevatām |
grāmaṁ pradakṣiṇīkṛtya nirapekṣo gṛhādiyāt || 227 ||

muktaḥ saṁsārapāśebhyaḥ paramānandanirvṛtaḥ |
kulāvadhūtaṁ brahmajñāmaṁ gatvā saṁprārthayedidam || 228 ||

saṁnyāsagrahaṇavidhānamevāha brahmajñāne ityādibhiḥ |
adhyātmavidyānipuṇaḥ ātmavidyābhijñāḥ || 222 - 224 ||

sampādya sādhayitvā | aparān pitrādibhinnān | nirmamaḥ
gṛhādiviṣayamamatāśūnyaḥ nilayāt gṛhāt || 225 ||
anumatimanvicchet anujñāmādadyāt || 226 ||
nirapekṣaḥ niṣpr̥haḥ | iyāt gacchet || 227 ||
paramānandanirvṛtaḥ paramānande nimagnaḥ || 228 ||

p. 214) gṛhāśrame parabrahman mamaitadvigataṁ vayaḥ |
prasādaṁ kuru me nātha saṁnyāsagrahaṇam̄ prati || 229 ||

nivṛttagṛhakarmāṇam̄ vicārya vidhivadguruḥ |
śāntam̄ vivekinaṁ vīkṣya dvitīyāśramamādiśet || 230 ||

tataḥ śiṣyaḥ kṛtasnāno yatātmā vihitāhnikah |
ṛṇatrayavimuktyartham̄ devarśinarcayet pitṛn || 231 ||

devā brahmā ca viṣṇuśca rudraśca svagaṇaiḥ saha |
ṛṣayaḥ sanakādyāśca devabrahmarṣayastathā || 232 ||

atra ye pitaraḥ pūjyā vakṣyāmi śr̄nu tānapi || 233 ||

pitā pitāmahaścaiva prapitāmaha eva ca |
mātā pitāmahī devi tathaiva prapitāmahī |
mātāmahādayo'pyevam̄ mātāmahyādayo'pi ca || 234 ||

yat prārthayet tadāha gṛhāśrame ityādinā || 229 ||
śāntam uparatacittam || 230 ||
tata iti | tataḥ param̄ yatātmā saṁyatamanāḥ śiṣyaḥ
kṛtasnāno vihitāhnikāśca bhūtvā ḥṇatrayavimuktyartham̄ devarśin
devān ḫśin pitṛścārcayet pūjayet || 231 ||

ṛṇavimuktyartham̄ ye devā ḫṣayaśca pūjyāstānāha devā
ityādinā | brahmā ca viṣṇuśca svagaṇaiḥ saha rudraścaite devāḥ
saṁnyāsakarmaṇi pūjyāḥ | sanaka ādyo yeṣāṁ te sanakādyāḥ
sanakasanandanasanātanādyāḥ sanakasajātīyā ḫṣayah tathā
devarṣayo nāradādayo brahmarṣayo bhṛgvādayaśca pūjyāḥ || 232 ||
atra saṁnyāsakarmaṇi || 233 ||

ṛṇavimuktyartham̄ pūjyān pitṛnevāha pitetyādinā sārddhena
| evam̄ pitrādivanmātāmahādayo'pi pūjyāḥ evamanvayaḥ | ādinā
pramātāmahavṛddhapramātāmahayoḥ
pramātāmahīvṛddhapramātāmahyośca grahaṇam || 234 ||

p. 215) prācyāmṛṣīn yajeddevān dakṣiṇasyāṁ pitṛn yajet |
mātāmahān pratīcyāñca pūjayennyāsakarmaṇi || 235 ||

pūrvādikramato dadyādāsanānāṁ dvayaṁ dvayam |
devādīn kramatastatrā'vāhya pūjāṁ samācaret || 236 ||

samarcyā vidhivattebhyaḥ piṇḍān dadyāt pṛthak pṛthak |
piṇḍapradānavidhinā dattvā piṇḍam yathākramam |
kṛtāñjalipuṭo bhūtvā prārthayet pitṛdevatāḥ || 237 ||

tr̥pyadhvaṁ pitaro devā deparśimātr̥kā gaṇāḥ |
guṇātītapade yūyamanṛṇīkurutā'cirāt || 238 ||

ityānṛṇyamarthayitvā praṇamya ca punaḥ punaḥ |
ṛṇatrayavinirmukta ātmaśrāddhaṁ prakalpayet || 239 ||

nanu kasyāṁ kasyāṁ diśi devānṛṣīn pitṛṁśca
pūjayedityapekṣayāmāha prācyāmityādi | saṁnyāsakarmaṇi
devānṛṣīṁśca prācyāṁ pūrvasyāṁ diśi yajet | dakṣiṇasyāṁ
diśi pitṛn pitrādīn yajet | pratīcyāṁ paścimāyāṁ diśi
mātāmahānmātāmahaprabhṛtīn yajet pūjayet || 235 ||

atha saṁkṣepato devādīnāṁ pūjāyā vidhānamāha
pūrvādikramata ityādibhiḥ | pūrvādikramataḥ pūrvādikrameṇa
tisṛṣu dikṣvāsanānāṁ dvayaṁ dvayaṁ dadyāt | tatrāsanānāṁ
dvaye dvaye kramato devādīnāvāhya teṣāṁ pūjāṁ samācaret
kuryāt || 236 ||

samarcyetyādi | devarśipitṛn vidhivat samarcyā tebhyo
devarśipitṛbhyaḥ pṛthak pṛthak piṇḍān vidhivaddadyāt |
vakṣyamāṇena piṇḍapradānavidhinā devādibhyo yathākramam
piṇḍam datvā kṛtāñjalipuṭo bhūtvā pitṛdevatāḥ prārthayet || 237
||

kim prārthayettatrāha tr̥pyadhvamityādi | he pitaro devā
devarśayo mātṛgaṇāśca yūyam tr̥pyadhvaṁ guṇātītapade
atikrāntaguṇe pade vrajantaṁ māmacirādatiśīghrameva
yūyamanṛṇī kūruta || 238 || 239 ||

p. 216) pitā hyātmaiva sarveśāṁ tatpitā prapitāmahaḥ |
ātmānyātmārpaṇārthāya kuryādātmakriyāṁ sudhīḥ || 240 ||

uttarābhīmukho bhūtvā pūrvavat kalpitāsane |
āvāhyā'tmapitṛn devi dadyāt piṇḍam̄ samarcayan || 241 ||

prāgagrān dakṣiṇāgrāmśca paścimāgrān yathākramāt |
piṇḍārthamāstareddarbhānudagagrān svakarmaṇi || 242 ||

samāpya śrāddhakarmāṇi gurudarśitavartmanā |
yuyukṣuścittāsuddhyarthamimaṁ mantraṁ śataṁ jāpet || 243 ||

hrī/ tryambakaṁ yajāmahe sugandhiṁ puṣṭivardhanam |
ūrvārukamiva bandhanān mr̄tyormukṣīya mā'mṛtāt || 244 ||

upāsanānusāreṇa vedyāṁ maṇḍalapūrvakam |
saṁsthāpya kalaśāṁ tatra guruḥ pūjāṁ samārabhet || 245 ||

ātmaśrāddhakaraṇe hetuṁ darśayannāha pitā hītyādi | hi
yataḥ sarveśāmātmaiva pitā tatpitā pitāmahaḥ prapitāmahaśca syāt
ataḥ ātmani paramātmani ātmano'rpaṇārthāya sudhīrvidvān
ātmakriyāṁ kuryāt || 240 ||

saṁkṣepataḥ ātmanaśca śrāddhasya vidhānamāha
uttarābhīmukha ityādinā | ātmapitṛn ātmavarūpān pitrādīn || 241
||

prāgagrāniti | piṇḍārthaṁ
devarśipitruddeśyakapiṇḍadānārthaṁ yathākramāt krameṇaiva
prāk prācyāṁ diśyagrāṇi yeśāṁ tān prāgagrān dakṣiṇāgrān
paścimāgrāmśca darbhān kuśānāstaredācchādayet | svakarmaṇi
ātmaśrāddhakriyāyāṁ tu udak udīcyāmagrāṇi yeśāṁ
tathābhūtān darbhānāstaret || 242 || 243 ||

tameva mantramāha hrī/ tryambakamityādikam || 244 ||
upāsanetyādi | tataḥ upāsanāyā anusāreṇa racitāyāṁ

vedyāṁ maṇḍalapūrvakam kalaśāṁ saṁsthāpya tatra kalaśe
śiṣyasyeṣṭadevatāyāḥ pūjāṁ guruḥ samārabhet || 245 ||

p. 217) tatastu paramāṁ brahma dhyātvā sāmbhavavartmanā |
vidhāya pūjāṁ brahmajño vahnisthāpanamācaret || 246 ||

prāguktasaṁskṛte vahnau svakalpoktāhutiṁ guruḥ |
dattvā śiṣyāṁ samāhūya sākalyāṁ hāvayettu tam || 247 ||

ādau vyāhṛtibhirhutvā prāṇahomāṁ prakalpayet |
prāṇāpānau samānaścodānavyānau ca vāyavaḥ || 248 ||

tattvahomāṁ tataḥ kuryāddehātmādhyāsamuktaye |
pṛthivī salilāṁ vahnirvāyurākāśameva ca || 249 ||

gandho rasaśca rūpaśca sparśaḥ śabdo yathākramāt |
tato vākpāṇipādāśca pāyūpasthau tataḥ param || 250 ||

tatastviti | tatastu śiṣyeṣṭadevatāpūjanādanantaraṁ tu
brahmajñō guruḥ paramāṁ brahma dhyātvā sāmbhavavartmanā
tasya pūjāṁ ca vidhāya vedyāṁ vahnisthāpanamācaret kuryāt || 246
||

prāguktetyādi | tataḥ prāguktena vidhinā saṁskṛte vahnau
svakalpoktāhutiṁ svasvakalpe uktāmāhutiṁ dattvā gurustam
śiṣyāṁ samāhūya tena sākalyamagnau hāvayet || 247 ||

ādāviti | ādau prathamato bhūrādibhirvyāhṛtibhiḥ sākalyāṁ
hutvā tataḥ prāṇahomāṁ śarīrasthaprāṇādipañcavāyuhomāṁ
prakalpayet kuryāt | hotavyān prāṇādīn pañcavāyūnāha
prāṇetyādyarddhena || 248 ||

tattveti | tataḥ param dehātmādhyāsamuktaye
śarīraniṣṭhātmatvajñānavimuktyartham yathākramāṁ tattvahomāṁ
pṛthivījalādicaturviṁśatitattvahavanāṁ kuryāt | krameṇaiva
havanīyāni caturviṁśatitattvānyevāha pṛthivītyādinā'haṅkāra
ityantena kiñcidadhikena sapādadvayena || 249 ||

p. 218) śrotram tvañnayanaṁ jihvā ghrāṇaṁ buddhīndriyāṇi ca |
mano buddhiśca cittañcāhañkāro dehajāḥ kriyāḥ || 251 ||

sarvāṇīndriyakarmāṇi prāṇakarmāṇi yāni ca || 252 ||

etāni me padānte ca śuddhyantāṁ padamuccaret |
hrī/ jyotirahaṁ virajā vipāpmā bhūyāsamityapi || 253 ||

caturviṁśatitattvāni karmāṇi daihikāni ca |
hutvā'gnau niṣkriyo dehaṁ mṛtavaccintayettataḥ || 254 ||

gandha ityādi | pṛthivyādipañcatattvahavanānantaraṁ
gandhādipañcatattvāni yathākramāt hotavyāni | tato
vāgādipañcakarmendriyāṇi havanīyāni | tataḥ paraṁ śrotrādīni
pañcabuddhīndriyāṇi hotavyāni | tato mana ādīni catvāri tattvāni
havanīyāni | tato dehajāḥ kriyāḥ hotavyāḥ || 250 || 251 ||

sarvāṇīti | tataḥ sarvāṇīndriyakarmāṇi yāni ca
prāṇakarmāṇi tānyapi havanīyāni || 252 ||

prāṇādipañcavāyūnāṁ pṛthivyādicaturviṁśatitattvānāṁ
dehajakriyāṇāṁ sarvendriyakarmaṇāṁ prāṇādivāyukarmaṇāñca
homasya mantramāha etānītyādinā | pūrvamētāni me ityuccaret |
tatpadānte ca śuddhyantāmiti padamuccaret | tato hrī/ jyotirahaṁ virajā
vipāppā bhūyāsamityuccaret | tato dvīṭhaḥ svāhetyapyuccaret |
yojanayā etāni me śuddhyantāṁ hrī/ jyotirahaṁ virajā vipāpmā
bhūyāsaṁ svāheti mantra jātaḥ | anenaiva prāṇādīni
prāṇakarmaparyantāni sarvāṇi juhuyāt | yathā
prāṇāpānasamānodānavyānā me śuddhyantāṁ hrī/ jyotirahaṁ
virajā vipāpmā bhūyāsaṁ svāheti prāṇādīn juhuyāditi | evam
sarvatra yojanā || 253 ||

caturviṁśatītyādi | evam caturviṁśatitattvāni daihikāni
karmāṇi cāgnau hutvā niṣkriyāḥ kriyābhyaśca niṣkrānto bhūtvā
tato dehaṁ mṛtavaccintayet || 254 ||

p. 219) vibhāvyā mṛtavat kāyaṁ rahitaṁ sarvakarmaṇā |
smaraṁstat paramaṁ brahma yajñasūtraṁ samuddharet || 255 ||

ai/ klī/ hū/ iti mantreṇa skandhāduttārya tattvavit |
yajñasūtraṁ kare kṛtvā paṭhitvā vyāhṛtitrayam |
vahnijāyāṁ samuccārya ghṛtāktamanale kṣipet || 256 ||

hutvaivamupavītañca kāmabījaṁ samuccaran |
chitvā śikhāṁ kare kṛtvā ghṛtamadhye niyojayet || 257 ||

brahmaputri śikhe tvam hi bālarūpā tapasvinī |
dīyate pāvake sthānam gaccha devi namo'stu te || 258 ||

kāmaṁ māyāṁ kūrcamantraṁ vahnijāyāmudīrayan |
tasmin susaṁskṛte vahnau śikhāhomam samācaret || 259 ||

vibhāvyeti | sarvakarmaṇā rahitaṁ mṛtavacca kāyaṁ dehaṁ
vibhāvyā vicintya tat jagatkāraṇatvenātiprasiddhaṁ paramaṁ brahma
smaran san yajñasūtraṁ yajñopavītam samuddharet uraḥsthalāt
skandhaṁ nayet || 255 ||

aimityādi | tataḥ tattvavit brahmavijjanaḥ ai/ klī/ imiti mantreṇa
yajñasūtraṁ skandhāduttārya kare haste ca kṛtvā vyāhṛtitrayam
paṭhitvā vyāhṛtitrayānte ca vahnijāyāṁ svāheti padam samuccārya
ghṛtāktam gṛtasamāyuktaṁ yajñasūtramanale'gnau kṣipet || 256 ||

hutveti | evam prakāreṇopavītam yajñasūtramagnau hutvā
kāmabījaṁ klīmiti bijaṁ samuccaran san śikhāṁ chittvā kare ca
kṛtvāśṭamadhye niyojayet sthāpayet || 257 ||

brahmeti | tato brahmaputri ityādyam namo'stute ityantam
mantramudīrayan etanmantrānte ca kāmaṁ klīmitimāyāṁ hrīmiti
kūrcam hūmiti astraṁ phaḍiti vahnijāyāṁ

p. 220) śikhāmāśritya pitaro devā devarṣayastathā |

sarvāṇyāśramakarmāṇi nivasanti śikhopari || 260 ||

ataḥ santarpaṇa tāḥ sarvā devarṣipitṛdevatāḥ |
śikhāśūtraparityāgāddehī brahmamayo bhavet || 261 ||

yajñasūtraśikhātyāgāt saṁnyāsaḥ syāt dvijanmanām |
śūdrāṇāmitareśāñca śikhāṁ hutvaiva saṁskriyā || 262 ||

tato muktaśikhāśūtraḥ praṇamet daṇḍavad gurum |
gururutthāpya tam śiṣyaṁ dakṣakarṇe vadedidam || 263 ||

tattvamasi mahāprājña haṁsaḥ so'haṁ vibhāvaya |
nirmamo nirahaṅkāraḥ svabhāvena sukhaṁ cara || 264 ||

svāheti ca bījaṁ kīrtayan tasmin susaṁskṛte vahnau śikhāyā
homaṁ samācaret kuryāt || 258 - 260 ||

brahmamayo brahmaśvarūpaḥ || 261 ||
dvijanmanām brāhmaṇakṣatriyavaiśyānām itareśām
varṇasaṅkarāṇām || 262 || 263 ||
nanu guruḥ śiṣyasya dakṣiṇe karṇe kiṁ
vadedityapekṣayāmāha tattvamasītyādi | he mahāprājña
mahāmanīśin tat jagatkāraṇatvenātiprasiddhaḥ param brahma
tvamevāsi ato'hameva sa paramātmā sa evāhamasmīti tvaṁ
vibhāvaya vicintaya | kiñca nirmamah putrādiviśayakamamatāśūnyo
nirahaṅkāro vidyādiviśayanimittakacittasamunnatiśūnyaśca san
svabhāvena sukhaṁ yathā syāttathā cara itastato gaccha |
ahamityasyāderlopastvārṣaḥ || 264 ||

p. 221) tato ghaṭañca vahniñca visṛjya brahmatattvavit |
ātmasvarūpaṁ tam matvā praṇamecchirasā guruḥ || 265 ||

namastubhyaṁ namo mahyaṁ tubhyaṁ mahyaṁ namo namaḥ |
tvameva tat tattvameva viśvarūpa namo'stu te || 266 ||

brahmamantropāsakānāṁ tattvajñānāṁ jitātmanāṁ |
svamantreṇa śikhācchedāt saṁnyāsagrahaṇam bhavet || 267 ||

brahmajñānaviśuddhānāṁ kiṁ yajñaiḥ śrāddhapūjanaiḥ |
svecchācāraparāṇāṁ tu pratyavāyo na vidyate || 268 ||

tato nirdvandvarūpo'sau niśkāmāsthiramānasah |
viharet svecchayā śiṣyaḥ sākṣād brahmamayo bhuvi || 269 ||

ābrahmastambaparyantaṁ sadrūpeṇa vibhāvayan |
vismarannāmarūpāṇi dhyāyannātmānamātmani || 270 ||

tata iti | tataḥ paraṁ ghaṭham vahniñca visṛjya brahmatattvavid
gurustaṁ śiṣyamātmasvarūpaṁ matvā vakṣyamāṇamantreṇa
śirasā praṇamet || 265 ||

yena mantreṇa praṇamet tameva mantramāha
namastubhyamityādikam || 266 ||

brahmamantropāsakānāṁ tu saṁnyāsagrahaṇe
višeṣavidhimāha brahmamantryādinā | tattvajñānāṁ
brahmajñānināṁ jitātmanāṁ jitamanasāṁ
brahmamantropāsakānāṁ svamantreṇa śikhācchedādeva
saṁnyāsagrahaṇam bhavet || 267 ||

nanu yajñaśrāddhādikamakṛtvāiva saṁnyāsam gr̥hṇatāṁ
brahmamantropāsakānāṁ pratyavāyabhāgitvā syāttatrāha
brahmajñānetyādi || 268 ||

nirdvandvarūpah sukhaduḥkhādiyugalāni dvandvāni tadrahito
nirdvandvastatsvarūpah || 269 ||

ābrahmastambaparyantaṁ brahmārabhya
tr̥ṇādigucchaparyantaṁ sadrūpeṇa satyarūpeṇa vibhāvayan
vicintayan || 270 ||

p. 222) aniketaḥ kṣamāvṛtto niḥśaṇkah saṅgavarjitaḥ |
nirmamo nirahaṇkāraḥ saṁnyāsī viharet kṣitau || 271 ||

mukto vidhiniśedhebhyo niryogakṣema ātmavit |
sukhaduḥkhasamo dhīro jitātmā vigataspr̥haḥ || 272 ||

sthirātmā prāptaduḥkho'pi sukhe prāpte'pi niśpr̥haḥ |
sadānandaḥ śuciḥ śānto nirapekṣo nirākulah || 273 ||

nodvejakaḥ syājjīvānām sadā prāṇihite rataḥ |
vigatāmarṣabhbīrdānto niḥsañkalpo nirudyamah || 274 ||

śokadveśavimuktaḥ syāt śatrau mitre samo bhavet |
śītavātātapasahaḥ samo mānāpamānayoḥ || 275 ||

aniketa ityādi | aniketaḥ niyatavāsaśūnyaḥ | kṣamāvṛttah
kṣamaiva vṛttam yasya saḥ | niḥsañkaḥ udvegarahitaḥ | saṅgavarjitaḥ
kvacidapyanāsaktaḥ || 271 ||

mukta ityādi | niryogakṣemah aprāptasvīkāro yogaḥ
prāptaparirakṣāṇam kṣemah tābhyaṁ rahitaḥ | sukhaduḥkhasamah
sukhaduḥkhe same yasya saḥ | jitātmā jitadehaḥ | vigataspr̥haḥ
uccāvaceṣu drṣṭamātreṣu vastuṣu itastato jighṛkṣā spṛhāḥ vigatā
spṛhā yasya saḥ || 272 ||

sthiretyādi | sthirātmā sthiracittaḥ sthirasvabhāvo vā | niśpr̥haḥ
bhogākāñkṣāśūnyaḥ | śuciḥ bāhyābhyantraśaucasampannaḥ |
śāntaḥ samyatāntaḥkaraṇaḥ | nirapekṣaḥ parāpekṣārahitaḥ |
nirākulah ākulatāśūnyaḥ || 273 ||

netyādi | nodvejakaḥ na bhītijanakaḥ | vigatāmarṣabhbīḥ
apagatakrodhabhayāḥ | dāntaḥ samyatavāhyendriyāḥ | nirudyamah
svadehanirvāhārthavyāpāraśūnyaḥ || 274 ||

śoketyādi | śatrau mitre ca samaḥ ekarūpaḥ
mānāpamānayorapi samaḥ harṣaviśādaśūnya ityarthah || 275 ||

p. 223) samaḥ śubhāśubhe tuṣṭo yadṛcchāprāptavastunā |
nistraigunyaḥyo nirvikalpo nirlobhaḥ syādasañcayī || 276 ||

yathā satyamupāśritya mr̥ṣā viśvam pratisthati |

ātmāśritastathā deho jānannevaṁ sukhī bhavet || 277 ||

indriyāṇyeva kurvanti svāṁ svāṁ karma pṛthak pṛthak |
ātmā sākṣī vinirlipto jñātvaiṣaṁ mokṣabhāg bhavet || 278 ||

dhātupratigrahaṁ nindāmanṛtaṁ krīḍanaṁ striyā |
retastyāgamasūyāñca saṁnyāsī parivarjayet || 279 ||

sarvatra samadr̥ṣṭih syāt kīṭe deve tathā nare |
sarvaṁ brahmeti jānīyāt parivrāṭ sarvakarmasu || 280 ||

viprānnam śvapacānnam vā yasmāttasmāt samāgatam |
deśam kālam tathā pātramaśnīyādavicārayan || 281 ||

sama ityādi | nistraiguṇyah trayo guṇā yasmin sa triguṇah
sakāmaḥ tasya bhāvastraiguṇyam tasmānniṣkrānto nistraiguṇyah
niṣkāmaḥ ityarthah | nirvikalpaḥ nānāvidhakalpanāśūnyaḥ |
nirlobhaḥ dhanādyāgame bahudhā jāyamāne'pi
punarvardddhamāno'bhilāśo lobhaḥ tadrahitaḥ | asañcayī
tattadvastusañcayābhāvavān || 276 ||

yathetyādi | yathā satyaṁ
paramātmānam evopāśrityāvalambya mṛṣā mithyābhūtamapi
viśvarūpā pratiṣṭhati satyavadāste tathaivātmānamāśrito mithyāmūta
eva dehaḥ pratiṣṭhati evaṁ jānan saṁnyāsī sukhī bhavet || 277 ||

indriyāṇīti | indriyāṇyeva pṛthak pṛthak svāṁ svāṁ karma
kurvanti | ātmā tu sākṣī kevalam śubhāśubhakarmaṇāṁ draṣṭā
bhavati | ata eva nirliptaḥ tattatkarmabhirvaddho na bhavati | evaṁ
jñātvaiṣaṁ saṁnyāsī mokṣabhāg bhavet || 278 ||

anṛtam ayathārthabhāṣaṇam | asūyām satsvapi guṇeṣu
doṣāropaṇam || 279 - 281 ||

p. 224) adhyātmaśāstrādhyayanaiḥ sadā tattvavicāraṇaiḥ |
avadhūto nayet kālam svecchācāraparāyaṇah || 282 ||

saṁnyāsināṁ mṛtam kāyaṁ dāhayenna kadācana |
sampūjya gandhapuṣpādyairnikhanedvāpsu majjayet || 283 ||

aprāptayogamartyānāṁ sadā kāmābhilāśiṇāṁ |
svabhāvājjāyate devi pravṛttiḥ karmasaṅkule || 284 ||

tatrāpi te sānuraktā dhyānārcājapasādhane |
śreyastadeva jānantu yatraiva dṛḍhaniścayāḥ || 285 ||

ataḥ karmavidhānāni proktāni cittaśuddhaye |
nāmarūpaṁ bahuvidham tadarthaṁ kalpitam mayā || 286 ||

brahmajñānādṛte devi karmasaṁnyasanaṁ vinā |
kurvan kalpaśataṁ karma na bhavenmuktibhāg janāḥ || 287 ||

kulāvadhūtastattvajño jīvanmukto narākṛtiḥ |
sākṣānnārāyaṇam matvā gṛhastastam̄ prapūjayet || 288 ||

adhyātmaśāstrādhyayanaiḥ vedāntaśāstrapāṭhaiḥ |
tattvavicāraṇaiḥ brahmatattvavivecanaiḥ || 282 ||

nikhanet śuau bhūmau gartaṁ vidhāya tatraiva nidadhyāt | apsu
jaleṣu || 283 ||

aprāptayogamartyānāṁ na prāpto yogo
brahmajñānasam̄bandho yaistathābhūtānāṁ | karmasaṅkule
karmasamūhe || 284 ||

tatrāpi tatraivāpi | aprāptayogamartyāḥ | sānuraktāḥ
anurāgavantaḥ | tadeva arcādikarmaiva || 285 ||

p. 225) yaterdarśanamātreṇa vimuktaḥ sarvapātakāt |
tīrthavratatapodānasarvayajñaphalam labhet || 289 ||

iti śrīmahānirvāṇatantré sarvatantrottamottame

sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāśadāśivasaṁvāde
varṇāśramācāradharmakathanaṁ nāmāṣṭamollāsaḥ |

tadartham aprāptayogamartyārtham || 286 - 289 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratīkāyāṁ aṣṭamollāsaḥ |

navamollāsaḥ

śrīsadāśiva uvāca |

varṇāśramācāradharmāḥ kathitāstava suvrate |
saṁskārān sarvavarṇānāṁ śṛṅuṣva gadato mama || 1 ||

saṁskāreṇa vinā devi dehaśuddhirna jāyate |
nāsaṁskṛito'dhikārī syād daive paitre ca karmaṇi || 2 ||

ato viprādibhirvarṇaiḥ svavavarṇoktasaṁskriyā |
kartavyā sarvathā yatrārihāmutra hitepsubhiḥ || 3 ||

jīvasekah pum̄savanam sīmantonnayanaṁ tathā |
jātanāmnī niṣkramaṇamannāśanamataḥ param |
cūḍopanayanodvāhāḥ saṁskārāḥ kathitā daśa || 4 ||

oṁ namo brahmaṇe

śrīśrīnāthapadāmbhoje niyatam matirastu me |

evamaśeṣān varṇāśramācāradharmān kathayitvedānīṁ
sarvavarṇānāmakhilān saṁskārān vivakṣan śrīsadāśiva uvāca
varṇāśrametyādi | gadato mama kathayato mattaḥ || 1 - 3 ||

brāhmaṇakṣatriyavaiśyānāṁ jīvasekādaya udvāhāntā daśa
saṁskārāḥ santi śūdrāṇāṁ varṇasaṅkarāṇāṁ
copanayanākhyasaṁskāravarjitā jīvasekādayo navaiva saṁskārāḥ

santītyāha jīvaseka ityādinā sārddhadvayena || 4 ||

p. 227) śūdrāṇāṁ śūdrabhinnānāmupavītaṁ na vidyate |
teṣāṁ navaiva saṃskārā dvijātīnāṁ daśa smṛtāḥ || 5 ||

nityāni sarvakarmāṇi tathā naimittikāni ca |
kāmyānyapi varārohe kuryācchāmbhavavartmanā || 6 ||

yāni yāni vidhānāni yeṣu yeṣu ca karmasu |
puraiva brahmarūpeṇa tānyuktāni mayā priye || 7 ||

saṃskāreṣu ca sarveṣu tathaihvānyeṣu karmasu |
viprādivarṇabhedena kramānmantrāśca darśitāḥ || 8 ||

satyatretādvāpareṣu tattatkarmasu kālike |
prāṇavādyāṁstu tān mantrān prayogeṣu niyojayet || 9 ||

kalau tu parameśāni taireva manubhirnarāḥ |
māyādyaiḥ sarvakarmāṇi kuryuḥ śāṅkaraśāsanāt || 10 ||

nigamāgamatantraṣu vedeṣu saṃhitāsu ca |
sarve mantrā mayaivoktāḥ prayogo yugabhedataḥ || 11 ||

kalāvannagataprāṇāḥ mānavā hīnatejasaḥ |
teṣāṁ hitāya kalyāṇi kuladharmo nirūpitaḥ || 12 ||

kalidurbalajīvānāṁ prayāsāśaktacetasām |
saṃskārādikriyāsteṣāṁ saṃkṣepenāpi vacmi te || 13 ||

śūdrabhinnānāṁ varṇasaṅkarāṇāṁ | teṣāṁ
śūdrāṇāṁ śūdrabhinnānāñca | dvijātīnāṁ
brāhmaṇakṣatriyavaiśyānām || 5 || 6 ||
vidhānāni ākāṇkṣitānīti śeṣaḥ || 7 - 9 ||
māyādyaiḥ māyā hrīmiti bījaṁ ādyaṁ yeṣāṁ manūnām

te taiḥ || 10 - 13 ||

p. 228) sarveṣāṁ śubhakāryāṇāmādibhūtā kuṣaṇḍikā |
tasmādādau pravakṣyāmi śṛṇu tāṁ devavandite || 14 ||

ramye pariṣkr̄te deśe tuṣāṅgārādivarjite |
hastamātrapramāṇena sthaṇḍilam racayet sudhīḥ || 15 ||

tisro rekhā vidhātavyā prāgagrāstatra maṇḍale |
kūrcenābhuyukṣya tāḥ sarvā vahninā vahnimāharet || 16 ||

ānīya vahnīṁ tatpārśve sthāpayedvāgbhavam smaran || 17 ||

tatastasmāt jvaladdāru gṛhītvā dakṣapāṇinā |
hrī/ kravyādebhyo namaḥ svāhā kravyādāṁśam parityajet || 18 ||

itthaṁ pratiṣṭhitam vahnīṁ pāṇibhyāmātmasammukham |
uddhṛtya tāsu rekhāsu māyādyāṁ vyāhṛtiṁ smaran || 19 ||

tāṁ kuṣaṇḍikām || 14 ||

kuṣaṇḍikāmevāha ramye ityādibhiḥ | sthaṇḍilam catvaram || 15
||

tisra ityādi | tatra maṇḍale hastamātrapramāṇena racite sthaṇḍile
prāgagrāstisro rekhā vidhātavyāḥ | tataḥ kūrcena hūmiti mantreṇa
tā rekhā abhyukṣya jalenābhīṣicya vahninā ramiti mantreṇa
vahnimāharet ānayet || 16 ||

ānīyetyādi | vahnimānīya vāgbhavam aimiti mantraṁ smaran
san tatpārśve sthaṇḍilasya pārśve sthāpayet || 17 ||

tata ityādi | tataḥ paraṁ tasmādvahnerekaṁ jvaladdāru
prajvalatkāṣṭhaṁ dakṣapāṇinā gṛhītvā hrī/ kravyādebhyo namaḥ
svāheti mantreṇa kravyādāṁśam rākṣasabhāgaṁ dakṣiṇasyāṁ
diśi parityajet || 18 ||

itthamityādi | itthamanena prakāreṇa pratiṣṭhitam samskṛtaṁ
vahnīṁ pāṇibhyāmuddhṛtyotthāpya māyādyāṁ hrī/ bījādyāṁ

vyāhṛtiṁ smaran san ātmanah

p. 229) saṁsthāpya tṛṇadārubhyāṁ prabalīkṛtya pāvakam |
samidhe dve ghṛtakte ca hutvā tasmin hutāśane |
svakarmavihitāṁ nāma kṛtvā dhyāyeddhanañjayam || 20 ||

bālārkāruṇasaṅkāśāṁ saptajihvaṁ dvimastakam |
ajārūḍhaṁ śaktidharam jaṭāmukuṭamaṇḍitam || 21 ||

dhyātvavivaṁ prāñjalirbhūtvā'vāhayeddhavyavāhanam || 22 ||

māyāmehyehi padataḥ sarvāmara vadet priye |
havyavāhapadānte ca munibhiḥ svagaṇaiḥ saha |
adhvaraṁ rakṣa rakṣeti namah svāhā tato vadet || 23 ||

sammukhaṁ yathā syāttathā tāsu rekhāsu saṁsthāpya
tṛṇadārubhyāṁ pāvakamagniṁ prabalīkṛtya ca tasmin
hutāśane'gnau ghṛtakte ghṛtasāmyukte dve samidhau kāṣṭhe hutvā
prakṣipya vahneḥ svakarmavihitāṁ nāma ca kṛtvā dhanañjayamagniṁ
dhyāyet || 19 || 20 ||

vahnerdhyānamevāha bālārkāruṇasaṅkāśamityādi | bālo
yo'rkaḥ sūryastadvadaruṇo lohitavarṇaḥ saṅkāśo dīptiryasya
tathābhūtam || 21 ||

dhyātvetyādi | evaṁ havyavāhanamagniṁ dhyātvā tataḥ
prāñjalirbhūtvā vakṣyamāṇamantreṇa havyavāhanamāvāhayet ||
22 ||

vahnyāvāhanamantramevāha māyāmityādinā sārddhena | he
priye pūrvam māyāṁ hrīmiti bījaṁ vadet tataḥ paramehyehītyuktvā
tat padataḥ param sarvāmareti padaṁ vadet | tato havyavāheti
padasyānte munibhiḥ svagaṇaiḥ saha adhvaram rakṣa rakṣeti vadet | tato
namah svāheti vadet | sakalapadayojanayā hrī/ ehyehi
sarvāmarahavyavāha munibhiḥ svagaṇaiḥ saha adhvaram rakṣa rakṣa
namah svāheti mantra jātaḥ || 23 ||

p. 230) ityāvāhya havyavāhamayaṁ te yoniruccaran |
yathopacāraiḥ sampūjya sapta jihvāḥ prapūjayet || 24 ||

kālī karālī ca manojavā ca
sulohitā caiva sudhūmravarṇā |
sphuliṅginī viśvanirūpiṇī ca
lelāyamāneti ca sapta jihvāḥ || 25 ||

tato'gneḥ pūrvamārabhya saha kīlālapāṇinā |
uttarāntaṁ maheśāni tridhā prokṣaṇamācaret || 26 ||

tathaiva yāmyamārabhya kauberāntam hutāśituḥ |
tridhā paryukṣaṇam kuryāttato yajñīyavastunaḥ || 27 ||

iti | ityanena mantreṇa havyavāhanamagnimāvāhya vahne te
tavāyam yonirityuccaran san praṇavādinamo'ntena
nāmamantreṇopacāraiḥ pādyādibhirvahniṁ yathāvat sampūjya
praṇavādinamo'ntanāmamantreṇa gandhapuṣpādibhirvahneḥ sapta
jihvāḥ prapūjayet || 24 ||

vahneḥ saptajihvā evāha kālītyādinaikena | kālyādyā
viśvanirūpiṇyantā lelāyamānā agnerhavirgrahaṇārthā etāḥ
saptajihvāḥ || 25 ||

tata iti | he maheśāni tataḥ param saha kīlālapāṇinā sajalena
hastena pūrvamārabhyottarāntamuttaraparyantamagnestriddhā trivāram
prokṣaṇamācaret || 26 ||

tathaivetyādi | tatastathaiva saha kīlālapāṇinaiva yāmyam
dakṣiṇamārabhya kauberāntamuttaraparyantaṁ hutāśiturvahnestridhā
paryukṣaṇamabhiṣecanaṁ kuryāt | tataḥ param yajñīyavastuno'pi
tridhaiva paryukṣaṇam kuryāt || 27 ||

p. 231) paristarettato darbhaiḥ pūrvasmāduttarāvadhi |
udaksamsthairuttarāgraiḥ prāgagrairanyadiksthitaiḥ || 28 ||

agnim̄ dakṣiṇataḥ kṛtvā gatvā brahmāsanāntikam |
vāmāṅguṣṭhakaniṣṭhābhyaṁ brahmaṇah kalpitāsanāt || 29 ||

gṛhītvā kuśapatraikaṁ hrī/ nirastaḥ parāvasuh |
ityuktvāgnerdakṣiṇasyāṁ nikṣipedutkarādinā || 30 ||

sīda yajñapate brahmannidaṁ te kalpitāsanam |
sīdāmīti vadan brahmā viśettatrottarāmukhah || 31 ||

sampūjya gandhapuṣpādyairbrahmāṇam prārthayedidam || 32 ||

gopāya yajñam̄ yajñeśa yajñam̄ pāhi bṛhastapate |
māñca yajñapatim̄ pāhi karmasākṣinnamo'stu te || 33 ||

paristarediti | tataḥ paraṁ pūrvasmāt pūrvamārabhya
uttarāvadhi
uttaraparyantamudaksam̄sthairuttaradiksthitairuttarāgrairanyadiksthitaiḥ
prāgagrairdarbhaiḥ kuśaiḥ sthaṇḍilam̄ paristaredācchādayet || 28 ||

agnimityādi | tato'gnim̄ dakṣiṇataḥ kṛtvā brahmāsanāntika
gatvā vāmāṅguṣṭhakaniṣṭhābhyaṁgulibhyāṁ brahmaṇah
kalpitādāsanāt kuśapatraikamekaṁ kuśapatram̄ gṛhītvā hrī/
nirastaḥ parāvasuritimantramuktvā utkarādinā saha tadeva
kuśapatramagnerdakṣiṇasyāṁ diśi nikṣipet || 29 || 30 ||

sīdeti | he yajñapate brahman idam̄ te tvadarthaṁ kalpitāsanam̄
vartate tvam̄ sīda atropavišeti brahmāṇam̄ yajñakartā brūyāt
tato'ham̄ sīdāmīti vadan brahmā uttarāmukho bhūtvā tatrāsane
viśet || 31 ||

sampūjyetyādi | tato gandhapuṣpādibhirbrahmāṇam̄ sampūjya
tamevedam̄ prārthayet || 32 ||

idam̄ kim̄ prārthayedityapekṣāyāmāha gopāya yajñamityādi |
gopāya rakṣa || 33 ||

tatra darbhamayaṁ vipraṁ kalpayet yajñasiddhaye || 34 ||

tato brahmannihāgacchāgacchetyāvāhya sādhakaḥ |
pādyādibhiśca sampūjya yāvad yajñasamāpanam |
tāvadbhavadbhiḥ sthātavyamiti prārthya namettataḥ || 35 ||

sodakena kareṇāgnerīśānād brahmaṇo'ntikam |
tridhā paryukṣya vahniñca triḥ prokṣya tadanantaram || 36 ||

āgatya vartmanā tena sūpaviśya nijāsane |
sthaṇḍilasyottare darbhānudagagrān paristaret || 37 ||

teṣu yajñīyavastūni sarvāṇyāsādayet sudhīḥ |
sodakaṁ prokṣaṇīpātramājyasthālīsamitkuśān || 38 ||

gopayāmīti | yajñakartraivaṁ prārthito brahmā gopayāmīti
vadet | brahmābhāve tu gopayāmīti svayameva vadet | tatra
brahmābhāve sati yajñasiddhaye darbhamayaṁ vipraṁ kalpayet || 34 ||

tata ityādi | tataḥ paraṁ sādhako yajñakartā
brahmannihāgacchāgaccheti mantreṇa brahmāṇamāvāhya
pādyādibhiḥ sampūjya ca yāvadyajñasamāpanam
bhavettāvadbhavadbhiḥ sthātavyamiti prārthya ca tato brahmāṇam
namet || 35 ||

sodakeneti | tataḥ sodakena kareṇa sajalena
hastenāgnerīśānādīśānakōṇamārabhya brahmaṇo'ntikam
bramasamīpaparyantaṁ tridhā vāratrayaṁ paryukṣyābhiṣicaya
vahniñca trirvāratrayaṁ prokṣya tadanantaraṁ yena vartmanā
brahmāsanāntikam gatavānāśīttenaiva vartmanā'gatyā nijāsane
sūpaviśya ca yajñakartā sthaṇḍilasyottare deśe udagagrān darbhān
kuśān āstaret || 36 || 37 ||

teṣviti | sudhīryajñasādhakasteṣu darbheṣu sarvāṇi
yajñīyavastūnyāsādayet sthāpayet | darbheṣu yāni yajñīyavastūni
āsādayettānyāha sodakamityādinā || 38 ||

p. 233) āsādyā sruksruvādīni hrā/ hrī/ hrūmiti mantrakaiḥ |
divyadr̥ṣṭyā prokṣaṇena saṃskṛtya tadanantaram || 39 ||

pṛthivyāṁ dakṣiṇāṁ jānu pātayitvā sruve srucā |
ghṛtamādāya matimāṁścintayan hitamātmanah |
hrī/ viṣṇave dviṭhāntena pradadyādāhutitrayam || 40 ||

tathaiva ghṛtamādāya dhyāyan devam̄ prajāpatim |
vāyavyādagnikonāntam̄ juhuyādājyadhārayā || 41 ||

punarājyam̄ samādāya dhyāyandevam̄ purandaram |
nairṛtādīśakonāntam̄ juhuyādājyadhārayā || 42 ||

tato'gneruttare yāmye madhye ca parameśvari |
agnim̄ somam̄ agnīśomau samullikhya yathākramāt || 43 ||

āsādyeti | darbheṣu sodakaprokṣaṇīpātrādīni vastūni
sruksruvādīni yajñīyāni pātrāṇi cāsādyā saṃsthāpya hrā/ hrī/
hrūmiti mantrakairdivyadr̥ṣṭyā prokṣaṇena ca tāni saṃskṛtya
tadanantaram pṛthivyāṁ dakṣiṇāṁ jānu pātayitvā srucā sruve
yajñīye pātre ghṛtamādāya gṛhītvā matimān yajñasādhaka
ātmano hitam̄ cintayan san dviṭhāntena svāhāntena hrī/ viṣṇave iti
mantreṇa viṣṇumuddisyāhutitrayam̄ pradadyāt || 39 || 40 ||

tathaivetyādi | tathaiva srucā sruve eva ghṛtamādāya hrī/
bījādyena sacaturthīsvāhāntena nāmamantreṇa prajāpatim̄ devam̄
dhyāyan san tamuddisiya vāyavyāt vāyavyam̄
konāmārabhyāgnikonāntam̄ ghṛtadhārayā juhuyāt || 41 ||

punarityādi | punaḥ srucā sruve ājyaṁ ghṛtam̄ samādāya
purandaraṁ devam̄ dhyāyan san tamuddisiya hrī/ bījādyena
sacaturthīsvāhāntena nāmamantreṇa nairṛtānairṛtaṁ
konāmārabhyeśakonāntamīśānakonāparyantamājyadhārayā
juhuyāt || 42 ||

tata ityādi | he parameśvari tataḥ param agneruttare bhāge yāmye
dakṣiṇe bhāge madhye ca yathākramāt krameṇaivāgnim̄ somam̄
agnīśomau ca samuddisiya māyādyena

p. 234) sacaturthīnamo'ntena māyādyenāhutitrayam |
hutvā vidheyakarmoktaṁ homaṁ kuryādvicakṣaṇaḥ || 44 ||

āhutitrayadānāntaṁ dhārāhomaṁ pracakṣate || 45 ||

yaduddiśyāhutiṁ dadyāt deyoddeśo'pi tatkṛte |
samāpya prakṛtaṁ karma sviṣṭakṛddhomamācaret || 46 ||

prāyaścittātmako homaḥ kalau nāsti varānane |
sviṣṭikṛtā vyāhṛtibhiḥ prāyaścittaṁ vidhīyate || 47 ||

pūrvavaddhavirādāya brahmāṇam manasā smaran |
asmin karmanī deveśa pramādādbhramato'pi vā || 48 ||

hrī/ bījādyena sacaturthīnamo'ntena nāmamantraṇāhutitrayaṁ hutvā
vicakṣaṇaḥ sudhīryajñasādhako vidheyakarmoktaṁ vidheye
ṛtusaṁskārādau karmaṇyuktaṁ homaṁ kuryāt || 43 || 44 ||
āhutītyādi | viṣṇūddeśyakāhutitrayadānam ārabhya
agnyādyuddeśyakāhutitrayadānāntaṁ dhārāhomaṁ pracakṣate
pravadanti || 45 ||

yadityādi | yaddaivatamuddiśyāhutiṁ dadyāt tatkṛte tadarthaṁ
deyoddeśo'pi deyasya vastuna uddeśa ullecko'pi kartavyaḥ | yathā hrī/
viṣṇave svāhā haviridaṁ viṣṇave evameveti
vidheyakarmāṇigabhūtaṁ prakṛtaṁ karma homakarmaivaṁ samāpya
sviṣṭakṛddhomamāṁ śobhanābhīṣṭakārakaṁ homamācaret || 46 ||
prāyaścittetyādi | kalau yuge prāyaścittātmakahomābhāvāt
sviṣṭikṛtā homena vyāhṛtibhirhomena ca prāyaścittaṁ vidhīyate || 47
||

atha sviṣṭakṛddhomācaraṇavidhimāha pūrvavadityādibhiḥ |
pūrvavat srucā sruve havirghītamādāya brahmāṇam prajāpatiṁ
manasā smaran san tamuddiśya māyādyena hrī/ bījādyena
svāhāntena -

p. 235) nyūnādhikāṁ kṛtaṁ yacca sarvāṁ sviṣṭakṛtaṁ kuru |
māyādyenāmunā devi svāhāntenāhutiṁ hunet || 49 ||

tvamagne sarvalokānāṁ pāvanaḥ sviṣṭakṛt prabhuḥ |
yajñasākṣī kṣemakartā sarvān kāmān prapūraya |
anena havanāṁ kuryāt māyayā vahnijāyayā || 50 ||

itthaṁ sviṣṭakṛtaṁ homaṁ samāpya kratusādhakaḥ |
karmaṇo'sya parabrahmannayuktaṁ vihitañca yat || 51 ||

tacchāntyai yajñasampattyai vyāhṛtyā hūyate vibho |
māyādivahni jāyāntairbhūrbhuvaḥ svariti tribhiḥ || 52 ||

asmin karmaṇi deveśa pramādādbhūmato'pi vā |
nyūnādhikāṁ kṛtaṁ yacca sarvāṁ sviṣṭakṛtaṁ kuru ||

ityamunā mantrēṇāhutiṁ hunet dadyāt || 48 || 49 ||
tvamityādi | tato'gnimuddiśyā'dibhūtayā māyayā hrī/
bījenāntabhūtayā vahnijāyayā svāhayā ca saṁyuktena -

tvamagne sarvalokānāṁ pāvanaḥ sviṣṭakṛt prabhuḥ |
yajñasākṣī kṣemakartā sarvān kāmān prapūraya ||

ityanena mantrēṇa havanāṁ kuryāt || 50 ||

itthamityādi | itthamanena prakāreṇa sviṣṭakṛtaṁ homaṁ
samāpya kratusādhako yajñakartā |

karmaṇo'sya parabrahmannayuktaṁ vihitañca vihitañca yat |
tacchāntyai yajñasampattyai vyāhṛtyā hūyate vibho ||

iti paraṁ brahma samprārthya paraṁ brahmaivoddiśya ca
māyādivahni jāyāntaiḥ hrī/ bījādibhiḥ
svāhāntairbhūrbhuvaḥ svariti tribhīrmantrairāhutitritayaṁ dadyāt |
tathaiva hrī/

p. 236) āhutitritayaṁ dadyāt tritayena tathaiva ca |
hutvāgnau yajamānena dadyāt pūrṇāhutiṁ budhaḥ || 53 ||

svayaṁ cet karmakartā syāt svayamevāhutiṁ kṣipet |
abhiṣekavidhānādāvevameva vidhiḥ smṛtaḥ || 54 ||

ādau māyāṁ samuccārya tato yajñapate vadet |
pūrṇo bhavatu yajño me hr̄ṣyantu yajñadevatāḥ |
phalāni samyak yacchantu vahnikāntāvadhirmanuḥ || 55 ||

mantreṇānena matimānuttāya susamāhitaḥ |
phalatāmbūlasahitāhutiṁ dadyāddhutāśane || 56 ||

dattapūrṇāhutirvidvān śāntikarma samācaren |
prokṣaṇīpātratoyena kuśaiḥ sammārjayecchirah || 57 ||

bījādyena svāhāntena bhūrāditritayenaikadhāhutiṁ dadyāt | budho
yajñasādhaka evaṁ hutvā yajamānena saha viṣṇumuddiśya
vakṣyamāṇamantreṇāgnau pūrṇāhutiṁ dadyāt || 51 - 53 ||

svayañcedityādiślokastu spaṣṭārthaḥ || 54 ||

yena mantreṇa pūrṇāhutiṁ dadyāt tameva mantramāha
ādāvityādinā sārddhena | ādau māyāṁ hrī/ bījaṁ samuccārya
tato yajñapate iti vadet tataḥ pūrṇo bhavatu yajño me hr̄ṣyantu
yajñadevatāḥ phalāni samyagyacchantu iti vadet | yojanayā hrī/
yajñapate pūrṇo bhavatu yajño me hr̄ṣyantu yajñadevatāḥ phalāni
samyag yacchantu svāheti manurjātaḥ ayaṁ manurvahnikāntāvadhiḥ
svāhāntaḥ proktāḥ || 55 ||

mantreṇetyādi | matimān yajñasādhako yajamānena sahotthāya
susamāhitaḥ atisāvadhānaḥ san anena mantreṇa
phalatāmbūlasahitāhutiṁ hutāśane'gnau dadyāt || 56 ||

dattetyādi | evaṁ dattapūrṇāhutiḥ san vidvān yajñasādhakaḥ
śāntikarma samācaren | śāntikarmācaraṇasyaiva vidhimāha
prokṣaṇīpātretyādibhiḥ || 57 ||

p. 237) āpaḥ sumitriyāḥ santu bhavantvoṣadhyo mama |
āpo rakṣantu māṁ nityamāpo nārāyaṇaḥ svayam || 58 ||

āpo hi ṣṭhā mayobhuvastā na ūrje dadhātanaḥ |
ityābhyaṁ mārjanaṁ kṛtvā bhūmau bindūn vinikṣipet || 59 ||

ye dviṣanti ca māṁ nityaṁ yāṁśca dviṣmo narān vayam |
āpo durbhitriyāsteṣāṁ santu bhakṣantu tānapi || 60 ||

aneneśānadigbhāge bindūn prakṣipyā tān kuśān |
hitvā kṛtāñjalirbhūtvā prārthayeddhavyavāhanam || 61 ||

buddhiṁ vidyāṁ balaṁ medhāṁ prajñāṁ śraddhaṁ yaśaḥ
śriyam |
ārogyaṁ teja āyuṣyaṁ dehi me havyavāhana || 62 ||

iti prārthya vītihotram visṛjedamunā śive || 63 ||

śiraḥsammārjanārthamāpa ityādikaṁ mantradvayamāha āpa
iti | he āpo bhavatyo mama sumitriyāḥ santu oṣadhyayaśca bhavantu
ityevamanvayaḥ | sumitrāṇyeva sumitriyāḥ svārthe ṣṇyaḥ
tasyeyādeśaḥ || 58 ||

āpa ityāderartho vakṣyate | ityābhyaṁ mantrābhyaṁ śiraso
mārjanaṁ kṛtvā bhūmau kuśairbindūn viniḥkṣipen || 59 ||

bhūmau bindūnāṁ nikṣepaṇasya mantramāha ye dviṣantīti ||
60 ||

anenetyādi | anena mantreṇeśānadigbhāge kuśairbindūn
prakṣipyā tān kuśānapi tatraiva hitvā tyaktvā kṛtāñcalirbhūtvā
havyavāhanamagniṁ prārthayet || 61 ||

agniṁ kiṁ prārthayedityapekṣāyāmāha buddhimityādi |
buddhim sāstrāditattvajñānam | vidyām ātmajñānam | medhām
dhāraṇāvatīṁ dhiyam | prajñām sārāsāravivekanaipuṇyam || 62 ||

itīti | he śive iti vītihotramagniṁ prārthyā'munā
vakṣyamāṇena mantreṇa tameva visṛjet || 63 ||

p. 238) yajña yajñapatim gaccha yajñam gaccha hutāśana |
svām yoniṁ gaccha yajñeśa pūrayāśmanmanoratham || 64 ||

agne kṣamasva svāheti mantreṇāgnerudagdiśi |
datvā dadhnā'hutiṁ vahniṁ dakṣiṇasyāṁ vicālayet || 65 ||

brahmaṇe dakṣiṇāṁ dattvā bhaktyā natvā visarjayet |
tatastu tilakaṁ kuryāt sruvasaṁplagnabhasmanā || 66 ||

māyāṁ kāmaṁ samuccārya sarvaśāntikaro bhava |
lalāṭe tilakaṁ kuryāt mantreṇānena yājñikah | || 67 ||

śāntirastu śivam cāstu vāsavāgniprasādataḥ |
marutāṁ brahmaṇaścaiva vasurudraprajāpateḥ | || 68 ||

agnivisarjanasyaiva mantramāha yajñeti | he yajña tvam
yajñapatim viṣṇum gaccha prāpnui | he hutāśana tvam yajñam
gaccha | he yajñeśa yajñakartastvam svām yonimātmīyasthānam
gaccha | he yajñādika tvamasmanmanorathasmākaṁ kāmaṁ
pūraya | yajñayajñapatimityādinā'gne kṣamasva
svāhetyantenānena mantreṇāgnerudagdiśi dadhnāhutiṁ datvā
dakṣiṇasyāṁ diśi vahnimanenaiva mantreṇa vicālayet || 64 || 65 ||

brahmaṇe ityādistu spaṣṭārthaḥ | || 66 ||
nanu kena mantreṇa lalāṭe tilakaṁ kartavyam tatrāha
māyāmityādi | māyāṁ hrī/ bījaṁ kāmaṁ klī/ bījaṁ samuccārya
sarvaśāntikaro bhaveti vadet | yojanayā hrī/ klī/ sarvaśāntikaro
bhaveti mantra jātaḥ | yājñiko yajñakartā'nena mantreṇa lalāṭe
tilakaṁ kuryāt || 67 ||
śāntirityādi | śivam kalyāṇam | marutāmityādāvapi
prasādata ityasya yojanā kartavyā | || 68 ||

p. 239) anena manunā puṣpaṁ dhārayenmastakopari |
svaśaktyā dakṣiṇāṁ dadyāt homaprakṛtakarmaṇoh || 69 ||

iti te kathitā devi sarvakarmakuṣaṇḍikā |
prayojyā śubhakarmādau yatnataḥ kulasādhakaiḥ || 70 ||

prakṛte karmaṇi śive caruryeṣāṁ kulāgamaḥ |
siddhyarthaṁ karmaṇānteṣāṁ carukarma nigadyate || 71 ||

carusthālī prakartavyā tāmrī vā mṛttikodbhavā || 72 ||

kuṣaṇḍikoktavidhinā dravyasamaskaraṇāvadhi |
kṛtvā karma carusthālīmānayedātmasmammukhe || 73 ||

akṣatāmabraṇāṁ dṛṣṭvā prādeśaparimāṇakam |
pavitrakuśamekañca sthālīmadhye niyojayet || 74 ||

aneneti | anena sāntirastvityādinā prajāpaterityantena manunā
mastakopari puṣpaṁ dhārayet | tato homaprakṛtakarmaṇoh svaśaktyā
dakṣiṇāṁ yajñasādhakāya brāhmaṇāya dadyāt || 69 || 70 ||

prakṛta ityādi | prakṛte karmaṇi ṛtusamiskārādau | caruḥ
devatārthaṁ paramānnam | kule āgama āgamanaṁ yasya caroḥ sa
kulāgamaḥ || 71 ||

carukarmaivāha carusthālītyādibhiḥ || 72 ||
kuṣaṇḍiketyādi | kuṣaṇḍikoktavidhinā
dravyasamiskaraṇāvadhi dravyasamiskāraparyantaṁ sarvam karma
kṛtvā carusthālīmātmasammukhe deśe ānayet || 73 ||

akṣatāmiti | tato'kṣatāmabhagnāmabraṇāmacchidrāṁ
carusthālīṁ dṛṣṭvā prādeśaparimāṇakamekaṁ pavitrakuśam
sthālīmadhye niyojayet sthāpayet || 74 ||

p. 240) ānīya taṇḍulāṁstatra samsthāpya sthaṇḍilāntike |
yasmin karmaṇi ye devāḥ pūjanīyāḥ surārcite || 75 ||

tattannāma caturthyantamuktvā tvājuṣṭamīrayan |
gṛhṇāmi nirvapāmīti prokṣāmīti kramādvadan || 76 ||

gṛhītvā nirvapet sthālyāṁ prokṣayejjalabindunā |
pratyekañcaturo muṣṭīn devamuddiśya taṇḍulān || 77 ||

tato dugdhaṁ sitāñcaiva datvā pākavidhānataḥ |
supacet saṃskṛte vahnau sāvadhānena suvrate || 78 ||

supakvaṁ komalam jñātvā dadyāt tatra ghṛtasruvam || 79 ||

ānīyetyādi | tatastatra yajñasthāne taṇḍulānānīya
sthāṇḍilāntike saṃsthāpya ca yasmin ṛtusamīskārādau karmaṇi ye
devāḥ pūjanīyāstattannāma caturthyantamuktvā tataḥ param
tvājuṣṭamīrayan vadan tataḥ param kramādeva gṛhṇāmīti
nirvapāmīti prokṣāmīti ca vadan san pratyekam devamuddiśya caturo
muṣṭīn caturmuṣṭiparimitāṁstaṇḍulān gṛhītvā sthālyāṁ nirvapet
jalabindunā prokṣayecca | amukadevāya tvājuṣṭam gṛhṇāmīti
mantreṇa taṇḍulānādāyāmukadevāya tvājuṣṭam nirvapāmīti
mantreṇa sthālyāṁ niḥkṣipet | amukadevāya tvājuṣṭam
prokṣāmīti mantreṇa jalabindunā tānabhiṣiñceccetyarthah | tu
ājuṣṭamīti chedah | ājuṣṭam prītiḥ | ājuṣṭamīti kriyāvišeṣāṇam ||
75 - 77 ||

tata iti | he suvrate tataḥ param krameṇa dugdhaṁ sitāñca
sthālyāṁ dattvā sāvadhānena manasā saṃskṛte vahnau
pākavidhānataścaruṁ supacet || 78 ||

supakvamīti | tataḥ supakvaṁ komalam caruṁ jñātvā tatra
ghṛtasruvaṁ ghṛtapūrṇasruvaṁ dadyāt || 79 ||

p. 241) agneruttarataḥ pātraṁ vinidhāya kuśopari |
punastridhā ghṛtaṁ dattvā sthālīmācchādayet kuśaiḥ || 80 ||

tataḥ śrve carusthālyā ghṛtādhāraṇapūrvakam |
kiñciccaruṁ samādāya jānuhomam samācaret || 81 ||

dhārāhomaṁ tataḥ kṛtvā pradhānībhūtakarmaṇi |
yatra ye vihitā devāstanmantrairāhutīrhunet || 82 ||

samāpya prakṛtam homam sviṣṭikṛddhomapūrvakam |
prāyaścittātmakam hutvā kuryāt karmasamāpanam || 83 ||

saṁskāreṣu pratiṣṭhāsu vidhireṣah prakīrtitah |
vidheyah śubhakarmādau karmasamāsiddhihetave || 84 ||

athocaye mahāmāye garbhādhānādikāḥ kriyāḥ |
tatradāvṛtusaṁskārah kathyate kramataḥ śṛṇu || 85 ||

agneriti | tataścarupātramagneruttāryāgneruttarato deśe
kuśopari vinidhāya saṁsthāpya ca punastridhā trivāraṁ tatra ghṛtam
dattvā kuśaiḥ sthālīmācchādayet || 80 ||

tata iti | tataḥ param ghṛtādhāraṇapūrvakam
ghṛtasecanapūrvakam carusthālyāḥ sakāśāt kiñciccarum sṛve
samādāya gṛhītvā jānuhomaṁ samācaret kuryāt | pṛthivyāṁ
dakṣināṁ jānu pātayitvā yo homo vidhīyate sa eva jānuhomo
jñātavyah || 81 ||

dhāretyādi | tato dhārāhomaṁ kṛtvā yatra yasmin
pradhānībhūtakarmaṇi ye devāḥ pūjyā vihitāstanmantraisteṣāṁ
devānāṁ mantrairāhutīrhuneddadyāt || 82 ||

samāpyeti | evam prakṛtahomam samāpya
sviṣṭikṛddhomapūrvakam prāyaścittātmakam hutvā homam kṛtvā
karmasamāpanam homakarmaṇah samāptim kuryāt || 83 - 85 ||

p. 242) kṛtanityakriyah śuddhaḥ pañca devān samarcayet |
brahmā durgā gaṇeśaśca grahā dikpatayastathā || 86 ||

sthaṇḍilasyendradigbhāge ghaṭeśvetān prapūjayet |
tatastu mātrkāḥ pūjyā gauryādyāḥ ṣoḍaśa kramāt || 87 ||

gaurī padmā śacī medhā sāvitrī vijayā jayā |
devasenā svadhā svāhā śāntih puṣṭirdhṛtiḥ kṣamā |
ātmano devatā caiva tathaiva kuladevatā || 88 ||

āyāntu mātarah sarvāstridaśānandakārikāḥ |
vivāhavratayajñānāṁ sarvābhīṣṭāṁ prakalpyatām || 89 ||

yānaśaktisamārūḍhāḥ saumyamūrtidharāḥ sadā |
āyāntu mātarah sarvā yajñotsavasamṛddhaye || 90 ||

ityāvāhya māṭṛgaṇān svaśaktyā paripūjya ca |
dehalyāṁ nābhimātrāyāṁ prādeśaparimāṇataḥ |
sapta vā pañca vā bindūn dadyāt sindūracandanaiḥ || 91 ||

ṛtusaṁskāravidhimāha kṛtanityakriya ityādibhiḥ | nanu kān
pañcadevān samarcayedityapekṣāyāṁ brahmetyādi || 86 ||

sthāṇḍilasyetyādi | sthāṇḍilasya catvarasyendradigbhāge
pūrvabhāge saṁsthāpitesu pañcasu ghaṭeśvetān brahmādīn devān
gandhapuṣpādibhiḥ prapūjayet || 87 ||

pūjyā gauryādyāḥ ṣoḍaśamāṭṛkā eva darśayati
gaurītyādinā sārddhena || 88 ||

atha gauryādiṣoḍaśamāṭṛkāvāhanārthaṁ mantradvayamāha
āyāntu mātarah sarvā ityādi || 89 || 90 ||

itiādi | ityābhyaṁ mantrābhyaṁ māṭṛgaṇānāvāhya
svaśaktyā gandhapuṣpādibhiḥ paripūjya ca nābhimātrāyāṁ
nābhiparimitāyāṁ dehalyāṁ prādeśaparimāṇataḥ

p. 243) pratyekabindum matimān kāmaṁ māyāṁ ramāṁ smaran |
ghṛtadhārāmavicchinnāṁ dattvā tatra vasuṁ yajet || 92 ||

vasudhārāṁ prakalpyaivaṁ mayoktenaiva vartmanā |
viracya sthāṇḍilaṁ dhīro vahnisthāpanapūrvakam |
homadravyāṇi saṁskṛtya paceccarumanuttamam || 93 ||

prājāpatyaścaruścātra vāyunāmā hutāśanah |
samāpya dhārāhomāntam kṛtyamārtavamārabhet || 94 ||

hrī/ prajāpataye svāhā caruṇaivāhutitrayam |
pradāyaikāhutiṁ dadyādimam mantramudīrayan || 95 ||

parimāṇataḥ prādeśaparimite deśe sapta vā pañca vā bindūn
sindūracandanairdadyāt || 91 ||

pratyeketyādi | matimān karmasādhakah kāmaṁ klīmiti
māyāṁ hrīmiti ramāṁ śrīmiti ca bījaṁ smaran
pratyekabindumavicchinnāṁ ghṛtadhārāṁ dattva tatraiva vasuṁ
devaṁ gandhapuṣpādibhiryajet || 92 ||

vasudhārāmityādi | mayoktenaiva vartmanai vamanena prakāreṇa
vasudhārāṁ prakalpya sampādyā dhīro vicakṣaṇah karmasādhakah
sthāṇḍilam catvaraṁ viracya tatra vahnisthāpanapūrvakam
homadravyāṇi saṁskṛtya ca anuttamaṁ na vidyate uttamo
yasmādevaṁbhūtaṁ caruṁ pacet || 93 ||

prājāpatya ityādi | atra ṛtusamāskārakarmaṇi yaścaruḥ pacyate
saḥ prājāpatyah prajāpatidevatāko bhavati | hutāśano'gniśca
vāyunāmā bhavati | tataḥ pūrvoktena vidhinā dhārāhomāntam
karma samāpya kṛtyam kartavyam ārtavamṛtusaṁskārakarmārabhet ||
94 ||

hromityādi | hrī/ prajāpataye svāheti mantreṇa
prajāpatimuddiśya caruṇaivāhutitrayam pradāya imam
vakṣyamāṇam mantramudīrayan san ekāhutiṁ dadyāt || 95 ||

p. 244) viṣṇuryoniṁ kalpayatu tvaṣṭā rūpāṇi piṁśatu |
āṁsiñcatu prajāpatirdhātā garbhaṁ dadhātu te || 96 ||

ājyena caruṇā vāpi sājyena caruṇāpi vā |
sūryam prajāpatiṁ viṣṇum dhyāyannāhutimutsṛjet || 97 ||

garbhaṁ dhehi śinīvālī garbhaṁ dhehi sarasvatī |
garbhaṁ te aśvinau devāvādhattāṁ puṣkarasrajau || 98 ||

dhyātvā devīṁ śinīvālīṁ sarasvatyaśvinau tathā |
svāhāntamanunā'nena dadyādāhutimuttamām || 99 ||

tataḥ kāmaṁ badhūṁ māyāṁ ramāṁ kūrcam̄ samuccaran |
amuṣyai putrakāmāyai garbhamādhehi sadviṭham |
uktvā dhyātvā raviṁ viṣṇuṁ juhuyāt saṁskṛte'nale || 100 ||

ekāhutidānārthaṁ mantramāha viṣṇuryonimiti | piṁśatu
dīpayatu || 96 ||

ājyenetyādi | viṣṇuryonimityādinā mantrēṇājyena ghṛtena vā
caruṇaiva vā sājyena saghṛtena caruṇā vā sūryaṁ prajāpatiṁ
viṣṇuñca dhyāyan san tānevoddīśyaikāmāhutimutsṛjeddadyāt || 97
|| 98 ||

dhyātvetyādi | anena garbhaṁ dhehi śinīvālītyādinā
svāhāntena manunā śinīvālīṁ devīṁ tathā sarasvatyaśvinau
sarasvatīsahitāvāśvinau devau ca dhyātvā uttamāmāhutiṁ dadyāt ||
99 ||

tata ityādi | tataḥ paraṁ kāmaṁ klīmiti badhūṁ strīmiti
māyāṁ hrīmiti ramāṁ srīmiti kūrcam̄ hūmiti ca bījaṁ
samuccaran sadviṭham̄ svāhāsahitamamuṣyai putrakāmāyai
garbhamādhehītyuktvā klī/ strī/ hrī/ śrī/ hū/ amuṣyai
putrakāmāyai garbhamādhehi svāheti mantramuccārya raviṁ
viṣṇuñca dhyātvā saṁskṛte'nale juhuyāt || 100 ||

p. 245) yatheyam̄ pṛthivī devī hyuttānā garbhamādadhe |
tathā tvam̄ garbhamādhehi daśame māsi sūtaye |
svāhāntenā'munā viṣṇuṁ dhyāyannāhutimāharet || 101 ||

punarājyaṁ samādāya dhyātvā viṣṇuṁ parātparam |
viṣṇo jyeṣṭhena rūpeṇa nāryāmasyāṁ varīyasam |
sutamādhehi ṭhadvandvamuktvā vahnau havistyajet || 102 ||

kāmena puṭitāṁ māyāṁ māyayā puṭitāṁ vadhuṁ |

punaḥ kāmañca māyāñca paṭhitvā'syāḥ śirāḥ spr̄śet || 103 ||

patiputratibhiśca nārībhiḥ pariveṣṭitaḥ |
śiraścālabhya hastābhyaṁ badhvāḥ kroḍāñcale patih || 104 ||

viṣṇum durgāṁ vidhiṁ sūryam dhyātvā dadyāt phalatrayam |
tataḥ sviṣṭikṛtaṁ hutvā prāyaścittyā samāpayet || 105 ||

yatheyamiti | sūtaye prasavāya | svāhāntenāmunā yatheyaṁ
pr̄thivītyādinā mantreṇa viṣṇum
dhyāyaṁstamev oddiṣyāhutimāharedvahnau dadyāt || 101 ||

punarityādi | punarājyaṁ ghṛtaṁ samādāya gṛhītvā parādapi
paraṁ śreṣṭham viṣṇum dhyātvā tamev oddiṣya viṣṇo jyeṣṭhena
rūpeṇa nāryāmasyāṁ varīyasamātivaramatiśreṣṭhamityarthah |
mantramuktvā vahnau havighṛtaṁ tyajedityanvayah | jyeṣṭhena
śreṣṭhena rūpeṇa viśiṣṭam varīyasamātivaramatiśreṣṭhamityarthah |
thaadvandvaṁ svāhā || 102 ||

kāmeneti | tataḥ kāmena klīmiti bījena puṭitāmādāvante ca
saṃyuktāṁ māyāṁ hrī/ bījaṁ tathaiva māyayā hrī/ bījena
puṭhitāṁ vadhuṁ strī/ bījaṁ punaḥ kāmaṁ klī/ bījaṁ ca
māyāṁ hrī/ bījaṁ ca paṭhitvā yojanayā klī/ hrī/ klī/ hrī/ strī/ hrī/
klī/ hrīmiti mantraṁ paṭhitvā asyā bhāryāyāḥ śirāḥ spr̄śet || 103 ||

patītyādi | patiputratibhirnārībhiḥ pariveṣṭitaḥ
patirhastābhyaṁ badhvāḥ śiraścālabhya spr̄ṣṭvā tasyā eva
kroḍāñcale hastābhyaṁ viṣṇum durgāṁ vidhiṁ

p. 246) yadvā pradoṣasamaye gaurīśaṅkarapūjanāt |
bhāskarārghyapradānācca dampatyoh śodhanaṁ bhavet || 106 ||

ārtavam kathitam karma garbhādhānamatho śr̄nu || 107 ||

tadrātrāvanyarātrau vā yugmāyāṁ niśi bhāryayā |
sadanābhyan tarāṁ gatvā dhyātvā devam prajāpatim || 108 ||

spṛśan patnīṁ paṭhedbhartā māyābījapuraḥsaram |
āvayoḥ suprajāyai tvam̄ śayye śubhakarī bhava || 109 ||

āruhya bhāryayā śayyām̄ prāṇmukho vāpyudaḥmukhaḥ |
upaviṣya striyam̄ paśyan hastamādhāya mastake |
vāmena pāṇinā'liṅgya sthāne sthāne manum̄ japet || 110 ||

prajāpatiṁ sūryañca dhyātvā phalatrayam̄ dadyāt | samāpayet
ārtavam̄ karmeti śeṣah || 104 || 105 ||

athānyadṛtusaṁskārasya vidhānamāha yadvetyādyekena |
pradoṣasamaye rātryārambhasamaye || 106 || 107 ||

atha garbhādhānakriyāvidhimevāha tadrātrāvityādibhiḥ |
tadrātrāvṛtusaṁskārarātrāvanyarātrau vā yugmāyāmeva niśi
bhāryayā saha sadanābhyantaraṁ gatvā prajāpatiṁ devam̄ dhyātvā
ca patnīṁ spṛśan bhartā māyābījapuraḥsaram̄ māyābījaṁ hrīmiti
puraḥsaramagresaraṁ yatraivambhūtaṁ āvayoḥ suprajāyai tvam̄
śayye śubhakarī bhaveti mantraṁ paṭhet || 108 || 109 ||

āruhyeti | tato bhāryayā saha śayyāmāruhya prāṇmukha
udaḥmukho vā bhūtvā tatropaviṣya ca striyam̄ paśyan bhartā tasyā
mastake dakṣiṇam̄ hastamādhāya vāmena pāṇinā tāmāliṅgya ca
sthāne sthāne manum̄ japet || 110 ||

p. 247) śīrṣe kāmaṁ śataṁ japtvā civuke vāgbhavam̄ śatam |
kaṇṭhe ramām̄ viṁśatidhā stanadvandve śataṁ śatam || 111 ||

hṛdaye daśadhā māyām̄ nābhau tām̄ pañcavimśatim |
japtvā yonau karaṁ dattvā kāmena saha vāgbhavam || 112 ||

śatamaṣṭottaraṁ japtvā liṅge'pyevaṁ samācaran |
vikāśya māyayā yoniṁ striyam̄ gacchet sutāptaye || 113 ||

retaḥsampātasamaye dhyātvā viśvakṛtaṁ patih |
nābherad hastāt citkuṇḍe raktikāyām̄ prapātayet || 114 ||

nanu kasmin kasmin sthāne kām kām mantraṁ
 japedityapekṣayāmāha śīrṣe kāmamityādi | śīrṣe mastake
 kāmaṁ klīmiti mantraṁ śatavāraṁ japtvā civuke
 oṣṭhādharādhobhāge ca vāgbhavam aimiti mantraṁ śatavāraṁ
 japtvā kaṇṭhe ca ramāṁ śīmiti mantraṁ viṁśatidhā
 viṁśativāraṁ japtvā stanadvandve ca śīmiti mantraṁ śataṁ
 śataṁ japeṭ || 111 ||

hṛdaye ityādi | tato bhāryāyā hṛdaye māyāṁ hrīmiti mantraṁ
 daśadhā japtvā nābhau ca tāṁ māyāṁ hrīmiti mantraṁ
 pañcavimśativāraṁ japtvā yonau ca karam dattvā kāmena klīmiti
 bījena saha vāgbhavam aimiti mantramaṣṭottaraṁ śataṁ japtvā
 liṅge'pyevaṁ klī/ aimiti mantrasya japaṁ samācaran patirmāyayā
 hrīmiti mantreṇa yoniṁ vikāsyā vyādāya sutāptaye putraprāptaye
 striyaṁ gacchet || 112 || 113 ||

retaḥsampātetyādi | retaḥsampātasamaye bījasampātanakāle
 patirviśvakṛtaṁ prajāpatiṁ dhyātvā nābherad hastāccitkuṇḍe
 raktikāyāṁ nāḍyāṁ bījaṁ prapātayet || 114 || 115 ||

p. 248) yathā'gninā sagarbhā bhūrdyauryathā vajradhāriṇā |
 vāyunā diggarbhavatī tathā garbhavatī bhava || 116 ||

jāte garbhe ṛtau tasminnanyasmin vā maheśvari |
 ṛṭīye garbhamāse tu caret pum̄savanaṁ gṛhī || 117 ||

kṛtanityakriyo bhartā pañca devān samarcayet |
 gauryādimāṭkāścaiva vasordhārāṁ prakalpayet || 118 ||

vṛddhiśrāddhaṁ tataḥ kṛtvā pūrvoktavidhinā sudhīḥ |
 dhārāhomāntamāpādyā kuryāt pum̄savakriyām || 119 ||

prajāpatyaścarustatra candranāmā hutāśanaḥ || 120 ||

gavye dadhni yavañcaikaṁ dvau māśāvapi nikṣipet |
patih pṛcchet striyaṁ bhadre kiṁ tvam pivasi triḥkṛtam || 121 ||

tataḥ sīmantinī brūyāt māyāpuṁsavanaṁ tridhā |
prasṛtiṁstrīn pivennārī yavamāśayutaṁ dadhi || 122 ||

bījasekāntare yaṁ mantraṁ bhartā paṭhettameva mantramāha
yathāgnineti | bhūḥ pṛthvī | dyauḥ svargaḥ | vajradhāriṇā indreṇa ||
116 || 117 ||

puṁsavanakriyāvidhimevāha kṛtanityakriya ityādibhiḥ |
kṛtanityakriyo bhartā pūrvoktān brahmādīn pañca devān samarcayet
|| 118 || 119 ||

tatra puṁsavanakriyāyām || 120 ||

gavye ityādi | gavye gosambandhini dadhni ekaṁ yavaṁ dvau
māśāvapi niḥkṣipet | tato he bhadre patni tvam kiṁ pibasīti
patistriḥkṛtam trivāraṁ striyaṁ pṛcchet || 121 ||

tata iti | tataḥ paraṁ māyāpuṁsavanaṁ hrī/ puṁsavanamiti
sīmantinī strī tridhā trivāraṁ brūyāt | tato nārī¹
yāgasthānādanyatra gatvā trīn prasṛtiṁ yavamāśayutaṁ dadhi pivot ||
122 ||

p. 249) jīvatsutābhirvanitāṁ yāgasthānaṁ samānayet |
saṁsthāpya vāmabhāge tāṁ caruhomaṁ samācaret || 123 ||

pūrvavaccarumādāya māyāṁ kūrcam samuccaran |
ye garbhavighnakartāro ye ca garbhavināśakāḥ || 124 ||

bhūtāḥ pretāḥ piśācāśca vetālā vālaghātakāḥ |
tān sarvān nāśaya dvandvaṁ garbharakṣāṁ kuru dvīṭhaḥ || 125 ||

mantreṇānena rakṣoghnaṁ cintayitvā hutāśanam |
rudraṁ prajāpatiṁ dhyāyan dhyāyan pradadyāt dvādaśāhutīḥ ||
126 ||

tato māyā candramase svāhetyāhutipañcakam |
dattvā bhāryāhṛdi sprṣṭvā māyāṁ lakṣmīṁ śataṁ jape || 127 ||

jīvadityādi | tato jīvantah sutah putrā yāsāntā
jīvatsutāstābhiḥ strībhiḥ saha vanitāṁ striyāṁ yāgasthānāṁ
samānayet | tāṁ vanitāṁ vāmabhāge saṁsthāpya caruhomāṁ
samācaret || 123 ||

pūrvavaditi | pūrvavat sruve carumādāya gṛhītvā māyāṁ
hrīmiti kūrcāṁ hūmiti ca bījam samuccaran ye garbhetyādi tān
sarvāṇītyantāṁ vākyamuccaret | tato nāśaya dvandvamuccaret | tato
garbharakṣāṁ kurviti vadet | tato dvīṭhaḥ svāheti vadet |
sakalapadayojanayā hrī/ hū/ ye garbhavighnakartāro ye ca
garbhavināśakā bhūtāḥ pretāḥ piśācāśca vetālā
vālaghātakāstān sarvānnāśaya nāśaya garbharakṣāṁ kuru
svāheti mantra jātaḥ | anena mantrēṇa rakṣoghnāṁ
rakṣoghnānāmānaṁ hutāśanamagniṁ cintayitvā rudraṁ
prajāpatiñca dhyāyan dvādaśāhutiḥ pradadyāt || 124 || 126 ||

tataḥ ityādi | tataḥ param hrī/ ccandramase svāheti
mantrēṇāhutipañcakam dattvā bhāryāhṛdi sprṣṭvā māyāṁ
lakṣmīṁ hrī/ śrīmiti mantraṁ śatavāraṁ jape || 127 ||

p. 250) tataḥ svīśṭikṛtaṁ hutvā prāyaścittyā samāpayet |
tatastu pañcame māsi dadyāt pañcāmṛtam striyai || 128 ||

śarkarā madhu dugdhañca ghṛtam dadhi samāṁśakam |
pañcāmṛtamidaṁ proktam dehaśuddhau vidhīyate || 129 ||

vāgbhavaṁ madanaṁ lakṣmīṁ māyāṁ kūrcāṁ purandaram |
pañcadravyopari śive prajapya pañca pañcadhā |
ekīkṛtyā'mṛtānyatra prāśayeddayitāṁ patih || 130 ||

sīmantonnayanaṁ kuryānmāsi ṣaṣṭhe'sṭame'pi vā |
yāvanna jāyate'patyaṁ tāvat sīmantanakriyā || 131 ||

pūrvoktadhārāhomāntam karma kṛtvā striyā saha |
upaviṣyā'sane prājñah pradadyādāhutitrayam |
viṣṇave bhāsvate dhātre vahnijāyām samuccaran || 132 ||

tataścandramasam dhyātvā śivanāgni hutāśane |
saptadhā havanam kuryāt somamuddisya mānavah || 133 ||

samāpayet puṁsavanam karmeti śeṣah || 128 ||
nanu kinnāma pañcāmr̥tamata āha śarkaretyādi |
samāṁśakam tulyabhāgam || 129 ||
vāgbhavamityādi | vāgbhavaṁ aimiti madanam klīmiti
lakṣmīm śrīmiti māyām hrīmiti kūrcam hūmiti purandaram lamiti
ca bījam śarkarādipañcadravyopari pañca pañcadhā pañca
pañcavārān prajapya śarkarādīni amṛtāni ekīkṛtya patirdayitām
bhāryām atra pañcame māsi prāśayet || 130 || 131 ||
sīmantonnayanakriyāvidhimevāha pūrvoktetyādibhiḥ | prājño
vidvān puruṣah striyā sahāsane upaviṣya pūrvoktadhārāhomāntam
karma kṛtvā pūrvam viṣṇave iti

p. 251) aśvinau vāsavam viṣṇum śivam durgām prajāpatim |
dhyātvā pratyekato dadyādāhutih pañcadhā śive || 134 ||

svarṇakaṇkatikām bhartā gṛhītvā dakṣiṇe kare |
sīmantādvaddhakeśāntah keśapāśe niveśayet || 135 ||

śivam viṣṇum vidhim dhyāyan māyābījam samuccaran || 136 ||

bhārye kalyāṇi subhage daśame māsi suvrate |
suprasūtā bhava prītā prasādādvīśvakarmaṇah || 137 ||

āyuṣmatī kaṇkatikā varcasvī te śubham kuru |
tataḥ samāpayet karma svistikṛddhavanādibhiḥ || 138 ||

bhāsvate iti dhātre iti samuccaran tato vahnijāyāṁ svāhā samuccaran
viṣṇave svāhā sūryāya svāhā prajāpataye svāheti ca mantraṁ
prakīrtayan san viṣṇum sūryam̄ prajāpatim̄ coddisyāhutitrayam̄
pradadyāt || 132 - 134 ||

svarṇetyādi | tato bhartā dakṣiṇe kare svarṇakañkatikāṁ
suvarṇamayīṁ prasādhanīṁ gṛhītvā pūrvam̄ māyābījaṁ hrīmiti
bījaṁ samuccaran tato |

bhārye kalyāṇi subhage daśame māsi suvrate |
suprasūtā bhava prītā prasādādvivakarmaṇah |
āyuṣmatī kañkatikā varcasvī te śubhaṁ kuru |
iti mantraṁ samuccaran śivam̄ viṣṇum̄ vidhiṁ prajāpatiñca dhyāyan
san sīmantāt sakāśāt vaddhakeśāntah keśapāśe
vaddhakeśābhyan tarakeśasamūhe niveśayet | āyuṣmatītyasya
bhavetyanenānvayo vidheyaḥ | te ityasya kañkatiketyanenānvayah ||
135-138 ||

p. 252) jātamātraṁ sutam̄ dṛṣṭvā dattvā svarṇam̄ gṛhāntare |
pūrvoktavidhinā dhīro dhārāhomam̄ samāpayet || 139 ||

tataḥ pañcāhutīrdadyāt agnimindram̄ prajāpatim̄ |
viśvān devām̄śca brahmāṇamuddiśya tadanantaram || 140 ||

madhusarpiḥ kāṁsyapātre samānīyā'samām̄śakam |
vāgbhavaṁ śatadhā japtvā prāśayettanayaṁ pitā || 141 ||

dakṣahastānāmikayā mantramenam̄ samuccaran |
āyurvarco balaṁ medhā vardhatāṁ te sadā śiśo || 142 ||

ityāyurjananam̄ kṛtvā guptam̄ nāma prakalpayet |
kṛtopanayane putre tena nāmnā samāhvayet || 143 ||

prāyaścittādikam̄ kṛtvā jātakarma samāpayet |
nālachedam̄ tato dhātrī kuryādutsāhapūrvakam || 144 ||

yāvanna chidyate nālam̄ tāvacchaucaṁ na vādhate |

prāgeva nāḍikāchedāddavaivīṁ paitrīṁ kriyāñcaret || 145 ||

atha jātakarmavidhimāha jātamātramityādibhiḥ | dattvā
sutāyeti śeṣah gṛhāntare sūtikāgṛhādanyasmin gṛhe | tata ityādistu
spaṣṭārthaḥ || 139 || 140 ||

madhviti | tadanantaraṁ pañcāhutidānānantaraṁ
kāṁsyapātre'samāṁśakaṁ madhusarpiśca samānīya tadupari
vāgbhavam aimiti mantraṁ śatadhā japtvā āyurvarco valaṁ medhā
varddhatāṁ te sadā śiśo ityenaṁ mantraṁ samuccaran pitā
dakṣahastānāmikayāṅgulyā madhusarpistanayaṁ prāśayet || 141 ||
142 ||

ityāyurjananamityādayastu spaṣṭārthaḥ || 143 - 145 ||

p. 253) kumāryāścāpi kartavyamevamevamamantrakam |
śaṣṭhe vā cāṣṭame māsi nāma kuryāt prakāśataḥ || 146 ||

snāpayitvā śiśum mātā paridhāpyāmbare śubhe |
bhartuḥ pārśvam samāgatya prāṇmukham sthāpayet sutam || 147 ||

abhiśiñcet śiśormūrdhni sahiraṇyakuśodakaiḥ |
jāhnavī yamunā revā supavitrā sarasvatī || 148 ||

narmadā varadā kuntī sāgarāśca sarāṁsi ca |
ete tvāmabhīśiñcantu dharmakāmārthasiddhaye || 149 ||

hrī/ āpo hi ṣṭhā mayobhuvastā na ūrje dadhātana
mahe raṇāya cakṣuṣe || 150 ||

kumāryā ityādi | kumāryāścāpyamantrakaṁ mantrahīnameva
jātakarmaivameva kartavyam || 146 ||

atha nāmakaraṇasya vidhimoha snāpayitvetyādibhiḥ | mātā
śiśum snāpayitvā śubhe ambare vastre paridhāpya bhartuḥ

pārśvam samāgatya sutam prāñmukham sthāpayet || 147 ||

abhiśiñcedityādi | tataḥ pitā jāhnavītyādibhirmantraiḥ
sahiraṇyakuśodakaiḥ śiśoḥ mūrdhnyabhiśiñcet || 148 || 149 ||

āpa ityādi | he āpo hi yasmāt yūyaṁ mayobhuvaḥ sthā mayaḥ
sukham tasya bhāvayitryaḥ prāpayitryo bhavata | tā tasmāt no'smān
ūrje'nnāya dadhātana sthāpayata | kiñca mahe mahate raṇāya
ramaṇīyāya cakṣuṣe darśanīyāya dadhātana | ayamarthaḥ he āpo
yasmādyūyaṁ sukham prāpayatha tasmādasmān
aihikenā'nnādinā'muṣmikena ca mahāramaṇīyadarśanīyena
brahmaṇā saṁyojyateti | hi ṣṭhā iti asterloṭ
madhyamapuruṣavahuvacanam | dadhātanetyapi dadhāterloṭ
madhyamapuruṣabahuvacanam chandasi vahulamityanena siddham | maha
iti mahate iti padasya chāndasatvādakāratakārayorlope

p. 254) hrī/ yo vaḥ śivatamo rasastasya bhājayateha na
ūśatīriva mātaraḥ || 151 ||

hrī/ tasmā aram gamāma vo yasya kṣayāya jinvatha
āpo janayathā ca naḥ || 152 ||

abhiśicya tribhirmantraiḥ pūrvavadvahnisaṁskriyām |
kṛtvā sampādya dhārāntam dadyāt pañcāhutīḥ sudhīḥ || 153 ||

sati mahe iti bhavati | raṇāyeti ramaṇīyaśabdasya chandasi raṇādeśaḥ
| cakṣuṣe iti us pratyayāntāccaturthī || 150 ||

yo va ityādi | he āpo vo yuṣmākaṁ
śivatamo'tyantakalyāṇarūpo yo raso niryāso madhurastasya rasasyeha
no'smān bhājayata bhāginaḥ kuruta tena rasena sambaddhānasmān
kurutetyarthāḥ | kimbhūtā yūyam ūśatīricchāvatyah snehena
mātara iva | ayamarthaḥ yathā snehena mātaraḥ putrān
tulyarasabhāginaḥ kurvanti tathā yūyamapyaśmān
kalyāṇakārirasasambandhān kuruteti | ūśatīriti vaśa kāntau
śatṛpratyayaḥ tadantādīppratyayaḥ tato jasi kṛte nipātanāt
pūrvasavarṇadīrgaḥ | he āpo vo yuṣmākaṁ tasmai tasmin

rase'ramalaṁ paryāptaṁ gamāma gacchāmetyarthah | kiñca vaḥ
tatra rase no'smākaṁ bhogaṁ yūyaṁ janayatha | yasya rasasya
kṣayāya kṣaye sthāne jinvatha prīṇayatha ābrahmastambaparyantam
jagaditi śeṣah | ayamarthaḥ he āpo yuṣmākam yasya rasasya sthāne
jagad yūyaṁ prīṇayatha tasya viṣaye vayaṁ trptim gacchāma
yūyañca naḥ tatra sambhogam janayatheti | tasmai
kṣayāyetyubhayatrāpi saptamyarthe caturthī | gamāma iti
loṭuttamapuruṣabahuvacanam gacchādeśābhāvaśchāndasaḥ |
janayathā iti chandasi dīrgahāḥ | jinvatha iti chandasi siddham || 151 || 152 ||
abhiṣicyetyādi | etaistribhirmantraiḥ śisormūrdhnyabhiṣicya
pūrvavat vahnisaṁskriyāṁ kṛtvā dhārāntam dhārāhomāntam
karma ca sampādya sudhīḥ pitā pañcāhutīrdadyāt || 153 ||

p. 255) agnaye prathamāṁ dattvā vāsavāya tataḥ param |
tataḥ prajānāmpataye viśvadevebhya eva ca |
brahmaṇe cāhutiṁ dadyādvahnau pārthivasaṁjñake || 154 ||

tato'ṅke putramādāya śrāvayet dakṣiṇaśrutau |
svalpākṣaram sukhoccāryam śubham nāma vicakṣaṇah || 155 ||

śrāvayitvā tridhā nāma brāhmaṇebhyo nivedya ca |
tataḥ samāpayet karma kṛtvā sviṣṭikṛdādikam || 156 ||

kanyāyā niśkramo nāsti bṛddhiśrāddham na vidyate |
nāmānnaprāśanam cūḍām kuryāddhīmānamantrakam || 157 ||

caturthe māsi ṣaṣṭhe vā kuryānniśkramaṇam śisoh || 158 ||

kṛtanityakriyastataḥ sampūjya gaṇanāyakam |
snāpayitvā tu tanayaṁ vastrālaṅkārabhūṣitam |
saṁsthāpya purato vidvānimam mantramudīrayet || 159 ||

brahmā viṣṇuh śivo durgā gaṇeśo bhāskarastathā |
indro vāyuḥ kuveraśca varuṇo'gnirbṛhaspatih |
śisoh śubham prakurvantu rakṣantu pathi sarvadā || 160 ||

nanu kāndevānuddiśya pañcāhutīrdadyādityapekṣāyāmāha
agnaye ityādi || 154 ||

tata ityādi | tato'ṅke kroḍe putramādāya gṛhītvā vicakṣaṇah
pitā putrasya dakṣiṇāśrutau dakṣiṇe karṇe svalpākṣaram
sukhoccāryam śubham mañgalavācakam nāma śrāvayet || 155 -
158 ||

atha śiśuniṣkrāmaṇakriyāvidhimāha kṛtanityakriya ityādibhiḥ
|| 159 ||

yaṁ mantramudīrayettameva mantramāha brahmā viṣṇuriti || 160
||

p. 256) ityuktvā'ṅke samādāya gītavādyapuraḥsaram |
bahirniṣkrāmayedbālam sānandaiḥ svajanaiḥ saha || 161 ||

gatvā'dhvani kiyaddūraṁ śiśum sūryam nirīkṣayet || 162 ||

hrī/ taccakṣurdevahitaṁ purastācchrakramuccarat |
paśyema śaradaḥ śatam jīvema śaradaḥ śatam || 163 ||

ityādityam darśayitvā samāgatya nijālayam |
arghyam dattvā dineśāya svajanān bhojayet pitā || 164 ||

śaṣṭhe māsi kumārasya māsi vāpyaṣṭame śive |
pitṛbhrātā pitā vāpi kuryādannāśanakriyām || 165 ||

pūrvavavaddevapūjādi vahnisaṁskaraṇam tathā |
evaṁ dhārāntakarmāṇi sampādya vidhivat pitā || 166 ||

dadyāt pañcāhutīstatra śucināgni hutāśane |
agnimuddiśya prathamāṁ dvitīyāṁ vāsavam smaran || 167 ||

tataḥ prajāpatiḥ devam viśvān devān tataḥ param |
brahmāṇañca samuddiśya pañcamīmāhutiṁ tyajet || 168 ||

itiyādi | itimāṁ mantramuktvā'ṅke krode bālam samādāya
gṛhitvā sānandaiḥ svajanaiḥ saha gītavādyapuraḥsaram bālam
ahirniśkrāmayet || 161 ||

gatvetyādi | adhvani mārge kiyaddūram gatvā pitā śisum
bālam sūryam nirīkṣayeddarśayet || 162 ||

yena mantreṇa śisum sūryam darśayettaṁ mantramāha hrī/
taccakṣuriti | purastādagrataḥ śukramuccarat śukramullaṅghya gacchat
tatsūryarūpaṁ devahitaṁ cakṣurvartate yadvayaṁ śataṁ śarado
varṣāṇi paśyema yacca paśyanto vayaṁ śataṁ śarado jīvema || 163
- 165 ||

annaprāśanakriyāvidhimāha pūrvavadityādibhiḥ || 166 ||

tatra annaprāśanakriyāyām | nanu kāndevānuddiśya
pañcāhutīrdadyādityapekṣāyāmāha agnimityādi || 167 || 168 ||

p. 257) tato'gnāvannadāṁ dhyātvā dattapañcāhutiḥ pitā |
tatrāthavā gṛhe'nyasmin vastrālaṅkāraśobhitam |
krode nidhāya tanayaṁ prāśayet pāyasāṁrtam || 169 ||

pañcaprāṇāhutermantrairbhojayitvā tu pañcadhā |
tato'nnavyañjanādīnāṁ dattvā kiñcit śisormukhe || 170 ||

śaṅkhatūryādighoṣeṇa prāyaścittyā samāpayet |
ityannaprāśanaṁ proktam cūḍāvidhimataḥ śṛṇu || 171 ||

trītye pañcame varṣe kulācārānusārataḥ |
cūḍākarma śisoh kuryādbālasaṁskārasiddhaye || 172 ||

devapūjādidhārāntam karma niṣpādya sādhakaḥ |
satyāgneruttare deśe vṛṣagomayapūritam || 173 ||

tilagodhūmasaṁyuktam śarāvam sthāpayed budhaḥ |
kavoṣṇam salilam cāpi kṣuramekaṁ suśāṇitam || 174 ||

tata ityādi | tataḥ paramannadāṁ devīṁ dhyātvā
tāmuddiśyāgnau dattāḥ pañcāhutīryena sa dattapañcāhutiḥ pitā
tatrāthavā'nyasmin gṛhe vastrālaṅkāraśobhitam tanayaṁ krode
nidhāya saṁsthāpya pāyasāṁṛtaṁ paramānnarūpamamṛtaṁ
prāśayet bhojayet || 169 ||

pañcetyādi | prāṇāya svāhā apānāya svāhā samānāya
svāhā udānāya svāhā vyānāya svāhetyātmakaiḥ
pañcaprāṇāhutermantraiḥ putram pāyasaṁ pañcadhā bhojayitvā
tato'navyañjanādīnāṁ kiñcit śisormukhe datvā
śaṅkhātūryādighoṣeṇa prāyaścityā cānnaprāśanakriyāṁ
samāpayet || 170 || 171 ||

atha cūḍākarmavidhimāha tṛtīya ityādibhiḥ | budho
vicakṣaṇaḥ sādhakah karmaniṣpādakah pitā
pūrvavaddevapūjādīdhārāntam karma niṣpādya satyāgneh
satyanāmno vahneruttare deśe vṛṣagomayapūritaṁ
tilagodhūmasaṁyuktaṁ śarāvaṁ kavoṣṇamīṣaduṣṇam salilaṁ
jalaṁ suśāṇitamekaṁ kṣurañcāpi sthāpayet || 172 - 174 ||

p. 258) āsādyā tanayaṁ tatra janakaḥ svīyavāmataḥ |
saṁsthāpya jananīkrode kavoṣṇasalilaiśca taiḥ || 175 ||

vāruṇaṁ daśadhā japtvā sammārjya śiśumūrddhajān |
māyayā kuśapatrābhyaṁ juṣṭimekāṁ prakalpayet || 176 ||

māyāṁ lakṣmīṁ tridhā japtvā gṛhītvā lauhajaṁ kṣuram |
chittvā tu juṣṭikāmūlam mātrhaste niveśayet || 177 ||

kumāramātā hastābhyaṁmādāya gomayānvite |
śarāve sthāpayet juṣṭim nāpitāya pitā vadet || 178 ||

kṣuramuṇḍin śiśoḥ kṣauram sukhaṁ sādhaya ṭhadvayam |
paṭhitvā nāpitam paśyan satyanāmani pāvake |
prajāpatiṁ samuddiśya pradadyādāhutitrayam || 179 ||

āsādyetyādi | tato janakaḥ pitā tanayaṁ putram tatra
satyanāmno vahneḥ samīpe āsādyā'nīya svīyavāmataḥ ātmano
vāme deśe jananīkroḍe saṁsthāpya tairvahneruttare deśe sthāpitaiḥ
kavoṣṇasalilairvāruṇaḥ varuṇasambandhi vamiti bījaṁ daśadhā
japtvā śiśumūrddhajān bālakakeśān sammārjya māyayā hrī/
bījena kuśapatrābhyaṁmekāḥ juṣṭim̄ prakalpayet || 175 || 176 ||

māyāmityādi | tato māyāḥ hrī/ bījaṁ lakṣmīṁ śrī/
bījañca tridhā japtvā lauhajaṁ kṣuram̄ gṛhītvā juṣṭikāmūlam̄
chittvā mātṛhaste juṣṭikāḥ niveśayet sthāpayet || 177 ||

kumāretyādi | kumāramātā hastābhyaṁ juṣṭikāmādāya
gṛhītvā gomayānvite śarāve sthāpayet | tato nāpitāya pitā
śiśujanako vadet || 178 ||

śiśoh̄ pitā nāpitāya kiṁ vadedityapekṣāyāmāha
kṣuramuṇḍinnityādi | he kṣuramuṇḍinnāpita śiśoh̄ kṣauraṁ
sukhaṁ yathā syāttathā tvam̄ sādhaya ṭhadvayaṁ svāhā |

p. 259) nāpitena kṛtakṣauraṁ snāpayitvā śiśum̄ tataḥ |
vastrālaṅkāramālyena bhūṣayitvā'gnisannidhau || 180 ||

svavāmabhāge saṁsthāpya sviṣṭikṛddhomamācaret |
prāyaścittam̄ tataḥ kṛtvā dadyāt pūrṇāhutiṁ pitā || 181 ||

māyā śiśo te kuśalaṁ kurutāṁ viśvakṛdvibhuḥ |
paṭhitvainaṁ śiśoh̄ karṇe svarṇamayyā śalākayā |
rājatyā lauhamayyā vā karṇavedhaṁ prakalpayet || 182 ||

āpohiṣṭheti mantreṇa abhiṣicya sutam̄ tataḥ |
śāntyādidakṣiṇāṁ kṛtvā cūḍākarma samāpayet || 183 ||

garbhādhānādicūḍāntam̄ samānaṁ sarvajātiṣu |
śūdrasāmānyajātīnāṁ sarvametadamāntrakam || 184 ||

jātakarmādicūḍāntam̄ kumāryāścāpyamantrakam |
kartavyaṁ pañcabhirvarṇairekaṁ niṣkramaṇaṁ vinā || 185 ||

kṣuramuṇḍinnyādyam sādhaya svāhetyantaṁ manuṁ paṭhitvā
nāpitam paśyan śisujanakah prajāpatiṁ samuddiśya satyanāmani
pāvake'gnāvāhutitrayam̄ pradadyat || 179 ||

nāpiteneti | tato nāpitena kṛtaṁ kṣauraṁ yasya tathābhūtaṁ
śiśuṁ snāpayitvā tato vastrālaṅkāramālyena
bhūṣayitvā'gnisannidhau svavāmabhāge saṁsthāpya ca
sviṣṭikṛtam̄ homamācaret kuryāt || 180 || 181 ||

māyetyādi | māyā hrī/ bījam | enaṁ hrī/ śiśo ityādyam̄
viśvakṛdvibhurityantam̄ mantraṁ śiśoh karṇe paṭhitvā
svarṇamayyā suvarṇavikārabhūtayā rājatyā rajatodbhūtayā
lauhamayyā vā śalākayā śiśoh karṇavedhaṁ prakalpayet kuryāt ||
182 - 185 ||

p. 260) athocyte dvijātīnāmupavītakriyāvidhiḥ |
yasmin kṛte dvajanmāno daivapaitrādhikāriṇah || 186 ||

garbhāṣṭame'ṣṭame vā'bde kuryādupanayaṁ śiśoh |
śoḍasābdādhiko nopanetavyo niṣkriyo'pi sah || 187 ||

kṛtanityakriyo vidvān pañca devān samarcayet |
gauryādimātṛkāścaiva vasudhārāṁ prakalpayet || 188 ||

vṛddhiśrāddham̄ tataḥ kuryāt devatāpitṛptaye |
kuṣaṇḍikoktavidhinā dhārāhomāntamācaret || 189 ||

prātaḥ kṛtāśanam̄ bālam̄ susnātam̄ samalaṅkṛtam |
śikhāṁ vinā kṛtakṣauram̄ kṣaumāmbaravibhūṣitam || 190 ||

chāyāmaṇḍapamānīya samudbhavahutāśituḥ |
samīpe cātmano vāme saṁsthāpya vimalāsane || 191 ||

athetyādi | dvijātīnām brāhmaṇakṣatriyavaiśyānām || 186 ||
garbhetyādi | garbhādaṣṭame jananādvāṣṭame'bde varṣe

śiśorbālasyopanayamupanayanaṁ kuryāt | ṣoḍaśābdādhiko
laṅghitaṣoḍaśavarṣo bālo nōpanetavyah | sa bālo niśkriyo'pi
daivapitryakriyāvihīno'pi bhavati || 187 ||

athopavītakriyāvidhimāha kṛtanityakriya ityādibhiḥ | pañca
devān brahmādīn || 188 || 189 ||

prātarītyādi | tataḥ prātaḥ kṛtāśanam kṛtamaśanam
bhojanaṁ yena tathābhūtam śikhāṁ vinā kṛtam kṣauram yasya
tathābhūtam susnātam suṣṭhu kṛtasnānam bhūṣaṇādibhiḥ
samalaṅkṛtam kṣaumāmbaravibhūṣitam
dukūlavastrābhyaṁmalaṅkṛtam bālam chāyāmaṇḍapamānīya
samudbhavahutāśituḥ samudbhavanāmno vahneḥ samīpe ātmano
vāme deśe vimalāsane

p. 261) śiṣyam vadedbrahmacaryam kuru vatsa tataḥ śiśuh |
brahmacaryam karomīti gurave vinivedayet || 192 ||

tato guruḥ prasannātmā śiśave śāntacetase |
kāṣāyavāsasī dadyāt dīrghāyuṣṭvāya varcase || 193 ||

mauñjīṁ kuśamayīṁ vāpi trivṛtāṁ granthisaṁyutām |
tūṣṇīṁ ca mekhalāṁ dadyāt kāṣāyāmbaradhāriṇe || 194 ||

māyāmuccārya subhagā mekhalāṁ syāt śubhapradā |
ityuktvā mekhalā baddhvā maunī tiṣṭhet guroḥ puraḥ || 195 ||

yajñopavītaṁ paramam pavitraṁ bṛhaspatiryat sahajaṁ purastāt |
āyuṣyamagryam pratimuñca śubhraṁ yajñopavītaṁ balamastu tejah
|| 196 ||

mantreñānenā śiśave dadyāt kṛṣṇājinānvitam |
yajñopavītaṁ daṇḍañca vaiṇavaṁ khādirañca vā |
pālāśamathavā dadyāt kṣīravṛkṣasamudbhavam || 197 ||

samsthāpya ca brahmacaryam kuru vatseti guruḥ śiṣyam vadet | tataḥ

param ūśuḥ brahmacaryam karomīti gurave vinivedayet || 190 - 192 ||

tataḥ ityādi | tataḥ param prasannātmā prasannamanā guruḥ
śāntacetase ūśave ūśyāya dīrghāyuṣṭvāya dīrghamāyuryasya sa
dīrghāyustasya bhāvo dīrghāyuṣṭvam tasmai varcase tejase ca
kāśāyavāsasī kaśāyeṇa rakte vastre dadyāt || 193 ||

mauñjīmiti | mauñjīṁ muñjamayīṁ kuśamayīṁ vā
trivṛtāṁ granthisaṁyutāṁ mekhalāmapi kāśāyāmbaradhāriṇe
ūśave tūṣṇīmeva dadyāt || 194 ||

māyāmiti | pūrvam māyāṁ hrīmiti bījamuccārya tataḥ
subhagā mekhalā syācchubhapradeti mantramuktvā kaṭyāṁ
mekhalāṁ baddhvā maunī san guroḥ purastiṣṭhet || 195 || 196 ||

mantreṇetyādi | anena yajñopavītamityādinā balamastu teja
ityantena mantreṇa kṛṣṇājinānvitaṁ
kṛṣṇavarṇamṛgacarmasaṁyuktaṁ yajñopavītaṁ ūśave dadyāt |

p. 262) āpo hi ṣṭheti mantreṇa māyayā puṭitena ca |
trirāvṛttyā kuśāmbhobhirdhṛtadaṇḍopavītinam |
abhiṣicya tatastoyaiḥ pūrayedvālakāñjalim || 198 ||

tadañjaliṁ dineśāya dātāraṁ brahmacāriṇam |
taccakṣuriti mantreṇa darśayedbhāskaram guruḥ || 199 ||

dṛṣṭabhāskaramācāryo vadenmāṇavakaṁ tataḥ |
mama vrate mano dhehi mama cittaṁ dadāmi te |
juṣasvaikamanā vatsa mama vāco'stu te śivam || 200 ||

hṛdi sprṣṭvā paṭhitvainaṁ kinnāmā'sīti taṁ vadet |
śiṣyastvamukaśarmā'haṁ bhavantamabhivādaye || 201 ||

vaiṇavam veṇusamudbhavaṁ khādiram khadirasamudbhavaṁ
pālāśam palāśasamudbhavaṁ kṣīravṛkṣasamudbhavaṁ vā
daṇḍamapi ūśave dadyāt || 197 ||

āpohiṣṭheti | tato māyayā hrī/ bījenādāvante ca puṭitena
saṁyuktenāpo hi ṣṭheti mantreṇa

kuśāmbhobhirdhṛtadañḍopavītinaṁ dhṛtadañḍamupavītavantaṁ
śiśum̄ trirāvṛttyā'bhiṣicya tataḥ param toyairjalairvālakāñjaliṁ
pūrayet || 198 ||

tadañjaliṁityādi | dineśāya sūryāya tadañjaliṁ dātāram
brahmačāriṇam̄ bālakaṁ taccakṣuriti mantreṇa bhāskaram
gururdarśayet | dātāramityatra śile ṛṇpratyayah | ata eva
tadañjaliṁityatra kartṛkarmaṇoh kṛtīyanena karmaṇi prāptāyah
śaṣṭhyā na lokānvayaniṣṭhā khalarthatṛṇamityanena pratiṣedho
jātaḥ || 199 ||

dṛṣṭabhbhāskaramityādi | tataḥ paramācāryo guruḥ
ddāṣṭabhbhāskaram̄ dṛṣṭo bhāskaro yena tathābhūtaṁ māṇavakaṁ
śiśum̄ vadet | ācāryo bālakaṁ kiṁ vadedityapekṣāyāmāha mama
vrate ityādi | juṣasva mama vrataṁ sevasva | śivam̄ kalyāṇam || 200 ||

hṛdīti | gururenaṁ mamavratamityādikaṁ śivamityantaṁ
mantram paṭhitvā śiśorhṛdi sprṣṭvā vatsa tvam̄ kiṁ nāmāśiti tam̄
śiṣyaṁ vadet | guruṇaivamuktah̄ śiṣyastu amukadevaśarmāhaṁ
bhavantamabhibhivādaye iti brūyat || 201 ||

p. 263) kasya tvam̄ brahmačārīti gurau pṛcchati pārvati |
śiṣyah̄ sāvahito brūyādbhavato brahmačāryaham || 202 ||

indrasya brahmačārī tvamācāryaratate hutāśanaḥ |
ityuktvā sadguruḥ paścādvebhystam̄ samarpayet || 203 ||

tvāṁ prajāpataye vatsa savitre varuṇāya ca |
pṛthivyai viśvadevehbyah̄ sarvadevehbya eva ca |
samarpayāmi te sarve rakṣantu tvāṁ nirantaram || 204 ||

tato māṇavako vahnim̄ dakṣiṇāvartayogataḥ |
guruṁ pradakṣiṇīkṛtya svāsane punarāviśet || 205 ||

guruḥ śiṣyeṇa saṁsprṣṭah̄ samudbhavahutāśane |
pañcadevān samuddiśya dadyāt pañcāhutih̄ priye || 206 ||

kasyetyādi | he vatsa tvam kasya brahmacāryasīti gurau pṛcchati
sati śiṣyaḥ sāvahitaḥ sāvadhānaḥ san bhavato brahmacāryahamiti
brūyāt || 202 ||

indrasyetyādi | he vatsa tvamindrasya brahmacāryasi te tava
hutāśano'gnirācāryo gururbhavati iti śiṣyamuktvā sadguruḥ
paścāt tam śiṣyaṁ devehyah samarpayet || 203 ||

nanu kebhyo devehyo guruḥ śiṣyaṁ
samarpayedityākāṅkṣāyāmāha tvāṁ prajāpataye vatsetyādi || 204
||

tata ityādi | tataḥ param māṇavako bālako dakṣiṇāvartayogato
vahniṁ guruñca pradakṣiṇīkrtya punaḥ svāsane āviśet || 205 ||

gururiti | guruḥ śiṣyeṇa saṁsprṣṭah san samudbhavahutāśane
samudbhavasaṁjñake agnau pañcadevān samuddiśya
pañcāhutīrdadyāt || 206 ||

p. 264) prajāpatistathā śakro viṣṇurbrahmā śivastathā || 207 ||

māyādivahnijāyāntairjuhuyāt svasvanāmabhiḥ |
anuktamantre sarvatra vidhireṣaḥ prakīrtitaḥ || 208 ||

tato durgā mahālakṣmīḥ sundarī bhuvaneśvarī |
indrādidaśadikpālā bhāskarādinavagrahāḥ || 209 ||

pratyekanāmnā hutvaitān vāsasā'cchādyā bālakam |
pṛcchenmāṇavakaṁ prājño brahmacaryābhimāninam |
ko vā'śramaste tanaya brūhi kiṁ te manogatam || 210 ||

tataḥ śiṣyah sāvahito dhṛtvā gurupadadvayam |
karotu māmāśramiṇaṁ brahmavidyopadeṣataḥ || 211 ||

nanu kān pañcadevān samuddiśya
pañcāhutīrdadyādityapekṣāyāṁ tān pañca devān darśayati
prajāpatirityādyarddhena || 207 ||

nanu kairmantraiḥ pañcadevānuddiśyāhutīrdadyāttatrāha

māyādītyādi | māyādivahnijāyāntaiḥ hrī/ bījādibhiḥ
svāhāntaiḥ svasvanāmabhiḥ prajāpatyādīn pañcadevānuddiśya
juhuyāt | nanu prajāpatyādipapañcadevoddeśyaka eva homo
māyādivahnijāyāntaiḥ
svasvanāmabhirvidhātavyastadanyadevoddeśyako'pi vā tatrāha
anuktamantre ityādi || 208 ||

tata ityādi | tato hrī/ bījādyena svāhāntena pratyekanāmnā
etān durgāmahālakṣmyādīnuddiśya hutvā vāsasā vastreṇa
bālakamācchādya he tanaya te tavāśramaḥ kaḥ te manogataṁ vā
kiṁ vartate tvaṁ brūhi iti prājño dhīmān
gururbrahmacyābhimānina māṇavakaṁ bālakaṁ pṛcchet || 209 ||
210 ||

tata ityādi | tataḥ param Śiṣyaḥ sāvahitaḥ sāvadhānaḥ san
gurupadadvayaṁ dhṛtvā he guro brahmavidyopadeśataḥ sāvitryā
upadeśena māmāśramiṇaṁ bhavān karotviti prārthayet || 211 ||

p. 265) evaṁ prārthayamānasya dakṣakarṇe śiśostadā |
śrāvayitvā tridhā tāraṁ sarvamantramayaṁ śive |
vyāhṛtitrayamuccārya sāvitrīṁ śrāvayedguruḥ || 212 ||

r̥ṣih sadāśivah proktah chandastriṣṭubudāhṛtam |
adhiṣṭhātrī tu sāvitrī mokṣārthe viniyogitā || 213 ||

ādau tatsavituh paścādvareṇyaṁ padamuccaret |
bhargah padānte devasya dhīmahīti padaṁ vadet || 214 ||

tatastu parameśāni dhiyo yo naḥ pracodayāt |
punah praṇavamuccārya sāvitryartham guruvadet || 215 ||

evamityādi | tadā tasmin kāle evaṁ prāryayamānasya
śiśordakṣakarṇe sarvamantramayaṁ sakalamantrasvarūpaṁ
sakalamantrapradhānaṁ vā tāraṁ praṇavaṁ tridhā trivāraṁ
śrāvayitvā tato bhūrādivyāhṛtitrayamuccārya guruḥ sāvitrīṁ
gāyatrīṁ śrāvayet || 212 ||

atha gāyatrī āśyādikamāha ṛṣirityādinā | asyā gāyatrīḥ
sadāśiva ṛṣistriṣṭupchandaḥ sāvitryadhiṣṭhātrī devatā mokṣārthe
viniyogah | śirasi sadāśivāya ṛṣaye namaḥ mukhe triṣṭupchandase
namaḥ hṛdaye sāvitryai adhiṣṭhātryai devātāyai namaḥ iti
ṛṣinyāsaṁ vidhāya sāvitryā japo vidheyah | 213 |

sāvitrīmevāha ādāvityādinā sārddhena | ādau tatsavituriti
vadet | paścāt vareṇyaṁ padamuccareduddharet | tato bharga iti padaṁ
vadet | tatpadānte devasyeti padaṁ vadet | tadante dhīmahīti padaṁ vadet
| tatastu dhiyo yo naḥ pracodayāditi vadet | sakalapadayojanayā
tatsaviturvareṇyaṁ bhargo devasya dhīmahi dhiyo yo naḥ pracodayāt
ityākārikā sāvitrī jātā | sāvitryante punaḥ
praṇavamoṅkāramuccārya guruḥ sāvitryartham vadet |
sāvitryarthamiti praṇavārthasya vyāhṛtyarthasya cāpyupalakṣaṇam |
214 | 215 |

p. 266) tryakṣarātmakatāreṇa pareśah pratipādyate |
pātā hartā ca saṁsraṣṭā yo devah prakṛteḥ paraḥ | 216 |

asau devastrilokātmā triguṇam vyāpya tiṣṭhati |
ato viśvamayaṁ brahma vācyam vyāhṛtibhistribhiḥ | 217 |

tāravyāhṛtivācyo yaḥ sāvitryā jñeya eva saḥ |
jagadrūpasya savituḥ saṁsraṣṭurdīvyato vibhoḥ | 218 |

antargataṁ mahadvarco varāṇīyaṁ yatātmabhiḥ |
dhyāyema tat param satyam sarvavyāpi sanātanam | 219 |

yo bhargaḥ sarvasākṣiśo manobuddhīndriyāṇi naḥ |
dharmārthakāmamokṣeṣu prerayedviniyojyet | 220 |

prathamataḥ praṇavārtham vyāhṛtyartham cābhidadhāti
dvābhyaṁ tryakṣarātmaketyādi | pātā jagataḥ pālako hartā tasya
saṁhārakah saṁsraṣṭā tasyaivotpādakaśca prakṛteḥ paro dūra
uttamo vā yaḥ pareśah paramātmā devo dīptyādikriyāśrayo'sti

asau pareśo devaḥ tryakṣarātmakatāreṇa akārāditrivarṇātmakena
praṇavena pratipādyate bodhyate | praṇavapratipādya yo devaḥ asau
devo yatastrilocātmā trilokasvarūpo bhavati triguṇam sattvādikam
vyāpya tiṣṭhati ca ato hetorviśvamayaṁ viśvasvarūpaṁ brahma
lokatrayābhidhāyibhirbhūrādibhistribhirvyāhṛtibhirvācyam bhavati ||
216 || 217 ||

evaṁ praṇavārthaṁ vyāhṛtyartham ca
dvābhyāmabhidhāyedānīṁ tāra ityādibhistribhiḥ
sāvitryarthamabhidhatte tāretyādi | tārvavyāhṛtvācyo yaḥ
paramātmā sa eva savitryā api vācyo jñeyah | paramātmāna eva
yathā sāvitrīvācyatvam bhavettathaiva vyākhyāyayati
jagadarūpasyetyādi | saviturityasya vivaraṇam jagadrūpasya
saṁsraṣṭuriti | devasyetyasya vivaraṇam dīvyato vibhoriti |
bhargapadārthamāha antargataṁ mahadvaca iti |
vareṇyamityasyārthamāha yatātmabhirvaraṇīyamiti | dhīmahītyasya
vivaraṇam

p. 267) itthamarthayutāṁ brahmavidyāmādiśya sadguruḥ |
śiṣyaṁ niyojayeddevi gṛhasthāśramakarmasu || 221 ||

brahmacaryocitaṁ veśam vatsedānīṁ parityaja |
śāmbhavoditamārgeṇa devān pitṛn samarcaya || 222 ||

brahmavidyopadeśena pavitraṁ te kalevaram |
prāptā gṛhasthāśramitā taduktam karma kalpaya || 223 ||

dhyāyemeti | tatpadārthamāha param satyam sarvavyāpi sanātanamiti
| ya ityasya vivaraṇam sarvasākṣīsa iti | dhiya ityasya vivaraṇam
manobuddhīndriyāṇīti | pracodayādityasya vivaraṇam
dharmārthakāmamokṣeṣu prerayediti | prerayedityasya ca vivaraṇam
viniyojayediti | tadevaṁ vākyārthaḥ | saviturgajadrūpasya vastunah
saṁsraṣṭurdevasya dīvyato vibhorvareṇyam yatātmabhiḥ
saṁyatāntaḥkaraṇairvaraṇīyamupāsanīyam tat paramuttamaṁ
satyam yathārthabhūtaṁ sarvavyāpi sakalapadārthavyāpanaśīlaṁ

sanātanaṁadyantaśūnyam antargataṁ mahadvarcastejo vayaṁ
dhīmahi dhyāyema | yaḥ sarvasākṣīśaḥ sarveṣāṁ
śubhāśubhakarmaṇāṁ draṣṭā niyantā ca bhargo no'smākaṁ
dhiyo manobuddhīndriyāṇi pracodayāt dharmārthakāmamokṣeṣu
prerayet viniyojayediti | atra yadyapi saviturbharga iti
savitrībhargayorbhedāḥ pratīyate tathāpi paramārthacintāyāmabhedā
eveti boddhavyam || 218 - 220 ||

itthamityādi | he devi itthamanena prakāreṇārthayutāṁ
brahmavidyāṁ gāyatrīmādiśya bhikṣārthamitastato gamayitvā ca
sadguruḥ śiṣyāṁ gṛhasthāśramakarmasu niyojayet pravartayet || 221 ||
gṛhasthāśramakarmasu śiṣyasya pravartanamāha
brahmacaryetyādibhiḥ | he vatsa tvamidānīṁ brahmacaryocitaṁ
veṣāṁ parityaja śāmbhavoditamārgeṇa śāmbhuproktena vartmanā
devān pitṛīṁśca samarcaya samyak pūjaya || 222 ||

brahmetyādi | he vatsa brahmavidyopadeśena te tava kalevaraṁ
śarīraṁ pavitramāsīt | idānīṁ prāptā yā gṛhasthāśramitā
taduktaṁ karma kalpaya kuru || 223 ||

p. 268) upavītadvayam divyavastrālaṅkaraṇāni ca |
gṛhāṇa pādukāchatraṁ gandhamālyānulepanam || 224 ||

tataḥ kāśāyavasanaṁ kṛṣṇājjinasamanvitam |
yajñasūtraṁ mekhalañca daṇḍam bhikṣākaraṇḍakam || 225 ||

ācārādarjitāṁ bhikṣāṁ samarpya gurave śive |
śuddhopavītayugalam paridhāyāmbare śubhe || 226 ||

gandhamālyadharastūṣṇīṁ tiṣṭhedācāryasannidhau |
tato gṛhasthāśramiṇam śiṣyametadvadedguruḥ || 227 ||

jitendriyah satyavādī brahmajñānaparo bhava |
svādhyāyā'śramakarmāṇi yathādharmeṇa sādhaya || 228 ||

ityādiśya dvijaṁ paścāt samudbhavahutāśane |
māyādipraṇavāntena bhūrbhuvaḥsvastrayēṇa ca || 229 ||

upavītetyādi | he vatsa tvamidānīmupavītadvayaṁ dve upavīte
divyāni vastrālaṅkaraṇāni ca pādukāchatramupānahaṁ chatraṁ ca
gandhamālyānulepanamapi gṛhāṇa || 224 ||

tata ityādi | guruṇaivamājñāpitah śiṣyaḥ tataḥ param
kāśāyavasanaṁ kaśayeṇa raktaṁ vastraṁ kṛṣṇājinasaṁvitaṁ
yajñasūtraṁ mekhalaṁ daṇḍaṁ bhikṣākaraṇḍakaṁ
bhikṣāpātramaṁcārādarjītāṁ bhikṣāñca gurave samarpya datvā
śudvopavītayugalaṁ śubhe ambare vastre ca paridhāya
gandhamālyadharaḥ san tūṣṇīmācāryasannidhau gurusamīpe tiṣṭhet
| tato gṛhasthāśramiṇaṁ śiṣyaṁ gururetadvadet || 225 - 227 ||

nanu gṛhasthāśramiṇaṁ śiṣyaṁ guruḥ kiṁ
vadedityapekṣāyāmāha jitendriya ityādi || 228 ||

p. 269) hāvayitvā tridhā'cāryaḥ sviṣṭikṛddhomamācaran |
dattvā pūrṇāhutīṁ bhadre vrata karma samāpayet || 230 ||

jīvasekādisaṁskārā vratāntāḥ pitṛto nava |
udvāhaḥ pitṛto vāpi svato'pi sidhyati priye || 231 ||

vivāhāhni kṛtasnānaḥ kṛtanityakriyāḥ kṛtī |
pañcadevān samabhyarcya gauryādimātṛkāstathā |
vasordhārāṁ kalpayitvā vṛddhiśrāddhaṁ samācaret || 232 ||

rātrau pratiśrutaṁ pātraṁ gītavādyapuraḥsaram |
chāyāmaṇḍapamānīya upaveṣya varāsane || 233 ||

vāsavābhīmukhaṁ dātā paścimābhīmukho viśet |
ācamya svastimṛddhiñca kathayedbrāhmaṇaiḥ saha || 234 ||

itītyādi | dvijaṁ dvijatvaśālinam śiṣyamityādiśya ājñāpya
paścāt samudbhavahutāsane samudbhavākhye vahnau
māyādipraṇavāntena hrī/ bijādinā o/ kārāntena bhūrbhuvaḥ

svastrayeṇa mantreṇa tridhā trivāraṁ śiṣyeṇa hāvayitvā ca
sviṣṭakṛtaṁ homamācarannācāryaḥ pūrṇāhutim dattvā vratakarma
yajñopavītakriyāṁ samāpayet || 229 - 231 ||

athodvāhakriyāvidhimāha vivāhāhnītyādibhiḥ || 232 ||
rātrāvityādi | tataḥ pratiśrutamaṇigīkṛtaṁ pātraṁ varam
gītvādyapuraḥsaraṁ yathā syāttathā rātrau
chāyāmaṇḍapamānīya varāsane śreṣṭhe pīṭe vāsavābhīmukham
pūrvābhīmukhamupaveśya ca kanyāyā dātā paścimābhīmukho
bhūtvā viśet | paścimābhīmukha upaviṣṭo dātā ācamyācamanaṁ
kṛtvā kartavye'smin śubhavivāhakarmaṇi svasti bhavanto
bruvantvityuktvā brāhmaṇaiḥ saha svasti na indro bṛddhaśravā ityādi
svastim kathayet | tataḥ kartavye'smin śubhavivāhakarmaṇi
ṛddhiṁbhavanto'dhibruvantvityuktvā

p. 270) sādhupraśnaṁ varam pṛcchedarcanāpraśnameva ca |
varāt praśnottaraṁ nītvā pādyādyairvaramarcayet || 235 ||

samarpayāmi vākyena deyadravyaṁ samarpayet |
pādayorarpayet pādyam śirasyarghyam nivedayet || 236 ||

ācamyaṁ vadane dadyāt gandhaṁ mālyam suvāsasī |
divyābharaṇaratnāni yajñasūtraṁ samarpayet || 237 ||

tatastu bhājane kāṁsyे kṛtvā dadhi ghṛtaṁ madhu |
samarpayāmi vākyena madhuparkam kare'rpayet || 238 ||

varo'pi pātramādāya vāme pāṇau nidhāya ca |
dakṣāṇguṣṭhānāmikābhyaṁ prāṇāhutyuktamantrakaiḥ || 239 ||

taireva saha ṛdhyatām ṛdhyatām ṛdhyatām ityṛddhiñca kathayet
vācayet || 233 || 234 ||

sādhvityādi | tato dātā sādu bhavānāstāmiti sādhupraśnaṁ
bhavantamarciyiṣyāma ityarcanāpraśnañca varam pṛcchet | tato varāt
sādhvahamāse iti omarcayeti ca praśnottaraṁ nītvā samādāya

pādyādyairvaramarcayet pūjayet pādyādīni varāya
samarpayedityarthaḥ || 235 ||

nanu kena vākyena kutra kutra vā aṅge pādyādikam
samarpayedityākāṅkṣāyāmāha samarpayāmītyādi | tubhyamidaṁ
samarpayāmīti vākyena pādyādideyadravyaṁ varāya samarpayet ||
236 || 237 ||

tatastvityādi | tatastu kāṁsyे bhājane dadhi ghṛtaṁ madhu ca
kṛtvā tubhyaṁ samarpayāmīti vākyena madhuparkam varasya kare
dakṣiṇe haste samarpayet || 238 ||

varo'pītyādi | varo'pi madhuparkapātramādāya gṛhītvā
vāme pāṇau nidhāya saṁsthāpya ca
dakṣāṅguṣṭhānāmikābhyaṁmaṅgulibhyāṁ prāṇāya
svāhetyādikaiḥ

p. 271) pañcadhāghrāya tatpātramuḍīcyāṁ diśi dhārayet |
madhuparkam samarpaivaṁ punarācāmayedvaram || 240 ||

dūrvākṣatābhyaṁ jāmāturvidhṛtya jānu dakṣiṇam |
smṛtvā viṣṇum tatsaditi māsapakṣatithīstataḥ || 241 ||

samullikhya nimittāni vṛṇuyādvaramuttamam |
gotrapravaranāmāni pratyekam prapitāmahāt || 242 ||

śaṣṭhyantāni samuccārya varasya janakāvadhi |
dvitīyāntaṁ varaṁ brūyāt gotrapravaranāmabhiḥ || 243 ||

tathaiva kanyāmullikhya brāhmaṇdvāhena paṇḍitaḥ |
dātuṁ bhavantamityuktvā vṛṇe'hamiti kīrtayet || 244 ||

prāṇāhutyuktamantraiḥ pañcadhā pañcavāram
madhuparkamāghrāya tatpātraṁ
madhuparkapātramuḍīcyāmutterasyāṁ diśi dhārayet | evaṁ varāya
madhuparkam samarpaiva punarvaramācāmayet || 239 || 240 ||
dūrvetyādi | tato jāmāturvarasya dakṣiṇam jānu vidhṛtya

prathamato viṣṇum smṛtvā tatastatsaditi samullikhyaoccārya tato
māsaprabhṛtīni nimittāni samullikhya tato varasya prapitāmahāt
prapitāmahamārabhya janakāvadherjanakaparyantasya tripuruṣasya
pratyekam ṣaṣṭhyantāni gotrapravaranāmāni samuccārya tato
gotrapravaranāmabhirviśṭām dvitīyāntām varam brūyāt |
tatastathaiva kanyāyāḥ prapitāmahāderjanakaparyantasya tripuruṣasya
ṣaṣṭhyantāni gotrapravaranāmānyullikhya tato
gotrapravaranāmabhirviśṭām dvitīyāntām kanyāmullikhya tato
brāhmaṇdvāhena dātuṁ bhavantamityuktvā pañcitaḥ sampradātā
vṛṇe'hamiti kīrtayet | yojanayā viṣṇuro/ tatsat o/
adyāmukamāsyamukapakṣe'mukatithāvamukarāśisthite
bhāskare'mukagotraḥ śrīmadamukadevaśarmā amukagotrasya
amukapravarasya śrīmato amukadevaśarmaṇaḥ prapautram
amukagotrasya amukapravarasya

p. 272) vṛto'smīti varo brūyāt tato dātā vadedvaram |
yathāvihitamityuktvā vivāhakarma kurviti |
varo brūyāt yathājñānam karavāṇi taduttaram || 245 ||

tataḥ kanyām samānīya vastrālaṅkārabhūṣitām |
vastrāntareṇa saṃcchādyā sthāpayedvarasammukham || 246 ||

punarvaraṁ samabhyarcya vāso'laṅkaraṇādibhiḥ |
varasya dakṣiṇe pāṇau kanyāpāṇīm niyojayet || 247 ||

tanmadhye pañcaratnāni phalatāmbūlameva vā |
dattvā'rcayitvā tanayām varāya viduṣe'rpayet || 248 ||

śrīmadamukadevaśarmaṇaḥ pautram amukagotrasyāmukapravarasya
śrīmadamukadevaśarmaṇaḥ putram amukagotramamukapravarām
śrīmantamamukadevaśarmāṇam varam
amukagotrasyāmukapravarasya śrīmadamukadevaśarmaṇaḥ
prapautrīm amukagotrasyāmukapravarasya
śrīmadamukadevaśarmaṇaḥ pauṭrīmamukagotrasyāmukapravarasya

śrīmadamukadevaśarmaṇah putrīm
amukagotrāmamukapravarāmamukīṁ devīṁ kanyāṁ
brāhmaṇdvāhena dātum bhavantamaham vṛṇe iti vākyam jātam |
anena vākyena dūrvākṣatābhyaṁmuttamaṁ varam vṛṇuyāt || 241 -
244 ||

vṛta ityādi | tato vṛto'smīti varo brūyāt | tato dātā
yathāvihitamityuktvā vivāhakarma kuru iti varam vadet yathāvihitam
vivāhakarma kurviti jāmātarām brūyādityarthah | tato
yathājñānam vivāhakarma karavāṇīti taduttaram varo brūyāt || 245
||

tata ityādi | tataḥ param vastrālaṅkārabhūṣitām kanyāṁ
vastrāntareṇa saṁcchādyā gṛhāt samānīya varasammukham
sthāpayet || 246 ||

punarityādi | tato dātā vāso'laṅkaraṇādibhirvaraṁ punah
samabhyarcya varasya dakṣiṇe pāṇau kanyāpāṇīm kanyāyā
dakṣiṇām hastaṁ niyojayet sthāpayet || 247 ||

tanmadhye ityādi | tatastanmadhye pāṇimadhye pañcaratnāni
phalatāmmūlameva vā datvā tanayām putrīmarcayitvā viduṣe
dhīmate varāyārpayet dadyāt || 248 ||

p. 273) prāgvattripuruṣākhyānam nimittākhyānameva ca |
ātmanaḥ kāmamuddiśya caturthyantam varam vadet || 249 ||

kanyābhidhām dvitīyāntāmarcitām samalaṅkṛtām |
sācchādanām prajāpatidevatākāmudīrayan || 250 ||

tubhyamahamiti procya dadyāt sampradade vadan |
varaḥ svastīti svīkuryāt sampradātā varam vadet || 251 ||

dharmae cārthe ca kāme ca bhavatā bhāryayā saha |
vartitavyam varo bāḍhamuktvā kāmastutim paṭhet || 252 ||

nanu kena vākyena varāya kanyā
samarpayitavyetyākāṅkṣāyāmāha prāgvadityādi | prāgvat

pūrvavat tripuruṣākhyānaṁ nimittākhyānañca kṛtvā'tmanah
 kāmamapyuddiśya tataścaturthyantam varam vadet | tato
 dvitīyāntāmarcitāṁ samalaṅkṛtāṁ sācchādanāṁ
 prajāpatidevatākāṁ kanyābhidhāmudīrayaṁstubhyamahamiti procya
 tataḥ sampradade iti vadaṁstanayāṁ dadyāt | yojanayā viṣṇuro/ tatsat
 o/ adyāmukamāsyamukapakṣe'mukatithāvamukarāśisthite
 bhāskare'mukābhīṣṭāsiddhikāmo'mukagotraḥ
 śrīmadamukaśarmā'mukagotrasyā'mukapravarasya
 śrīmadamukadevaśarmaṇah prapautrāya
 amukagotrasyā'mukapravarasya śrīmadamukadevaśarmaṇah
 paustrāya amukagotrasyāmukapravarasya śrīmadamukadevaśarmaṇah
 putrāyā amukagotrāyā'mukapravarāya śrīmate'mukadevaśarmaṇe
 varāya amukagotrasyā'mukapravarasya śrīmadamukadevaśarmaṇah
 prapautrīmamukagotrasyāmukapravarasya śrīmadamukadevaśarmaṇah
 paustrīmamukagotrasyāmukapravarasya śrīmadamukadevaśarmaṇah
 putrīmamukagotrāmamukapravarāmarcitāṁ samalaṅkṛtāṁ
 sācchādanāṁ prajāpatidevatākāmamukīṁ devīmenāṁ kanyāṁ
 tubhyamahaṁ sampradade iti vākyena viduṣe varāya tanayāṁ
 samarpayedityarthah | varah svastītyuktvā bhāryāṁ svīkuryāt | tataḥ
 sampradātā varaṁ vadet || 249 - 251 ||

sampradātā varaṁ prati kiṁ vadedityapekṣāyāmāha dharme
 cetyādi | he jāmātaḥ dharme cārthe ca kāme ca bhāryayā saha
 bhavatā vartitavyam | tato varo

p. 274) dātā kāmo gṛhītā'pi kāmāyā'dācca kāminīm |
 kāmena tvāṁ pragṛhīnāmi kāmaḥ pūrṇo'stu cāvayoḥ || 253 ||

tato vadet sampradātā kanyāṁ jāmātarām̄ prati |
 prajāpatiprasādena yuvavorabhivāñchitam |
 pūrṇamastu śivañcāstu dharmaṁ pālayataṁ yuvām || 254 ||

tata ācchādya vastreṇa sampradātā sumaṅgalaiḥ |
 parasparaśubhālokaṁ kārayedvarakanyayoh || 255 ||

tato hiraṇyaratnāni yathāśaktyanusārataḥ |
 jāmātre dakṣiṇāṁ dadyādacchidramavadhārayet || 256 ||

bāḍhamityuktvā kāmastutim paṭhet | bāḍhamāṇgīkaraṇam |
bhṛśapratijñayorbāḍhamityamarah || 252 ||

kāmastutimevāha dātā kāma iti | kāmo dātā bhavati kāma
eva gṛhitā bhavati kāmah kāmāya kāminīmadāt he bhārye
kāmena tvāmahaṁ pragṛhṇāmi āvayoḥ kāmah pūrṇo'stu || 253 ||

tata ityādi | tataḥ kāmastutipaṭhanādanantaram sampradātā
kanyāṁ jāmātarām varañca prati vadet | kiṁ
vadedityapeksāyāmāha prajāpatiprasādenetyādi || 254 ||

tata ityādi | tataḥ sampradātā vastreṇa varakanye ācchādyā
sumaṇgalairgītavādyādibhirvarakanyayoh parasparaśubhālokaṁ
kārayet || 255 ||

tata ityādi | tata o/ adyetyādi kṛtasyāsyā subhavivāhakarmaṇah
sāṇgatvārthaṁ
hiraṇyādidakṣiṇāmamukagotrāyāmukadevaśarmaṇe varāya
tubhyamahaṁ sampradade iti vākyena sampradātā jāmātre
yathāśaktyanusārato hiraṇyaratnāni dakṣiṇāṁ dadyāt | tataḥ
kṛtamidaṁ subhavivāhakarmā'cchidramastu ityavadhārayet || 256 ||

p. 275) varstu bhāryayā sārddhaṁ tadrātrau divase'pi vā |
kuṣaṇḍikoktavidhinā vahnisthāpanamācaret || 257 ||

yojakākhyaḥ pāvako'tra prājāpatyaścaruḥ smṛtaḥ |
dhārānta karma sampādya dadyāt pañcāhutīrvvaraḥ || 258 ||

śivam durgāṁ tathā viṣṇum brahmāṇam vajradhāriṇām |
dhyātvaikaikam samuddiśya juhuyāt saṃskṛte'nale || 259 ||

bhāryāyāḥ pāṇiyugalam gṛhṇīyādityudīrayan |
pāṇīm gṛhṇāmi subhage gurudevaratā bhava |
gārhasthyaṁ karma dharmeṇa yathāvadanuśīlaya || 260 ||

ghṛtena svāmidattena lājairbhrātrāhṛtaiḥ śive |
prajāpatim samuddiśya dadyāt vedāhutīrvadhūḥ || 261 ||

pradakṣiṇīkṛtya vahnimutthāya bhāryayā saha |
durgāṁ śivam̄ ramāṁ viṣṇum̄ brāhmīṁ brahmāṇameva ca |
yugmaṁ yugmaṁ samuddiśya tristridhā havanaṁ caret || 262 ||

varastvityādi | tadanantaramiti śeṣah | divase'pi vā tasyā eva
rātreḥ parasmin dine vā || atra vivāhakarmaṇi || 257 || 258 ||

nanu kāndevānuddiśya sabhāryo varah
pañcāhutīrdadyādityapekṣayāmāha śivamityādi || 259 ||

bhāryāyā iti | tato vara iti vakṣyamāṇam̄ mantramudīrayan
kīrtayan bhāryāyāḥ pāṇiyugalaṁ gṛhṇīyāt | tameva mantramāha
pāṇīṁ gṛhṇāmi subhage ityādi || 260 ||

ghṛtenetyādi | he śive tato vadūrbhāryā svāmidattena ghṛtena
bhrātrāhṛtairdattairlājaiśca prajāpatīṁ samuddiśya
vedāhutīścatasra āhutīrdadyāt || 261 ||

pradakṣiṇīkṛtyetyādi | tato varo bhāryayā sahotthāya vahnīṁ
pradakṣaṇīkṛtya durgāṁ śivañca ramāṁ viṣṇuñca brāhmīṁ
brahmāṇameva ca yugmaṁ yugmaṁ samuccārya tristridhā trivāraṁ
trivāraṁ havanaṁ caret kuryāt || 262 ||

p. 276) aśmamaṇḍalikāsaptārohau kuryādamantrakam |
niśāyāṁ cet tadā strībhiḥ paśyed dhruvamarundhatīm || 263 ||

pratyāvṛtyāsane samyagupaviśya varastadā |
sviṣṭikṛddhomataḥ pūrṇāhutyantena samāpayet || 264 ||

brāhma vivāho vihito doṣahīnaḥ savarṇayā |
kuladharmānusāreṇa gotrabhinnāsapinḍayā || 265 ||

brāhmodvāhena yā grāhyā saiva patnī gṛheśvarī |
tadanujñāṁ vinā brāhmavivāhaṁ nācaret punaḥ || 266 ||

tasyā apatye tadvaṁśe vidyamāne kuleśvari |
śaivodbhavānyapatyāni dāyārhāṇi bhavanti na || 267 ||

śaivā tadanvayāścaiva labheran dhanabhājinaḥ |
yathāvibhavamācchādaṁ grāsañca parameśvari || 268 ||

śaivo vivāho dvividhaḥ kulacakre vidhīyate |
cakrasya niyamenaiko dvitīyo jīvanāvadhi || 269 ||

aśmamaṇḍaliketyādi | tataḥ sabhāryo varo'mantrakam
mantravarjitamevāśmamaṇḍalikāsaptārohau pāśāṇārohaṇam
saptamaṇḍalikārohañca kuryāt | cet yadi niśāyāṁ tadārohau
kuryāttadā strībhiḥ parivṛtaḥ sabhāryo varo dhruvamarundhatīñca
paśyet || 263 ||

samāpayet vivāhakarmeti śeṣaḥ || 264 - 266 ||
tasyā ityādi | tasyā brāhmaṇodvāhena gṛhītāyāḥ patnyāḥ
apatye ātmaje ātmajāyāṁ vā || 267 ||
dhanabhājino janāt || 268 || 269 ||

p. 277) cakrānuṣṭhānasamaye svagaṇaiḥ śaktisādhakaiḥ |
parasparecchayodvāhaṁ kuryādvīraḥ samāhitaḥ || 270 ||

bhairavīvīraṇdeṣu svābhīprāyaṁ nivedayet |
āvayoḥ śāmbhavodvāhe bhavadbhiranumanyatām || 271 ||

teṣāmanujñāmādāya japtvā saptākṣaraṁ manum |
aṣṭottaraśatāvṛtyā praṇamet kālikāṁ parām || 272 ||

tato vadet tāṁ ramaṇīṁ kaulānāṁ sannidhau śive |
akaitavena cittena patibhāvena māṁ vr̥ṇu || 273 ||

gandhapuṣpākṣatairvṛtvāṁ sā kaulā dayitāṁ tataḥ |
suśraddadhānā deveśi karau dadyāt karopari || 274 ||

atha śāmbhavodvāhavidhimāha cakrānuṣṭhānetyādibhiḥ |

svagaṇaiḥ śaktisādhakaiḥ saha cakrānuṣṭhānasamaye
parasparecchayā parasparsasya bhairavyā vīrasya cākāṅkṣayā
samāhitah sāvadhānah san vīra udvāham kuryāt || 270 || 271 ||
teṣāmityādi | teṣām

bhairavīvīravīndānāmanujñāmanumatiṁdāya gṛhītvā
saptākṣaram parameśvari svāheti manumaṣṭottaraśatāvṛttiyā japtvā
vīrah paramāmūttamām kālikām prañamet || 272 ||

tata ityādi | he śive pārvati tato vīrah kaulānām sannidhau
samīpe he ramaṇi tvamakaitavena vyājaśūnyena cittena patibhāvena
mām vṛṇviti tām ramaṇīm vadet || 273 ||

gandhetyādi | he deveśi tataḥ sā kaulā suśraddadhānā satī
gandhapuṣpākṣatairdayitaṁ priyam vītvā tasya karopari svakīyau
karau dadyāt || 274 ||

p. 278) tato'bhiṣiñcet cakreśo mantreṇānena dampatī |
tadā cakrasthitāḥ kaulā brūyuḥ svastīti sādaram || 275 ||

rājarājeśvarī kālī tāriṇī bhuvaneśvarī |
bagalā kamalā nityā yuvām rakṣantu bhairavī || 276 ||

abhiṣiñcet dvādaśadhā madhunā vā'rghyapāthasā |
tatastau praṇatau vidvān śrāvayedvāgbhavaṁ ramām || 277 ||

yadyadaṅgīkṛtaṁ tatra tābhyaṁ pālyam prayatnataḥ |
śāmbhavoktavidhānena kulīnābhyaṁ kuleśvari || 278 ||

vayovarṇavicāro'tra śaivodvāhe na vidyate |
asapiṇḍām bhartrūhīnāmudvahēcchambhuśāsanāt || 279 ||

pariṇītā śaivadharme cakranirdhāraṇena yā |
apatyārthī ṛtum dr̥ṣṭvā cakrātīte tu tām tyajet || 280 ||

tata ityādi | tataḥparam cakreśo'nena vakṣyamāṇena mantreṇa
tau dampatī jāyāpatī abhiṣiñcet | tadā tasmin kāle cakrasthitāḥ

kaulāḥ sādaram yathā syāttathā svastīti brūyurvadeyuḥ || 275 ||

nanu kena mantreṇa cakreśo dampatī
abhiṣiñcedityapekṣayāmāha rājarājeśvarītyādi || 276 ||

abhiṣiñcedityādi | cakreśo'nenaiva mantreṇa madhunā madyena
vā'rghyapāthasā'rghyajalena vā dvādaśadhā dvādaśavāraṁ
dampatī abhiṣiñcet | tataḥ prāṇatau dampatī prati vidvāṁścakreśo
vāgbhavaṁ aimiti ramāṁ śrīmiti ca bījaṁ śrāvayet || 277 ||

tatra śāmbhavodvāhakarmaṇi | tābhyaṁ jāyāpatibhyāṁ ||
278 || 279 ||

pariṇītetyādi | cakranirdhāraṇena cakraniyamena śaivadharame
yā strī pariṇītā udūḍhā āśīttāṁ striyāṁ cakrātīte sati
apatyārthī vīraḥ dvitoyamṛtum drṣṭvā tyajet || 280 ||

p. 279) śaivabhāryodbhavāpatyamanulomena māṭṛvat |
samācaredvilomena tattu māmānyajātivat || 281 ||

eṣāṁ saṅkarajātīnāṁ sarvatra pitṛkarmasu |
bhojyapradānaṁ kaulānāṁ bhojanāṁ vihitāṁ bhavet || 282 ||

nṛṇāṁ svabhāvajaṁ devi priyāṁ bhojanamaithunam |
saṅkṣepāya hitārthāya śaivadharame nirūpitam || 283 ||

ata eva maheśāni śaivadharmaniṣevaṇāt |
dharmārthakāmamokṣānāṁ prabhurbhavati nānyathā || 284 ||

iti śrīmahānirvāṇatantre sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāsadāśivasaṁvāde
kuśaṇḍikādaśavidhasaṁskāravidhirnāma navamollāsaḥ |

śaivabhāryetyādi | anulomena varṇena
śaivabhāryodbhavāpatyaṁ māṭṛvat karma samācaret kuryāt | yathā
brāhmaṇāt kṣatriyāyāṁ śaivyāṁ bhāryāyāṁ jātamapatyāṁ
kṣatriyāvat karma samācaredityevam vilomena varṇena yat
śaivabhāryodbhavāpatyaṁ tattu sāmānyajātivat pañcamavarṇavat

karma samācaret || 281 - 284 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratākāyāṁ navamollāsaḥ |

daśamollāsaḥ

śrīdevyuvāca |

kuśaṇḍikāvidhirnātha saṁskārāśca daśa śrutāḥ |
vrddhiśrāddhavidhiṁ deva kṛpayā me prakāśaya || 1 ||

kasmin kasmiṁśca saṁskāre pratiṣṭhāsu ca kāsvapi |
kuśaṇḍikāvidhānañca vrddhiśrāddhañca śaṅkara || 2 ||

kartavyaṁ vā na kartavyaṁ tanmamācakṣva tatvataḥ |
matprītaye maheśāna jīvānāṁ maṅgalāya ca || 3 ||

śrīsadāśiva uvāca |

jīvasekādvivāhāntadaśasaṁskārakarmasu |
yatram yadvihitam bhadre saviśeṣam prakīrtitam || 4 ||

tadeva kāryaṁ manujaistatvajñairhitamicchubhiḥ |
anyatra yadvidhātavyaṁ tacchr̥ṇuṣva varānane || 5 ||

o/ namo brahmaṇe |

kuśaṇḍikāyā jīvasekādvivāhāntānāṁ
daśavidhasaṁskārāṇāñca vidhiṁ śrutvedānīṁ
vrddhiśrāddhavidhiṁ kuśaṇḍikāyā vrddhiśrāddhasya ca kasmin
kasmin karmaṇi kāryatvamakāryatvam vā vartate tadapi
śrotumicchantī śrīdevyuvāca kuśaṇḍikāvidhirtyādi || ācakṣva

brūhi || 1 || 2 || 3 ||

śrīdevyaivaṁ prārthitaḥ san śrīsadāśiva uvāca
jīvasekādityādi | jīvasekājjīvasekamārabhya || 4 || 5 ||

p. 281) vāpīkūpataḍāgānāṁ devapratikṛtestathā |
gṛhārāmavratādīnāṁ pratiṣṭhākarmasu priye || 6 ||

sarvatra pañcadevānāṁ mātṛṇāmapi pūjanam |
vasordhārā ca kartavyā vṛddhiśrāddhakuṣaṇḍike || 7 ||

strīṇāṁ vidheyakṛtyeṣu vṛddhiśrāddhaṁ na vidyate |
devatāpitṛtrptyartham bhojyamekaṁ samutsrjet || 8 ||

devamātrārcanaṁ tatra vasudhārā kuśaṇḍikā |
bhaktyā striyā vidhātavyā ṛtvijā kamalānane || 9 ||

putraśca pautro dauhitro jñātayo bhaginīsutah |
jāmātarvigdaivapitre śastāḥ pratinidhau śive || 10 ||

vṛddhiśrāddhaṁ pravakṣyāmi tattvataḥ śṛṇu kālike || 11 ||

kṛtvā nityoditaṁ karma mānavah susamāhitaḥ |
gaṇgāṁ yajñeśvaraṁ viṣṇuṁ vāstvīśam bhūpatim yajet || 12 ||

vāpītyādi | devapratikṛteḥ devatāpratimāyāḥ || 6 ||
pañcadevānāṁ brahmādīnāṁ | mātṛṇāṁ gauryādīnāṁ
|| 7 ||

strīṇāmyādi | strīṇāmiti kṛtyānāṁ kartari vetyanena kartari
śaṣṭhī | samutsrjet strīti śeṣah || 8 ||
tatra strībhirvidheṣu karmasu | ṛtvijā ātmapratinidhinā
purohitena || 9 ||

nanu purohita eva pratinidhiḥ praśasto bhavati tadanyo'pi vā
kaścit tatrāha putra ityādi || 10 || 11 ||

atha vṛddhiśrāddhavidhimāha kṛtvetyādibhiḥ | nityoditaṁ

karma kṛtvā pūrvābhimukho mānavah susamāhito'tisāvadhānah
san praṇavādinamo'ntena nāmamantreṇa
gandhapuṣpādibhirgaṇgāṁ yajñeśvaraṁ viṣṇum vāstvīśaṁ
bhūpatiṁ bhūmisvāminaṁ puruṣañca kramato yajet pūjayet || 12 ||

p. 282) tato darbhamayān viprān kalpayet praṇavaṁ smaran |
pañcabhirnavabhirvā'pi saptabhistribhireva vā || 13 ||

nirgarbhaiśca kuśaiḥ sāgrairdakṣiṇāvartayogataḥ |
sārddhadvayāvartanena ūrddhvāgrairacayed dvijān || 14 ||

vṛddhiśrāddhe pārvaṇādau ṣaḍviprāḥ parikīrtitāḥ |
ekoddiṣṭe tu kathita eka eva dvijaḥ śive || 15 ||

tato viprān kuśamayānekasminneva bhājane |
kauberābhimukhān kṛtvā snāpayedamunā sudhīḥ || 16 ||

hrī/ śanno devīrabhīṣṭaye śanno bhavantu pītaye |
śāmyorabhisavantu naḥ || 17 ||

tastu gandhapuṣpābhyaṁ pūjayet kuśabhūsurān || 18 ||

tata ityādi | tataḥ paraṁ praṇavamoṇikāraṁ smaran san mānavo
darbhamayān viprān kalpayet racayet |
darbhamayabrahmaṇanirmāṇavidhānamāha pañcabhirtyādinā
sārddhenā | nirgarbhairgarbhaśūnyaiḥ
sāgraigrasahitairūrddhāgrairnavabhiḥ saptabhiḥ pañcabhistribhireva
vā kuśairdakṣiṇāvartayogataḥ sārddhadvayāvartanena dvijān
viprān racayet || 13 || 14 ||

nanu kati darbhamayā brāhmaṇāḥ kalpayitavyā
ityapekṣāyāmāha vṛddhiśrāddhe ityādi || 15 ||

tata ityādi | tataḥ paraṁ sudhīrvṛddhiśrāddhakartā ekasminneva
bhājane pātre kuśamayān viprān kauberābhimukhānuttaramukhān
kṛtvā'munā vakṣyamāṇena mantreṇa snāpayet || 16 ||

kuśamayabṛāhmaṇasnāpanārthaṁ mantramevāha | hrī/ śanna
ityādyam || 17 ||

tatastvityādi | tatastu praṇavādinamo'ntena nāmamantraṇa
gandhapuṣpābhyaṁ kuśabhūsurān kuśamayabṛāhmaṇān pūjayet
|| 18 ||

p. 283) paścime dakṣiṇe caiva yugmayugmakramāt sudhīḥ |
Śaṭpātrāṇi sadarbhāṇi sthāpayettulasītilaiḥ || 19 ||

pātradvaye paścimāyāṁ yāmye pātracatuṣṭaye |
pūrvāsyāvuttaramukhān Śaḍviprānupaveśayet || 20 ||

daivapakṣam paścimāyāṁ dakṣiṇe vāmayāmyayoḥ |
piturmātāmahasyāpi pakṣau dvau viddhi pārvati || 21 ||

nāndīmukhāśca pitaro nāndīmukhyaśca mātarah |
mātāmahādayo'pyevam mātāmahyādayo'pi ca |
śrāddhe nāmnyābhuyudayike samullekhyā varānane || 22 ||

paścime ityādi | tatastu sudhīḥ karmasādhakah paścime
dakṣiṇe caiva yugma yugmakramāt sadarbhāṇi kuśasahitāni
tulasītilaiśca yuktāni Śaṭpātrāṇi sthāpayet || 19 ||

pātradvaye ityādi | tataḥ paścimāyāṁ diśi sthāpite
pātradvaye yāmye dakṣiṇe sthāpite pātracatuṣṭaye ca kramataḥ
pūrvāsyau pūrvamukhau uttaramukhāṁśca kuśamayān
Śaḍviprānupaveśayet || 20 ||

daivapakṣamityādi | he pārvati paścimāyāṁ diśi daivam
pakṣam tvam viddhi jānīhi | dakṣiṇe tu vāmayāmyayorvāmabhāge
dakṣiṇabhāge ca kramataḥ piturmātāmahasyāpi dvau pakṣau viddhi ||
21 ||

nāndīmukhāścetyādi | he varānane devi ābhuyudayike nāmni
śrāddhe pitarah pitrādayo nāndīmukhā mātarā mātrādayāśca
nāndīmukhyāḥ samullekhyāḥ samuccāryāḥ | evam
mātāmahādayo'pi nāndīmukhāḥ mātāmahyādayo'pi

nāndīmukhyah samullekhyāḥ || 22 ||

p. 284) dakṣāvartenottarāsyo daivaṁ karma samācaret |
vāmāvartena dakṣārayaḥ pitṛkarmāṇi sādhayet || 23 ||

sarvaṁ karma prakurvīta daivādikramataḥ śive |
laṅghanānmātṛmātṛṇāṁ śrāddhaṁ tadviphalam bhavet || 24 ||

kauberābhīmukho'nujñāvākyam daive prakalpayet |
yāmyāsyah kalpayedvākyam pitrye mātāmahe'pi ca |
tatrādau daivapakṣe tu vākyam śrūtu śucismite || 25 ||

kālādīni nimittāni samullikhya tataḥ param |
tattatkarmābhuyudayārthamuktvā sādhakasattamaḥ || 26 ||

dakṣāvartenetyādi | dakṣiṇāvartenottarāsyo uttaramukhaḥ san
daivaṁ karma samācaret kuryāt | vāmāvartena dakṣāsyo
dakṣiṇamukhaḥ san pitṛkarmāṇi sādhayet || 23 ||

sarvamityādi | he śive daivādikramata eva sarvaṁ karma
prakurvīta | nanu pitṛkarmasādhanāya dakṣiṇāvartenaiva
dakṣiṇāmukhabhavane ko doṣastatrāha laṅghanādityādi |
mātṛmātṛṇāṁ māturmātrādīnāṁ laṅghanāttacchrāddhaṁ
viphalam bhavet | mātṛmātṛṇāmiti mātuḥ
pitrādīnāmapyupalakṣaṇam || 24 ||

kauberetyādi | kauberābhīmukho uttarābhīmukho bhūtvā
daivapakṣe'nujñāvākyam kalpayet racayet | yāmyāsyo
dakṣiṇamukho bhūtvā pitrye pakṣe mātāmahe api pakṣe
anujñāvākyam kalpayet || 25 ||

daivapakṣe prakalpanīyam yadanujñāvākyam tadevāha
kālādīnītyādibhiḥ | prathamataḥ kālādīni nimittāni samullikhya
tataḥ param tattatkarmābhuyudayārthamuktvā sādhakasattamo
gotranāmoccāraṇapūrvakaṁ pitrādīnāṁ trayāṇāṁ
mātrādīnāmapi tisṛṇāṁ tathaiva mātāmahādīnāṁ trayāṇāṁ
mātāmāhyādīnāmapi tisṛṇāṁ ṣaṣṭhyantaṁ nāma kīrtayet | tato

viśveṣāṁ devānāṁ ceti padamudīrayeduccārayet | tataḥ
śrāddhapadamudīrayet |

p. 285) pitrādīnāṁ trayāṇāṁ tu mātrādīnāṁ tathaiva ca |
mātāmahānāṁ ca mātāmahyādīnāmapi priye || 27 ||

ṣa.ṣṭhyantaṁ kīrtayennāma gotroccāraṇapūrvakam |
viśveṣāñcaiva devānāṁ śrāddhaṁ padamudīrayet || 28 ||

kuśanirmitayoh paścāt viprayorahamityapi |
kariṣye parameśānītyanujñāvākyamīritam || 29 ||

viśvān devān parityajya pitṛpakṣe tu pārvati |
tathā mātāmahasyāpi pakṣe'nujñā prakīrtitā || 30 ||

paścāt kuśanirmitayorviprayorahamityapyudīrayet | tataḥ kariṣye
ityudīrayet | sakalapadayojanayā viṣṇuro/ tatsat o/
adyāmukamāsyamukapakṣe'mukatithāvamukakarmābhuydayārthama
mukagotrāṇāṁ nāndīmukhānāṁ
pitṛpitāmahaprapitāmahānāmamukāmukadevaśarmaṇāmamu
kagotrāṇāṁ nāndīmukhīnāṁ
mātṛpitāmahīprapitāmahīnāmamukyamukyamukīnāṁ devīnāṁ ca
amukagotrāṇāṁ nāndīmukhānāṁ
mātāmahapramātāmahavṛddhapramātāmahānāmamukāmuk
adevaśarmaṇāṁ ca amukagotrāṇāṁ nāndīmukhīnāṁ
mātāmahīpramātāmahīvṛddhapramātāmahīnāmamukyamukyamukyam
mukīnāṁ devīnāṁ ca viśveṣāṁ devānāmābhuydayikaṁ
śrāddhaṁ kuśanirmitayorviprayorahaṁ kariṣye iti vākyam jātam | he
parameśāni daivapakṣe ityetadevānujñāvākyamīritam kathitam || 26
- 29 ||

pitṛpakṣe mātāmahapakṣe ca yadanujñāvākyam
prakalpanīyaṁ tadāha viśvānityādinā | he pārvati pitṛpakṣe tathā
mātāmahasyāpi pakṣe viśvān devān parityajyānujñā
prakīrtitā'nujñāvākyam kathitaṁ | pitṛpakṣe'nujñāvākyam

yathā o/ adya amuke
māsyamukapakṣe'mukatithāvamukakarmābhuydayārthamamukagotrā
ṇāṁ nāndīmukhānāṁ
pitṛpitāmahaprapitāmahānāmamukāmukadevaśarmaṇāṁ
amukagotrāṇāṁ nāndīmukhīnāṁ
mātṛpitāmahīprapitāmahīnāmamukyamukīnāṁ devīnāṁ
cāpyābhuydayikaṁ śrāddhaṁ kuśanirmitayorviprayorahaṁ kariṣye
iti | mātāmahapakṣe'pyevamevānujñāvākyāṁ prakalpanīyam || 30 ||

p. 286) tato japedbrahmavidyāṁ gāyatrīṁ daśadhā śive || 31 ||

devatābhyaḥ pitṛbhyaśca mahāyogibhya eva ca |
namo'stu puṣṭyai svāhāyai nityameva bhavantviti || 32 ||

paṭhitvaināṁ tridhā haste jalamādāya sattamaḥ |
va/ hū/ phaṭiti mantreṇa śrāddhadravyāṇi śodhayet || 33 ||

āgneyyāṁ pātramekantu saṁsthāpya kulanāyike |
rakṣoghnamamṛtaṁ procya yajñarakṣāṁ kuruṣva me |
ityuktvā bhājane tasmiṁstulasīdalasaṁyutam || 34 ||

nidhāya salilāṁ devi devādikramataḥ sudhīḥ |
viprebhyo jalagaṇḍūṣāṁ datvā dadyāt kuśāsanam || 35 ||

tataḥ anujñāvākyakalpanādanantaram || 31 || 32 ||

paṭhitvainamityādi | enāṁ devatābhya ityādyāṁ
bhavantvitītyantaṁ mantraṁ tridhā trivāraṁ paṭhitvā tataḥ sattamaḥ
śrāddhakartā haste jalamādāya va/ hū/ phaṭiti mantreṇa
śrāddhadravyāṇi śodhayet || 33 ||

āgneyyāmityādi | tata āgneyyāṁ diśyekāṁ pātraṁ
saṁsthāpya prathamato rakṣoghnamamṛtaṁ procya tato me
yajñarakṣāṁ kuruṣveti vadet | yojanayā rakṣoghnamamṛtamasi mama
yajñarakṣāṁ kuruṣveti mantro jātaḥ | itīmaṁ mantramuktvā
tasminnāgneyyāṁ diśi saṁsthāpīte bhājane tulasīyavasaṁyutaṁ

salilam jalam nidhāya saṁsthāpya tataḥ sudhīḥ śrāddhakartā
daivādikramataḥ kuśamayebhyo viprebhyo jalagaṇḍūṣam dattvā
viśvedevā idamāsanam vo nama iti vākyena viśvebhyo
devebhyo'mukagotra nāndīmukha pitaramukadevaśarman amukagotra
nāndīmukha pitāmahāmukadevaśarmannamukagotra nāndīmukha
prapitāmahāmukadevaśarmannidamāsanam vaḥ svadheti vākyena
pitrādibhyo'mukagotre nāndīmukhi mātaramuki devi amukagotre
nāndīmukhi pitāmahi amuki devi

p. 287) tata āvāhayedvidvān viśvān devān pitṛīstathā |
mātṛīrmātāmahāmīscāpi tathā mātāmahīḥ śive || 36 ||

āvāhya pūjayedādau viśvān devāmīstato yajet |
pitṛītrayaṁ tathā mātṛītrayaṁ mātāmahatrayam || 37 ||

amukagotre nāndīmukhi prapitāmahi amuki devi idamāsanam vaḥ
svadheti vākyena mātrādibhyo'mukagotra nāndīmukha
mātāmahāmukadevaśarmannamukagotra nāndīmukha
pramātāmahāmukadevaśarmannamukagotra nāndīmukha
vṛddhapramātāmahāmukadevaśarmannidamāsanam vaḥ svadheti
vākyena mātāmahādibhyo'mukagotre nāndīmukhi mātāmahaṁyamuki
devi amukagotre nāndīmukhi pramātāmahaṁyamuki devi amukagotre
nāndīmukhi vṛddhapramātāmahaṁyamuki devi idamāsanam vaḥ
svadheti vākyena mātāmahaṁyādibhyo'pi kuśāsanam dadyāt || 34 || 35
||

tata ityādi | tato vidvān śrāddhakartā viśvedevā ihāgacchateha
tiṣṭhateha sannidhatta mama pūjāṁ gṛhṇīteti vākyena viśvān
devān amukagotrā nāndīmukhāḥ pitṛīpitāmahaprapitāmahā
amukāmukadevaśarmāṇaḥ ihāgacchateha tiṣṭhateha sannidhatta
mama pūjāṁ gṛhṇīteti vākyena pitṛīn pitrādīn tathā amukagotrā
nāndīmukhyo mātṛīpitāmahīprapitāmaho'mukyamukyamukyo devya
ihāgacchateha tiṣṭhateha sannidhatta mama pūjāṁ gṛhṇīteti vākyena
mātṛīrmātrādīrapi amukagotrā nāndīmukhā
mātāmahapramātāmahavṛddhapramātāmahā
amukāmukāmukadevaśarmāṇa ihāgacchateha tiṣṭhateha sannidhatta

mama pūjāṁ gṛhṇīteti vākyena mātāmahān mātāmahādīnapi
amukagotrā nāndīmukhyo
mātāmahīpramātāmahīvṛddhapramātāmahyo'mukyamukyamukyo
devya iḥāgacchateha tiṣṭhateha sannidhatta mama pūjāṁ gṛhṇīteti
vākyena mātāmahīrmātāmāhyādīscāpi kuśāsane āvāhyet || 36
||

āvāhyetyādi | evam viśvedevādīnāvāhya viśvedevā etāni
pādyārghyācamanādīni vo nama iti vākyena
pādyārghyācamanādibhirdhūpairdīpairvāsobhiścāpyādau

p. 288) mātāmahītrayaṁ cāpi pādyārghyācamanādibhiḥ |
dhūpairdīpaiśca vāsobhiḥ pūjayitvā varānane |
pātrāṇāṁ pātanapraśnaṁ kuryāddaivakramāt śive || 38 ||

maṇḍalam racayedekaṁ māyayā caturasrakam |
dve dve ca maṇḍale kuryāt tadvatpakṣadvayorapi || 39 ||

vāruṇaprokṣiteśveśu pātrāṇyāsādya sādhakah |
tena kṣālitapātreśu sarvopakaraṇaiḥ saha |
pānārthapāthasānnāni krameṇa pariveśayet || 40 ||

viśvān devān pūjayed | tataḥ o/ adyāmukagotrā nāndīmukhāḥ
pitṛpitāmahaprapitāmahā amukāmukāmukadevaśarmāṇa etāni
gandhapuṣpadhūpadīpādīni vaḥ svadheti vākyena pitṛtrayaṁ
tathaivāmukagotrā nāndīmukhyo
mātṛpitāmahīprapitāmahyo'mukyamukyamukyo devya etāni
pādyādīni vaḥ svadheti vākyena mātṛtrayaṁ tathaiva prakalpitena
vākyena mātāmahatrayaṁ tathaiva kalpitavākyena mātāmahītrayaṁ
cāpi kramataḥ pādyādibhiryajet pūjayed | he varānane śive evam
viśvadevādīn pūjayitvā tato daivakramāt devapakṣādikramataḥ
pātrāṇi pātayiṣye iti pātrāṇāṁ pātanapraśnaṁ brāhmaṇam
prati kuryāt || 37 || 38 ||

maṇḍalamityādi | tataḥ o/ pātayeti brāhmaṇāttaduttaram
prāpya daivapakṣe māyayā hrī/ bījena catusrakam

catuṣkoṇamekaṁ maṇḍalam racayet | pakṣadvayorapi
pitṛpakṣamātāmahapakṣayorapi tadvat hrī/ bījena catuṣkoṇe dve dve
maṇḍale kuryāt || 39 ||

vāruṇetyādi | tataḥ sādhako jano vāruṇaprokṣiteśu vamiti
bījenābhīṣikteśeṣu maṇḍaleśu kramataḥ pātrāṇyāsādya
saṁsthāpya tena vamiti bījena kṣālīteśu pātreśu sarvairupakaraṇaiḥ
pānārthapāthasā pānārthena jalena ca sahānnāni krameṇa
daivādikramataḥ pariveśayet || 40 ||

p. 289) tato madhuyavān datvā hrā/ hrū/ phaṭiti mantrakaiḥ |
saṁprokṣyānnāni sarvāṇi viśvān devāṁstathā pitṛn || 41 ||

mātṛmātāmahān mātāmahīrullikhya tattvavit |
nivedya devīṁ gāyatrīṁ devatābhyastridhā paṭhet || 42 ||

śeṣānnapinḍayoh praśnau kuryādādye tataḥ param || 43 ||

tata ityādi | tataḥ paramanneśu madhuyavān dattvā hrā/ hrū/
phaṭiti mantrakaiḥ sarvāṇyānnāni saṁprokṣyābhīṣicaya tattvavit jano
viśvān devān tathā pitṛn pitrādīn tathā mātṛmātrādīṁstathā
mātāmahānmātāmahādīn tathā
mātāmahīrmātāmahyādīrapyullikhycārya viśvadevādibhyah
sarvāṇyānnāni nivedya viśvedevāḥ
pānārthodakamadhuyavasarvopakaraṇasahitametadannam् vo nama iti
vākyena viśvebhyo devebhyo'mukagotrā nāndīmukhāḥ
pitṛpitāmahaprapitāmahā amukāmukāmukadevaśarmāṇaḥ
pānārthodakamadhuyavasarvopakaraṇānvitametadannam् vaḥsvadheti
vākyena pitrādibhyo'mukagotrā nāndīmukhyo
mātṛpitāmahīprpitāmahyo'mukyamukyamukyo devyah
pānārthodakamadhuyavasarvopakaraṇānvitametadannam् vaḥsvadheti
vākyena mātrādibhyo'mukagotrā nāndīmukhāḥ
mātāmahapramātāmahavṛddhapramātāmahā
amukāmukāmukadevaśarmāṇa etat
pānārthodakamadhuyavasarvopakaraṇānvitamannam् vaḥsvadheti

vākyena mātrādibhyo'mukagotrā nāndīmukhyo
mātāmahīpramātāmahīvṛddhapramātāmahyo'mukyamukyamukyo
devyah pānārthodakamadhuyavasaropakaraṇānvitametadannam
vaḥsvadheti vākyena mātāmahyādibhyo'pisopakaraṇānyannāni
krameṇa dattvā gāyatrīṁ devīṁ daśadhā paṭhet | tato devatābhya
ityādyāṁ bhavantvitītyantaṁ mantraṁ tridhā paṭhet he ādye tataḥ
param śeṣānnamasti kva deyamiti piṇḍadānam kariṣye iti ca
šeṣānnapiṇḍayoh praśnau vipram prati kuryāt || 41 - 43 ||

p. 290) dattaśeṣairakṣatādyairmālūraphalasannibhān |
dvijāt prāptottaraḥ piṇḍān racayeddvādaśa priye || 44 ||

anyaṁ tu kalpayedekam piṇḍam tatsamamambike |
āstarennairṛte darbhān maṇḍale yavasamīyutān || 45 ||

ye me kule luptapiṇḍāḥ putradāravivarjitāḥ |
agnidagdhāśca ye ke'pi vyālavavyāghrahatāśca ye || 46 ||

ye bāndhavābāndhavā vā ye'nyajanmani bāndhavāḥ |
maddattapiṇḍatoyābhyaṁ te yāntu tṛptimakṣayām || 47 ||

dattvā piṇḍamapiṇḍebhyo mantrābhyaṁ suravandite |
prakṣālyā hastāvācāntah sāvitrīṁ prajapāṭstataḥ |
devatābhyaastridhā japtvā maṇḍalāni prakalpayet || 48 ||

dattaśeṣairityādi | tataḥ param dvijāt iṣṭebhyo dīyatāmiti o/
kuruṣveti prāptottaraḥ san
dattaśeṣairdattebhyo'vaśiṣṭairakṣatādyairmālūraphalasannibhān
vilvaphalatulyān dvādaśa piṇḍān racayet || 44 ||

anyantvityādi | tatastebhyo'nyamapi tatsamaṁ
bilvaphalatulyamekam piṇḍam kalpayet | tato nairṛte koṇe kalpite
catuṣkoṇamaṇḍale yavasamīyutān darbhān
kuśānāstaredācchādayet || 45 ||

dattvetyādi | he suravandite ye me kule ityādibhyāṁ te yāntu

tṛptimakṣayāmityantābhyaṁ dvābhyaṁ
mantrābhyaṁapiṇḍebhyaḥ piṇḍahīnebhyo nairṛtakoṇe kalpite
catuṣkoṇe maṇḍale ācchāditeṣu darbheṣu
pūrvvaracitadvādaśapiṇḍātiriktaṁ paścādracitaṁ trayodaśam
piṇḍam dattvā hastau prakṣālyā tata ācāntaḥ kṛtācamanaḥ san
sāvitrīṁ gāyatrīṁ dvādaśadhā prajapan devatābhya iti mantraṁ
tridhā japtvā maṇḍalāni prakalpayet || 46 - 48 ||

p. 291) ucchiṣṭapātrapurataḥ pūrvoktavidhinā budhaḥ |
dve dve ca maṇḍale devi racayet pitṛtaḥ kramāt || 49 ||

pūrvamantraṇa samprokṣya kuśāṁsteṣvāstaret kṛtī |
abhyukṣya vāyunā darbhān pitṛdarbhakramāt śive |
ūrddhvē mūle ca madhye ca trīṁstrīn piṇḍānnivedayet || 50 ||

āmantraṇena pratyekaṁ nāmoccārya maheśvari |
svadhyā vitaret piṇḍam yavamādhvīkasaṁyutam || 51 ||

nanu kena vidhinā kutra sthāne kiyanti vā maṇḍalāni
kalpayitavyānītyākāñkṣāyāmāha ucchiṣṭetyādi | he devi budhaḥ
prājñāḥ śrāddhakartā pūrvoktena vidhinā pitṛtaḥ
kramāducchiṣṭapātrāṇāṁ purato dve dve catuṣkoṇe maṇḍale
racayet || 49 ||

pūrvamantraṇetyādi | he śive tato vamiti bījarūpeṇa
pūrvamantraṇa maṇḍalāni samprokṣyā'bhiṣicya kṛtī vicakṣaṇaḥ
śrāddhakartā teṣu maṇḍaleṣu kuśānāstaret | tato vāyunā yamiti
bījena darbhānabhyukṣyā'bhiṣicya pitṛdarbhakramāt darbhāṇāṁ
mūle madhye corddhve ca pitrādibhyo mātrādibhyo
mātāmahādibhyo mātāmahādibhyaśca krameṇaiva trīṁstrīn
piṇḍānnivedayet dadyāt || 50 ||

nanu kena kena vākyena pitrādibhyāḥ piṇḍā nivedayitavyā
ityapekṣāyāmāha āmantraṇenetyādi | he maheśvari āmantraṇena
sambodhanavibhaktyā viśiṣṭam pitrādīnāṁ pratyekaṁ nāmoccārya
svadhyā yavamādhvīkasaṁyutaṁ madhuyavābhyāṁ saṁyuktaṁ

piṇḍam vitaret | amukagotra nāndīmukha pitaramukadevaśarmanneṣa
madhuyavayutaḥ piṇḍaste svadheti vākyena darbhamūle pitre
amukagotra nāndīmukha pitāmaha amukadevaśarmanneṣa
madhuyavayutaḥ piṇḍaste svadheti vākyena darbhamadhye pitāmahāya
amukagotra nāndīmukha prapitāmaha amukadevaśarmanneṣa
madhuyavayutaḥ piṇḍaste svadheti vākyena darbhorddhve bhāge
prapitāmahāyā'mukagotre

p. 292) piṇḍānte piṇḍašeṣañca vikīrya lepabhājinaḥ |
priṇayet karalepena naikoddiṣṭeṣvayaṁ vidhiḥ || 52 ||

devatāpitṛptyartham sāvitrīṁ daśadhā jape |
devatābhyastridhā japtvā piṇḍān sampūjayettataḥ || 53 ||

gotre nāndīmukhi mātaramuki devi madhuyavayuta eṣa piṇḍaste
svadheti vākyena darbhamūle mātre amukagotre nāndīmukhi
pitāmhyamuki devi madhuyavayuta eṣa piṇḍaste svadheti vākyena
darbhamadhye pitāmhyai amukagotre nāndīmukhi prapitāmhyamuki
devi madhuyavayuta eṣa piṇḍaste svadheti vākyena darbhāgre
prapitāmhyai amukagotra nāndīmukha
mātāmahāmukadevaśarmanneṣa madhuyavayutaḥ piṇḍaste
svadhetyanena vākyena darbhamūle mātāmahāya amukagotra
nāndīmukha pramātāmaha amukadevaśarmanneṣa madhuyavayutaḥ
piṇḍaste svadhetyanena vākyena darbhamadhye pramātāmahāya
amukagotra nāndīmukha vṛddhapramātāmaha amukadevaśarmanneṣa
madhuyavayutaḥ piṇḍaste svadhetyanena darbhāgre
vṛddhapramātāmahāya amukagotre nāndīmukhi mātāmhyamuki
devi madhuyavayuta eṣa piṇḍaste svadhetyanena darbhamūle
mātāmhyai amukagotre nāndīmukhi pramātāmhyamuki devi
madhuyavayuta eṣa piṇḍaste svadhetyanena dabhamadhye
pramātāmhyai amukagotre nāndīmukhi vṛddhapramātāmhyamuki
devi madhuyavayuta eṣa piṇḍaste svadheti vākyena darbhāgre
vṛddhapramātāmhyai ca piṇḍam dadyādityarthāḥ || 51 ||
piṇḍānte ityādi | piṇḍānte piṇḍapradānānte piṇḍānabhitāḥ

piṇḍaśeṣam vikīrya vikṣipya o/ lepabhujaḥ pitaraḥ pṛīyatāmiti
vākyena karalepena hastalagnenānnena lepabhājinaścaturthādyān
pitṛn pṛīhayet | ekoddiṣṭeṣvayaṁ
vidhirlepbhājipitṛpṛīyanavidhirnāsti || 52 ||

devatetyādi | tato devatāpitṛtṛptyartham sāvitrīm gāyatrīm
daśadhā jape | tato devatābhya iti mantraṁ tridhā japtvā tato
gandhapuṣpābhyaṁ piṇḍān sampūjayet || 53 ||

p. 293) prajvālyā dhūpaṁ dīpaṁ ca nimīlya nayanadvayam |
divyadehadharān pitṛnaśnataḥ kavyamadhvare |
vibhāvyā praṇameddhīmānimāṁ mantramudīrayan || 54 ||

pitā me paramo dharmaḥ pitā me paramaṁ tapaḥ |
svargaḥ pitā me tattrptau tṛptamastyakhilaṁ jagat || 55 ||

tato nirmālyamādāya prārthayedāśiṣaḥ pitṛn || 56 ||

āśiṣo me pradīyantāṁ pitaraḥ karuṇāmayāḥ |
vedāḥ santatayo nityamāṁ varddhantāṁ bāndhavā mama || 57 ||

pātāro me vivarddhantāṁ bahūnyannāni santu me |
yācitāraḥ sadā santu mā ca yācāmi kañcana || 58 ||

daivādito dvijān piṇḍān visṛjettadanantaram |
tathaiva dakṣiṇāṁ kuryāt pakṣeṣu triṣu tattvavit || 59 ||

prajvālyetyādi | tato dhūpaṁ dīpaṁ ca prajvālyā
nayanadvayaṁ nimīlya divyadehadharān adhvare yajñe kavyaṁ
pitryamannaṁ aśnataḥ khādataḥ pitṛn vibhāvyā vicintyemāṁ
vakṣyamāṇamāṁ mantramudīrayan kīrtayan dhīmān janastān praṇamet
|| 54 ||

tameva mantramāha pitā me ityādyam || 55 ||
tata ityādi | tataḥ paraṁ nirmālyamāṁ puṣpādyādāya gṛhītvā
āśiṣo me pradīyantāmityādyam mā ca yācāmi kañcanetyantaṁ

mantradvayamudīrayan karmasādhakaḥ pitṛnāśiṣah kāmān
prārthayet yācet || 56 - 58 ||

daivādita ityādi | tadanantaraṁ daivādito daivapakṣādikramato
brahmaṇ kṣamasveti piṇḍa gayāṁ gaccheti ca vākyamuccaran tattvavit
sādhako darbhamayān dvijān piṇḍāṁśca visṛjet | tathaiva
daivādikrameṇaiva triṣvapi pakṣeṣu o/ tatsat

p. 294) gāyatrīṁ daśadhā japtvā devatābhyo'pi pañcadhā |
drṣṭvā vahnīṁ ravīṁ vipramidam pṛcchet kṛtāñjalih || 60 ||

idaṁ śrāddhaṁ samuccārya sāṅgam jātamudīrayet |
dvijo vadet samyageva sāṅgam jātam vidhānataḥ || 61 ||

aṅgavaiguṇyaśāntyartham praṇavam daśadhā japan |
acchidrābhividhānenā kuryāt karmasamāpanam |
pātrīyānnāni piṇḍāṁśca brāhmaṇāya nivedayet || 62 ||

viprābhāve gavājebhyah salile vā viniḥkṣipet |
vṛddhiśrāddhamidaṁ proktam nityasaṁskārakarmaṇi || 63 ||

śrāddhe parvanī kartavye pārvanātvena kīrtayet || 64 ||

adyetyādi kṛtaidadābhuydayikaśrāddhapratiṣṭhārtham
hiraṇyādikamamukagotrāyāmukadevaśarmaṇe brāhmaṇāya
dakṣiṇāṁ dātumahamutsṛje iti vākyena yathāśakti hiraṇyādikam
dakṣiṇāṁ kuryāt || 59 ||

gāyatrīmyādi | tato gāyatrīṁ daśadhā japtvā devatābhya iti
mantramapi pañcadhā japtvā vahnīṁ ravīṁ ca drṣṭvā kṛtāñcalih
san vipramidam pṛcchet || 60 ||

vipram prati kiṁ pṛcchedityapekṣāyāmāha idamityādi | idam
śrāddhaṁ samuccārya sāṅgam jātamityudīrayet | yojanayā idam
śrāddhaṁ sāṅgam jātamityeva vipram pṛcchet | tato vidhānataḥ
samyageva sāṅgam jātamiti dvijo vadet || 61 ||

acchidrābhividhānenā kṛtametacchrāddhakarmā'cchidramastviti

vākyena || 62 || 63 ||

evamābhuydayikaśrāddhavidhimuktvedānīṁ saviśeṣeṇa
tenaiva vidhinā pārvāṇādikamapi śrāddhaṁ vidhātavyamityāha
śrāddhe ityādibhiḥ | parvaṇyamāvāsyādau kartavye śrāddhe
kalpanīyeśvanujñāvākyeṣu pārvāṇatvena śrāddhaṁ¹
kīrtayeduccārayet || 64 ||

p. 295) devatādipratiṣṭhāsu tīrthayātrāpraveśayoḥ |
pārvāṇena vidhānena śrāddhametadudīrayet || 65 ||

naiteṣu śrāddhakṛtyeṣu pitṛnnāndīmukhān vadet |
namo'ntapuṣṭyāityatra svadhāyai padamuccaret || 66 ||

pitrāditrayamadhye tu yo jīvati varānane |
tasyorddhvatanamullikhya śrāddhaṁ kuryādvicakṣaṇaḥ || 67 ||

janakādiṣu jīvatsu triṣu śrāddhaṁ vivarjayet |
teṣu prīteṣu deveśi śrāddhayajñaphalaṁ labhet || 68 ||

jīvatpitari kalyāṇi nānyaśrāddhādhikāritā |
mātuḥ śrāddhaṁ vinā patnyāstathā nāndīmukhaṁ vinā || 69 ||

ekoddiṣṭe tu kauleśi viśvadevānna pūjayed |
ekameva samuddisyā'nujñāvākyam prakalpayet || 70 ||

dakṣinābhimukho dadyādannaṁ piṇḍam ca mānavah |
yavasthāne tilā deyāḥ sarvamanyacca pūrvavat || 71 ||

devatādītyādi | devatādipratiṣṭhāsu tīrthayātrāpraveśyośca
kartavye śrāddhe kalpanīyeśvanujñāvākyeṣu pārvāṇena
vidhānenaitaccchrāddhamityudīrayet || 65 ||

naiteṣvityādi | eteṣu śrāddhakṛtyeṣu pitṛnnāndīmukhānna
vadet kiṁ ca devatābhyaḥ pitṛbhyaśceti mantreṇa namo'nte puṣṭyai
ityatra svadhāyai iti padamuccaret | anyat sarvam pūrvavadeva vidheyam

॥ 66 ॥

ūrddhvatanam ūrddhvabhavam || 67 || 68 ||
jīvadityādi | he kalyāṇi pitari jīvati sati putrasya mātuḥ
patnyāśca śrāddhaṁ vinā tathā nāndīmukhamābhuyudayikamapi
śrāddhaṁ vinā anyaśrāddhādhikāritā nāstītyanvayaḥ || 69 ||
ekoddiṣṭe śrāddhe || 70 || 71 ||

p. 296) pretaśrāddhe višeṣo'yaṁ gaṅgādyarcāṁ vivarjayet |
mṛtam samullikheta pretaṁ vākye dāne'nnapiṇḍayoh || 72 ||

ekamuddiśya yat śrāddhamekoddiṣṭam taducyate |
pretasyānne ca piṇḍe ca matsyaṁ māṁsaṁ niyojayet || 73 ||

aśaucāntāt dvitīye'hni śrāddhaṁ yat kurute naraḥ |
pretaśrāddhaṁ vijānīhi tadeva kulanāyike || 74 ||

garbhasrāvājjātāmṛtādanyatra mṛtajātayoh |
kulācārānusāreṇa mānavo'śaucamācaret || 75 ||

dvijātīnāṁ daśāhenā dvādaśāhenā pakṣataḥ |
śūdrasāmānyayordevi māsenāśaucakalpanā || 76 ||

pretaśrāddha ityādi | pretaśrāddhe gaṅgādyarcāṁ vivarjayet
na kuryāt | anujñāvākye'nnapiṇḍayordāne ca mṛtam janaṁ pretaṁ
samullikheduccārayet | pretaśrāddhe'yaṁ višeṣo vijñeyah || 72 ||

nanu kinnāma ekoddiṣṭam śrāddhaṁ tatrāha
ekamuddiśyetyādi | niyojayet samarpayet || 73 ||

nanu pretaśrāddhaṁ kinnāma tatrāha aśaucāntādityādi |
aśaucāntāt aśaucasyānto yatrāsti tadaśaucāntam tasmāt || 74 ||

atha prasaṅgādaśaucādivyavasthāmāha
garbhasrāvādityādibhiḥ | garbhasrāvādgarbhapātāt jātamṛtāt
jātaḥ sanneva mṛto jātamṛtastasmāccānyatrānyayormṛtajātayoh
sator mānavah svavakulācārānusāreṇāśaucamaśucikriyāmācaret
kuryāt || 75 ||

dvijātīnāmityādi | upanītasapiṇḍamaraṇe śiśujanane ca
dvijātīnāṁ brāhmaṇakṣatriyavaiśyānāṁ kramato daśāhena
dvādaśāhena pakṣataḥ pakṣeṇāśaucakalpnā vijñeyā |
śūdrasāmānyayostu māsenāśaucakalpnā vijñeyā |
śūdrasāmānyavarṇayorupanayanasthāne vivāho jñeyah || 76 ||

p. 297) asapiṇḍamṛtajñātau trirātrāśaucamiṣyate |
śṛṅvato'pi gatāśause sapiṇḍasya mṛtimi śive || 77 ||

aśucirnādhikārī syāddaive syāddaive pitrye ca karmaṇi |
ṛte kulārcanādādye tathā prārabdhakarmaṇah || 78 ||

pañcavarṣādhikān martyān dāhayet pitṛkānane |
bhartrā saha kuleśāni na dahet kulakāminīm || 79 ||

tava svarūpā ramaṇī jagatyācchannavigrahā |
mohādbhartuścitārohāt bhavennarakagāminī || 80 ||

brahmamantropāsakāṁstu teśāmājñānusārataḥ |
pravāhayedvā nikhaneddāhayedvāpi kālike || 81 ||

puṇyakṣetre ca tīrthe vā devyāḥ pārśve viśeṣataḥ |
kulīnānāṁ samīpe vā maraṇāṁ śastamambike || 82 ||

vibhāvayan satyamekaṁ vismaran jagatāṁ trayam |
parityajati yaḥ prāṇān sa svarūpe pratiṣṭhati || 83 ||

asapiṇḍetyādi | asapiṇḍamṛtajñātau sapiṇḍabhinne gotraje
mṛte sati trirātramaśaucamiṣyate | gatāśause'śause gate sati
sapiṇḍasya mṛtimi maraṇāṁ śṛṅvato'pi janasya
trirātrāśaucamiṣyate || 77 ||

aśucirityādi | he ādye kulārcanāttathā prārabdhakarmaṇaśca
ṛte kulārcana prārabdhakarmabhyāmanyasmin daive pitrye ca
karmaṇyaśucirjano'dhikārī na syāt || 78 ||

pitṛkānane śmaśāne || 79 - 82 ||
vibhāvayanniti | vibhāvayan vicintayan | svarūpe paramātmani ||
83 ||

p. 298) pretabhūmau śavaṁ nītvā snāpayitvā ghṛtokṣitam |
uttarābhimukhaṁ kṛtvā śāyayettaṁ citopari || 84 ||

sambodhanāntaṁ tadgotraṁ pretākhyānaṁ samuccaran |
dattvā piṇḍam pretamukhe dahedvahnimanum smaran || 85 ||

piṇḍantu racayettatra siddhānnaistaṇḍulaiśca vā |
yavagodhūmacūrṇairvā dhātrīphalasamam priye || 86 ||

sthiteṣu pretaputreṣu jyeṣṭhe śrāddhādhikāritā |
tadabhāve'nyaputrādau jyeṣṭhānukramato bhavet || 87 ||

aśaucāntāntadivase kṛtasnāno naraḥ śuciḥ |
mṛtapretatvamuktyarthamutsṛjettilakāñcanam || 88 ||

pretabhūmāvityādi | pretabhūmau śavaṁ nītvā ghṛtokṣitaṁ
ghṛtabhyaktam tam snāpayitvottarābhimukhaṁ kṛtvā citopari tam
śavaṁ śāyayet || 84 ||

sambodhanāntamityādi | sambodhanāntaṁ
sambodhanavibhaktyantaṁ pretākhyānaṁ pretanāma tadgotrañca
samuccaran o/ adyāmukagotra preta pitaramukadevaśarmaneṣa
piṇḍaste svadheti vākyamudīrayan pretamukhe piṇḍam dattvā
vahnimanum ramiti mantraṁ smaran san śavaṁ dahet || jyeṣṭhe putre ||
85 - 87 ||

aśaucāntetyādi | aśaucāntāntadivase aśaucāntādvāsarāt
parasmin vāsare | kṛtasnānaḥ śuciśca sannaraḥ o/ adyetyādi
amukagotrasya pretasya pituramukadevaśarmaṇaḥ
pretatvavimuktyarthamamukagotrāyāmukadevaśarmaṇe brāhmaṇāya
dātuṁ kāñcanasahitāṁstilānahamutsṛje iti vākyena
mṛtapretatvavimuktyartham tilakāñcanamutsṛjet || 88 ||

p. 299) gām bhūmiṁ vasanāṁ yānaṁ pātraṁ dhātuvinirmitam |
bhojyāṁ bahuvidhaṁ dadyāt pretasvargāya satsutah || 89 ||

gandhaṁ mālyāṁ phalaṁ toyāṁ śayyāṁ priyakarīṁ tathā |
yad yat prepriyāṁ dravyāṁ tat svargāya samutsṛjet || 90 ||

tatastu vṛśabhañcaikam triśūlāñkena lāñchitam |
svarenālañkṛtam kṛtvā tyajet tatsvaravāptaye || 91 ||

pretaśrāddhoktavidhinā śrāddhaṁ kṛtvā'tibhaktitaḥ |
brahmajñān brāhmaṇān kaulān kṣudhitānapi bhojayet || 92 ||

dāneśvaśakto manujāḥ kurvan śrāddhaṁ svaśaktitah |
bubhukṣitān bhojayitvā pretatvāṁ mocayet pituḥ || 93 ||

ādyakoddiṣṭametattu pretatvānmuktikāraṇam |
varṣe varṣe mṛtatithau dadyādannaṁ gatāsave || 94 ||

bahubhirvidhibhiḥ kiṁ vā karmabhirbahubhiśca kim |
sarvasiddhimavāpnoti mānavah kaulikārcanāt || 95 ||

vinā homājjapāt śrāddhāt saṁskāreṣu ca karmasu |
sampūrṇakāryasiddhiḥ syādekayā kaulikārcayā || 96 ||

gāmityādi | o/ adyāmukagotrasya pretasya
pituramukadevaśarmaṇah
svargārthamamukagotrāyāmukadevaśarmaṇe brāhmaṇāya
gāmimāmahaṁ sampradade iti vākyena satsutah pretasvargāya gām
dadyāt | itthameva kalpitena tattadvākyena bhūmyādikamapi
pretasvargāya dadyāt || 89 || 90 ||

tatsvaravāptaye pretasvargāvāptaye || 91 || 92 ||

bubhukṣitān kṣudhitān || 93 ||

ādyetyādi | etadādyamekoddiṣṭam tu mṛtasya pretatvānmukteḥ

kāraṇam bhavati | ataḥparam varṣe varṣe mṛtatithau kariṣyamāṇe
ekoddiṣṭaśrāddhe mṛtaṁ pretaṁ nocca-rayedityavagantavyam |
gatāsave vigataprāṇāya || 94 - 96 ||

p. 300) śuklāṁ caturthīmārabhya śubhakarmāṇi sādhayet |
asitāṁ pañcamīṁ yāvat vidhireṣa śivoditaḥ || 97 ||

anyatrāpi viruddhe'hni gurvartvikkaulikājñayā |
karmāṇyaparihāryāṇi karmārthī kartumarhati || 98 ||

gṛhārambhaḥ praveśaśca yātrā ratnādiddhāraṇam |
sampūjyā'dyāṁ pañcatattvaiḥ kuryādetāni kaulikāḥ || 99 ||

saṁkṣepayātrāmathavā kuryāt sādhakasattamaḥ |
dhyāyan devīṁ smaranmantraṁ natvā gacched yathāmati || 100 ||

sarvāsu devatārcasu śāradīyotsavādiṣu |
tattatkalpoktavidhinā dhyānapūjāṁ samācaren || 101 ||

ādyāpūjoktavidhinā balihomaṁ prayojayet |
kaulārcanāṁ dakṣiṇāñca kṛtvā karma samāpayet || 102 ||

gaṇgāṁ viṣṇuṁ śivam sūryam brahmāṇam paripūjya ca |
uddeśyamarca-yeddevaṁ sāmānyo vidhi-rīritah || 103 ||

kaulikāḥ paramāṁ dharmāḥ kaulikāḥ para-devatā |
kaulikāḥ paramāṁ tīrthaṁ tasmāt kaulam sadārcayet || 104 ||

sārddhatrikoṭītīrthāni brahmādyāḥ sarvadevatāḥ |
vasanti kaulike dehe kinna syāt kaulikārcanāt || 105 ||

pūrṇābhiṣiktaḥ satkaulo yasmin deśe virājate |
dhanyo mānyaḥ puṇyatamaḥ sa deśaḥ prārthate suraiḥ || 106 ||

kṛta-pūrṇābhiṣekasya sādhakasya śivātmanāḥ |
puṇyapāpavihīnasya prabhāvaṁ vetti ko bhuvi || 107 ||

śuklāmityādi | asitāṁ kṛṣṇām | yāvadityavadhau || 97 - 108 ||

p. 301) kevalam nararūpeṇa tārayannakhilaṁ jagat |
śikṣayan lokayātrāñca kaulo viharati kṣitau || 108 ||

śrīdevyuvāca |

pūrṇābhiṣiktakaulasya māhātmyaṁ kathitaṁ prabho |
vidhānamabhiṣekasya kṛpayā śrāvayasva mām || 109 ||

śrīsadāśiva uvāca |

vidhānametat paramam guptamāśid yugatraye |
guptabhāvena kurvanto narā mokṣam yayuh purā || 110 ||

pravale kalikāle tu prakāśe kulavartmanah |
naktaṁ vā divase kuryāt saprakāśabhiṣecanam || 111 ||

nā'bhiṣekaṁ vinā kaulah kevalam madyasevanāt |
pūrṇābhiṣekāt kaulah syāt cakrādhīśah kulārcakah || 112 ||

tatrābhiṣekapūrve'hṇi sarvavighnopaśāntaye |
yathāśaktyupacāreṇa vighneśam pūjayedguruḥ || 113 ||

pūrṇābhiṣekavidhiṁ śrotumicchantī śrīdevyuvāca |
pūrṇābhiṣiktakaulasyetyādi || 109 ||
evaṁ prārthitah san śrīsadāśiva uvāca | vidhānamityādi ||
110 ||

naktaṁ rātrau || 111 || 112 ||
atha pūrṇābhīṣekasya vidhānamāha tatretyādibhiḥ |
vighneśam gaṇapatim || 113 ||

p. 302) guruścennādhikārī syāt śubhapūrṇābhīṣecane |
tadā'bhiṣiktakaulena saṃskāraṁ sādhayet priye || 114 ||

khāntārṇam bindusaṃyuktaṁ bījamasya prakīrtitam || 115 ||
gaṇako'sya ṛsiśchando nivṛt vighnastu devatā |
kartavyakarmaṇo vighnaśāntyarthे viniyogitā || 116 ||

śaḍdīrghayuktamūlena ṣaḍaṅgāni samācaret |
prāṇāyāmaṁ tataḥ kṛtvā dhyāyed gaṇapatim śive || 117 ||

gururityādi | cet yadyanabhiṣiktatvāt śubhapūrṇābhīṣecane
gururadhikārī na syāttadābhīṣiktakaulena pūrṇābhīṣecanaṁ
saṃskāraṁ naraḥ sādhayet || 114 ||

atha gaṇapatipūjāyā vidhānamevāha khāntārṇamityādibhiḥ |
bindusaṃyuktamanusvārasahitaṁ khāntārṇam khasyāntimam
gakārarūpamakṣaram asya vighneśasya bījam prakīrtitam || 115 ||

atha ṛṣinyāsaṁ vidhātuṁ gaṇapatibījamantrasya
ṛṣyādikamāha gaṇaka ityādinā | asya gaṇapatibījamantrasya gaṇaka
ṛṣinivṛcchando vighno devatā kartavyasya
śubhapūrṇābhīṣekakarmaṇo vighnaśāntyarthे viniyogaḥ | śirasi
gaṇakāya ṛṣaye namaḥ | mukhe nivṛcchandase namaḥ | hṛdaye
vighnāya devatāyai namaḥ |
iti ṛṣinyāsaṁ vidadhyaṭ || 116 ||

śaḍityādi | tataḥ śaḍdīrghayuktena mūlena
gaṇapatibījenāṅguṣṭhādīni hṛdayādīni ca ṣaḍaṅgāni prati
nyāsaṁ samācaret | gāṁ aṅguṣṭhābhyāṁ namaḥ | gīṁ
tarjanībhyāṁ svāhā | gūṁ madhyamābhyāṁ vaṣaṭ | gaiṁ
anāmikābhyāṁ hu/ | gauṁ kaniṣṭhābhyāṁ vauṣaṭ | gaḥ
karatalapṛṣṭhābhyāṁ phaṭ | ityuṅguṣṭhādiṣaḍaṅganyāsam | gāṁ

hṛdayāya namaḥ | gīṁ śirase svāhā | gūṁ śikhāyai vaṣat̄ | gauṁ
kavacāya hu/ | gauṁ netratrayāya vauṣat̄ | gaḥ karatalapṛsthābhyaṁ
phaṭ | iti hṛdayādiśaḍaṅganyāsaṁ ca vidadhyādityarthaḥ | tato gamiti
mantreṇa prāṇāyāmaṁ kṛtvā gaṇapatiṁ dhyāyet || 117 ||

p. 303) sindūrābhaṁ trinetram pṛthutarajaṭharam
hastapadmairdadhbānam |
khaḍgaṁ
pāśāṅkušeṣṭānyurukaravilasadvāruṇīpūrṇakumbhakam |
bālendūddīptamaulim̄ karipativadanam bījapūrārdragaṇḍam
bhogīndrābaddhabhūṣam bhajata gaṇapatim̄ raktavastrāṅgarāgam ||
118 ||

dhyātvaivam̄ mānasairiṣṭvā pīṭhaśaktīḥ prapūjayet |
tīvrā ca jvālinī nandā bhogadā kāmarūpiṇī || 119 ||

ugrā tejasvatī satyā madhye vighnavināśinī |
pūrvādito'rcayitvaitāḥ pūjayet kamalāsanam || 120 ||

gaṇapatidhyānamevāhaikena sindūrābhamityādi | he bhaktā
gaṇapatim̄ gaṇeśānaṁ yūyaṁ bhajatetyanvayaḥ | kathambhūtaṁ
gaṇapatim sindūrābham sindureṇābhā dīptiryasya yasmin vā
tathābhūtam | punaḥ kīdr̄śam trinetram trilocanam | punaḥ kīdr̄śam
pṛthutarajaṭharam ativiśālakukṣim | punaḥ kīdr̄śam hastapadmaiḥ
pāṇikamalaiḥ khaḍgam̄ pāśāṅkušeṣṭāni pāśamaṅkuṣam
varaṁ ca dadhbānam dadhatam | punaḥ kīdr̄śam
urukaravilasadvāruṇīpūrṇakumbham urau viśale kare śuṇḍāyām̄
vilasan bhāsamāno vāruṇyā madirayā pūrṇaḥ kumbho yasya
tathābhūtam | punaḥ kīdr̄śam bālendūddīptamaulim̄
bālendunoddīpto mauliḥ kirīṭam̄ yasya tathābhūtam | punaḥ
kīdr̄śam karipativadanam karipatergajarājasyeva vadanaṁ mukhaṁ
yasya tathābhūtam | punaḥ kīdr̄śam bījapūrārdragaṇḍam
bījapūreṇa madapravāheṇārdrau gaṇḍau kapolau yasya tathābhūtam
| punaḥ kīdr̄śam bhogīndrābaddhabhūṣam bhogīndreṇa sarparājena

baddhā bhūṣā yasya yena vā tathābhūtam | punah kīdr̄sam
raktavastrāṅgarāgam raktavastreṇāṅge rāgo raktatvam yasya
tathābhūtam || 118 ||

dhyātvavaimityādi | evam gaṇapatiṁ dhyātvā
mānasairupacārairistitvā pūjayitvā ca praṇavādinamo'ntena
nāmamantraṇa gandhapuṣpādibhiḥ pīṭhaśaktīḥ prapūjayed | yāḥ

p. 304) punardhyātvā gaṇeśānam pañcatattvopacārakaiḥ |
abhyarcyā taccaturdikṣu gaṇeśam gaṇanāyakam || 121 ||

gaṇanāthaṁ gaṇakṛīḍam yajet kaulikasattamaḥ |
ekadantaṁ raktatuṇḍam lambodaragajānanau || 122 ||

mahodarañca vikaṭam dhūmrābham vighnanāśanam || 123 ||

tato brāhmīmukhāḥ śaktīrdikpālāṁśca prapūjayan |
teṣāmastraṇi sampūjya vighnarājam visarjayet || 124 ||

evaṁ sampūjya vighneśamadhvāsanamācaret |
bhojayecca pañcatattvairbrahmajñān kulasādhakān || 125 ||

pīṭhaśaktīḥ prapūjayettā āha tībrā cetyādinaikena | pūrvāditaḥ
krameṇaitāstībrādyā arcayitvā praṇavādinamo'ntena
nāmamantraṇa gandhapuṣpādibhiḥ kamalāsanaṁ pūjayed || 119 || 120
||

purityādi | kaulikasattamaḥ punargaṇeśānam dhyātvā
pañcatattvopacārakaiḥ pūrvoktamantraśodhitairmadhyādibhiḥ
pañcatattvairanyaiśca
pādyārghyācamanīyādibhirupacārairabhyarcyā ca taccaturdikṣu
namo'ntanāmamantraṇa gandhapuṣpādibhirgaṇeśādīn kramato yajet
|| 121 - 123 ||

tata ityādi | tataḥ param praṇavādinamo'ntanāmamantraṇa
gandhapuṣpādibhirbrāhmīmukhā
brāhmīprabhṛtiraṣṭaśaktīrindrādīn dikpālāṁśca prapūjayan

teśāṁ dikpālānāmastrāṇi caṁ sampūjya vighnarāja kṣamasveti
vākyena vighnarājaṁ visarjayet || 124 ||

evamityādi | evaṁ vighneśaṁ sampūjya vakṣyamāṇena
vidhinā adhivāsanamācaret kuryāt || 125 ||

p. 305) tataḥ paradigm snātaḥ kṛtanityoditakriyah |
ājanmakṛtapāpānāṁ kṣayārthaṁ tilakāñcanam |
utsṛjet kaulatrptyartham bhojyañcaikamapi priye || 126 ||

arghyam dattvā dineśāya brahmaviṣṇuśivagrahān |
arcayitvā māṭṛgaṇān vasudhārāṁ prakalpayet || 127 ||

karmaṇo'bhyudayārthāya vṛddhiśrāddhaṁ samācaret |
tato gatvā guroḥ pārśvaṁ praṇamya prārthayedidam || 128 ||

trāhi nātha kulācāranalinīkulavallabha |
tvatpādāmbhoruhachāyāṁ dehi mūrdhni kṛpānidhe || 129 ||

ājñāṁ dehi mahābhāga śubhapūrṇābhiṣecane |
nirvighnaṁ karmaṇah siddhimupaimi tvatprasādataḥ || 130 ||

śivaśaktyājñayā vatsa kuru pūrṇābhiṣecanam |
manorathamayī siddhirjāyatāṁ śivaśāsanāt || 131 ||

itthamājñāṁ guroḥ prāpya sarvopadravaśāntaye |
āyurlakṣmīvalārogvāptyai saṅkalpamācaret || 132 ||

tata ityādi | tato dināt paradigm snātaḥ kṛtanityoditakriyaśca san
o/ adyāmukagotraḥ śrīmadamukadevaśarmā
ājanmakṛtāśeṣaduṣkṛtakṣayakāmo'mukagotrāyāmukadevaśarma.
ne brāhmaṇāya dātuṁ kāñcanasahitāṁstilānahamutsṛje iti
vākyenājanmakṛtapāpānāṁ kṣayārthaṁ tilakāñcanamutsṛjet |
tathaiva kalpitena vākyena kaulatrptyarthamekaṁ bhojyamapyutsṛjet ||
126 - 128 ||

yat prārthayettadāha trāhi nāthetyādibhyām dvābhyām || 129
- 131 ||

itthamityādi | itthaṁ gurorājñām prāpya sarvopadravaśāntaye
āyurlakṣmīvalārogyaprāptyai ca o/ adyāmukagotraḥ
śrīmadamukadevaśarmā niḥśeṣopadravadhvamsakāma

p. 306) tatastu kṛtasaṅkalpo vastrālaṅkārabhūṣaṇaiḥ |
kāraṇaiḥ śuddhisahitairabhyarcya vṛṇuyād gurum || 133 ||

gururmanohare gehe gairikādivicitrite |
citradhvajapatākābhiḥ phalapallavaśobhite || 134 ||

kiṅkiṇījālamālābhiścandrātapavibhūṣite |
ghṝtapradīpāvalibhistamoleśavivarjite || 135 ||

karpūrasahitairdhūpairyakṣadhūpaiḥ suvāsite |
vyajanaiścāmarairbarhairdarpaṇādyairalaṅkrte || 136 ||

sārdhahastamitām vedīmuccakaiścaturaṅgulām |
racayenmr̄ṇmayīm tatra cūrṇairakṣatasambhavaiḥ || 137 ||

āyurlakṣmīvalārogyakāmaśca śubhapūrṇābhiśecanamahaṁ
kariṣye iti saṅkalpamācaren kuryāt || 132 ||

tatastvityādi | tatastu kṛtasaṅkalpaḥ śiṣyo
vastrālaṅkārabhūṣaṇaiḥ śuddhisahitārmāṁsādisahitaiḥ
kāraṇairmadyaiśca gurumabhyarcya o/ adyāmukagotraḥ śrī
amukadevaśarmā amukagotraṁ śrīmantamamukānandanāthaṁ
gurutvena bhavantaṁ vastrādibhirahaṁ vṛṇe iti vākyena gurum
vastrādibhirvṛṇuyāt || 133 ||

gururityādi | tato gururgehe gr̄he
sārdhahastamitāmuccakairuccatve caturaṅgulām
caturaṅguliparimitām mr̄ṇmayīm vedīm racayet kalpayet iti
caturthaślokagataiḥ padairanvayaḥ | manohareḥ ityādīni saptamyantāni
padāni gehasya višeṣaṇāni bhavantīti jñeyam |

citradhvajapatākābhiśca śobhite || 134 ||

kiṇkiṇījālamālābhiḥ kṣudraghaṇṭikāsamūhamālābhiśca
bhūṣite yakṣadhpaiḥ śālavṛkṣarasaiḥ | barhaiḥ mayūrapakṣaiḥ ||
135 || 136 ||

p. 307) pītaraktāsitaśvetaśyāmalaiḥ sumanoharam |
maṇḍalam sarvatobhadram vidadyāt śrīgurustataḥ || 138 ||

svasvakalpoktavidhinā mānasārcāvadhikriyām |
kṛtvā pūrvoktamantreṇa pañcatattvāni śodhayet || 139 ||

samśodhya pañcatattvāni puraḥkalpitamaṇḍale |
svārṇam vā rājataṁ tāmram mr̥ṇmayam ghaṭameva vā || 140 ||

kṣālitañcā'strabījena dadhyakṣatavicarcitam |
sthāpayedbrahmabījena sindūreṇā'ṅkayet śriyā || 141 ||

kṣakārādyairakārāntairvarṇairbinduvibhūṣitaiḥ |
mūlamantratrijāpena pūrayet kāraṇena tam || 142 ||

athavā tīrthatoyena śuddhena pāthasā'pi vā |
navaratnam suvarṇam vā ghaṭamadhye viniḥkṣipet || 143 ||

tataḥ param śrīgurustatra racitāyām vedyām pītaraktā
sitaśvetaśyāmalairakṣatasambhavaiścūrṇaiḥ sumanoharam
sarvatobhadram maṇḍalam vidadhyāt kuryāt | asitairnīlavavarṇaiḥ |
śyāmalairharidvarṇaiḥ || 137 || 138 ||

svasvetyādi | tataḥ svasvakalpoktavidhinā
mānasārcāvadhikriyām mānasapūjāparyantām kriyām kṛtvā
pūrvoktamantreṇa madyādīni pañcatattvāni śodhayet || 139 ||

saṁśodhyetyādi | pūrvoktena mantreṇa pañcatattvāni
saṁśodhya puraḥkalpite sarvatobhadramāṇḍale'strabījena phaṭā
mantreṇa kṣālitaṁ dhautam dadhyakṣatavicarcitam
dadhyakṣatairviliptam suvarṇam suvarṇabhavaṁ rājataṁ

rajatodbhavaṁ tāmrodbhavaṁ mṛṇmayameva vā ghaṭam
brahmabījena praṇavena sthāpayet | śriyā śrī/ bījena
sindūreṇā'ṅkayecca || 140 || 141 ||

kṣakārādyairityādi | tato binduvibhūṣitairanusvārālaṅkṛtaiḥ
kṣakārādyairakārāntairvarṇaiḥ saha mūlamantrasya trijāpena
kāraṇena madyenā'thavā tīrthatoyena śuddhena

p. 308) panasoḍumbarāśvatthavakulāmrásamudbhavam |
pallavaṁ tanmukhe dadyāt vāgbhavena kṛpānidhiḥ || 144 ||

śarāvam mārtikam vāpi phalākṣatasamanvitam |
rāmāṁ māyāṁ samuccārya sthāpayet pallavopari || 145 ||

badhnīyādvastrayugmena grīvāṁ tasya varānane |
śaktau raktaṁ śive viṣṇau śvetavāsaḥ prakīrtitam || 146 ||

sthāṁ sthīṁ māyāṁ ramāṁ smṛtvā sthirīkṛtya ghaṭāntare |
niḥkṣipya pañcatattvāni navapātrāṇi vinyaset || 147 ||

rājataṁ śaktipātraṁ syāt gurupātraṁ hiraṇmayam |
śrīpātrantu mahāśaṅkham tāmrāṇyanyāni kalpayet || 148 ||

pavitreṇā'nyena pāthasā jalenāpi vā taṁ ghaṭam pūrayet | tato
ghaṭamadhye navaratnam suvarṇam vā viniḥkṣipet || 142 || 143 ||
tanmukhe ghaṭamukhe | vāgbhavena aimiti mantreṇa || 144 ||
śarāvamityādi | tataḥ phalākṣatasamanvitam
suvarṇādibhavaṁ mārtikam mṛttikodbhavaṁ vāpi śarāvam
ramāṁ śrīmiti māyāṁ hrīmiti ca bījam samuccārya pallavopari
sthāpayet || 145 ||

tasya ghaṭasya | nanu kiṁ varṇena vastrayugmena ghaṭasya
grīvāṁ badhnīyādityapekṣāyāmāha śaktau raktamityādi || 146 ||

sthāṁ sthīmityādi | tataḥ sthāṁ sthīṁ māyāṁ ramāṁ
smṛtvā sthāṁ sthīṁ hrī/ śrī/ sthirībhaveti mantraṁ paṭhitvā
sthirīkṛtaghaṭāntare pañcatattvāni niḥkṣipya pūrvoktavidhinā

navapātrāṇि vinyaset sthāpayet || 147 ||

nanu kiṁ dravyodbhavāni navapātrāṇि vinyasettrāha
rājatamityādi | mahāśaṅkham narakapālam || 148 || 149 ||

p. 309) pāṣāṇadārulauhānāṁ pātrāṇि parivarjayet |
śaktyā prakalpayet pātraṁ mahādevyāḥ prapūjane || 149 ||

pātrāṇāṁ sthāpanaṁ kṛtvā gurūn devīṁ pratarpayet |
tatastvamṛtasampūrṇaghaṭamabhyarcayet sudhīḥ || 150 ||

darśayitvā dhūpadīpau sarvabhūtabaliṁ haret |
piṭhadevān pūjayitvā ṣaḍaṅganyāsamācaret || 151 ||

prāṇāyāmaṁ tataḥ kṛtvā dhyātvā'vāhya maheśvarīm |
svaśaktyā pūjayedistiṣṭāṁ vittasāṭhyaṁ vivarjayet || 152 ||

homāntakṛtyam niṣpādyā kumārīśaktisādhakān |
puṣpacandanavāsobhirarcayet sadguruḥ śive || 153 ||

anugṛhṇantu kaulā me śiṣyaṁ prati kulavratāḥ |
pūrṇābhisekasaṁskāre bhavadbhiranumanyatām || 154 ||

evaṁ pṛcchati cakreśe taṁ brūyurgurumādarāt |
mahāmāyāprasādena prabhāvāt paramātmānaḥ |
śiṣyo bhavatu pūrnaste paratattvaparāyaṇaḥ || 155 ||

gurūn devīmiti ānandabhairavādīnāmapyulakṣaṇam |
pratarpayet pūrvoktena tattanmantreṇa || 150 ||

darśayitvetyādi | tato ghaṭaṁ prati dhūpadīpau darśayitvā
pūrvoktamantreṇa sarvabhūtabaliṁ haret dadyāt || 151 || 152 ||

homāntakṛtyaṁ homaparyantaṁ kartavyaṁ karma niṣpādyā
sādhayitvā || 153 || 154 ||

paratattvaparāyaṇaḥ paraṁbrahmataṭparaḥ || 155 ||

p. 310) śiṣyeṇa ca gururdevīmarcayitvā'rcite ghaṭe |
kāmaṁ māyāṁ ramāṁ japtvā cālayedvimalam ghaṭam || 156 ||

uttiṣṭha brahmakalaśa devatātmaka siddhida |
tvattoyapallavaiḥ siktaḥ śiṣyo brahmarato'stu me || 157 ||

itthaṁ sañcālyā kalaśamuttarābhimukhaṁ guruḥ |
mantrairetairvakṣyamāṇairabhiṣiñcet kṛpānvitah || 158 ||

śubhapūrṇābhiṣekasya sadāśiva ṛṣih smṛtaḥ |
chando'nusṭubdevatā'dyā praṇavaṁ bījamīritam |
śubhapūrṇābhiṣekārthe viniyogaḥ prakīrtitah || 159 ||

śiṣyeṇetyādi | tato guruḥ śiṣyeṇa devīmarcayitvā'rcite pūjite
ghaṭe kāmaṁ māyāṁ ramāṁ klī/ hrī/ śrīmiti mantram japtvā
vakṣyamāṇamantreṇa vimalam ghaṭam cālayet || 156 ||
ghaṭacālanamantramevāha uttiṣṭhetyādyam || 157 ||
itthamityādi | itthaṁ kalaśam ghaṭam sañcālyā kṛpānvi
gururuttarābhimukhaṁ śiṣyaṁ vakṣyamāṇairetairmantrairabhiṣiñcet
|| 158 ||

atha śubhapūrṇābhiṣekamantrāṇāmr̥ṣyādikamāha
śubhapūrṇābhiṣekasyetyādinā sārdhena | eṣāṁ
śubhapūrṇābhiṣekamantrāṇāṁ sadāśiva ṛṣiranuṣṭupchandah
ādyā kālī devatā praṇavo bījaṁ śubhapūrṇābhiṣekārthe
viniyogaḥ | śirasi sadāśivāya ṛṣaye namah | mukhe'nuṣṭupcchandase
namah | hr̥daye ādyāyai kālikāyai devatāyai namah | guhye
praṇavāya bījāya namah | śubhapūrṇābhiṣekārthe viniyogaḥ iti
ṛṣinyāso vidhātavyah || 159 ||

p. 311) guravastvā'bhiṣiñcantu brahmaviṣṇumahaśvarāḥ |
durgālakṣmībhavānyastvāmabhiṣiñcantu mātarāḥ || 160 ||

śoḍaśī tāriṇī nityā svāhā mahiṣamardinī |
etāstvāmabhiṣiñcantu mantrapūtena vāriṇā || 161 ||

jayadurgā viśālākṣī brahmāṇī ca sarasvatī |
etāstvāmabhiṣiñcantu vagalā varadā śivā || 162 ||

nārasimhī ca vārāhī vaiṣṇavī vanamālinī |
indrāṇī vāruṇī raudrī tvā'bhiṣiñcantu śaktayaḥ || 163 ||

bhairavī bhadrakālī ca tuṣṭīḥ puṣṭirumā kṣamā |
śraddhā kāntidayā sāntirabhiṣiñcantu te sadā || 164 ||

mahākālī mahālakṣmīrmahānīlasarasvatī |
ugracāṇḍā pracaṇḍā tvāmabhiṣiñcantu sarvadā || 165 ||

matsyah kūrmo varāhaśca nṛsiṁho vāmanastathā |
rāmo bhārgavarāmaстvāmabhiṣiñcantu vāriṇā || 166 ||

asitāṇgo ruruścāṇḍaḥ krodhonmatto bhayaṇikaraḥ |
kapālī bhīṣaṇaśca tvāmabhiṣiñcantu vāriṇā || 167 ||

kālī kapālinī kullā kurukullā virodhinī |
vipracittā mahogrā tvāmabhiṣiñcantu sarvadā || 168 ||

atha guravastvābhiṣiñcantvityādīnabhiṣekamantrānevāha tvā
tvām || 160 - 162 ||

tvā tvām || 163 ||

te iti karmaṇaḥ śeṣatvena vivakṣitatvāt ṣaṣṭhī || 164 - 169 ||

p. 312) indro'gniḥ śamano rakṣo varuṇaḥ pavanastathā |
dhanadaśca maheśānaḥ siñcantu tvāṁ digīśvarāḥ || 169 ||

raviḥ somo maṅgalaśca budho jīvaḥ sitaḥ śaniḥ |
rāhuḥ ketuḥ sanakṣatrā abhiṣiñcantu te grahāḥ || 170 ||

nakṣatram karaṇam yogo vārāḥ pakṣau dināni ca |
ṛturmāso hāyanastvāmabhiṣiñcantu sarvadā || 171 ||

lavaṇekṣusurāsarpirdadhidugdhajalāntakāḥ |
samudrāstvā'bhiṣiñcantu mantrapūtena vāriṇā || 172 ||

gaṇgā sūryasutā revā candrabhāgā sarasvatī |
sarayurgaṇḍakī kuntī śvetagaṇgā ca kauśikī |
etāstvāmabhiṣiñcantu mantrapūtena vāriṇā || 173 ||

anantādyā mahānāgāḥ suparṇādyāḥ patatriṇāḥ |
taravāḥ kalpavṛkṣādyāḥ siñcantu tvāṁ mahīdharāḥ || 174 ||

pātālabhūtalavyomacāriṇāḥ kṣemakāriṇāḥ |
pūrṇābhiṣekasantuṣṭāstvā'bhiṣiñcantu pāthasā || 175 ||

dorbhāgyam duryaśo rogā daurmanasyam tathā śucaḥ |
vinaśyantvabhiṣekena paramabrahmatejasā || 176 ||

jīvo bṛhaspatih | sitah śukrah || 170 - 172 ||
sūryasutā sūryaputrī yamunā || 173 ||
anantādyāḥ śeṣaprabhṛtayah | suparṇādyāḥ garuḍādayah |
patatriṇāḥ pakṣiṇāḥ || 174 || 175 ||

p. 313) alakṣmīḥ kālakarṇī ca ḍākinyo yoginīgaṇāḥ |
vinaśyantvabhiṣekena kālībījena tāḍitāḥ || 177 ||

bhūtāḥ pretāḥ piśācāśca grahā ye'riṣṭakārakāḥ |
vidrutāste vinaśyantu ramābījena tāḍitāḥ || 178 ||

abhicārakṛtā doṣā vairimantrodbhavāśca ye |
manovākkāyajā doṣāḥ vinaśyantvabhiṣecanāt || 179 ||

naśyantu vipadaḥ sarvāḥ sampadaḥ santu susthirāḥ |

abhiṣekaṇa pūrṇena pūrṇāḥ santu manorathāḥ || 180 ||

ityekādhikavimśatyā mantraiḥ saṃsiktasādhakam |
paśormukhāllabdhamantraḥ punaḥ saṃśrāvayed guruḥ || 181 ||

pūrvoktanāmnā sambodhya jñāpayan śaktisādhakān |
dadyādānandanāthāntamākhyānaḥ kauliko guruḥ || 182 ||

śrutamantra guroryantre sampūjya nijadevatām |
pañcatattvopacāreṇa gurumabhyarcayettataḥ || 183 ||

gobhūhiraṇyavāsāṁsi pānālaṅkaraṇāni ca |
gurave dakṣiṇāṁ dattvā yajet kaulān śivātmakān || 184 ||

śucaḥ śokāḥ || 176 || 177 ||
ariṣṭakārakāḥ aśubhotpādakāḥ || 178 - 181 ||
pūrvoktetyādi | tataḥ kauliko guruḥ śaktisādhakān jñāpayan
san pūrvoktanāmnā śiṣyaḥ sambodhya
tasyā'nandanāthāntamākhyānaḥ nāma dadyāt | yathā
amukadevaśarman
tvametaddinamārabhyā'mukānandanāthākhyo'sīti || 182 || 183 ||
gobhūhiraṇyetyādi | o/ adyetyādi
kṛtaīacchubhapūrṇābhiṣekakarmaṇaḥ sāṅgatvārthaḥ
gobhūhiraṇyādidakṣiṇāmamukagotrāyāmukānandanāthāya
guruve tubhyamahaḥ

p. 314) kṛtaulārcano dhīraḥ śānto'tivinayānvitaḥ |
śrīguroścaraṇau sprśtvā bhaktyā natvedamarthayet || 185 ||

śrīnātha jagatāḥ nātha mannātha karuṇānidhe |
parāmṛtapradānena pūrayā'smanmanoratham || 186 ||

ājñām me dīyatāḥ kaulāḥ pratyakṣaśivarūpiṇaḥ |
sacchiṣyāya vinītāya dadāmi paramāmṛtam || 187 ||

cakreśa parameśāna kaulapañkajabhāskara |
kṛtārthaṁ kuru sacchiṣyaṁ dehyamuṣmai kulāmṛtam || 188 ||

ājñāmādāya kaulānāṁ paramāmṛtapūritam |
saśuddhikāṁ pānapātraṁ śiṣyahaste samarpayet || 189 ||

hṛdyākṛṣya gururdevīṁ sruvasaṁlagnabhasmanā |
svasya śiṣyasya kaulānāṁ kürce ca tilakaṁ nyaset || 190 ||

tataḥ prasādatattvāni kaulebhyah pariveśayan |
cakrānuṣṭhānavidhinā vidadhyāt pānabhojanam || 191 ||

iti te kathitāṁ devi śubhapūrṇābhiṣecanam |
brahmajñānaikajananaṁ śivatvaphalasādhanam || 192 ||

navarātraṁ saptarātraṁ pañcarātraṁ trirātrakam |
atha vāpyekarātrañca kuryāt pūrṇābhiṣecanam || 193 ||

sapradade iti vākyena yathāśakti gobhūhiraṇyādīni dakṣināṁ
gurave dattvā śivātmakān śivasvarūpān kaulān yajet || 184 ||
arthayet yācet || 185 ||
yat prārthayettadāha śrīnāthetyādyekena || 186 - 190 ||

p. 315) saṁskāre'smin kuleśāni pañcakalpāḥ prakīrtitāḥ |
navarātre vidhātavyaṁ sarvatobhadramaṇḍalam || 194 ||

navanābhaṁ saptarātre pañcābjāṁ pañcarātrake |
trirātre caikarātre ca padmamaṣṭadalaṁ priye || 195 ||

maṇḍale sarvatobhadre navanābhe'pi sādhakaiḥ |
sthāpanīyā nava ghaṭāḥ pañcābje pañcasāñkhyakāḥ || 196 ||

naline'sṭadale devi ghaṭastvekaḥ prakīrtitaḥ |
aṅgāvaraṇadevāṁśca kesarādiṣu pūjayet || 197 ||

pūrṇābhiṣekasiddhānāṁ kaulānāṁ nirmalātmānām |
darśanāt sparśanād ghrāṇād dravyaśuddhirvidhīyate || 198 ||

śāktairvā vaiśṇavaiḥ śaivaiḥ saurairgāṇapatairapi |
kauladharmāśritāḥ sādhuḥ pūjanīyo'tiyatnataḥ || 199 ||

śākte śākto guruḥ śastāḥ śaive śaivo gururmataḥ |
vaiśṇave vaiśṇavāḥ saure sauro gururudāhṛtaḥ || 200 ||

gāṇape gāṇapaścaiva kaulāḥ sarvatra sadguruḥ |
ataḥ sarvātmānā dhīmān kaulād dīkṣām samācaret || 201 ||

pañcatattvena yatnena bhaktyā kaulān yajanti ye |
uddhṛtya puruṣān sarvāṁste yānti paramāṁ gatim || 202 ||

tata iti | vidadhyāt kuryāt || 191 - 196 ||
naline padme || 197 - 200 ||

p. 316) paśorvaktrāllabdhamantraḥ paśureva na samśayah |
vīrāllabdhamanurvīraḥ kaulādbhavati brahmavit || 203 ||

śāktābhiṣekī vīraḥ syāt pañca tattvāni śodhayet |
sveṣṭapūjāvidhāveva na tu cakreśvaro bhavet || 204 ||

vīraghātī vīrthāpāyī vīrāṇāṁ strīgamastathā |
steyī mahāpātakinastatsaṁsargī ca pañcamah |

kulavartma kuladravyām kulasādhakameva ca |
ye nindanti durātmānaste gacchanyadhamām gatim || 206 ||

nṛtyanti rudradākinyo nṛtyanti rudrabhairavāḥ |
māṁsāsthicarvāṇānandāḥ surākauladviśām nṛṇām || 207 ||

dayālavaḥ satyaśīlāḥ sadā parahitaiśīḥaḥ |

tān garhayanto narakānniṣkṛtiṁ yānti na kvacit || 208 ||

uktā prayogā bahavaḥ karmāṇi vividhāni ca |
brahmaikaniṣṭhakaulasya tyāgānuṣṭhānayoḥ samam || 209 ||

ekameva param brahma jagadāvṛtya tiṣṭhati |
viśvārcayā tadarcā syāt yataḥ sarvam tadanvitam || 210 ||

sarvātmanā sarvaprayatnena || 201 - 204 ||
atha pañcamahāpātakina āha vīraghātītyādyekena || 205 - 207
||
garhayantaḥ nindantaḥ || 208 || 209 ||
eketi | tadarcā parabrahmārcanam | tadanvitam parabrahmānvitam
|| 210 ||

p. 317) phalāsaktāḥ kāmaparāḥ karmajālaratāḥ priye |
pṛthaktvena yajanto'pi tat prayānti viśanti ca || 211 ||

sarvam brahmaṇi sarvatra brahmaiva paripaśyati |
jñeyāḥ sa eva satkaulo jīvanmukto na saṃśayaḥ || 212 ||

iti śrīmahānirvāṇatantre sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāśadāśivasaṁvāde
vṛddhiśrādhādimṛtakriyāpūrṇābhīṣekakathanaṁ nāma
daśamollāsaḥ |

phalāsaktā ityādi | ata iti śeṣaḥ | karmajālaratāḥ
karmasamūhānuraktāḥ | tat param brahma || 211 || 212 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratīkāyāṁ daśamollāsaḥ |

ekādaśollāsaḥ

śrutvā śāmbhavadharmāṇi varṇāśramavibhedataḥ |
aparṇā parayā prītyā papraccha śaṅkaram prati || 1 ||

śrīdevyuvāca |

varṇāśramācāradharmāḥ saṃskārā lokasiddhaye |
kathitāḥ kṛpayā mahyaṁ sarvajñena tvayā prabho || 2 ||

o/ namo brahmaṇe |

kalau lokānāṁ prāyaśo nāstikatvāt
saṃśayāpannamānasatvāt kāmakrodhādyabhibhūtatvāt
sarvadendriyasukhākāṁkṣitvācca
sadāśivaproktasanmārgānanuṣṭhānāttanniśiddhadurvartmanāḥ
sevanāccānekavidhaṁ pāpamutpadyate | tataśca teṣāṁ kathaṁ
vimuktirityāśayavatī pārvatī śaṅkaram pṛcchati smetyāha
śrutvetyādinā | varṇā brāhmāṇādayaścāśramau
gārhasthyabhaikṣukau ca teṣāṁ vibhedataḥ śāmbhavadharmāṇi
śambhuproktadharmāṇi śrutvā aparṇā vratatyaktapatrā pārvatī
parayottamayā prītyā śaṅkaram kalyāṇakartāraṁ mahādevaṁ
pratipapraccha || 1 ||

kiṁ prapracchetyākāṇkṣāyāṁ
praśṭavyamevābhidhātumupakramate varṇāśrametyādi
vaktumarhasītyantaṁ ślokatrayaṁ | prabho he svāmin yadyapi
lokasiddhaye lokanirvāhaniśpattaye varṇānāmāśramāṇāṁ
cācārā dharmāḥ saṃskārāśca sarvajñena sarvaṁ jānatā tvayā
kṛpayā mahyaṁ māmuddiśya kathitā uktāḥ || 2 ||

p. 319) kalau durvṛttayo lokāḥ kāmakrodhāndhacetasaḥ |
nāstikāḥ saṃśayātmānaḥ sadendriyasukhaiśiṇaḥ || 3 ||

bhavannigaditaṁ vartma nānuṣṭhāsyanti durdhiyah |
teṣāṁ kā gatirīśāna viśeṣādvaktumarhasi || 4 ||

śrīsadāśiva uvāca |

sādhū pr̄ṣṭam tvayā devi lokānāṁ hitakāriṇi |
tvaṁ jagajjananī durgā janmasaṁsāramocanī || 5 ||

tathāpi kalau lokā janā bhavannigaditaṁ bhavatā kathitam
vartma mārgam nānuṣṭhāsyanti nānucariṣyantīti dvitīyenānvayaḥ |
śivoktavartmānanuṣṭhāne hetum darśayan lokān viśinaṣṭi kalau
durvṛttaya ityādinā | kathambhūtāḥ lokāḥ durvṛttayah duṣṭe
karmaṇi vṛttirduṣṭā vā vṛttiryेषāṁ te | duṣṭe karmaṇi vartamānā
ityarthah | punah kāmakrodhāndhacetasaḥ
kāmakrodhābhyañmandhañceto yeṣāṁ tathābhūtāḥ | nāstikā
paralokādikam nāstīti buddhiśālinah | saṁśayātmānah
paralokādikamasti nāsti veti sandehāpannamānasāḥ |
sadendriyasukhaiṣiṇah sarvadā rasanādīndriyasukhākāṅkṣiṇah || 3
||

durdhiyah durbuddhayaḥ | īśāna he aiśvaryaśālin teṣāṁ¹
lokānāṁ kā gatiḥ ko vimukterupāyah syāditi viśeṣādvaktum
kathayitumarhasi tva yogyo bhavasi | gatirjñāne daśāyāṁ ca mārge
yātrābhupāyayoriti koṣah || 4 ||

śambhuridānīmaparṇāpraśnaṁ stauti sādhū pr̄ṣṭamityadinā |
devi he dyutimati tvayā sādhū manoramam pr̄ṣṭam | sādhupraśne
hetum darśayannāha lokānāmiti | kīdṛsi devi lokānāṁ hitakāriṇi
janānāmabhīṣṭotpādayitri | lokānāṁ hitakāriṇītve bijam
darśayannāha tvamityādi | tvaṁ jagajjananī jagatāṁ janayitri
jagajjananītvāllokānāṁ hitakāriṇī lokānāṁ hitakāriṇītvācca
sādhū pr̄ṣṭamiti yojyam |

p. 320) tvamādyā jagatāṁ dhātrī pālayitrī parātparā |
tvayaiva dhāryate devi viśvametaccarācaram || 6 ||

tvameva pṛthvī tvam vāri tvam vāyustvam hutāśanah |
tvam viyattvamahaṅkārastvam mahattattvarūpiṇī || 7 ||

tvameva jīvo loke'smiṁstvam vidyā paradevatā |
indriyāṇi manobuddhirviśeṣāṁ tvam gatiḥ sthitih || 8 ||

tvameva vedāḥ praṇavah smṛtayastvam hi saṁhitāḥ |
nigamāgamatantrāṇi sarvaśāstramayī śivā || 9 ||

janmasaṁsāramocanī janmanah utpatteḥ saṁsārāt
punaḥpunaryātāyatākartuh kalatraputrādeśca muktikartrī tvam | ata
eva duḥkhena gamyate jñāyate yā sā durgā durjñeyā ca tvam || 5 ||

tvamiti | tvam jagatāmādyā ādibhūtāsi | jagatāṁ dhātrī
poṣṭrī ca tvam | pālayitrī jagatāṁ rakṣikā ca tvameva | parāt
śreṣṭhādapi parā śreṣṭhā ca tvam | he devi kāntimati carācaram
jaṅgamasthāvarametadviśvam tvayaiva dhāryate || 6 ||

tvameveti | tvameva pṛthvī bhūmiḥ tvam vāri jalāṁ tvameva
vāyuḥ pavanah tvam ca hutāśano'gniḥ tvam viyadākāśam tvam
cāhaṅkārah | mahattattvarūpiṇī ca tvameva || 7 ||

tvameveti | asmiṁloke yo jīvastadrūpā ca tvameva | vidyā
ātmajñānarupā ca tvameva | paradevatā śreṣṭhadevatā ca
tvamevāsi | indriyāṇi netrādīni mano hṛdayam buddhiḥ
śāstrāditattvajñānam tattadrūpā ca tvamevāsi | viśveṣāṁ yā
gatiḥ sthitīśca tadrūpā ca tvameva || 8 ||

tvameveti | vedā yajurādayah tadrūpā ca tvamevāsi | praṇava
oṅkārarūpā ca tvam | smṛtayo manvādikathitadharmaśāstrāṇi
tadrūpā ca

p. 321) mahākālī mahālakṣmīmahānīlasarasvatī |
mahodarī mahāmāyā mahāraudrī maheśvarī || 10 ||

sarvajñā tvam jñānamayī nāstyavedyaṁ tavā'ntike |
tathāpi pṛcchasi prājñe prītaye kathayāmi te || 11 ||

satyamuktaṁ tvayā devi manujānāṁ viceṣṭitam |
jānanto'pi hitam mattāḥ pāpairāśu sukhapradaih || 12 ||

tvam | saṁhitā mahābhāratādayastadrūpā ca tvamevāsi | nigamaḥ
śambhupraśnataḥ pārvatīmukhajātaḥ padyarūpo granthavišeṣaḥ |
āgamaśca
śivamukhāgatagirijānanayātavāsudevamatapadyarūpagranthavišeṣa
eva | tantraṁ cā'mbikāmuddiṣya śivokto gaṇeśalikhito
granthavišeṣa eva | tattadrūpā ca tvameva | sarvaśāstramayī
vedāntādisakalaśāstrarūpā ca tvam | śivā kalyāṇaikanilayabhūtā
ca tvamasi || 9 ||

maheti | jagatsaṁhartrītvānmahākālī tvam |
sampattivṛddhihetutvānmahālakṣmīśca tvameva |
vidyāpradātrītvānmahānīlasarasvatī ca tvamevāsi | pralaye
aśeṣajagatkukṣitvānmahodarī tvam | jaganmohayitrītvānmahāmāyā
ca tvam | mahāraudrī atyugrā ca tvam | maheśvarī
mahaiśvaryaviśiṣṭā ca tvam || 10 ||

sarvajñeti | sarvajñā aśeṣapadārthajñātrī jñānamayī
mokṣaviṣayaprajñāsvarūpā ca tvamasi | atastavā'ntike tvannikaṭe
avedyamaprajñeyaṁ kiñcidapi nāsti | nanu kiñcidapi mamāvedyaṁ
nāsti cet katham pṛcchāmītyāśaṅkamānāṁ pratyāha tathāpīti |
yadyapyevaṁ tathāpi prājñe he prakṛṣṭajñānavati prītaye pṛcchasi
mameti šeṣaḥ ahamapi te tava prītaye kathayāmi | te tavāgrataḥ te
tubhyamiti vā | kākākṣigolakanyāyena prītaye iti pūrvottarābhyaṁ
kriyābhyaṁ sambadhyate || 11 ||

adhunā pūrvoktamevānuvadannuttaram dātum prakramate
satyamuktamityādi | he devi manujānāṁ mānavānāṁ viceṣṭitam
viruddhaṁ ceṣṭitam tvayā satyamuktam | viceṣṭitamevāha jānanta
ityādinā | ātmano hitam jānanto'pi manujāḥ sadvartma

teṣāṁ niḥśreyasārthāya kartavyam yattaducyate || 13 ||

anuṣṭhānam niṣiddhasya tyāgo vihitakarmaṇah |
nṛṇām janayataḥ pāpaṁ kleśaśokāmayapradam || 14 ||

svāniṣṭamātrajananāt parāniṣṭopapādanāt |
tadeva pāpaṁ dvividhaṁ jānīhi kulanāyike || 15 ||

parāniṣṭakarāt pāpāt mucyate rājaśāsanāt |
anyasmānmucyate martyaḥ prāyaścittyā samādhinā || 16 ||

sādhumārgam nācariṣyanti nānuṣṭhāsyanti | sadvartmānācaraṇe
hetum vadanmanujān viśinaṣṭi | kathambhūtā manujāḥ āśu
sukhapradairjhaṭiti sukhaprāpakairavaidhastrīgamanasurāpānādibhiḥ
pāpaiḥ karmabhirmattāḥ ata eva hitāhitābhyaṁ bahiṣkṛtāḥ ato
nācariṣyantīti bhāvah | teṣāṁ manujānām niḥśreyasārthāya
muktaye yat kartavyam vidheyam tadyucyate || 12 || 13 ||

prathamato

niṣiddhakarmānuṣṭhānavihitakarmānanuṣṭhānābhyaṁ
pāpotpattiriti brūte anuṣṭhānamityādinā | niṣiddhasya
karmaṇo'nuṣṭhānamācaraṇam vihitasya
karmaṇastyāgo'nācaraṇam nṛṇām kleśaśokāmayapradam
duḥkhaśokavyādhipradāyakam pāpaṁ janayataḥ utpādayataḥ || 14 ||

atha pūrvoktapāpasya sahetukaṁ dvaividhyam sampādayati
svāniṣṭetyādinā | kulanāyike he kuleśvari svāniṣṭamātrajananāt
ātmana evānīpsitasyotpādanāt tathā
parāniṣṭopapādanādanyānākāṁkṣitasyāpi jananāt tadeva
pūrvoktaṁ pāpaṁ dvividhaṁ dviprakārakam jānīhi pratīhi || 15 ||

evaṁ dvividhapāpotpattiṁ pradarśyedānīṁ
tasmādvimukterupāyaṁ vadati parāniṣṭetyādinā |
parāniṣṭakarādanyasyāpyanākāṁkṣitotpādakāt pāpāt
rājaśāsanāt

narakānna nivartante ihāmutra vigarhitāḥ || 17 ||

tatrādau kathayāmyādye nṛpaśāsananirṇayam |
yallaṅghanānmaheśāni rājā yātyadhamāṁ gatim || 18 ||

bhṛtyān putrānudāśīnān priyānapi tathā'priyān |
śāsane ca tathā nyāye samadrṣṭyā'valokayet || 19 ||

svayam cet kṛtapāpah syāt pīḍayedakṛtāṁhasah |
upavāsaiśca dānaistān paritoṣya viśudhyati || 20 ||

rājadaṇḍāt martyo jano mucyate mukto bhavati | karmakartari laṭ |
anyasmāt svāniṣṭamātrajanakāt tu pāpāt prāyaścittyā
prāyaścittena samādhinā cittavṛttinirodhena ca mucyate || 16 ||

jātadvividhapāpāṁ prāyaścittadaṇḍābhyaṁ
pūtavābhāve sarvadā narakasthāyitvaṁ darśayitumāha
prāyaścittyeti | ye kṛtāṁhasah kṛtapāpā janāḥ prāyaścittyā
daṇḍairvā pūtāḥ pavitrā na babhūvuh iha loke paraloke ca vigarhitā
vininditāḥ santaste narakānna nivartante tatraiva tiṣṭhantītyarthah || 17 ||

atha rājaśāsananirṇayam vadaṁstamullaṅghayato
bhūpaternarakagāmitvamāha tatrādāvityādinā | he ādye he
maheśāni tatra prāyaścittanṛpaśāsanayormadhye ādau prathamato
nṛpaśāsananirṇayam kathayāmi | yasya laṅghanāt rājā'dhamāṁ
gatim yāti || 18 ||

nṛpaśāsananirṇayamevāha bhṛtyānityādinā | bhṛtyān
bhartavyānamātyādīn putrānātmajān udāśīnān
śatrumitrabhinnān priyān hitān tathā apriyān ahitāṁśca śāsane
tathā nyāye ca rājā samadrṣṭyā tulyadrṣṭyā'valokayet paśyet || 19
||

nanvakṛtakilviśān puruṣān daṇḍayataḥ svayam kṛtakalmaṣasya
nṛpasya kathāṁ śuddhistatrāha svayaṁ cedityādinā | cedyadi rājā
svayam kṛtapāpah syāt tadā

tyaktvā rājyaṁ vanam prāpya tapasā'tmānamuddharet || 21 ||

gurudanḍam naiva rājā vidadhyāllaghupāpiṣu |
na laghuṁ gurupāpeṣu vinā hetum viparyaye || 22 ||

tasmin yacchāsane śāsyā anekomārgavartinaḥ |
pāpebhyo nirbhaye śasto laghupāpe gururdamaḥ || 23 ||

sakṛtkṛtāparādhena satrāpe bahumānini |
pāpādbhīrau praśastah syād gurupāpe laghurdamaḥ || 24 ||

upavāsairdānaiśca viśudhyati | cedyadi akṛtāṁhaso'kṛtapāpan
anyān pīḍayeddaṇḍayet tadā dānaistānakṛtāṁhasah paritoṣya
upavāsairdānaiśca viśudhyati | atra
pāpatāratabhyād upavāsadānayostāratamyam boddhavyam || 20 ||

athātmānaṁ vadhbhāṁ manyamānasya kṛtaduṣkṛtasya
bhūpateḥ prāyaścittamāha vadhbhāmityādinā | svamātmānaṁ
vadhbhāṁ vadhyogyaṁ manyamānah kṛtāpo narādhipo rājyaṁ
tyaktvā vanam prāpya tapasā'tmānamuddharet śodhayet || 21 ||

atha danḍavaiparītye hetāvasati laghupāpe gurudanḍam
gurupāpe ca laghudaṇḍam niṣedhati gurvityādinā | viparyaye
danḍavaiparītye hetum vinā laghupāpiṣu janeṣu gurudanḍam rājā
naiva vidadhyānna kuryāt | gurupāpeṣu janeṣu laghudaṇḍam na
vidadhyāt || 22 ||

vinā hetum viparyaye ityanena vaiparītye kāraṇasattve
viparītadaṇḍam vidadhyādeveti dhvanitamato hetudarśanapūrvakam
viparītadaṇḍam vidadhāti tasminnityādinā ślokadvayena |
yacchāsane yasyonmārgavartino janasya śāsane'nekonmārgavartino
bahavo'sadvartmasu vartamānā janāḥ śāsyā bhavanti tasmin
pāpebhyo bahubhyo'pi duritebhyo nirbhaye bhayahīne'pi jane
laghupāpe'pi gururdamaḥ śastah || 23 ||

sakṛditi | sakṛtkṛtāparādhena satrāpe salajje bahumānini
sabahumāne pāpādekaśmādapi bhīrau bhayaśile jane gurupāpe'pi
laghurdamaḥ praśastah || 24 ||

p. 325) svalpāparādhī kaulaścet brāhmaṇo laghupāpakṛt |
bahumānyo'pi daṇḍyaḥ syādvacobhiravanībhṛtā || 25 ||

nyāyam daṇḍam prasādaṁ ca vicārya sacivaiḥ saha |
yo na kuryānmahīpālaḥ sa mahāpātakī bhavet || 26 ||

na tyajet pitarau putro na tyajeyurnṛpaṁ prajāḥ |
na tyajet svāminaṁ bhāryā vinā tānatipāpinah || 27 ||

rājyaṁ dhanam jīvanaṁ ca dhārmikasya mahīpateḥ |
saṁrakṣeyuḥ prajā yatnairanyathā yāntyadhogatim || 28 ||

mātarāṁ bhaginīñcāpi tathā duhitaram śive |
gantāro jñānato ye ca mahāgurunighātakāḥ || 29 ||

atha kṛtālpāparādhayorbahumānyayorapi
kaulabrahmaṇayordanḍamāha svalpāparādhītyādinā |
bahumānyo'pi kaulaḥ svalpāparādhī cet syāt tādṛg brāhmaṇo'pi
laghupāpakṛccettadā'vanībhṛtā rājñā vacobhirdaṇḍyah syāt || 25
||

atha sahāmātyairvicāramakṛtvāiva daṇḍādikam vidadhato
mahīpālasya mahāpātakitvamāha nyāyamityādinā |
sacivairmantribhiḥ saha vicārya nyāyam daṇḍam prasādaṁ ca yo
mahīpālo na kuryāt sa mahāpātakī bhavet || 26 ||

atha strīputraprajānāṁ dharmamāha na tyajetityādinā | putraḥ
pitaraū mātāpitaraū na tyajet | prajāḥ nṛpaṁ rājānaṁ na tyajeyuḥ |
bhāryā svāminaṁ patiṁ na tyajet | nanvatipātakino'pi pitrādayo na
hātavyāstatrāha vineti | atipāpinastān pitrādīnvinā | atipātakinaste
tyājyā evetyarthāḥ || 27 ||

dhārmikabhūpate rājyādikamarakṣantīnāṁ prajānāṁ
doṣamāha rājyamityādinā | dhārmikasya mahīpate rājyaṁ dhanam
jīvanaṁ ca prajā yatnaiḥ saṁrakṣeyuḥ | anyathā
rājyādikamarakṣantyastā adhogatiṁ yānti || 28 ||

p. 326) kuladharmaṁ samāśritya punastyaktakulakriyāḥ |
viśvāsaghātino lokā atipātakinaḥ smṛtāḥ || 30 ||

mātaram bhaginīṁ kanyāṁ gacchato nidhanaṁ damāḥ |
tāsāmapi sakāmānāṁ tadeva vihitam śive || 31 ||

mātāpitṛsvasustalpaṁ snuṣāṁ śvaśrūṁ gurustriyam |
pitāmahasya vanitāṁ tathā mātāmahasya ca || 32 ||

pitrorbhrātuḥ sutāṁ jāyāṁ bhrātuḥ patnīṁ sutāmapi |
bhāgineyīṁ prabhoḥ patnīṁ tanayāñca kumārikām || 33 ||

pitrādayo'tipātakinaścettyājyā ityuktaṁ te ca ke
ityākāñkṣāyāmatipātakino nirūpayati mātaramityādinā
ślokadvayena | he śive mātaram jananīṁ bhaginīṁ svasāram tathā
duhitaram putrīṁ cāpi jñānato ye gantāro bhavanti tathā jñānato
mahāgurūṇāṁ mātrādīnāṁ nighātakāḥ hantāro ye |
kuladharmaṁ samāśritya punastyaktakulakriyā ye | ye ca
viśvāsaghātino lokāḥ te'tipātakinaḥ smṛtāḥ || 29 || 30 ||

atha mātrādigāminaḥ puruṣasya sakāmānāṁ tāsāṁ ca
daṇḍamāha mātaramiti | he śive mātaram janayitṛīṁ tathā
bhaginīṁ tathā kanyāṁ putrīṁ ca gacchataḥ pumso nidhanaṁ
maraṇameva damo daṇḍaḥ | sakāmānāṁ tāsāmapi tadeva
maraṇameva damanāṁ vihitam || 31 ||

atha māṭṛsvasrādigāmināṁ pumṣāṁ tāsāmapi
sakāmānāṁ daṇḍamāha mātāpitṛtyādinā
pāpādasmādvimuktaya ityantena sārdhatrayeṇa | mātāpitroḥ
svasustalpaṁ śayyāṁ maithunecchayā gacchatāṁ tathā snuṣāṁ
putravadhūṁ tathā śvaśrūṁ śvaśurapatnīṁ tathā gurustriyam
tathā pitāmahasya mātāmahasya ca vanitāṁ striyāṁ tathā
pitrorbhrātuḥ sutāṁ mātulapitṛvyayo putrīṁ tayoreva jāyāṁ
bhāryāṁ ca tathā bhrātuḥ patnīṁ

p. 327) gacchatāṁ pāpināṁ liṅgacchedo daṇḍo vidhīyate |
āśāmapi sakāmānāṁ damo nāśānikṛntanam |
gṛhānniryāpaṇam caiva pāpādasmādvimuktaye || 34 ||

sapiṇḍadāratanayāḥ striyaṁ viśvāsināmapi |
sarvasvaharaṇam keśavapanam gacchato damah || 35 ||

strībhiretābhrajñānād bhavet pariṇayo yadi |
brāhmaṇa vāpi śaivena jñātvā tāstatkṣaṇam tyajet || 36 ||

savarṇam dārān yo gacchet anulomaparastriyam |
damastasya dhanādānam māsaikam kaṇabhojanam || 37 ||

tasyaiva sutāmapi tathā bhāgineyīṁ svaśātanayām tathā prabhoḥ
patnīṁ tasyaiva tanayām putrīṁ ca tathā kumārikāmavivāhitām
striyaṁ gacchatāṁ pāpināṁ liṅgacchedaḥ śisnakartanaṁ daṇḍo
vidhīyate | sakāmānāmāśāmapyasmāt pāpāt vimuktaye
nāśānikṛntanam nāśikācchedanaṁ gṛhānniryāpaṇam ca damo
daṇḍo vidhīyate || 32 - 34 ||

atha sapiṇḍapatnītanayāgāmino viśvasitastrīgāminaśca
daṇḍamāha sapiṇḍetyādinā | sapiṇḍānāṁ dārāṁstanayāśca
viśvāsināmapi striyaṁ gacchato janasya sarvasvaharaṇam
sarvadhanādānam keśavapanam keśamuṇḍanam ca damo bhavet || 35
||

athājñānato vedoktaśivoktavidhibhyāṁ
sapiṇḍāditanayādibhirjātavivāhasya yadvidheyaṁ tadāha
strībhurityādinā | etābhiḥ sapiṇḍāditanayādibhiḥ strībhirbrāhmaṇa
vedoktavidhinā śaivena śivoktavidhinā vā yadyajñānāt pariṇayo
vivāho bhavet tadā jñātvā tāḥ strīstatkṣaṇameva tyajet || 36 ||

nanu savarṇadārān savarṇāntaravarṇadārāṁśca gacchataḥ
kathaṁ viśuddhistatrāha savarṇetyādinā | yaḥ pumān savarṇadārān
gacchet tathā'nuomaparastriyam ca yo gacchet | yathā brāhmaṇaḥ
kṣatriyām kṣatriyo vaiśyāmevam | tasya dhanādānam māsaikam
kaṇabhojanam ca damo jñeyah || 37 ||

p. 328) rājanyavaiśyaśūdrāṇāṁ sāmānyānāṁ varānane |
brāhmaṇīṁ gacchatāṁ jñānālliṇgacchedo damah smṛtaḥ || 38 ||

brāhmaṇīṁ vikṛtāṁ kṛtvā deśānniryāpayennṛpaḥ |
vīrastrīgāmināṁ tāsāmevameva damo vidhiḥ || 39 ||

durātmā yastu ramate pratiłomaparastriyā |
daṇḍastasya dhanādānaṁ trimāsaṁ kaṇabhojanam || 40 ||

sakāmāyāḥ striyāścāpi daṇḍastadvadvidhīyate |
balātkāragatā bhāryā tyājyā pālyā bhavet śive || 41 ||

atha jñānapūrvakabrāhmaṇīgamane kṣatriyādīnāṁ
sakāmāyāstasyāśca daṇḍamāha rājanyetyādinā | varānane
śreṣṭhavadane jñānādbrāhmaṇīṁ gacchatāṁ
rājanyavaiśyaśūdrāṇāṁ sāmānyānāmantyajānāṁ ca
liṇgacchedo damo daṇḍaḥ smṛtaḥ || 38 ||

sakāmāṁ brāhmaṇīmapi vikṛtāṁ ekāṇgahīnāṁ kṛtvā
nṛpo deśānniryāpayennihārayet | atha vīrastriyo gacchatāṁ tāsāṁ
ca daṇḍamāha vīreti | vīrastrīgāmināṁ sakāmānāṁ tāsāṁ
caivameva pūrvavadeva damo vidhirvidhātavya ityarthah | vidhiriti vi
pūrvakāddhāñah upasarge dhoḥ kiriti karmaṇi kiḥ || 39 ||

atha savarṇottamavarṇastrīgāmināṁ puṁsāṁ tasyāśca
sakāmāyā daṇḍamāha durātmetyādinā | yo durātmā duṣṭacitto
durbuddhirdusvabhāvo vā pratiłomaparastriyā saha ramate | yathā
śūdro vaiśayetyavem | tasya puṁso dhanādānaṁ trimāsaṁ
kaṇabhojanam ca daṇḍo bhavati || 40 ||

sakāmāyāḥ striyāśca tadvat pūrvavaddaṇḍo vidhīyate | atha
balātkāreṇa parapuruṣaramitāyā abalāyāstyāgaḥ pālanaṁ ca
puṁsā vidheyamityāha balādityādinā | he śive balātkāreṇa
parapuṁsā gatā yā bhāryā sā tyājyā grāsādibhiḥ sā pālyā ca
bhavet || 41 ||

p. 329) brāhmī bhāryā'thavā śaivī kāmato vāpyakāmataḥ |
sarvathā hi parityājyā syāccet paragatā sakṛt || 42 ||

gacchatāṁ vāranārīśu gavādipaśuyoniśu |
śuddhirbhavati deveśi trirātram kaṇabhojanāt || 43 ||

gacchatāṁ kāmataḥ puṁsaḥ striyāḥ pāyum durātmanām |
vadha eva vidhātavyo bhūbhṛtā śambhuśāsanāt || 44 ||

balātkāreṇa yo gacchedapi cāṇḍālayoṣitam |
vadhastasya vidhātavyo na kṣantavyaḥ kadāpi saḥ || 45 ||

atha kāmākāmābhyaṁ
paragatayorbrāhmīśaivyorbhāryayostyāga evocita ityāha
brāhmītyādinā | brāhmī vedoktavidhinā pariṇītā athavā śaivī
śivoktavidhānena pariṇītā bhāryā sakṛdekaṁvāramapi paragatā
cettadā sarvathā sarvaprakāreṇa parityājyā syāt || 42 ||

atha veṣyāgāmināṁ paśuyonigāmināṁ ca
prāyaścittamāha gacchatāmityādinā | he deveśi vāranārīśu
veṣyāsu tathā gavādipaśuyoniśu gacchatāṁ janānāṁ trirātram
kaṇabhojanāccchuddhirbhavati || 43 ||

atha strīpuṁsayoḥ pāyum gacchatāṁ prāyaścittamāha
gacchatāmityādinā | puṁsaḥ puruṣasya striyāśca pāyum gudam
kāmato gacchatāṁ durātmanāṁ bhūbhṛtā rājñā
śambhuśāsanādvadha eva vidhātavyaḥ || 44 ||

balātkāreṇa parastrīgāmināmapi vadha eva dāṇḍa ityāha
balādityādinā | balātkāreṇa cāṇḍālayoṣitamapi yo gacchettasyāpi
vadho vidhātavyaḥ | kadāpi sa na kṣantavyaḥ | api śabdena
brāhmaṇyādigāmināṁ tu sutarāmeva vadho vidhātavya iti dhvanitam
|| 45 ||

p. 330) pariṇītāstu yā nāryo brāhmaṇivā śaivavartmabhiḥ |
tā eva dārā vijñeyā anyāḥ sarvāḥ parastriyah || 46 ||

kāmāt parastriyam paśyan rahaḥ sambhāṣayan sprśan |
pariṣvajyopavāsenā viśudhyed dviguṇakramāt || 47 ||

kurvatyevaṁ sakāmā yā parapuṁsā kulāṅganā |
uktopavāsavidhinā svātmānam pariśodhayet || 48 ||

bruvannindyam vacah strīṣu paśyan guhyaṁ parastriyāḥ |
hasan gurutaram martyaḥ śudhyed dvirupavāsataḥ || 49 ||

athoktavakṣyamāneṣu tattacchlokeṣvākāṅkṣitatvāt svastrīḥ
parastrīśca nirūpayati pariṇītā ityādinā |
brāhmaivvedoktavartmabhiḥ śivoktavartmabhīrvā yāstu nāryaḥ
pariṇītā udvāhitāstā eva dārāḥ svastriyo vijñeyā
anyāstadbhinnāḥ sarvāḥ parastriyo vijñeyāḥ || 46 ||

atha kāmataḥ parastrīdarśanādikam kurvataḥ
prāyaścittamāha kāmādityādinā | kāmāt parastriyam paśyan
tathā raha ekānte sambhāṣayan tayā sahā'lāpaṁ kurvan tathā
sprśamśca pariṣvajya tāmāliṅgya ca dviguṇakramādupavāsenā
jano viśudhyet | yathā kāmataḥ parastrīdarśane ekopavāsenā
sambhāṣaṇe upavāsadadvayena sparśane upavāsacatuṣṭayena āliṅgane
aṣṭabhistaiḥ śuddhiḥ || 47 ||

atha saha parapuṁsā sambhāṣaṇādikam kurvatyāḥ
sakāmāyāḥ striyā api tadeva prāyaścittamityāha kurvatītyādinā |
yā kulāṅganā kulapālikā strī sakāmā satī parapuṁsā saha evam
sambhāṣaṇādikam kurvatī vabhūva sā pūrvoktopavāsavidhinā
ātmānam pariśodhayet || 48 ||

nanu strīṣu durvaco vadataḥ parastrīguhyaṁ paśyato gurutarān
hasataśca kathaṁ śuddhistatrāha bruvannityādinā | strīṣu
nindyamavyaktaṁ vaco bruvan tathā parastriyā guhyaṁ
gopyapradeśam paśyan tayā gurutaram hasanmartyo dvirupavāsataḥ
śudhyet || 49 ||

p. 331) darśayannagnamātmānam kurvannagnam tathā param |
trirātramaśanam tyaktvā śuddho bhavati mānavah || 50 ||

patnyāḥ parābhigamanaṁ pramāṇayati cet patih |
nṛpastadā tāṁ tajjāraṁ śasyāt śāstrānusārataḥ || 51 ||

pramāṇe yadyaśaktaḥ syāt dayitopapateḥ patih |
tyaktvā tāṁ poṣayed grāsaistiṣṭheccet patiśāsane || 52 ||

ramamāṇāmupapatau paśyan patnīṁ patistadā |
nighnan vanitayā jāraṁ vadhbhāro naiva bhūbhṛtaḥ || 53 ||

nanvātmānaṁ nagnaṁ darśayataḥ parañca tādṛśam
kurvataḥ kathaṁ śuddhistatrāha darśayannityādinā | ātmānam
nagnaṁ darśayan tathā param nagnaṁ kurvanmānavo
dvirātramaśanam bhojanam tyaktvā śuddho bhavati | ātmā
dehamanobrahmasvabhāvadhṛtibuddhiṣvi ti koṣah || 50 ||

atha svapatipramāṇitānyapuruṣagamanāyāḥ striyāḥ tajjārasya
ca daṇḍamāha patnyā ityādinā | patiścedyadi patnyāḥ
parābhigamanaṁ pramāṇayati tadā nṛpastāṁ tasyā jāraṁ ca
śāstrānusārataḥ pūrvoktavidhānataḥ śasyāt || 51 ||

athopapatipramāṇāśaktapatikāyāḥ śaṅkitavyabhicārāyāḥ
striyāstyāgapoṣaṇe vidhātavye ityāha pramāṇetyādinā |
dayitopapateḥ patnyā jārasya pramāṇe yadi patiraśaktaḥ syāttarhi
tāṁ dayitāṁ tyaktvā ced yadi patiśāsane tiṣṭhet bharturājñāṁ na
laṅgheta tadā grāsaiḥ kavalaiḥ poṣayet || 52 ||

nanu sahopatinā ramamāṇāṁ patnīmavalokya sajārāṁ
tāṁ ghnatastadbharturvadhbhārhatvaṁ syānna veti sandihānāṁ
girijāṁ prati brūte ramamāṇāmityādinā | patirbhartā yadopapatau
ramamāṇāṁ patnīṁ paśyannāśittadā vanitayā saha jāraṁ
nighnan patirbhūbhṛto rājño vadhbhāro naiva bhavet | tadā
nighnannityanenā'nyakāle nighnato vadhbhārhatvaṁ syādeveti
dhvanitam || 53 ||

p. 332) bharturnivāraṇāṁ yatra gamane yena bhāṣaṇe |
prayāṇādbhāṣaṇāttatra tyāgārhā syāt kulāṅganā || 54 ||

mṛte patyau svadharmeṇa patibandhuvaśe sthitā |
abhāve pitṛbandhūnām tiṣṭhantī dāyamarhati || 55 ||

dvirbhojanam parānnam ca maithunāmiṣabhuṣaṇam |
paryāṅgam raktavāsaśca vidhvā parivarjayet || 56 ||

nāṅgamudvartayedvāsairgrāmyālāpamapi tyajet |
devavratā nayet kālam vaidhvyaṁ dharmamāśritā || 57 ||

atha bhartrniśiddhasthāne
gacchanyāstanniśiddhamanyapuruṣeṇa saha bhāṣaṇam ca kurvatyāḥ
striyāstyāgārhatvam vidadhāti bharturityādinā | yatra sthāne gamane
yena pumṣā saha bhāṣaṇe ca bharturnivāraṇam jātam tatra
prayāṇādbhāṣaṇācca kulāṅganāpi tyāgārhā syāt || 54 ||

atha prasāṅgāt patibāndhavādivaśe svadharmeṇa tiṣṭhantyā
mṛtapatikāyā dāyabhāktvamāha mṛta ityādinā | patyau mṛte sati
patibandhuvaśe svadharmeṇa sthitā patibandhūnāmabhāve
pitṛbandhūnām vaśe tiṣṭhantī satī strī dāyamarhati || 55 ||

anantaroktaśloke vidhvā
dharmāṇāmākāṅkṣitatvāttānnirupayati
dvirbhojanamityādiślokadvayena | vidhvā strī dvirbhojanam
parasyānnam maithunaṁ ratim āmiṣam māṁsādikam
bhūṣaṇamalaṅkāram paryāṅkaṁ khaṭvāṁ raktam
vastram ca parivarjayet || 56 ||

nāṅgamiti | vaidhvyaṁ dharmamāśritā vidhvā vāsaiḥ
piṣṭairghṛṣṭairvā sugandhidravyaiḥ aṅgaṁ nodvartayet notsādayet |
vāsyate yaiste vāsaiḥ karaṇe'c | grāmyamālāpamapi tyajet | nanu
grāmyālāpābhāve katham kālam kṣipettatrāha devetyādinā |
devavratā satī kālam nayet sveṣṭanāmādikīrtanādinā kālam
kṣipedityarthah || 57 ||

p. 333) na vidyate pitā yasya śisormātā pitāmahāḥ |
niyatam pālane tasya mātṛbandhuḥ praśasyate || 58 ||

māturmātā pitā bhrātā māturbhrātuḥ sutāstathā |
mātuḥ pituḥ sodarāśca vijñeyāḥ mātṛbāndhavāḥ || 59 ||

piturmātā pitā bhrātā piturbhrātuḥ svasuḥ sutāḥ |
pituḥ pituḥ sodarāśca vijñeyāḥ pitṛbāndhavāḥ || 60 ||

patyurmātā pitā bhrātā patyurbhrātuḥ svasuḥ sutāḥ |
patyuḥ pituḥ sodarāśca vijñeyāḥ patibāndhavāḥ || 61 ||

pitre mātre pituḥ pitre pitāmahayai tathā striyai |
ayogyasūnave putrahīnamātāmahāya ca || 62 ||

nanu mṛtamātāpitṛpitāmahasya śiśoḥ pālane
pitṛbandhumātṛbandhvormadhye katarasya prāśastyamiti pṛcchantīṁ
devīṁ pratyāha na vidyata ityādinā | yasya śiśoḥ pitā mātā
pitāmahaśca na vidyate tasya pālane niyataṁ niścitaṁ mātṛbandhuḥ
praśasyate || 58 ||

nanu ke te mātṛbandhvādaya ityāha māturityādinā |
māturmātā mātāmahī mātuḥ pitā mātāmahaḥ māturbhrātā
mātulahī tathā māturbhrātuḥ sutāḥ mātulaputrāḥ mātuḥ
piturmātāmahasya sodarāśca mātṛbāndhavā vijñeyāḥ || 59 ||

atha pitṛbāndhavānāha pituryādinā | piturmātā pitāmahī
pituḥ pitā pitāmahaḥ piturbhrātā pitṛvyaḥ piturbhrātuḥ sodarasya
sutāḥ pituḥsvasurbhaginiyāśca sutāḥ pituḥ pituḥ pitāmahasya
sodarāśca pitṛbāndhavā vijñeyāḥ || 60 ||

atha patibāndhavānāha patyurityādinā | patyurmātā
śvaśrūḥ patyuḥ pitā śvaśraḥ patyurbhrātā sodaraḥ
patyurbhrātuḥ sutāḥ putrāḥ patyuḥsvasurbhaginiyāśca sutāḥ
patyuḥpituḥ śvaśurasya sodarāśca patibāndhavā vijñeyāḥ || 61 ||

atha daridrebhyaḥ pitrādibhyo bhojanādikāṁ puruṣeṇa
narapatirdāpayedyāha pitre ityādidvayena | he ambike jagajjanani pitre
tathā mātre tathā

p. 334) mātāmahyai daridrebhya ebhyo vāsastathā'śanam |
dāpayennṛpatiḥ puṁsā yathāvibhavamambike || 63 ||

durvācyam kathayan patnīmekāhamashaṇam tyajet |
tryahaṁ santādayan raktaṁ pātayan sapta vāsarān || 64 ||

krodhādvā mohato bhāryāṁ mātarāṁ bhaginīṁ sutām |
vadannupoṣya saptāhaṁ viśudhyecchivaśāsanāt || 65 ||

śaṇḍhenodvāhitāṁ kanyāṁ kālātīte'pi pārthivah |
jānannudvāhayet bhūyo vidhireṣah śivoditah || 66 ||

pituḥpitre pitāmahāya pitāmahyai ca tathā ayogyaśunave
ayogyaputrāyai striyai putrahīnamātāmahāya ca tādṛsyai
mātāmahyai ca daridrebhya ebhyah pītrādibhyo yathāvibhavaṁ
vibhavamanatikramya vāso vastraṁ tathā'śanam bhojyaṁ nṛpatiḥ
puṁsā dāpayet || 62 || 63 ||

atha patnyai durvācyam kathayatastāṁ tāḍayatastasyā raktaṁ
ca pātayataḥ kramataḥ prāyaścittamahā durvācyamityādinā |
patnīṁ prati durvācyamavaktavyam vacah kathayan jana
ekāhamashaṇam bhojanaṁ tyajet tāṁ santādayaṁstryahamaśanam
tyajet | tasyā raktaṁ pātayan sapta vāsarānaśanam tyajet || 64 ||

atha krodhāditaḥ svabhāryāyāṁ mātrtvādi vadataḥ
prāyaścittamāha krodhādityādinā |
krodhādamarṣānmohato'vivekādvā bhāryāṁ mātarāṁ bhaginīṁ
sutāṁ putrīṁ vā vadān pumān śivaśāsanāt saptāhamupoṣya
viśudhyet || 65 ||

napuṁsakapariṇītāyā nāryāḥ punarudvāho rājñā
vidhāpayitavya ityāha śaṇḍhenetyādinā | kāle'tīte'pi jānan
pārthivo bhūpaḥ śaṇḍhena napuṁsakenodvāhitāṁ kanyāṁ
bhūyah punarudvāhayet | nanu vedādyasammattatvānnedaṁ mānyam
tata āha vidhiriti | eṣah śivoditah śivabhāṣito vidhiḥ | śaṇḍha iti
śamerḍha iti ḍhaḥ || 66 ||

p. 335) pariṇītā na ramitā kanyakā vidhavā bhavet |
sāpyudvāhyā punah̄ pitrā śaivadharmeśvayam̄ vidhiḥ || 67 ||

udvāhād dvādaśe pakṣe patyantāt gatahāyane |
prasūte tanayaṁ yogyaṁ na sā patnī na saḥ sutah̄ || 68 ||

āgarbhāt pañcamāsāntargarbhaṁ yā srāvayeddhīyā |
tatupāyakṛtaṁ tāñca yātayettivrataḍanaiḥ || 69 ||

pañcamāt parato māsāt yā strī bhrūṇaṁ prapātayet |
tatprayoktuśca tasyāśca pātakaṁ syādbadhodbhavam || 70 ||

atha patyaramitāyā mṛtabhartṛkāyāḥ kanyāyāḥ
punarudvāhaḥ pitrā kārya ityāha pariṇītetyādinā | yā pariṇītā
vivāhitā kanyā bhartrā na ramitā satī vidhavā bhavet sā pariṇītāpi
kanyā pitrā punarudvāhyā bhavet | atra pramāṇam̄ darśayati śaiveti |
vidhirayaṁ śaivadharmeśu nirūpitaḥ || 67 ||

athodvāhāt ṣaṣṭhe māsi prasūtāpuṣṭatanayāyā
bhartṛmaraṇāt varṣe yāte prasūtatanayāyāśca striyāstatpatnītvam̄
bālasya tatsutatvañca vyāvartayati udvāhādityādinā | udvāhād
dvādaśe pakṣe ṣaṣṭhe māsi yogyaṁ puṣṭam̄ yaṁ tanayaṁ yā
prasūte utpādayati patyantāt gatahāyane patimaraṇāt yāte varṣe yaṁ
tanayaṁ yā prasūte sā patnī na syāt sa ca suto na syāt | tāṁ
puṇḍcalīntaṁ ca jārajātaṁ viditvā tayostyāgaṁ kuryāditi bhāvah̄
|| 68 ||

atha garbhāśayamārabhya pañcamāsābhyantara eva garbhaṁ
strāvayantyāḥ striyāstadupāyakartuśca daṇḍamāha
āgarbhādityādinā | āgarbhādgarbhamārabhya pañcamāsāntaḥ
pañcamāsābhyantare garbhaṁ dhiyā buddhyā yā srāvayettām
tatupāyakṛtaṁ garbhasrāvopāyakartāraṁ ca tīvratāḍanairbhūpo
yātayet pīḍayet || 69 ||

atha pañcamāsādūrdhvam̄ garbhaṁ srāvayantyāḥ
striyāstatprayoktuśca nṛvadhajanyaṁ pātakamāha
pañcamādityādinā | pañcamānmāsāt parato yā strī bhrūṇaṁ¹
garbhaṁ prapātayet tasyāstatprayokturjanasya ca vadodbhavaṁ²
manuṣyavadhajanyaṁ pātakaṁ syāt || 70 ||

p. 336) yo hanti jñānato martyam mānavah krūraceṣṭitah |
vadhastasya vidhātavyah sarvathā dharaṇībhṛtā || 71 ||

pramādād bhramato'jñānāt ghnantannaramarindamaḥ |
draviṇādānatastīvratāḍanaistaṁ viśodhayet || 72 ||

svato vā parato vāpi vadhopāyaṁ prakurvataḥ |
ajñānavadhināṁ daṇḍo vihitastasya pāpinah || 73 ||

mithaḥ saṁgrāmayoddhāramātatāyinamāgatam |
nihatya parameśāni na pāpārha bhavennarah || 74 ||

tataśca kathaṁ vimuktih syāditi pṛcchantīṁ pārvatīṁ
pratyāha ya ityādinā | yaḥ krūraceṣṭito mānavo jñānato martyam
manuṣyaṁ hanti tasya sarvathā sarvaprakāreṇa dharaṇībhṛtā rājñā
vadho vidhātavyah | tata eva tasya śuddhirnānyatheti bhāvah || 71 ||

atha pramādādibhirmānavamārayato viśuddhiṁ darśayati
pramādādityādinā | pramādādanavadhānatayā
bhramato'jñānādvā yo naraṁ hanti tam ghnantaṁ janamarindamo
vipakṣadamanakartā rājā draviṇādānato
dravyaharaṇatastīvratāḍanaiśca viśodhayet || 72 ||

atha svataḥ parato vā naravadhopāyaṁ kurvato daṇḍamāha svata
ityādinā | svataḥ parato vā yo vadhopāyaṁ karoti tasya vadhopāyaṁ
prakurvataḥ pāpinah ajñānavadhināmājñānato narahantīṇāṁ yo
daṇḍah sa vihitah || 73 ||

nanu saṁgrāmahatayoddhṛkasya nihatāgatātatāyinaśca
vadhārhatvaṁ syānna vetyāśaṅkāyāmāha mitha ityādinā | he
parameśāni mithaḥ parasparam saṁgrāme yoddhāraṁ nihatya
tathā'gatamātatāyinaḥ ca nihatya narah pāpārhaḥ pāpabhāk na
bhavet | ātatāyino yathā -

agnido garadaścaiva śastrapāṇīrdhanāpahaḥ |
kṣetradārāpahārī ca ṣaḍete ātatāyinaḥ || iti || 74 ||

p. 337) aṅgacchede vidhātavyam bhūbhṛta'ṅganikṛntanam |
prahāre ca praharaṇam nr̥ṣu pāpaṁ cikīrṣuṣu || 75 ||

viprān gurūnavaguret prahared yo durāsadaḥ |
dhanādānāddhastadāhāt kramatastam viśodhayet || 76 ||

śastrādikṣatakāyasya ṣaṇmāsāt parato mṛtau |
prahartā daṇḍanīyah syād vadhbhāro na hi bhūbhṛtaḥ || 77 ||

rāṣṭraviplāvino rājyaṁ jihīrṣūnnṛpavairiṇām |
raho hitaiṣiṇo bhṛtyān bhedakānnṛpasainyayoh || 78 ||

athāṅgacchedādikam kurvato daṇḍamāha aṅgetyādinā |
pāpaṁ cikīrṣuṣu kartumicchuṣu nr̥ṣu bhūbhṛtā
bhūpenā'ṅgacchede satyaṅganikṛntanamaṅgacchedanam prahāre ca
praharaṇam vidhātavyam || 75 ||

atha brāhmaṇaguruhananārtham daṇḍādikamudyacchatastān
praharataśca kramataḥ prāyaścittamāha viprāṇityādinā | yo
durāsado duṣṭo jano viprān gurūṇśca hantumiti śeṣaḥ | avaguret
daṇḍādikamutkṣipet tān praharedvā tam kramato dhanādānāt
hastadāhādrājā viśodhayet || 76 ||

atha śastrādikṣataśarīrasya ṣaṇmāsāt parato maraṇe sati
praharturdaṇḍanīyatvam vadhbhānarhatvam cāha śastrādītyādinā |
śastrādinā kṣataḥ kāyo yasya tasya pumṣaḥ ṣaṇmāsāt parato mṛtau
satyām prahartā bhūmrto rājño daṇḍanīyah syāt vadhbhāro naiva
syāt || 77 ||

atha deśopadrāviṇaḥ rājyaharaṇecchūn nr̥pativipakṣāṇām
raho hitākāṅkṣiṇo nr̥pasainyabhedakabhṛtyān rājñā saha
yoddhumicchuḥ prajāḥ pānthapīḍakaśastrīṇāśca ghnato mahīpateḥ
pātakabhāgitvam netyāha rāṣṭretyādiślokadvayena |
rāṣṭraviplāvino deśopadrāvakān rājyaṁ jihīrṣūn
rājyaharaṇecchūnnṛpavairiṇām rājñāḥ śatrūṇām raho

p. 338) yoddhumicchūḥ prajā rājñā śastrīṇah pānthapīḍakān |
hatvā narapatistvetān naiva kilviśabhāg bhavet || 79 ||

yo hanyānmānavam bharturājñayāparihāryayā |
bhartureva vadhistatra praharturna śivājñayā || 80 ||

ayatnapumṣaḥ paśunā śastrairvā mriyate naraḥ |
dhanadaṇḍena vā kāyadamenā'sya viśodhanam || 81 ||

bahirmukhānnṛpājñāsu nṛpāgre prauḍhavādinaḥ |
dūṣakān kuladharmāṇām śāsyādrājā vigarhitān || 82 ||

hitaiśiṇo rahasi hitakāṇkṣiṇo nṛpasainyayorbhedakān nṛpasya
sainyasya ca bhedaṁ kurvato bhṛtyān amātyādīn tathā rājñā saha
yoddhumicchūḥ prajāḥ tathā pānthapīḍakān śastrīṇaścaitān
hatvā naratiḥ kilviśabhāknaiva bhavet || 78 || 79 ||

athā'parihāryaprabhvājñālaṇghanāśaktena bhṛtyena
mānuṣam ghātayato bhartureva vadho vidhātavyo na bhṛtyasyetyāha
ya ityādinā | bharturaparihāryayā'nullaṇghanīyayā'jñayā yo
mānavam hanyāt tasya prahartustatra hanane na vadhaḥ kintu
śivājñayā bhartureva vadho vihitāḥ | aparihāryayetyanena
bhartrājñālaṇghanaśakto bhṛtyo yadi mānavam hanyāt tadā
tasyaiva vadha iti sūcītam || 80 ||

nanvanavadhānasya yasya pumṣaḥ śastrādibhirmanuṣyo mriyate
tasya viśuddhiḥ katham syāttatrāha ayatnetyādinā | ayatnapumṣo
yatnahīnasya yasya puruṣasya paśunā gavāśvādinā śastraiḥ
khaḍgādibhirvā naro mriyate asya pumṣo dhanadaṇḍena kāyadaṇḍena
vā viśodhanam bhavet || 81 ||

atha rājājñālaṇghinastadagre prauḍhavādinaḥ
kuladharmadūṣakāṇḍaḥ scā rājā daṇḍayedityāha bahirityādinā |
nṛpājñāsu bahirmukhān rājājñālaṇghino nṛpāgre
prauḍhavādinaḥ prauḍhaṁ vadataḥ tathā kuladharmāṇām
dūṣakāṇḍaḥ scā vigarhitānninditān rājā śāsyāt || 82 ||

p. 339) sthāpyāpahāriṇam̄ krūraṁ vañcakaṁ bhedakāriṇam |
vivādayantaṁ lokāṁśca deśānniryāpayennṛpaḥ || 83 ||

śulkena kanyāṁ dātṛṁśca putraṁ śaṇḍhe prayacchataḥ |
deśānniryāpayedrājā patitān duṣkṛtātmanah || 84 ||

mīthyāpavādavyājena parāniṣṭam̄ cikīrṣavaḥ |
yathāpavādaṁ te śāsyā dharmajñena mahībhṛtā || 85 ||

yo yatparimitāniṣṭam̄ kuryāttatsammitam̄ dhanam |
nṛpatirdāpayettena janāyā'niṣṭabhāgine || 86 ||

atha nyāsāpahārakādikānnijadeśato nṛpo niṣkāśayedityāha
sthāpyetyādinā | sthāpyāpahāriṇam̄ nyāsasyā'pahartāraṁ
krūraṁ kaṭhinaṁ nirdayaṁ vā tathā vañcakaṁ tathā
bhedakāriṇam̄ tathā lokān vivādayantaṁ ca janam̄ nṛpo
deśānniryāpayenniṣkāśayet || 83 ||

atha śulkagrahaṇapūrvakam̄ kanyāṁ putraṁ ca dadato janān
bhūpo deśānnihśārayedyājñāpayati śulkenetyādinā | śulkena
dānanimittakadhanena hetunā kasmaicijjanāya višeṣataḥ śaṇḍhe
klībe kanyāṁ dātṛn tathā śulkenaiva kasmin višeṣataḥ śaṇḍhe
putraṁ ca prayacchato dadato duṣkṛtātmanah pāpahṛdayān
pāpabuddhīn vā patitān janān rājā deśānniryāpayet | śaṇḍhe iti
sampradānasyādhikaraṇatvena vivakṣitatvāt saptamyadhikaraṇe ceti
saptamī || 84 ||

atha mīthyāpavādacchalena parāniṣṭajanānākāṇkṣiṇām̄
daṇḍamāha mīthyetyādinā | mīthyāpavādavyājena
asatyāpavādacchalena parāniṣṭamanyānākāṇkṣitaṁ cikīrṣavo ye
mānavāste dharmajñena dharmam̄ jānatā mahībhṛtā rājñā
yathāpavādaṁ śāsyāḥ | gurvapavāde guruśāsanam̄ laghvapavāde
ca laghuśāsanam̄ vidheyamityarthah || 85 ||

nanu vinaivāparādhaṁ parāniṣṭam̄ kurvataḥ pumṣaḥ ko
daṇḍo vidhātavyastatrāha ya ityādinā | yo naro yasya yat
parimitamaniṣṭam̄ kuryāttena tasmai aniṣṭabhāgine janāya
tatsammitam̄ dhanaṁ nṛpatirdāpayet || 86 ||

p. 340) maṇimuktāhiraṇyādīdhātūnāṁ steyakāriṇah |
karasya bāhvōśchedo vā kāryo mūlyam vicārayan || 87 ||

mahiṣāsvagavādīnāṁ ratnādīnāṁ tathā śisoh |
balenā'pahṛtāṁ nṛṇāṁ steyivadvihito damah || 88 ||

annānāmalpamūlasya vastunasteyināṁ nr̄paḥ |
viśodhayettaṁ pakṣaikam saptāhaṁ vā'sayan kaṇam || 89 ||

viśvāsaghātake puṁsi kṛtaghne suravandite |
yajñairvrataistapodānaiḥ prāyaścittairna niṣkṛtiḥ || 90 ||

atha maṇimuktādīdhātusteyināṁ daṇḍamāha maṇītyādinā |
maṇimuktāhiraṇyādīnāṁ dhātūnāṁ steyakāriṇo narasya karasya
bāhvovrā chedaṁ maṇyādīnāṁ mūlyam vicārayan nr̄paḥ kuryāt
| alpamūlyakamaṇyādisteye karacchedo bahumūlyakamaṇyādisteye
bāhvōśchedah kārya ityarthah || 87 ||

atha balātkāreṇa mahiṣāsvādīnāmapahārakasya
daṇḍamāha mahiṣetyādinā | mahiṣāsvagavādīnāṁ paśūnāṁ
tathā ratnādīnāṁ tathā śisōśca balenā'pahṛtāmapaharatāṁ
nṛṇāṁ steyivaddamo vihitah || 88 ||

athānnasya maṇyādibhinnālpamūlyavastunaśca steyino
viśuddhimāha annānāmityādinā | annānāṁ tathā'lpamūlyasya
vastunaśca steyī yo narastaṁ pakṣaikam saptāhaṁ vā kaṇamāśayan
bhojayannṛpo viśodhayet || 89 ||

athā'nekayajñavratādikam kurvatorapi
viśvāsaghātakakṛtaghnayoraniṣkṛtitkmāha viśvāsetyādinā | he
suravandite viśvāsaghātake tathā kṛtaghne upakṛtavināśake ca puṁsi
yajñairaśvamedhādibhirvrataiḥ
kṛcchūcāndrāyaṇādibhistapobhirdānaiśca prāyaścittaiḥ
pāpavināśakairetairniṣkṛtirduṣkṛtān suktirna syāt || 90 ||

p. 341) ye kūṭasākṣīno martyā madhyasthā pakṣapātinaḥ |
śāsyāttāṁstīvradaṇḍena deśānniryāpayennṛpaḥ || 91 ||

śaṭ sākṣīnaḥ pramāṇam syuścatvārastrya eva vā |
abhāve dvāvapi śive prasiddhau yadi dhārmikau || 92 ||

deśataḥ kālato vāpi tathā viśayataḥ priye |
parasparamayuktañced agrāhyaṁ sākṣīnām vacaḥ || 93 ||

andhānām vāk pramāṇam syādbadhirāṇām tathā priye |
mūkānāmeḍamūkānām śirasā'ṅgīkṛtirlipiḥ || 94 ||

atha sākṣitve mithyābhidhāyinām pakṣapātimadhyasthānām
ca daṇḍamāha ye ityādinā | kūṭasākṣīnaḥ sākṣye
mr̥śābhidhāyino ye martyāstathā pakṣapātino madhyasthāśca ye
tān nṛpastīvradaṇḍena śāsyāttathā deśānniryāpayet || 91 ||

nanu kati sākṣīnaḥ pramāṇam bhavyeuryapekṣayāmāha
śaḍityādinā | Śaṭcatvārastrayo vā sākṣīnaḥ pramāṇam syuḥ | he
śive abhāve tricaturādisākṣyasattve yadi prasiddhau dhārmikau
bhavetām tadā dvāvapi sākṣīnau pramāṇam syātām || 92 ||

sthānādibhedataḥ parasparamasaṅgataṁ sākṣīnām vaco na
pramāṇamityāha deśata ityādinā | he priye deśataḥ sthānataḥ
kālato dinapraharāditastathā viśayato vastuto vā ced yadi
parasparamayuktamasambandhaṁ sākṣīnām vacastadā'grāhyaṁ
syāt || 93 ||

nanu darśanādyāśaktā andhādayaḥ sākṣīno bhavitumarhanti
na vetyāśaṅkāyāmāha andhānāmityādinā | he priye
andhānāmacakṣuṣām tathā badhirāṇām śrotrahīnānām vāk
pramāṇam syāt mūkānāmavācām tathā eḍamūkānām
śrotravacorahitānām śirasā'ṅgīkṛtiḥ svīkāro lipirakṣaram ca
pramāṇam syāt || 94 ||

p. 342) lipiḥ pramāṇam sarveṣām sarvatraiva praśasyate |

viśeṣādvyaवahāreṣु na vinaśyecciraṁ yataḥ || 95 ||

svīyārthamaparārthañcet kurvataḥ kalpitāṁ lipim |
daṇḍastasya vidhātavyo dvipādyam kūṭasākṣiṇah || 96 ||

abhramasyā'pramattasya yadaṅgīkaraṇam sakṛt |
svīyārthe tatpramāṇam syādvacaso bahusākṣiṇām || 97 ||

yathā tiṣṭhanti puṇyāni satyamāśritya pārvati |
tathā'nṛtaṁ samāśritya pātakānyakhilānyapi || 98 ||

ataḥ satyavihīnasya sarvapāpāśrayasya ca |
tāḍanāddamanādrājā na pāpārhaḥ śivājñayā || 99 ||

athā'nyapramāṇāllipipramāṇasya bahukālasthāyitvāt
prāśastyamāha lipirityādinā | sarvatraiva karmaṇi viśeṣāt
krayavikrayādirūpavyavahāreṣu sarvesāṁ lipiḥ pramāṇam
praśasyate | prāśastye hetum darśayannāha na vinaśyedityādinā |
yataściraṁ bahukālaṁ lipirna vinaśyecciraṁ tiṣṭhedyarthah || 95 ||

athā'kṣaram kalpayato daṇḍamāha svīyārthamityādinā |
svīyārthamaparārthaṁ vā kalpitāṁ lipiṁ yaḥ karoti tasya tādṛśīṁ
lipiṁ kurvato janasya kūṭasākṣiṇah sākṣye'nṛtaṁ vadato
dvipādyam dviguṇo daṇḍo rājñā vidhātavyaḥ || 96 ||

bahusākṣivacobhyo'pramattābhṛāntajanaḥ svayaṁ
kṛtaikavārasvīkārarūpapramāṇasyā'tiprāśastyam darśayitumāha
abhramasyetyādinā | abhramasya bhrāntirahitasyāpramattasya
sāvadhānasya yat sakṛdekaवāramapi aṅgīkaraṇam svīkārastat
svīyārthe bahusākṣiṇāmapi vacaso bhāṣaṇādadhiकam pramāṇam
syāt || 97 ||

athā'satyasyā'khilapātakāśrayatvaṁ
vyāharamstadāśrayānmānavān daṇḍayato rājñah
pāpānarhatvamāha yathetyādinā śivājñayetyantena ślokadvayena |
he pārvati

p. 343) satyam bravīmi saṅkalpya sprśtvā kaulam guruṁ dvijam |
gaṅgātoyaṁ devamūrtim kulaśāstram kulāmṛtam || 100 ||

devīnirmālyamathavā kathanaṁ śapatho bhavet |
tatrā'nṛtam vadan martyah kalpāntam narakaṁ vrajet || 101 ||

apāpajanikāryāṇāṁ tyāge vā grahaṇe'pi vā |
tat kāryam sarvathā martyaiḥ svīkṛtam śapathena yat || 102 ||

svīkārollaṅghanācchudhyet pakṣamekamabhojanaiḥ |
bhrameṇāpi tamullaṅghya dvādaśāham kaṇāśanaiḥ || 103 ||

yathā satyamāśritya puṇyāni tiṣṭhanti tathā'nṛtamasatyam
samāśrityā'khilānyapi pātakānyapi tiṣṭhanti | ataḥ satyavihīnasya
sarvapāpāśrayasya ca janasya tāḍanāddamanāddhanadaṇḍācca
rājā śivājñayā pāpārhaḥ pāpabhāk na syāt || 98 || 99 ||

atha śapathasvarūpaṁ nirūpayamstatrā'nṛtam bruvato
martyasya narakagāmitvam vidadhāti satyamityādinā ślokadvayena |
satyamahaṁ bravīmīti saṅkalpya kaulam kulīnam guruṁ
niṣekādikaram dvijam brāhmaṇam gaṅgātoyaṁ gaṅgājalam
devamūrtim devatāpratimāṁ kulaśāstram tantrādikam
kulāmṛtamāsavam devīnirmālyam vā sprśtvā kathanaṁ śapatho
bhavet tatra śapathe'nṛtam mithyāṁ vadan martyah kalpāntam
kalpaparyantam narakaṁ vrajet narakānnarakāntaram gacchet || 100 ||
101 ||

atha
śapathapūrvakasvīkṛtāpāpajanakakāryāṇāmavaśyakṛtyatvamāha
apāpetyādinā | na pāpasya janirutpattiryebhyasteṣāṁ kāryāṇāṁ
tyāge vā grahaṇe'pi vā śapathena martyairyat svīkṛtam tat sarvathā
kāryam na laṅghanīyamityarthah | grahaṇe'pi vetyanena
pāpajanakakarmaṇāṁ tyāge eva yat svīkṛtam
tasyaivā'vaśyakṛtyatvamiti dhvanitam || 102 ||

nanullāṅghitaśapathapūrvakasvīkṛtāpāpajanakakāryo
manuṣyah katham śudhyet tatrāha svīkāretyādi |
svīkārollaṅghanādekaṁ pakṣamabhojanairjanaḥ śudhyet |
bhrameṇāpi tam svīkāramullaṅghya dvādaśāham kaṇāśanaiḥ

p. 344) kuladharma'pi satyena vidhinā cenna sevitah |
mokṣāya śreyase na syāt kaule pāpāya kevalam || 104 ||

surā dravamayī tārā jīvanistārakāriṇī |
jananī bhogamokṣāṇāṁ nāśinī vipadāṁ rujām || 105 ||

dāhinī pāpasaṅghānāṁ pāvanī jagatāṁ priye |
sarvasiddhipradā jñānabuddhividyāvivardhinī || 106 ||

muktairmumukṣubhiḥ siddhaiḥ sādhakaiḥ kṣitipālakaiḥ |
sevyate sarvadā devairādye svābhīṣṭasiddhaye || 107 ||

samyagvidhividhānena susamāhitacetasā |
pibanti madirāṁ martyā amartyā eva te kṣitau || 108 ||

athā'vidhisevitasya kuladharmaśyāpi pāpajanakatvamāha
kuletyādinā | satyena vidhinā ced yadi sevito na syāt tadā
kuladharma'pi kaule kulīne mokṣāya apavargāya tathā śreyase
bhadrāya ca na syāt kevalam pāpāyaiva bhavati | ato vidhinaiva sevyah
kuladharma iti bhāvah || 104 ||

atha suretyādibhistribhiḥ padyairmadyaṁ stauti | surā dravamayī
dravarūpā tārā bhavati | yā jīvanistārakāriṇī jīvānāṁ
nistārakartrī yā bhogamokṣāṇāṁ jananī utpādayitrī yā vipadāṁ
vipattināṁ rujāṁ rogāṇāṁ ca nāśinī || 105 ||

yā pāpasaṅghānāṁ pāpasamūhānāṁ dāhinī dagdhrī | he
priye yā jagatāṁ pāvanī śuddhikartrī yā sarvasiddhipradā
sarvāsāṁ siddhīnāṁ pradātrī yā jñānabuddhividyāvivardhinī |
mokṣe dhīrjñānam śāstrāditattvajñānaṁ buddhiḥ ātmajñānaṁ
vidyā teṣāṁ vivardhayitrī || he ādye muktairmuktiśālibhiḥ
mumukṣubhirmokṣepsubhiḥ siddhaiḥ sādhakaiḥ kṣitipālakaiḥ
rājabhirdevaiśca svābhīṣṭasiddhaye sarvadā yā sevyate sā surā
dravamayī tārā boddhavyeti pūrveṇānvayaḥ | yā

setyadhyāhāralabhye || 106 || 107 ||

suretyādiślokatrayeṇa madirāṁ stutvedānīṁ
vidhipūrvakatatpānakartuḥ sākṣāddevatvaṁ pratipādayati
samyagityādinā | ye martyāḥ samyagvidhividhānena
susamāhitacetasā'tisāvadhānamanasā

p. 345) pratyekatattvasvīkārādvihinā syācchivo naraḥ |
na jāne pañcatatvānāṁ sevanāt kiṁ phalaṁ bhavet || 109 ||

iyañcet vāruṇī devī nipītā vidhivarjitā |
nṛṇāṁ vināśayet sarvaṁ buddhimāyuryaśo dhanam || 110 ||

atyantapānānmadyasya caturvargaprasādhanī |
buddhirvinaśyati prāyo lokānāṁ mattacetasām || 111 ||

vibhrāntabuddhermanujāt kāryākāryamajānataḥ |
svāniṣṭāṁ ca parāniṣṭāṁ jāyate'smāt pade pade || 112 ||

ato nṛpo vā cakreśo madye mādakavastuṣu |
atyāsaktajanān kāyadhanadaṇḍena śodhayet || 113 ||

madirāṁ pibanti te kṣitau pṛthivyāmamartyā devā eva bhavanti || 108 ||

atha vidhisevitamadyādipañcatattvānāmanirvacanīyaphalatvaṁ
darśayati pratyeketyādinā | vidhinā pratyekatattvasvīkārāt
madyādyekaikatattvāṇīgīkārānnaraḥ śivah syāt pañcānāmapi
tatvānāṁ madyādīnāṁ sevanāt kiṁ phalaṁ bhavediti tu na jāne ||
109 ||

atha vidhivarjitasurāpānasya
buddhyāyurādisakalapadārthavināśakatvamāha iyamityādinā | ced
yadi vidhivarjiteyaṁ vāruṇī madirā devī nipītā syāttadā nṛṇāṁ
buddhimāyuryaśodhanamityādi sarvaṁ vināśayet || 110 ||

surātyantapānasya buddhivināśakatve'tipītamadyānāṁ
svaparāniṣṭotpādakatvasya hetutvāttadatyāsaktacetasaḥ pumāṁso
nareśacakreśābhyaṁ daṇḍyā ityāha atyantetyādinā

śodhayedyantena ślokatrayerṇa |
madyasyā'tyantapānānmattacetasāṁ lokānāṁ
caturvargaprasādhanī dharmārthakāmamokṣāṇāṁ sādhayitrī¹
buddhiḥ prāyo vinaśyati || 111 ||

kāryākāryamajānato'smādvibhrāntabuddhermanujāt
svāniṣṭāṁ parāniṣṭāṁ ca pade pade jāyate | ato madye
mādakavastuṣu cā'tyāsaktān janān nṛpaścakreśo vā
kāyadhanadaṇḍena śodhayet || 112 || 113 ||

p. 346) surābhedāt vyaktibhedāt nyūnenā'pyadhikena vā |
deśakālavibhedenā buddhibhraṁśo bhavennṛṇām || 114 ||

ata eva surāmānādatipānaṁ na lakṣyate |
skhaladvākpāṇipāddṛgbhiratipānaṁ vicārayet || 115 ||

nendriyāṇi vaśe yasya madavihvalacetasaḥ |
devatāgurumaryādollaṇghino bhayarūpiṇah || 116 ||

nikhilānarthyayogaṁ pāpinaḥ śivaghātinaḥ |
dahejjihvāṁ haredarthān tāḍayettaṁ ca pārthivah || 117 ||

vicalatpādavākpāṇiṁ bhrāntamunmattamuddhatam |
tamugram yātayedrājā draviṇaṁ cāharettataḥ || 118 ||

madyādivibhedaḥ nyūnasyā'dhikasya ca tasya
buddhibhraṁśajanakatvāttanmānādatyantapānasya
jñātumaśakyatvāt skhaladvāgādibhistallakṣaṇīyamityāha
suretyādinā vicārayedyantena ślokadvayena | surābhedāt
vyaktibhedājjjanaviśeṣāddeśakālayorvibhedenā ca nyūnenāpi
adhikena vā madyena nṛṇāṁ buddhibhraṁśo bhavet | ata eva surāyā
mānādatipānaṁ na lakṣyate kintu skhaladvākpāṇipāddṛgbhiritastato
vicaladbhirvacohastapādanetrairatipānaṁ vicārayet vilakṣayet || 114 ||
115 ||

athollaṇghitadevatāgurumaryādāvaśendriyamadirāmattasya

daṇḍamāha nendriyāṇītyādiślokadvayena | yasyendriyāṇi vaśe na
santi tasya madavihvalacetaso madirāviklavacittasya
devatāgurumaryādollaṅghino laṅghitadevaniṣekādigurumaryādasya
bhayarūpiṇo bhītisvarūpasya
nikhilānarthatayogyasyā'śeṣānarthaḥrhasya pāpinah pātakāśrayasya
śivaghātinaḥ śivajñālaṅghanāttaddhanturnijabhadrahanturvā
narasya jihvāṁ pārthivo dahet arthān haret tam ca tāḍayet || 116 || 117
||

atha vicalatpādādikasya madyamattasya daṇḍamāha
vicaladityādinā | vicalatpādavākpāṇīṁ skhalaccaraṇavacohastaṁ
bhrāntaṁ bhramayutamunmattamunmādavantamuddhatamavinītaṁ
tamugraṁ raudraṁ rājā yātayet tato draviṇam ca āharet || 118 ||

p. 347) apavāgvādinam mattaṁ lajjābhayavivarjitam |
dhanādānena tam sāsyāt prajāprītikaro nṛpah || 119 ||

śatābhiṣiktaḥ kaulaścet atipānāt kuleśvari |
paśureva sa mantavyaḥ kuladharmabahiṣkr̥taḥ || 120 ||

pibannatiśayam madyaṁ śodhitam vā'pyaśodhitam |
tyājyo bhavati kaulānāṁ daṇḍanīyo'pi bhūbhṛtaḥ || 121 ||

brāhmīṁ bhāryāṁ surāṁ mattāḥ pāyayanto dvijātayaḥ |
śudhyeyurbhāryayā sārdham pañcāham kaṇabhojanāt || 122 ||

asam̄skṛtasurāpānāt śudhyedupavasam̄stryaham |
bhuktvā'pyaśodhitam māṁsamupavāsadadvayam caret || 123 ||

athā'vācyavādino mattasya daṇḍamāha apavāgityādinā |
apavāgvādinam avaktavyam vaco vadantaṁ lajjābhayavivarjitaṁ tam
mattaṁ prajāprītikaro nṛpo dhanādānena sāsyāt || 119 ||

śatābhiṣiktakaulasyā'pyatyantamadyapānena
kuladharmabahiṣkr̥tvāt paśutvaśālitvamāha śatetyādinā |
cecchabdo'pyarthe | he kuleśvari śatābhiṣiktaḥ kaulo'pyatipānāt

paśureva mantavyaḥ yataḥ sa kuladharmādbahiṣkrtaḥ || 120 ||

atha saṃskṛtāsaṃskṛtātiśayitamadyapāyino narasya rājñā
daṇḍanīyatvam kaulaheyatvam cāha pibannityādinā |
śodhitamaśodhitaṁ vā'tiśayam bahulaṁ madyaṁ pibanmartyaḥ
kaulānāṁ tyājyo bhūbhṛto daṇḍanīyo'pi bhavati || 121 ||

nanu brāhmīṁ bhāryāṁ madyaṁ pāyayanto dvijāḥ kathaṁ
śudhyeyustatrāha brāhmīmityādinā | brāhmīṁ vedoktavidhinā
pariṇītāṁ bhāryāṁ surāṁ pāyayanto mattāḥ dvijātayo
bhāryayā sārdhaṁ pañcāhaṁ kaṇabhojanāccchudhyeyuḥ || 122 ||

nanvaśodhitamadyapānāt tādṝṇmāṁsabhakṣaṇācca kathaṁ
śudhyettatrāha asaṃskṛte tyādinā | asaṃskṛtasurāpānāt tryahaṁ
tridinamupavasan śudhyet | aśodhitāṁ māṁsamapi bhuktvā
upavāsadvyāmañ caret kuryāt || 123 ||

p. 348) asaṃskṛte mīnamudre khādannupavasedahaḥ |
avaidhaṁ pañcamaṁ kurvan rājño daṇḍena śudhyati || 124 ||

bhuñjāno mānavam māṁsaṁ gomāṁsaṁ jñānataḥ śive |
upoṣya pakṣam śuddhaḥ syāt prāyaścittamidaṁ smṛtam || 125 ||

narākṛtipaśormāṁsaṁ māṁsaṁ māṁsādanasya ca |
attvā śudhyennaraḥ pāpādupavāsaistribhiḥ priye || 126 ||

mlecchānāṁ śvapacānāṁ ca paśūnāṁ kulavairiṇām |
khādannannaṁ viśuddhaḥ syāt pakṣamekamupoṣitah || 127 ||

ucchiṣṭam yadi bhuñjīta jñānadeśām kuleśvari |
śudhyenmāsopavāsenā'jñānāt pakṣopavāsataḥ || 128 ||

athāśodhitamatsyamudrayorbhukturavaidhasuratakartuśca
prāyaścittamāha asaṃskṛta ityādinā | asaṃskṛte aśodhite
mīnamudre khādannaro'hardinamekamupavaset | avaidehaṁ
vidhivarjitaṁ pañcamaṁ surataṁ kurvannaro rājño daṇḍena
śudhyati || 124 ||

nanu jñānato naramāṁsaṁ gomāṁsañca khādataḥ pumṣaḥ
kathaṁ śuddhistatrāha bhuñjāna ityādinā | he śive jñānato
mānavam mānavasambandhimāṁsaṁ gomāṁsañca bhuñjāno
naraḥ pakṣamekamupoṣya śuddhaḥ syāt | idam tayorbhakṣaṇe
prāyaścittam smṛtam || 125 ||

nanu bhuktamanuṣyākṛtipaśumāṁso
māṁsādakamāṁsabhadhakṣakaśca pumān kathaṁ śudhyettatrāha
naretyādinā | he priye narākṛtipaśorvānarādermāṁsādanasya
māṁsabhadhakṣakasya vyāghrādeśca māṁsamattvā bhuktivā
narastribhirupavāsaiḥ pāpāt śudhyet || 126 ||

atha bhuktamlecchādyannasya pumṣaḥ prāyaścittamāha
mlecchānāmityādinā | mlecchānāṁ yavanānāṁ śvapacānāṁ
cāṇḍalānāṁ kulavairiṇāṁ paśūnāṁ cā'nnaṁ khādan janaḥ
pakṣamekamupoṣitaḥ san viśuddhaḥ syāt || 127 ||

nanu jñānājñānābhyaṁ mlecchādyucchiṣṭamannādikaṁ
bhuñjānaḥ kathaṁ śudhyettatrāha ucchiṣṭamityādinā | he kuleśvari
jñānādeśāṁ mlecchādīnāmucchiṣṭamannādikaṁ

p. 349) anulomena varṇānāmannaṁ bhuktivā sakṛt priye |
dinatrayopavāsenā viśuddhaḥ syānmamājñayā || 129 ||

paśuśvapacamlecchānāmannaṁ cakrārpitaṁ yadi |
vīrahastārpitaṁ vāpi tadaśnannaiva pāpabhāk || 130 ||

annābhāve ca daurbhikṣye vipadi prāṇasaṅkaṭe |
niṣiddhenā'danenāpi rakṣan prāṇānna pātakī || 131 ||

kariprṛṣṭhe tathā'nekodvāhyapāṣāṇadāruṣu |
alakṣite'pi duṣyāṇāṁ bhakṣyadoṣo na vidyate || 132 ||

yadi bhuñjīta tadā māsopavāsenā naraḥ śudhyet | ajñānādyadi
bhuñjīta tadā pakṣopavāsataḥ śudhyet || 128 ||

atha kramataḥ kṣatriyādyannamaśnatāṁ brāhmaṇādīnāṁ
prāyaścittamāha anulomenetyādinā | he priye anulomena krameṇa

varṇānāṁ sakṛdannam bhuktvā brāhmaṇādirdinatrayopavāsenā
mamājñayā viśuddhah syāt | yathā brāhmaṇah kṣatriyānnamevam
|| 129 ||

atha cakrārpitasya vīrahastārpitasya ca
paśuśvapacamlechchānnasya bhokturapātakitvamāha paśvityādinā |
paśuśvapacamlechchānāmannaṁ yadi cakrārpitaṁ cakradattam
vīrahastārpitaṁ vā syāttadā tadannamaśnan khādan naraḥ
pāpabhāk naiva bhavet || 130 ||

nanu durbhikṣādau niśiddhavastubhojanena prāṇān rakṣato
janasya pātakam bhavennavetyāśaṅkamānāṁ pratyāha
annetyādinā | durlabhaḥ bhikṣā yatra tatra durbhikṣe samaye vipadi ca
deśopadravapalāyanādau annābhāve prāṇasaṅkaṭe sati
niśiddhenā'pyadanenābhojyasyāpi bhojanena prāṇān rakṣan pātakī¹
na bhavet || 131 ||

naukādāvannādikamaśnatāṁ na doṣa ityāha karītyādinā |
karipṛṣṭhe hastināḥ pṛṣṭhe tathā'nekairudvāhyeṣu pāṣāṇeṣu
dāruṣu ca tathā duṣyāṇāṁ yavanādīnāmalakṣite'pi
yavanādīnāmidāṁ bhavati yavanādayo'tra vartante evamavijñāte'pi
sthāne yadvā

p. 350) paśūnabhakṣyamāṁsāṁśca vyādhiyuktānapi priye |
na hanyāddevatārthe'pi hatvā ca pātakī bhavet || 133 ||

kṛcchravrataṁ naraḥ kuryād govadhe buddhipūrvake |
ajñānādācaredardham vrataṁ śaṅkaraśāsanāt || 134 ||

na keśavapanam kuryāt na nakhacchedanam tathā |
na kṣārayogam vasane yāvanna vratamācaret || 135 ||

upavāsairnayet māsaṁ māsamekaṁ kaṇāśanaiḥ |
māsaṁ bhaikṣānnamaśnīyat kṛcchravratamidam śive || 136 ||

duṣyāṇāṁ malamūtrādīnāmalakṣite'pi satsvapi teṣu
teṣāmavijñāne'pi bhakṣyadoṣo na vidyate || 132 ||

atha devatārthamabhakṣyamāṁsān vyādhiyutāṁśca
paśūnnighnataḥ pātakitvamāha paśūṇītyādinā | he priye
abhakṣyamāṁsān vyādhiyuktāṁśca paśūn devatārthe na hanyāt |
apīti niścitam | nanu hanane ko doṣastatrāha hatveti | hatvā ca janaḥ
pātakī bhavet || 133 ||

atha jñānājñānākṛtagobadhaprāyaścittamāha
kṛcchretyādinā priye ityantena | jñānapūrvake govardhe sati naraḥ
kṛcchravrataṁ kuryāt | ajñānādgovadhe sati
śaṅkaraśāsanādardham vratamācaret kuryāt || 134 ||

na keśeti | yāvad vrataṁ nācaret tāvat keśavapanam
keśānām muṇḍanam na kuryāt tathā nakhacchedanam na kuryāt
vasane vastre kṣārayogaṁ ca na kuryāt || 135 ||

nanu kiṁ nāma kṛcchravratamatastannirūpayati
upavāsairityādinā | he śive upavāsairmāsamekaṁ nayet yāpayet |
māsamekaṁ kaṇāśanairnayet | māsamekaṁ ca bhaikṣānnaṁ
bhikṣāsampannamannamaśnīyāt | idam kṛcchravrataṁ jñeyam || 136
||

p. 351) vratānte vāpitaśirāḥ kaulān jñātīṁśca bāndhavān |
bhojayitvā vimuktaḥ syād jñānagovadhapātakāt || 137 ||

apālanavadhāgośca śudhyedaṣṭopavāsataḥ |
bāhujādyā viśudhyeyuh pādanyūnakramāt priye || 138 ||

gajoṣṭramahiṣāśvāṁśca hatvā kaulini kāmataḥ |
upavāsaistribhiḥ śudhyenmānavah kṛtakilviṣah || 139 ||

mṛgameṣājamārjārān nighnannupavasedahāḥ |
mayūraśukahamāṁśca sajyotiraśanam tyajet || 140 ||

vratānte iti | vratānte vratasamāptau vāpitaśirāḥ
muṇḍitamastakaḥ san kaulān jñātīn sagotrāṁśca bhojayitvā
jñānagovadhapātakājjano vimuktaḥ syāt || 137 ||
apālaneti | gorapālanavadhādarakṣaṇato vadhbadaṣṭopavāsena

śudhyet | he priye bāhujādyāḥ kṣatriyādayaḥ
pādanyūnakramādviśudhyeyuḥ | kṣatriyādibhiḥ kramataḥ
pādapādanyūnaṁ vrataṁ karaṇīyamiti bhāvah || 138 ||

atha gajoṣṭrādivadhaprāyaścittamāha gajoṣṭretyādinā | he
kaulini gajoṣṭramahiṣāsvān bṛhatkāyān kāmato hatvā kṛtakilviṣo
mānavastribhirupavāsaiḥ śudhyet || 139 ||

atha mrgameṣādivadhaprāyaścittamāha mrgetyādinā |
mrgameṣāmārjārān hariṇāvicchāgaviḍālān
nighnannaro'harekadinamupavaset | mayūraśukahaṁsāṁśca
nighnannaro jyotiṣā sūryeṇa saha vartamānaṁ sajyotirdinamaśanam
tyajet | divase'śanaṁ tyajannastaṁ yāte sūrye bhuñjītetyarthah |
jyotirnā bhāskare'gnau ca klībaṁ bhadyota dṛṣṭiśviti rudrah || 140 ||

p. 352) nihatya sāsthijantūṁśca naktamadyāt nirāmiṣam |
nirasthijīvino hatvā manastāpena śuddhyati || 141 ||

paśumīnāṇḍajānnighnan mrgayāyāṁ mahīpatih |
na pāpārho bhaveddevi rājño dharmah sanātanaḥ || 142 ||

devoddeśam vinā bhadre hiṁsāṁ sarvatra varjayet |
kṛtāyāṁ vaidhahiṁsāyāṁ narah pāpairna lipyate || 143 ||

saṁkalpitavratāpūrtau devanirmālyalaṅghane |
aśucau devatāsparśe gāyatrījapamācaret || 144 ||

atha kṛkalāsādyasthimatkṣudrajantūnnirasthijantūṁśca
nighnato narasya prāyaścittamāha nihatyetyādinā | nirasthisāhacaryāt
sāsthijantūnasthimataḥ kṛkalāsādīn kṣudrān śarīriṇo nihatya
naktaṁ rātrau nirāmiṣamāniṣavarjitamadyāt bhuñjīta |
mayūradihananāpekṣayā kṛkalāsādihananane
pravṛtterādhikyāttaddhanananimittakadaṇḍataḥ
kṛkalāsādihanananimittakadaṇḍasya gurutvamavagantavyam |
nirasthijīvino'sthirahitajantūn hatvā manastāpena śudhyati || 141 ||
nanu mrgayāyāṁ mrgamīnādīnnighnato mahīpālasya

mṛgādivadhahetuṁ pāpaṁ bhavenna veti pṛcchantīṁ pratyāha
paścityādinā | he devi paśumīnāṇḍajān
mṛgavyāghrādimatsyapakṣiṇo mṛgayāyāṁ nighnan mahīpatih
pāpārha na bhavet | yato'yaṁ rājñāḥ sanātano nityo dharmo bhavati
|| 142 ||

athā'vaidhahiṁsāyāḥ pāpajanakatvādakartavyatvamāha
devetyardhena | he bhadre bhadrakāriṇi devoddeśyam karma vinā
sarvatra hiṁsāṁ varjayet | vaidhahiṁsāyāḥ pāpajanakatvāt
kartavyatāmāha kṛtāyāmityādyardhena | vaidhahiṁsāyāṁ
kṛtāyāṁ satyāṁ naraḥ pāpairna lipyate || 143 ||

nanu saṅkalpitaṁ vratamasamāpayato devanirmālyam
laṅghayato'śaucānapagame devatāḥ sprśataśca puṁsaḥ kathaṁ
śuddhistatrāha saṅkalpitetyādinā | saṅkalpitavratāpūrtau

p. 353) mātā pitā brahmadātā mahānto guravaḥ smṛtāḥ |
nindannetān vadān krūraṁ śudhyet pañcopavāsataḥ || 145 ||

evamanyān gurūn kaulān viprān garhannapi priye |
sārdhadvayopavāsenā mukto bhavati pātakāt || 146 ||

vittārthī mānavo deśānakhilān gantumarhati |
niśiddhakaulikācāraṁ deśam śāstramapi tyajet || 147 ||

gacchaṁstu svecchayā deśe niśiddhakulavartmani |
kuladharmātpatedbhūyah śudhyet pūrṇābhiṣekataḥ || 148 ||

saṅkalpitasya vratasyā'samāptau devanirmālyalaṅghane sati
aśucāvaśause devatāsparśe ca gāyatrījapamācaret || 144 ||

atha mahato gurūnnirūpayaṁstānnindataḥ krūraṁ bruvataśca
puṁsaḥ prāyaścittamāha mātetyādinā | mātā janānī pitā janako
brahmadātā vedādhyāpakaścaite mahānto guravaḥ smṛtāḥ | etān
mahāgurūnnindān krūraṁ vadāṁśca naraḥ pañcopavāsataḥ
śudhyet || 145 ||

atha mātrādyanyagurukaulabrahmaṇanindakānāṁ

prāyaścittamāha evamityādinā | he priye evamanyān
mātrādibhinnān gurūn kaulān viprāṁśca garhannindan api vā
krūraṁ vadaṁśca naraḥ sārdhadayopavāsenā pātakāt mukto bhavati
|| 146 ||

atha vittoddeśyakasarvadeśagamanārhasyāpi mānavasya
kaulācārarahitadeśāṭanānarhatvamāha vittārthītyādinā | vittārthī
mānavo'khilān sarvān deśān gantumarhati | niṣiddhaḥ
kaulikānāmācāro yatra tam deśām tādṛśām śāstramapi
mānavastyajet || 147 ||

atha dhanalobhena niṣiddhakaulikācāraṁ deśām gacchato
narasya kuladharmāt patitattvam punaḥ pūrṇābhiṣekataḥ
pūtatvañcāha gacchannityādinā | niṣiddhakulavartmani

p. 354) tapanodayamārabhya yāmāṣṭakamabhojanam |
upavāsaḥ sa vijñeyah prāyaścitte vidhīyate || 149 ||

pibaṁstoyāñjaliñcaikam bhakṣannapi samīraṇam |
mānavah prāṇarakṣārthaṁ na bhraśyedupavāsataḥ || 150 ||

upavāsāsamarthaścedrujā vā jarasā'pi vā |
tadā pratyupavāsañca bhojayeddvādaśa dvijān || 151 ||

paranindām nijotkarṣam vyasanāyuktabhāṣaṇam |
ayuktam karma kurvāṇo manastāpairviśudhyati || 152 ||

deśe svecchayā gacchaṁstu naraḥ kuladharmāt patet bhūyah punaḥ
pūrṇābhiṣekataḥ śudhyet || 148 ||

athoktatattacchalokeśvākāñkṣitatvādupavāsam nirūpayati
tapanodayamityādinā | tapanodayam sūryodayamārabhya
yāmāṣṭakam praharāṣṭakam yadabhojanam sa upavāso vijñeyah |
prāyaścitte sa vidhīyate kriyate || 149 ||

atha ekāñjalitoypānenopavāsasyā'vināśitvam
kathayannāha pibanniti | prāṇarakṣaṇārthamekaṁ toyāñcalim piban
samīraṇam vāyuṁ cāpi bhakṣanmānavah upavāsato na bhraśyet

patet | ekāñjalitoyapānādupavāso na vinaśyediti tattvam || 150 ||

atha rogādinopavāsaṁ kartumaśaknuvatā janena
pratyupavāsaṁ dvādaśabrāhmaṇā bhojayitavyā ityāha
upavāsetyādinā | rujā rogeṇa vā jarasā jīrṇatvena vā cedyadi
upavāsāsamartho naraḥ syāt tadā pratyupavāsamupavāsaṁ prati
dvādaśa dvijān brāhmaṇān bhojayet || 151 ||

atha paranindānijotkarṣādikam̄hi kurvataḥ prāyaścittamāha
paranindā mityādinā | parasyānyasya nindāṁ
nijotkarṣamātmotkṛṣṭatāṁ vyasanāyuktabhāṣaṇam̄
parīvādādisambaddhakathanam ayuktamanucitaṁ karma ca kurvāṇo
naro manastāpairviśudhyati || 152 ||

p. 355) anyāni yāni pāpāni jñānājñānakṛtānyapi |
naśyanti japanāddevyāḥ sāvitryāḥ kaulabhojanāt || 153 ||

sāmānyaniyamān puṁsāṁ strīṣu ṣaṇḍeṣu yojayet |
yoṣitāṁ tu viśeṣo'yaṁ patireko mahāguruḥ || 154 ||

mahārogānvitā ye ca ye narāścirarogiṇaḥ |
svarṇadānena pūtāḥ syurdaive paityre'dhikāriṇaḥ || 155 ||

apaghātāmṛtenāpi dūṣitāṁ vidyudagninā |
gṛham̄ viśodhayeddhomairvyāhṛtyā śatasamkhyakaiḥ || 156 ||

atha jñānājñānakṛtāvaśiṣṭapānāṁ gāyatrījapāt
kaulānāmaśanācca vināśa ityāha anyānītyādinā |
jñānājñānābhyaṁ kṛtānyanyānyapi yāni pāpāni tāni
sāvitryāḥ savitṛdevatākāyā gāyatryā devyā japanāt kaulānāṁ
bhojanācca naśyanti || 153 ||

atha puruṣāṇāṁ sādhāraṇaniyamāḥ strīṣu napuṁsakeśvapi
yojayitavyā ityāha sāmānyetyādinā | puṁsāṁ puruṣāṇāṁ
sāmānyaniyamān strīṣu ṣaṇḍeṣu napuṁsakeṣu ca yojayet |
yoṣitāṁ strīṇāntu patireko mahāguruḥ smṛto'yaṁ viśeṣaḥ || 154 ||
atha kuṣṭhādimahārogānvitacirarogiṇorapi suvarṇadānena

pūtavasattvāddevapitṛkarmādhikāritvamāha mahārogetyādinā | ye
narā mahārogānvitā ye ca cirarogīṇaste svarṇadānena pūtāḥ santo
daive paityre ca karmaṇi adhikāriṇah syuḥ || 155 ||

nanvapaghātamṛtena vidyudagninā ca dūṣitasya veśmanah
kathaṁ śuddhistatrāha apaghātetyādinā |
apaghātamṛtenāpaghātaprāptamṛtyunā
sarvavyāghrodbandhanādimṛteneti yāvat | vidyudagninā cāpi
dūṣitamṛgṛhamṛ vyāhṛtyā bhūrādyaiḥ
śatasamṛkhyakairhomairviśodhayet || 156 ||

p. 356) vāpīkūpataḍāgeśu sāsthnām śavanirīkṣaṇāt |
uddhṛtya kuṇapamṛ tebhystatastān pariśodhayet || 157 ||

pūrṇābhiṣekamanubhimantritaiḥ śuddhavāribhiḥ |
pūrṇaistrisaptakumbhaistān plāvayediti śodhanam || 158 ||

yadi svalpajalāste syuḥ śavadurgandhidūṣitāḥ |
sapaṇkaṁ salilaṁ sarvamuddhṛtyāplāvayettu tān || 159 ||

santi bhūrīṇi toyāni gajadaghñāni teṣu ca |
śatakumbhajaloddhārairabhiṣekeṇa śodhayet || 160 ||

yadyevaṁ śodhitā na syurmṛtasprṛṣṭajalāśayāḥ |
apeyasalilāsteṣām pratiṣṭhāmapi nācaret || 161 ||

athāsthimajjantuśavadūṣitavāpīkūpādīnām sāmānyataḥ
śodhanamāha vāpītyādinā | vāpīkūpataḍāgeśu
sāsthnāmastiḥimatām śavanirīkṣaṇāt kuṇapadarśanāttēbhyo
vāpyādibhyāḥ kuṇapamṛ śavamuddhṛtya tatastān vāpyādīn
pariśodhayet || 157 ||

kathaṁ śodhayedityākāṇkṣāyām śodhanaprakāramāha
pūrṇetyādi | pūrṇābhiṣekamanubhīḥ pūrṇābhiṣekasya
mantraimantritaiḥ śuddhavāribhiḥ pavitrajalaiḥ
pūrṇaistrisaptakumbhairekavimśatigaṭaistān vāpyādīn plāvayet iti

śodhanaṁ ayam śodhanaprakāraḥ || 158 ||

athālpajalatvagajamitabahujalatvābhyaṁ vāpyādīnāṁ
bhedavattvācchodhanaviśeṣamāha yadītyādinā ślokadvayena |
śavadurgandhadūṣitāste vāpyādayo yadi svalpajalāḥ syustadā
tebhyaḥ sapāṇkaṁ sarvaṁ salilaṁ jalamuddhṛtyoktaprakāreṇa
tānāplāvayet || 159 ||

santīti | teṣु vāpyādiṣu cet yadi gajadaghñāni hastiparimāṇāni
bhūrīṇi bahūni toyāni jalāni santi tadā
śatakumbhajaloddhārairekavīṁśatikumbhajalairabhiṣekeṇa ca tān
śodhayet || 160 ||

athāśodhitavāpyādīnāmapeyajalatvam
pratiṣṭhānarhatvañcāha yadītyādinā | mṛtasprṛṣṭajalāśayāḥ
śavasprṛṣṭavāpyādayo yadyevaṁ śodhitā na syustadā te'peyasalilā
bhavanti |

p. 357) snānameṣu jalairesāṁ kurvan karma vṛthā bhavet |
dinamekaṁ nirāhāraḥ śudhyet pañcāmṛtāśanāt || 162 ||

yācakaṁ dhaninaṁ drṣṭvā vīraṁ yuddhaparāṇmukham |
dūṣakaṁ kuladharmāṇāṁ madyapāñca kulastriyam || 163 ||

mitradrohakaram martyam svayaṁ pāparataṁ budham |
paśyan sūryam smaran viṣṇum sacelah snānamācaret || 164 ||

kharakukkuṭakolāṁśca vikrīṇanto dvijātayah |
nīcavṛttiṁ caranto'pi śudhyeyustridinavratāt || 165 ||

teṣāmaśodhitavāpyādīnāṁ pratiṣṭhāmapi nā'carennā kuryāt ||
161 ||

athāśodhitavāpyādijalaiḥ snānādikam kurvato narasya
prāyaścittam kriyamāṇasya karmaṇo niṣphalatvañcāha
snānamityādinā | eṣvaśodhitavāpyādiṣu snānaṁ kurvan teṣāṁ ca
jalairanyacca karma kurvan naro dinamekaṁ nirāhāraḥ san
pañcāmṛtāśanāt śudhyet | kriyamāṇam ca karma vṛthā bhavet ||

atha dr̄ṣṭadhanikayācakayuddhaparāṇmukhavīrādikasya
 puṇṣaḥ prāyaścittamāha yācakamityādiślokadvayena | yācakam
 bhikṣukaṁ dhaninaṁ dr̄ṣṭvā tathā yuddhaparāṇmukhaṁ
 rāṇavimukhaṁ vīraṁ śūraṁ kuladharmāṇāṁ dūṣakaṁ janam
 kulastriyāñca madyapāṁ mitradrohakaram martyaṁ svayaṁ
 pāparataṁ budhaṁ paṇḍitam ca dr̄ṣṭvā sūryaṁ paśyan viṣṇum
 smarannarah̄ sacelaḥ savastrah̄ snānamācaret || 163 || 164 ||

nanu gardabhādīn vikrīṇatāṁ nīcavṛttiṁ ca kurvatāṁ
 dvijānāṁ kathaṁ śuddhistatrāha kharetyādinā | kharakukkr̄takolān
 gardabhacaraṇāyudhaśūkarān vikrīṇanto nīcavṛttiñcāpi carantah̄
 kurvanto dvijātayo brāhmaṇāstridinavratat̄ śudhyeyuh̄ || 165 ||

p. 358) dinamekaṁ nirāhāro dvitīyam̄ kaṇabhojanah̄ |
 aparantu nayedadbhistridinavratamambike || 166 ||

gṛhe' nudghāṭitadvāre'nāhūtaḥ praviśannarah̄ |
 vāritārthapravaktā'pi pañcāhamāśanam̄ tyajet || 167 ||

āgacchato gurūn dr̄ṣṭvā nottiṣṭhedyo madānvitaḥ |
 tathaiva kulaśāstrāṇi śudhyedekopavāsataḥ || 168 ||

etasmin śāmbhave śāstre vyaktārthapadabṝmhite |
 kūṭenārthaṁ kalpayantaḥ patitā yāntyadhogatim || 169 ||

nanu kiṁ tridinavratamata āha dinamityādi | nirāhārah̄ san
 dinamekaṁ nayet yāpayet | kaṇabhojanah̄ san dvitīyam̄ dinam̄ nayet |
 aparantu ṣṭīyam̄ dinantu adbhirjalairnayet | he ambike tridinavratamidaṁ
 smṛtam || 166 ||

atha pihitadvārāgāre'nāhūtasyaiva praviśato vāritārtham̄
 kathayataśca prāyaścittamāha gṛha ityādinā | anudghāṭitadvāre
 ruddhadvāre gṛhe anāhūta eva praviśannaro vāritārthapravaktā'pi
 vāritasyārthasya prakathayitāpi narah̄ pañcāhamāśanam̄ tyajet || 167
 ||

athāgacchataḥ pitrādīn kulaśāstrāṇि ca
samīkṣyā'nuttiṣṭhataḥ puṁsaḥ prāyaścittamāha āgacchata
ityādinā | āgacchato gurūn pitrādīn tathaivāgacchanti kulaśāstrāṇि
ca dṛṣṭvā yo madānvito nottiṣṭhet sa ekopavāsataḥ śudhyet |
madānvita ityanena rogādinimittakayā'śaktyā'nuttiṣṭhastu na
doṣabhāgitvamiti dhvanitam || 168 ||

adhunā śambhuprokte'smin śāstre
śabdavyājenā'rthāntaram kalpayatāṁ
patitatvamadhogāmitvañcāha etasmīnnityādinā |
vyaktārthapadabṛ̥mhitē vispaṣṭārthapadavardhite

p. 359) idam te kathitam devi sārātsāraṁ parātparam |
ihāmutrārthadaṁ dharmyaṁ pāvanaṁ hitakārakam || 170 ||

iti śrīmahānirvāṇatantre sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāsadāśivasaṁvāde
svaparāniṣṭhajanakapāpaprāyaścittakathanaṁ nāma
ekādaśollāsaḥ |

śāmbhave śambhuprokte etasmin śāstre kūṭena
śabdavyājenārthaṁ kalpayanto narāḥ patitāḥ santo'dhogatiṁ yānti
|

māyāniścalayantreṣु kaitavānṛtarāśiṣu |
ayoghane śailaśrṅge sīrāṅge kūṭamastryām || ityamarah ||
169 ||

prakaraṇārthamupasaṁharannāha idamityādinā | he devi
sārātsāraṁ nyāyyādapi nyāyyaṁ parātparamuttamādapyuttamaṁ
ihāmutrārthadamihaloke paraloke ca phaladaṁ dharmyaṁ
dharmādanapetaṁ pāvanaṁ pāvityakārakam hitakāraṇamidaṁ te
tubhyaṁ kathitam | sāro bale sthirāṁśe ca nyāyye klībaṁ vare
triśvityamarah | artho'bhidheyaraivastu prayojananivṛttiśvityamarah ||
170 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratākāyām ekādaśollāsaḥ |

dvādaśollāsaḥ

śrīsadāśīva uvāca |

bhūyaste kathayāmyādye vyavahārān sanātanān |
yān rakṣan pravidanrājā svacchandaṁ pālayet prajāḥ || 1 ||

niyamena vinā rājño mānavā dhanalolupāḥ |
mithaste vivadiṣyanti gurusvajanabandhubhiḥ || 2 ||

vyatighnanti tadā devi svārthino vittahetave |
pāpāśrayā bhaviṣyanti hiṣsayā ca jihīrṣayā || 3 ||

atasteṣāṁ hitārthāya niyamo dharmasammataḥ |
niyojyate yamāśritya na bhraṣyeyuḥ śubhānnarāḥ || 4 ||

o/ namo brahmaṇe |

idānīṁ lokaśubhākāñkṣayā paramakāruṇiko mahādevaḥ
sanātanavyavahārān pārvatīṁ prati punaḥ kathayitumārabhate
bhūya ityādinā | he ādye te tubhyaṁ tavāgre vā tān sanātanān
śāśvatān vyavahārān bhūyaḥ punarahaṁ kathayāmi yān
vyavahārān rakṣan pālayan pravidan prajānan rājā svacchandaṁ
svairam̄ prajāḥ pālayedrakṣet || 1 ||

mahīpaterniyamasyā'bhāvād dravyābhilāṣiṇo manujāḥ
pitṛādibhiḥ sārddhaṁ mitho vivādādikāṁ kariṣyanti
tannirākaraṇāya lokahitākāñkṣaḥ sadāśivo

p. 361) daṇḍayet pāpino rājā yathā pāpāpanuttaye |
tathaiva vibhajeddāyān nṛṇāṁ sambandhabhedataḥ || 5 ||

sambandho dvividho jñeyo vivāhājanmanastathā |
tatraudvāhikasambandhādapro balavattaraḥ || 6 ||

dāye tūrdhvatanājjyāyān sambandho'dhastanaḥ śive |
adha ūrdhvakramādatra pumān mukhyatarāḥ smṛtaḥ || 7 ||

niyamaṁ vidadhātītyevāha niyamenetyādinā śubhānnarāḥ
ityantena ślokatrayeṇa | he devi yato rājño nṛpasya niyamena vinā
dhanalolupāḥ vittaviṣayakalālasāvantaste mānavā manuṣyā
gurusvajanabandhubhiḥ sākāṁ mitho vividiṣyanti tathā tadā
niyamābhāve svārthino dhanārthinaste vittahetave dhanārtham
vyatighnanti parasparaṁ haniṣyanti jihīrṣayā vittaharaṇecchayā
hiṁsayā ca pāpāśrayā bhaviṣyanti | atasteṣāṁ mānavānāṁ
hitārthāya dharmasammataḥ sa niyamo mayā niyojyate pravartyate yaṁ
niyamamāśritya narāḥ śubhādbhadrānna bhraśyeyurna pateyuḥ |
vyatighnātītyatra vartamānasāmīpye vartamānavadveti bhaviṣyati laṭ
|| 2 - 4 ||

nanu yanniyamāśrayaṇānmanuṣyā bhadrānna bhraśyeyuḥ
ko'sau niyamastatrāha daṇḍayedityādinā | yathā rājā narādhīpaḥ
pāpāpanuttaye kilviṣanāśāya pāpino janān daṇḍayettathaiva
nṛṇāṁ manuṣyānāṁ sambandhabhedato dāyān vibhavān vibhajet
vibhaktān kuryāt | dāyo dāne dhane puṇsi vācyaliṅgastu dātari || 5 ||

athodvāhajanānābhyaṁ dāyavibhāgopayoginaḥ sambandhasya
dvaividhyaṁ bhāṣamāṇo mahādevastatra vaivāhikasambandhato
jananasambandhasya prābalyaṁ pratipādayati sambandha ityādinā |
vivāhāttathā janmanāḥ utpatteḥ sambandho dvividho dviprakārako
jñeyo boddhavyaḥ | tatra tayoḥ
sambandhayoraudvāhikasambandhādapro janmasambandho balavattaro
jñeyāḥ || 6 ||

dāyaharaṇe urdhvatasasambandhato'dhobhavasyaiva
sambandhasya jyeṣṭhatvamadha ūrdhvakramato yoṣidbhyaḥ
puruṣasyaiva pradhānataratvaṁ cāha dāye tvityādinā | he śive dāye

p. 362) tatrāpi sannikarṣeṇa sambandhī dāyamarhati |
anena vidhinā dhīrā vibhajeyuḥ kramāddhanam || 8 ||

mṛtasya putre pautre ca kanyāsu pitari sthite |
bhāryāyāmapi dāyārhaḥ putra eva na cāparah || 9 ||

bahavastanayā yatra sarve tatra samāṁśinah |
jyeṣṭhe rājyādhikāritvam tattu vaṁśānusārataḥ || 10 ||

tu dhane tūrdhvatanādūrdhvabhavat
sambandhādadadhastano'dhobhavaḥ sambandho jyāyān śreṣṭhaḥ
smṛtaḥ | tuśabdenā'bhibhādanādāvadhistanāt
sambandhādūrdhvatanasyaiva sambandhasya jyāyastvamiti dhvanitam |
atra dāyaharaṇe'dha ūrdhvakramāt strītaḥ pumān puruṣo
mukhyatarah pradhānataraḥ smṛtaḥ || 7 ||

nanvāsannānāsannayormadhye katarasya dāyārhatvam syāt
tatrāha tatrāpīti | tatrāpi mukhyatareṣu puṁsvapi sannikarṣeṇa
sānnidhyena sambandhī dāyamarhati dhanārha bhavati | anena
pūrvoktena vidhinā dhīrā manīṣiṇo dhanaṁ
kramādvibhajeyurvaṇṭayeyuḥ || 8 ||

nanu prāptapāñcatvasya puṁso vidyamānānāṁ
patnīkanyānāṁ tātatanayapautrāṇāñca madhye katamasya
taddhanagrāhakatvamata āha mṛtasyetyādinā | mṛtasya mānavasya
putre pautre pitari ca sthite kanyāsvātmajāsu ca sthitāsu bhāryāyām
patnyāmapi sthitāyām sannikṛṣṭatvāt puṁstvena
mukhyataratvādadadhobhavatvena jyāyastvācca putra eva dāyārhaḥ
syānna cāparastadbhinnah pautrādir dāyārhaḥ | pautrasya putrato
viprakṛṣṭatvāt bhāryāyāḥ kanyānām ca strīvenā'pradhānatvāt
pituścordhvabhavatvenā'jyāyastvāddāyārhatvam netyarthah || 9 ||

nanu bahuputrasya pramītasya pṛthvīpateḥ
sthāvarasthāvaretadaravyeṣu sarveṣāmātmajānām
samāṁśahāritvam nyūnādhikāṁśahāritvam vetyata āha
vahavaḥ ityādinā | rājño yatra sthāvare jaṅgame vāpi dravye
bahavaḥ tanayāḥ putrā bhāgārhāstatra sarve

p. 363) ḥnam̄ yat paitṛkam̄ tacca śodhayet paitṛkairdhanaīḥ |
tasmin sthite vibhāgārhaṇ̄ na bhavet paitṛkam̄ vasu || 11 ||

vibhajya yadi gṛhṇīyurvibhavaṁ paitṛkam̄ narāḥ |
tebhastaddhanamāhṛtya pitṛṇam̄ dāpayennṛpah || 12 ||

yathā svakṛtapāpena nirayaṁ yānti mānavāḥ |
ṛhenāpi tathā baddhāḥ svayameva na cāparāḥ || 13 ||

samāṁśinastulyabhāginaḥ syuḥ natu nyūnādhikāṁśina ityarthāḥ |
nanu mahīpaterjyeṣṭha evātmaje prāyaśo rājyādhikāritvaṁ
śrūyate dṛsyate ca tat kathamucyate sarve tatra samāṁśina ityata āha
jyeṣṭha ityādi | jyeṣṭhe rājñāḥ putre yadrājyādhikāritvaṁ tattu
vaṁśānusārato jñeyam | vaṁśe yadi jyeṣṭha eva rājaputro rājyaṁ
labhamāno bhavettadā tasminneva rājyādhikāritvam | anyeṣāṁ
grāsācchādanabhājanatvam | anyathā tu pṛthvyādikam̄ sakalaṁ
draviṇam̄ vibhajya sarve gṛhṇīyuriti bhāvāḥ || 10 ||

paitṛkamṛṇam̄ dattvā'vaśiṣṭam̄ pitṛdravyam̄
bhrātṛbhīrvibhaktavyamityāha ḥnamityādinā | paitṛkam̄
pitṛsambandhi yadrṇam̄ tat paitṛkaiḥ pitṛsambandhibhīrdhanaiḥ
śodhayet | tasminnṛne sthite sati paitṛkam̄ vasu dhanam̄ vibhāgārhaṇ̄
vanṭanayogyam̄ na bhavet || 11 ||

paitṛkamṛṇamaśodhayitvaiva vibhajya
gṛhītatādravyairmartyairnarādhipastadrṇam̄ dāpayedyāha
vibhajyetyādinā | paitṛkam̄ vibhavaṁ dhanam̄ vibhajya narā yadi
gṛhṇīyustadā tebhyo narebhystat paitṛkam̄ dhanamāhṛtya gṛhītvā
nṛpo rājā pitṛṇam̄ tātasambandhi ḥnam̄ tairdāpayet || 12 ||

ṛṇānapayane ḥnagrahītureva sadṛṣṭāntam̄
taddoṣabhbāgitvamāha yathetyādinā | yathā svakṛtapāpena mānavā
narā nirayaṁ narakaṁ yānti tathā ḥenāpi svayameva baddho bhavati
na cāparastadanyaḥ kaścana baddho bhavet || 13 ||

p. 364) sādhāraṇam dhanaṁ yacca sthāvaraṁ sthāvaretaram |
aṁśināḥ prāptumarhanti svam svamaṁśam vibhāgataḥ || 14 ||

aṁśināṁ sammatāveva vibhāgaḥ parisidhyati |
teṣāmasammatau rājā samadr̥ṣṭyāṁśamācaret || 15 ||

sthāvarasya carasyāpi vibhāgānarhavastunaḥ |
mūlyam vā tadupasvatvamaṁśināṁ vibhajennṛpaḥ || 16 ||

vibhakte'pi dhane yastu svīyāṁśam pratipādayet |
punarvibhajya taddravyamaprāptāṁśāya dāpayet || 17 ||

sāmānye sthāvare jaṅgame ca dravye sarveṣāmeva
dāyādānāṁ tulyāṁśagrāhakatvamityāha sādhāraṇamityādinā |
sthāvaraṁ sthavaretaram jaṅgamam ca yat sādhāraṇam sāmānyam
dhanaṁ tatra vibhāgataḥ sarve aṁśināḥ svam svamaṁśam prāptum
labdhumarhanti yogyā bhavanti || 14 ||

sarveṣāmaṁśikānāṁ mithaḥ sammatau satyāmeva
vibhāgasya saṁsiddhiḥ syādityāha aṁśināmityādyardhena |
aṁśināṁ bhāgagrāhakāṇāṁ sammatāveva satyāṁ vibhāgaḥ
parisidhyati niśpadyate na tvanyathā | nanu paitṛkadravyavibhāge
sarveṣāṁ dāyādānāṁ sammaterabhāve kathaṁ vibhāgo
bhavettatrāha teṣāmityādinā | teṣāmaṁśināmasammatau satyāṁ
rājā samadr̥ṣṭyā tulyadṛṣṭyā aṁśam vibhāgāmācaret kuryāt ||
15 ||

nanu vibhāgāyogyasya sthāvarādervastunaḥ kathaṁ vibhāgaḥ
syādata āha sthāvarasyetyādinā | sthāvarasya carasya jaṅgamasyāpi
vibhāgānarhavastuno vibhājanāyogyasya padārthasya mūlyamathavā
tadupasvatvam tadatiriktaṁ tatra evopajātam dravyam nṛpo rājā
aṁśināṁ dāyādānāṁ vibhajet tebhyo dāpayitum vibhaktam
kuryāt | aṁśināmiti sampradānasya śeṣatvena vivakṣitatvāt ṣaṣṭhī¹
śeṣe iti ṣaṣṭhī || 16 ||

athāṁśibhirvibhajya gṛhīteṣvapi dravyeṣu svakīyaṁ bhāgaṁ
sākṣibhirnṛpasyāgre jñāpayate mānavāya rājā punastāni

dravyāṇi vibhajya tairdāpayedyāha

p. 365) kṛte vibhāge dravyāṇamśināṁ sammatau śive |
punarvivādayaṁstatra śāsyo bhavati bhūbhṛtaḥ || 18 ||

sthite pretasya pautre ca bhāryāyāñca pitaryapi |
pautra eva dhanārhaḥ syādadadhastājjanmagauravāt || 19 ||

aputrasya sthite tāte sodare ca pitāmahe |
janmataḥ sannikarṣeṇa pitaivā'sya dhanaṁ haret || 20 ||

vidyamānāsu kanyāsu sannikṛṣṭāsvapi priye |
mṛtasya pautro dhanabhāk yato mukhyatarah pumān || 21 ||

vibhakte'pītyādinā | vibhakte'pi vanṇite'pi dhane yastu manuṣyah
svīyāṁśamātmīyaṁ bhāgaṁ pratipādayennṛpasyāgre
sākṣibhirbodhayet tasmai aprāptāṁśāya manuṣyāya punastat
dravyam vibhajya nṛpo dāyādairdāpayet || 17 ||

sarveṣāṁ dāyādānāṁ sammatau satyāṁ dravyavibhāge
jāte punastatra vivādam kurvannaro mahīpālena śāsanīyo
bhavedityāha kṛta ityādinā | he śive amśināṁ sammatau satyāṁ
dravyāṇāṁ vibhāge kṛte sati punastatra dravyavibhāge vivādayan
vivādam kurvannaro bhūbhṛto rājñah śāsyah śāsanīyo bhavati ||
18 ||

nanu pramītasya mānavasya vidyamānānāṁ
tātabhāryāpautrāṇāṁ madhye kasya taddhanabhāgitvamata āha
sthite ityādinā | pretasya mṛtasya manuṣyasya pautre pitari cāpi sthite
bhāryāyāṁ ca sthitāyāmadhastājjanma yeṣāṁ teṣāṁ
gauravādgurutvāddhetoḥ pautra eva dhanārha dhanayogyaḥ syāt || 19 ||

nanvaputrasya mṛtasya puṁso vartamānānāṁ
janakapitāmahasamānodaryāṇāṁ madhye katamasya
tadvittahāritvamata āha aputrasyetyādinā | aputrasya mṛtasya janasya
tāte pitari sodare bhrātari pitāmahe ca sthite sati janmanāḥ sannikarṣeṇa
sānnidhyena hetunā'syā'putrasya dhanaṁ pitaiva haret gṛhṇīyāt ||

svaryātura putra syās annata rāsvapi kanyāsu sthitāsu puṁsaḥ
 pradhānata ratvāt pautra syaiva dhanabha giti vamityāha
 vidyamānā svityādinā | he priye mṛtasya puruṣasya

p. 366) dhanam mṛtena putreṇa pautram yāti pitā mahāt |
 ato' tra gīyate lokaiḥ putra rūpaḥ svayaṁ pitā || 22 ||

audvāhike'pi sambandhe brāhmī bhāryā varīyasī |
 aputra sya haredrikthaṁ patyur dehārdhahāriṇī || 23 ||

patiputra vihīnā tu samprāpya svāmino dhanam |
 naiva dātuṁ na vikretuṁ samarthā svadhanam vinā || 24 ||

vidyamānāsu sannikṛṣṭā svāsannāsvapi kanyāsu yataḥ pumān
 puruṣo mukhyataraḥ pradhānataro bhavedataḥ pautra eva dhanabha g
 bhavet || 21 ||

adhunā pitureva sahetukaṁ putra rūpatvaṁ vyāharan
 putra hīnasya mṛtasya puṁsaḥ potra syaiva dhanādhi kāritya manuvadati
 dhanam ityādinā | yato dhanam pitā mahāt sakāśānmṛtena putreṇa
 pautram yāti gacchati ato' tra saṁsāre lokai janaiḥ pitā svayaṁ
 putra rūpa iti gīyate śabdyate || 22 ||

idānīṁ brāhmīśaivy orbhāryayormadhye
 brāhmyevātiśreṣṭhā putra rahita sya mṛtasya patyur vittasya grāhikā
 cetyāha audvāhike'pi tyādinā | audvāhike'pi vivāhanimittake'pi
 sambandhe brāhmī vedokta vidhinā pariṇītā bhāryā
 śaivībhāryāyā varīya syati varā bhavet | patyuḥ svāmino yato
 dehārdhahāriṇī syādato brāhmyeva bhāryā'putra sya putra hīnasya
 mṛtasya patyuḥ rikthaṁ dhanam haret | aputra sye tūpalakṣaṇam
 putrapa utrādira hitasya | varīyāmṛstu ruvaray oryamaraḥ |
 rikthaṁ rikthaṁ dhanam vasvityamaraḥ || 23 ||

atha svāmiputrābhyām rahitā strī labdh abhartvibhavā satī
 taddānavikrayau kartuṁ na śaknotītyāha patiputretyādinā |
 patiputra vihīnā strī svāmino dhanam samprāpya labdhvā naiva

tadātum na ca vikretum samarthā śaktā bhavet parantu svadhanaṁ
vinā | svakīyam tu dhanaṁ dātuṁ vikretum śaknotītyarthah || 24 ||

p. 367) pitṛbhiḥ śvaśurairvāpi dattam yaddharmasammataṁ |
svakṛtyopārjitaṁ yacca strīdhanaṁ tat prakīrtitam || 25 ||

tasyāṁ mṛtāyāṁ rikthaṁ tat punaḥ svāmipadaṁ vrajet |
tadāsannataro rikthamadha ūrdhvakramādharet || 26 ||

mṛte patyau svadharmeṇa patibandhuvaše sthitā |
tadabhāve pitṛbandhostiṣṭhantī dāyamarhati || 27 ||

śaṅkitavyabhicārā'pi na patyurdāyabhāgīnī |
labhate jīvanam mātraṁ bharturvibhavahāriṇah || 28 ||

nanu kiṁ nāma strīdhanaṁ mata āha pitṛbhiringyādinā |
bahuvacanasya bahūpalakṣakatvāt pitṛbhiringyādinā |
patipitrādibhirvā dharmasammataṁ yaddhanaṁ dattam yacca svakṛtyā
svīyayā śilpadikriyayopārjitaṁ tat strīdhanaṁ prakīrtitaṁ kathitam ||
25 ||

nanu samprāptasvāmivittāyā yoṣito mṛtau satyāṁ kasya
tadvittahāritetyata āha tasyāmityādinā | tasyāṁ
samprāptasvāmidhanāyāṁ striyāṁ mṛtāyāṁ satyāṁ tadrikthaṁ
dhanaṁ punaḥ svāmipadaṁ vrajedgacchet | svāmipadagataṁ ca
tadrikthamadha ūrdhvakramāttadāsannatarah svāmino'tisannikṛṣṭo
jano haret | etattu sāmānyata uktam viśeṣastastavgre vakṣyate || 26 ||
bharturmaraṇe sati bhartrādibāndhavavaše svadharmeṇa
tiṣṭhantyeva strī svāmino dāyamarhatītyāha mṛte ityādinā | patyau
svāmini mṛte sati patibandhuvaše svadharmeṇa sthitā tadabhāve
patibandhvabhāve pitṛbandhorvaše tiṣṭhantī strī dāyam
patyurdhanamarhati || 27 ||

śaṅkitavyabhicārā nārī tu grāsācchādanamātrabhāgīnī na
tu svāmidhanabhāgīnītyāha śaṅkitetyādinā |
śaṅkitavyabhicārā'pi strī patyurdāyabhāgīnī na

p. 368) bahyaścedvanitāstasya svaryāturdharmatatparāḥ |
bhajeran svāmino vittam̄ samām̄śena śucismite || 29 ||

patyurdhanaharāyāśca mṛtau bharṭsutāsthitaḥ |
punah svāmipadaṁ gatvā dhanam̄ duhitaram̄ vrajet || 30 ||

evaṁ sthitāyām̄ kanyāyām̄ riktham̄ putravadhūgatam̄ |
tanmṛtau svāminaṁ prāpya śaśurāttatsutāmiyāt || 31 ||

bhavati kintu bharturvibhavahāriṇah puruṣājjīvanaṁ mātram̄
jīvanameva labhate prāpnoti | apīti vadatā sadāśivena
prakaṭitavyabhicārāyā nāryā nitarāmeva bharṭdāyabhājanatvam̄
neti sūcītam | jīvyate yenā'nnādinā tajjīvanam
karaṇādhikaraṇayośceti karaṇe luyu | mātram̄ kātsnye'vadhāraṇe
ityamarah || 28 ||

pretasya dharmaparāyaṇā vahyo bhāryāścet sarvāḥ svāmino
dravyam vibhajya gṛhṇīyurityāha vahya ityādinā | he śucismite
śubhreṣaddhāse pavitreṣaddhāse vā | tasya svaryātuḥ
svargagāminah puṇso dharmatatparāḥ puṇyaparāyaṇāścedyadi
vahyo vanitāḥ striyah syustadā sarvāstāḥ svāmino vittam̄
samām̄śena tulyabhāgena bhajeran severan || 29 ||

labdhahhartṛvittāyā vanitāyā maraṇe sati tadvittaṁ
punastatsvāminaṁ prāpya tataśca tattanayām̄ gacchedityāha
patyurityādinā | patyurdhanaharāyāḥ svāmino vittahāriṇyāḥ
striyāḥ mṛtau bhartuḥ sutāyāḥ sthitau ca satyām̄ dhanam̄
punastatsvāmipadaṁ gatvā duhitaram̄ tatsutām̄ vrajedgacchet |
bharṭsutetivyāharanmahādevaḥ krītādisutām̄ taddhanaṁ na
gacchediti sūcayāñcakre || 30 ||

gṛhītapatidravyāyā nāryā mṛtau satyām̄ taddravyam̄
bharṭgataṁ tataḥ śaśuragataṁ ca sat śaśurakanyām̄
yāyādityāha evamityādinā | evamanena prakāreṇa kanyāyām̄
sthitāyām̄ satyām̄ putravadhūgataṁ riktham̄ dhanam̄ tanmṛte
putravadhūmaraṇe sati svāminaṁ tadbhartāraṁ prāpya punah

śvaśuraṁ prāpya śvaśurācca tatsutāṁ
śvaśuratanayāmiyādgacchet |

p. 369) tathā pitāmahe sattve vittaṁ mātṛgataṁ śive |
tasyāṁ mṛtāyāṁ putreṇa bhartrā śvaśuragambhavet || 32 ||

mṛtasyordhvagataṁ vittaṁ yathā prāpnoti tatpitā |
jananyapi tathā'pnoti patihīnā bhavedyadi || 33 ||

ataḥ satyāṁ jananyāṁ tu vimātā na dhanaṁ haret |
mṛtau jananyāstam prāpya pitrā gacchedvimātaram || 34 ||

adhaṣṭanānāṁ virahādyathā rikthaṁ na yātyadhaḥ |
yenaivā'dhaṣṭanaṁ prāptaṁ tenaivordhvaṁ tadā vrajet || 35 ||

tanmṛte ityatra napuṁsake bhāve kta iti sūtreṇa bhāve kta pratyayaḥ |
etacca bhartrduhitrādibhrātrīyaparyantābhāve boddhavyam || 31 ||

nanu prāptaputravittāyā māturmaraṇe sati kasya
tadvittabhāgitetyata āha tathetyādinā | he śive tathā tenaiva
prakāreṇa pitāmahe sattve vartamāne mātṛgataṁ jananīprāptaṁ
vittaṁ dhanam tasyāṁ mātari mṛtāyāṁ satyāṁ putreṇātmajena
bhartrā patyā ca śvaśuragaṁ bhavet śvaśuraṁ gacchedityarthah |
sanneva sattvamiti svārthikastvah | idam putrasya sodarāṇāṁ
tatputrāṇāñcā'sattve boddhavyam || 32 ||

putrādipitṛparyantarahitasya prāptapañcatvasya puṁso janakasya
jananyā api tadvittahartrītvam tanmṛtau ca tasya vibhāturapītyāha
mṛtasyetyādidvayena | mṛtasya janasyordhvagatamūrdhvaṁ prāptaṁ
vittaṁ tatpitā mṛtasya janako yathā'pnoti labhate tathaiva yadi
patihīnā svāmirahitā bhavet tadā tajjananyapyāpnoti || 33 ||

ata iti | ato jananyāntu satyāṁ vimātā tasya dhanam na haret
kintu mātaiva haret | jananyā mṛtau maraṇe tu taddhanam tam putram
prāpya pitrā vimātaram gacchet || 34 ||

adhobhavānāṁ
rikthagrāhakāṇāmabhāvādadhaṣṭadagacchato

vittasyordhvagāmitvenā'patyahīnāyā labdhabhṛātṛvittāyāḥ
pativatyāḥ svasurṁtau satyām tadgatasya vittasya

p. 370) ataḥ sthitau pitṛvyasya dhanam svastigatañca sat |
patyau sthite'napatyāyā mṛtau pitṛvyamāśrayet || 36 ||

ūrdhvādvittamadhaḥ prāpya pumāṁsamavalambate |
ataḥ satyām sodarāyām vaimātreyo dhanaṁ haret || 37 ||

sthitāyām sodarāyāñca vimātuḥ putrasantatau |
vaimātreya gataṁ vittaṁ vaimāreyānvayo bhajet || 38 ||

pitṛvyāśrayatvaṁ syādityevāha adhastanānāmityādidvayena |
adhastanānāmadhobhavānām janānām virahādabhāvādyathā
yadā rikthaṁ dhanam adho na yāti gacchati tadā yenaiva janena
adhastanamadhobhavaṁ janam dhanam prāptam tenaiva janenordhvaṁ¹
vrajedgacchet || 35 ||

ata ityādi | ato'dhastanānām
virahādrikthasyordhvagāmitvādeva pitṛvyasthitāvanapatyāyāḥ
putreṇa putryā ca rahitāyāḥ svasurṁtau satyām patyau
bhaginībhartari sthite'pi svastigataṁ ca sat dhanam pitṛvyamāśrayet
tasyā bhrātrā pitrādinā ca pitṛbhrātaraṁ bhajet | anapatyāyā iti
višeṣaṇenā'patyavatyāḥ svasuḥ mṛtau tadgatasya dhanasya
tadapatyagāmitaivetyasūsucat || 36 ||

ūrdhvādadhaḥprāptasya dhanasya puruṣāvalambitvāt
sodarāyām vidyamānāyāmapi vaimātreya gāmitaiva syādityāha
ūrdhvādityādinā | yato vittaṁ dhanamūrdhvādadhaḥ prāpya
pumāṁsam puruṣamavalambate āśrayati ataḥ sodarāyām
bhaginiyām satyāmapi vaimātreyo vimātrjo dhanaṁ haret || 37 ||

nanu sodarāyām vaimātreya santatau ca vidyamānāyām
vaimātreya maraṇe sati tadgataṁ vittaṁ kā prāpnuyāttatrāha
sthitāyāmityādinā | sodarāyām bhaginiyām vimātuḥ putrasantatau
ca sthitāyām satyām vaimātreya gataṁ vittaṁ tanmaraṇe sati
vaimāreyānvayo vimātrjasa ntatirbhajet seveta || 38 ||

p. 371) mṛtasya sodaro bhrātā vaimātreystathā śive |
dhanam pitṛgatatvena vibhajetām samāṁśinau || 39 ||

kanyāyām jīvitāyāñca tadapatyam na dāyabhāk |
yatram yadbādhitaṁ vittaṁ tanmṛtāvaparam vrajet || 40 ||

vibhajeyurduhitaraḥ putrābhāve piturvasu |
udvāhayantyo'nūḍhām tu pituḥ sādhāraṇairdhanaih || 41 ||

asantatyā mṛtāyāśca strīdhanaṁ svāminaṁ bhajet |
anyattu draviṇam yasmādāptam tatpadamāśrayet || 42 ||

putrādimātṛparyantarahitasya pramītasya puṁsaḥ
sodaravaimātreyyorubhavayorapi taddhane samabhāgitvamityāha
mṛtasyetyādinā | he śive mṛtasya janasya sodaro bhrātā tathā
vaimātreyaśca ubhau taddhanasya pitṛgatatvena hetunā tatra
samāṁśinau santau taddhanam vibhajetām vibhajya
gṛhṇīyātāmityarthah || 39 ||

jīvantyām kanyāyām tadapatyasya dāyabhāgitvam netyāha
kanyāyāmityādinā | kanyāyām jīvitāyām satyām tadapatyam
dāyabhāg na bhavet kintu kanyaiva dāyabhāginī syādityarthah | yatra
jane yadvittam dhanam yadbādhitaṁ bhavet tanmṛtau tasya
bādhakajanasya marañe sati tadvittam tamaparam janaṁ vrajet gacchet ||
40 ||

apariṇītām bhaginīm sāmānyaistātadravyairudvāhayantyo
duhitaro mṛtasyā'putrasya piturdraviṇam sarvā vibhajya
gṛhṇīyurityāha vibhajeyurityādinā | pituḥ putrābhāve sati pituḥ
sādhāraṇaiḥ sāmānyaairdhanairanūḍhāmapariṇītām pituḥ
putrīmudvāhayantyo duhitarah putryah piturvasu dravyam vibhajeyuh |
tuśabdena vivāhyamānā'pi pitṛdravyam vibhajet || 41 ||

anapatyāyāḥ pramītāyā nāryāḥ strīdhanasya
tatsvāmīgāmitvamaparasya tu tallabdhadravyasya yataḥ
prāptirāsīttatpadāśrayitvamityāha asantatyā ityādinā |

p. 372) pretalabdhadhanairnārī vidadhyādātmapoṣaṇam |
puṇyantu tadupasvatvairna śaktā dānavikraye || 43 ||

pitāmahasnuṣāyāñca satyāṁ tātavimātari |
pitāmahagataṁ rikthaṁ tatputreṇa snuṣāṁ vrajet || 44 ||

pitāmahe pitṛvye ca tathā bhrātari jīvati |
adhobhavānāṁ mukhyatvāt bhrātaiva dhanabhāg bhavet || 45 ||

asantatyāḥ santatirahitāyā mṛtāyā nāryāḥ strīdhanaṁ svāminaṁ
tadbhartāraṁ bhajet seveta | anyattu tadbhinnantu draviṇaṁ dravyaṁ
yasmājjjanādāptaṁ labdhaṁ tatpadamāśrayedbajet || 42 ||

pretaprāptāni vittāni dātuṁ vikretuṁ cā'śaknuvatī nārī
maraṇaparyantaṁ bhuñjīta tadupasvatvaistu dharmamapi kurvītetyāha
pretetyādinā | pretalabdhadhanairmṛtaprāptairvittairnārī¹
yoṣidātmapoṣaṇamātmano bharaṇaṁ vidadhyāt kuryāt | puṇyaṁ
dharmam tu tadupasvatvaistadatiriktaistata evopajātairdhanairvidadhyāt |
teṣāṁ dāne vikraye ca śaktā samarthā na bhavet || 43 ||

nanu putrādipitṛvyaparyantarahitasya mṛtasya puṁso draviṇasya
tatpitṛvyapatnīgāmitvaṁ tātavimātṛgāmitvaṁ
vetyāśaṅkāyāmāha pitāmahetyādinā | pitāmahasnuṣāyāṁ
pitāmahaputrabhāryāyāṁ tātavimātari ca satyāṁ
vidyamānāyāṁ pitāmahagataṁ rikthaṁ dhanaṁ tatputreṇa
pitāmahasyātmajena snuṣāṁ putrapatnīṁ vrajet || 44 ||

nanu putrādimātṛparyantarahitasya pretasya puṁso
vidyamānānāṁ pitāmahapitṛvyabhrātṛṇāṁ madhye katamasya
taddhanabhāgitvaṁ tatrāha pitāmaḥ ityādinā ślokadvayena |
pitāmahe pitṛvye tathā bhrātari ca jīvati sati adhobhavānāṁ
janānāṁ mukhyatvāt pradhānatvāddhetorbhrātaiva dhanabhāg
bhavet | mṛtāt putrāt pitṛgataṁ dhanaṁ mṛtasya bhrātaiva
bhajedityarthāḥ || 45 ||

p. 373) pitṛvyāt sannikarṣe'tra tulyau bhrātṛpitāmahau |
dhanam̄ pitṛpadaṁ gatvā prayāturbhrātaraṁ bhajet || 46 ||

sthite'pyapatye duhituh̄ pretasya pitari sthite |
duhitrapatyam̄ dhanabhāg dhanam̄ yasmādadhomukham || 47 ||

svah̄prayātuḥ sthite tāte tathā mātari kālike |
puṁso mukhyataratvena dhanahārī bhavet pitā || 48 ||

sthitaḥ svapitṛsāpiṇḍo vartamāne'pi mātule |
pretasya dhanahārī syāt pituḥ sambandhagauravāt || 49 ||

pitṛvyāditi | atra loke pitṛvyāt sannikarṣe sāmīpye yadyapi
bhrātṛpitāmahau tulyau samānau bhavataḥ tathāpyadhbhavānāṁ
mukhyatvāt svah̄prayāturjanasya dhanam̄ pitṛpadaṁ gatvā bhrātaraṁ
bhajet || 46 ||

nanu putrādiputrīparyantahīnasya mṛtasya puṁso
vidyamānayostātaduhitrapatyayormadhye katarasya
taddhanagrāhakatvamata āha sthita ityādinā | pretasya mṛtasya janasya
pitari sthite duhitrapatyē'pi sthite sati yasmāddhanamadhomukham̄
syādato duhitrapatyameva dhanabhāg bhavet || 47 ||

pretasya puṁso jīvatormātāpitrormadhye puruṣasya
pradhānatvāt pitureva taddhanahāritvamityāha svah̄prayāturityādinā
| he kālike svah̄prayāturmṛtasya janasya tāte pitari sthite sati tathā
mātari sthitāyāṁ satyāṁ puṁso mukhyataratvena hetunā pitā
dhanahārī syāt || 48 ||

nanu mṛtasya puṁso vidyamānayormātulapitrśapiṇḍayormadhye
katarasya tadvittabhāgitvamata āha sthita ityādi | mātule vartamāne'pi
pituḥ sambandhasya gauravāddheto sthitaḥ svapitṛsāpiṇḍaḥ pretasya
dhanahārī syāt | sapiṇḍa eva sāpiṇḍaḥ prajñādibhyaśceti
svārtheṇ || 49 ||

p. 374) adhastādgamanābhāve dhanamūrdhvabhavam̄ gatam |

tatrāpi puṁsāṁ mukhyatvāditaṁ pitṛkulam ūive |
ato'tra sannikṛṣṭo'pi mātulo nāpnuyāddhanam || 50 ||

ajīvatpitṛkaḥ pautraḥ pitṛvyaiḥ saha pārvati |
pitāmahasya draviṇāt svapiturdāyamarhati || 51 ||

bhrātṛhīnā tathā pautrī pitṛvyaiḥ samabhāgīnī |
pitāmahadhanam saumyā hareccenmṛtamātṛkā || 52 ||

satyāṁ pautryāḥ pitāmāhyāṁ pautryāḥ pitṛśvasaryapi |
vitte pitṛgate devi pautrī tatrā'dhikāriṇī || 53 ||

nanu pituḥ sapinḍāt sannikṛṣṭasya mātulasyaiva
pretadhanaharītvam sambhavati na tu vīprakṛṣṭasya pituḥ
sapinḍasyetīmāmāśaṅkāṁ pariharannāha
adhastādityādīdhanamityantam sārdham | he ūive
adhastādgamanābhāve sati pretasya dhanamūrdhvabhavaṁ janam
gataṁ prāptam bhavet | tatrāpyūrdhvabhavesvapi puṁsāṁ
mukhyatvāddhanam pitṛkulam itam prāptaṁ syāt | ato hetoratra loke
sannikṛṣṭo'pyāsanno'pi mātulaḥ pretasya dhanam nāpnuyānnā
labhet || 50 ||

bhrātṛbhyo'vibhaktasya puruṣasya mṛtau satyāṁ tatputraḥ
pitṛvyaiḥ sārdham paitāmahakadravyāt paitṛkamamśam
prāptuyādityāha ajīvadityādinā | he pārvati ajīvatpitṛko
mṛtajanakaḥ pautraḥ pitṛvyaiḥ piturbhrātṛbhiḥ saha pitāmahasya
draviṇāt dravyāt svapiturdāyaṁ prāptumarhati || 51 ||

ajīvanmātṛkā bhrātṛrahitā pautryapi pitāmahadravyāt
pramītasya pituraṁśam prāptumarhatītyāha bhrātṛhīnetyādinā |
cedyadi mṛtamātṛkā bhrātṛhīnā sodaravaimātreyarahitā saumyā
vyabhicārākhyadoṣahīnā ca bhavet tadā tathā tena prakāreṇa pautrī
putraduhitā pitṛvyaiḥ samabhāgīnī satī pitāmahadhanam haret
gṛhṇīyat || 52 ||

nanu prāptapañcatvasya puṁso vidyamānānāṁ
jananībhagīnīputrīṇāṁ madhye tadvitte kā dhanādhikāriṇī syāt
tatrāha satyāmityādinā | he devi pautryāḥ pitāmāhyāṁ

p. 375) adhogāmiṣu vitteṣu pumān jyāyānadhaṣṭanah |
ūrdhvagāmidhane śreṣṭhaḥ pumānūrdhvodbhavo bhavet || 54 ||

ataḥ snuṣāyāṁ paṭryāñca satyāṁ duhitari priye |
pretasya vibhavaṁ hartuṁ naiva śaknoti tatpitā || 55 ||

yadā pitṛkule na syānmṛtasya dhanabhājanam |
pūrvoktavidhinā rikthaṁ mātāmahakulaṁ bhajet || 56 ||

mātāmahagataṁ vittam mātulaistatsutādibhiḥ |
adha ūrdhvakrameṇaivaṁ pumāṁsaṁ striyamāśrayet || 57 ||

tathā paṭryāḥ pitṛsvasaryapi satyāṁ vidyamānāyām
adhaṣṭājjanmagauravāt paṭrī tatra pitṛgate vitte'dhikāriṇī syāt || 53 ||

nanu pretasya snuṣāyā duhitṛtaḥ paṭryāśca tajjanakasya
puṇstvena śreṣṭhatvādvidyamānasya tasyaiva taddhanahāritvaṁ
saṅghaṭate natu tatsnuṣādīnāmitīmaṁ sandehaṁ dūrīkurvannāha
adhogāmiṣvityāditatpitetyantaṁ ślokadvayam | adhogāmiṣu vitteṣu
dhaneṣvadhaṣtano'dhobhavaḥ pumān jyāyān śreṣṭho bhavet na
tūrdhvodbhavaḥ | ūrdhvagāmidhane tūrdhvodbhavaḥ pumān
śreṣṭho bhavet || 54 ||

ata iti | he priye ato'dhogāmidhane
ūrdhvodbhavasyā'śreṣṭhatvāddhetoḥ pratasya snuṣāyāṁ
putrabhāryāyāṁ paṭryāṁ duhitari ca satyāṁ vartamānāyāṁ
pretasya vibhavaṁ dhanam hartuṁ gṛhītuṁ tatpitā naiva śaknoti kintu
yathākramam tā eva pretadhanam hartuṁ śaknuvantītyarthah || 55 ||

nanu pretapuruṣasya piturvaṁśe dhanagrāhakāsattve
tadadravyasya kiṁ kulagāmitvaṁ syādata āha yadetyādi | yadā
mṛtasya janasya pitṛkule dhanabhājanaṁ dhanasya pātraṁ na syāttadā
pūrvoktavidhinā pūrvakathitavidhānenā rikthaṁ pretasya dhanam
mātāmahakulaṁ bhajet seveta || 56 ||

mātāmahakulayātasya dravyasyādha ūrdhvakrameṇaiva
puruṣāśrayatvaṁ tadasattve nāryāśrayatvaṁ ca syādityāha
mātāmahetyādinā | mātāmahagataṁ mātāmahaṁ prāptaṁ vittaṁ

dhanaṁ

p. 376) brāhmaṇavaye vidyamāne pitroḥ sāpiṇḍane sthite |
mṛtasya śaivītanayo na piturdāyabhāg bhavet || 58 ||

śaivī patnī ca tatputrā labheran dhanabhāginaḥ |
grāsamācchādānaṁ bhadre svāḥprayāturyathā dhanam || 59 ||

śaivodvāhaṁ prakurvantīṁ śaivabhattaiva pālayet |
saumyāñcennādhikāro'syāḥ pitrādīnāṁ dhane priye || 60 ||

mātulaistatsutādibhirmātulaputrādibhiśca adha ūrdhvavakrameṇa evam
pitṛkule iva pumāṁsaṁ puruṣaṁ tadabhāve striyamāśrayet seveta ||
57 ||

atha pretapuruṣasya brāhmībhāryāyā anvaye mātāpitroḥ¹
sapiṇḍe vā sthite śaivīputrasya tadvibhavabhāgitvāṁ netyāha
brāhmaṇavaye ityādinā | brāhmaṇavaye brāhmaṇā bhāryāyā
varṣe vidyamāne pitrormātuḥ pituśca sāpiṇḍane sapiṇḍe vā sthite
sati śaivītanayaḥ śaivyā bhāryāyāḥ putro mṛtasya piturdāyabhāg
na bhavet kintu vidyamānayostayoreva kramataḥ
taddāyabhāgitvamityarthāḥ | etena brāhmaṇavayasya mātāpitroḥ¹
sapiṇḍasya cābhāve śaivītanayasyaiva mṛtajananakādāyabhāgitvamiti
dhvanitam || 58 ||

nanu brāhmaṇavayasya pitroḥ sapiṇḍasya vā vartamānatve
śaivīputrāṇāṁ mṛtāpitṛdāyabhāgitvābhāve
kathamudarabhabhāraṇādinirvāhastatrāha śaivītyādinā | he bhadre
svāḥprayātuḥ svargatasya pumsaḥ śaivī patnī tatputrāḥ
śaivyāstanayāśca tasya dhanabhāginaḥ puruṣāt yathādhanaṁ
yathāvibhavaṁ grāsamācchādānaṁ ca labheran prāpnuyuḥ || 59 ||

nanu śaivamudvāhaṁ kurvatī nārī pitrādibhiḥ pālanīyā
bhavetccchaivena bhartrā vetyāśāṇkāyāmāha
śaivodvāhamityādinā | he priye yato'syāḥ śaivyāḥ striyāḥ
pitrādīnāṁ dhane'dhikāro nāstyataḥ śaivodvāhaṁ prakurvantīṁ
tāṁ cedyadi saumyāmavyabhicāriṇīṁ jānīyāttadā śaivabhattaiva

pālayet rakṣet | jānīyāditi tvadhyāhāralabhyam | prakurvantīmityatra
numāgamaśchāndasah || 60 ||

p. 377) ataḥ satkulajāṁ kanyāṁ śaivairudvāhayan pitā |
krodhādvā lobhato vāpi sa bhavellokagarhitah || 61 ||

śaivītadanvayābhāve sodako brahmado nṛpaḥ |
hareyuḥ kramato vittam mṛtasya śivaśāsanāt || 62 ||

piṇḍadāt saptapuruṣāḥ sapiṇḍāḥ kathitāḥ priye |
sodakā daśamāntāḥ syustataḥ kevalagotrajāḥ || 63 ||

atha śaivena vidhinā satkulajāṁ kanyāmudvāhayato janakasya
lokanindyatvam darśayitumāha ata ityādinā | ato brāhmyanvaye
mātāpitroḥ sapiṇḍe vā sthite bharturdravye svapitrādidravye
cādhikārasyā'bhāvāddhetoh krodhādvā lobhato vāpi
śaivairvidhibhiḥ satkulajāṁ sadvamśajātāṁ kanyāmudvāhayan
yah sa pitā lokagarhito lokanindito bhavet || 61 ||

putrādiśaivīsantatiparyantarahitasya prāptapañcatvasya
puruṣasya sthāvarādisakaladravyeṣu sodakasya
vedādhyāpakagurornarapateśca kramato'dhikāritvamastītyāha
śaivītyādinā | śaivītadanvayābhāve sati sodako brahmado
vedādhyāpakaḥ guruḥ nṛpo rājā ca mṛtasya vittam dhanam
śivaśāsanāt śivājñātaḥ kramato hareyuḥ | yathā
śaivītadanvayāsattve prathamataḥ sodako mṛtasya vittam haret |
tadabhāve vedādhyāpakaḥ tadasattve tu rājā ceti || 62 ||

nanu keśāṁ sapiṇḍatvam keśāṁ sodakatvam
kevalagotratvam ca keśāmata āha piṇḍadādityādinā | he priye
piṇḍadāt piṇḍadātāram puruṣamārabhya saptapuruṣāḥ sapiṇḍāḥ
kathitāḥ tata ūrdhvam daśamāntāḥ daśamapurushāntāḥ sodakāḥ
syuḥ tataḥ param kevalagotrajā bhavyeuḥ | piṇḍadāditi lyablope
karmaṇyadhikaraṇe ceti karmaṇi pañcamī || 63 ||

p. 378) vibhaktam̄ draviṇam̄ yacca saṁśr̄ṣṭam̄ svecchayā tu cet |
avibhaktavidhānena bhajeraṁstaddhanaṁ punah || 64 ||

avibhakte vibhakte vā yasya yādṛgvibhāgitā |
mṛte'pi tasya dāyādāstādṛgvibhavabhāginaḥ || 65 ||

ye yasya dhanahartāro bhaveyurjīvanāvadhi |
dadyuḥ piṇḍam̄ ta evā'sya śaivabhāryāsutaṁ vinā || 66 ||

loke'smin janmasambandhād yathā'śaucam̄ vidhīyate |
dhanabhāgitvasambandhāt trirātram̄ vihitam̄ tathā || 67 ||

vibhaktasya paścāt svecchayā saṁśr̄ṣṭasya
dravyasyā'vibhaktavidhānenaiva punarvibhāgamāha
vibhaktamityādinā | cedyadi vibhaktam̄ yat draviṇam̄ dravyam̄
svecchayā saṁśr̄ṣṭam̄ miśrīkṛtam̄ syāttadā taddhanaṁ
punaravibhaktavidhānena dāyādā bhajeran || 64 ||

jīvato yasya puruṣasya vibhaktāvibhaktākhiladravyeṣu yeṣāṁ
yādṛgvibhāgitvaṁ tasya maraṇe'pi tatra teṣāṁ tādṛgvibhāgitvaṁ
syādevetyāha avibhakte ityādinā | yasya puruṣasyā'vibhakte vibhakte
vā dravye yeṣāṁ dāyādānām̄ yādṛgvibhāgitā syāttasya puṁso
mṛte'pi maraṇe'pi te dāyādāstādṛgvibhavabhāgino bhaveyuḥ || 65 ||

pramītasya yasya puṁso draviṇam̄ ye labheram̄stasmai
yāvajjīvanaṁ ta eva piṇḍam̄ daderannityāha ye ityādinā | ye
puṁso yasya puṁso dhanahartāro bhaveyusta eva jīvanāvadhi
jīvanaparyantamasya puruṣasya piṇḍam̄ dadyuḥ | parantu
śaivabhāryāsutaṁ vinā | tasya tatpiṇḍadāne'dhikāritvaṁ
nāstītyarthāḥ | śaivabhāryāsutamiti śaivyāstadduhitrādīnām̄
copalakṣaṇam || 66 ||

yathā janmasambandhāt sarvesāṁ bāndhavānām̄
maraṇajananananimittakāśaucam̄ jāyate evam̄
dhanabhāgitvasambandhāddhanahāriṇāmapi trirātramaśaucam̄
syādityāha loke ityādinā | janmasambandhādyathā'smiṁlloke jane
maraṇajananananimittakamaśaucam̄ vidhīyate

p. 379) pūrṇe'śauce'thavā'pūrṇe tatkālābhyanṭare śrute |
śravaṇāccheṣadivasairviśuddhyeyurdvijādayah || 68 ||

kālātīte tu vijñāte khaṇḍe'śaucam na vidyate |
pūrṇe trirātramaṁ vihitam na cet saṁvatsarāt param || 69 ||

varṣātīte'pi cenmātuḥ piturvā maraṇaśrutau |
trirātramaśuciḥ putrastathā bhartuḥ pativratā || 70 ||

tathā dhanabhāgitvasambandhāddhanahartaryapi trirātramaśaucam
vihitam | lokah syādbhuvane jane ityamaraḥ || 67 ||

nanvaśaucakālābhyanṭare eva pūrṇam khaṇḍam vā'śaucam
śrīvatāmaparadeśasthānām
brāhmaṇādīnāmaśaucaśravaṇavāsarādavaśiṣṭairevāśaucavāsa
rairviśuddhiḥ syāt tadvāsaramārabhyā'parairvā
daśāhādibhirityāśaṁkāyāmāha pūrṇe ityādinā |
pūrṇe'śauce'thavā'pūrṇe khaṇḍe'śauce
tatkālābhyanṭare'śaucakālamadhye śrute sati
śravaṇādaśaucaśravaṇadivasāccheṣadivasairavaśiṣṭairahorātrairdv
ijādayo brāhmaṇādayo viśuddhyeyuh | śrūyate'sminniti śravaṇam
tasmāt | karaṇādhikaraṇayośca ityadhikaraṇe lyuṭ || 68 ||

nanvaśaucakālavyapagame sati saṁvatsarābhyanṭare eva
jñātimaraṇam śrīvanto brāhmaṇādayah
kiyadbhirahorātrairviśudhyeyurata āha kālātīte ityādinā | kālātīte
tvaśaucakālātikramaṇe tu khaṇḍe'śauce vijñāte satyaśaucam na
vidyate | cedyadi saṁvatsarādvarṣāt paramūrdhvam dinādikamatītam
na bhavettadā atīte'pyaśaucakāle pūrṇe'śauce vijñāte sati
trirātramaśaucam vihitam | kālasyātītam kālātītamiti ṣaṣṭhīti
sūtreṇa ṣaṣṭhītatpuruṣah | atītamityatipūrvādiḥo bhāvektah |
nāśaucam prasavasyāsti vyatīteṣu dineṣvapi iti devalavacanāt
maraṇaviṣayakamidam vacanam || 69 ||

saṁvatsare vyatīte'pi mātāpitrormaraṇam śrīvataḥ putrasya
svāmino maraṇam śrīvatyāḥ pativratāyāśca trirātramaśaucam
syādityāha varṣātīte'pītyādinā

p. 380) aśaucābhyanṭare yasminnaśaucāntaramāpatet |
gurvaśaucena martyānāṁ śuddhistatra vidhīyate || 71 ||

aśaucānāṁ gurutvañca kālavyāpitvagauravāt |
vyāpyavyāpakayormadhye garīyo vyāpakam smṛtam || 72 ||

yadyaśaucāntadivase patedaparasūtakam |
pūrvāśaucena śuddhiḥ syādaghaṇḍhyā dinadvayam || 73 ||

varṣātīte'pi saṁvatsarātikramaṇe'pi cedyadi mātuḥ piturvā
maraṇaśrutih syāttadā tayormaraṇaśrutasu satyāṁ putraḥ
trirātramaśuciḥ syāt tathā bhartuḥ svāmino maraṇaśrutasu pativrata
strī trirātramaśuciḥ syāt || 70 ||

ekasminnaśauce sati taccheśavāsarā'samāptāveva
viśamakālavyāpakāśaucāntaranipāte
satyadhikadinavyāpakenāśaucena martyānāṁ śuddhiḥ
syādityāha aśaucābhyanṭare ityādinā | yasminnaśauce
satyaśaucābhyanṭare'śaucamadhye'śaucāntaram
viśamakālavyāpakam aparamaśaucam āpatedāgacchettasminnaśauce
jāte sati gurvaśaucenādhikadinavyāpakenāśocenā'pagatena
martyānāṁ śuddhirvidhīyate || 71 ||

athāśaucānāṁ gurutvam nirūpayati aśaucānāmityādinā |
kālavyāpitvagauravāt kālavyāpakatve gurutvāddhetoraśaucānāṁ
gurutvam bhavet | adhikakālavyāpakatvādaśaucānāṁ
gurutvamalpakālavyāpakatvācca laghutvamityarthah |
vyāpyavyāpakayoraśaucayormadhye vyāpakamaśaucaṁ garīyo
gurutaram smṛtam || 72 ||

nanvaśaucāntadine'parasminnaśoce patite sati
pūrvāśaucenaiva śuddhiḥ syāt parāśaucena
vetyāśaṅkāyāmāha yadītyādinā |
aśaucāntadivasejananāśaucasyāntime'horātre yadyaparasūtakam
tadanyajanananimittakakhaṇḍāśaucaṁ patettadā pūrvāśaucenaiva
vyatītena śuddhiḥ syāt | yadi tvaśaucāntadivase

pūrṇāśaucāntaropanipāte satyaghavṛddhirbhavet tada'ghavṛddhyā
pūrvāśaucāntadivasāvadhikam dinadvayamaśaucaṁ syāt |
sūtakamiti tu mṛtakasyā'pyupalakṣaṇam |
tatrāpyevamevāvagantavyam || 73 ||

p. 381) tāvat pitṛkulāśaucaṁyāvannodvahanam striyāḥ |
jātepariṇaye pitrormṛtau tryahamudāhṛtam || 74 ||

vivāhānantaram nārī patigotreṇa gotriṇī |
tathā gṛhītṛgotreṇa dattaputrasya gotritā || 75 ||

sutamādāya sammatyā jananyā janakasya ca |
svagotranāmānyullikhya saṁskuryāt svajanaiḥ saha || 76 ||

nanu strīṇāṁ tātakula evā'sauce satyaśaucaṁ
bhavedbhartṛkula eva vā kimubhayatrāpītyāśaṅkāyāmāha
tāvadityādinā | yāvadudvahanamudvāho na bhavettāvat
kālaparyantaṁ striyāḥ pitṛkulāśaucaṁ pitṛkulasambandhyaśaucaṁ
syāt | etena vivāhāt parato bhartṛkulasambandhyeva striyā aśaucaṁ
bhavediti sūcītam | nanu udvāhādūrdhvamutpādakayormātāpitrorapi
mṛtau nāryā aśaucaṁ na syādityata āha jāte ityādinā | pariṇaye
vivāhe jāte satyapi pitrormṛtau mātuḥ pituśca maraṇe sati striyāḥ
tryaham tridinamaśaucamudāhṛtam || 74 ||

nanu vaivāhikasambandhājjjananasambandhasya
balavattaratvasyoktavānnāryāḥ pitṛkula evā'sauce satyaśaucaṁ
yuktaṁ natu patikulāśause satītyata āha vivāhānantaramityādinā |
vivāhānantaramudvāhāt parato nārī strī patigotreṇa gotriṇī syāt |
vivāhādūrdhvam pitṛgotrādbahirbhūtatvāt tatrāśause sati striyā
aśaucaṁ na syāditi bhāvāḥ | nanu dattakaputrasya janakagotreṇa
gotravattvamādāturgotreṇa veti sandehaṁ nirākurvannāha
tathetyādinā | tathā tena prakāreṇa dattaputrasya gṛhītṛgotreṇa
gotritā gotravattā syāt || 75 ||

idānīṁ mātāpitroḥ sammatyā putramādāya gṛhītrā
svagotranāmānyuccārya tatsaṁskāro vidheya ityāha sutamityādinā |

jananyā janayitryā janakasyotpādakasya ca sammatyā sutam
tatputramādāya gṛhītvā svagotranāmānyullikhyā'tmano
gotranāmadheyānyuccārya gṛhītā svajanairbāndhavaiḥ saha
saṃskāram kuryāt || 76 ||

p. 382) aurase'pi yathā pitrordhane piṇḍe'dhikāritā |
ādātrordattake tadvadyato'sya pitaraū hi tau || 77 ||

āpañcābdaṁ śiśum gṛhīnan savarṇat̄ paripālayet |
pañcavarṣādhiko bālo dattako na praśasyate || 78 ||

bhrātṛputro'pi dattaścedgṛhītaiva bhavet pitā |
utpādakaḥ pitṛvyah syāt sarvakarmasu kālike || 79 ||

yo yasya dhanahartā syāt sa taddharmāṇi pālayet |
saṃrakṣenniyamāṁstasya tadbāndhūn paritoṣayet || 80 ||

ādātrormātāpitrordhane piṇḍe ca dattakaputrasya
sadṛṣṭāntamadhikāritvamāha aurase'pītyādinā | apiśabdaḥ
piṇḍena yojanīyah | pitrordhane piṇḍe'pi yathaurase putre'dhikāritā
vartate tadvadādātrorapi dhane piṇḍe ca dattake'dhikāritā syāt |
dattakasyā'dātroḥ piṇḍādāvadhikāritve hetum darśayannāha yata
ityādinā | yato'sya dattakasya tau ādātārau hīti niścitau pitaraū
syātāmatastaddhana piṇḍayostasyā'dhikāritetyarthah || 77 ||

nanu kiyaddhāyano bālo dattakah praśasto'ta āha
āpañcābdamityādinā | savarṇat̄ samānavarṇādāpañcābdaṁ
pañcābdaparyantaṁ śiśum bālam gṛhīnan brāhmaṇādiḥ
paripālayedrakṣet | pañca jabdā varṣāṇi yasya sa
pañcābdastasmādā ityāpañcābdam |
āñmaryādābhividhyorityavyayībhāvah | pañcavarṣādhiko yo
bāloḥ asau dattako na praśasyate || 78 ||

dattasya bhrātuśputrasyāpyādātā tatpitṛvyā eva pitā syāt
tajjanakastu tatpitṛvyah syādityāha bhrātṛputro'pītyādinā | he
kālike cedyadi bhrātṛputro'pi datto bhavettadā sarveṣu karmasu

gṛhītaiva tasya pitā bhavet utpādako janakastu tasya pitṛvyah syāt || 79
||

dhanahāriṇā puruṣeṇa dhanasvāmino dharmā niyamāśca
saṃrakṣaṇīyāstadarabāndhvāśca santoṣaṇīyā ityāha ya ityādinā |
yah pumān yasya puṇso dhanahartā

p. 383) kānīnā golakāḥ kuṇḍā atipātakinaśca ye |
nā'śaucamṛtaṇaṇe teṣāṁ naiva dāyādhikāritā || 81 ||

liṅgacchedo damo yeṣāṁ yāsāṁ nāsānikṛntanam |
mahāpātakināñcāpi mṛtau nā'śaucamācaret || 82 ||

nṛṇāmuddeśahīnānāṁ parivārān dhanānyapi |
pālayedrakṣayedrājā yāvaddvādaśavatsaram || 83 ||

syāt sa tasya dharmāṇi pālayet tasya niyamāṁśca saṃrakṣet tasya
bandhūnapi paritoṣayet || 80 ||

kānīnagolakādīnāṁ dāyādhikāritvaṁ teṣāṁ
maraṇe'śaucamṛtaṇaṇe ca netyāha kānīnā ityādinā | ye kānīnāḥ
piturveśmanyaprakāśamṛtaṇaṇe kanyayotpāditāḥ ye ca golakā mṛte bhartari
jārajjātāḥ ye ca kuṇḍā jīvatyeva patyau jārajāḥ ye coktalakṣaṇā
atipātakinasteṣāṁ maraṇe'śaucamṛtaṇaṇe na syāt teṣāṁ dāyādhikāritā
ca naiva syāt | amṛte jārajaḥ kuṇḍo mṛte bhartari golakaḥ ityamaraḥ ||
81 ||

nāsākartanadaṇḍakāparādhakartrīṇāṁ strīṇāṁ
liṅgacchedanadaṇḍakāparādhakāriṇāṁ mahāpātakināñca
puṇṣāmapi mṛtāvaśaucamṛtaṇaṇe nā'caraṇīyamityāha liṅgaccheda
ityādinā | yeṣāṁ puruṣāṇāṁ liṅgacchedaḥ śiśnakartanaṁ damo
daṇḍo vihitasteṣāṁ yāsāṁ nāsānikṛntanaṁ nāsikākartanaṁ
daṇḍastāsāṁ strīṇāṁ mahāpātakināṁ
brahmaghātakādīnāñcāpi mṛtau maraṇe'śaucamṛtaṇaṇe nācarennā
kuryāt || 82 ||

anuddiṣṭānāṁ manuṣyāṇāṁ parivārān dhanāni ca
dvādaśavarṣaparyantaṁ rājñā rakṣitavyāṇītyāha

nṛṇāmyādinā | uddeśahīnānāmanuddiṣṭānām nṛṇām
manuṣyānām parivārān yāvad dvādaśavatsaram
dvādaśavarṣaparyantam rājā pālayet | teṣām dhanānyapi sa eva
rakṣayet || 83 ||

p. 384) dvādaśābde gate teṣām darbhadehān vidāhayet |
trirātrānte tatsutādyaiḥ pretatvaṁ parimocayet || 84 ||

tatastatparivārebhyah putrādikramato dhanam |
vibhajya nṛpatirdadyādanyathā pātakī bhavet || 85 ||

na ko'pi rakṣitā yasya dīnasyā'padgatasya ca |
tasyaiva nṛpatiḥ pātā yato bhūpaḥ prajāprabhuḥ || 86 ||

yadyāgacchedanuddiṣṭo vibhāgānte'pi kālike |
tasyaiva dārāḥ putrāśca dhanaṁ tasyaiva nānyathā || 87 ||

dvādaśavarṣādūrdhvamanuddiṣṭānām puṣṭisām
kuśamayāni śarīrāṇi rājñā tatputrādibhirdāhayitavyāni
trirātrānte teṣām pretatvañca mocayitavyamityāha dvādaśābda
ityādinā | dvādaśābde dvādaśavarṣe gate yāte sati
teṣāmuddeśahīnānām nṛṇām darbhadehān kuśamayaśarīrāṇi
rājā tatsutādyairanuddiṣṭānām putrādibhirvidāhayet | trirātrānte
teṣām pretatvañca taireva parimocayet || 84 ||

tataḥ paramuddeśarahitajanasvāmikam dravyam vibhajya
putrādikramatastatparivārebhyo nṛpeṇa deyamityāha tata ityādinā |
tatastaddāhānantaram tadīyam dhanaṁ vibhajya
putrādikramatastatparivārebhyo nṛpatirdadyāt | nannevamakurvato
narapateḥ ko doṣo'ta āha anyatheti | anyathā etadakurvan nṛpatiḥ
pātakī bhavet || 85 ||

vipattiṁ prāpto'nanyarakṣako martyo rājñāiva pālanīya
ityāha na ko'pītyādinā | āpadgatasya vipattiṁ prāptasya dīnasya
daridrasya yasya puṣṭisah ko'pi rakṣitā na vidyate tasya nṛpatireva
pātā rakṣakah syāt | yato bhūpa eva prajānām prabhuḥ svāmī

bhavet | nisvastu durvidho dīno daridro durgato'pi saḥ ityamaraḥ || 86 ||
dravyavibhāgānte'pyāgatasyā'nuddiṣṭasyaiva patnyādayo
bhavyeuryāha yadītyādinā | he kālike vibhāgānte'pyanuddiṣṭo
jano yadyāgacchet tadaḥ

p. 385) na samarthaḥ pumān dātuṁ paitṛkaṁ sthāvarañca yat |
svajanāyā'thavā'nyasmai dāyādānumatiṁ vinā || 88 ||

yattu svopārjitaṁ rikthaṁ sthāvaraṁ sthāvaretaram |
asthāvaraṁ paitṛkaṁ ca svecchayā dātumarhati || 89 ||

sthite putre'thavā patnyāṁ kanyāyāṁ tatsute'pi vā |
janake ca jananyāṁ vā bhrātaryevaṁ svasaryapi || 90 ||

svārjitaṁ sthāvaradhanamasthāvaradhanañca yat |
asthāvaraṁ paitṛkañca dātuṁ sarvaṁ kṣamo bhavet || 91 ||

tasyaiva dārā bhāryā putrāśca tasyaiva dhanamapi tasyaiva
etatsarvamanyathā na bhavet || 87 ||

aṁśikānāmananumatau pitṛsvāmikasthāvaradravyaṁ
kasmaicidapi dātuṁ na ko'pi śaknuyādityāha na samartha ityādinā |
sthāvaraṁ cetyatrā'vadhāraṇārthakaścaśabdaḥ
paitṛkasthāvarābhyaṁ dvābhyaṁapi sambadhyate | tadā'yamarthaḥ
| dāyādānumatiṁ vinā aṁśikānāmanumaterabhāve paitṛkameva
sthāvarameva yat dravyaṁ tatsvajanāyānyasmai vā dātuṁ pumān
samarthaḥ śakto na bhavet |

anvācayasamāhāretaretarasamuccaye |
viniyoge tulyayogitāvadhāraṇāhetuṣu |
pādasya pūraṇe'pyuktam navasvartheṣu cāvyayam || 88 ||

paitṛkaṁ sthāvarañca yadityanena
svopārjitasthāvarādyakhiladravyasya labdhasya paitṛkasya ca
jaṅgamadravyasya svacchandaṁ dānaṁ kuryāditi sūcitaṁ tadeva

punarvispaṣṭayitumāha yattvityādinā | yattu svopārjitaṁ sthāvaraṁ
sthāvaretaraṁ jaṅgamaṁ ca rikthaṁ dhanam् yaccā labdham् paitṛkam
pitṛsambandhi asthāvaraṁ jaṅgamaṁ dhanam् tattu svecchayā
dātumarhati || 89 ||

atisannikṛṣṭataraputrādyananumatāvapi
ātmopārjitasthāvarādisakaladravyam् paitṛkañcā'sthāvaradhanaṁ
dātuṁ pumān samartha bhavedityāha sthita ityādinākṣamo

p. 386) dhanamevaṁ vidhānenā dattam् vā dharmasātkṛtam |
puṁsā tadanyathā kartum् putrādyairnaiva śakyate || 92 ||

dharmārthaṁ sthāpitaṁ rikthaṁ dātā rakṣitumarhati |
na prabhuḥ punarādātuṁ dharmo hyasya yataḥ prabhuḥ || 93 ||

mūlam् vā tadupasvatvaṁ yathāsaṅkalpamambike |
svayaṁ vā tatpratinidhirdharmārthaṁ viniyojyet || 94 ||

bhavedityantena ślokadvayena | putre ātmaje'pi sthite sati patnyāṁ
bhāryāyāmathavā kanyāyāṁ duhitari sthitāyāṁ tatsute
kanyāputre vā janake pitari vā sthite jananyāṁ mātari vā
sthitāyāmevaṁ bhrātari sodare sthite svasaryapi bhaginiyāmapi
sthitāyāṁ svārjitamātmopārjitaṁ yat sthāvaraṁ dhanam
yaccā'sthāvaradhanaṁ jaṅgama dravyam् yaccā
paitṛkamapyasthāvaraṁ dhanam् tat sarvam् dātuṁ pumān kṣamah
samartha bhavet || 90 || 91 ||

śaṅkaroktena vidhānenā puruṣeṇa dattam् dharmārthaṁ ca
sthāpitaṁ dravyam् tat putrādibhirnaivānyathā kartum् śakyamityāha
dhanamityādinā | puṁsā puruṣeṇaivam् vidhānenā
śivoktenaitādṛśena vidhinā yat dhanam् dattam् yadvā dhanam
dharmasātkṛtam् dharmādhīnam् kṛtam् dharmārthaṁ sthāpitarmiti
yāvat | tat dhanam् putrādyairanyathākartum् naiva śakyate || 92 ||

dharmārthasthāpitadravyasya dharmasvāmikatvāt dātuḥ
punaragrāhyatvam् tadrakṣyatvañcāha dharmārthamityādinā |
dharmārthaṁ sthāpitaṁ yadrikthaṁ dhanam् tadrakṣituṁ dātā'rhati |

tat dhanaṁ punarādātuṁ gṛhītuṁ dātā na prabhuradhipaḥ | yato'sya
dhanasya | hīti niścitaū | dharmāḥ prabhuḥ svāmī || 93 ||

mūladhanaṁ tadupasvatvaṁ vā'tmanā'tmapratinidhinā vā
yathāsañkalpaṁ dharmārthaṁ viniyojayitavyamityāha
mūlamityādinā | he ambike yathāsañkalpaṁ sañkalpamanatikramya
mūlaṁ vā dhanaṁ tadupasvatvaṁ vā svayamātmaiva vā
tatpratinidhirātmanaḥ pratinidhirvā dharmārthaṁ viniyojayed |
mukhyasyābhāve tatsadṛśo ya upādīyate sa pratinidhiḥ || 94 ||

p. 387) svopārjitadhanasyārdhaṁ dāyādāyā'pi cet dhanī |
dadyāt snehena taccānyo nānyathā kartumarhati || 95 ||

yadi svopārjitasyārdhamekasmai dhanahāriṇām |
dadātyanyaiśca dāyādaiḥ pratiroddhuṁ na śakyate || 96 ||

ekena pitṛvittena yatra vittamupārjitam |
pitrye samāṁśā dāyādā na lābhārhā vinā'rjakam || 97 ||

paitṛkāṇi ca vittāni naṣṭe'pyuddhārayettu yaḥ |
dāyādānāṁ taddhanebhya uddhartā dvyaṁśamarhati || 98 ||

nanūpārjakajanena premato dāyahāriṇe'pi dattam
svopārjitadravyasyārdhamanyaḥ pumānanyathā kartumarhati na vetyata
āha svopārjitadhanasyetyādinā | dhanī pumāṁścedyadi snehena
premiṇā svopārjitadhanasyārthaṁ dāyādāyā'pi dhanahāriṇe'pi
dadyāttadā'nyo janastatsnehena dattam svopārjitadhanārdhamanyathā
kartuṁ nārhati na yogo bhavati | ito'nantaraṁ vakṣyamāṇasya
vacanasya bahvaṁśiviṣayatvāt dvyaṁśiviṣayakamidaṁ vacanam || 95
||

nanu bahūnāṁ dāyādānāmekasmai dīyamānam
svopārjitadhanasyārthaṁ anye dāyādāḥ pratiroddhuṁ śaknuvanti na
vetyata āha yadītyādinā | yadyarjako dhanahāriṇāṁ dāyādānāṁ
madhye ekasmai dhanahāriṇe svopārjitasya drayasyārdhaṁ dadāti
tadā'nyair dāyādaiḥ pratiroddhuṁ vārayituṁ na śakyate || 96 ||

nanu paitṛkadraviṇenaivopārjiite vitte sarve dāyādā bhāgārhā
bhavyeyurna vetyāśaṅkāyāmāha ekenetyādinā | yatra yeṣu
dāyādeṣu madhye yenaikena dāyādena yena pitṛvittena paitṛkeṇa
dhanena vittam dhanamupārjitaṁ te sarve dāyādāstasmin pitrye
paitṛke vitte samāṁśāḥ samabhāginaḥ syuḥ | tamarjakaṁ vinā
lābhārhāstu na syuḥ | kintvarjaka evaiko lābhārha ityarthah || 97 ||
vinaśṭāni paitṛkadravyāṇyuddharato janasya tatra
bhāgadvayahāritvamanyeṣāṁ tu samabhāgitvamityāha
paitṛkāṇītyādinā | dāyādānāṁ madhye yastu dāyādo

p. 388) puṇyam vittam ca vidyā ca nāśrayedaśarīriṇam |
śarīrantu pituryasmāt kinna syāt paitṛkam vasu || 99 ||

pṛthagannaiḥ pṛthagvittairmanujairyadupārjitam |
sarvam tat pitṛsaṁkrāntam tadā svopārjitaṁ kutah || 100 ||

ato maheśi svāyāsairyena yaddhanamarjitam |
svopārjitaṁ tadeva syāt sa tatsvāmī na cāparah || 101 ||

naśte'pi nāśe'pi sati paitṛkāṇi vitānyuddharet sa uddhartā
taddhanebhyo dvyaṁśāṁ bhāgadvayamarhati anye tu samamaṁśāṁ
labhanta ityarthah || 98 ||

vapusah paitṛkatvena vapuṣmadāśritānāṁ
vidyāvittādīnāmapi paitṛkatvasattvāt pṛthagannadravyairapi
manuṣyaistairevopārjitānāṁ sarvesāṁ dhanānāṁ
pitṛsambandhatvānapāyāt svopārjitatvam na siddhyedato
nijāyāsairarjitatānāṁ sakaladravyāṇāṁ
svopārjitatvamarjakamātrasvāmikatvañca jñātavyamityetadevāha
puṇyamityādinā na cāparah ityantena ślokatrayeṇa | yasmāddhetoh
puṇyam dharmaṁ vittam dhanam ca vidyā sāstrāditattvajñānam
cāśarīriṇamadehinaṁ nāśrayennāvalambeta kintu
śarīriṇamevāśrayet śarīrantu pituḥ pitṛsambandhi bhavati ataḥ kiṁ
vasu dhanam paitṛkam pitṛsambandhi na bhavedapi tu sarvam vasu
paitṛkameva bhavet || 99 ||

pṛthagannairiti | ataḥ pṛthagannairvibhinnabhaktaiḥ
pṛthagvittairvibhaktadhanairapi manujairmanuṣyairyadupārjitaṁ
tatsarvam̄ pitṛsaṁkrāntam̄ pitṛsambaddhaṁ jātaṁ tadā svopārjitaṁ
dhanam̄ kuto bhavet dhanasya svopārjitatvam̄ na siddhyedityarthah || 100
||

ata iti | he maheśi ato hetoḥ svāyāsairātmapariśramairyena
pṛthagannādinā'pṛthagannādinā vā puṁsā yat dhanamarjitaṁ
tadeva dhanam̄ svopārjitaṁ syāt | so'rjaka eva tatsvāmī svopārjitasya
dhanasya prabhurna cāparo'rjakabhinnah vāmī || 101 ||

p. 389) mātaram̄ pitaram̄ devi guruṁ caiva pitāmahān |
mātāmahān kareṇāpi praharannaiva dāyabhāk || 102 ||

nighnannanyānapi prāṇairna teṣāṁ dhanamāpnuyāt |
hatānāmanyadāyādā bhavyurdhanabhāginaḥ || 103 ||

napuṁsakāḥ pañgavaśca grāsācchādanamambike |
yāvajjivanamarhanti na te syurdāyabhāginaḥ || 104 ||

sasvāmikaṁ prāptadhanaṁ pathi vā yatra kutracit |
nr̥pastatsvāmine prāptrā dāpayet suvicārayan || 105 ||

mātrādīn pāṇinā'pi praharato mānavasya dāyabhāgitvam̄
naiva syādityāha mātaramityādinā | he devi mātaram̄ janānīṁ
pitaram̄ janakaṁ guruṁ mantropadeṣṭāram bahuvacanasya
bahūpalakṣakatvāt pitāmahān pitāmahādīn mātāmahāṁścāpi
mātāmahādīnapi kareṇā pāṇinā'pi praharannaro dāyabhāk naiva
bhavet | api śabdena daṇḍādinā mātrādīn praharastu sutarāmeva
dāyabhāgitvam̄ na bhavediti sūcitam || 102 ||

bhrātrādīnapi dhanārthaṁ mārayataḥ puruṣasya
hatasvāmikadravye niraṁśakatvamaparadāyādānāṁ
samāṁśakatvam̄ syādityāha nighnannityādinā | anyānapi
mātrādibhinnānapi janān prāṇairnighnanmārayannarasteṣāṁ
hatānāṁ dhanaṁ nāpnuyānna labheta | kintu hatānāmeye

hanturbhinnā dāyādā dhanabhāgino bhavyeuh || 103 ||

athā'namśānām pañguklībānām yāvajjīvanaṁ
grāśācchādanabhāgitvaṁ syādityāha napuṁsakā ityādinā | he
ambike jagajjanani napuṁsakā pañgavaśca yāvajjīvanaṁ
jīvanaparyantaṁ kevalam grāśācchādanamarhanti | te dāyabhāgino
na syuḥ || 104 ||

nanvadhvādau labdhasya sasvāmikadravyasya
prāptṛjanagāmitvaṁ syādātmasvāmigāmitvaṁ vetyata āha
sasvāmikamityādinā | pathi mārge yatra kutracidvā

p. 390) asvāmikānām jīvānāmasvāmikadhanasya ca |
prāptā tatra bhavet svāmī daśamāmśam nṛpe'rpayet || 106 ||

sthāvaraṁ dhanamanyasmai sthite sānnidhyavartini |
yogye kretari vikretum na śaktaḥ sthāvarādhipaḥ || 107 ||

sānnidhyavartinām jñātiḥ savarṇo vā viśiṣyate |
taylorabhāve suhṛdo vikretricchā garīyasī || 108 ||

sthāne sasvāmikaṁ prāptaṁ dhanaṁ suvicārayannṛpaḥ tatsvāmine
prāptadhanasyāpi pataye prāptā puṁsā dāpayen || 105 ||

nanvasvāmikāḥ prāptā gavāsvādayo jīvāstādṛśāni
prāptāni dhanāni ca prāptāraṁ pumāmśam
gaccheyurvasudhādhipaṁ vetyāśaṅkāyāmāha
asvāmikānāmityādinā | asvāmikānām svāmirahitānām
jīvānām gavāsvādīnāmasvāmikasya dhanasya ca prāptā
janastatra teṣu prāpteṣu svāmī bhavet | tatra ca daśamamaṁśam
prāptā nṛpe'rpayeddadyāt | jīvānāmiti dhanasyeti ca kartṛkarmāṇoh
kṛtīti karmaṇi ṣaṣṭhī || 106 ||

nanu sthāvaradravyasvāminā dūrasthayogyasamīpasthayoḥ
krāyakayormadhye katarasmai sthāvaraṁ dhanaṁ vikretum śakyeta
tatrāha sthāvaramityādinā | sānnidhyavartini samīpasthāyini yogye
krayārhe kretari krāyake sthite satyanyasmai dūravartine puṁse
sthāvaraṁ dhanaṁ vikretum sthāvarādhipo janah śakto na bhavet

kintu sānnidhyavartine eva vikretum śaknuyādityarthah | sannidhireva
sānnidhyam | caturvarṇādīnāṁ svārthe upasaṁkhyānamiti svārthe
śyañ || 107 ||

nanvanekeśāṁ sannidhivartināṁ madhye katamasya
sthāvaradravyakrayaṇe vaiśiṣṭyamata āha sānnidhyetyādinā |
sānnidhyavartināṁ madhye jñātirgotrajo viśiṣyate savarṇah
samānavarṇo vā viśiṣyate taylorjñātisavarṇayorabhāve suhṛdo
mitrāṇi viśiṣyante | nanu bahūnāṁ gotrajānāṁ savarṇānāṁ
suhṛdāñca madhye katamasmai sthāvaraṁ dravyaṁ tatsvāmī
vikrīḍitetyata āha vikretriccheti | vikreturvikrayakarturicchā

p. 391) nirṇītamūlye'pyanyena sthāvarasya krayodyame |
tanmūlyam cet samīpastho rāti kretā na cāparah || 109 ||

mūlyam dātumaśaktaścet sammato vikraye'pi vā |
sannidhisthastadā'nyasmai gṛhī śakto'tivikraye || 110 ||

krītaṁ cet sthāvaraṁ devi parokṣe prativāsinah |
śravaṇadeva tanmūlyam dattvā'sau prāptumarhati || 111 ||

garīyasī gurutarā bhavet | kramata eva teśāṁ madhye yasmai
vikretumicchettasmai eva vikrīḍiti bhāvah || 108 ||

nanvanyanirṇītamūlyam sthāvaraṁ vittaṁ tanmūlyam dadatā
samīpasthāyinā krīyeta nirṇītamūlyenā'nyena
vetyāśāṅkāyāmāha nirṇītetyādi | sthāvarasya vittasya krayodyame
sati anyena samīpasthabhinnena puṁsā nirṇītamūlye'pi mūlye
nirṇīte'pi sati tanmūlyam
anyanirṇītamūlyakasthāvaradravyamūlyam cedyadi samīpastho jano
rāti dadāti tadā'paraḥ samīpasthabhinno janah kretā krāyako na
bhavet kintu samīpastha eva mūlyam dattvā krīḍiyādityarthah || 109 ||

sthāvaradhanasya mūlyam dātumaśaknuvati tadvikraye
sammatim vāpi kurvati samīpasthāyini jane dūrasthāya tadvikretum
tatsvāmī śaknotītyata āha mūlyamityādinā | sannidhisthah
samīpasthāyī janaścedyadi sthāvarasya mūlyam dātumaśakto bhavet

tasya vikraye'pi vā sammataḥ sammatimān bhavet tadā gṛhī
gṛhastho'nyasmai sannidhisthabhinnāya vikraye śaknoti śakto bhavati ||
110 ||

nanu samīpasthāyinaḥ parokṣa evānyena krītaṁ sthāvaraṁ
vittaṁ kretaiva prāptumarhati tat śrutvaiva tanmūlyam dadat
samīpasthāyī vetyāśaṅkāyāmāha krītañcedityādinā | he devi
cedyadi prativāsinaḥ sannidhisthāyino janasya parokṣe sthāvaraṁ
dravyamanyena krītaṁ bhavet tadā śravaṇādeva tanmūlyam
anyakrītasthāvaradravyamūlyam

p. 392) kretā tatra gṛhārāmān vinirmāti bhanakti vā |
mūlyam dattvāpi nāpnoti sthāvaraṁ sannidhisthitaḥ || 112 ||

karahīnā'pratihatā vanyāraṇyātidurgamā |
anādiṣṭo'pi tāṁ bhūmiṁ sampannāṁ kartumarhati || 113 ||

bahuprayāsasādhyāyāstasyā bhūmirmahībhṛte |
dattvā daśāṁśāṁ bhuñjīyāt bhūmisvāmī yato nrpaḥ || 114 ||

mūlyam dattvā'sau prativāsī prāptum arhati | śravaṇādevetyanena
kālāntare tanmūlyam dattvā'pi sthāvaradravyam prāptum
nārhatīti sūcītam || 111 ||

krāyakajanavinirmitamandirārāmaṁ tadbhagnamandiropanavānaṁ
vā krītaṁ sthāvaradhanaṁ mūlyam dattvāpi samīpasthāyī
nāptumarhatīyāha kretetyādinā | kretā janastatra krīte sthāvare yadi
gṛhārāmān gṛhāṇyupavanāni ca vinirmāti karoti tatra vinirmitāneva
tān bhanakti āmardayati vā tadā sannidhisthito'pi jano mūlyam
dattvāpi sthāvaradhanaṁ nāpnoti na labhate || 112 ||

bhūmipālenā'nājñāpitēnāpi puṁsā jalodbhavā
kānanodbhavā ca karahīnā khilā bhūmiḥ sampannā kartavyetyāha
karahīnetyādinā | vanyā jalodbhavā'raṇyā kānanodbhavā
cātidurgamā'ta evā'pratihatā khilā'ta eva karahīnā
rājagrāhyabhāgarahitā yā bhūmistāṁ bhūmimanādiṣṭo'pi
bhūpenā'nājñapto'pi puruṣaḥ sampannāṁ śasyādyāṁ

kartumarhati | vane jale bhavā vanyā | digādibhyo yaditi yat | payaḥ
kīlālamamṛtam jīvanaṁ bhuvanaṁ vanam ityamarah | arañye bhavā
āraṇyā arañyāṇa iti ḥ || 113 ||

anekāyāsasādhyavanyāraṇyakṣitijātavastuno daśamāṁśaṁ
bhūmisvāmitvādrājñe samarpyāvaśiṣṭam sarvam svayaṁ
bhuktavyamityāha vahvityādinā | yato nṛpo rājā bhūmisvāmi ato
bahuprayāsasādhyāyā anekapariśramaniṣpādyāyāstasyā
vanyāyā

p. 393) vāpīkūpataḍāgānāṁ khananam vṛkṣaropāṇam |
parāniṣṭakare deśe na gṛham kartumarhati || 115 ||

devārthaṁ dattakūpādau tathā srotasvatījale |
pānādhikāriṇaḥ sarve secane'ntikavāsinaḥ || 116 ||

yattoyasecanāllokā bhavyurjalakātarāḥ |
na siñceyurjalam tasmādapi sannidhivartinah || 117 ||

dhanānāmavibhaktanāmaṁśināṁ sammatiṁ vinā |
tathā'nirṇītavittānāmasiddhau nyāsavikrayau || 118 ||

āraṇyāyāśca bhūmerjātasya vastuno daśāṁśaṁ
daśamāṁśaṁ mahībhṛte rājñe dattvā'vaśiṣṭam svayaṁ
bhuñcīta || 114 ||

anyānākāṅkṣitotpādake sthāne vāpyādīnāṁ khananam
vṛkṣāṇāmāropaṇam gehasya nirmāṇam ca na vidheyamityāha
vāpītyādinā | vāpyādikhananavṛkṣaropāṇagṛhakaraṇasattvāt
parāniṣṭakare'nyānīṇsitotpādake deśe vāpīkūpataḍāgānāṁ
khananam tathā vṛkṣaropāṇam tathā gṛhamapi kartuṁ janō nārhati ||
115 ||

devārthatattakūpādijale nadījale ca sarvesāṁ pānādhikāritā
sekādhikāritā tu tannikaṭasthāyināmevetyāha devārthamityādinā |
devārthaṁ dattakūpādau tathā srotasvatījale nadīvāriṇi sarve
pānādhikāriṇaḥ secane tvantikavāsino nikaṭasthāyina evādhikāriṇo

bhaveyuḥ | srotasvatī dvīpavatī sravantī nimnagāpagā ityamaraḥ || 116
||

nanu yat pānīyasecanatastatsamīpasthāyino lokā janā vyākulā
bhaveyustajjalāṁ secanīyaṁ na vetyata āha yattoyetyādinā |
yattoyasecanādyasya kūpādervāriṇah̄ sekāllokā janā jalakātarāḥ
pānīyavyākulā bhaveyustasmājjalāṁ sannidhivartino'pi na siñceyuḥ
dūravartināntu kā vārtā || 117 ||

dāyādāsammatayoravibhaktadravyanyāsavikrayayornirṇayarahita
dravyanyāsavikrayayośca siddhatvam̄ na bhavedityāha
dhanānāmityādinā | amśināṁ dāyādānāṁ sammatiṁ

p. 394) sthāpyānāṁ baddhavittānāṁ jñānānnasṭe'pyayatnataḥ |
tanmūlyam̄ dāpayettena svāmine sarvarthā nṛpaḥ || 119 ||

abhimatyā sthāpakasya paśvādinyastavastunām |
vyavahāre kṛte tatra dhārtā sampoṣayet paśūn || 120 ||

lābhe niyojayeddyatra sthāvarādīni mānavah̄ |
niyamena vinā kālalābhayoranyathā bhavet || 121 ||

vinā avibhaktānāṁ dhanānāṁ nyāsavikrayāvasiddhau siddhau na
bhavetām | tathā'nirṇītavittānāṁ vittāni imāni asyaiveti vittāni
imāni iyanti veti nirṇayarahitadravyāṇāṁ sthāpanavikrayau siddhau na
syātām || 118 ||

yasyālaye nyastadravyāṇāṁ baddhadravyāṇāñca
jñānapūrvakādayatnānnāśo bhavet tena puṁsā tanmūlyam̄
tatśvāmine nṛpatinā dāpayitavyamityāha sthāpyānāmityādinā |
jñānādayatnato jñānapūrvakādayatnāt sthāpyānāṁ
nyāsavittānāṁ baddhavittānāñca naṣṭe'pi nāśe'pi sati yadgehe
sthāpitāni baddhāni ca vittāni naṣṭāni tena puṁsā tanmūlyam̄
sthāpitabaddhavittamūlyam̄ svāmine tadvittādhipataye nṛpo rājā
sarvathā sarvapratkāreṇa dāpayet | jñānānnasṭe'pyayatnata iti
vadatā sadāśivena tadrakṣayai yatnasattve'pi kathañcittannāśe sati
tanmūlyam̄ nṛpeṇa na dāpayitavyamiti sūcayāmāsa || 119 ||

sthāpakasammatyā kṛtanyastapaśvādivastuvyavahāreṇaiva
puṇṣā sthāpitāḥ paśavaḥ sampoṣayitavyā ityāha
abhimatyetyādinā | sthāpakasya dravyanyāsakasyā'bhimat�
sammatyā paśvādinyastavastūnāṁ vyavahāre kṛte sati tatra teṣu
nyastavastuṣu madhye paśūn dhārtā dhārakah puruṣaḥ sampoṣayet |
saṃjñāpūrvakavidheranityatvāt paśvādinyastavastunāmityatra
nāmīti na dīrghatvam | āgamajasyāpyanityatvāt
dhārtetyatrārdhadhātukasyedūlāderiti nedāgamaḥ || 120 ||

kālalābhayorniyamamakṛtvaiva yasmīmllābhe
sthāvarādīdravyāṇi prayojyante tasya anyathātvāṁ bhavedityāha
lābhe ityādinā | kālalābhayorniyamena vinā yatra

p. 395) sādhāraṇāni vastūni lābhārthaṁ naiva yojayet |
mr̥te pitari sarveṣāmaṇśināṁ sammatiṁ vinā || 122 ||

kramavyatyayamūlyena dravyāṇāṁ vikraye sati |
nṛpastadanyathā kartuṁ kṣamo bhavati pārvati || 123 ||

jananañcāpi maraṇaṁ śarīrāṇāṁ yathā sakṛt |
dānaṁ tathaiva kanyāyā brāhmohvāhaḥ sakṛt sakṛt || 124 ||

lābhe phale sthāvarādīni vastūni mānavo niyojayet | sa
lābho'nyathā bhavet | nīvīparipaṇaṁ mūladhanaṁ lobho'dhikāṁ
phalam ityamaraḥ || 121 ||

piturmarāṇādūrdhvam sarvabhrāṭāṇāṁ sammaterabhāve
sāmānyadravyāṇi lābhārthaṁ naiva prayoktavyānītyāha
sādhāraṇānītyādinā | pitari mr̥te sati sarveṣāmaṇśināṁ
sammatiṁ vinā sādhāraṇāni sāmānyāni vastūni lābhārthaṁ
phalārthaṁ naiva yojayet || 122 ||

viparītakramakeṇa mūlyena sthāvarādīdravyāṇāṁ jātaṁ
vikrayaṇamanyathā kartuṁ nṛpeṇa śakyata ityāha krametyādinā | he
pārvati kramasya vyatyayo viparyayo yatra tathābhūtena mūlyena
dravyāṇāṁ vikraye sati svalpamūlyena bhūyiṣṭhamūlyānāṁ
bhūyiṣṭhamūlyena ca svalpamūlyānāṁ dravyāṇāṁ vikrayaṇe sati

tadvikrayaṇamanyathā kartum् nr̥po narādhipaḥ kṣamo bhavati || 123 ||

nanu vedoktavidhibhirekenodvāhitā kanyā jīvatyeva tasminmr̥te
vā punastaireva vidhibhiranyenodvāhyā bhavenna vetyata āha
jananamityādinā | yathā śarīrāṇāṁ jananamutpattirmaraṇaṁ
mr̥tiścāpi sakṛdekaवारameva bhavati | tathaiva dānaṁ kanyāyā
brāhmaṇodvāhaśca sakṛt sakṛdeva bhavati | brāhmaṇodvāha iti
vyāharatā mahādevenaikenodvāhitāyā api kanyāyāḥ
śaivavidhibhistu punarudvāho bhavatyeveti sūcayāmbabhūve || 124 ||

p. 396) naikaputraḥ sutāṁ dadyānnaikastrīkastathā striyam |
naikakanyaḥ sutāṁ śaivodvāhe pitṛhitah pumān || 125 ||

daiwe pitrye ca vāṇijye rājadvāre viśeṣataḥ |
yadvidadhyāt pratinidhistanniyanṭuḥ kṛtirbhavet || 126 ||

na daṇḍārhaḥ pratinidhistathā dūto'pi suvrate |
niyoktrkṛtadoṣena vidhireṣa sanātanaḥ || 127 ||

r̥ne kṛṣau ca vāṇijye tathā sarveṣu karmasu |
yadyadaṅgīkṛtaṁ lokaistatkāryaṁ dharmasammamatam || 128 ||

ekaputreṇaikastrīkeṇaikaputrīkeṇa ca pitṛhitena pum̄sā
putradānaṁ strīdānaṁ śaivodvāhe kanyādānañca naiva
kāryamityāha naikaputra ityādinā | ekaputraḥ pumān sutāṁ putraṁ
kasmaicinna dadyāt | tathaikastrīkaḥ striyam na dadyāt | ekakanyaśca
śaivodvāhe sutāṁ kanyām na dadyāt | putrādīnāmadāne hetum
darśayan pumāṁsaṁ viśinaṣṭi kathambhūtaḥ pumān pitṛhitah
yataḥ pitṛbhyo hito'to na dadyādityarthah || 125 ||

pratinidhinā vihitam yadyaddaivādikam karma tat
sarvamātmanaiva vihitam bhavedityāha daiwa ityādinā | daiwe pitrye
vāṇijye ca karmaṇi viśeṣato rājadvāre ca
pratinidhīryadvidadhyāttanniyanṭuḥ pravartayituḥ kṛtirbhavet | daiwe
pitrye vāṇijye iti nirdhāraṇe saptamī | kriyate iti kṛtiḥ | striyām
ktinniti karmaṇi ktin || 126 ||

nanu niyantrā kṛtenāparādhena pratinidhidūtau daṇḍanīyau
bhavetām na vetyata āha netyādinā | he suvrate śobhanavrataśālini
niyoktrkṛtadoṣena niyantrvihitāparādhena pratinidhiḥ tathā
dūtaścāro'pi daṇḍārha na bhavet | eṣa sanātano nityo
vidhirvidhānam || 127 ||

rṇakṛṣyādāvanyeṣu ca sakalakarmasu
nikhilasyā'ṅgikṛtasyā'vaśyakaraṇīyatāmāha ḥa ityādinā | ḥe
kṛṣau vāṇijye vaṇikkarmaṇi ca tathā'nyeṣu sarveṣu

p. 397) adhīśenāvitam viśvam nāśam yānti ninaṁkṣavah |
tatpātṛn pāti viśveśastasmāllokahito bhavet || 129 ||

iti śrīmahānirvāṇatantrae sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāśadāśivasamvāde
sanātanavyayavahārakathanaṁ nāma dvādaśollāsaḥ |

karmasu lokairjanairdharmasammataṁ yadyadaṅgikṛtam tat sarvam
kāryam vidhātavyam | dharmasammamatamityanena pāpasammataṁ
svīkṛtam sarvathā lokānāmakaraṇīyamiti dhvanitam || 128 ||

ātmano bhadramabhiṣyadbhirmānavairlokahitaireva
bhavitavyamityāha adhīśenetyādinā | yato'dhiśena
jagadīśvareṇāvitam rakṣitaṁ viśvam saṁsāraṁ ninaṁkṣavo
nāśayitumicchavo janāḥ svayam nāśam yānti prāpnuvanti
tatpātṛn viśvapālakāṁstu viśveśaḥ pāti rakṣati
tasmāddhetorlokahito jano bhavet | naśyatatrāntarbhāvitoṇyarthah ||
129 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratīkāyām dvādaśollāsaḥ |

trayodaśollāsaḥ

iti nigaditavantaṁ devadevaṁ maheśam

nikhilanigamasāraṁ svargamokṣaikabījam |
kalimalakalitānāṁ pāvanaikāntacittā
tribhuvanajanamātā pārvatī prādda bhaktyā || 1 ||

devyuvāca |

mahadyonerādiśaktermahākālyā mahādyuteḥ |
sūkṣmātisūkṣmabhūtāyāḥ kathaṁ rūpanirūpaṇam || 2 ||

rūpaṁ prakṛtikāryāṇāṁ sā tu sākṣāt parātparā |
etanme saṃśayaṁ deva viśeṣācchettumarhasi || 3 ||

o/ namo brahmaṇe |

itiyādi | nigaditavantam kathitavantam | kalimalakalitānāṁ
pāvanaikāntacittā kalimalaiḥ saṃyuktānāṁ janānāṁ pāvane
dṛḍhamānasā || 1 ||

pārvatī maheśam̄ prati kimāhetyapekṣāyāmāha
mahadyonerityādinā | mahadyoneḥ mahattattvotpattisthānabhūtāyāḥ
|| 2 ||
sā mahākālī | etat etam || 3 ||

p. 399) śrīsadāśiva uvāca |

upāsakānāṁ kāryāya puraiva kathitam̄ priye |
guṇakriyānusāreṇa rūpaṁ devyāḥ prakalpitam || 4 ||

śvetapītādiko varṇo yathā kṛṣṇe vilīyate |
praviśanti tathā kālyāṁ sarvabhūtāni śailaje || 5 ||

atastasyāḥ kālaśakternirguṇāyā nirākṛteḥ |
hitāyāḥ prāptayogānāṁ varṇaḥ kṛṣṇo nirūpitaḥ || 6 ||

nityāyāḥ kālarūpāyā avyayāyāḥ śivātmanāḥ |
amṛtatvällalāṭe'syāḥ śaśicihnaṁ nirūpitam || 7 ||

śaśisūryāgnibhirnityairakhilaṁ kālikam jagat |
sampaśyati yatastasmāt kalpitaṁ nayanatrayam || 8 ||

atrottaraṁ śrīsadāśiva uvāca
upāsakānāmityādibhirdaśabhiḥ | he priye upāsakānāṁ janānāṁ
kāryāya guṇakriyānusāreṇa devyā mahākālyā rūpaṁ
prakalpitaṁ na tu vāstavamiti puraiva kathitam || 4 ||

śvetetyādi | he śailaje pārvati yathā kṛṣṇe varṇe
śvetapītādiko varṇo vilīyate viśeṣeṇa līno bhavati tathaiva
kālyāmapi sarvabhūtāni praviśanti pralīyante | ato hetostasyāḥ
kālyā varṇah kṛṣṇo nirūpitaḥ kathita ityanvayaḥ | prāptayogānām
labdhajñānarūpamokṣopāyānām || 5 || 6 ||

nityāyā ityādinā | nityāyā vṛddhiśūnyāyā avyayāyā
apakṣayarahitāyāḥ śivātmanāḥ kalyāṇasvarūpāyāḥ
kālarūpāyā asyāḥ kālyā amṛtatvāt hectorlalāṭe śaśicihnaṁ
nirūpitaṁ kathitam || 7 ||

kālikam kālasambhavam || 8 ||

p. 400) grasanāt sarvasattvānāṁ kāladantena carvaṇāt |
tadraktasaṅgho deveśyāḥ vāsorūpeṇa bhāṣitam || 9 ||

samaye samaye jīvarakṣaṇam vipadaḥ śive |
preraṇam svaskvakāryeṣu varaścābhayamīritam || 10 ||

rajojanitaviśvāni viṣṭabhyā paritiṣṭhati |
ato hi kathitaṁ bhadre rakta padmāsanasthitā || 11 ||

krīḍantaṁ kālikam kālaṁ pītvā mohamayīṁ surām |
paśyantī cinmayī devī sarvasākṣisvarūpiṇī || 12 ||

evaṁ guṇānusāreṇa rūpāṇi vividhāni ca |
kalpitāni hitārthāya bhaktānāmalpamedhasām || 13 ||

śrīdevyuvāca |

dhyānaṁ yat kathitaṁ kālyā jīvanistāraheta ve |
tasyānurūpato mūrtiṁ mṝṇmayīṁ vā śilāmayīm || 14 ||

sarvasattvānām aśeṣajantūnām | kāladantena kālarūpeṇa
dantena | tadraktasaṅghaḥ sarvasattvarudhira samūhaḥ || 9 ||
samaye ityādi | he śive samaye samaye kāle kāle vipadaḥ
sakāśāt jīvānām rakṣaṇam svasvakāryeṣu preraṇam ca
kālikāyā varaścābhayamīritam | vipattito jīvānām
rakṣaṇam abhayaṁ kathitaṁ svasvakāryeṣu preraṇam varah kathita
ityarthahaḥ || 10 ||
viṣṭabhya avalambya || 11 ||
kālikam kālasambhavam jagat | cinmayī jñānasvarūpā || 12 ||
13 ||

ādyāyāḥ kālikāyāstadbhinnānām ca devatānām
pratimāyā gṛhādīnāñca pratiṣṭhāyā vidhānam phalam
gṛhādipradānaphalañca śrotumicchantī devyuvāca -

p. 401) dārudhātumayīṁ vāpi nirmāya yadi sādhakah |
vicitrabhavanam kṛtvā vastrālaṅkārabhūṣitām |
sthāpayettatra deveśīṁ kiṁ phalam tasya jāyate || 15 ||

pratiṣṭhā kena vidhinā tasyāḥ pratikṛteḥ prabho |
kartavyā tadaśeṣeṇa kṛpayā me prakaśyatām || 16 ||

vāpīkūpagṛhārāmadevapratikṛtestathā |
pratiṣṭhā sūcītā pūrvam gadi tā na viśeṣataḥ || 17 ||

tadvidhānamapi śrotumicchāmi tvanmukhāmbujāt |
kathyatāṁ parameśāna kṛpayā yadi rocate || 18 ||

śrīsadāśiva uvāca |

guhyametat param tattvam yat prastāṁ parameśvari |
kathayāmi tava snehāt samāhitamanah śṛṇu || 19 ||

sakāmāścaiva niśkāmā dvividhā bhuvi mānavāḥ |
akāmānāṁ padaṁ mokṣah kāmināṁ phalamucyate || 20 ||

yo yaddevapratikṛtiṁ pratiṣṭhāpayati priye |
sa tallokamavāpnoti bhogānapi tadudbhavān || 21 ||

dhyānamityādi | he prabho jīvanistāraheta ve kālyā yaddhyānam
kathitam tasya dhyānasyānurūpato mṝṇmayīṁ
mṝttikāvikārabhūtāṁ silāmayīṁ dārudhātumayīṁ vā mūrtim
nirmāya vicitraṁ bhavanaṁ ca kṛtvā tatra bhavane
vastrālañkārabhūṣitāṁ deveśīṁ kālīṁ sādhako yadi
sthāpayettadā tasya sādhakasya kiṁ phalaṁ jāyate ityanvayaḥ |
pratikṛteḥ pratimāyāḥ || 14 - 17 ||
apinā phalam || 18 ||
śrīdevyaivam prārthitaḥ san śrīsadāśiva uvāca
guhyametadyādi || 19 - 21 ||

p. 402) mṝṇmaye pratibimbe tu vaset kalpāyutaṁ divi |
dārupāśāṇadhātūnāṁ kramāddaśaguṇādhikam || 22 ||

tr̄ṇakāśṭhādiracitaṁ dhvajavāhanasamīyutam |
mandiraṁ devamuddiśya kāmamuddiśya vā naraḥ |
saṁskuryādutsṛjedvāpi tasya puṇyam niśāmaya || 23 ||

tr̄ṇādinirmitam geham yo dadyāt parameśvari |

varṣakoṭisahasrāṇī sa vaseddevaveśmani || 24 ||

iṣṭakāgṛhadāne tu tasmācchataguṇam phalam |
tato'utagunam puṇyaṁ śilāgehapradānataḥ || 25 ||

setusaṅkramadātā'dye yamalokaṁ na paśyati |
sukhaṁ surālayaṁ prāpya modate svarnivāsibhiḥ || 26 ||

vṛksārāmapratiṣṭhātā gatvā tridaśamandiram |
kalpapādapavṛndeśu nivasan divyaveśmani |
bhuñkte manoramān bhogān manaso yānabhīpsitān || 27 ||

prītaye sarvasattvānāṁ ye pradadyurjalāśayam |
vidhūtapāpāste prāpya brahmalokamanāmayam |
nivaseyuḥ śataṁ varṣānambhasāṁ pratiśīkaram || 28 ||

pratibimbe pratimāyām | atra pratiṣṭhāpīte sati ityadhyāhāryam
|| 22 ||

niśāmaya śrīnu || 23 - 27 ||
jalāśayam vāpīkūpādikam | anāmayam nirupadravam |
pratiśīkaram pratyambukaṇam || 28 ||

p. 403) yo dadyādvāhanaṁ devi devatāprītikārakam |
sa tena rakṣito nityaṁ talloke nivasecciram || 29 ||

mṛṇmeye vāhane datte yat phalaṁ jāyate bhuvi |
dāruje taddaśaguṇam śilāje taddaśādhikam || 30 ||

rintikā kāṁsyatāmrādinirmite devavāhane |
datte phalamavāpnoti kramāt śataguṇādhikam || 31 ||

devyāgāre mahāsiṁham vṛśabhaṁ śaṅkarālaye |
garuḍam kaiśave gehe pradadyāt sādhakottamaḥ || 32 ||

tīkṣṇadamṛṣṭraḥ karālāsyah śaṭāśobhitakandharah |
caturaṅghrirvajranakho mahāsiṁhaḥ prakīrtitaḥ || 33 ||

śṛṅgāyudhaḥ śuddhakāyaḥ catuṣpādasitakṣurah |
bṛhatkakut kṛṣṇapucchah śyāmaskandho vṛṣah smṛtaḥ || 34 ||

garuḍaḥ pakṣijaṅghastu narāsyo dīrghanāsikah |
pādasaṅkocasamviṣṭaḥ pakṣayuktaḥ kṛtāñjaliḥ || 35 ||

talloke tasya devasya loke || 29 || 30 ||
rintikā pittalam || 31 || 32 ||
mahāsiṁhasvarūpamāha tīkṣṇadamṛṣṭra ityādyekena |
karālāsyah danturavadanah | śaṭāśobhitakandharah śaṭayā
parasparaśliṣṭaromaviśeṣasamūhena śobhitā kandharā yasya
tathābhūtaḥ | caturaṅghriḥ catuṣpāt || 33 ||
vṛṣabhasvarūpamāha śṛṅgāyudha ityādyekena | asitakṣurah
nīlakṣurah || 34 ||
garuḍasvarūpamāha garuḍa ityādyekena | narāsyah
manuṣyamukhaḥ || 35 ||

p. 404) patākādhvajadānena devaprītiḥ śatām samāḥ |
dhvajadanḍastu kartavyo dvātriṁśaddhastasammitaḥ || 36 ||

sudṛḍhaśchirarahitaḥ saralaḥ śubhadarśanaḥ |
veṣṭito raktavastreṇa koṭau cakrasamanvitaḥ || 37 ||

patākā tatra samyojyā tattadvāhanacihnitā |
praśastamūlā sūkṣmāgrā divyavastravinirmitā |
śobhamānā dhvajāgre yā patākā sā prakīrtitā || 38 ||

vāsobhūṣaṇaparyāṅkayānasimhāsanāni ca |
pānaprāśanatāmbūlabhājanāni patadraham || 39 ||

maṇimuktāpravālādiratnānyātmapiyañca yat |

yo dadyāddevamuddiśya śraddhābhaktisamanvitah |
sa tallokaṁ samāsādya tattatkoṭiguṇaṁ labhet || 40 ||

kāmināṁ phalamityuktaṁ kṣayiṣṇuh svapnarājyavat |
niṣkāmānāntu nirvāṇaṁ punarāvṛttivarjitam || 41 ||

jalāśayagṛhārāmasetusaṁkramaśākhinām |
devatānāṁ pratiṣṭhāyām vāstudaityam̄ prapūjayet || 42 ||

patāketyādi | patākādhvajadānena
patākāsahitadhvajasamarpaṇena | śataṁ samāḥ śatavarṣāṇi
devapṛītirbhavati | tayormadhye pūrvam̄ dhvajasvarūpamāha
dhvajadaṇḍa ityādinā sārdhena | koṭau agrabhāge || 36 || 37 ||
tatra dhvajadaṇḍe | patākāsvarūpamāha
tattadvāhanacihnitetyādinā sapādaślokena | dhvajāgre
dhvajadaṇḍāgrabhāge || 38 ||

patadraham mukhāt patato jalatāmbūlādervāhakaṁ
pātraviśeṣam || 39 ||

p. 405) anarcayitvā yo vāstuṁ kuryāt karmāṇi mānavah |
vighnam̄ tasyā'caredvāstuḥ parivāragaṇaiḥ saha || 43 ||

kapilāsyah piṅgakeśo bhīṣaṇo raktalocanah |
koṭarākṣo lambakarṇo dīrghajaṇgho mahodaraḥ || 44 ||

aśvatuṇḍah kākakaṇṭho vajrabāhurvratāntakah |
ete parikarā vāstoḥ pūjanīyāḥ prayatnataḥ || 45 ||

maṇḍalam̄ śṛṇu vakṣyāmi yatra vāstuṁ prapūjayet || 46 ||

vedyāṁ vā samadeśe vā śastādbhirupalepite |
vāyvīśakoṇayormadhye hastamātrapramāṇataḥ || 47 ||

sūtrapātakrameṇaiva rekhaṁekāṁ prakalpayet |

īśānādagniparyantamaparāṁ racayettathā || 48 ||

āgneyānnair̥taṁ yāvat nair̥tādvāyavāvadhi |
dattvā rekhe catuṣkoṇamekaṁ maṇḍalamālikhet || 49 ||

samāsādya samprāpya || 40 - 43 ||

atha vāstudaityasya parivārānāha kapilāsyā ityādinā sārdhena
| parikarāḥ parivārāḥ || 44 - 46 ||

vāstuprapūjanārthaṁ maṇḍalamevāha vedyāṁ vetyādibhiḥ |
vedyāṁ vā śastādbhiḥ praśastairjalairupalepite samadeśe vā
vāyvīśakoṇayormadhye sūtrapātakrameṇaiva hastamātrapramāṇata
ekāṁ rekhāṁ prakalpayet racayet | tathā tenaiva tenaiva prakāreṇa
īśānādīśānakōṇamārabhyā'gnikoṇaparyantam aparām anyāṁ
rehkhāṁ racayet | tathaivā'gneyādagnikoṇamārabhya nair̥tam yāvat
nair̥takoṇāvadhi nair̥tamapi koṇamārabhya vāyavāvadhi
vāyukoṇaparyantaṁ kramato dve rekhe dattvā evaṁ vidhānenā ekaṁ
catuṣkoṇam maṇḍalamālikhet || 47 - 49 ||

p. 406) koṇasūtre pātayitvā caturdhā vibhajetu tat |
yathā tatra bhaveddevi matsyapucchacatuṣṭayam || 50 ||

tato bhītvā pucchamūlaṁ vāruṇādvāsavāvadhi |
kauberād yāmyaparyantaṁ dadyādrehkhādvayaṁ sudhīḥ || 51 ||

tataścaturṣu koṇeṣu koṇarekhānviteṣvapi |
karṇākarṇiprayogeṇa nyasedrehkhācatuṣṭayam || 52 ||

evaṁ sañketavidhinā koṣṭhānāṁ ṣoḍaśāṁ likhan |
pañcavarṇena cūrṇena racayedyantramuttamam || 53 ||

caturṣu madhyakoṣṭheṣu padmaṁ kuryāt manoharam |
caturdalaṁ pītaraktakarṇikāṁ raktakesaram || 54 ||

koṇasūtre ityādi | he devi tatra catuṣkoṇe maṇḍale yathā
matsyapucchacatuṣṭayaṁ bhavettathā tat catuṣkoṇam maṇḍalam
koṇasūtre pātayitvā caturdhā vibhajet vibhaktaṁ kuryāt || 50 ||

tataḥ ityādinā | tataḥ sudhīrjano vāruṇāt paścimamārabhya
vāsavāvadhi pūrvaparyantam kauberāduttaramārabhya
yāmyaparyantam dakṣiṇāvadhi ca pucchamūlam bhittvā
rekhādvayaṁ dadyāt || 51 ||

tataḥ ityādinā | tataḥ param koṇarekhānviteṣu caturśvapi
koṣṭheṣu karṇākarṇiprayogeṇa rekhācatuṣṭayaṁ nyaset | apinā
koṇarekhānviteṣu caturṣu koṣṭheṣu paścimāt pūrvāvadhi
rekhādvayamuttarasmāddakṣiṇāvadhi ca rekhādvayaṁ nyaset || 52 ||

evamityādi | evam saṅketavidhinā itthaṁ saṅketavidhānena
koṣṭhānāṁ ūḍaśamālikhet | nanu kena dravyeṇedam
maṇḍalamālikhedyapekṣāyāmāha pañcavarṇenetyādi || 53 ||

p. 407) dalāni śuklavarṇāni yadvā pītāni kalpayet |
yatheṣṭam pūrayet padmasandhisthānāni varṇakaiḥ || 55 ||

śāmbhavaṁ koṣṭhamārabhya koṣṭhānāṁ dvādaśam kramāt |
śvetakṛṣṇapītaraktaiścaturvarṇaiḥ prapūrayet || 56 ||

dakṣiṇāvartayogena koṣṭhānāṁ pūraṇam priye |
vāmāvartena devānāṁ pūjanam teṣu sādhayet || 57 ||

padme samarcayedvāstudaityam vighnopasāntaye |
īśādidvādaśe koṣṭhe kapilāsyādīdānavān || 58 ||

kuśaṇḍikoktavidhinā kurvannanalasamaskṛtim |
yathāśaktyā'utiṁ dattvā vāstuyajñam samāpayet || 59 ||

iti te kathitā devi vāstupūjā śubhapradā |
yām sādhayannaraḥ kvāpi vāstuvighnairna bādhyate || 60 ||

devyuvāca |

maṇḍalam kathitaṁ vāstovidhānamapi pūjane |
dhyānam na gaditam nātha tadi dānīm prakāśaya || 61 ||

caturśvityādi | tataścaturśu madhyakoṣṭheśu manoharam
caturdalam catuśpatrakaṁ pītaraktakarṇikam
pītaraktavarṇabijakośakaṁ raktakesaram padmaṁ kuryāt || 54 - 56 ||
evaṁ vāstumaṇḍalam kathayitvedānīm tatra saparivārasya
vāstoḥ pūjāyā vidhānamāha vāmāvartenetyādinā sārdhadvayena
| teśu dvādaśasu koṣṭheśu vāmāvartena devānām dīvyatām
kapilāsyādīnām dvādaśānām dānavānām pūjanaṁ sādhayet
|| 57 - 60 ||
evaṁ vāstumaṇḍalam tatra saparivārasya vāstoḥ pūjāyā
vidhānañca śrutvedānīm vāstordhyānaṁ śrotumicchantī
śrīdevyuvāca maṇḍalamityādinā || 61 ||

p. 408) śrīsadāśiva uvāca |

dhyānam vacmi maheśāni śrūyatām vāsturakṣasah |
yasyānuśīlanāt sadyo naśyanti sakalāpadaḥ || 62 ||

caturbhujam mahākāyaṁ jaṭāmaṇḍitamastakam |
trilocanaṁ karālāsyam hārakuṇḍalaśobhitam || 63 ||

lambodaram dīrghakarṇam lomaśam pītavāsasam |
gadātriśūlaparaśukhaṭvāṅgaṁ dadhataṁ karaiḥ || 64 ||

asicarmadharairvīraiḥ kapilāsyādibhirvṛtam |
śatrūṇāmantakaṁ sākṣādudyadādityasannibham || 65 ||

dhyāyeddevam vāstupatiṁ kūrmapadmāsanasthitam |
mārībhaye rogabhaye ḍākinyādibhayē tathā || 66 ||

autpātikāpatyadoṣe vyālarakṣobhaye'pi ca |
dhyātvavāvāṁ pūjayedvāstum parivārasamanvitam || 67 ||

tilājyapāyasairhutvā sarvaśāntimavāpnuyāt |
yathā vāstuḥ pūjanīyah proktakarmasu suvrate || 68 ||

grahāścāpi tathā pūjyā daśadikpatibhiryutāḥ |
brahmā viṣṇuśca rudraśca vāṇī lakṣmīśca śāṅkarī || 69 ||

evaṁ prārthitaḥ san śrīsadāśiva uvāca dhyānamityādi || 62 ||
vāstordhyānamevāha caturbhujamityādinā sārdhatrayeṇa || 63 ||
lomaśam bahulomaviśiṣṭam || 64 ||

p. 409) mātarah sageśāśca sampūjyā vasavastathā |
pitaro yadyatṛptāḥ syuḥ karmasveteṣu kālike || 70 ||

sarvāṁ tasya bhavedvyarthāṁ vighnañcāpi pade pade |
ato maheśi yatnena proktasāṁskārakarmasu || 71 ||

pitṛṇāṁ trptaye'trā'bhyudayikaṁ śrāddhamācaret |
grahayantraṁ pravakṣyāmi sarvaśāntividhāyakam || 72 ||

yatra sampūjitāḥ sendrā grahā yacchanti vāñchitam |
tritrikoṇairlikhedyantraṁ tadvahirvṛttamālikhet || 73 ||

vidadhyadvṛttalagnāni dalānyaṣṭau ca tadbahiḥ |
caturdvārānvitaṁ kuryāt bhūpuraṁ sumanoharam || 74 ||

vāsavesānayormadhye bhūpurasya bahiḥsthale |
vṛttam viracayedekaṁ prādeśaparimāṇakam || 75 ||

rakṣovāruṇayormadhye cāparam kalpayettathā || 76 ||

udyadādityasannibham udyatsūryasadr̄śam || 65 - 72 ||
sendrāḥ īdrādidaśadikpatisahitāḥ | yacchanti dadati || 73 ||
grahayantramevāha tritikoṇairityādibhiḥ |
prathamatatribhistrikoṇairviśiṣṭam yantram likhet |
tatastadbahistritrikoṇebhyo bahirvṛttam vartulamekaṁ maṇḍalamālikhet
| tato vṛttalagnānyaṣṭau dalāni patrāṇi vidadhyāt kuryāt |
tadbahiścaturdvārānvitaṁ sumanoharam bhūpuraṁ kuryāt | tato
vāsavesānayormadhye bhūpurasya bahiḥsthale
prādeśaparimāṇakamekaṁ vṛttam vartulaṁ maṇḍalaṁ vilikhayet |
tato rakṣovaruṇayoḥ nairṛtyapaścimayormadhye bhūpurasya
bahiḥsthale tathaiva prādeśaparimāṇakamaparamaṁ vṛttam maṇḍalaṁ
kalpayedracayet || 74 - 76 ||

p. 410) navagrahāṇāṁ varṇena navakoṇāni pūrayet |
madhyatrikoṇadvau pārvau savyadakṣiṇabhedataḥ || 77 ||

śvetapītau vidhātavyau prsthabhāgāḥ sitetaraḥ |
aṣṭadikpativarṇena parṇānyaṣṭau prapūrayet || 78 ||

sitaraktāsitaiścūrṇaiḥ puraḥ prākāramācaret |
puro bahiḥsthe dve vṛtte devi prādeśasammite || 79 ||

uparyadhaḥkrameṇaiva raktaśvete vidhāya ca |
sandhisthānāni yantrasya svecchayā raṇjayet sudhīḥ || 80 ||

yatkoṣṭhe yo grahaḥ pūjyo yatpatre yaśca dikpatiḥ |
yaddvāre'vasthitā ye ca tatkramaṁ śrṇu sāmpratam || 81 ||

madhyakoṇe yajet sūryaṁ pārvayoraruṇaṁ śikhām |
paścāt pracaṇḍayordaṇḍau pūjayedamśumālināḥ || 82 ||

bhānūrdhvakoṇe pūrvasyāmarcayedrajanīkaram |
āgneye maṇgalam yāmye budhaṁ nairṛtakoṇake || 83 ||

navagrahāṇāmyādi | tat sūryādīnāṁ navagrahāṇāṁ
varṇena viśiṣṭaiścūrṇaiḥ navakoṇāni pūrayet | tataḥ
savyadakṣiṇabhedato madhyatrikoṇasya dvau pārśvau kramataḥ
śvetapītau vidhātavyau | madhyatrikoṇasya prsthabhāgaḥ sitetaraḥ
krṣṇavarṇo vidhātavyaḥ | tataḥ īdrādīnāmaṣṭānāṁ dikpatīnāṁ
varṇena viśiṣṭaiścūrṇairāṣṭau parṇāni patrāṇi prapūrayet || 77 ||
78 ||

sityādi | tataḥ sitaraktāsitaiḥ
śvetalohitakṛṣṇavarṇaiścūrṇaiḥ puro bhūpurasya prākāramācaret
kuryāt | he devi puro bhūpurasya bahiḥsthe prādeśasammite dve vṛtte
vartule maṇḍale uparyadhaḥkrameṇaiva raktaśvete vidhāya sudhīḥ
sādhako mantrasya sandhisthānāni svecchayā rāmjayet || 79 - 83 ||

p. 411) bṛhaspatiṁ vāruṇe ca daityācāryaṁ prapūjayet |
śanaiścaram tu vāyavye kauverēśānayoḥ kramāt |
rāhuṁ ketum yajet candraṁ paritastārakāgaṇān || 84 ||

sūro raktaḥ śaśī śuklo maṇgalo'rūṇavigrahaḥ |
budhajīvau pāṇḍupītau śvetah śukro'sitaḥ śaniḥ |
rāhuketū vicitrābhau grahavarṇāḥ prakīrtitāḥ || 85 ||

caturbhujam ravim dhyāyet padmadvayavarābhayaḥ |
cintayecchaśinam dānamudrāṁtakarāmbujam || 86 ||

kujamīśatkubjatanum hastābhyaṁ daṇḍadhāriṇam |
dhyāyet somātmajam bālam bhālalolitakuntalam || 87 ||

yajñasūtrānvitam dhyāyet pustakākṣakaram gurum |
evaṁ daityaguruñcāpi kāṇam khañjam śanaiścaram || 88 ||

paritaḥ sarvataḥ || 84 ||
atha kramataḥ sūryādīnāṁ navagrahāṇāṁ varṇānāha sūra
ityādinā sārdhena | sūraḥ sūryaḥ || 85 ||

atha sūryādīnāṁ navagrahāṇāṁ kramato dhyānamāha
caturbhujamityādibhiḥ | padmadvayavarābhayaivisiṣṭāṁ caturbhujāṁ
ravīṁ sūryāṁ dhyāyet | dānamudrāṁtakarāmbujaṁ dānamudrā
cāmṛtañca karāmbujayorhastapadmayoryasya tathābhūtaṁ
śaśināṁ candram vicintayet || 86 ||

somātmajam budham | bhālalolitakuntalam bhāle lolitāścalitāḥ
kuntalāḥ keśā yasya tathābhūtam || 87 || 88 ||

p. 412) rāhuketū śiraḥkāyau vikṛtau krūraceṣṭitau |
svaiḥ svairdhyaṇairgrahāniṣṭvā yajedindrādikpatīn || 89 ||

daleṣvaṣṭasu pūrvādikramataḥ sādhakottamaḥ |
sahasrākṣaṁ yajedādau pītakauṣeyavāsasam || 90 ||

vajrapāṇīṁ pītaruciṁ sthitamairāvatopari |
raktābhaṁ chāgavāhasthaṁ śaktihastaṁ hutāśanam || 91 ||

dhyāyet kālaṁ lulāpasthaṁ daṇḍināṁ kṛṣṇavigraham |
nirṛtiṁ khaḍgahastañca śyāmalāṁ vājivāhanam || 92 ||

varuṇāṁ makarārūḍhaṁ pāśahastaṁ sitaprabham |
dhyāyet kṛṣṇatviṣāṁ vāyuṁ mṛgasthañcāñkuśāyudham || 93 ||

kuberāṁ kanakākāraṁ ratnasiṁhāsanasthitam |
stutaṁ yakṣagaṇaiḥ sarvaiḥ pāśāñkuśakarāmbujam || 94 ||

īśānaṁ vr̥ṣabhārūḍhaṁ triśūlavavaradhāriṇam |
vyāghracarmāṁbaradharāṁ pūrṇendusadr̥ṣaprabham || 95 ||

iṣṭvā pūjayitvā || 89 ||

atha kramata īndrādīnāmaṣṭānāṁ dikpatīnāṁ dhyānaṁ
varṇāñcāha sahasrākṣamityādibhiḥ | pītakauṣeyavāsasam pītaṁ
kauṣeyāṁ kṛmikośotthaṁ vāso vastraṁ yasya tathābhūtam || 90 || 91
||

kālam yamam | lulāpastham mahiṣastham || 92 ||
nirṛtim rākṣasam || 93 - 95 ||

p. 413) dhyātvā caitān kramādiṣṭvā brahmānantau puro bahiḥ |
ūrdhvādhovṛttaylorarcyau tato'rcyā dvāradevatāḥ || 96 ||

ugro bhīmaḥ pracaṇḍeśau pūrvadvāḥsthāḥ prakīrtitāḥ |
jayantaḥ kṣetrapālaśca nakuleśo bṛhacchirāḥ |
yāmyadvāre paścime ca vṛkāśvānandadurjayāḥ || 97 ||

triśirāḥ purajiccaiva bhīmanādo mahodaraḥ |
uttaradvārapāścaite sarve śastrāstrapāṇayaḥ || 98 ||

śrūyatāṁ brahmaṇo dhyānamanantasyāpi suvrate || 99 ||

raktotpalanibho brahmā caturāsyāscaturbhujāḥ |
haṁsārūḍho varābhītimālāpustakapāṇikāḥ || 100 ||

himakundendudhavalaḥ sahasrākṣaḥ sahasrapāt |
sahasrapāṇivadano dhyeyo'nantaḥ surāsuraiḥ || 101 ||

dhyānaṁ pūjākramaścāpi yantrañca kathitam̄ priye |
vāstvādikramato hyeṣāṁ mantrānapi śr̄nu priye || 102 ||

dhyātvetyādi | etānindrādīnaṣṭau dikpatīnevaṁ dhyātvā
kramādiṣṭvā pūjayitvā ca puro
bhūpurādbahirūrdhvādhāḥsthitayorvṛttayormaṇḍalayorbrahmā-
nantau dikpatī kramato'rcyau pūjanīyau | tato dvāradevatā arcyāḥ ||
96 ||

pūjyā dvāradevatā evāha ugro bhīma ityādinā sārdhadvayena
|| 97 || 98 ||

brahmaṇo dhyānamevāha raktotpalanibha ityādinā || 99 || 100 ||
athā'nantasya dhyānamāha himakundendudhavala ityādyekena ||
101 ||

eṣām vāstvādīnāmanantāntānām || 102 ||

p. 414) kṣakāro havyavāhasthaḥ ṣaḍdīrghasvarasaṁyutah |
bhūṣito nādabindubhyāṁ vāstumantraḥ ṣaḍakṣarah || 103 ||

tāraṁ māyāṁ tīgmarāśme ḥe'ntamārogadyadaṁ vadet |
vahnijāyāṁ tato dattvā sūryamantraṁ samuddharet || 104 ||

kāmo māyā ca vāṇī ca tato'mṛtakareti ca |
amṛtam plāvaya dvandam svāhā somamanurmataḥ || 105 ||

ai/ hrā/ hrī/ sarvapadādduṣṭānnāśaya nāśaya |
svāhāvasāno mantrō'yam mañgalasya prakīrtitah || 106 ||

vāstvādīnāṁ kramato mantrānevāha kṣakārah ityādibhiḥ |
havyavāhasthaḥ havyavāho rephaḥ tatsthāḥ kṣakārah
ṣaḍdīrghasvarasaṁyuto nādabindubhyāṁ bhūṣitaśca kartavyaḥ |
evañca kṣrā/ kṣrī/ kṣrū/ kṣrai/ kṣrau/ kṣra/ḥ iti ṣaḍakṣaro
vāstumantra uddhṛta āśīt || 103 ||

tāramityādi | pūrvam tāraṁ praṇavam vadet | tato māyāṁ
hrī/ bījam vadet | tatastīgmarāśme iti vadet | tato ḥe'ntamārogadyadaṁ
vadet | tato vahnijāyāṁ dattvā sūryamantraṁ samuddharet | yojanayā
o/ hrī/ tīgmarāśme ārogadyāya svāheti sūryamantra uddhṛta āśīt ||
104 ||

kāma ityādi | pūrvam kāmaḥ klīmiti bījamucyeta | tato māyā
hrī/ bījamucyeta | tato vāṇī aimiti bījamucyeta | tato'mṛtakaretyucyeta |
tato'mṛtamucyeta | tataḥ plāvayadvandvamucyeta | tataḥ svāhocyeta |
yojanayā klī/ hrī/ ai/ amṛtakarā'mṛtam plāvaya plāvaya svāheti
somamanurmataḥ || 105 ||

aimityādi | pūrvam ai/ hrā/ hrī/ vadet | tataḥ sarvapadato
duṣṭānnāśaya nāśayeti vadet | yojanayā ai/ hrā/ hrī/
sarvaduṣṭānnāśaya nāśayeti mantrō jātaḥ | svāhāvasānaḥ
svāhāntō'yam mañgalasya mantraḥ prakīrtitah || 106 ||

p. 415) hrī/ śrī/ saumyapadañcoktvā sarvān kāmāṁ stato vadet |
pūrayā'nte vahnikāntāmeṣa somātmaje manuh || 107 ||

tāreṇa puṭitā vāṇī tataḥ suraguropadam |
abhiṣṭam yaccha yaccheti svāhāmantra bṛhaspateḥ || 108 ||

śā/ śī/ śū/ śai/ tataḥ śau/ śa/ḥ śukramantraḥ samīritaḥ ||
hrā/ hrā/ hrī/ hrī/ sarvaśatrūn vidrāvaya padadvayam |
mārtāṇḍasūnave paścāt namo mantraḥ śanaiścare || 110 ||

rā/ hrau/ bhrau/ hrī/ somaśatro śatrūn vidhvam̄saya dvayam |
rāhave nama ityeṣa rāhormanurudāhṛtaḥ || 111 ||

hrīmityādi | pūrvam hrī/ śrī/ saumyapadaṁ coktvā tataḥ
sarvān kāmān vadet | tataḥ pūrayānte vahnikāntāṁ vadet |
yojanayā hrī/ śrī/ saumya sarvān kāmān pūraya svāhetyeṣa
somātmaje budhe manurmataḥ || 107 ||

tāreṇetyādi | tāreṇa praṇavena puṭitā ādāvante ca saṃyuktā
vāṇī vaktavyā | tataḥ suraguro iti padaṁ vadet | tato'bhiṣṭam yaccha
yaccheti vadet | tataḥ svāheti vadet | yojanayā o/ ai/ o/ suraguro
abhiṣṭam yaccha yaccha svāheti bṛhaspatermantra mataḥ || 108 ||

śā/ śī/ śū/ śai/ śau/ śa/ḥ iti śukramantraḥ samīritaḥ
kathitaḥ || 109 ||

hrā/ hrāmityādi | pūrvam hrā/ hrā/ hrī/ hrī/ sarvaśatrūniti
vadet | tato vidrāvayapadadvayam vadet | tato mārtāṇḍasūnave iti vadet
| paścānnamo vadet | yojanayā hrā/ hrā/ hrī/ hrī/ sarvaśatrūn
vidrāvaya vidrāvaya mārtāṇḍasūnave namaḥ iti śanaiścare mantra
mataḥ || 110 ||

rāmityādi | pūrvam rā/ hrau/ bhrau/ hrī/ somaśatro śatrūniti
vadet | tato vidhvam̄sayadvayam vadet | tato rāhave nama iti vadet |
yojanayā rā/ hrau/

p. 416) krū/ hra/ krai/ ketave svāhā ketormantraḥ prakīrtitah || 112 ||

la/ ra/ mṛ/ strū/ va/ yamiti kṣa/ hau/ brīmamiti kramāt |
indrādyanantadikpānāṁ daśamantrāḥ samīritāḥ || 113 ||

anyeṣāṁ parivāraṇāṁ nāmamantrāḥ prakīrtitāḥ |
anuktamantre sarvatra vidhireṣa śivoditaḥ || 114 ||

namo'ntamantre deveśi na namo yojayed budhaḥ |
svāhānte'pi tathāmantre na dadyādvahnivallabhām || 115 ||

grahādibhyaḥ pradātavyaṁ puṣpaṁ vāsaśca bhūṣaṇam |
teṣāṁ varṇānurūpeṇa nānyathā pṛītaye bhavet || 116 ||

kuśaṇḍikoktavidhinā vahniṁ saṁsthāpayan sudhīḥ |
puṣpairuccāvacairyadvā samidbhīrhomamācaren || 117 ||

śāntikarmaṇi puṣṭau ca varado havyavāhanaḥ |
pratiṣṭhāyāṁ lohitākṣaḥ śatruhā krūrakarmanī || 118 ||

bhra/ hrī/ somaśatro śatrūn vidhvamsaya vidhvamsaya rāhave nama
ityeṣa rāhormanurudāhṛtaḥ kathitāḥ || 111 || 112 ||

lamityādi | lamiti ramiti mṛmiti strūmiti vamiti yamiti kṣamiti
haumiti brīmiti amityete kramādindrādīnāmanantāntānāṁ
dikpānāṁ daśamantrāḥ samīritāḥ kathitāḥ || 113 || 114 ||

vahnivallabhām svāheti padam || 115 ||

teṣāṁ grahādīnām || 116 ||

samidbhiḥ kāṣṭhaiḥ || 117 ||

p. 417) śāntau puṣṭau maheśāni tathā krūre'pi karmaṇi |
grahayāgaṁ prakurvāṇo vācchitārthamavāpnuyāt || 119 ||

yathā pratiṣṭhākāryeṣu devārcā pitṛtarpaṇam |
vāstoryāge grahāṇāñca tadvadeva vidhīyate || 120 ||

yadyekasmin dine dvistriḥ pratiṣṭhā yāgakarma ca |
tantrēṇa tatra devārcā pitṛśrāddhāgnisaṁskriyāḥ || 121 ||

jalāśayagṛhārāmasetusaṁkramaśākhinaḥ |
vāhanāsanayānāni vāso'lañkaraṇāni ca || 122 ||

pānāśanīyapātrāṇi deyavastūni yānyapi |
asaṁskṛtāni devāya na pradadyuḥ phalepsavaḥ || 123 ||

kāmye karmaṇi sarvatra budhaḥ sañkalpamācaret |
vidhivākyānusāreṇa sampūrṇasukṛtāptaye || 124 ||

saṁskṛtābhycitaṁ dravyaṁ nāmoccāraṇapūrvakam |
sampradānābhidhāñcoktvā dattvā samyak phalaṁ labhet || 125 ||

jalāśayagṛhārāmasetusaṁkramaśākhinām |
kathyante prokṣaṇe mantrāḥ prayojyā brahmavidyayā || 126 ||

varado varadanāmā | lohitākṣo lohitākṣākhyāḥ | śatrūḥā
śatrūhasaṁjñakah || 118 - 120 ||

tantrēṇa ekadhaiva || 121 - 124 ||
saṁskṛtābhycitam śodhitam̄ prapūjitam |
saṁpradānābhidhāṁ sampradānanāmadheyam || 125 ||
brahmavidyayā gāyatryā saha || 126 ||

p. 418) jīvanādhāra jīvānāṁ jīvanaprada vāruṇa |
prokṣaṇe tava tṛpyantu jalabhūcarakhecarāḥ || 127 ||

tṛṇakāśṭhādisambhūta vāseyā brahmaṇaḥ priya |
tvāṁ prokṣayāmi toyena pṛītaye bhava sarvadā || 128 ||

iṣṭhakādisamudbhūta vaktavyantviṣṭakāmaye || 129 ||

phalaiḥ patraiśca śākhādyaiśchāyābhiśca priyaṇkarāḥ |
yacchantu me'khilān kāmān prokṣitāstīrthavāribhiḥ || 130 ||

setustvam bhavasindhūnāṁ pāradah pathikapriyah |
mayā saṁprokṣitaḥ seto yathoktaphalado bhava || 131 ||

saṁkrama tvāṁ prokṣayāmi lokānāṁ saṁkramam yathā |
dadāśīha tathā svarge saṁkramo me pradīyatām || 132 ||

ārāmaprokṣaṇe mantra ya eva kathitah priye |
sa eva śākhisamskāre prayuktavyo manīśibhiḥ || 133 ||

teṣāṁ madhye prathamato jalāśayaprokṣaṇamantramāha
jīvanādhāra jīvānāmiti | jīvanādhāra jalādhāra | vāruṇa
varuṇadevatāka || 127 ||

atha gṛhaprokṣaṇamantramāha ṛṇakāṣṭhādisambhūteti |
vāseyā vāsāya hita || 128 ||

iṣṭakādityādi | iṣṭakādimaye gṛhe prokṣaṇīye
ṛṇakāṣṭhādisaṁbhūte ityatra iṣṭakādisamudbhūteti vaktavyam ||
129 ||

athārāmaprokṣaṇamantramāha phalaiḥ patraiśca
śākhādyairiti || 130 ||

atha setuprokṣaṇamantramāha setustvam bhavasindhūnāmiti ||
131 ||

atha saṁkramaprokṣaṇamantramāha saṁkrama tvāṁ
prokṣayāmīti | saṁkramyate samyak pādavikṣepah kriyate lokairyatra
sa saṁkramah setuviśeṣah tatsambodhane saṁkramet | saṁkramam
samyaggamanam || 132 || 133 ||

p. 419) praṇavo vāruṇañcā'straṁ bījatritayamambike |
sarvasādhāraṇadravyaprokṣaṇe viniyojayet || 134 ||

snāpanārhaṁ vāhanam cet snāpayet brahmavidyayā |
anyatraivā'rghyatoyena kuśāgreṇa viśodhayet || 135 ||

prāṇapratisthāmācarya tattadvāhanasaṁjñayā |
pūjito'laṅkṛto vāho deyo bhavati daivate || 136 ||

jalāśaye pūjanīyo varuṇo yādasāṁ patih |
gṛhe prajāpatirbrahmā'rāme setau ca saṁkrame |
pūjyo viṣṇurjagatpātā sarvātmā sarvadṛgvibhuḥ || 137 ||

devyuvāca |

vividhāni vidhānāni kathitānyuktakarmasu |
kramo na darśito yena mānavah karma sādhayet || 138 ||

kramavyatyayakarmāṇi bahvāyāsakṛtānyapi |
na yacchanti phalaṁ samyak nṛṇāṁ karmānujīvinām || 139 ||

praṇava ityādi | he ambike praṇava oṇkāraḥ vāruṇam vam
astram phaḍiti bījatritayaṁ sarvasādhāraṇadravyaproksaṇe
viniyojayet || 134 ||

brahmavidyayā gāyatryā || 135 ||

prāṇetyādi | pūrvoktenohanīyaliṅgakapadaśalinā
devīprāṇapratisthāmantreṇa vāhanasya prāṇapratisthāmācarya
kṛtvā tattadvāhanasaṁjñayā pūjito'laṅkṛtaśca vāho vāhanam
daivate deyo bhavati || 136 ||

sarvadṛk sakalapadārthadraṣṭā | vibhuḥ vyāpakaḥ || 137 ||
athoktakṛtyatattatkarmakramam jijñāsurdevyuvāca
vividhānītyādinā || 138 || 139 ||

p. 420) śrīsadāśiva uvāca |

yaduktaṁ parameśāni māteva hitakāriṇi |
nihśreyasantallokānāṁ phalavyāpratacetasām || 140 ||

eteśāmuktakṛtyānāmanuṣṭhānam pṛthak pṛthak |
vāstuyāgakramāddevi kathayāmyavadhīyatām || 141 ||

pūrve'hni niyatāhāraḥ śvahprātaḥ snānamācaret |
kṛtvā paurvāhnikaṁ karma guruṁ nārāyaṇam yajet || 142 ||

tataḥ svakāmamuddiśya vidhidarśitavartmanā |
kṛtasāṅkalpako mantrī gaṇeśādīn samarcayet || 143 ||

bandhūkābham trinetraṁ dviradavaramukham nāgayajñopavītaṁ
śaṅkhaṁ cakram kṛpāṇam vimalasarasiyaṁ hastapadmairdhānam |
udyadbālendumauliṁ dinakarakiraṇoddiptavastrāṅgaśobham
nānālaṅkārayuktaṁ bhajata gaṇapatim raktapadmopaviṣṭam || 144 ||

evaṁ dhyātvā yathāśaktyā pūjayitvā gaṇeśvaram |
brahmāṇañca tato vāṇīṁ viṣṇum lakṣmīṁ samarcayet || 145 ||

evaṁ prārthitaḥ san śrīsadāśiva uvāca yaduktamityādinā |
phalavyāpṛtacetasām phalāya vyāpṛtam vyāpāraviśiṣṭam ceto
yeśāṁ te teśām || 140 ||

anuṣṭhānam sādhanam || 141 ||
vāstuyāgakramāduktakṛtyānāmanuṣṭhānasya kramamāha
pūrve'hniityādibhiḥ || 142 || 143 ||
atha gaṇapatidhyānamāha bandhūkābhamityādyekena |
bandhūkābham bandhūkapuṣpasadṛśadyutim | udyadbālendumaulim
udyan yo bāla indurbālaścandraḥ sa maulau

p. 421) śivam durgāṁ grahāṁścāpi tathā ṣoḍaśa māṭṛkāḥ |
ghṛtadhārāsvapi vasūniṣṭvā kuryāt pitṛkriyām || 146 ||

tataḥ proktavidhānenā maṇḍalam vāsturakṣasāḥ |
nirmāya pūjayettatra vāstudaityam gaṇaiḥ saha || 147 ||

tatastu sthaṇḍilam kṛtvā vahniṁ saṁskṛtya pūrvavat |
dhārāhomāntamācarya vāstuhomaṁ samārabhet || 148 ||

yathāśaktyā'huṭasmai parivāragaṇāya ca |
tathā pūjitudevabhyo dattvā karma samāpayet || 149 ||

vāstuyāge pṛthakkārye eṣa te kathitah kramah |
anenaiva grahāṇāñca yajño'pi vihitah priye || 150 ||

grahāṇāmatra mukhyatvānnāṅgatvena prapūjanam |
saṅkalpānantaram kāryam vāstvarcanamiti kramah || 151 ||

gaṇeśādyarcanam sarvam vāstuyāgavidhānavat |
grahāṇām yantramantrau ca dhyānam prāgeva kīrtitam || 152 ||

prasaṅgāt kathitau bhadre grahavāstukratukramau |
atha prastutakṛtyānāmucyate kūpasaṁskriyā || 153 ||

kirīṭe yasya tathābhūtam | dinakarakiraṇoddiptavastrāṅgaśobham
dinakarakiraṇavaduddiptena vasteṇāṅge śobhā yasya tathābhūtam ||
144 || 145 ||

iṣṭvā pūjayitvā || 146 || 147 ||
ācarya vidhāya || 148 ||
tasmai vāstudaityāya || 149 ||
anenaiva krameṇa || 150 ||
atra grahayajñe || 151 - 153 ||

p. 422) saṁkalpaṁ vidhivat kṛtvā vāstupūjanamācaret |
maṇḍale kalaše vāpi śālagrāme yathāmati || 154 ||

tataḥ pūjyo gaṇapatirbrahmā vāṇī harī ramā |
śivo durgā grahāścāpi pūjyā dikpatayastathā || 155 ||

mātarau vasavo'sṭau ca tataḥ kāryā pitṛkriyā |
prādhānyam varuṇasyātra sa hi pūjyo višeṣataḥ || 156 ||

nānopahārairvaruṇamarcayitvā svaśaktitaḥ |
vidhivat saṃskṛte vahnau vāruṇam homamācaret || 157 ||

pūjitebhyaśca devebhyo dattvā pratyekamāhutim |
pūrṇāhutyantakṛtyena homakarma samāpayet || 158 ||

tato dhvajapatākāsraggandhasindūracarcitam |
uktaprokṣaṇamantreṇa prokṣayet kūpamuttamam || 159 ||

tataḥ svakāmamuddiśya devamuddiśya vā naraḥ |
sarvabhūtaprīṇanāyotsṛjet kūpajalāśayam || 160 ||

kṛtañjalipuṭo bhūtvā prārthayet sādhakāgraṇīḥ |
suprīyantāṁ sarvabhūtā nabhobhūtoyavāsinaḥ || 161 ||

utsṛṣṭam sarvabhūtebhyo mayaitajjalamuttamam |
tr̥pyantu sarvabhūtāni snānapānāvagāhanaiḥ || 162 ||

sāmānyaṁ sarvajīvebhyo mayā dattamidaṁ jalām |
ye ca kecidvipadyante svasvakarmavipākataḥ || 163 ||

kūpasaṃskārakramamevāha saṃkalpamityādibhiḥ || 154 || 155 ||
atra kūpasaṃskāre | saḥ varuṇaḥ || 156 - 160 ||

p. 423) tatpāpairna pralipyēhaṁ saphalāstu mama kriyā |
tatāstu dakṣiṇāṁ kṛtvā kṛtaśāntyādikakriyāḥ || 164 ||

brāhmaṇān bhojayet kaulān dīnānapi bubhukṣitān |
jalāśayapratiṣṭhāsu sarvatraiṣa kramaḥ śive || 165 ||

taḍāgādau ca kartavyā nāgastambhajalecarāḥ || 166 ||

mīnamāṇḍūkamakarakūrmāśca jalajantavaḥ |
kāryā dhātumayāścaite kartṛvittānusārataḥ || 167 ||

matsyau svarṇamayau kuryāt maṇḍūkāvapi hemajau |
rājatau makarau kūrmamithunaṁ tāmrarintikam || 168 ||

etairjalacaraiḥ sārdhaṁ taḍāgamapi dīrghikām |
sāgarañca samutsṛjya prārthayannāgamaraney || 169 ||

nanu sādhakāgraṇīḥ kiṁ prārthayedityākāṅkāyāmāha
suprīyantāmityādibhiḥ || 161 - 165 ||

taḍāgādipratiṣṭhāyāṁ yo viśeṣastamāha taḍāgādau
cetyādibhiḥ | taḍāgādau saṃskārye sati nāgastambho jalecarāśca
kartavyāḥ || 166 ||

nanu kiṁ dravyamayāḥ ke vā jalajantavaḥ kartavyā
ityapekṣāyāmāha mīnamanḍūketyādinā || 167 ||

nanu kiṁ dhātumayāḥ kati vā mīnādayo jalajantavo
vidhātavyā ityākāṅkṣāyāmāha matsyau svarṇamayāvityādinā ||
168 ||

etairityādi | etairmīnādibhirjalacaraiḥ sārdhaṁ taḍāgaṁ
dīrghikām sāgarañcāpi samutsṛjya nāgaṁ prārthayan sana arcayet ||
169 ||

p. 424) ananto vāsukīḥ padmo mahāpadmaśca takṣakah |
kulīraḥ karkaṭah śaṅkhaḥ pāthasāṁ rakṣakā ime || 170 ||

ityaśṭau nāganāmāni likhitvā'śvatthapallave |
smṛtvā praṇavagāyatryau ghaṭamadhye viniḥkṣipet || 171 ||

candrārkau sākṣiṇau kṛtvā vilodyaikaṁ samuddharet |
tatrottīṣṭhati yo nāgastaṁ kuryāttoyarakṣakam || 172 ||

stambhamekaṁ samānīya vimśahastamitaṁ śubham |
saralaṁ dārujaṁ tailairukṣitañca haridrayā || 173 ||

snāpayettīrthatoyena vyāhṛtyā praṇavena ca |

tatra hrīśrīkṣamāśāntisahitaṁ nāgamaraney || 174 ||

nanu kasmin sthāne kam vā nāgamabhyarcayet kiṁ vā
prārthayedityapekṣāyāmāha ananta ityādinā | ime'nantādayo'ṣṭau
nāgāḥ pāthasāṁ jalānāṁ rakṣakā bhavantītyanvayah || 170 ||

ityaṣṭāvityādi | ityetānyanantādīnyaṣṭau
nāganāmānyaśvatthapallave likhitvā praṇavagāyatryau smṛtvā
ghaṭamadhye viniḥkṣipet || 171 ||

candrārkāvityādi | tataścandrārkau sākṣiṇau kṛtvā
likhitānāganāmānyaśvatthapallavāni viroḍyaikaṁ
likhitānāganāmakamaśvatthapallavaṁ samuddharet | tatra yo nāga
uttiṣṭhati taṁ nāgaṁ toyarakṣakaṁ kuryāt || 172 ||

stambhamityādi | viṁśahastamitaṁ viṁśati hastaparimitaṁ
saralamavakram dārujaṁ kāṣṭhasambhavaṁ tailairharidrayā
cokṣitamabhyaktaṁ śubhamekaṁ stambhaṁ samānīya vyāhṛtyā
praṇavena ca tīrthatoyena snāpayet | tatra snāpīte stambhe
hrīśrīkṣamāśāntisahitaṁ nāgamaraney || 173 || 174 ||

p. 425) nāga tvam viṣṇuśayyā'si mahādevavibhūṣaṇam |
stambhamenamadhiṣṭhāya jalarakṣāṁ kuruṣva me || 175 ||

iti prārthya tato nāgastambhaṁ madhyejalāśayam |
samāropya taḍāgañca kartā kuryāt pradakṣiṇam || 176 ||

yūpaścet sthāpitah pūrvam tadā nāgaṁ ghaṭe'rcayan |
tajjalam tatra niḥkṣipyā śiṣṭam karma samāpayet || 177 ||

evaṁ gṛhapratiṣṭhāyāṁ kṛtasamkalpako budhah |
vāstvādivasupūjāntaṁ paitram karma ca kūpavat || 178 ||

vidhāyā'tra višeṣeṇa yajeddevam prajāpatim |
prajāpatyañca havanam kuryāt sādhakasattamah || 179 ||

nāga tvamityādi | he nāga tvaṁ viṣṇuśayyā'si
mahādevavibhūṣaṇañcā'si enaṁ stambhamadhiṣṭhāya me mama
jalarakṣāṁ kuruṣva || 175 ||

itītyādi | iti nāgam prārthya tato nāgastambhaṁ
madhyejalāśayaṁ jalāśayasya madhye samāropya kartā
taḍāgapradakṣiṇam kuryāt | madhye jalāśayamiti pāre madhye
ṣaṣṭyā vā ityanenāvyayībhāvah || 176 ||

yūpa ityādi | cedyadi yūpo nāgastambhaḥ pūrvameva sthāpito
bhavet tadā nāgam ghaṭe'rcayan kartā tajjalam ghaṭasambandhijalam
tatra taḍāge niḥkṣipya śiṣṭamavaśeṣam karma samāpayet || 177 ||

evaṁ jalāśayapratiṣṭhāvidhānamuktvā'tha
gṛhapratiṣṭhāvidhānamāha evaṁ gṛha pratiṣṭhāyāmityādibhiḥ ||
178 ||

atra gṛhasaṁskāre || 179 ||

p. 426) gṛham pūrvoktamantreṇa prokṣya gandhādinā'rcayan |
īśānābhimukho bhūtvā prārthayedvihitāñjaliḥ || 180 ||

prajāpatipate geha puṣpamālyādibhūṣitaḥ |
asmākaṁ śubhavāsāya sarvathā sukhado bhava || 181 ||

tatastu dakṣiṇāṁ kṛtvā śāntyāśīrvādamācare |
viprān kulīnān dīnāṁśca bhojayedātmāśaktitaḥ || 182 ||

anyārthantu pratiṣṭhā cet tadvāsāyātra yojayet |
devatrākṛtagehasya vidhānaṁ śṛṇu śailaje || 183 ||

itthaṁ saṁskṛtya bhavanaṁ śāṅkhatūryādiniḥsvanaiḥ |
devatāsannidhiṁ gatvā prārthayedvihitāñjaliḥ || 184 ||

uttiṣṭha devadeveśa bhaktānāṁ vāñchitaprada |
āgatya janmasāphalyaṁ kuru me karuṇānidhe || 185 ||

gṛhamityādi | tataḥ pūrvoktamantreṇa gṛham
prokṣyā'bhiṣicya gandhādinā gṛhamarcayan kartā īśānābhīmukho¹
bhūtvā vihitāñjaliḥ san gṛhaṁ prārthayet || 180 ||

gṛhaṁ prati prārthanāmevāha prajāpatipate ityādyekena |
prajāpatiḥ patiryasya sa prajāpatipatiḥ tatsambodhane prajāpatipate iti ||
181 || 182 ||

anyārthantvityādi | cedyadyanyārthaṁ gṛhasya pratiṣṭhā
vidhīyate tadā'tra gṛhapratiṣṭhāyāṁ kartavye saṁkalpe tadvāsāyeti
yojayed | he śailaje pārvati devatrākṛtagehasya
devatādhīnakṛtagṛhasya dānasya vidhānaṁ tvam̄ śr̄nu || 183 ||

devatrākṛtagehadānavidhānamevāha itthamityādibhiḥ | ittham̄
pūrvoktavidhānenā bhavaṇam̄ gṛhaṁ saṁskṛtya
śaṅkhātūryādiniḥsvanaiḥ saha devatāsannidhiṁ gatvā
vihitāñjaliḥ san devatām̄ prārthayet || 184 ||
yat prārthayettadāha uttiṣṭhetyādinā || 185 ||

p. 427) ityabhyarthya gṛhābhīyarṇe devamānīya sādhakaḥ |
upasthāpya gṛhadvāri purato vāhanaṁ nyaset || 186 ||

triśūlamathavā cakraṁ vinyasya bhavanopari |
ropayenmandireśāne sapatākaṁ dhvajaṁ sudhīḥ || 187 ||

candrātapaiḥ kiñkiñibhiḥ puṣpasrakcūtapallavaiḥ |
śobhayitvā gṛhaṁ samyak chādayeddivyavāsasā || 188 ||

uttarābhīmukhaṁ devaṁ vakṣyamāṇavidhānataḥ |
snāpayedvihitairdravyaistatkramaṁ vacmi te śr̄nu || 189 ||

ai/ hrī/ śrīmiti mantrānte mūlamantraṁ samuccaran |
dugdhena snāpayāmi tvāṁ māteva paripālaya || 190 ||

proktabījatrayasyānte tathā mūlaṁ niyojayan |
dadhnā tvāṁ snāpayāmyadya bhavatāpaharo bhava || 191 ||

itītyādi | sādhako jana ityabhyarthya gṛhābhyanē gṛhasamīpe
devamānīya gṛhadvāryupasthāpya ca tasya purato vāhanaṁ nyaset
sthāpayet || 186 ||

triśūlamityādi | sudhīrjano bhavanopari triśūlamathavā
cakraṇi vinyasya saṁsthāpya mandireśāne gṛheśānakoṇe
sapatākam̄ patākāsahitaṁ dhvajaṁ ropayet || 187 || 188 ||

tatkramam vakṣyamāṇena vidhānena vihitaiḥ
dravyairdevasnāpanasya kramam || 189 ||

tatkramamevāha ai/ hrī/ śrīmityādibhiḥ | ai/ hrī/ śrīmiti
mantrānte mūlamantraṁ samuccaran tadante ca dugdhenā snāpayāmi
tvāṁ māteva paripālaya iti samuccaran kartā pūrvam̄ dugdhenā
devam̄ snāpayet || 190 ||

proktetyādi | tataḥ paraṁ proktabījatraysyānte tathaiva mūlam̄
mantraṁ viniyojayan tadante ca dadhnā tvāṁ snāpayāmyadya
bhavatāpaharo bhava iti samuccaran kartā dadhnā devam̄ snāpayet ||
191 ||

p. 428) punarbījatrayaṁ mūlaṁ sarvānandakareti ca |
madhunā snāpitaḥ prīto māmānandamayaṁ kuru || 192 ||

prāgvanmūlaṁ samuccārya sāvitrīṁ praṇavam̄ smaran |
devapriyeṇa haviṣā āyuḥśukreṇa tejasā |
snānam̄ te kalpayāmīśa māmarogaṁ sadā kuru || 193 ||

tadvanmūlañca gāyatrīṁ vyāhṛtiṁ samudīrayan |
deveśa śarkarātoyaiḥ snāto me yaccha vāñchitam || 194 ||

tathā mūlaṁ samuccārya gāyatrīṁ vāruṇaṁ manum |
vidhātrā nirmitairdivyaiḥ priyaiḥ snigdhairalaukikaiḥ |
nārikelodakaiḥ snānam̄ kalpayāmi namo'stu te || 195 ||

punarityādi | punaḥ ai/ hrī/ śrīmiti bījatrayaṁ samuccaran
tadante mūlaṁ mantraṁ samuccaran tadante sarvānandakareti
samuccaran tadante ca madhunā snāpitaḥ prīto māmānandamayaṁ

kuru iti samuccaran kartā madhunā devam̄ snāpayet || 192 ||
prāgvadityādi | prāgvadeva mūlam̄ mantraṁ samuccārya tataḥ
sāvitrīṁ gāyatrīṁ praṇavamoṅkāraṁ ca smaran san

devapriyeṇa haviṣā āyuḥsukreṇa tejasā |
snānante kalpayāmīśa māmarogam̄ sadā kuru ||

iti smaran kartā ghṛtena devam̄ snāpayet | āyuḥsukreṇa
āyuḥsukravardhakena tejasā tejovardhakena || 193 ||

tadvadityādi | tadvadeva mūlamanaṁtraṁ gāyatrīṁ vyāhṛtiñca
samudīrayan tato deveśa śarkarātoyaiḥ snāto me yaccha vāñchitam
iti ca samudīrayan kartā śarkarātoyairdevam̄ snāpayet || 194 ||

tathetyādi | tathaiva mūlam̄ mantraṁ gāyatrīṁ vāruṇam̄
manuṁ vamiti mantraṁ ca samuccārya tataḥ

p. 429) gāyatryā mūlamantreṇa snāpayedikṣujaiḥ rasaiḥ || 196 ||

kāmabījaṁ tathā tāraṁ sāvitrīṁ mūlamīrayan |
karpūrāgurukāśmīrakastūrcandanodakaiḥ |
susnāto bhava suprīto bhuktimuktī prayaccha me || 197 ||

ityaṣṭakalaśaiḥ snānam̄ kārayitvā jagatpatim |
gṛhābhyantramānīya sthāpayedāsanopari || 198 ||

snāpanārhā na cedarcā tadyantre vāpi tanmanau |
śālagrāmaśilāyāṁ vā snāpayitvā prapūjayet || 199 ||

vidhātrā nirmitairdivyaiḥ priyaiḥ snigdhailalaukikaiḥ |
nārikelodakaiḥ snānam̄ kalpayāmi namo'stu te ||

iti samuccaran kartā nārikelajalairdevam̄ snāpayet || 195 ||

tato gāyatryā mūlamantreṇa ca ikṣujaiḥ rasairdevam̄ snāpayet ||
196 ||

kāmabījamityādi | kāmabījaṁ klīmiti bījaṁ tathā
tāramoṁkāraṁ sāvitrīṁ gāyatrīṁ mūlaṁ mantraṁ
cerayannuccaran tataḥ

karpūrāgurukāśmīrakastūrīcandanodakaiḥ |
susnāto bhava suprīto bhuktimuktī prayaccha me ||

iti codīrayan kartā karpūrādivāsitairjalairdevaṁ snāpayet |
kāśmīram kuñkumam || 197 ||

itītyādi | ityanenaiva vidhānena krameṇa
cāṣṭakalasairaṣṭakalasaraparimitairdugdhādibhiḥ snānaṁ kārayitvā
gṛhābhyantramānīya ca jagatpatiṁ devamāsanopari sthāpayet || 198 ||

snāpanārhetyādi | cedyadyarcā devatāpratimā snāpanārhā
snāpanayogyā na bhavet tadā tadyantre devatāyantre tanmanau
taddevatāmantre vā śālagrāmaśilāyāṁ vā snāpayitvā devaṁ¹
prapūjayet || 199 ||

p. 430) aśaktau mūlamantreṇa snāpayecchuddhapāthasām |
aṣṭabhiḥ kalaśairyadvā pañcabhiḥ saptabhiryathā || 200 ||

ghaṭapramāṇam prāgeva kathitaṁ cakrapūjane |
sarvatrāgamakṛtyeṣu sa eva vihito ghaṭaḥ || 201 ||

tato yajenmahādevaṁ svasvapūjāvidhānataḥ |
tatropacārān vakṣyāmi śṛṇu devi parātpare || 202 ||

āsanaṁ svāgataṁ pādyamarghyamācamanīyakam |
madhuparkastathācamyaṁ snānīyaṁ vastrabhūṣaṇe || 203 ||

gandhapuṣpe dhūpadīpau naivedyaṁ vandanaṁ tathā |
devārcanāsu nirdiṣṭā upacārāśca ṣoḍaśa || 204 ||

pādyamarghyañcācamanaṁ madhuparkācamau tathā |
gandhādipañcakam caite upacārā daśa smṛtāḥ || 205 ||

gandhapuṣpe dhūpadīpau naivedyañcāpi kālike |

pañcopacārāḥ kathitā devatāyāḥ prapūjane || 206 ||

aśaktāvityādi | dugdhādibhiḥ devatāyāḥ snāpane'śaktau
satyāṁ mūlamantreṇa śuddhapāthasāṁ śuddhānāṁ
jalānāmaśṭabhiḥ saptabhiḥ pañcabhirvā kalaśairyathāvaddevam
snāpayet || 200 || 201 ||

mahādevam mahāntam devam | tatra devayajane || 202 ||
upacārānevāha āsanamityādibhiḥ | nirdiṣṭāḥ kathitāḥ || 203
|| 204 ||

upacāraprakārabhedamāha pādyetyādidvayena | spaṣṭam || 205
|| 206 ||

p. 431) astreṇā'rghyāmbhasā dravyam prokṣya dhenuṁ pradarśayan
|

sampūjya gandhapuṣpābhyaṁ dravyākhyānam samullikhet || 207 ||

vakṣyamāṇamanum smṛtvā mūlañca devatābhidhām |
sacaturthīṁ samuccārya tyāgārthaṁ vacanam paṭhet || 208 ||

nivedanavidhiḥ prokto deve deyeṣu vastuṣu |
anena vidhinā vidvān dravyam dadyāddivaukase || 209 ||

ādyārcanavidhau pūrvam pādyārghyādinivedanam |
arpaṇam kāraṇādīnāṁ sarvameva pradarśitam || 210 ||

anuktamantrā ye tatra tānevātra śṛṇu priye |
āsanādyupacārāṇāṁ pradāne viniyojayet || 211 ||

sarvabhūtāntarasthāya sarvabhūtāntarātmane |
kalpayāmyupaveśārthamāsanam te namo namaḥ || 212 ||

athāsanādisamarpaṇavidhimāha astreṇetyādidvayena | astreṇa
phaṭitimiranteṇārghyāmbhasā'rghyajalena dravyamāsanādikam

prokṣyā'bhiṣicya tadupari dhenuṁ mudrāṁ pradarśayan sādhako
gandhapuṣpābhyaṁ dravyaṁ sampūjya dravyākhyānaṁ
dravyanāma samullikheduccārayet | vakṣyamāṇaṁ manuṁ smṛtvā
mūlaṁ mantraṁ sacaturthīṁ devatābhidhāṁ ca samuccārya
tyāgārthaṁ vacanaṁ paṭhet || 207 - 208 ||
divaukase devāya || 209 - 211 ||

ādyārcanavidhāvanuktānmantrāneva krameṇāha
sarvabhūtāntarasthāyetyādi | he deva sarveṣāṁ bhūtānāmantare
tiṣṭhatīti sarvabhūtāntarasthastasmai sarvabhūtāntarasthāya |
sarveṣāṁ bhūtānāmantarātmane | te
tubhyamupaveśārthamāsanāṁ kalpayāmi samarpayāmi | te tubhyāṁ
namo namo'stu anena mantreṇa devāyā'sanāṁ dadyāt || 212 ||

p. 432) uktakrameṇa deveśi pradāyā'sanamuttamam |
kṛtāñjalipuṭo bhūtvā svāgataṁ prārthayettataḥ || 213 ||

devāḥ svābhīṣṭasiddhyarthāṁ yasya vāñchanti darśanam |
susvāgataṁ svāgataṁ me tasmai te paramātmane || 214 ||

adya me saphalaṁ janma jīvanaṁ saphalāḥ kriyāḥ |
svāgataṁ yattvayā tanme tapasāṁ phalamāgatam || 215 ||

devamāmantrya saṁprārthya svāgatapraśnamambike |
vihitāṁ pādyamādāya mantramenamudīrayet || 216 ||

yatpādajalasaṁsparśācchuddhimāpa jagattrayam |
tatpādābjaprokṣaṇārthaṁ pādyante kalpayāmyaham || 217 ||

uktetyādi | he deveśi uktakrameṇa devāyottamamāsanāṁ
pradāya tataḥ kṛtāñjalipuṭo bhūtvā devāḥ
svābhīṣṭasiddhyarthamityādivacanadvayamudīrayan amukadeva tvayā
svāgataṁ susvāgatamiti svāgataṁ bhaktyā devaṁ prārthayet || 213 ||
devā ityādi | he paramātman yasya bhavato darśanaṁ devā api
svābhīṣṭasiddhyarthāṁ vāñchanti tena tvayā me madarthaṁ

svāgataṁ susvāgatam tasmai paramātmane te tubhyaṁ namaḥ || 214 ||

adyetyādi | he deva yadyatastvayā svāgataṁ tat tato hetoradya me
mama janma jīvanañca saphalaṁ jātam | kriyā api saphalā jātāḥ | me
mama tapasāmapi phalamāgatam || 215 ||

devamityādi | he ambike devamāmantrya sambodhya
uktamantradvayamudīrayan svāgatapraśnaṁ samprārthya vihitam
pādyamādāya gṛhītvā etaṁ mantramudīrayedvadet || 216 ||

yaṁ mantramudīrayettamāha yatpādajaleti | he parameśvara
yatpādajalasaṁsparśājjagattrayaṁ śuddhimāpa jagāma
tatpādābjaprokṣaṇārthaṁ te tubhyaṁ pādyamahaṁ kalpayāmi
samarpayāmi imaṁ mantramudīrya devāya pādyam dadyāt || 217 ||

p. 433) paramānandasandoho jāyate yatprasādataḥ |
tasmai sarvātmabhūtāya ānandārghyam samarpaye || 218 ||

jātīlavaṅgakakkolairjalaṁ kevalameva vā |
prokṣitārcitamādāya mantreṇā'nena cārpayet || 219 ||

yaducchiṣṭamupasprṛṣṭam śuddhimetyakhilam jagat |
tasmai mukhārvindāya ācāmaṁ kalpayāmi te || 220 ||

madhuparkam samādāya bhaktyā'nena samarpayet || 221 ||

tāpatrayavināśārthamakhaṇḍānandahetave |
madhuparkam dadāmyadya prasīda parameśvara || 222 ||

aśuciḥ śucitāmeti yatsprṛṣṭasparśamātrataḥ |
tasmiṁste vadānāmbhoje punarācamanīyakam || 223 ||

paramānandasandoha ityādi | paramānandasandohaḥ
paramānandasamūhaḥ | anena mantreṇa devāyā'rghyam dadyāt ||
218 ||

jātītyādi | prokṣitamarcitaṁ ca jātīlavaṅgakakkolairvāsitaṁ
jalaṁ kevalameva vā jalāmādāyā'nena vakṣyamāṇena mantreṇa

devāya arpynet || 219 ||

tameva mantramāha yaducchiṣṭamiti | eti prāpnoti | anena
mantreṇā'camanīyaṁ devatāmukhe dadyāt || 220 ||

tato bhaktyā madhuparkaṁ samādāyā'nena vakṣyamāṇena
mantreṇā devāya samarpayet || 221 ||

tameva mantramāha tāpatrayavināśārthamiti || 222 ||

tataḥ aśuciḥ śucitāmetītyādinā mantreṇā punardevatāmukhe
ācamanīyaṁ dadyāt || 223 ||

p. 434) snānārthaṁ jalamādāya prāgvat prokṣitamarcitam |
nidhāya devapurato mantramenamudīrayet || 224 ||

yattejasā jagadvyāptam yato jātamidaṁ jagat |
tasmai te jagadādhāra snānārthaṁ toyamarpaye || 225 ||

snāne vastre ca naivedye dadyādācamanīyakam |
anyadravyapradānānte dadyāttoyaṁ sakṛt sakṛt || 226 ||

vastramānīya devāgre śodhitam pūrvavartmanā |
dhṛtvā karābhyaṁmuttolya paṭhedenam manum sudhīḥ || 227 ||

sarvāvaraṇahīnāya māyāpracchannatejase |
vāsasī paridhānāya kalpayāmi namo'stu te || 228 ||

nānābharaṇamādāya svarṇaraupyādinirmitam |
prokṣyārcayitvā devāya dadyādenam samuccaran || 229 ||

viśvābharaṇabhūtāya viśvaśobhaikayonaye |
māyāvigraphahabhuśārthaṁ bhūṣaṇāni samarpaye || 230 ||

snānārthamityādi | tataḥ prāgvat prokṣitamarcitam ca
snānārthaṁ jalamādāya devapurato nidhāya saṁsthāpya cainaṁ
mantramudīrayet || 224 ||

yaṁ mantramudīrayettamāha yattejasā jagadvyāptamiti | anena
mantreṇā devāya snānārthaṁ jalāṁ dadyāt || 225 - 227 ||

yaṁ manuṁ pathet tamāha sarvāvaraṇahīnāyeti | anena
mantreṇa devāya vastre dadyāt || 228 || 229 ||

yaṁ mantraṁ samuccaran devāya bhūṣaṇāni dadyāt tameva
mantramāha viśvābharaṇa bhūtāyeti || 230 ||

p. 435) gandhatanmātrayā sṛṣṭā yena gandhadharā dharā |
tasmai parātmane tubhyaṁ paramaṁ gandhamarpaye || 231 ||

puṣpam manoharaṁ ramyaṁ sugandhaṁ devanirmitam |
mayā niveditam bhaktyā puṣpametat pragṛhyatām || 232 ||

vanaspatiraso divyo gandhāḍhyaḥ sumanoharaḥ |
āghreyah sarvabhūtānāṁ dhūpo ghrāṇāya te'rpente || 233 ||

suprakāśo mahādīptaḥ sarvatastimirāpahaḥ |
sabāhyābhyan tarajyotirdīpo'yaṁ pratigṛhyatām || 234 ||

naivedyaṁ svādusaṁyuktaṁ nānābhakṣyasa manvitam |
nivedayāmi bhaktyedam juṣāṇa parameśvara || 235 ||

pānārthaṁ salilaṁ deva karpūrādisuvāsitam |
sarvatṛptikaram svacchamarpayāmi namo'stu te || 236 ||

tataḥ karpūrakhadira lavaṅgailādibhir yutam |
tāmbūlaṁ punarācamyaṁ dattvā vandanamācaret || 237 ||

gandhatanmātrayeti | dharā pṛthvī | anena mantreṇa devāya
gandhaṁ dadyāt || 231 ||

puṣpamityādinā mantreṇa devāya puṣpam dadyāt || 232 ||

vanaspatirasa ityādi | vanaspatirasaḥ vṛkṣaviśeṣarasāḥ | anena
mantreṇa devāya dhūpaṁ dadyāt || 233 ||

suprakāśa ityādimantreṇa devāya dīpaṁ dadyāt || 234 ||

naivedyamityādinā devāya naivedyaṁ dadyāt || 235 ||

p. 436) upacārādhāradāne sādhāram dravyamullikhet |
dadyādvā pṛthagādhāram tattannāma samuccaran || 238 ||

itthamarcitadevāya dattvā puṣpāñjalitrayam |
sācchādanaṁ gṛhaṁ prokṣya paṭhedenāṁ kṛtāñjaliḥ || 239 ||

geha tvam sarvalokānām pūjyah pūṇyayaśāḥpradaḥ |
devatāsthitiidāneśu sumerusadṛśo bhava || 240 ||

tvam kailāsaśca vaikuṇṭhastvam brahmabhavanaṁ gṛha |
yat tvayā vidhṛto devastasmāt tvam suravanditaḥ || 241 ||

yasya kukṣau jagat sarvam varīvarti carācaram |
māyavidhṛtadehasya tasya mūrtervidhāraṇāt || 242 ||

devamātṛsamastvam hi sarvatīrthamayastathā |
sarvakāmaprado bhūtvā śāntim me kuru te namaḥ || 243 ||

ityabhyarthya trirabhyarcya gṛham cakrādisaṁyutam |
ātmanaḥ kāmamuddiśya dadyāddevāya sādhakaḥ || 244 ||

pānārtham salilamityādinā karpūrādisuvāsitaṁ pānārtham
jalaṁ devāya dadyāt || 236 - 239 ||

enaṁ kam paṭedityākāṅkṣāyāmāha geha tvamityādi || 240 ||
241 ||

kukṣau udare || 242 || 243 ||
itītyādi | iti gṛhamabhyarthya tristrivāramabhyarcya ca
sādhakaścakrādi saṁyutaṁ gṛhamātmanaḥ kāmamuddiśya devāya
dadyāt || 244 ||

p. 437) viśvāsāya viśvāya gṛham te viniveditam |
aṅgikuru maheśāna kṛpayā sannidhīyatām || 245 ||

ityuktvā'rpitagehāya devāya dattadakṣiṇah |
śaṅkhatūryādighoṣaistaṁ sthāpayedvedikopari || 246 ||

sprṣṭvā devapadadvandvaṁ mūlamantraṁ samuccaran |
sthā/ sthī/ sthiro bhavetyuktvā vāsaste kalpito mayā |
iti devaṁ sthirīkṛtya bhavanam prārthayet punah || 247 ||

gṛha devanivāsāya sarvathā pṛtido bhava |
utsṛṣṭe tvayi me lokāḥ sthirāḥ santu nirāmayāḥ || 248 ||

dvisaptātītapuruṣān dvisaptānāgatānapi |
māṁ ca me parivārāṁśca devadhāmni nivāsaya || 249 ||

yajanāt sarvaya jñānāṁ sarvatīrthaniṣevaṇāt |
yatphalaṁ tatphalaṁ me'dya jāyatāṁ tvatprasādataḥ || 250 ||

viśvetyādi | viśvāvāsāya viśvamāvāso gṛham yasya sa
viśvāsaḥ tasmai || 245 ||

itiyādi | iti prārthanāvākyam devaṁ pratyuktvā arpitaṁ
dattaṁ gehaṁ yasmai so'rpitagehāḥ tasmai arpitagehāya devāya
dattadakṣiṇah̄ san sādhakah̄ śaṅkhatūryādi ghoṣaistaṁ devaṁ¹
vedikopari sthāpayet || 246 ||

sprṣṭvetyādi | tato devapadadvandvaṁ sprṣṭvā pūrvam
mūlaṁ mantraṁ samuccaran tataḥ sthā/ sthī/ sthiro bhava ityuktvā
vāsaste kalpito mayeti samuccaret | ityanena mūlamantrasaṁyutena sthī/
sthā/ sthiro bhava vāsaste kalpito mayeti mantreṇa devaṁ sthirīkṛtya
punarbhavanam gṛham prārthayet || 247 ||

nanu bhavanaṁ prati kiṁ prārthayedityapekṣāyāmāha gṛha
devanivāsāyetyādinā | utsṛṣṭe datte | nirāmayāḥ upadravaśūnyāḥ
|| 248 - 250 ||

p. 438) yāvat vasundharā tiṣṭhet yāvadete dharādharāḥ |
yāvaddivāniśānāthau tāvanme vartatāṁ kulam || 251 ||

iti prārthya gṛham prajñah punardevam samarcayan |
darpaṇādyanyavastūni dhvajam cāpi nivedayet || 252 ||

tatastu vāhanaṁ dadyāt yasmin deve yathoditam |
śivāya vṛṣabham dattvā prārthayedvihitāñjaliḥ || 253 ||

vṛṣabha tvaṁ mahākāyastīksṇaśṛṅgo'righātakah |
priṣṭhe vahasi deveśam pūjyo'si tridaśairapi || 254 ||

kṣureśu sarvatīrthāni romni vedāḥ sanātanāḥ |
nigamāgamatantrāṇi daśanāgre vasanti te || 255 ||

tvayi datte mahābhāga suprītaḥ pārvatīpatiḥ |
vāsaṁ dadātu kailāse tvaṁ māṁ pālaya sarvadā || 256 ||

siṁham dattvā mahādevyai garuḍam viṣṇave tathā |
yathā stūyānmaheśāni tanme nigadataḥ śṛṇu || 257 ||

surāsuraniyuddheśu mahābalaparākramāḥ |
devānāṁ jayado bhīmo danujānāṁ vināśakṛ || 258 ||

dharādharāḥ parvatāḥ || 251 - 253 ||
nanu vṛṣabham prati kiṁ prārthayedityākāṁkṣāyāmāha
vṛṣabha tvamityādi || 254 ||
daśanāgre dantāgre || 255 ||
suprītaḥ bhavatu iti śeṣaḥ || 256 || 257 ||

p. 439) sadā devīpriyo'si tvaṁ brahmaviṣṇuśivapriyah |
devyai samarpito bhaktyā jahi śatrūnnamo'stu te || 259 ||

garutman patagaśreṣṭha śrīpatiprītidāyaka |
vajracāñco tīkṣṇanakha tava pakṣā hiraṇmayā |
namaste'stu khagendrāya pakṣirāja namo'stu te || 260 ||

yathā karapuṭena tvam̄ saṃsthito viṣṇusannidhau |
tathā māmaridarpaghna viṣṇoragre nivāsaya || 261 ||

tvayi pṛīte jagannāthaḥ pṛītaḥ siddhiḥ prayacchati || 262 ||

devāya dattadravyāṇāṁ dadyāddevāya dakṣiṇām |
tathā karmaphalañcāpi bhaktyā tasmai samarpayet |
nṛtyairgītaiśca vāditraiḥ sāmātyaḥ sahabāndhavaḥ || 263 ||

veśmapradakṣiṇām kṛtvā devam̄ natvā'śayeddvijān || 264 ||

devāgārapratiṣṭhāyāṁ ya eṣa kathitah̄ kramaḥ |
ārāma setusaṁkrāmaśākhināmīrito'pi saḥ || 265 ||

višeṣeṇā'tra kṛtyeṣu pūjyo viṣṇuh̄ sanātanaḥ |
pūjāhomau tathā sarvam̄ gṛhadānavidhānavat || 266 ||

siṁhastutimeva vidadhāti surāsuretyādibhyāṁ dvābhyaṁ ||
258 || 259 ||

atha garuḍastutiṁ vidadhāti garutmannityādibhistribhiḥ |
garutman garuḍa | patagaśreṣṭha pakṣisreṣṭha || 260 - 262 ||
tasmai devāya || 263 ||

p. 440) apratiṣṭhitadevāya naiva dadyāt gṛhādikam |
arcyā'pratiṣṭhite deve pūjādānam̄ vidhīyate || 267 ||

atha tatra śīmadādyāpratiṣṭhākrama ucyate |
yena pratiṣṭhitā devī tūrṇam̄ yacchati vāñchitam || 268 ||

taddine sādhakaḥ prātaḥ snātaḥ śucirudāñmukhaḥ |
saṃkalpaṁ vidhivat kṛtvā yajedvāstvīśvaraṁ tataḥ || 269 ||

grahadikpatiherambādyarcanam̄ pitṛkarma ca |
vidhāya sādhakairvipraiḥ pratimāsannidhiḥ vrajet || 270 ||

pratiṣṭhitagṛhe yadvā kutracit śobhanasthale |
ānīyā'rcāmarcayitvā snāpayet sādhakottamah || 271 ||

bhasmanā prathamaṁ snānam tato valmīkamṛtsnayā |
varāhadantidotthamṛttikābhistataḥ param |
veśyādvāramṛdā cāpi pradyumnahṛdajātayā || 272 ||

tataḥ pañcakaśāyeṇa pañcapuṣpaistripatrakaiḥ |
kārayitvā gandhatailaiḥ snāpayet pratimāṁ sudhīḥ || 273 ||

āśayet bhojayet || 264 - 268 ||
śrīmadādyāpratiṣṭhākramamevāha taddine sādhaka
ityādibhiḥ | taddine śrīmadādyāpratiṣṭhādine || 269 ||
herambo gaṇeśaḥ || 270 ||
pratiṣṭhitetyādi | tataḥ sādhakottamah pratiṣṭhitagṛhe
kutracicchobhanasthāne vā arcāṁ pratimāmānīyā'rcayitvā ca
snāpayet || 271 ||
nanu kena dravyeṇa pratimāṁ snāpayedyapekṣāyāmāha
bhasmanetyādi || 272 || 273 ||

p. 441) vāṭyālabadarījambuvakulāḥ śālmalistathā |
ete nigaditāḥ snāne kaśāyāḥ pañca bhūruhāḥ || 274 ||

karavīraṁ tathā jātīcampakāṁ sarasīruham |
pāṭalīkusumañcāpi pañcapuṣpaṁ prakīrtitam || 275 ||

varvarātulasībilvaṁ patratrayamudāhṛtam || 276 ||

eteṣu proktadravyeṣu jalayogo vidhīyate |
pañcāmṛte gandhataile toyayogaṁ vivarjayet || 277 ||

savyāhṛtiṁ sapraṇavāṁ gāyatrīṁ mūlamuccaran |
etaddravyasya toyena snāpayāmi namo vadet || 278 ||

tataḥ prāguktavidhinā dugdhādyairāṣṭabhirghaṭaiḥ |
kavoṣṇasalilaiścāpi snāpayet pratimāṁ budhaḥ || 279 ||

sitagodhūmacūrṇena tilakalkena vā śivām |
śālītaṇḍulacūrṇena mārjayitvā virukṣayet || 280 ||

nanu kaiḥ pañcakaṣāyaiḥ kaiḥ pañcapuṣpaistripatrakaiśca
kaiḥ pratimāṁ snāpayedyākāṅkṣāyāmāha vātyāletyādi || 274
- 276 ||

nanu kevalairbhasmādibhiḥ pratimāṁ snāpayejjalasaṁyuktairvā
ityapekṣāyāmāha eteṣvityādinā || 277 ||

nanu kena mantreṇa bhasmādibhiḥ pratimāṁ
snāpayedyapekṣāyāmāha savyāhṛtimityādinā | pūrvam
savyāhṛtim sapraṇavāṁ gāyatrīmuccaran tato mūlam
mantramuccaran tata etaddravyasya toyena snāpayāmi nama iti vadet |
anenaiva mantreṇa jalasaṁyuktaiḥ bhasmādibhiḥ pratimāṁ snāpayet ||
278 ||

p. 442) tīrthāmbhasāmaṣṭaghaṭaiḥ snāpayitvā suvāsasā |
sammārjitāṅgīṁ pratimāṁ pūjāsthānaṁ samānayet || 281 ||

aśaktau śuddhatoyānāṁ pañcavimśatisaṁkhyakaiḥ |
kalaśaiḥ snāpayedarcāṁ bhaktyā sādhakasattamaḥ || 282 ||

snāne snāne mahādevyāḥ śaktyā pūjanamācaret |
tato niveśya pratimāmāsane supariṣkr̥te |
pādyārghyādyairarcayitvā prārthayedvihitāñjaliḥ || 283 ||

namaste pratime tubhyaṁ viśvakarmavinirmite |
namaste devatāvāse bhaktābhīṣṭaprade namaḥ || 285 ||

tvayi sampūjayāmyādyāṁ parameśīṁ parātparāṁ |
śilpadoṣāvaśiṣṭāṅgaṁ sampannaṁ kuru te namaḥ || 286 ||

tatastatpratimāmūrdhni pāṇīm vinyasya vāgyataḥ |
aṣṭottaraśataṁ mūlaṁ japtvā gātrāṇi saṃspṛśet || 287 ||

śaḍaṅgamātṛkānyāsaṁ pratimāṅge pravinyasan |
śaḍdīrghabhājā mūlena śaḍaṅganyāsaṁacaret || 288 ||

kavoṣṇasalilaiḥ iṣaduṣṇairjalaiḥ || 279 - 281 ||
arcāṁ pratimām || 282 - 284 ||
nanu pratimāṁ prati kiṁ prārthayedityapekṣāyāmāha namaste
pratime tubhyamityādi || 285 - 287 ||
śaḍaṅgetyādi | tataḥ pūrvavidhinā pratimāṅge
śaḍaṅgamātṛkānyāsaṁ pravinyasan sādhakah śaḍdīrghabhājā
mūlena mantreṇāpi pratimāṅge śaḍaṅganyāsaṁacaret kuryāt ||
288 ||

p. 443) tāramāyāramādyaiśca namo'ntairbindusaṁyutaiḥ |
aṣṭavargairdevatāṅge varṇanyāsaṁ prakalpayet || 289 ||

mukhe svarān kavargañca kaṇṭhadeśe nyaset budhaḥ |
cavargamudare dakṣabāhau ṭādyakṣarāṇi ca || 290 ||

tavargañca vāmabāhau dakṣavāmoruyugmayoḥ |
pavargañca yavargañca śavargaṁ mastake nyaset || 291 ||

varṇanyāsaṁ vidhāyetthaṁ tattvanyāsaṁ samācaret || 292 ||

pādayoḥ pṛthivītattvaṁ toyatattvañca liṅgake |
tejastattvaṁ nābhideśe vāyutattvaṁ hṛdambuje || 293 ||

āsyे gaganaṭattvañca cakṣuṣo rūpatattvakam |
ghrāṇayorgandhatattvañca śabdatattvaṁ śrutidvaye || 294 ||

jihvāyāṁ rasatattvañca sparśatattvaṁ tvaci nyaset |
manastattvaṁ bhruvormadhye sahasradalapaṅkaje || 295 ||

śivatattvam jñānatattvam paratattvam tathorasi |
jīvaprakṛtitattve ca vinyaset sādhakāgraṇīḥ |
mahattattvamahaṅkāratattvam sarvāṅgake kramāt || 296 ||

tāretyādi | tataḥ tāramāyāramādyairoṅkāraḥrī/
śrīmādyairnamo'ntairbindusaṁyutairanusvārasahitairaṣṭavargairde-
vatāṅge varṇanyāsaṁ prakalpayet kuryāt || 289 ||
nanu kasmin kasmin devatāṅge kām kām vargam
nyasedityākāṁkṣayāmāha mukhe svarāṇītyādi || 290 || 291 ||
nanu kasmin kasmin devatāṅge kiṁ kiṁ tattvam
nyasedityapekṣayāmāha pādayoḥ pṛthivītattvamītyādi || 292 - 296 ||

p. 444) tāramāyāmādyena ṣe namo'ntena vinyaset || 297 ||

sabindumāṭkāvaraṇapuṭitaṁ mūlamuccaran |
namo'ntaṁ māṭkāsthāne mantranyāsaṁ prayojayet || 298 ||

sarvayajñamayaṁ tejaḥ sarvabhūtamayaṁ vapuh |
iyam te kalpitā mūrtiratra tvāṁ sthāpayāmyaham || 299 ||

tataḥ pūjāvidhānena dhyānamāvāhanādikam |
prāṇapratisthāṁ sampādya pūjayet paradevatām || 300 ||

devagehapradāne tu ye ye mantrāḥ samīritāḥ |
ta evātra prayoktavyā mantraliṅgena pūjane || 301 ||

vidhivat saṁskṛte vahnāvarcītēbhyo'rpitāhutiḥ |
āvāhya devīṁ sampūjya jātakarmāṇi sādhayet || 302 ||

jātanāmnī niśkramaṇamannaprāśanameva ca |
cūḍopanayanaṁ caite ṣaṭsaṁskārāḥ śivoditāḥ || 303 ||

praṇavaṁ vyāhṛtiṁ caiva gāyatrīṁ mūlamantrakam |

sāmantraḥābhidhānam te jātakarmādi nāma ca || 304 ||

nanu kena mantreṇa pṛthivītattvādikam pādādau
nyasedityapekṣayāmāha tāretyādi | tāramāyāramādyena o/ hrī/
śrīmādinā ṣe namo'ntena pṛthivītattvādinā mantreṇa
pṛthivītattvādikam pādādau vinyaset || 297 ||

sabindvityādi | tataḥ sabindumāṭṛkāvarṇapuṭitam
sānusvārairmāṭṛkāvarṇairādāvante ca saṃyuktaṃ namo'ntam
mūlam mantramuccaran san māṭṛkāsthāne mantranyāsam prayojayet
vidadhyāt || 298 ||

tataḥ sarvayajñamayaṃ teja ityādinā devīm prārthayet | vapuh
taveti śeṣah || 299 - 303 ||

p. 445) sampādayāmyagnikāntām samuccārya vidhānavit |
pañcapañcāhutīrdadyāt pratīsaṃskārakarmaṇi || 305 ||

dattanāmnā'hutiśataṃ mūloccāraṇapūrvakam |
devyai dattvā'huteramśam pratimāmūrdhni niḥkṣipet || 306 ||

prāyaścittādibhiḥ śeṣam karma sampādayan sudhīḥ |
bhojayet sādhakān vīprān dīnānāthāmśca toṣayet || 307 ||

uktakarmasvaśaktaścet pāthasām saptahirghaṭaiḥ |
snāpayitvā'rçayan śaktyā śrāvayennāma devatām || 308 ||

iti te śrīmadādyāyāḥ pratiṣṭhā kathitā priye |
evaṁ durgādividyānām maheśādidivaukasām || 309 ||

calataḥ śivaliṅgasya pratiṣṭhāyāmayaṃ vidhiḥ |
prayoktavyo vidhānajñairmantranāmohapūrvakam || 310 ||

iti śrīmahānirvāṇatanre sarvatantrottamottame

sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāśadāśivasaṁvāde
ādyākālīpratiṣṭhānuṣṭhāne
vāstugrahayāgajalāśayādipratiṣṭhādevagṛhadānādisarvadevapratīṣṭhākathanaṁ nāma trayodaśollāsaḥ |

nanu kena mantreṇa devyā jātakarmādi
sādhayedityapekṣāyāmāha praṇavamityādi | pūrvam
praṇavamoṅkāraṁ tato vyāhṛtiṁ bhūrādiṁ tato gāyatrīṁ tato
mūlamantraṁ tataḥ sāmantraṇābhidhānam
āmantraṇasahitadevīnāma tataste iti padaṁ tato jātakarmādināma
tataḥ sampādayāmīti padaṁ tato'gnikāntāṁ svāheti padaṁ
samuccārya vidhānavit sādhako devyā jātakarmāṇi sādhayediti
pūrveṇānvayo vidheyah || 304 - 3310 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratīkāyāṁ trayodaśollāsaḥ |

caturdaśollāsaḥ

śrīdevyuvāca |

ādyāśakteranuṣṭhānāt kṛpayā bhūrisādhanam |
kathitam me kṛpānātha ṛptā'smi tava bhāvataḥ || 1 ||

sacalasyeśaliṅgasya pratiṣṭhāvidhirīritaḥ |
acalasya pratiṣṭhāyāṁ kiṁ phalam vidhireva kaḥ || 2 ||

kathyatāṁ jagatāṁ nātha saviśeṣeṇa sāmpratam |
idaṁ hi paramāṁ tattvam praṣṭum vada vṛṇomi kam || 3 ||

tvattaḥ ko vāsti sarvajño dayāluḥ sarvavidvibhuḥ |
āśutoṣo dīnanātho mamā'nandavibardhanaḥ || 4 ||

o/ namo brahmaṇe |

evaṁ sakaladevatānāṁ sacalasya śivaliṅgasyāpi pratiṣṭhāyā
vidhiṁ phalañca śrutvedānīmacalasya śivaliṅgasya pratiṣṭhāyāḥ
phalaṁ vidhiṁ ca śrotumicchantī śrīdevyuvāca ādyasakterityādi |
bhāvataḥ pṛītitaḥ || 1 || 2 ||

paramakāruṇikamāśutoṣaṁ sarvajñamaparamaṁ kañcit pṛccha
māṁ kiṁ punaḥ punaḥ pṛcchasi tatrāha idam hi paramaṁ
tattvamityādi || 3 ||

sarvavit sarvavicārakah || 4 ||

p. 447) śrīsadāśiva uvāca |

śivaliṅgasthāpanasya māhātmyaṁ kiṁ bravīmi te |
yatsthāpanānmahāpāpaimukto yāti paraṁ padam || 5 ||

svarṇapūrṇamahīdānādvājimedhāyutārjanāt |
nistoye toyakaraṇāt dīnārtaparitoṣaṇāt || 6 ||

yat phalaṁ labhate martyastasmāt koṭiguṇaṁ phalam |
śivaliṅgapratiṣṭhāyāṁ labhate nātra saṁśayaḥ || 7 ||

liṅgarūpī mahādevo yatra tiṣṭhati kālike |
tatra brahmā ca viṣṇuśca sendrāstiṣṭhanti devatāḥ || 8 ||

sārdhatrikoṭitīrthāni drṣṭādrṣṭāni yāni ca |
puṇyakṣetrāṇi sarvāṇi vartante śivasannidhau || 9 ||

liṅgarūpadharamaṁ śambhuṁ parito digvidikṣu ca |
śatahastapramāṇena śivakṣetraṁ prakīrtitam || 10 ||

īśakṣetraṁ mahāpuṇyaṁ sarvatīrthottamottamam |
yatrā'marā virājante sarvatīrthāni sarvadā || 11 ||

kṣaṇamātraṁ śivakṣetre yo vasedbhāvatatparaḥ |
sa sarvapāpanirmukto yātyante śaṅkarālayam || 12 ||

prathamataḥ śivaliṅgapratiṣṭhāyāḥ phalam śrīsadāśiva
uvāca śivaliṅgasthāpanasyetyādibhiḥ || 5 - 9 ||
paritaḥ savartah || 10 - 12 ||

p. 448) atra yat kriyate karma svalpam vā bahulaṁ tathā |
prabhāvāddhūrjaṭestattatkoṭikoṭiguṇam bhavet || 13 ||

yatra tatra kṛtāt pāpānmucyate śivasannidhau |
śaivakṣetre kṛtaṁ pāpaṁ vajralepasamaṁ priye || 14 ||

puraścaryāṁ japaṁ dānaṁ śrāddhaṁ tarpaṇameva ca |
yat karoti śivakṣetre tadanantāya kalpate || 15 ||

puraścaryāśataṁ kṛtvā grahe śāśidineśayoḥ |
yat phalaṁ tadavāpnoti sakṛjjaptvā śivāntike || 16 ||

gayāgaṅgāprayāgeṣu koṭipiṇḍaprado naraḥ |
yat prāpnoti tadatraiva sakṛt piṇḍapradānataḥ || 17 ||

atipātakino ye ca mahāpātakinaśca ye |
śaivatīrthe kṛtaśrādhāste'pi yānti parāṁ gatim || 18 ||

liṅgarūpī jagannātho vedyāṁ śrīdurgayā saha |
yatrāsti tatra tiṣṭhanti bhuvanāni caturdaśa || 19 ||

sthāpiteśasya māhātmyaṁ kiñcidetat prakāśitam |
anādibhūtabhūteśamahimā vāgagocaraḥ || 20 ||

mahāpīṭhe tavā'rcāyāmasprśyasparśadūṣaṇam |
vidyate vidyate naitalliṅgarūpadhare hare || 21 ||

atra śivakṣetre | dhūrjaṭeh śivasya || 13 - 15 ||

grahe grahaṇe || 16 || 17 ||

p. 449) yathā cakrārcane devi ko'pi doṣo na vidyate |
śivakṣetre mahatīrthe tathā jānīhi kālike || 22 ||

bahunātra kimuktena tavāgre satyamucyate |
prabhāvah śivaliṅgasya mayā vaktum na śakyate || 23 ||

ayuktavedikam liṅgam yuktam vedikayā'pi vā |
sādhakaḥ pūjayedbhaktyā svābhīṣṭaphalasiddhaye || 24 ||

pratiṣṭhāpūrvasāyāhne devatām yo'dhvāsayet |
so'svamedhāyutaphalam labhate sādhakottamaḥ || 25 ||

mahī gandhaḥ śilā dhānyaṁ dūrvā puṣpaṁ phalaṁ dadhi |
ghṛtaṁ svastikasindūraṁ śaṅkhakajjalocanāḥ || 26 ||

siddhārthaṁ kāñcanam̄ raupyaṁ tāmraṁ dīpaśca darpaṇam |
adhvāsavidhau viṁśaddravyāṇyetāni yojayet || 27 ||

pratyekaṁ dravyamādāya māyayā brahmavid�ayā |
anenā'muṣyapadataḥ śubhamastvadhvāsanam || 28 ||

kṛtam̄ śrāddhaṁ yeśām te kṛtaśrāddhāḥ || 18 - 24 ||
athācalasya śivaliṅgasya pratiṣṭhāyā vidhimāha
pratiṣṭhāpūrvasāyāhne ityādibhiḥ || 25 ||
nanu kena kena vastunā
devatāmadhvāsayingityākāñkṣāyāmāha mahītyādi siddhārthaḥ
dhavalasarṣapaḥ || 26 || 27 ||
nanu kena vidhinā devatāmadhvāsayingityākāñkṣāyāmāha
pratyekamityādi | pratyekamahyādīdravyamādāya gṛhītvā māyayā
hrī/ bījena viśiṣṭayā brahmavid�ayā

p. 450) iti spr̄śet sādhyabhālam mahyādyaiḥ sarvavastubhiḥ |
tataḥ praśastipātreṇa tridhaivamadhivāsayet || 29 ||

anena vidhinā devamdhivāsyā vidhānavit |
gṛhadānavidhānenā dugdhādyaiḥ snāpayettataḥ || 30 ||

sammārjya vāsasā liṅgam sthāpayitvā'sanopari |
pūjānuṣṭhānavidhīnā gaṇeśādīn samarcayet || 31 ||

praṇavena karanyāsau prāṇāyāmaṁ vidhāya ca |
dhyāyet sadāśivam̄ sāntam̄ candrakoṭisamaprabham || 32 ||

vyāghracarmaparīdhānaṁ nāgayajñopavītinam |
vibhūtiliptasarvāṅgaṁ nāgālaṅkārabhūṣitam || 33 ||

dhūmrapiṭāruṇaśvetaraktaih pañcabhirānanaiḥ |
yuktaṁ trinayanaṁ bibhrājājūḍadharaṁ vibhum || 34 ||

gaṅgādharaṁ daśabhujaṁ śaśiśobhitamastakam |
kapālam pāvakaṁ pāśaṁ pinākaṁ paraśuṁ karaiḥ || 35 ||

vāmairdadīdhānaṁ dakṣaiśca śūlaṁ vajrāṅkuśaṁ śaram |
varaṅca bibhrataṁ sarvairdevairmunivaraiḥ stutam || 36 ||

gāyatryā saṁyuktena anena dravyeṇā amuṣya daivatasya
śubhamadhivāsanamastu iti mantreṇa mahyādyaiḥ sarvavastubhiḥ
sādhyasya devasya bhālam spr̄śet | tataḥparam̄ praśastipātreṇa
tridhā trivāramevaṁ vidhinā devamadhivāsayet || 28 - 32 ||
bibhrat vibhratam | supāṁ suluk ityamo luk || 33 - 35 ||
vibhrataṁ dadhatam || 36 ||

p. 451) paramānandasandohollasatkūṭilalocanam |
himakundendusaṅkāśaṁ vṛṣāsanavirājitam || 37 ||

paritaḥ siddhagandharvairapsarobhiraharniśam |
gīyamānamumākāntamekāntaśaraṇapriyam || 38 ||

iti dhyātvā maheśānaṁ mānasairupacārakaiḥ |
saṁpūjyā'vāhya talliṅge yajecchaktyā vidhānataḥ || 39 ||

āsanādyupacārāṇāṁ dāne mantrāḥ puroditāḥ |
mūlamatra manuṣī vakṣye maheśasya mahātmanāḥ || 40 ||

māyā tāraḥ śabdabījaṁ sandhyarṇāntākṣarānvitam |
ardhendubindubhūṣāḍhyaṁ śivabījaṁ prakīrtitam || 41 ||

sugandhipuṣpamālyena vāsasā'cchādya śāṅkaram |
niveśya divyaśayyāyāṁ devīmevaṁ viśodhayet || 42 ||

vedyāṁ prapūjayeddevīmevameva vidhānataḥ |
māyayā'tra karanyāsau prāṇāyāmaṁ samācaret || 43 ||

paramānandasandoḥollasatkuṭilalocanam
paramānandasandoḥenollasanti kuṭilāni ca locanāni yasya tathābhūtam
| sandohaḥ samūhaḥ || 37 - 40 ||

maheśasya mūlamantramevāha māyetyādinā | pūrvam
māyā hrī/ bījamucyeta tatastāraḥ praṇavo vācyāḥ | tataḥ
sandhyarṇāntākṣarānvitam sandhyakṣarāntākṣarasamṛyuktam
ardhendubindubhūṣāḍhyañca śabdabījaṁ hakārarūpamakṣaram
vācyam | sakalapadayojanayā hrī/ o/ hrau/ iti śivabījaṁ prakīrtitam ||
41 || 42 ||

māyayā hrī/ bījena || 43 ||

p. 452) udyadbhānusahasrakāntimamalāṁ vahnyarkacandrekṣaṇāṁ
muktāyantritahemakuṇḍalalasatsmerānanāmbhoruhāṁ |
hastābjairabhayaṁ varañca dadhatīṁ cakram tathābjaṁ dadhat
pīnottuṇgapayodharāṁ bhayaharāṁ pītāmbarāṁ cintaye || 44 ||

iti dhyātvā mahādevīṁ pūjayennijaśaktitah |
tatastu daśa dikpālān vṛśabhañca samarcayet || 45 ||

bhagavatyā manuṁ vakṣye yenā'rādhyā jaganmayī || 46 ||

māyāṁ lakṣmīṁ samuccārya thāntam ṣaṣṭhasvarānvitam |
binduyuktaṁ tadante ca yojayedvahnivallabhām || 47 ||

atha mahādevyā dhyānamevāhaikena udyadbhānvityādinā |
mahādevīmahaṁ cintaye | kathambhūtāṁ mahādevīm
udyadbhānusahasrakāntim udyatāṁ bhānūnāṁ sūryāṇāṁ
sahasrasasyeva kāntirdīptiryasyāḥ tathābhūtām | punaḥ kīdṛśīm
amalāṁ nirmalām | punaḥ kīdṛśīm vahnyarkacandrekṣaṇām
vahnyarkacandrāḥ īkṣaṇāni locanāni yasyāstathābhūtām | punaḥ
kīdṛśīm muktāyantritahemakuṇḍalalasatsmerānanāmbhoruhām
muktābhiryanytritābhyaṁ sambaddhābhyaṁ hemakuṇḍalābhyaṁ
lasaddīpyamānaṁ smeramīśaddhasanaśīlam ānanāmbhoruhām
mukhapadmaṁ yasyāḥ tathābhūtām | punaḥ kīdṛśīm hastābjaiḥ
pāṇikamalaiḥ abhayaṁ varāṁ cakram tathā sugandhādikam
dadhadabjaṁ kamalam ca dadhatīm | punaḥ kīdṛśīm
pīnottuṅgapayodharām pīnau mahāntāvuttuṅgāvunnatau payodharau
stanau yasyāstathābhūtām | punaḥ kīdṛśīm bhayaharām
bhayahāntrīm | punaḥ kīdṛśīm pītāmbarām pītāmbaraṁ vastraṁ
yasyāstathābhūtām || 44 - 46 ||

bhagavatyā mantramevāha māyāmityādinā | māyāṁ hrī/
bījaṁ lakṣmīṁ śrī/ bījaṁ ca samuccārya tataḥ ṣaṣṭhasvarānvitam
binduyuktaṁ ca thāntam varṇam samuccārya

p. 453) pūrvavat sthāpayan devīṁ sarvadevabaliṁ haret |
dadhiyuktamāśabhaktam ūarkarādisamanvitam || 48 ||

aiśānyāṁ balimādāya vāruṇena viśodhayet |
saṁpūjya gandhapuṣpābhyaṁ mantreṇānena cārpayet || 49 ||

sarve devāḥ siddhagaṇā gandharvoragarākṣasāḥ |
piśācā mātaro yakṣā bhūtāśca pitarastathā || 50 ||

r̥ṣayo ye'nyadevāśca baliṁ gṛhṇantu saṃyatāḥ |
parivārya mahādevam tiṣṭhantu girijāmapi || 51 ||

tato jabenmahādevyā mantramenam yathepsitam |
gītavādyādibhiḥ sadbhividhyānmaṅgalakriyām || 52 ||

adhibāsaṁ vidhāyetthaṁ pare'hni vihitakriyāḥ |
saṁkalpaṁ vidhivat kṛtvā pañca devān prapūjayet || 53 ||

tadante vahnivallabhāṁ yojayet | sakalapadayojanayā hrī/ śrī/ dū/
svāheti mantra jātaḥ | thāntamityatra sāntamiti vākvacit || 47 ||

pūrvavadityādi | tataḥ pūrvavat śivaliṅgavat
sugandhipuṣpamālyena vāsasā cācchādya divyaśayyāyāṁ
devīṁ sthāpayan san dadhiyuktaṁ śarkarādisamanvitam ca
māśabhadraṁ sarvadevabaliṁ hareddadyāt || 48 ||

nanu kena vidhinā sarvadevabaliṁ
dadyādityākāñkṣāyāmāha aiśānyāmityādi | vāruṇena vamiti
mantreṇa || 49 ||

 sarvadevabalismarpaṇamantramevāha sarve devāḥ siddhagaṇā
ityādikam || 50 || 51 ||

 enaṁ hrī/ śrī/ dū/ svāhetīmam || 52 ||

p. 454) māṭrpūjāṁ vasordhārāṁ vṛddhiśrāddham samācaran |
maheśadvārapālāṁśca yajet bhaktyā samāhitāḥ || 54 ||

nandī mahābalāḥ kīśavadano gaṇanāyakaḥ |
dvārapālāḥ śivasyaite sarve śastrāstrapāṇayah || 55 ||

tato liṅgam samānīya vedīrūpāṁ ca tāriṇīm |
maṇḍale sarvatobhadre sthāpayedvā śubhāsane || 56 ||

aṣṭabhiḥ kalaśaiḥ śambhuṁ manunā tryambakena ca |
snāpayitvā'rcayet bhaktyā ṣoḍaśairupacārakaiḥ || 57 ||

vedīṁ ca mūlamantreṇa tadvat saṁsthāpya pūjayan |
kṛtāñjalipuṭaḥ sādhuḥ prārthayet śaṅkaraṁ śivam || 58 ||

āgaccha bhagavan śambho sarvadevanamaskṛta |
pinākapāṇe sarveśa mahādeva namo'stu te || 59 ||

āgaccha mandire deva bhaktānugrahakāraka |
bhagavatyā sahā'gaccha kṛpāṁ kuru namo namah || 60 ||

mātardevi mahāmāye sarvakalyāṇakāriṇi |
prasīda śambhunā sārdhaṁ namaste'stu harapriye || 61 ||

pañca devān brahmādīn || 53 || 54 ||
sampūjyānmaheśadvārapālānāha nandītyādinaikena || 55 ||
56 ||
manunā hrī/ o/ hau/ iti mantreṇa | tryambakena tryambakaṁ
yajāmahe ityādinā mantreṇa || 57 ||
mūlamantreṇa hrī/ śrī/ dū/ svāheti mantreṇa | vedīmityatra
devīmitivā kvacit || 58 ||

p. 455) āyāhi varade devi bhavane'smin varaprade |
prītā bhava maheśāni sarvasampatkarī bhava || 62 ||

uttiṣṭha devadeveśi svaiḥ svaiḥ parikaraiḥ saha |
sukhaṁ nivasatāṁ gehe prīyetāṁ bhaktavatsalau || 63 ||

iti prārthya śivaṁ devīṁ maṇgaladhvanipūrvakam |
pradakṣiṇāṁ tridhā veśma kārayitvā praveśayet || 64 ||

pāśāṇakhanite garte iṣṭakāracite'pi vā |
adhastrībhāgaliṅgasya ropayenmūlamuccaran || 65 ||

yāvaccandraśca sūryaśca yāvat pṛthvī ca sāgarāḥ |
tāvadatra mahādeva sthiro bhava namo'stu te || 66 ||

mantreṇānena sudṛḍham kārayitvā sadāśivam |
uttarāgrāṁ tatra vedīṁ mūlenaiva praveśayet || 67 ||

sthirā bhava jagaddhātri sṛṣṭisthityantakāriṇi |
yāvaddivāniśānāthau tāvadatra sthirā bhava || 68 ||

nanu śaṅkaram śivāñca prati kiṁ
prārthayedityapekṣāyāmāha āgaccha bhagavan śambho ityādi || 59 -
64 ||
pāśāṇetyādi | tato mūlam mantramuccaran sādhakah pāśāṇe
svanite iṣṭakāracite'pi vā garte liṅgasyā'dhastrībhāgamadho ropayet
|| 65 || 66 ||

mantreṇetyādi | anena yāvaccandraśca sūryaścetyādinā
mantreṇa sadāśivam sudṛḍham kārayitvā mūlenaiva mantreṇa tatra
sadāśive vedīṁ praveśayet || 67 || 68 ||

p. 456) anena sudṛḍhīkrtya liṅgam sprṣṭvā paṭhedimam || 69 ||

vyāghrā bhūtāḥ piśācāśca gandharvāḥ siddhacāraṇāḥ |
yakṣā nāgāśca vetālāḥ lokapālā maharṣayah || 70 ||

mātarō gaṇanāthāśca viṣṇurbrahmā bṛhaspatih |
yasya siṁhāsane yuktā bhūcarāḥ khecarāstathā || 71 ||

āvāhayāmi tam devam tryakṣamīśānamavyayam |
āgaccha bhagavannatra brahmanirmityantrake || 72 ||

dhruvāya bhava sarveśāṁ śubhāya ca sukhāya ca |
tato devapratīṣṭhoktavidhinā snāpayan śivam || 73 ||

prāgvaddhyātvā mānasopacāraiḥ sampūjayet priye |

višeśamarghyam samsthāpya samarcya gaṇadevatāḥ |
punardhyātvā maheśānam puṣpam liṅgopari nyaset || 74 ||

pāśāṇkuśapuṭā śaktiryādisāntāḥ sabindukāḥ |
hau/ haṁsa iti mantrēṇa tatra prāṇān niveśayet |
candanāgurukāśmīrairviliṣya girijāpatim || 75 ||

yajet prāguktavidhinā ṣoḍaśairupacārakaiḥ |
jātanāmādisaṁskārān kṛtvā pūrvavidhānavat || 76 ||

sudṛḍhīkṛtya vedīmiti śeṣaḥ || 69 ||
imam̄ kam̄ paṭhedyākāñkṣāyāmāha vyāghrabhūtā
ityādītyādi || 70 - 74 ||
pāśetyādi | pāśāṇkuśapuṭā pāśāṇkuśābhyaṁ ā/ kro/
bījābhyaṁ puṭa ādyantayoḥ saṁyogo yasyāstathābhūtā śaktih
hrī/ bījaṁ pūrvamucyeta | tataḥ

p. 457) samāpya sarvaṁ vidhivat vedyāṁ devīṁ maheśvarīm |
abhyarcya tatra devasya mūrtīraṣṭau prapūjayet || 77 ||

śarvaḥ kṣitiḥ samuddiṣṭā bhavo jalāmudāhṛtā |
rudro'gnirugro vāyuḥ syād bhīma ākāśasabditaḥ || 78 ||

paśoḥ patiryajamāno mahādevaḥ sudhākaraḥ |
īśānaḥ sūrya ityete mūrtayo'ṣṭau prakīrtitāḥ || 79 ||

praṇavādinamo'ntena pratyekāhvānapūrvakam |
pūrvādīśānaparyantamaṣṭa mūrtīḥ kramādyajet || 80 ||

indrādīdikpatīniṣṭvā brāhmaṇyāścā'ṣṭamātrkāḥ |
vṛṣam̄ vitānam̄ gehādi dadyādīśāya sādhakaḥ || 81 ||

tataḥ kṛtāñjalirbhaktyā prārthayet pārvatīpatim || 82 ||

sabindukāḥ sānusvārā yādisāntā varṇā vaktavyāḥ | tato hau/
haṁsaḥ ityucyeta | yojanayā ā/ hrī/ kro/ yaṁ ram̄ lam̄ vaṁ śam̄ ṣam̄
saṁ hau/ haṁsaḥ iti mantra jātaḥ | ityanena mantreṇa
prāguktavidhānena tatra liṅge prāṇānniveśayet || 75 || 76 ||

tatra vedyāmeva || 77 ||
mahādevasya prapūjyā aṣṭau mūrtīrāha śarvāḥ
kṣitirityādibhyāṁ dvābhyaṁ || 78 || 79 ||

nanu kena vidhinā mahādevasyāṣṭau mūrtīḥ
prapūjayedityapekṣayāmāha praṇavādītyādi |
praṇavādinamo'ntena nāmamantreṇa | pūrvāt pūrvamārabhya |
yathā śarva kṣitimūrte ihāgaccha iha tiṣṭa iha sannidhehi mama
pūjāṁ grīhāṇetyāhūya o/ śarvāya kṣitimūrtaye nama iti mantreṇa
vedyāṁ pūrvadeśe gandhapuṣpādibhiḥ śarvāṁ kṣitimūrtiṁ yajet |
evamevā'gneyādiṣu kramato'nyā api sapta mūrtīryajet || 80 ||
iṣṭvā pūjyatvā || 81 || 82 ||

p. 458) gṛhe'smin karuṇāsindhō sthāpito'si mayā prabho |
prasīda bhagavan śambho sarvakāraṇakāraṇa || 83 ||

yāvat sasāgarā pṛthvī yāvat śāśidivākarau |
tāvadasmin gṛhe tiṣṭha namaste paramēśvara || 84 ||

gṛhe'smin yasya kasyāpi jīvasya maraṇāṁ bhavet |
na tatpāpaiḥ pralipyē'haṁ prasādāttava dhūrjaṭe || 85 ||

tataḥ pradakṣiṇīkrtya namaskṛtya gṛham् vrajet |
prabhāte punarāgatyā snāpayeccandraśekharam || 86 ||

śuddhaiḥ pañcāmṛtaiḥ snānam् prathamaṁ pratipādayet |
tataḥ sugandhitoyānāṁ kalaśaiḥ śatasam̄khyakaiḥ || 87 ||

saṁpūjya tam yathāśaktyā prārthayet bhaktibhāvataḥ || 88 ||

vidhihīnaṁ kriyāhīnaṁ bhaktihīnaṁ yadarcitam |

sampūrṇamastu tat sarvam tvatprasādādumāpate || 89 ||

yāvaccandraśca sūryaśca yāvat pṛthvī ca sāgarāḥ |
tāvanme kīrtiratulā loke tiṣṭhatu sarvadā || 90 ||

namastryakṣāya rudrāya pinākavaradhāriṇe |
viṣṇubrahmendrasūryādyairarcitāya namo namaḥ || 91 ||

nanu pārvatīpatim kiṁ prārthayedityākāñkṣāyāmāha
gṛhe'smin karuṇāsindhō ityādi || 83 - 86 ||

nanu kena dravyeṇa śivam snāpayedyapekṣāyāmāha
śuddhairityādi || 87 ||
tam śivam || 88 ||

p. 459) tatastu dakṣinām dattvā bhojayet kaulikān dvijān |
bhakṣyaiḥ peyaiśca vāsobhirdaridrān paritoṣayet || 92 ||

pratyahaṁ pūjayeddevaṁ yathāvibhavamātmamanah |
sthāvaraṁ śivaliṅgaṁ tu na kadāpi vicālayet || 93 ||

acalasyeśaliṅgasya pratiṣṭhā kathiteti te |
sañkṣepāt parameśāni sarvāgamasamuddhṛtā || 94 ||

śrīdevyuvāca |

yadyakasmāddevatānām pūjābādho bhavedvibho |
vidheyam tatra kiṁ bhaktaistanme kathaya tattvataḥ || 95 ||

apūjanīyā kairdoṣairbhavyurdevamūrtayah |
tyājyā vā kena doṣeṇa tadupāyaśca bhaṇyatām || 96 ||

śrīsadāśiva uvāca |

ekāhamarcanābādhe dviguṇam devamarayet |
dinadvaye taddviguṇam taddvaiguṇyam dinatraye || 97 ||

tataḥ ṣaṇmāsaparyantam yadi pūjā na sambhavet |
tadā'sṭakalaśairdevam snāpayitvā yajet sudhīḥ || 98 ||

ṣaṇmāsāt parato devam prāksaṁskāravidhānataḥ |
punah susaṁskṛtam kṛtvā pūjayet sādhakāgraṇīḥ || 99 ||

nanu śivam kim prārthayedityākāñkṣāyāmāha
vidhiḥinamityādi || 89 - 94 ||
śrīdevyuvāca yadītyādi | tatra pūjābādhe sati || 95 || 96 ||
evam prārthitaḥ san śrīsadāśiva uvāca ekāhamarcanābādhe
ityādi || 97 - 99 ||

p. 460) khaṇḍitam sphuṭitam vyāṅgam saṁsprṣṭam kuṣṭharogiṇā |
patitam duṣṭabhbūmyādau na devam pūjayedbudhaḥ || 100 ||

hīnāṅgam sphuṭitam bhagnam devam toye visarjayet |
sparśādidoṣaduṣṭam tu saṁskṛtya punararcayet || 101 ||

mahāpīṭhe'nādiliṅge sarvadoṣavivarjite |
sarvadā pūjayettatra svam svamiṣṭam sukhāptaye || 102 ||

yadyatprṛṣṭam mahāmāye nṛṇām karmānujīvinām |
niḥśreyasāya tat sarvam saviśeṣam prakīrtitam || 103 ||

vinā karma na tiṣṭhanti kṣaṇārdhamapi dehinah |
anicchanto'pi vivaśāḥ kṛṣyante karmavāyunā || 104 ||

karmaṇā sukhamaśnanti duḥkhamaśnanti karmaṇā |
jāyante ca pralīyante vartante karmaṇo vaśāt || 105 ||

ato bahuvidham karma kathitam sādhanānvitam |
pravṛttaye'lpabodhānām duśceṣṭitanivṛttaye || 106 ||

yato hi karma dvividham śubhañcā'śubhameva ca |
aśubhāt karmaṇo yānti prāṇinastīvrayātanām || 107 ||

karmaṇo'pi śubhāddevi phaleśvāsaktacetasaḥ |
prayāntyāyāntyamutreha karmaśrṅkhalayantritāḥ || 108 ||

vyañgam vigatāñgam || 100 - 107 ||
evaṁ nānāvidhāni sukhaprāpakaṇi
pracurasādhanasaṁyuktāni karmāṇi vyāhṛtyedānīṁ
brahmajñānenāiva lokā muktimadhigaccheyurnatu karmabhiriti
vyāhartumupakramate

p. 461) yāvanna kṣīyate karma śubham vā'śubhameva vā |
tāvanna jāyate mokṣo nṛṇām kalpaśatairapi || 109 ||

yathā lauhamayaiḥ pāśaiḥ pāśaiḥ svarṇamayairapi |
tathā baddho bhavejjīvah karmabhiścā'śubhaiḥ śubhaiḥ || 110 ||

kurvāṇaḥ satataṁ karma kṛtvā kaṣṭaśatānyapi |
tāvanna labhate mokṣam yāvat jñānam na vindati || 111 ||

jñānam tattvavicāreṇa niṣkāmeṇāpi karmaṇā |
jāyate kṣīṇatamasām viduṣām nirmalātmanām || 112 ||

brahmāditṛṇaparyantaṁ māyayā kalpitaṁ jagat |
satyamekaṁ param brahma viditvaivaṁ sukhī bhavet || 113 ||

vihāya nāmarūpāṇi nitye brahmaṇi niścale |
pariniścitatattvo yaḥ sa muktaḥ karmabandhanāt || 114 ||

karmaṇo'pi śubhādityādi | he devi śubhādapi karmaṇo hetoh
phaleśvāsaktacetaso janāḥ karmaśṛṅkhalayantritāḥ karmarūpeṇa
nigaḍena baddhāḥ santo lokādasmādamutra paraloke prayānti
tasmācca lokāt punarihā'yānti muktibhājinastu na bhavantītyarthahā ||
108 - 110 ||

na vindati na labhate || 111 ||
nanu mokṣaikasādhanaṁ jñānaṁ kathamutpadyate tatrāha
jñānamityādi | tattvavicāreṇa brahmaṇo vicāreṇa kṣīṇatamasām
kṣīṇajñānarūpāndhakārāṇām | nirmalātmanāṁ
vimalāntahākaraṇānām || 112 || 113 ||

p. 462) na muktirjapanāddhomādupavāsaśatairapi |
brahmaivā'hamiti jñātvā mukto bhavati dehabhṛt || 115 ||

ātmā sākṣī vibhuḥ pūrṇaḥ satyo'dvaitaḥ parātparaḥ |
dehastoḥ'pi na dehasto jñātvaivaṁ muktibhāg bhavet || 116 ||

bālakrīḍanavat sarvam rūpanāmādikalpanam |
vihāya brahmaniṣṭho yaḥ sa mukto nā'tra samśayahā || 117 ||

manasā kalpitā mūrtirnṛṇāṁ cenmokṣasādhanī |
svapnalabdhena rājyena rājāno mānavāstada || 118 ||

mṛcchilādhātudārvādimūrtāvīśvarabuddhayaḥ |
kliṣyantastapasā jñānaṁ vinā mokṣam na yānti te || 119 ||

āhārasamayamakliṣṭā yatheṣṭāhāratundilāḥ |
brahmajñānavihīnāścenniṣkṛtiṁ te vrajanti kim || 120 ||

vāyuparṇakaṇātoyavratinō mokṣabhāginaḥ |
santi cet pannagā muktāḥ paśupakṣijalecarāḥ || 121 ||

vihāyetyādi | nitye avināśini niścale pūrvarūpāparityāgini
pariniścitaṁ samyak nirṇītaṁ tattvam yāthārthyam yena sa

pariniścitatattvah || 114 || 115 ||

ātmetyādi | sāksī śubhāśubhadraṣṭā | vibhuḥ vyāpakaḥ |

pūrṇaḥ akhaṇḍarūpaḥ | advaitaḥ

svajātīyavijātīyasvagatabhedaśūnyaḥ || 116 - 118 ||

tapasā kṛcchracāndrāyaṇādinā || 119 ||

niṣkṛtim nistāram | vrajanti prāpnuvanti || 120 || 121 ||

p. 463) uttamo brahmasadbhāvo dhyānabhāvastu madhyamah |
stutirjapo'dhamo bhāvo bahiḥ pūjā'dhamādhamā || 122 ||

yogo jīvātmanoraikyam pūjanaṁ sevakeśayoḥ |
sarvaṁ brahmeti viduṣo na yogo na ca pūjanam || 123 ||

brahmajñānaṁ param jñānaṁ yasya citte virājate |
kim tasya japa jñādyāistapobhirniyamavrataih || 124 ||

satyaṁ vijñānamānandamekaṁ brahmeti paśyataḥ |
svabhāvāt brahmabhūtasya kim pūjā dhyānadhbhāraṇā || 125 ||

na pāpaṁ naiva sukṛtam na svargo na punarbhavaḥ |
nāpi dhyeyo na vā dhyātā sarvaṁ brahmeti jānataḥ || 126 ||

ayamātmā sadā mukto nirliptaḥ sarvavastuṣu |
kim tasya bandhanaṁ kasmānmuktīmicchanti durdhiyah || 127 ||

uttama ityādi | brahmaiva sat tad�hinnaṁ sarvamasadityuttamo
bhāvah | uttamaṁ bhajanaṁ bhavatītyevamanvayaḥ | dhyānabhāvah
dhyānarūpaṁ bhajanam || 122 ||

yoga ityādi | sarvaṁ brahmaiva bhavatīti viduṣo jānato janasya
jīvātmanoraikyameva yogo bhavati | sevakeśayoḥ
sevakeśvarayoraikyameva pūjanaṁ bhavati | tad�hino yogo nāsti |
tad�hinnaṁ pūjanamapi nāsti tasya || 123 || 124 ||

satyamityādi | vijñānam vijñānasvarūpam | ekam advaitam |
dhāraṇā cittavṛttinirodhaḥ || 125 ||

na punarbhavaḥ na punarupattiḥ || 126 ||
nirliptaḥ anāsaktaḥ || 127 ||

p. 464) svamāyāracitaṁ viśvamavitarkyaṁ surairapi |
svayaṁ virājate tatra hyapraviṣṭaḥ praviṣṭavat || 128 ||

bahirantaryathā'kāśaṁ sarveśāmeva vastunām |
tathaiva bhāti sadrūpo hyātmā sākṣī svarūpataḥ || 129 ||

na bālyamasti vṛddhatvaṁ nātmano yauvanaṁ januḥ |
sadaikarūpaścinmātro vikāraparivarjitaḥ || 130 ||

janmayauvanavārdhakyaṁ dehasyaiva na cā'tmanaḥ |
paśyanto'pi na paśyanti māyāprāvṛtabuddhayaḥ || 131 ||

yathā śarāvatoyasthaṁ raviṁ paśyatyanekadhā |
tathaiva māyayā dehe bahudhā'tmānamīkṣate || 132 ||

yathā salilacāñcalyaṁ manyante tadgate vidhau |
tathaiva buddheścāñcalyaṁ paśyantyātmanyakovidāḥ || 133 ||

ghaṭasthaṁ yādr̥śaṁ vyoma ghaṭe bhagne'pi tādr̥śam |
naṣṭe dehe tathaivātmā samarūpo virājate || 134 ||

nanvātmano deharūpaṁ bandhanamastyeva kathamucyate
ayamātmā sadāmukta ityādi tatrāha svamāyetyādi | avitarkyam
anūhanīyam || 128 || 129 ||

januḥ janma | ātmano bālatvāderabhāve hetūnāha sadaikarūpa
ityādyardhena || 130 ||

tarhi kasya janmādikaṁ bhavati tatrāha janmetyādi || 131 ||

nanu tattaddehasthita ātmā nānārūpaḥ pratīyate kathamucyate
sadaikarūpa iti tatrāha yathetyādi || 132 ||

p. 465) ātmajñānamidaṁ devi paraṁ mokṣaikasādhanam |
jānannihaiva muktaḥ syāt satyaṁ satyaṁ na saṁśayaḥ || 135 ||

na karmaṇā vimuktaḥ syānna santatyā dhanena vā |
ātmanā'tmānamājñāya mukto bhavati mānavah || 136 ||

priyo hyātmaiva sarvesāṁ nātmano'styaparam priyam |
loke'sminnātmamasambandhāt bhavantyanye priyāḥ śive || 137 ||

jñānamājñānaṁ jñeyam tathā jñātā tritayaṁ bhāti māyayā |
vicāryamāṇe tritaye ātmaivaiko'vaśiṣyate || 138 ||

jñānamātmaiva cidrūpo jñeyamātmaiva cinmayaḥ |
vijñātā svayamevātmā yo jānāti sa ātmavit || 139 ||

etatte kathitaṁ jñānam sākṣānnirvāṇakāraṇam |
caturvidhāvadhūtānāmetadeva param dhanam || 140 ||

śridevyuvāca |

dvividhāvāśramau proktau gārhastho bhaikṣukastathā |
kimidaṁ śrūyate citramavadhūtāścaturvidhāḥ || 141 ||

śrutvā veditumicchāmi tattvataḥ kathaya prabho |
caturvidhāvadhūtānāṁ lakṣaṇam saviśeṣataḥ || 142 ||

tadgate vidhau salilagate candre | akovidāḥ avidvāṁsaḥ || 133 -
140 ||

caturvidhānāmavadhūtānāṁ lakṣaṇam vijñātumicchantī¹
śrīdevyuvāca dvividhāvityādi || 141 || 142 ||

p. 466) śrīsadāśiva uvāca |

brahmamantropāsakā ye brāhmaṇakṣatriyādayaḥ |
gṛhāśrāme vasanto'pi jñeyāste yatayaḥ priye || 143 ||

pūrṇābhiṣekavidhinā saṃskṛtā ye ca mānavāḥ |
śaivāvadhūtāste jñeyāḥ pūjanīyāḥ kulārcite || 144 ||

brāhmāvadhūtāḥ śaivāśca svāśramācāravartinaḥ |
vidadhyuḥ sarvakarmāṇi madudīritavartmanā || 145 ||

vinā brahmārpitaṁ caite tathā cakrārpitaṁ vinā |
niṣiddhamannaṁ toyañca na gṛhṇīyuḥ kadācana || 146 ||

brāhmāvadhūtakaulānāṁ kaulānāmabhiṣekiṇām |
prāgeva kathito dharma ācāraśca varānane || 147 ||

snānaṁ sandhyā'śanaṁ pānaṁ dānaṁ ca dārarakṣaṇam |
sarvamāgamamārgeṇa śaivabrāhmāvadhūtayoḥ || 148 ||

uktāvadhūto dvividhaḥ pūrṇāpūrṇavibhedataḥ |
pūrṇaḥ paramahaṁsākhyāḥ parivrāḍaparaḥ priye || 149 ||

kṛtāvadhūtasamaskāro yadi syāt jñānadurbalaḥ |
tadā lokālaye tiṣṭhannātmānam sa tu śodhayet || 150 ||

śrīdevyaivaṁ prārthitaḥ san śrīsadāśiva uvāca
brahmamantropāsakā ya ityādi || 143 || 144 ||
vidadhyuḥ kuryuḥ || 145 - 148 ||
aparaḥ apūrṇaḥ || 149 - 153 ||

p. 467) rakṣan svajāticihnañca kurvan karmāṇi kaulavat |
sadā brahmaparo bhūtvā sādhayet jñānamuttamam || 151 ||

o/ tatsantramuccārya so'hamasmīti cintayan |
kuryādātmocitaṁ karma sadā vairāgyamāśritaḥ || 152 ||

kurvan karmāṇyanāsakto nalinīdalanīravat |
yatetā'tmānamuddhartuṁ tattvajñānavivekataḥ || 153 ||

o/ tatsaditi mantreṇa yo yat karma samācaret |
gr̥hastho vā'pyudāśinastasyā'bhīṣṭāya tad bhavet || 154 ||

japo homaḥ pratiṣṭhā ca saṃskārādyakhilāḥ kriyāḥ |
o/ tatsanmantraniṣpannāḥ sampūrṇāḥ syurna samśayah || 155 ||

kimanyairbahubhirmantraiḥ kimanyairbhūrisādhanaiḥ |
brāhmaṇyeṇānenā mantreṇa sarvakarmāṇi sādhayet || 156 ||

sukhasādhyamabāhulyaṁ sampūrṇaphaladāyakam |
nāstyetasmānmahāmantrādupāyāntaramambike || 157 ||

puraḥ pradeśe dehe vā likhitvā dhārayedimam |
gehastasya mahātīrthaṁ dehaḥ puṇyamayo bhavet || 158 ||

nigamāgamatatrāṇāṁ sārātsārataro manuḥ |
o/ tatsaditi deveśi tavāgre satyamīritam || 159 ||

atha o/ tatsaditi mantrasya māhātmyamāha o/ tatsaditi
mantreṇetyādibhiḥ | samācaret kuryāt || 154 - 157 ||
imam o/ tatsaditi mantram || 158 - 160 ||

p. 468) brahmaviṣṇumaheśānāṁ bhittvā tāluśirahśikhāḥ |
prādurbhūto'yamoṁ tatsat sarvamanrottamottamaḥ || 160 ||

caturvidhānāmannānāmanyēśāmapi vastunām |
mantrānyaiḥ śodhanenā'lāṁ syāccedetena śodhitam || 161 ||

paśyan sarvatra sadrūpaṁ japaṁstatsanmahāmanum |
svecchācāraḥ śuddhacittāḥ sa eva bhuvi kaularāṭ || 162 ||

japādasya bhavet siddho muktah syādarthacintanāt |
sākṣād brahmaśamo dehī sārthamenaṁ japan manum || 163 ||

tripado'yaṁ mahāmantraḥ sarvakāraṇakāraṇam |
sādhanādasya mantrasya bhavenmṛtyuñjayah svayam || 164 ||

yugmaṁ yugmapadaṁ vāpi pratyekapadameva vā |
japtvaitasya maheśāni sādhakaḥ siddhibhāg bhavet || 165 ||

śaivāvadhūtasaṁskāravidhūtākhilakarmaṇah |
nāpi daive na vā pitre nārṣe kṛtye'dhikāritā || 166 ||

caturṇāmavadhūtānāṁ turīyo haṁsa ucyate |
trayo'nye yogabhogaḍhyā muktāḥ sarve śivopamāḥ || 167 ||

haṁso na kuryāt strīsaṅgam na vā dhātuparigraham |
prārabdhamaśnan viharenniśedhavidhivarjitaḥ || 168 ||

caturvidhānāmityādi | caturvidhānām
bhakṣyacarvyalehyacoṣyāṇām || 161 - 167 ||
aśnan bhuñjānah || 168 ||

p. 469) tyajet svajāticihnaṁi karmāṇi gṛhamedhinām |
turīyo vicaret kṣauṇīṁ niḥsaṅkalpo nirudyamaḥ || 169 ||

sadātmabhāvasantuṣṭaḥ śokamohavivarjitaḥ |
nirnaketastitikṣuḥ syānniḥsaṅko nirupadravaḥ || 170 ||

nā'rpaṇam bhakṣyapeyānāṁ na tasya dhyānadhāraṇāḥ |
mukto virakto nirdvandvo haṁsācāraparo yatiḥ || 171 ||

iti te kathitaṁ devi caturṇāṁ kulayoginām |
lakṣaṇam saviśeṣeṇa sādhūnāṁ matsvarūpiṇām || 172 ||

eteṣāṁ darśanāt sparśādālāpāt paritoṣaṇāt |
sarvatīrthaphalāvāptirjāyate manujanmanām || 173 ||

pṛthivyāṁ yāni tīrthāni puṇyakṣetrāḥi yāni ca |
kulasannyāsināṁ dehe santi tāni sadā priye || 174 ||

te dhanyāste kṛtārthāśca te puṇyāste kṛtādhvarāḥ |
yairarcitāḥ kuladravyairmānavaiḥ kulasādhavaḥ || 175 ||

aśuciryāti śucitāmasprśyaḥ sprśyatāmiyāt |
abhaṅgāḥi bhāṅgāḥi syāt yeṣāṁ saṁsparśamātrataḥ || 176 ||

gṛhamedhinām gṛhasthānām | nirudyamaḥ
ātmaśāriṇirvāhārthavyāpāraśūnyaḥ || 169 ||
sadātmetyādi | bhāvaḥ cintanam | nirniketaḥ
niyatatasatavāsaśūnyaḥ | titikṣuḥ sahanaśīlaḥ || 170 - 172 ||
athāvadhūtānām māhātmyamāha eteṣāmityādibhiḥ || 173 ||
174 ||
kuladravyaiḥ madyādibhiḥ || 175 || 176 ||

p. 470) kirātāḥ pāpinaḥ krūrāḥ pulindā yavanāḥ khasāḥ |
śuddhyanti yeṣāṁ saṁsparśāttān vinā ko'nyamaraney || 177 ||

kulatattvaiḥ kuladravyaiḥ kaulikān kulayoginaiḥ |
ye'rçayanti sakṛdbhaktyā te'pi pūjyā mahītale || 178 ||

kauladharmāt paro dharmo nāstyeva kamalānane |
antyajo'pi yamāśritya pūtaḥ kaulapadaṁ vrajet || 179 ||

karipāde vilīyante sarvaprāṇipadā yathā |
kuladharme nimajjanti sarve dharmāstathā priye || 180 ||

aho puṇyatamāḥ kaulāstīrtharūpāḥ svayaṁ priye |
ye punantyātmasambandhān mlecchaśvapacapāmarān || 181 ||

gañgāyāṁ patitāmbhāṁsi yānti gāñgeyatāṁ yathā |
kulācāre viśanto'pi sarve gacchanti kaulatām || 182 ||

yathā'rṇavagataṁ vāri na pṛthagbhāvamāpnuyāt |
tathā kulāmbudhau magnā na bhaveyurjanāḥ pṛthak || 183 ||

viprādyantyajaparyantā dvipadā ye'tra bhūtale |
te sarve'smin kulācāre bhaveyuradhikāriṇāḥ || 184 ||

pulindāḥ cāṇḍālaviśeṣāḥ | khasāḥ saṅkara jātiviśeṣāḥ |
yaduktam |
jhallī mallaśca rājanyo vrātyo licchavireva ca |
naṭaśca karaṇaścaiva khaso drāviḍa eva ca || iti || 177 ||
kulatattvaiḥ māṁsādibhiḥ | kuladravyaiḥ madyaiḥ || 178 - 186 ||

p. 471) āhūtāḥ kuladharme'smin ye bhavanti parāñmukhāḥ |
sarvadharmaṇaḥ sāste gacchantaḥ adhamāṁ gatim || 185 ||

prārthayanti kulācāraṁ ye kecidapi mānavāḥ |
tān vañcayan kulīno'pi rauravaṁ narakaṁ vrajet || 186 ||

cāṇḍālaṁ yavanaṁ nīcaṁ matvā striyamavajñayā |
kaulaṁ na kuryāt yaḥ kaulaḥ so'dhamo yātyadhogatim || 187 ||

śatābhiṣekāt yat puṇyaṁ puraścaryāśatairapi |
taṁśāt koṭiguṇam puṇyamekasmin kaulike kṛte || 188 ||

ye ye varṇāḥ kṣitau santi yadyaddharmam upāśritāḥ |
kaulā bhavantaste pāśair muktā yānti paraṁ padam || 189 ||

śaivadharmaśritāḥ kaulāḥ tīrtharūpāḥ śivātmakāḥ |
sneheṇa śraddhayā premṇā pūjyā mānyāḥ parasparam || 190 ||

bahunā'tra kimuktena tavāgre satyamucyate |
bhavābdhitaraṇe setuḥ kuladharmo hi nāparaḥ || 191 ||

chidyante saṁśayāḥ sarve kṣiyante pāpasañcayāḥ |
dahyante karmajālāni kuladharmaniṣevaṇāt || 192 ||

satyavratā brahmaṇiṣṭhāḥ kṛpayā'hūya mānavāne |
pāvayanti kulācāraiste jñeyāḥ kaulikottamāḥ || 193 ||

iti te kathitam̄ devi sarvadharmavinirṇayam |
mahānirvāṇatantrasya pūrvārdham̄ lokapāvanam || 194 ||

avajñayā tiraskriyayā || 187 - 194 ||

p. 472) ya idam̄ śr̄ṇuyānnityam̄ śrāvayedvāpi mānavān |
sarvapāpavinirmuktaḥ so'nte nirvāṇamāpnuyāt || 195 ||

sarvāgamānām̄ tantrāṇām̄ sārātsāraṁ parātparam |
tantrarājamaidaṁ jñātvā jāyate sarvaśāstravit || 196 ||

kintasya tīrthabhramaṇaiḥ kiṁ yajñairjapasādhanaiḥ |
jānannetanmahātantram̄ karmapāśairvimucyate || 197 ||

sa vijñāḥ sarvaśāstreṣु sarvadharmavidām̄ varāḥ |
sa jñānī brahmavit sādhurya etadvetti kālike || 198 ||

alam̄ vedaiḥ purāṇaiśca smṛtibhiḥ saṁhitādibhiḥ |
kimanyairbahubhistantrairjñātvedam̄ sarvavidbhavet || 199 ||

āśid guhyatamaṁ yanme sādhanaṁ jñānamuttamam |
tava praśnena tanre'smiṁstat sarvam̄ suprakāśitam || 200 ||

yathā tvam̄ brahmaṇāḥ śaktirmama prāṇādhikā parā |
mahānirvāṇatantram̄ me tathā jānīhi suvrate || 201 ||

yathā nageṣu himavān tārakāsu yathā śaśī |
bhāsvāṁstejāḥsu tantrēṣu tantrarājamaidaṁ tathā || 202 ||

sarvadharma m aya m tantra m brahmajñānaikasādhanam |
paṭhitvā pāṭhayitvā'pi brahmajñānī bhavennaraḥ || 203 ||

vidyate yasya bhavane sarvatantrottamottamam |
na tasya va m śe deveśi paśurbhavati karhicit || 204 ||

atha mahānirvāṇatantrasya māhātmyamabhidhatte ya ida m
śrīnuyānnitya mityādibhiḥ || 195 - 201 ||

p. 473) ajñānatimirāndho'pi mūrkhaḥ karmajaḍo'pi vā |
śrīvannetanmahātantra m karmabandhādvimucyate || 205 ||

etattantrasya paṭhana m śravaṇa m pūjana m tathā |
vandana m parameśāni nr̥ṇā m kaivalyadāyakam || 206 ||

ukta m bahuvidha m tantramekaikākhyānasamāyutam |
sarvadharma m vita m tantra m nātaḥparataram kvacit || 207 ||

pāṭālacakra m bhūcakrajyotiścakrasamanvitam |
parārdhamasya yo vetti sa sarvajño na samśayaḥ || 208 ||

parārdhasahita m granthamenam jānannaro bhavet |
trikālavārtā m trailokyavṛttānta m kathitum kṣamah || 209 ||

santi tantrāṇi bahudhā śāstrāṇi vividhānyapi |
mahānirvāṇatantrasya kalā m nārhanti ṣoḍaśīm || 210 ||

māhānirvāṇatantrasya māhātmya m ki m bravīmi te |
viditvaitanmahātantra m brahmanirvāṇamāpnuyāt || 211 ||

iti śrīmahānirvāṇatantre sarvatantrottamottame
sarvadharmanirṇayasāre śrīmadādyāśadāśivasa m vāde

pūrvakāṇḍe
śivaliṅgasthāpanacaturvidhāvadhūtavivaraṇakathanaṁ nāma
caturdaśollāsaḥ |

samāpto'yaṁ pūrvārdhaḥ |

tejaḥsu tejasviṣu || 202 - 211 ||

iti śrīmahānirvāṇatantratīkāyāṁ caturdaśollāsaḥ |